BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
11 B
30 h

Y D 17

13 - 8 · C · 48

Digitized by Google

Digitized by Google

PRACTICA,
ET THEORICA
DE TESTIBVS,

IN QVA DE QVALITATE, NVMERO, PROBATIONE, ET REPROBATIONE TESTIVM, DEQ. OFFICIO IVDICIS CIRCA EOSDEM IN CAVSIS CIVILIBVS, ET CAPITALIBVS, ABSOLVTISSIME PERTRACTATVR.

Eaq; omnia traduntur, quæ hac in materia, Iuſdicentibus ſimul & cauſarum patronis maximo in dies vſui ſint futura.

HORTENSIO CAVALCANO I.C. FIVIZANENSE AVTHORE.

Cum rerum magis notabilium INDICE locupletiſſimo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

MANTVÆ,

FRANCISCVS OSANNA *Ducalis Typographus excudebat.*
Anno ſalutis MDCIIII. Superiorum conceſſu.

Digitized by Google

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Digitized by Google

CLARISSIMIS, AC

PERILL.BVS VIRIS I. V. DD.

R.MO TVLLIO PETROZANNO,

PROTHONOTARIO APOSTOLICO,
AC PRIMICERIO MANTVÆ,
PRÆPOSITVRÆ SANCTI BENEDICTI
DE PADOLIRONO PRAEPOSITO, &c.
ET SERENISS. DVCIS MANTVÆ, MONTISQ.
FERRATI, &c. CONSILIARIO,
*NECNON VILLAE S. SECVNDI, AC ODALENGI
Magni à Sturia in Statu Montisferrati Comiti, &c.*

ET D. ANNIBALI CHIEPPIO

EIVSDEM ITIDEM SERENISS. DVCIS
CONSILIARIO.

HORTENSIVS CAVALCANVS S. D.

MVLTORVM literis, & ſermonibus vulgatum eſt, CLARISSIMI VIRI, naturalem eſſe erga ſuos fœtus parentum amorem, quem non modò inter Chriſtianos humanitate ornatos, religione imbutos, artibus excultos, ſed inter ferociſſimas etiam gentes, barbarie innumeras, impie-

Digitized by Google

impietate horrendas, ingenio teterrimas locum habere compertum habemus, & exploratum. Fœtus animorum noſtrorum libri noſtri ſunt, qui nobis eò etiam chariores exiſtunt, quòd cùm animantium fœtus vtrique parenti communes ſint, ab illis adeò amari non poſſunt, ac ſi eſſent vnius tantùm parentis proprij. Noſtri autem libri ita noſtri ſunt, vt nullam ſibi alius partem in eis poſſit vendicare. Quid ergo mirum ſi qualemcunque meum fœtum, librum (inquam) de Teſtibus, Venetijs iam tot annis editum, ego pietate quadā amplexus ſum, vt eum quodammodo renouare, & quaſi reformare tentauerim? Videbam ſanè eum ſatis aridum in primordio Doctoratus mei, in hominum manus veniſſe, & Typographorum incuria deformatúm, mihi ipſi quodammodo minus formoſum videri. Quare rurſus ipſum in manibus ſumpſi, & vt ait ille, malè tornatum incudi reddere deliberaui: quod quidem non ideò feci, quaſi mihi docendi cęteros prouinciam arrogare velim: abſit: meipſum enim meo metiri pede ſatis ſciens, mihi potius diſcendi, quam docendi officium poſſe competere compertum habeo. Sed rogatu impulſus. Nec etiam propterea iſtud opus retractare volui, vt aliquam meo nomini exiſtimationem compararem; Nam pręter quàm hoc ſummę vanitatis eſt, vt aliquis ſatiricus quidem hoc magnopere irrideat, pręſertim hac noſtra tempeſtate, ſed finis eſt, quia nequiui ego pati hunc meum mendis itá ſqualidum librum cum magna mei nominis iactura extare, quamuis non ignorarem eum architectum, qui ex antiquis ruderibus ruinoſum aliquod ędificium reparare ſatagit, non poſſe perpolitum opus, & omnibus numeris abſolutum conſtruere; tamen volui meum fœtum educare, & quantum potui, & anni mihi tulerunt, nouis illum acceſſionibus augere, & itá compoſitum, & coaugmenta-

tum

tum reddere, vt vix prioris libri formam retinens, etiam nomen ipſum mutandum cenſuerim: Vnde non iam ſicut prius tractatum de Teſtibus, ſed potius Theoricam & practicam in cauſis ciuilibus, & capitalibus, de ijs quæ ad teſtes pertinent nominandum eum exiſtimaui: eundemq; vobis, Clariſſimi Patres, quorum ſummæ prudentiæ, integritati, ac miræ in quammaximis rebus gerendis ſapientiæ, vtriuſque ditionis Mantuæ, & Montisferrati à Sereniſſimo, eodemq; poſt hominum memoriam munificentiſſimo Duce VINCENTIO demandatum eſt onus, dicare conſtitui. Non enim vereor, quin fulgoribus, & radijs gratiæ veſtræ illuſtratus, linceos ſatyricorum oculos perſtringat, & à detractorum morſibus liber, illęſusq; maneat; eadem fretus humanitate, & beneuolentia veſtra, qua me tutum, ac incolumem, tanquam ſanæ mentis meæ compotes, protexiſtis. Qua etiam eadem voluntate, vt multis, ijsq; egregijs nominibus vobis addicti ſerui iſthuc exiguum grati animi, reuerentiæq; ſignum excipiatis, vehementer & opto, & expeto. Valete in multos annos celeberrimi Heroes: quorum poſtmodùm memoriam, meritorum commendatione, ad perpetuam conſecratum iri æternitatem, probi omnes libentiſſimè ominantur. Iterum valete. Florentiæ viij. Kal. Nouemb. MDCIII.

Digitized by Google

LECTORI CANDIDO S.

MEARVM omninò eſſe partium, humaniſſime lector, iam inde ab ipſo librorum imprimendorum ſuſceptæ prouinciæ exordio continenter exiſtimaui, vt quæ vel tùm primùm typis meis prodirent, vel ab alijs iam impreſſa recuderem, quatenus mihi ipſi per meas vires, opeſq; liceret, ſuis omnibus numeris quàm abſolutiſſima ad manus hominum venirent. Quamobrem, Tractatum quem de Teſtibus Excell. I. C. D. HORTENSIVS CAVALCANVS, in hac Mantuana ditione rerum capitalium Iudex, olim conſcripſerat, denuò ipſe aggreſſurus imprimere, operam apud eundem Authorem dedi, vt ſi quid in eo Typographorum incuria, aliave ex cauſa deprauatum erat, emendaret prorſus, atque expoliret. Quod ſanè ab ipſo pro ſua de iuris candidatis benemerendi propenſione ſic præſtitum eſt, vt ſexcentis in locis auctum, innumeriſq; ab erroribus vindicatum, iure meritò opus nouum dicendum videatur. Cùm autem illud ab Authore mihi traditum eſſet, aliud continuò argumenti ab iſto haud penitùs alieni eſt orſus, in quo ea omnia, quæ ad auctoritatem, iuriſdictionem, poteſtatem, & officiũ Iudicis liberum in criminalibus habentis arbitrium pertinent, quinq; ad vnguem complexus eſt libris, quos Tractatũ de Brachio Regio vocauit: cuius etiam perfecti, multorum

adhor-

Digitized by Google

adhortationibus, atque adeò impulſionibus, ipſe Florentiæ tunc temporis ius ſartum tectum optimo cuique tutans, imprimendi nobis poteſtatem fecit: adiecto inſuper vtrique rerum magis notatu dignarum Indice copioſiſſimo. Reliquum eſt modò, vt ſi quid erroris (homines enim ſumus) in his imprimendis, cùm propter Authoris abſentiam, tùm etiam ob prototypi obſcuritatem, & mutilationem, amanuenſisq; inſcitiam exciderit, teipſum lector beneuolum exhibeas, nobiſq; & noſtræ illud condones diligentiæ, necnon & vtrunque opus eo, quo tibi offertur, liberali animo ſuſcipias; quod quidem tum meis, tum Authoris verbis te etiam atque etiam rogatum velim. Vale.

Tuis commodis addictiſſimus

Franciſcus Oſanna Typographus

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX
RERVM CONTENTORVM
IN PRACTICA, ET THEORICA
DE TESTIBVS.

ABBAS, vel Rector, an ſit teſtis idoneus. lit. M. fol.210.

Abſurdum,& iniquitas ſemper fugienda. lit. H. f.20.

Abſoluto teſte, an inſtigator abſolutus ſit. nu.70. f.63.

Acta in vno iuditio, an fidem faciāt in alio. nu.274. f.164.

Acta omnia, & proceſſus totus exhiberi debent coram Iudice ad quē, nec ſufficit partem exhiberi, vt fidē faciant. nu.273. & 291. f.164.167.

Acta indicij probatione nō egēt teſtiū. 284

Acta iudicij deperdita probantur per teſtes nu.274. f.164.

Actor quot productiones teſtium habeat,& quot reus.nu.77. f.199.

Actori incumbit onus probandi. nu.106. & quando onus transferatur in aduerſariū. nu.107. f.126.

Actori non licet ante litem conteſtatā examinari facere teſtes; reo futuro ſic.f.118

Actori quando fauendum, & quando reo. nu.181.f.141.

Actoris intentio duobus nititur teſtibus. nu.83.f.117.

Actus inter viuos regulariter probatur per duos teſtes. Doc.in l.vbi numerus de teſt.

Actus factus ab eo à quo incipi nequit, eſt nullus.nu.80.f.117.

Actus vltimę voluntatis ſaltē per quinque teſtes probatur de iur.co. gl.in l.cū proponeretur de leg.2.

Actus quot fit teſtibus, tot teſtibus deſtruitur nu.53.f.102.

Actus in dubio dicitur magis valere, quam perire.nu.185.f.142.

Actuarij amittētes ſcribere teſtiū dicta cōtra fiſcum, ſunt in culpa.n.130.fol.280.

Actuarij non debēt dictū, vel rationē vnius teſtis referre ad dictū, vel rationem alterius, ſed dicta, & rationes cuiuſlibet ad vnguē ſunt ſcribenda.n.131.& 132.f.280

Actuarij, ac cæteri eorum ſcriptores curiæ oſtendentes atteſtationes teſtiū ante publicationē, tenētur pena falſi. n.223.f.30

Accuſatio exportantis militarē annonam vndecim teſtib. probanda.n.38.f.48.

Accuſatio dicit' remediū ordinarium,& inquiſitio remediū extraordinar.n.60.f.267

Accuſatio Epiſc.Cardinaliū, & huiuſmodi Prælatorū quot teſtib. probāda.n.42.f.48

Accuſator non poteſt eſſe teſtis. Scacc.trac. de iudic.cauſ. ciuil.crim. & hæret. c.73. nu.2.f.125

Accuſatore petēte exprimi locum,& tēpus an neceſſariò id fieri debeat.n.129. f.129

Accuſatio ceſſat ſi de certo tēpore, aut loco dicatur, & probetur de alio tempore, vel loco. Cepol.de ſer. vn.pred.tit.quam ſer.amit.& inf.in ver. tēporis diuerſitas.

Accuſator ſuccūbit, quando vnum dicit, & diuerſum probat.inf.in ver. locus certus & in ver.temporis diuerſitas. ſup.in ver. accuſatio ceſſat.

Actus à ſenſu,& ſenſus ab actu, quando per teſtem dicatur remoueri.f.291.

Adam ſi adhuc viueret, teſtes idoneus eſſe non poſſet.nu.46.f.188.

Admiſſa à Iudice quæ alias non erant admittenda, tenēt.nu.10. f.257. & a limitione pendente illius cognitio appellatur emergens.lit.I.f.239.

Aditio hæreditatis, per teſtes probatur ſingulares.litt. B.f.232. Maſc.concl.52.vo.1

Adiuncti cauſa, cōceditur quod ſimpliciter non concederetur.n.57.litt.G.ea.

A Adul-

Adulterium eſt difficilis probationis.n.186. fol.142.

Adulterij cauſa eſt communis fori. n.192. f.144 & an ſuper adulterio tranſigi poſſit, vt Decian.tract.delict.lib.3.tit.pactũ c.34.n 31.tom.1.

Adulteriũ quomodo in genere, & qualiter in ſpecie probetur.n.186.f.143.Baiar.ad Clar.§.adulterium.nu.33.& ſeq.

Adulterij probatio eliditur ab adultera data in teſtem à viro.n.57.f.192.

Adunatio ex perſonis quinq; fit.l.prætor. §.turbam.ff.de vi.bo.rap.

Aduocatus,procurator,negotiorũ geſtor,& ſimiles,an teſtes eſſe poſſint. n.28. f.184

Aduerſarius qui litem ciuilem habet an ſit teſtis idoneus. Alex.conſ.143. volum.3. Ro.conſ.379. Doc.in l.3.de teſt.Miſing. Centu 3.obſer.27

Ætas viginti annorum regulariter legitima dicitur in quolibet negotio pertractando.n.28.f.9

Ætas viginti annorum ſufficit in teſte, in criminali cauſa.n.35.f.10

Ætas per aſpectum cognoſci poteſt, ſed nõ ad vnguem.n.37.& n.125.f.130

Ætas teſtium qualiter probanda.n.15.f.7.

Ætatem probare ad quem ſpectet, & quam rõnẽ teſtes adducere debeãt.n. 126.f.130.

Affect⁹ an puniat̃ ſicut effectus.n.243.f.158

Affectionis æqualitas tollit ſuſpitionem. nu.2.f.175.

Affinis pro affine, an teſtis eſſe poſſit.n.53. f.191.& n.117.f.212.Maſcar.concl.68.& ſeq.vol.1.

Affines in cauſa cælebrandi matrimonij,an teſtes ſint idonei.n.231.f.151

Affirmatiua quot teſtibus impugnetur. n.175.f.76

Affirmantibus duobus plus creditur,quam mille negantibus.n.176.f.76

Amaſij an ſint teſtes idonei.num.59.litt.T. fol.194

Amor nullus vincit paternum. n.44.f.188.

Amor quare in aſcendentibus augeatur, & quare in deſcendentibus diminuatur. num.42.fol.11

Amicus pro amico qualiter teſtis ſit idoneus.Gabr.co.concl.11.de teſt. vbi nu.3.

Amicitia inhoneſta repellitur. Bal. in l. ſcripturas. C.qui in pign. Maſcard.concluſ.86.vol.1.Spec.eo.tit.§.ſuperest.n.2.

Amicus an cogatur reuelare quod ſibi dictum fuit ſub ſecreto cum iuramento. nu.5.f.6.& n.59.f.105. Felin.c.iuramauit. n.4.de teſt.

Animus deliberatus quid ſit, & quomodo cognoſcatur.n.256.& 262.f.158.

Animus deliberatus eſt difficilis probationis.n 259.f.159.

Animi deliberati qualitates qualiter probandæ.n.267.f.161.

Animus per teſtes probatur. Maſcard. de probat.concl 98.nu.7. & 8.vbi de animo Iudicis,& teſtatoris.

Animus deliberatus, vel animus offendendi, vſquequo, & qualiter cognoſcatur. n.252.f.158.&per Marſ.in l.D.Adrianus n.4.& 5.ad leg. Cor. de Sicar. & in l.1.§. Diuus eo.tit.

Animus,& propoſitum diſtinguunt maleficia.n.261.f.159.

Annulo an probetur matrimoniũ, Lapp. alleg.56 Maſcar.concl.101.vol.1.

Antiquitas præſumptionem parit circa ſolemnia. Bar.in.l.admonendi.col.vlt. ver. quæro quid ſi recipiantur dicta teſtium. ff.de iure.iur.

Appellatio non conceditur in ſummariſſimo poſſeſſorio.n.2.f.175.

Appellatio in cauſa criminali an admittẽda.n.282.f.165

Appellans à tortura iterum torquendus. n.159.f.228

Appellari poteſt à denegata publicatione n.214.f.243.

Appellatione ſuorum qui veniant. Clar. §. fin.q.14.ver.volo.

Apodixia priuata qualiter fidem faciat. n.102.f.124.

A facto non appellatur,ſed ab ordinatione. ſub n.159.f.228

Arbiter non habet parem iuriſdictionem ſicut Iudex ordinarius.n.8.f.6.

Arbiter ſecundum ordinem iuris, & iuxta acta,& probata ꝓbare debet.n.287.f.166

Arbitrator ſummariè, & de plano, altè, & baſſè ſententiare poteſt.n.279.f.165

Arbitri

Arbitri an teſtes eſſe poſſint. Blanc. de cõpromiſ.q.8.ver.arbitri.n.25 cũ plur.ſeq.

Arbitrio iudicis relinquitur, an indicia ſint ſufficientia. n.86. f.57.

Arbitrio iudicis remittitur, quænam ſint cauſæ magnæ, & arduæ, & quæ leues, & minimæ. n.197. f.82.

Arbitrio iudicis pendet an teſtes ſint idonei. n.27. f. 184.

Arbitrio iudicis pendet, quo tpe exceptiones teſtium ſint proponendæ. n. 197. f.239. & quando ſunt probandæ f.284.

Arbitrio iudicis pendet quęnam ſint exceptiones altiorem requirentes indaginẽ. n.213. f.243.

Arbitrio iudicis pendent teſtiũ qualitates, & eorum numerũ approbare, n.6. f 256.

Arbitrio iudicis relinquitur, an per paucos teſtes ſufficienter ꝓbatũ ſit. n.41. f.263.

Arbitrium, & officium Iudicis quale ſit, in materia teſtium, in 5. par.

Arbitrium ſuum Iudex cui malit impartire poteſt, n.35. f.262.

Arbores vetuſtæ loco teſtis haberi. n.30. & 35. f.96.

Argenti librã quot aurei faciãt. n.17. f.46.

Argumentum de maiori ad minus, & è cõtra quando procedat. n.108. f.274.

Argumentum de contractibus ad vltimas voluntates, & ècontra. n. 94. f. 31.

Argumentũ à ſimili, vel ab identitate rõnis non cadit in ſenſũ teſtis. Bal. in l. conuenticulam, §.fi. C.de Epiſc.& cler.

Argumentum à contrario ſenſu non procedit in teſte. Euerar. in loc. à ſimili, in fi. & in loco, à contrario ſenſu.

Argumentũ à cõiter accidentibus in materia ꝓbationum valet. ſ b n.103. f.207.

Argumentũ ab æquipollentibus non ꝓcedit in dicto teſtium, qñ formaſr iubentur deponere. Bal. in c.bone, il t.de elect. Cano. in c nihil obſtat. de ver ſig.

Argumentum ab experientia valet, nu.47. lit.B. fo. 17.

Argumẽtũ de milite ad Doctorẽ. lit.C. f.18.

Argumentũ de teſte ad notarium valet, p.3 Item de teſte ad inſtrumentum. Decia. conſ.18.n.8.vo.2. tex. & Doct. in l. domitius. de teſta.

Arma non ſunt ſumenda de domo rei. n.189. f. 145.

Aſſertio teſtis in articulo mortis. de brach. Reg.p.3. Baiar.ad Clar.q.53. ver. ſecundus eſt caſus.

Aſſaſſinium eſt vnus ex illis caſibus, in quibus non attenditur ſolemnitas iuris. Maſcar.concl.137. vo.1.

Atteſtationes partibus ſecretæ eſſe debent. n. 226. f. 309.

Atteſtationes prius publicandæ antequàm edantur. n.229. f. 309.

Atteſtationes quando pro parte reprobari liceat. ſub n.18 f.179.

Authoritas Iudicis ordinarij, quæ & quanta ſit. n.97. f.272. dic ve latè de brac, Reg.

Authoritas Maioris Magiſtratus, quæ, & vſquequo extendatur. nu. 100. par.5. & de Brach. Reg.

Auri libram quot auri faciant, n,16. f.46.

Azonis opinio circa numerum teſtium, in contractu excedẽte librã auri. n.19. f.46.

B

Bamnitus, an & qualiter pro confeſſo habeatur. fo.301, in fi.

Bamnitus, an ſit teſtis idoneus, 4.par, lit.B. fo.203. verſ.Præterea, & in 5.par. f.301.

Bamnitus reſtitutus à Principe, an etiam quo ad bona reſtitutus dicatur. fo. 203. ver.ſed nunquid.

Bamnum quando per comparitionem rei extinguatur. fo.301.cir.meditum.

Barattaria probanda per teſtes non ſuſpectos. de brach. Reg.5.par. Maſcar.de ꝓbat. concl.165. vo.1.

Berouatiorum fides quanta ſit. Maſcard. cõcl.189.vol.1.& in reper.ĩ ver.Nuntio.

Bona fides eſt allegãda. n. 170. & ſeq. f. 139.

Bona, vel mala fides, ex quibus præſumatur. n.169. f.138.

Bona fama requiritur in teſte, n.81. f.28.

Bona fama imputati æquipollet vni teſti contra ſe, qua ſtante non poteſt ad torturam deueniri. Grammat. conſ. 36. n. 24. in crim.

Bonorum confiſcatio, an teſti recuſanti venire iudici poſſit, vid. de Brach. Reg.

Bonus eſſe teſtis in dubio præſumitur, ſicut quilibet in arte ſua. n.69. f. 26.

Bonus quilibet in dubio præſumitur. n.102 & 103. f. 124.

Bonitas eſt qualitas intrinſeca à iure præſumpta. lit.L. fo. 125.

C

CAdauera à quibus recognoſcenda, & de indicio Medicorum adhibendo. n. 247. f.156.

Capitula circa præſcriptionem, qualiter formanda. n.162. f.137.

Capitula in cauſa matrimonij qualiter formanda. n. 231. f. 151.

Capitula conſanguinitatis qualiter formanda. n.238. f.153.

Capitula, quæ noua, & quæ vetera dicantur. n.188. f.235.

Capitula admiſſa, quæ aliàs non erant admittenda. n.9. f.173.

Capitula alterius partis num ſint admittẽda poſt terminum tranſactum publicationis teſtium aduerſarij. n. 191. lit. H. in fi. fo. 238.

Capitulum quodlibet per duos teſtes ſaltẽ probandum. n.84. f.56.

Capientes aliquẽ infragranti crimine, ſunt teſtes idonei. Foller. prac. crim. in ver. Item quod fuit captus.

Cap. fraternitatis de teſt. non habet locum in cauſa appellationis, etiam quòd ſemiplenè probatum ſit. Bal. ad ſpec. co. tit. de appellat. §.fi. col.23.

Carceratus an ſit teſtis idoneus contra Iudicem, ſub n.117. lit. N. p. 4. vid. in 5. par. de Brach. Reg.

Carcerati teſtes, vi. infra teſtes carcerati.

Cardinales ſuper eorũ teſtificatu non tenentur iurare. Marſ. conſ.606. nec Princeps, quamuis apud Poetam Heroes iurare ſoleant.

Cardinalium fides, in verb. Epiſcopi.

Cauſa ſcientiæ, dictum teſtis iuſtificat. nu. 16. & 21. f. 93.

Cauſa adulterij eſt cõis fori. n.192. f.144.

Cauſa ſtatus prætioſior, & ſemper cauſæ cognitionẽ requirit. fo.284. ver. ceterum.

Cauſa fauorabilior attẽdi debet. n.179. f.77

Cauſa orta inter militem, & ſubditum feudatarij, cognoſcitur per Iudicem feudatarij. n.105. f.274.

Cauſa contrarietatis, aut mendacij inter duos teſtes, qualiter cognoſcenda. n.233. circ. princ. 4. par.

In cauſa propria nemo teſtis, & quomodo cauſa propria dicatur. lit.R. fo.191.

Cauſa, quæ inhumaniter dictat, irrationabilis eſt. lit.h. fo.20.

Cauſæ ſummariæ, quæ dicantur. n. 289. fo.167.

Cauſæ requirentes altiorem indaginem, quæ ſint. n.213. f. 243.

Cauſæ ciuiles non egent teſtibus ita idoneis, vt in criminalibus. n.45. f. 265.

Cauſæ ciuiles, criminales, & mixtæ. n. 30. cum ſeq. f. 5.

Cauſæ ciuiles arduæ, æquiparantur criminalibus. nu.33. f.10. nu. 196. f.82. & an pleniſſimam cognitionem requirant. n.93. f.121.

Cauſæ graues duos teſtes requirunt loco vnius, n.34. f. 10.

Cauſæ criminales maioris præiudicij ciuilium. n.39. f.11. n.71. f.268.

Cauillare dicta teſtium non licet, ſed modus interrogandi. n. 136. f. 281. Cepol. caut. 43.

Cautela abundans non nocet. n.15. f.45.

Cautela qua quis non poſſit cogi ſubire iuramentum calumniæ. n.18. f.179.

Cautela mala qua delinquens vtatur, ne de delicto indiciari poſſit. n.118. f.213.

Cautela eſt, ne producantur multi teſtes ſingulares. n.136. f. 221.

Cautela qua didicitis teſtificatis teſtes ꝓduci poſſunt. n.191. f. 237.

Cautela qua rei citati poſſunt per præcepta pœnalia, non obſtante ſtatuto. n. 58. fo. 267.

Cautela eſt, vt teſtis ſe ſubſcribat, nam poſtea cogi non poterit ad iterum deponendum, niſi eis oſtendatur eius primũ examen. Boer. deciſ.108. num. 4. Sed ſi aliter deponeret in ſecundo eius, quod depoſuit in primo, de falſo puniretur. Bar. in l. eos. C. de falſ.

Cautela qua vti debent teſtes quando repetuntur ne incidant in pœnam falſi .n. 207. & 208. f.303.

Cautela ſubditorum, vt petant licentiam à domino ſuo gerendi officia iudicaturæ in alienis dominijs f.11.in fin.vbi de mirabili effectu .

Cautela ne teſtis deponat.vi.Cepol.caut.4.

Cautela eſt , vt tertius aſſiſtat depoſitioni teſtium in certis cauſis grauibus,& ponderoſis. ſecundũ Abb. c. quia propter de elect.Boer.deciſ.1.n.51.

Cautela adhibenda in examine ſocij criminis.litt.Y.fol.197.

Cautela interrogandi teſtes.Cepol.caut.43

Cautela ad cõuincendum teſtem de periurio. Cepol.caut.74.& caut.27.

Cautela ad fugiendam pœnam falſi . Cepol.caut 27.

Cautela vt quis de falſo puniatur. num.68. f.109.ſedvi.Boſſ.tit.de publ.proceſſ.n.38

Cautela qua teſtes iam examinati renuentes iterum venire cogantur comparere, vt formari poſſit proceſſus ſuper ſubornatione.Ang.de maleſ.in ver.comparent dicti inquſiti.n.7.

Cautela eſt interrogare ab initio teſtem de cauſa ſcientiæ.litt.F.f.119.

Cautela ne quis obijciendo crimen contra aliquem teneatur actione iniuriarum in exceptio infamatoria . .

Cautela examinandi teſtes in cauſis arduis inf.teſtes plures .

Cenſura Eccleſiaſtica quando teſti comminatur.n.175.f.254.

Cætus ſit numero duarum perſonarum.l. prætor.§.tuba.ff.de vi.bo.rapt.

Citatio teſtium,& partis eorum præſentationem præcedere debet , & de vi huius citationis.n.11.& ſeq.f.258

Citatio partis non requiritur,quandoteſtes examinantur in tortura.ſub n.77.f. 116 in fin.& n.149.f.224 & quando eſt præſens.vt in f.114.ver.item ſicas.

Citatio teſtium eſt de ſubſtantia.n.72.f.113

Citationis forma.n.73.f.115.

Citatio nunquid cauſam continere debeat. n.73.f.115

Citatio oretenus quando , & qualiter fieri poſſit.nu.76.fol.115

Citatio iuxta ſtilum , & loci conſuetudinẽ fienda.n.75.f.115

Citatio quibus caſibus non eſt neceſſaria in teſte.n.77.f.116

Citatio vnica an ſufficiat pro tribus, maximè quando ſtatutum tres citationes requirit.n.24.f.260

Citationes tres quando vnico peremptorio continentur.n.23.f.260.

Citatione vnica,an quis poſſit condemnari de iure.nu.27.f.261.

Citatio in dubio præſumitur.f.114.in prin.

Citatio partis,an ſit neceſſaria, quãdo pars ipſa eſt præſens actui, pro quo erat citãda.f.114.circa prin.n.77.f.116.

Citata parte ad producendum teſtes,ſi procraſtinãdo,& dilatando non producũtur teſtes iã nominatos, quid remedij. f.114

Ciues ruri commorautes , & rurales differunt.n.55.f.51

Clauſula,ſola facti veritate inſpecta. n.72. f.114.Marant.de ord.iudic. Diſt.9.n.34.

Clauſula citra animum iniuriandi operatur quod obijciens crimen contra teſtẽ, & non probans,non tenetur actione iniuriarũ.Clar.§.fin.q.54.ver.caueant.in fin.

Clauſula iuſtificatiua,quæ.n.65.f.266.

Clauſula,ſupplentes, quid importet. f.300.

Clauſula, ipſo iure.n.117.f.35.

Clauſula ſummariè, & de plano, & de eius effectu.nu.46.f.101.

Clauſula,remota omni iuris ſolemnitate. nu.72.f.113.

Clauſula,non ſe aſtringens. lit.A. f.131.

Clauſula,admiſit ſi;& inquantum,apud vital.tract.clauſ.libellorum.Marãt.in eius prac.6.p.ver àppellatio.n.200.

Clauſula,ſaluo iure impertinentium,& nõ admittendorum. Caball.Milleloq.351. par.2.Marant.ea 6.par.ver.poſitio.n.23.

Clauſula , ſupplentes omnes defectus, non habilitat incapacem reſpectu perſonæ, nec tolluntur ea quæ ſunt naturalia. Felyn.in cap.ex parte. & in cap. poſtulaſti. de reſcript.

Clericus nondum in ſacris conſtitutus, teſtimoniũ perhibens abſq; licẽtia ſuperioris nunquid valeat eius dictũ. n.33.f.185

Clerici, quamuis minores viginti ann. ſunt teſtes idonei.nu.43. & quid in cauſa ſuæ Eccleſiæ.ibi.f.12.

Clericus etiam ſi teſtimonium perhibeat coram iudice laico tamen debet iurare in manibus Iudicis Eccleſiaſt.n.54.f.103.

Clericus falſum dicens coram Iudice laico, an ſit remittendus ad ſuum iudicem Eccleſiaſticum puniendus.n.63.f.106.

Clerici degradatio à quo, & qualiter fieri debeat.n.63.f.106.

Clerici quib⁹ ex cauſis degrad.n.64.f.106.

Clientulus an ſit teſtis pro Patrocinante. fol.184.litt.L.

Codicillus coram quinq; teſtibus fieri ſufficit.n.62.f.52

Cognito vno de contrarijs, cognoſcitur & rel quum.n 184.f.78

Cognitum verè dicitur quod per ſenſum vẽ ſus inſpicitur.n.13.f.93.

Cognitio inter milites, & ſubditos feudatariorum in Statu Mediol. ad quem Iudicem ſpectet.n.105.f.274

Cognitio iuriſdictionis dum diſputatur de ea inter maiorem, & minorem magiſtratum, vel prætorem feudatarij, ad quem ſpectet.n.111.f.274

Collateralium primus gradus à Patre incipit.n.236.f.152.

Collegium Magni Ducis Etruriæ in Ciuitate Piſarum.188.f.143

Collegij laudes D.Ianuenſium, & ibi multa in materia ſtatutorum, circa Iuriſconſultos à n.47.vſq; ad n.48.f.12.

Collegio Doctorum magis expedit habere viros doctos, quam nobiles, & ignaros.d. nu.47.litt.O.f.12.inf.in ver.Reip.Guber.

Inter Collegia Gubernatorum Reipubl. & Iuriſconſultorum multum differt.ibid.

Collegia, quæ non poſſunt condere legem, nec etiam legem interpretare poſſunt. n.47.litt.V.f.20.

Collegia DD. Ianuenſium Iuriſconſultorum, & de eorum Statutis, & de filijs Notariorum quo ad ingreſſum collegij, ibi.

Collegium ex tribus perſonis conſtare ibi.

Coloni, Maſſarij, & ſimiles, an ſint teſtes idonei.n.22.f.181. Viui.co.op.in ver.coloni.

Cõis vſus loquẽdi quãr ꝓbet.f.289.litt.Z.

Communis vſus loquẽdi præfertur propriæ ſignificationi, etiam in teſtibus. Matth. 102.n.19.

Communis vſus loquendi probandus. Euerar.in loc 8.cir.fin.Matth.ſing.102.n.19

Concordia inter partẽ, & teſtẽ an fieri poſſit.Bar.& Doc.in l.1. §.creditũ.ſi cer. pet.

Cõcordia teſtiũ qualiter ſenda, & quando eſt compatibilis.n.178.& 179.f.2,1

Concordia teſtiũ debet fieri ſecundũ eorũdem intentionem, aliter diceretur extorquutio. Ancar.conſil.191.Ro.conſil.301. Oldrad.conſ.168.dũmodo verſetur circa ſubiectã materiã.ar.l.ſi vno anno.ff locat

Cõcubinarij an teſtes ſint idonei.f.194.lit.F

Concubina, pro concubinario an ſit teſtis. nu.61.fol.194.

Concluſio cauſę quando facta eſſe dicatur. nu.150.fol.69.

Conditio, ſeu qualitas in teſte, quæ eſſe dicatur.nu.76.f.28.

Conditiones in teſte quo tempore ineſſe debeãt, vt habilem illũ reddãt. n.84.f.29

Conditiones malæ, quæ teſtem repellunt. nu.86.fol.29.

Confeſſa, quæ dicantur in 5 par.fo.

Cõfeſſio eſt ꝓbatio probata ſub.n.63. f.121

Confeſſio creditoris de recepto, quinq; teſtibus probatur cõtra negantẽ propriam confeſſionem.n.21.f.46.

Confeſſio facta abſente parte, impugnari poteſt.n.105.f.125.

Confeſſionis prætextu ſecreta amici ſciens an cogatur reuelare. n.5.f.6.

Confeſſor an, & quando tuta conſcientia poſſit reuelare delictum.f.106.ante n.60.

Confeſſioni ſuæ, quando quis poſſit contrauenire.f.127.litt.N.

Confeſſio ſine inditijs an valeat.n.135.f.66

Confeſſio ſpontanea iuncta cum quærela, an ſit ſufficiens ſine inditijs ad condemnandum.n.135.f 66.

Confinia qualiter probanda. nu.30.f.95. & Maſc.de probat concl.393.vol.1.

Confrõtatio quẽ pariat effectũ.n.214.f.306

Confrontatio rei, & teſtis quando fieri debeat n.209.f.305

Confrõtationes fiunt iiſdẽ modis quibus ab initio ꝓceſſit primũ examẽ.n.216. f 216

Con-

Congregatio ſit etiam duobus perſonis. Luc.c.24.

Congregati contra officialem durante officio, non probant contra eundem tempore ſyndicatus. f.215.& ſeq. & de Brac.Reg. in 5.par.n.258.

Coniectura q̃ probationẽ faciat.n.95.f.122

Coniectura vna, aliam tollit.ibi.

Coniectura in vltima voluntate probatur per teſtes. Bald.& Salv. in l.quoniam.C. de impub.& alijs ſubſtitu.

Cõsãguinitas qualiter ꝓbetur.n.232. f.152

Cõsãguinitatis ꝓbãdę practica.n.234.f.132

Conſanguinitatem qualiter capitulari, & articulari oporteat.n.258.f.113.

Conſanguinitas ad duplicem effectum probanda.n.235.f.152.

Conſanguinei an teſtes pro, vel contra ſint idonei.n.51.f.102

Cõſenſus ex verbis prȩſumitur.n.199.f.145

Cõſentire an videat, qui tacet.n.200. f.145

Conſpirationes regulariter prohibitæ in ver. conuenticulæ.

Conſuetudo examinandi teſtes didicitis teſtificatis non tenet. Clem.fi.de teſt. gl.in c.per tuas.eo.& Felyn in c.fraternitatis, nu.86.eo.

Conſuetudo approbata tenet.n.63.f.24.

Conſuetudo, quæ non eſt contra bonos mores ſeruatur.n.5.f.44.

Conſuetudo, ſtylus, & obſeruantia, quando teneant, & quando non.n.7.& 10.f.44.

Conſuetudo quo ad numerũ teſtiũ.n.8.f.45

Conſuetudo per inſpectionem inſtrumenti, reddit probatiorem notoriam.n.9.f.45.

Conſuetudo addere, & dettrahere poteſt ſolemnitatibus iuris.n.156.f.71.

Conſuetudo vnius loci poteſt eſſe bona, quȩ in alio loco mala dicitur.n.90.f.202.&de Brach.Reg.in 4.par.ſub n 84.

Conſuetudo formandi inquiſitiones, abſq; inditijs non tenet.n.97.f.32.

Conſuetudo generalis probatur per teſtes ſingulares.Pett.Raue.de conſuet.col.22. ver.quȩrit.Roc.de Curr.eo tract.nu.620. Maſcar.de probat.concl.423.& ſeq.vol.1

Conſuetudo non valet quòd credatur teſtibus malam rationem reddentibus.f.119. litter. F.

Conſtitu.Mediol.in tit.de pen. §.homicida declarat. nu. 153. f. 158. & ad. §. à ſent. tit.de accuſat.n.283.f.166.

Conteſtes quando teſtes dicantur.in ver.teſtes conteſtes,& Curt de teſt.concl.12.

Contrariorum vnius poſitio, ſequitur alterius remotio.n.179.f.77.

Contrarietas teſtium medicina torturȩ purgatur.n. 150.f.225.

Contractus debet continere teſtes rogatos. nu.71.fol.53.

Cõtractus excedẽs quinq; libras auri, quinque teſtibus muniri debet.n.15.f.45.

Cõtumax prouocat cõtra ſe iura.n.140.f.67

Contumax à ſtatuto an tamquam infamis repellatur a teſtimonio.Fely. in c. ſuper. eo.dȩ teſt.Marant.de ord.iud.p.6.ar.1.

Contumatia accuſata parti eſt intimanda. n.13.f.218.

Contumatia eſt delictum, & aggrauat delictum principale.n.141.f.284.

Contumatia facit inditium ad torturam. Marſ.Piac. §.diligenter. num. 136. & de Brac.Reg.par.3.

Cõuenticulæ ſunt ipſo iure ꝓhibitæ. Maſc. de prob.cõcl.450. Boſſ.de vnioni.& cõuẽ. tex.in l.3.C.de ſum.tri.& fi.Cat.

Cõuenticulę probantur per cõplices, in ver. ſocius criminis. Marſ.piac.§.1. n.6.& 7.

Cõuictus teſtis quãdo dicatur, in ver.repȩr.

Copia inditiorum quibus danda, & quibus deneganda.n.123.f.215.&217.vbi de copia diuerſarum rerum danda, vel non.

Copia teſtium in cauſa ſubornationis incidenter, an danda ſit.f.216.

Copia interrogatorium, & quorundam actorum non datur.fol.216.& 282.vbi multa.

Copia atteſtationum non datur niſi prius ſoluta mercede.f.216.& f.284.& ſeq.

Copia articul.qualiter danda.f.282. n.138.

Copula carnalis qualiter probetur, præſertim in Regno Neapol. modo ridiculoſo. nu.231.fol.151.

Copia an inuito danda ſit. de Brach.Reg. in 5.par.

Correlatiuorum eadem eſt diſpoſitio. numero 188.fol.296.

Correctionis cauſa allegari debet à teſte, qui vult ſe corrigere.n.171.f.230.

Credere ad iudicem ſpectat, & non ad teſtem.nu.147.fol.285.
Creditor pro debitore an teſtis ſit, & è contra.nu.112.fol 209.
Creditum qualiter per teſtes probetur, in verſ. teſtis creditum.
Crimina teſtium in ſpecie, & concludenter probari debent, n.221. f. 246.
Crimen læſ.Maieſta. quando, & à quibus committatur. n.40. f. 11.
Crimen an per inſtrumenta probari poſſit, & in cōſpiratione dicitur ꝙ ſic. Bal. de Vbal.prac.tit.de probat.q.1. fol.31. Maſcar. concluſ.460.
Criminum probatio, quæ ſufficiat. Maſcar. concluſ.460. & 461.
Curatores, tutores, & huiuſmodi an ſint teſtes idonei. n.28. f. 184.

D

DAmnū teſtis an emendare teneatur ei cui per eius dictum minus verū præiudicauit. Fely. in c.Canonum ſtatuta. n.42.de conſtitu.
Damnum ob latam culpā in errore conſiſtens emēdatur, ſecus ſi conſiſtat in obliuione.ibi. & infra in ver. error.
Damnum datum probatur per euidentiam rei.n.93. f.121. item per camparium, vel per teſtes. ibi.
Ad damnū probatū per rei euidentiam, vel per camparium, iuxta ſtatuta agitur ad ſimplum, ſi per teſtes ad duplum. Azo.in ſum.C.ad leg.aquil. n.38.
Debitor pro creditore, & è contra, an ſint teſtes idonei. n.112. f.209.
Decuriones licet minores 20.annorum, sūt teſtes idonei. n.45. f.12.
Decretum Mediol. de maiori Magiſtratu. n.101. f.273.
Deductū vnū, & aliud probatū, an faciat diuerſū ius. Cęp.d ſer.vrb.ꝓd.inf.ī ver.loc⁹
Defectus in perſona teſtium quo tempore noceatur. n.35. f. 186.
Defenſiones ſemper reis dādæ.n.211.f.305. quid teſtibus torquendis, diſtingue. fol. 283.& 284.
Defenſionum terminus non debet eſſe anguſtus. n.212. f.305.
Defenſio teſti danda contra quem adſunt inditia tangentia defectū perſonæ.ibi. & Boſſ.in tit.de tortur. teſt.n.38. Bar. in l. vnius.§.teſtes.ff.de quęſt. & infra.
Defenſio per copiā inditiorum ante torturam dari an debeat, ne intentio fiſci deſtruatur.Clar.§.fi.q.28.verſ.ſolet.
Defenſioni cauſa factū aliquid fuiſſe, probandū eſt.n.251. & lit.C.fo.157.
Defenſio cum moderamine inculpatæ tutelę, quando facta dicatur.ibidem.
Defenſionis cauſa valdè fauorabilis.n.252. f.153. & lit.c. fo.157.
Defenſio vnius, an alteri proſit.n.79. f.269.
Defēſionibus, qn̄ renūciari poſſit.n.72.f 113
Definitio ꝓbationis, quæ fit per teſtes. n.1. fo.91. & ibi noua authoris definitio.
Defunctus etiam teſtimonium perhibere quomodo dicatur.Marſ.prac. §. diligenter. n.181. Gen. c.4.
Delegatus pro examinandis teſtibus, an poſſit ſubſtituere, lit.Q. fo.276.
Delictum, ſeu de delicto, ante omnia conſtare debet.n.104.& ſeq. f.60.
De delicto quando conſtare dicatur.n.107. f.60.n.155. f.287. & per quæ probandū. Maſcar.concl.498. vo.1.
De corpore delicti conſtare debet, & quod ſcelere quis fuerit interemptus. Boſſ.de delict. in princ. vbi vide.
Delictum à qualitatibus grauatur. n. 134. fol. 221.
Delictum quando probatur enorme, nō reprobantur teſtes.n.217. f.244.
Delictū an probetur per famam.fo.65. ver. poſtremò. & an eo probato, ſed diuerſo tempore ceſſet accuſatio. Cępol. de ſer. vr.pred.tit.quādo, & qualiter ſer.amitt.
Denuntiator ſuper denuntiam non poteſt ferre teſtimonium. Maſcar. concl. 507. vo.1. ſecus ſi Iudex procedit per inquiſitionem.Saly.in l.ea quidem. C.de accuſat. Ang.de maleſ.in ver.ad denuntiam. col.5. & Farinac.
Depoſitiones teſtium ſtant in cauſa ſcientiæ. n.16. f.178.
Depoſitiones teſtiū, quales ſint, tempus iuramenti attęnditur. n.48. f. 265.
Depoſitio teſtis, ꝑ ur in cedula nō valet.fo. 279.in fi.& facit Carpa. ſup ſtatu. c.86.

Deſi-

Deſiſtentia. infra in ver. Inſiſtentia.

Dicta teſtium nõ licet cauillare, niſi ad bonũ.n.136. f.281. intellige circa ordinẽ, non autem quò ad ſubſtantiam.

Dicta teſtiũ qualiter, & quando impugnanda. n.119. f.213.

Dicta teſtium in actis ad vnguem ſeribenda ſunt. n.128. f.279. Veſtr.in ſua prac. c.16. fo. 128.

Dicta teſtiũ minus legittimè recepta, an de conſenſu partium pro legittimis habeãtur. in ver. teſtis debet examinari.

Dicta teſtiũ potius ſunt impropriãda, quã deſtruenda, & ad concordiam, & compatibilem interpretationem reducenda. n.137. f.281.

Dicta teſtiũ in actis redacta deberent à Notario iterũ legi de verbo ad verbum ipſi teſti, antequàm ab examine diſcedat. n.196. f.299.

Dicta teſtium ante litis conteſtationem, quam vim habeant. n. 240. f. 321. & an poſſint edi. fol. 309. lit. I.

Dicta duo contraria quando non valeant. n.152. f.225.

Dicta teſtium deperdita, an per alios teſtes probari poſſint. Bar. de teſt. n. 11. vbi dicit q ſic. ſup. in ver. atteſtationes.

Dicta duo cõtraria ambo cum tortura, cui magis ſtandum. n.155. f.226.

Dicta teſtium ad æternam rei memoriam examinatorum, quando vim habeant. fo.118.

Dictum impuberis an ſit inditium ſufficiẽs. n.26. f. 9.

Dictũ vnius teſtis an ſufficiat. n.29. f.47.

Dictum vnius teſtis an ſufficiat ad torturã. n.119. f.62. & an ad condemnandum. n.131. f. 66.

Dictum vnius teſtis ſpeciale eſt quòd valeat. n.134. f. 66.

Dictum vnius teſtis quando plenè probet. n.135. f.66.

Dictum illud magis attenditur, per quod delictum excluditur, quam illud per quod concluditur: & hoc in paritate. n.178. f. 77.

Dictum proximum attenditur, & non remotum. n.192. f. 80.

Dictum teſtis fundatur in intellectu. num. 17. fol.73.

Dictum teſtis, vt valeat, multa requiruntur. n.37. f.97.

Dictum teſtis ſine iuramento, quibus caſibus valere poſſit. n.48. f. 101. & nu.80. fol. 270.

Dictũ teſtis debet eſſe aptum, & congruere negotio ſuper quo deponit. n.89. f.120.

Dictum teſtis ſine ratione an ualere poſſit. fo. 119. f.129.

Dictum teſtis ſine iuramẽto, an de falſo redargui poſſit. n. 10. f. 177.

Dictum teſtis varium in diuerſis inſtãtijs, quodnã attendendum. n.145. f. 223.

Dictum teſtis cũ iuramento præualet dicto ſine iuramento. n.146. ea. in eodem ſubiecto, & diuerſo tẽpore. fallit in Principe, & Cardinalibus. ſup. Cardinales.

Dictum teſtis obſcurum, pro non dicto habetur, fo.237. lit. F. Add. ad Fely. in c. Canonum ſtatuta, ſub n.42. lit. B. de Conſtitu. vbi eſt punibile.

Dictum vnum cũ tortura, alterum ſine tortura in perſonis vilibus, infamibus, contrarijs, & inter duo iuramenta exiſtentibus: præualet illud, quod eſt cum tortura. infra.

Dictum cũ tortura à perſona vili non præualet dicto illius, cui creditur ſine tortura. vt infra.

Dicta duo in tortura, vel extra torturã inter eaſdem perſonas, præualet poſterius. n.118. f.213. & 306.

Dictum illud quod eſt magis fauorabile, & magis veriſimile attenditur. Idem ſi eſt magis proximum. n.153. f. 226.

Dictum proximum dicitur directum, & dictum remotum dicitur obliquum. nu. 192. fo.80.

Dictum vnius teſtis imperfectũ, an conualidetur per dictum alterius teſtis perfectum. Ro. conſ. 290. n.8. pulchrè Mſing. obſer. 99. centu. 2. & ẽt Alex. conſ. 13. nu. 19 lib. 1. Pariſ. conſ. 15. vo. 2.

Dictum morientis an faciat inditium ad torturam: duæ ſunt opiniones, de quibus per Marſ. prac. §. Diligenter. n.117. vid. de Brach. Reg. p.3.

Dicto

Dicto morientis viri probi credendum eſt de Brach.Reg.p.3.
Dictum teſtis mortui legitur teſte viuo loco repetitionis,f.305.litt.E.
Dictum teſtis à ſolo iudice receptum,debet ab ipſo teſte ſubſcribi, vt fidē legitimam faciat.n.36.f.97.
Dictum teſtis ſub vnica oratione,ſeu ſuper vno capitulo tantum,non poteſt pro parte acceptari,pro parte non,niſi in ſeparatis,& diuiduis. Bal.in c.cum dilectū.col. vlt.de conſuetu.Cabil. Milleloq. 162.& 246.par.1.
Dictum vtile,an per inutile vitietur. vi.in ver. vtile.
Dictum teſtis non nocibile, an ſit punibile. Clar. §.falſum. ver. item excuſatur.vbi in fine concluditur, ſaltem pœna extraordinaria puniri. dic. vt in ver. pena.
Dictio,vſque, ſtat excluſiue.n.195.f.238.
Dictio,incontinenti,quid importet in materia probationum.n.200.f.239.
Didicitis teſtificatis,etiam partibus cōſentientibus teſtes recipi non debent.n.184. f.233.& cautela qua adhuc recipiantur. ſub n.190.f 237.
Didicitis teſtificatis terminus qualiter intelligi debeat.nu.182.f.233.
Dies termini an,& quando computetur in termino.n.194.f.238.
Diē inſtantiæ,aliud eſt calculari ad cognoſcendum an inſtantia ſit perempta, aliud eſt petere quòd inſtantia declaretur perempta.n.146.f.133.
Die feriata non licet ſolemniter iurare.numero 55.f.103.
Differentia inter teſtes viles, & infames nu.92.f.204.
Differentia inter vacillare, & variare. numero 141.f.223.
Difficultas probationis permittit admittendas eſſe probationes minꝰ integras.f.297. in prin.f.298.circ.prin.Hieron. de Monte de fini.regun.c.50.n.9.
Dignitas annexa officio facit recedere à regulis iuris communis.n.42 f.12.
Dilatio qualibet quot dierum regulariter danda.n.29.f.261.
Dilatio à iudice dilatari, & coarctari poteſt.num.30.fol.261.
Dilatio qualibet eſt communis,tàm actori, quàm reo.n.34.f.261.
Dilatio poteſt à iudice aſſignari reo lōgior, quàm actori.n.34.f.261.
Dilationes quot dari ſoleant ad probandū, & quot productiones probationum.n.16. & ſeq.f.259.
Dilationes quādo dilatari liceat.n.39.f.262
Dilationes in criminalibus cauſis,quot cōcedantur actori,& quot reo.n.36.f.262.
Dilatione pēdente ad contradicendū, teſtes examinari non poſſunt,quia officium iudicis interim quieſcere dicit l. ſiue parſ. vbi Bar.C.de dilat.Cauale.reſp.95.
Dilationis termino finito teſtes repeti poſſunt,qui ſi dicunt deponere vt alias, valet ſecundum Marſ.in l.eos. ad leg. cor. de fals.Cauale.reſp.93.inſ.repetitio.
Dilatione pendente quando terminus non currit.Milling.obſer.99.centu.2.
Diligētia qualiter probāda.ſub n.268.f.161
Diſpenſationis cauſa, merita perſonis tribuuntur.f.20.& 21.litt.H.
Diſcuſſio bonorum fienda per duos officiales publicos fidem de ea facientes.Bar.in l.ſi perſecutione. & in auth. hoc ſi debitor.C.de pign.
Doctor minor annor.20. eſt teſtis idoneus. nu.47.f.12.
Doctor iuris appellatur clariſſimus ab imperatore.n.95.f.272.
Doctor,ratione excellentiæ (licet minor) præfertur in Magiſtratibus.n.47.f.11.
Doctor de Doctore natus præfertur.ibid.
Doctorum, & Gubernatorum differentia. n.47.litt.T.f.15.
Doctor qui militi præfertur.eo.n.litt.V.f.19
Doctor qui publicè viginti ann.legit,appellatur Illuſtris.fol.18.litt.D.
Doctor aliunde doctoratus, vel forenſis, an aduocare poſſit extra eius Prouinciam. litt.F.fol.19.
Doctoratus per teſtes publicari poteſt, litter.H.fol.21.
Dominium directum quomodo probetur. n.173.& quomodo vtile.n.175.f.231.
Dominium ſine traditione non transfertur. num. 157. fol. 136. & an ex poſſeſſione. n.178.

numer. 178. & quibus modis iuteniretur nu.179.f.140.

Dominiũ quinq; modis ꝓbatur.lit.G.f.135

Dominium quotuplex.nu.152.f.135.

Dominiũ difficilis ꝓbationis.n.153.f.135.

Dominium inſolidum quomodo probandũ . litt.H.f.136 an ſolutione onerum.n.158. an per famam.174.f.139.

Domeſtici an teſtes ſint idonei. n.24.f.182. & 59.litt.T. fol.194. inf.in ver. teſtis domeſticus.

Domeſticorum fides quanta ſit. nu.29. f.9. Maſcar.de probat.concl.534.vol.1.

Donatio cauſa mortis coram quinq; teſtibus ſit.num.63.& an magis æquipararetur contractibus,quam vltimis voluntatibus nu.72.f.55.

Donatio inter virum,& vxorem,quare prohibita ſit.n.55.f.192.

Donatio per duos teſtes probari poteſt, qui præſentes fuerint. Maſc. de probat. concluſ.563.vol.1.

Donator pro Donatore, non eſt teſtis idoneus.Tiraq.de retract.in præfat.n.26.

Dos ſine matrimonio eſſe non poteſt , quo ad priuilegia n.230.f.151.

Dos per teſtes probatur,licet ſummam excedat,& in probanda Dote, admittuntur frater,mediator,proxeneta,& etiam mulieris iuramentum in dubio, Maſcard.de probat. concluſ. 169.

Duces militię quõo iurare ſoleãt. n.51.f.101

Duo imperfecta non coniunguntur, ad conficiendum vnum perfectum.n.123.f.63.

E

ECcleſiaſtic⁹ Iudex.inf.Iudex Eccleſiaſt. Eccleſiaſtica immunitate non gaudet qui animo deliberato delinquit. nu. 257. f.159. latè de Brach. Reg.p.1. vbi caſus plures quibus immunitate Eccleſiæ non gaudent delinquentes.

Effrenata teſtium multitudo, quæ dicatur. nu.146.f.69

Effuſio sãguinis à cadauere fieri ſolet in cõſpectu homicidæ , de Brach. Reg.n. in 3.par.Marſ.pract.§.diligenter.n.181.

Effigie bona, vel mala inditium bonum,vel malum facere non eſt tutum. de Brach. Reg.part.4.

Egregia perſona,quę dicatur,& de eius priuilegio.n.89.& 91.f.271.

Egregię perſonę ſuſpitione caret.f.184.lit.L

Electio officialis nunquid per teſtes probari poſſit.Caualcan.deciſ.1.& in repert.in verb.officialis.par.1.

Emergens dicitur quando diſputatur ſuper admiſſione, vel non admiſſione. nu.196. litt.I.fol.239.

Emphiteoſis probatur per teſtes, ſi ſcriptura erit deperdita. Maſcard. de probat. concl.604 nu.7.volum.2.

Emptio ꝓbatur p teſtes,idẽ Maſc.cõcl.100

Emptor non eſt teſtis idoneus pro venditore in 4. par. & Tiraq. de retract.in præfat.num.26.

Epiſcoporum, & aliorum Prælatorum magnæ claſſis accuſatio quot teſtibus probanda.n.42 f.48.

Equites religionis S.Stephani,& eorum mores.nu.47.litt.C.f.18.

Error cõmunis teſtem habilitat. n.79.f.28.

Error ſolemnitatis,& error volũtatis, quot teſtibus vterque probetur.n.68.f.53.

Error in teſte , & in notario, eſt lata culpa. nu.170.fol.170. Fely.in c. canonum ſtatuta.nu.42.de conſtitu.

Error quando incontinenti cẽſeatur correctus.ibid.& nu.146.fol.224.

Error ommiſſæ ſolemnitatis in teſtamento quomodo probetur.nu.81.fol.127

Errorem ſuum corrigere quando teſtis poſſit.nu.146.litt.K.fol.224.

Error in ſpecie probandus,& in ſpecie allegãdus,& non in genere.Maſc. de probat. concl.547. nu.47.vol.1. Doct. in l.error. ff.de iur.& fac.igno.

Erroris excuſatio debet eſſe probabilis, & veriſimilis. Maſcard. concl.538. Bertaz. conſ. 105. litt.C. dixi latè in tractat. de Brach.Reg.

Erroris excuſatio eſt prouenientis à debilitate memoriæ,vel ab ira.Maſc.cõcl.650. n.5.& 6.& de Brach.Reg.

Ætas per teſtes probari poteſt.in 3. par. & Maſcard.concl.668.& 678.nu.136.

Examinatio teſtium debet fieri ſecreto,& in iudicio corã iudice, & non extra.n.89.& 90.f.271.niſi Iudice mãdante.n.72. f.268

Examina-

Examinatio teſtium in cauſa criminali alteri committi non debet. n.120. Repetitio verò cõmitti poteſt. f.276.

Examinatio teſtiũ per litteras ſubſidiales facta, ſub ſigillo eſt remittenda, fo.276. Bat.in l.cũ ab initio.cit.ſi.ff.quem.teſta. aper. & fo.277. lit. R.

Examinis termino pendente corã alio Iudice,an interim corã iudice cauſę altera pars poſſit ſuos teſtes examinari. n.122. lit.R.fo.277. lit.L. fo.310.

Exceptio emergens qualis ſit,& quod incidens dicatur. Pacia.de probat.c.58.lit.I.

Exceptio ad neceſſariã defenſam, quando, & qũo ꝓbanda.n.251.f.157. Gomeſ.var. reſolut.tit.de homicid.n.20. cum ſeq.

Exceptio inimicitiæ ſtatim probanda eſt. n.204. f. 240.

Exceptio vna probata ex plurib' exceptionibus deductis cõtra teſtẽ, ſi eſt ſufficiẽs ad repellendum eum, de cæteris curandum non eſt. n.222. f. 247.

Exceptio ob defectũ perſonæ ab initio non probata,an poſtea reijciatur. n.76. & q. bus caſibus non admittitur.n.73. f.269.

Exceptio notoria non eget probatione. nu. 79. f.269.

Exceptio infamatoria non probata, an faciat quem teneri actione iniuriatum. n.219.lit.M. fol.245.

Exceptiones neceſſariò, & liquidè probandas eſſe ſpecificè, & concludenter .n.36. f.186. & n.197. f. 239.

Exceptiones, quæ parte inſtante repellunt teſtem, ſunt incontinenti probandæ. n.199. f.240.

Exceptiones altiorem requirentes indaginem,in fine litis reſeruandæ. nu.210. & 212. f. 242.

Exceptiones teſtium, quæ probatione non egent, n.74. f.198. ea. & ibi, quæ friuolæ ſint.

Exceptiones tanquàm friuolæ, quæ reijciendæ ſint. n.75. f.269.

Exceptiones teſtium qualiter,& quãdo ſint probandæ. n.231.232. f.310. & 140. fo. 484. & in 4. par.per tot.

Exceptionum probatio quando ante publicationẽ teſtiũ fieri debeant. n.206.f.240.

Excipi põt contra teſtem ad duplicem effectum.fo.107. ver. & ad duplicem.

Exceptionibus vt locus ſit, quæ requirãtur in practica.n.232.lit. L. fo. 310.

Excellentia perſonæ qualiter probetur. n.49. f. 50.

Excellentia virtutum, quæ commoda præſtet. n.47. cum plur.ſeq. f. 12.

Excommunicatio in cauſa ciuili probatur per vnum teſtem,cum iuramento partis. Maſc. concl.702.vo.2.

Excommunicatus ad cautelam abſolutus, an ſit teſtis idoneus.fol.181. lit. G

Excommunicatus abſolutus tantũ pro teſtimonio ferendo,poſt depoſitionem adhuc remanet excõmunicatus.n.20.f.181.

Excuſatio nõ petita dicitur accuſatio manifeſta. &

Excuſatione petita,& non ſe defendens,ſed tacens in criminalibus ſibi pręiudicat. Marſ.prac.§. Diligenter. n.134. fallit ſi petitio ſit impertinens.

Excuſatio deducta debet eſſe in ſpecie, & nõ in genere allegata, & concludenter probata. Maſcar. concl. 538. Bertazol. conſ.103. lit.c.

Excuſatio ꝙ ad neceſſariam defenſam quis fecerit,qualiter articulanda,& probãda. n.151.fo.157.ſup.Defenſio neceſſaria.

Executio ſententiæ quibus ex cauſis impediri poſſit. fo.312.

Exculpatio teſtis quid proſit,latè de Brach. Reg. par. 3. ubi materia exculpationis explicatur.

Exculpatio ſocij criminis inter uiuos ibidẽ, & Ang.conſ.308.incip.Chriſtophor'.

Exculpatio ſocij criminis in articulo mortis. eo.trac.brac.Reg. & per Marſ. prac. §. teſtat.

Exemplũ alicuius priuilegij quãr exẽplãdũ.Spec.de fid.inſtru.§.3. per tot.

Expreſſo probato,utiq; tacitum probatum eſſe dicitur. n.49. fo.50.

Expenſæ teſtibus de longè uenientibus, à quo ſoluendæ.n.124.& 126. lit.S. f.277.

Expenſæ Iudicis,ac Notarij,& aliorum officialium,à quo ſubminiſtrandæ. n.124. fol. 277.

Expenſarũ miſcellanea,ibidem, fo. 278.

Extimatio

Digitized by Google

Extimatio rerũ qualiter fienda in vtenſilibus,& mobilibus. Afflict.de feud.f.94. & 214.Maſcar.de probat. concl.656.

F

FActa pro quibus lex pſumit,neganti incumbit onus probandi.n.122. f.230.
Facta regulariter non præſumuntur. num. 108. f.126.
Facta pro infectis haberi non poſſunt. n.36. f.10. & n.160. f. 72.
Factum hominis non aufert diſpoſitionem legis.n.88. f. 30.
Factum mentem declarat. n. 201. f.145.& teſti non narranti factum non creditur. Caball. milleloq.370. p.1.
Facultas teſtes producendi non eſt anguſtianda. n.144. f.223.
Falſitas tria eſſẽtialia requirit. n.68. f.109.
Falſitas qualiter probanda.n.161.& p quos probanda. fo.109. & 126.
Falſitas per mẽdaciũ concludĩ.n.79. f.199.
Falſitas an ſemper damnabilis.Viui.co.op. fol. 245.
Falſarius non niſi legitimis probationibus puniri poteſt. n.68. f.109.
Falſum circa acceſſoria dicens, non punitur, n.69. f.112.
Falſi pœnam euadit, qui falſum ſine dolo dicit. n.70. f. 112.
Falſi pœna quibus caſibus euitetur. n. 65. f.107. & fol.308.
Falſi criminis accuſatio durat ann.30.n.71. f.112.
Falſi cognitio contra teſtem tantũ,an vtiq; noceat parti . f. 312.
Falſi cognitio ad illũ ſpectat, corã quo falſitas fuit deducta.p.3.n.60.cũ ſeq.Vãt.de nullit.ex defec.iuriſd.n.48. Doc.in l.null ũ.C.d teſt.Clar.q.2.Bar.in l.diu°,de fal.
Falſus in vno,an ſit falſus in totũ,ſub n.69. fol.112. & n.152.f.225.per Bal.in l.edita. n.3. C.de edic. diu.Adr. toll. Clar. q. 54. ver.ſed quæro.n.152.
Falſi teſtis pœna ordinaria, quæ dicatur. f.104. ver.& de iur. commun.
Falſi cognitio an impediat ſententiam ſuper principali. in ver. ſententia.
Falſi teſtis cognitio appellatur incidẽs criminale.f.107.ver.& quo.& non impedit in cauſa ciuili,quo minus non procedatur. ibidem .
Falſi cognitio ad duplicem effectum , ſub n.65.lit.h. fol.107.
Falliti,& exules, quo ad forum pari paſſu ambulant. fo.203.in fi.
Fama bona pbata vno tẽpore, & mala alio tpe quęnam harũ præualeat. n.102. f.33.
Fama mala quõ purgari poſſit.ibid.&Caſſio. de indit.n.7.& Clar.q.21. ver.1.
Fama tribus teſtibus pbatur.n.103.f.34.fallit ſi per ſtatutũ aľr caueatur, vt Mãtuæ ſub rubr. de probat. vbi quatuor teſtes requiruntur.
Fama an per vnum teſtem aliquando probetur. n.128. & 130. f.64.
Fama quotuplex. n.129.f.64. n.28. f.95.
Fama qñ eſt ſufficiens inditiũ. n.27. f.94.
Fama quando ſemiplenam probationem faciat . n.103. f.125.
Fama quando non dicatur vana vox populi. n.210. f. 146.
Fama publica probatur per auditum alienum. n.159. f.287.
Fama an pbetur delictũ. fo.65.ver.poſtremò. & f.66.vbi multa miſcellanea.
Familiæ appellatione,qui veniãt. n.22. lit. h. f.181.
Familiares teſtes qui ſunt. n.23. f. 182.
Familiares, idest Curiales Principum. ibi. lit. L. fo.184.
Famuli an ſint teſtes idonei , ibidẽ. fo.102.
Fatuus an ſit idoneus teſtis.n.19. f.180.
Fœminæ non admittuntur in teſtimoniũ, fallit.n.56.60.& 62.cum ſeq. f.23.
Fœminæ,qñ ſint viripotentes.n.14. f. 7.
Fęminæ cur citius pubeſcant. n.15. f.7.
Fęminis quibus caſibus magis credendum, quã maſculis. n.64. f.25.
Fœminæ in vltim.volunt. quando teſtes eſſe poſſint. n.72. f.26.
Fœmina pro maſculo habita, an teſtimonium eius valeat. n.74. f.27.
Feudum nouũ probatur per pares curiæ,nõ ſic antiquum. Maſcar.de probat. concl, 769. & 942.vo.2.
Fides,vbi non eſt iuſtitia,ceſſat. n.108.f.34
Fides eſt fundamentum noſtræ ſalutis . n.105.& 109. f. 34.
Fides de fide fidẽ nõ facit. in ver.Tabellio.

& in

Digitized by Google

& in ver teſtis depouens.n.160. f.288.
Fides quot modis accipiatur ĩ iure noſtro: n.109. f. 34.
Fides bona ſemper præſumitur.n.111.f.34.
Fides mala quomodo ꝓbetur.n.172.f.139.
Fides publica,& ij qui fidem publicã faciũt idonei ſunt teſtes. n 54. f. 22.
Fides Tabellionum quanta ſit,& an præua leat teſti,aut ſcripturæ, & an teſtis præ-ualeat ſcripturæ, n.56. f.23.n.79. lit.D. f.55.n.36. f.97. & an libris magis creda-tur,quã teſtib.Feſta.de coll.p.3.q.8.n.29
Fides vnius teſtis habilis coadiuuat fidem alterius teſtis inhabilis n.138. f. 222. & plenè probant,Gomeſ.var.reſol.de Deli, c.12. n.21.
Fides vnius teſtis ſingularis,poteſt debilita ri per ſingularitatem alterius teſtis in-habilis. ibi.
Fides veritatis fit Iudici à teſtib.n.4. f.92.
Fidei implementum in contractibus à iure naturæ deſcendit, & æquiparatur iura-mento. n.223. f. 150.
Fidem ſeruare quilibet cogendus eſt. num, 221. f. 150.
Fidem in dubio quilibet ſeruare præſumi-tur. n.213 f.149.
Fideiuſſor an ſit teſtis idone⁹. n.118.f.203. Doct.in l.dictantibus.C.de teſta.Marſ.in rubr.de fideiuſſ.n.382.Vini.co.op.in ver. teſtis fideiuſſor. Guid.Pap, ſing.306.
Fideiuſſor an teſtis eſſe poſſit pro ſuo con-fideiuſſore, in ciuilibus videtur quòd non, in criminalibus ſic. Marſ. d. tit. de fideiuſſ. n. 368.
Fidelis teſtis duplici de cauſa eſſe debet. n. 106. f.34.
Filij notariorum an ſint capaces ingreſſus collegij DD.Doctorũ Genuæ.lit.R. f.15.
Filij notariorũ non ſunt mechanici. ibidẽ.
Filius pro patre an teſtis ſit: & ècõtra. p.4.
Filiatio eſt difficilis ꝓbationis.n.208.f.147
Filiatio quibus modis ꝓbetur.n.172.f.139. & quot teſtibus. n.22. f.46.
Filiatio per librum natalium probatur, & alijs modis. n.212. f.148.
Finis quando attendendus,& quando prin-cipium. lit.C. fol.158.
Fiſcus,eſt nomen odioſum, & tremendum. n. 198. fol. 299.
Forma iuſiurandi,qđ pſtatur teſtibus.n.39. cum ſeq. f.99. & n.87. f. 271.
Forma citandi teſtes. n.78. f.117.
Forma à ſtatuto data ad vnguem ſeruãda. n. 25. f.260.
Forma à ſtatuto,qñ data cẽſeat.n.26.f.261.
Forma inſtrumẽti,vel teſtamenti, qualiter per teſtes probetur.n.174. f 76.
Formalitas verborum in inſtrumento du-biorũ,quando & qualiter,per teſtes pro-betur. Maſcar. concl.809. n. 10.
Fragilitas excuſat. n.80. f. 199.
Frater an pro,vel contra fratrẽ admittatur in teſtem. n.40. 47. & 49. f.188.
Frẽs de duob⁹ peccãt extremis,aut đ nimio amore,aut de odio peſſimo. n.48. f.189.
Fratres inuiti teſtimonium perhibere non coguntur. n.50. f.190.
Fratres ordinis minorum,an teſtes eſſe poſ ſint. n.34. f.186.
Fructus per teſtes probari, computato vno anno cum alio. Maſcar. concl.660.
Fraus qũo probetur,in5.par.de Brach.Reg.
Fuga quale inditiũ faciat. lit.P. f.146.quid contra carceratum.n.203.fo.146.& qua-liter tale inditium tollatur, ibidem.
Furioſus an ſit teſtis idoneus.n.20. f.181.
Furtum per teſtes probari poteſt, non ob-ſtante ſtatuto. Maſcar. rubr. n.52. C. de probat. Baiar.ad Clar.§.furtum.n.77.
Fur contra furem eſt idoneus teſtis. lit.Y. fo.197. circ.fi. 4.par.

G

Gabellæ ſolutio etiam per teſtes pro-batur, par.3.
Generatio alicuius qualiter probetur, fo.139. lit. A.
Gener pro ſocero, & ècontra an teſtis ſit idoneus. n.62. f.194.
Gener loco filij habetur. n.63. f.195.
Genera inditiorũ quæ ſint. n.89. f.57.
Genus qualiter probandum; & de ijs, quæ in genere probantur. fo. 219.
Genus conſtat ex ſpeciebus pluribus, Item ex ſpecie, & differentijs. f.220.
Gradus par, & affectio, ſuſpitionem hinc inde tollit, 4.par. in ver. Amicus cõis.
Gradus aſcendentium,deſcendentiũ,& col-lateraliũ,

lateraliū,quomodo cōputentur,& à quo primus gradus,tàm de iure ciuili,quàm cano. & qualiter probandus. n.235. cum ſeq. par.3. vide omninò Bellar. libr. de matrimonio.c.26. contra Bezam.

Gradus torturæ qui ſint: n. 163. f. 289.

Grex conſtat ex decem ouibus, aut quinq; porcis. l.vlt.de ver.ſig.

Gubernatores Reip. quales eſſe oporteat. lit.P. f.15. & non eſt neceſſe vt ſint Doctores. ibi.

H

Habilitas in teſte,quando adeſſe requiratur. n.95.& ſeq. f.32.

Habitus malus difficillimè mutatur. n.79. & 80. f.199.

Hęreticus in teſtem admittitur in vlt. volunt.& etiam in alijs caſibus,ad conuincendum alium de hæreſi. 4. p.

Item qñ aliter veritas haberi nō pōt.l.qm̄. C.de heret. Menoc.de arb. caſ.239.

Hęreticus contra Catholicū,in concernentibus religionē nō admittit. Hip.à Mōte. co.tract.de teſt.n.102.& ſeq.Butr.& alij, eo.tract.Maſcar.de ꝓbat.cōcl.855.vo.2.

Hermafrodit⁹ an teſtis ſit idone⁹.n.75.f.27

Hypotheca tacita intelligitur probata cū expreſſa. lit.C.f.50. probato expreſſo in conſequentiam dr̄ probatum tacitū. ibi.

Homo fragilis excuſationem meretur,vitioſus non ſic. n.80. f.199.

Homo liber regulariter non torquetur. n.94. f.204.

Homicidium animo deliberato patratum ſeuerius puniri. n.254. f. 158.

Homicida vnus ex pluribus, cui data eſt impunitas vt reueiet alios,non probat ſemipleuè. vi.in ver.ſocius criminis.

Homicidium penſatum hodie difficilis ꝓbationis. Menoc. de arb.iud. caſ. par.3. de Brachio Regio.

I

Iactatio,ſeu iactantia inditium facit cōtra iactantem.c.quā ſit graue.de exceſſ. prælat.Marſ.prac.§.diligenter. n.78. vide in ver.Minæ.

Iactus tempeſtate maris quomodo, & per quos probetur.tot.tit.ff.de iactu.

Idoneitas in teſte,qualiter & quando ineſſe debeat.n.95.& ſeq. f. 32.

Impedimentum cauſatum à parte,quod teſtes non examinentur facit partem haberi pro confeſſa. Petr.Zauc.ſing.966.

Impedimētum quō probetur. n.268. f.161. & f.145.n.38.Pacia.de probar.c.27.lib.2.

Imperatoris, & Pontificis cauſæ, ſunt de maioribus, & ſublimioribus, quæ inter Chriſtianos tractari poſſint. ibidem.

Imperator,immo nec Pontifex, ea quæ iuris diuini ſunt auferre poſſunt, immo manu tenent. n.49. f. 102.

Impetrans litteras ſubſidiales tenetur ſubire iuramentū calumniæ.n.123. f.277.

Impubes an teſtis eſſe poſſit.n.19. f.8.

Impubes nō eſt iuramenti capax. n.18. f.8.

Impubes qñ dicatur doli capax.n.27. f.9.

Incidens criminale quid ſit. n.65. fo.107.

Incontinenti offerens probare, quando teneatur. n.150. f.134. n.169. f.230.

Incontinenti quādo corrigere errorem dicatur teſtis. n.171. f. 130.

Indefinitus ſermo in teſte non ęquipollet vniuerſali. lit.E.& F.fol. 119.

Inditium non definitur. n.86. f. 57.

Inditium an ſit ſufficiens,relinquitur arbitrio iudicis. n. 86. f.57.

Inditium quot teſtibus conſtare debeat. n.85. f.57.

Inditiū quot modis ſumat̄.n.87.& 88. f.57.

Inditiorum genera quæ ſint. n.89. f. 57.

Inditia remota, an & qñ ſufficiant.n.121. f.62. & quot teſtibus ꝓbētur.n.122.f.62.

Inditia proxima,immediata,& directa,quę ſint. n.90..f.57.

Inditia leuia,quæ.n.92. ea.par.2. & contra teſtē quæ ſufficiant,& an ſit ſuper eis diſputandū cum Aduocatis. f. 283.

Inditia indubitata,quæ, n.94. f.58.& num. 137. f.67.

Inditia omnia ponderanda iuxta criminū qualitates. n.95. f.58.

Inditia ad Inquiſitionem tranſmittendam, quæ ſufficiant.n.97. f.58. & n.111.f.61.

Inditia ad inquirendum. n.136. f. 67. & n. 153. f.135.

Inditia ad condemnandū,quæ.n.136.f.221.

Inditia in materia furti,qualiter aſſumenda. n.102. f.60.

Inditia

Inditia ad torturã ſufficiẽtia qualr cognoſcenda. n.118. f.62. & n.136.f.221.
Inditia ad repetendam torturã ſufficientia. n.165. f. 229.
Inditiũ malum an infamet. n.286. f.166.
Inditiũ quãta tortura purget. n.164. f.229.
Inditium vnum per alterum tollitur. Alex. conſ.77. in cauſa accuſationis. vo.1. & in hoc n.283. f. 166.
In dubio ſemper actus ſuſtineri debet, cùm pro eo præſumitur. n.153. f. 72.
Inducta ad vnũ finem, non debent contrarium effectum operari. n.47. lit. N. f.14.
Infamia qualr purgari poſſit. n.102. f.33.
Infamia quid ſit. n.104. p.4. vi. in c. teſtimoniũ, de teſt. Alex. in l. pretor. C. de eden.
Infamia canonica, q̃ ſit. n.114. & 119. f.210.
Infamia ciuilis, quæ. n.115. f.210.
Infamia qñ ipſo iure irrogetur. n.116. f.211
Infamia facti, quæ ſit. n.158. f.227.
Infames an teſtes eſſe poſſint. n.119. f. 36. & an viles perſonæ pro talibus reputentur. n.86. f.201.
Infamis nũquid faciat inditiũ. n.286. f.166.
Infamis an ipſo iure à teſtimonio repellatur, an ope exceptionis. n.6. f.176.
Infamis infamia canonica, quano dicatur expurgatus. n.77. & an ſit teſtis idone⁹. n.74. & 77. fol.199. (f.199.
Infamis infamia iuris, an ſit teſtis. nu.81.
Infamis infamia facti, an ſit teſtis admittẽdus: & de varijs Doctorum opin. nu.86. 88.114. & ſeq. f.201.
Infamis an contra infamem admittatur. n.84. f. 200.
Infamis quando cum tortura admittẽdus. n. 82. f.200.
Infideli an ſit credendum in foro fori. n.4. fol. 175.
Ingratitudo feudatarij quot teſtibus probetur. Bal. ſuper feu. tit. quot teſtes ingratitu. prob.
Inhabiles teſtes quando admittantur. n.97. lit. B. f.202. tex. I c. fi. de teſt. cog. Gomeſ. var. reſol. tit. de ꝓbat. delict. c.12. n.21.
Inhabiles teſtes admittuntur in contractibus. Maſcar. de probat. 1040. concl.
Inhabilitas quo tempore repellat teſtem. n.85. & 87. & ſeq. f.29.
Inhabilitas ſuperueniens poſt depoſitionẽ, non nocet. n.98. f. 33. & quibus caſibus inhabiles admittantur. fo.297.
Iniuria leuis, an infamet. n.83. f. 200.
Iniuriam non facit, qui iure permittente facit. n.94. f.272.
Illuſtris, grauis, egregia, vel nobilis perſona, quæ ſit. n 109. & ſeq. f. 208.
In maiori ſumma ineſt minor, ideo teſtes in maiori quãtitate diſcordantes, in minori tñ cõcordant. Alex. cõſ. 64. n.3. vo.2.
Initium ſapientiæ timor Dñi. n.121. f.36.
Inimicus teſtis ſtatim repellendus. n. 24. f.182. vbi multa in materia inimicitiæ. & n. lit. K. fo.240.
Inimicitia capitalis, quæ ſit. n.205. f.240.
Inimicus Iudex, vel ſuſpectus, quàm damnoſus ſit. lit. K. fo.240.
Innocentia inquiſiti, per cõſanguineos, domeſticos, & familiares probatur. c. cũ literis, & c. veniens, extra de teſt. Maſcar. de probat. concl.904. vo. 2.
Inopia per teſtes probatur dicentes talem vergere ad inopiam, ſeu indies reddi pauperem, ex quo diſſipat ſubſtantiam. Bar. in l. in rebus. C. de iur. dot. & in l. ſi conſtante, n.16. ſol. mat.
Inquiſitio ex officio differt ab inquiſitione ad inſtantiam partis. n.108. f. 60.
Inquiſitio dr̃ fundamentũ intentionis fiſci, ſeu alterius ꝗ agit criminalr. n.113. f.61
Inquiſitiones, quæ ſine inditijs formantur. n.99. f. 59.
Inquiſitiones aduerſus eos, qui alijs p̃ſunt, & ſindicatui nõ ſubiacẽt, qualr formandæ. 100. f.59. de Brach. Reg. p.5. n.110.
Inquiſitus petens locum, & tempus exprimi in querela ab accuſatore, ſeu à teſte, eſt audiendus. n.119. f.129.
Inſtantia an ſit deſerta, qualiter cognoſcatur. n.147. f. 134.
Inſtantia perempta, an etiam atteſtationes ſint peremptę. ibidem. lit. F. f. 134.
Inſtantiã aliud eſt declarare eſſe peremptã, aliud eſt calculari illam. n. 146. f.134.
Inſtantia cauſarũ criminalium. f.134. lit. F.
Inſtantia an currat dum teſtis de falſo accuſatur. Cy. in l.1. C. qui accuſ. Bal. in l. fi. C. de fid. inſtru. & in l. petendæ. C. de tempor.

Digitized by Google

tempor. in integ. reſtitut. vbi dicit, ꝙ ſi cauſa falſi pendet cũ parte terminus pẽdet, ſecus ſi cum teſte, vel notario. Put. de ſindic. in ver. inſtantiæ. c.3. n.1.

Inſtigator an ſit abſolutus, teſte abſoluto. n.70. fol.63.

Inſiſtentia cauſæ, & proceſſus. ibi. & ſupra Deſiſtentia.

Inſtruere teſtem de veritate dicenda, non eſt ſubornare. f.239.

Inſtrumentũ quot teſtibus reprobari põt. n. 53. f.51. n.157.160.162.163.& 174. f.71.

Inſtrumentum nunquid præualeat teſtib⁹, & an teſtes inſtrumento. n.53. fol.96. & etiam n 168. f.74.

Inſtrumentum ſi fuerit deperditum poteſt per teſtes probari. Maſcar. concluſ. in verb. ſcriptura deperdita.

Inſtrumenti deperditi tenor, & deperditio eſt probanda. Abb. in c. cũ olim. n.8. de priuil. & exceſſ.

Inſtrumentum coram populo factum, non eget teſtibus. n.12. f.45.

Inſtrumentum fuiſſe factum quot teſtes probent. n.155. f.72. & quid ſi in aliquo inſtrumento non ſint teſtes ſcripti, quomodo intelligantur ineſſe. f. 306.

Inſtrumentum quaſnam vires aſſumat, qñ dictum eſt, quòd de eo fiat publica ſcriptura. n.157. f. 72.

Inſtrumentum dr̃ vox mortua. n.160. f.73.

Inſtrumentum de nouo quando poſſit ꝓduci. n.268. f.162.

Inſtrumentum non dr̃ falſum, licèt teſtis neget, ꝙ non fuerit rogatus. n 36. f.97.

Inſtrumentarij teſtes quinam præualeant. n.174. f. 76.

Inſtrumentũ per me productum quando à me infringi poſſit; & ſi eſt per me impugnatum, qñ iterum poſſum deducere, allegare, & ꝓbare, Maſcar. cõcl. 915. vo.10.

Intereſſati nõ ſũt teſtes idonei. inſ. Teſtis d̃ vniuerſitate. & Abb. ĩ c. de cętero. de teſt.

Intereſſatorum appellatione veniunt omnes qui appellatione ſuorum continentur. Clar. §. fi. q.14. ver. volo.

Intereſſe conuentũ ẽt per teſtes ꝓbaſ. Maſcar. cõcl. 932. & 933. Bar. ĩ l. vnica. n.29. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt.

Interpres an ſit teſtis idoneus. n.111. & ſeq. f.208 & in verb. proxeneta. & Bart. in l. eadem. n.3. & 4. de ver. oblig. Alex. conſ. 179. vo.2. & Caball. milleloq. 252.

Interrogatoria circa quæ, & qualiter fienda: quæ admittenda, & non admittenda, f.290. n.169. & ſeq. & nu.212. p.5. & de Brach. Reg. p.3. ver. verum nemo.

Interrogatoria contra fiſcum non dantur. nu. 167. præſertim in ſtatu Mediol. & quare, n.168. contra n.169. f.290.

Interrogatoria, quæ dari ſolent contra fiſcũ, vtiq; per fiſcum contra reos dantur tempore defenſionum. ibidem.

Interrogatoriorum copia parti non danda propter ſubornationis timorem. f.216. & n.168 f 289. Doc. in l. is apud quem. C. de eden. Cano. c. per tuas. de teſt.

Interrogatus tacens an pro negante, vel affirmante habendus. n. 68. f. 109.

Interlocutoria ſuper exceptionibus quomodo pronuntiari debeat. n. 211. f.242.

Integritas vnius teſtis an ſuppleat defectũ alterius. n 44. f. 264.

Intellectus l. abſentẽ. ff. de pœn. n.142. f.68.

Interruptio præſcriptionis qualiter probetur. n.31. f.48.

Inueſtitura coram quot teſtibus fienda. n. 46. f. 49. & qualiter probanda. fol.297. cir. princ. Maſcar concl. 940. & 942.

Inuentariũ corã tribus teſt.b. fit. n.24. f.46.

Inuentarij conficiendi practica. n.25. f.46.

Indæi coram Iudice Chriſtiano quomodo iurent. n.53. f.102. Marant. de ord. iud. p.3. n. 50. cum plur. ſeq.

Iudex admittens teſtem minorem, an teneatur parti. n.37. f. 10.

Index nõ debet eſſe nimis ſcrupulos⁹. n.82. f.56. nec feſtinãter credere. n.132. f.221.

Iudex rem furatam perquirere per domos vicinas poteſt permittere, & contra ſuſpectos inquirere. n.101. f.59.

Iudex qualiter ſe gerere debeat in torquendis teſtibus. n.124. f. 63.

Iudex in reſfrenanda teſtiũ multitudine, qũo procedere debeat. n.147. f. 69.

Index non poteſt omittere probationes teſtium. n. 10. f. 93.

Iudex ſñm acta, & ꝓbata iudicare d̃bet, n.11. f.93.

f.93. n.240. f.311. fallit de Brach.Reg.
Iudex fit competens ratione falſi corã eo. n.62 f 106.
Iudex an præſumptione iuris,& de iure pronuntiare poſſit. n.198. f.145. & an corporaliter puniat . n.206. f.147.
Iudex quid cõſiderare debeat circa defect⁹ perſonæ teſtiũ,& eorum, n.89. f. 202.
Iudex quò ad admiſſionẽ, & nõ admiſſionẽ teſtiũ,quid facere debeat. n.91. f. 202.
Iudex facit litem ſuam denegãdo publicationem teſtium. n.122. f. 215.
Iudex in materia torturæ ad quẽ recurrere debeat,vt rectè inſtruatur. n.163. f.229.
Iudex ſtudere debet, vt teſtes ad concordiã reducantur. n.125. f.222.
Iudex quando non teneatur teſtes concordare. n.176. f. 231.
Iudex etiam ex partium conſenſu didicitis. teſtificatis teſtes recipere non poteſt. nu. 184. f.233. vbi quomodo hoc ſit verum.
Iudex teſtium qualitates ignorare præſumitur. n.198. f. 240.
Iudex antequã probationes admittat, quid facere debeat,& quid in exceptionibus admittendis. n.220. f. 246.
Iudex iubere debet,vt in ſcriptis apud acta conſtet de motiuo,cur magis credat vni, quam alteri teſti. n.4. f.255.
Iudex poteſt eſſe teſtis de geſtis coram ſe,ſi cauſa agatur coram alio iudice. Abb.in c. olim.ſub n.6.de reſcript. c.poſtremò extra.de appell.& in.l.nemo.C.de Aſſeſſor.infra teſtis Iudex.
Iudex poteſt abbreuiare dilationes,& prorogare,ac longiores præſtare reo, & non actori. n.30 & 31. f.261.
Iudex cauſã exprimere debet qñ recedit à diſpoſitione iuris cõmunis.n.32.f.261.
Iudices omnes in ſtatu Magni Ducis tenentur motiua includere in ſententijs, quibus moti ſunt ad ita iudicandum.
Iudex arbitrium ſuum impartiendo cui malit,nõ eſt redarguendus. n.35. f.262.
Iudex an & quando procedere poſſit per præcepta pœnalia. n.59. & 63. f. 267. & latiùs de Brach. Reg.
Iudex inferior an cogatur ire ad maiorẽ iudicẽ,teſtificandi cauſa.n.83. f. 270.
Iudex,ſeu prætor feudatarij nõ tenetur ire ad maiorẽ Magiſtratũ,nec ei parere,niſi ex ord.Senatus,in ſtatu Mediol.n.93.f.272.
Iudex ordinarius nõ debet onus ſuũ relinquere,vt alteri deſeruiat.n.98. f.272.
Iudex q̃d ſeruare debeat in iuramẽto præſtando teſti examinando. n.127. f.279.
Iudex teſtem oretenus prius ſuper ſerie facti audire debet,antequã ſuper proceſſu interrogetur. n.134. f. 281.
Iudex habens teſtẽ aliqualiter ſuſpectum debet cauſam ſuſpitionis in actis redigere. n.138. f 282.
Iudex de loco,tẽpore, & de indumentis, ac alijs circunſtantijs, diligenter debet interrogare teſtem, præſertim quando ſuſpicatur de fide eius. n.141. f. 284.
Iudex & confeſſor, quodammodo æquiparantur. n.172. f. 295.
Iudex præſumitur ignorare ea , quæ facti ſunt. n. 184. f. 296.
Iudex à ſeipſo repetere teſtem poteſt ſuper omiſſis interrogatorijs, vel inſtante parte . n.199. f.300.
Iudex laicus nollẽs remittere clericum ad ſuum Iudicem Eccleſiaſticum, incidit in cenſuram. n.222. f.308.
Iudex oſtendens dicta teſtium ante aperturam tenetur pœna falſi. n.222. f. 308.
Iudex reuelans ſententiam,quã prolaturus erat,ante tẽpus,eſt tanq̃ ſuſpectus remouẽdus.n.228.f.309. & de brach.Reg. p.5.
Iudex qualiter ſe gerere debeat in abſoluendo,& condemnando. n.241. f.311.
Iudex officium ſuum non impartitur niſi petenti.n.110.p.2. fallit n.5. f.176.
Iudex ex officio quibus caſibus inquirere poſſit. n.109. f. 61.
Iudex ex officio informationes aſſumere poteſt. n.52. f.266.
Iudex ex officio etiam in cauſa ciuili aliquãdo ſumit informationes.n.56. f.266.
Iudex ex officio in cauſis mixtis aſſumit informationes. n.57. f.266.
Iudex ex officio poteſt facere interrogatoria,& ſupplere. n.116. f. 275.
Iudex ex officio quos teſtes repellere poſſit. n. 85. f. 200.
Iudex eccleſiaſticus an poſſit punire teſtem

laicum

Digitized by Google

laicum corã eo falſum deponentem, & an laicus clericũ.n.60.f.106.n.217.f.307 Farinac.q.8.n.26. de inquiſitio.
Iudex eccleſiaſticus per cenſuras, & laicus indicta mulcta cogũt teſtes teſtimonium perhibere. n.33.f.261.& n.66.f.267.
Iudex Ecclaſticus pōt excõmunicare teſtes laicos, nolẽtes deponere corã Iudice ſęculari. Marãt.de ord.iud.4.p.diſti.11.n.29.
Iudex vnius cauſæ non debet ſe immiſcere in meſſem alienam. l. imperium. & ibi Doct. ff. de iuriſd.omn. Iud.
Iudex, vel examinator qui omiſit interrogare teſtẽ de cauſa ſcientiæ, tenetur parti ad intereſſe.n.85.cum plur.ſeq.f.57.& poteſt repetere teſtes ſuper omiſſis interrogatorijs. n.199. f.300.
Iudex poteſt ſe informare de habilitate teſtium. fo.176. lit.A.
Iudex quandoq; plus credit teſti minus idoneo, quam magis idoneo, ſub nu. 27. f.184. & n.41.f.263. Menoc.de arb. caſ. 87.n.6. vbi qualiter hoc procedat.
Iudex ciuilis poteſt incidenter cognoſcere de cauſa criminali. f.108.
Iudex criminalis poteſt incidenter cognoſcere de cauſa ciuili. ibidem.
Iudex ſu⁹ quot modis dicat᷑.ſub n.124.f.63
Iudicis præſentia defectum ſolemnitatis ſupplet. n.65. f. 52.
Iudicis arbitrio relinquitur, an indicia ſint ſufficientia. n.86.f.57.
Iudicis arbitrio relinqr̃, quæ ſit cauſa magna, ardua, vel leuis. n. 197. f. 145.
Iudicis officiũ eſt deferre iuramẽtũ teſti de veritate dicẽda ſup tota cauſa.n.50.f.102
Iudicis arbitrio relinqr̃, an quis animo deliberato deliquerit, vel nõ. n.260. f.159.
Iudicis ab arbitrio pendet habere teſtes pro idoneis, vel eos reijcere. n.27. f.184.
Iudicis ab arbitrio pendet qualiter, & quãdo exceptiones teſtium ſint probandæ. n.197. f. 239.
Iudicis arbitrio relinquitur quænam ſint exceptiones altiorem requirentes indaginem. n.214. f. 243.
Iudicis arbitrium, & officium in materia teſtium quale eſſe debeat. n. 6. f. 256.
Iudicis arbitrio pendet approbare numerũ, & qualitates teſtium. n.6. f.256.
Iudicis arbitrio relinquit᷑, an per paucos teſtes ſit ſufficienter probatũ. n 41. f.263.
Iudici quando dicta teſtium cauillare liceat: & circa quæ ſunt cauillãda, & qua de cauſa. n.136. f. 281.
Iudicis facto impeditus, poterit adhuc probare, quod non eſt probatum. n.184. fol. 233.& n.207.f.240. n.218. f.296.
Iudicium ab executione regulariter nõ incipit. n.64.f.267.
Iudęus an ſit teſtis idoneus. nu.4. p.4. & de repulſa, quæ datur Paganis, Iudæis, & Hæreticis, Menoc.de arb.caſ.239.
Iura iuribus ſunt concordãda.n.174.f.230.
Iuramentũ quod præſtat᷑ teſtib. de veritate dicenda, & de eius forma. n.50. cum ſeq. f.102.& in ver.iuramenti practicam.
Iuramentum teſtibus præſtandum eſt iuris diuini. n.40. f.99. Soc.reg.516.
Iuramentum quare inuentum. n.43. f. 99. & de pluribus modis iurandi. n.50. cum plur.ſeq. f. 102.
Iuramentum teſtibus neceſſariũ eſſe. n.45. f.101.& an ſit de ſubſtantia, & Pontifex pōt diſpenſare. c.quanto. & ibi gloſ. in verb.abſoluit, de iur. iuran.
Iuramẽto pręſtito de veritate dicẽda, ſi poſt nõ dicat, aut tacendo veritatẽ, aut addẽdo mendaciũ, peccat mortal'r, & ita ſunt intelligenda loca, f.106.111.253. & 295.
Iuramentum in iudicio diuerſimodè præſtatur, ſecundum diuerſitatem nationũ, & perſonarum. n. 53. f. 102.
Iuramentum illius, qui iurauit extraiudicialiter nolle teſtificari, an ſit obligatorium. n.47. f.101.
Iuramentũ teſti pręſticum, ſi antequã deponat, interim aliqđ impedimentum cõtingat minimè affectatum, per qđ nõ poſſit deponere corã Iudice, vbi iurauit: tamen per litteras ſubſidiales poterit coram alio Iudice examinari. n.126. f.277.
Iuramẽto præſtito à teſte, & poſtea parte affectante impedimentũ ne deponeret, poteſt iurari in litem contra partem. Plot. in l.ſi quando. n.132. & 653. cum mult.ſeq. C. vnde vi.
Iuramentum, quod datur teſti à Iudice deferendum

ferendum eſſe, & non ab altero, niſi de eius ordine, vel ita ſit de conſuetudine. n. 50. f. 102. & nunquid per procuratorẽ præſtari poſſit. Ro. ſing. 8. vbi tenet ꝙ ſic. Viui. co. op. in ver. iuramentum. Boſſ. tit. de opp. contr. teſt. n. 8.

Iuramenti practicam ponit & Bern. Roch. in ſua prac. in ver. de iuramẽto teſtis, & de diuerſis formis iurandi. n. 53. f. 102.

Iuramentũ litis deciſiuũ, ſi delatũ fuerit, an pars illud ſubire poſſit, & ſi nolit, an teneatur, & ſi vult ꝓbare modo per teſtes, an admittat. Doc. in l. manifeſtè. de iur. iuran. quid ſi acceptauit velle iurare, ſed anteq̃ iuret dicat velle probare per teſtes. vid. Boer. deciſ. 99. & quid ſi aduerſarius habens probationes, tamen dicat velle ſtare iuramento, an præſtito poſſit iuuari dictis probationibus, ſaltẽ ad puniendum de falſo: dixi ſub n. 160. f. 72. & de brach. Reg. p. 5.

Iuramento non præſtito, quibus caſibus teſtis probet. Soc. reg. 516.

Iuramentum ſuppletorium, quibus caſibus deferendum non ſit. n. 50. f. 102. nu. 59. f. 105. n. 95. & ſeq. f. 122. Craſſ. ſuper Reg. franc. lib. 1. Iaſ. in l. admonendi. n. 127. de iure iuran.

Iuramẽtũ ſuppletoriũ nõ defert ei, qui falſum iam depoſuit, vel ei qui falſos teſtes depoſuit, nec quando probatio non poteſt fieri niſi per ſcripturã tm̃. n. 137. p. 4. & f. 105. lit. F. & ver. anteceden.

Iuramentũ calumniæ valdè periculoſum. n. 16. f. 178. & eſt neceſſariũ. n. 17. f. 179.

Iuramentũ quãdo per teſtes probari poſſit, non obſtante ſtatuto. n. 170. fo. 75.

Iuramentum teſti in Eccleſia, an præſtari liceat. n. 27. fol. 98.

Iuramentũ Mutuæ non pſtatur in contractibus, ſed apponitur quædam clauſula habẽs vim iuramenti: mos quidem ſalutaris, & laudabilis ob periculum animæ.

Iuramentum teſtis operatur, quòd eius dictum corroboretur, & verũ præſumatur, & Iudex ita eſſe credat. n. 43. fol. 99.

Iuramentum teſtis an per partes remitti poſſit, n. 44. f. 100.

Iuramentum quando præſtandum, lit. E. f. 104. ver. vlterius, n. 55. f. 103.

Iuramentum in litem contra teſtem doloſe falsũ deponentẽ. f. 107. lit. H. inf. iuratur.

Iuramẽtum intelligitur ſuper licito, & rebus ſtantibus, f. 111. Doct. in l. admonendi, de iur. iuran.

Iuramentum in teſte eſt magis neceſſariũ, quã citatio. n. 72. fo. 113.

Iurare qui teneantur, n. 47. f. 101. quid agẽdum ſi teſtis renuat iurare. n. 44. fo. eo. Soc. conſ. 253. col. 2.

Iuratur in litẽ contra partem, quæ impediuit quo minus teſtis nõ depoſuerit. Plot. in l. ſi quãdo. C. vn. vi. n. 132. & 653.

Iurans non reuelare dictũ amici, an teneat obſeruare iuramentum. f. 293. lit. C.

Iuratum eſſe in dubio præſumitur, lit. E. fo. 103. & f. 111. vbi ſuper quibus capitulis.

Iurãs ſimpliciter ĩtelligr̃ iuraſſe ſuper tota cauſa, Bertaz. conſ. 194. lit. A. ver. p̃terea.

Iurare die feriata in honorẽ Dei an liceat. n. 55. f. 103. vi. Nauar. in manual. cõfeſſ. c. 25. n. 25. vbi dicit ꝙ Iudex, qui ſine neceſſitate facit iurare in die feriata, peccat.

Iurare aliud eſt ſuper capitulis, aliud eſt ſuper tota cauſa. f. 111. cir. fi.

Iuſiurandum ſeruandũ ſine interitu ſalutis æternæ. n. 42. f. 99. & n. 222. f. 150.

Iuriſconſulti licèt minores, tamen ſunt teſtes idonei. n. 47. f. 12.

Iuriſconſulti clariſſimi vocantur. nu. 95. f. 172. & plura in materia conſultorum, ſup. in ver. Doctor.

Iuriſdictio ſpecialis, an & quando deroget generali. ſub n. 103. f. 273.

Iuriſdictio iudicis ordinarij eſt maior iuriſdictione arbitri. n. 8. f. 6.

Iuriſdictio maioris Magiſtratus eſt limitata in ſtatu Mediol. ſicut eſt iuriſdictio prætorum feudatariorum. n. 104. f. 273.

Iuriſdictionis controuerſiam inter Iudices, ad quẽ ſpectet cognoſcere. n. 111. f. 274.

Ius commune ſilet, quando per ius municipale aliter diſpoſitũ eſt, ſic per conſuetudinem circa ſolemnia. n. 5. f. 44.

Iuſtus metus excuſat à dolo, f. 110. ver. Nõ in delictis. & ibi, quid ſit iuſtus metus.

Iuſtũ impedimentũ excuſat, & quod dĩ iuſtum impedimentum. n. 38. f. 261.

Laicq;

L

Laicus Iudex poteſt corrigere clericum deponentem coram eo falſum. ſupra Iudex laicus.
Laicus delinquens in clericum ſibi coniunctum, an puniatur, & à quo. Bal. in l. in fraudem.ff.de cond.& demo.
Laicus contra Clericum teſtificari poteſt. n.35. f. 186.
Lapides teſtantur. n.29. f. 95.
Latro contra latronem probat. lit.Y.num. 197. f.239.
Legatarius teſtis eſſe poteſt. n. 39. f. 188. & n.118.f.213. ſup.in ver. fideiuſſor.
Legatum factum vxori putatiuę, nunquid teneat. n.225. fo 150.
Legitimè factũ pœnã non meret.n.98.f.33
Legum nouarũ Ianuæ quò ad artes mechanicas interpretatio.ſub n.47. lit. R.f.15.
Legem interpretare ad illũ ſpectat, qui poteſt cõdere legẽ.ſub n.47.lit.V.& Y.f.15 niſi Princeps id mander ſapientibus.ibi. & de intellectu extrinſeco,& intrinſeco. Doc.in l.cũ de interpretatione, de leg.
Legittimus numerus teſtium, nõ importat idoneitatem eorum, ſed legittimitatem.
Lex nulla eſt, quę non egeat interpretatione, ampliatione,ac limitatione. n.31. f.261.
Lex ſine ratione dicitur mortua, & inanimata. n.1. fo. 21.
Lex ſi quis.C.de teſt. quibus caſibus locum habeat. n.11. f. 177.
Læſio qualiter probanda.Soc.de teſt.n.130. Maſcar. de probat. in ver. læſio.
Læſæ Maieſta.crimen,quando, qualiter, & per quos committatur,& quomodo probetur. n.40. f. 11.
Liberatus ante publicationem, & ante ſententiam, non poteſt agere contra teſtes. fo.214. propè fi.
Liber homo torqueri nõ debet.n.94. f.204.
Libertus an teſtari poſſit de eo, quod vidit dum erat ſeruus. n.24. f.9.
Libertas inter amicos coram tribus teſtib' datur.n.34.f.48.idem ſi per epiſtolam.
Libertas per tranſitum, aut in eccleſia, vel corã populo,non eget teſt. n.35. f.48.
Libellus Birracini iam pro criminaliſtis erat. n.40. f.48.
Lis quãdo dicatur conteſtata.n.205. f.303.
Lis debet terminari, ne in infinitum procedatur. n.235. f. 311.
Litteræ ſubſidiales pro examinandis teſtibus. n.115. f.275. lit.F. fo.206.
Litteræ ſubſidiales,& dimiſſoriæ, quando locum habeant. n.222. f.308.
Litteras ſubſidiales impetrans, tenetur iurare de calumnia. n. 123. f. 277.
Lite conteſtata cum procuratore,an valeat teſtium receptio citato Domino, & non procuratore. Bal. in rubr. C. de ſenten. exper.recit. ſub n.9.
Locus teſtimonium perhibet. n.28. f. 95.
Locus,& tempus, an exprimendi, ſi petantur. n.119. fo.129.
Locus certus,ſeu tẽps certum in accuſatione deductum ſi de alio diuerſo probatur, accuſator ſuccumbit. Cepol. de ſer. rr. præd.tit.quan. & qualit.ſer. amitt.ver.& hæc iura.vbi infertur ad multa, ſup. in ver.accuſator, inf. in ver. temporis, vel loci diuerſitas.
Locus,& tempus,ſi non ſunt variabiles, vt in homicidio,non faciunt diuerſum ius, vid. Cepol. vt ſup.

M

Maior,quando ſicut minor reſtituitur. n.190. f.236.
Maleficium dicitur conſtare per dictum vnius teſtis. n. 127. f.63.
Mandatarius contra mandantem, & ècontra,an teſtes ſint. lit.T.fo.209. vbi quid in criminali,& quid in ciuili.
Mandatum procuratoris,an per teſtes probari poſſit.n.239. fo.153.
Mandatum ad delinquendum, qualiter probetur.ibi.fo.209. lit.T.
Mandatariorum fides quanta ſit. nu. 239. fo.153.& 154.
Mandatarius contra mandantem, qui non accepit mãdatum, facit indicium. Marſ. prac. crim. §.diligenter. n.37. dixi, fol. 209. lit. T.
Maritus quando lucratur dotem propter adulterium, tenetur alere vxorem non habentem vnde viuere. nu. 191. f.144. qđ procedit ſi pęnã nõ patiat corporalẽ.
Maritus pro vxore,& ècontra,an ſint teſtes idonei.

Digitized by Google

idonei.n.54.f.192. Viui.co.op.ſo.219.
Maſculus,qua ætate teſtis ſit legitimus. n.16. fo. 8.
Maſculinæ lineæ quem eſſe, qualiter probetur. ſub n.245.lit. A. fo.159.
Maſſarij,coloni,& huiuſmodi, an teſtes eſſe poſſint. n.22. f.181.
Matrimonium an per longæuam cohabitationem probetur. n.224. f. 150.
Matrimonium probari debet cum omnib' ſuis qualitatibus. n.225. f. 150.
Matrimoniũ p quos pbari poſſit.n.227.eo.
Matrimonium nobilium diuerſimodè probatur. n. 228.
Matrimonij probatio ex parte vtilis, ex parte præiudicialis eſſe poteſt. nu.118. & 229. eo.
Matrimonia clādeſtina nō tenẽt.n.220. eo.
Matrimoniũ qualiter probet' n.217 & qualiter capitula formanda.n.231.f.151.
Matrimonium cũ quibus ſit prohibitũ, cũ quibus non,remiſſiuè.n.238. f.153.
Matrimoniũ an per famā probetur, an per annuli dationẽ.n.224.f.150.quid ſi nondum ſit conſumatum.n.229.& 231.lit.Y
Matrimoniũ non conſummatũ non eſt verè matrimonium.n.226.& 229 f.151.
Matrimonium differt à nuptijs. l.nuptias, de reg. iur.
Mediator,ſeu proxeneta, an ſint teſtes legittimi. n.46. f.12.
Medici reſpectu medicinæ tantùm,non dicuntur nobiles. n.47. f.12.
Medici, & alij periti recuſantes teſtificari circa peritiā ſuæ artis, tenentur parti. n. 50. & in criminalibus coguntur. f. 22.
Medici duo pro recognoſcendo cadauere adhibendi ſunt,ſi haberi poſſunt, ſin minus,ſufficit vnus. n.248. f.156.
Medicorum teſtimonium de credulitate. n.51.f.22.n.248.p.2.n.145.f.156. p.3.
Medium inter tempus iuramenti, & tempus depoſitionis,non debet dari in cauſa criminali p.3.
Memoria in factis antiquis non pſumitur, quia dicitur labilis. n.152. f.286.
Memoriā non extare qui dicit, probare debet, per teſtes ſaltem quadragenarios. n.29. f.9.
Memoriam hominum extare dicentes, præferuntur negantibus, n.145.f.133.
Mendaciũ vnico teſte probatur.n.126.f.65.
Mendaciũ quale inditiũ faciat.lit.q.f.223.
Menſuræ,& pondera, qualiter iuſta, & recta cognoſcantur, & fieri poſſit experimentum. n.27. f.47.
Mens expreſſa,vel tacita,quot teſtibus probetur. n.51. f.50.
Mentecaptus an ſit teſtis, ſub n.19. f.180.
Merces ſoluenda notario, antequā copiam actorum tradat. fo 216. ſtantis.
Meretrix an teſtis eſſe poſſit,ſup.in ver.inf.
Meretrix dicitur,qua ſui quæſtum corporis facit & probatur ſi teſtes dixerint, cũ tribus rem carnalem habuiſſe, quāuis vnus deponat de vno actu, & alter de alio. Paris.conſ.160. vo.1. Carpa. ſuper ſtatu. Mediol. c.472.
Metus qualiter probetur. Patia. de probat. c.5. n.33. lib. 2.
Metus per duos teſtes probatur. Bal.in q̃ſt. ſchiſmatis quam ponit in tit. C. ſi quis aliquem teſta.prohibue. Maſcar.de probat. concl. 1055. vo.2.
Miles quando præferatur Doctori,& econtra. p.1.lit.B. f.17.
Minæ maiũ animum indicāt. n.201. f.146.
Minor an ſit teſtis idoneus in cauſa criminali. n.20. f. 8.
Minor an poſt publicationẽ teſtium reſtituatur, lit.D.f.234.& lit.H. fo.238.
Miracula non pbātur niſi teſtis reddat rōnem,ſub n.127.f.219. Bal. in l.ſolũ n.22. C.de teſt.Bar.eo.tract. de teſt. n. 57.
Minor teſtituitur aduerſus probationem. Maſcar.concl.1058. vo. 2.
Minor an elapſo termino ad producendum teſtes reſtituatur. n.186. & ſeq. & num. 190. & 192. f.238.
Miſſio in poſſeſſionem q̃uo probetur.n.181. f.141.infra in ver.poſſeſſionis immiſſio.
Monetarij an ſint teſtes idonei.f.197.in fi.
Monetæ valor attenditur tempore contractus,quò ad bonitatem intrinſecam, & tempore ſolutionis quò ad bonitatem extrinſecam. Caualca.deciſ.16.n.42. f.48. Roc. in ſua prac. tit.de monetis.
Mod' nō attendit,ſed cōcluſio.n.131. f.223

Monaci,

Monaci, & fratres minores, an teſtes eſſe poſſint. p. 4.
Mos probandi virginitatem in Reg. Neapol. lit. Y. fo. 151.
Mors hominis, vel animalis, qualiter probanda. n. 239. 240 & ſeq. f. 153.
Mors an per ſolam famam probetur. num. 243. fo. 154.
Mors accidentalis qũo p̃betur. n. 242. f. 154.
Mors in cauſa modici præiudicij, ſufficit probari per debiles præſumptiones. nu. 245. f. 139.
Mors attenta ætate decrepita, & de alijs circunſtantijs, quibus probari poteſt. n. 246. f. 139.
Morum alij ſunt neceſſarij, alij ad bene eſſe. nu. 104. f. 34.
Mulcta pro modo criminum, & inobedientiæ indici debet. n. 66. f. 267.
Mulcta arbitrio iudicis indicitur. par. 3. Menoc. de ar.
Mulier an propter adulterium præſumptũ dotem amittat. n. 187. f. 143.
Mulier renuntians Senatuſc. Velleia. corã tribus teſtibus renũtiare debet. n. 32. f. 48
Mulier meretrix teſtimonium perhibuit in coniuratione Catilinæ. n. 65. f. 25.
Mulier tranſiens ad ſecundas nuptias, irritat patrem primi viri, & de pœnis ſecundò nubentis. n. 66. f. 25.
Mulieri contra virum ad ſui fauorem, an credendum ſit. n. 5. fo. 192.
Multa facta tenent. n. 160. f. 73.
Multa dici tria. Bar. in l. licet. delegat. 1. & pluralitas in duobus verificatur. infra pluralitas.
Multa iuuant, quæ ſingula non proſunt. lit. G. fo. 20.
Multitudo meritorum diſpenſationem tribuit. lit. G. fo. 20.
Multitudine teſtium tolluntur exceptiones perſonales. n. 146. fo. 69.
Multitudo teſtiũ nimia reijci debet. n. 145. fol. 68.
Multitudo teſtium quando attendenda, & quando non. n. 194. f. 81.
Muratores, ſeu cementarij p̃bant cuius ſit murus. Cepol. de ſer. vr. pred. tit. de fõte.
Mutus an teſtis eſſe poſſit. n. 19. f. 180. & in ver. ſurdus.
Mutuum qualiter probetur. n. 88. fo. 119. & Maſcard. de probat. concluſ. 1079. & 1013. vo. 2.

N

Naufragium per teſtes nauarolos probari poteſt. l. 2. C. de nauf. lib. 10.
Natura teſtium, ſexus, & mores. n. 59. f 23.
Neceſſitas facit licitum, quod erat illicitũ. n. 170. fo. 75.
Neceſſitas facit probabile, quod eſt improbabile. n. 58. f. 23.
Negatiua quot modis ſumatur. n. 115. p. 3.
Negatiua quomodo probetur. n. 112. p. 3 & quotuplex. n. 115. & n. 169. p. 5. fo. 290. vſque ad n. 170.
Negatiua coarctata loco, & tempore, quando ita eſſe dicatur. n. 112. p. 3.
Negatiua probanda ab eo, qui in ea ſe fundat. ibi.
Negatiua iuris, quæ ſit. n. 116. p. 3.
Negatiua facti quotuplex. n. 117. ea.
Negatiua alia determinata, alia indeterminata. n. 118. ea.
Negatiua indeterminata dicitur improbabilis. n. 119. ea.
Negatiua improbabilis, quibus modis fiat probabilis. n. 120. ea.
Negatiua qualitatis quotuplex. n. 124. ea.
Negatiua ordinis, & conditionis, quæ ſit. n. 127. ea.
Negatiua quibus modis directè probetur. n. 119. ea.
Negatiuæ cõcluſio probãda. lit. H. f. 127. n. 119. f. 129. lit. Y. f. 130. vbi quid & quantum teſtes concludere debeant.
Negligentia qũo probanda. n. 268. f. 162.
Negotiorum geſtores an ſint teſtes idonei. n. 28. p. 4.
Nobiles faciliùs damnantur ex p̃ſumptionibus, eo quia non p̃nt torqueri. Gomeſ. var. reſol. tit. de probat. delic. to. 3. cat. 12 n. 26. cir. fi. & de tor. n. 28.
Nobiles ſunt teſtes omni exceptione maiores. lit. L. fo. 184.
Nomen rei receptum inter reos quando dicatur. n. 203. p. 5.
Nomina teſtium an ſint edenda cum capitulis, in 5. par. n. 7.

Digitized by Google

Nomina teſtiũ in cauſa hæreſis,& ob potentiam reorũ põt dari in confuſo, vel fortè nõ edi, ſed ſolũ teſtimonia. ibid. & Clar. §.fi.q.49.ver.habet. Blanc.prac.crim. n. 80.fo.38.Homo.conſ.101.n.49.

Nominatione teſtium facta,& poſtea productione neglecta, vel examine defectu partis procraſtinato, quid agendum. fo.114.

Noſario hẽdis qualr,pbari poſſit.n.79.f.55.

Non probaſſi probabo.n.184.p.4.Cano.ĩ c. fi.de pbat.& n.218.p.5. n.207.p.4.

Notarius actorum edere non tenetur copiã niſi mediante mercede. fo.216. in fi. fallit in 5.par.de Brach.Reg. n.137.

Notarius ſeu tabellio, cui cõmiſſa eſt teſtiũ receptio,& examinatio, non poteſt fidẽ facere de tali commiſſione. n.72. f.268.

Notarij de collegio,& maximè periti, nobiles vocari poſſunt. n.53. f. 22.

Notarij in officio pcuræ dũtaxat exercẽtes ſe, nunquid ignobiles cẽſen. n.51. f.22.

Notarij actorũ qui teſtium dicta ad vnguẽ ſcribere omittũt, tenẽt parti.n.129.f.279

Notarij oſtẽdentes dicta teſtiũ ante aperturam, incidunt in pœnã falſi. n.222. f.308.

Notariorum ars multũ annexa iuris prudentiæ. n.47. lit. P. f. 15.

Notarij atteſtatio, quòd quis iurauerit, an ſufficiat. lit.E. fo.103.

Notario non creditur de fide inſtrumenti ab alio confecti.n.159.f.287.eſt materia auth.ſi quis in cõſcribendo. C.de eden.

Notorium facit iura tranſgredi,& ordinem non ſeruari. n.77. f. 28.

Notoriũ eſt ẽt quod fit corã Iudice. n.66. f. 25.& qñ hoc ſit verum, de Brach.Reg.

Notorium eſſe præſumitur, quod per decẽ teſtes probatur. n. 67. f.25. f.94.

Notorium ẽt per duos teſtes pbatur. n.24.

Numerꝰ maior teſtiũ, adhibitus vltra metã ſtatuti, an vitietur.n.146.f.69.n.197.f.82

Numerus teſtiũ, quare inæqualis. n.2. f.44.

Numerus duorum, vel trium teſtium, regulariter ſufficit. n.3. f.44.

Numerus minor teſtium præualet quandoque maiori. n.189. f.80.

Numerus vbi maior teſtium, ibi magis præſumitur veritas.n.193. f.81.

Numerus ingens teſtium inhabilium, an ſuppleat defectum. n.43. f. 263. (f.95.

Numiſmata reſtantur, & fidẽ faciũt .n.28.

Nuntio regulariter creditur, in 5.par. Bat. in l.1.§.cura. de offic. præto. ſed magis creditur perſonæ fide dignæ iuranti non fuiſſe (puta) citatum . Marant. de ord. iud.in 6.par.de citatio, n.53. Maſcar. de probat.concl.189.vo.1.concl.1015.vo.2.

Nuptiæ à matrimonio differunt,& quomodo. n.232. fo.152.

O

OBiecta teſtium nequaquã probanda, ſi ex actis, vel ex aſpectu notoriè conſtent in actis. n.74. f.198.

Obligatio legitimè cõtracta, non diſſoluit ob cauillationes,& ſubterfugia.n.92.f.31

Obſeruantia, conſuetudo, & ſtylus, qñ teneant,& qñ vires aſſumant.n.10. f.45.

Obliuio præſumitur ſpacio duorum annorum. n.143. f.133.

Obliuio in teſte eſt lata culpa. Bal.in l. pſbiteri. C. de Epiſc. & Cler.

Obſcurum dictum pro non dicto habetur. fo.237. lit.F.

Occiſus ſolet emittere ſanguinem in conſpectu occiſoris, ſup.in ver. Cadauer.

Obſcurum dictum eſt punibile, ſup. dictum obſcurum.

Odium inter peſſimos peſſimum coniugatorum. n.57. f.192.

Officiũ iudicis eſt deferre iuramentũ teſtibus ſuper veritate dicenda.n.50. f.134.

Officium,& arbitrium Iudicis in materia teſtium. n.1.& per tot.p 5. f. 255.

Officium fiſci odioſum nomine, re verò fauorabile ſecundũ ſubiectam materiã, & qualitatem eius perſonæ. n. 198. f.299.

Officium Iudicis qui implorat, poteſt examinare teſtes, non obſtante renunciatione.n.150. f. 69.

Officialis præſumitur ignorare ea, quæ facti ſunt. n.185. f.296.

Officialis in princ. officij iurare tenetur, q ſtatuta ſeruabit. n.52. f.102.

Omne principiũ tendit ad finẽ.n.43. f.99.

Onus ſoluendi collectas ſpectat ad vſufructuarium. n.176. f.140.

Opiniones Doctorum quãdo ſunt diuerſæ, eſt amplectẽda illa, quæ magis cõſcientiæ

con-

cõgruit.n.87.fo.201 & de Brach.Reg.p.5. n.25. f.183.
Opinio communis,quæ. fo.287. lit.Z.
Oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcũt. n.215. f.307.
Ordo eſt in notorijs ordinem non ſeruare. n.230. f.309. & fo.284.
Ordo,ſeu modus ſeruandus in producendis teſtibus. n.50. f.266.
Ordo idem ſeruatur in confrontatione, & repetitione,quod in primo examine ſeruatur. n.216. f.307.
Ordo ſeruandus in tota materia iudiciaria teſtium.n.230. f.309.

P

Pacto an fieri poſſit,q vnico teſti credatur,& an per ſtatutum,ſub n.128. f.64.
Pactum retrouendendi per teſtes probatur. ſub n.133. f. 131.
Pactũ dubium in inſtrumento appoſitũ per teſtes,declarari põt.in ver. tenor. inſtrumẽti,& in ver.teſtes inſtrumentarij.
Papa nulli? hæreticus,veq fuit. n. 44. f. 48.
Paria ſunt aliquid eſſe certũ, de per ſe, vel per relationem ad aliud. n.141. f.133.
Paria ſunt,aliquid non eſſe, vel eſſe, & eſſe inutile. n.191. f.296.
Paria ſunt non fieri, vel minus legitimè fieri. n.190. f. 236.
Parentes admittuntur in probando matrimonio. n.217. f.150.
Par in parẽ nõ habet imperiũ.n.99. f.273.
Pars citata debet, quando aliqua conceditur dilatio. n.40. f. 263.
Pars an poſſit reprobare teſtem,quem produxit. n.215. f.243.
Pars aduerſa an poſſit vti dicto teſtiũ ab altera productorũ,ea inuita.lit.D. f.177.
Pars,quæ iuramentum ſubijt litis deciſiuũ, an de falſo argui poſſit. n.160. f. 33.
Pars,quæ proteſtata eſt contra teſtes ab aduerſario productos,an poſtea eos approbare poſſit. ibi.lit.D. fo. 178.
Pars poſt publicationẽ tenet iurare non ſubornaſſe teſtes,quos ipſa ꝑduxit. n.196. fol.239.
Pars tenetur petere terminum, intra quem velit probare exceptiones deductas cõtra teſtes. n.201. f. 240.
Par gradus,& affectio remouet ſuſpitionẽ.
Pars ante aperturã teſtium aperiens atteſtationes,tenetur pœna falſi.n.225.f.309.
Pars an reſpondere teneatur, nunquid vti velit teſtibus,& eorũ dictis. n.15. f.258.
Partium conſenſus quid præſtet, in materia teſtium.n.37. fo.98.
Pater pro filio,& filius pro patre,an ſint teſtes idonei. n.45. f.188. & quid de patre ſpirituali. n.12. f.178.
Pater in teſtamento filij qualiter teſtis eſſe poſſit. n.38. f.187.
Partus in dubio præſumitur legitimus n.214. f.149.
Pauper qui dicatur, & qui diues,remiſſiuẽ. n.107. f.208.
Pauper an ſit teſtis idoneus. n.106. f.208.
Paupertas qualiter probet. Ang.in l.in fundo.ff.de rei ven. Dec.conſ.120. n.3. Maſcar. de probat.in ver. paupertas.
Pauperes ſuſpitione nõ carent.n.82. f.28.
Pax ꝓbata p teſtes,an valeat nõ obſtãte ſtatuto.n.32.f.95. Vulp. de pac.& qñ rupta cenſeatur.de brach.Reg. p.2. n.259.
Pax an faciat inditiũ.de Brach. Reg.p.3. & Mar.prac.§.diligẽter.n.178.Bal.de Vbal. prac.q.13.car.89.Clar.§.fi.q.21.ver.pax. q.58.ver.dictum teſtis. & ibi Baiar.
Peccatum eſt celare veritatem. n.5. f.6.
Pecunia corruptus,non facit fidem. nu.66. f. 209. in ver. Teſtis corruptus. & in ſi. pat. lit.A. fo. 293.
Perſonæ cõtra quas lex ꝓſumit.n.103.f.60.
Perſonæ egregiæ quæ ſint,& de earum priuilegio. n.89.& 91. f. 271.
Perſonæ quæ cõueniri non poſſunt niſi coram maiori. Magiſtratu. n.93. f.272.
Perſonæ priuilegiatæ,quæ non põt cogi ad perhibendũ teſtimonium. n.187. f.296.
Perſonæ pauperes & viles, etiam ipſæ partem ciuitatis faciunt. n.102. f.207
Peremptorium vnum continet tres citationes poſt teſtiũ productiones.f.257.& 260
Peremptoriũ vnicũ quãdo ſufficiat pro tribus citationibus.n.28.f.261
Peritis in arte ſtandũ eſt n.93.f.121 & eorũ iudicium valet abſq; iuramento & tũnc inſerta.f.286.fallit,in ver.Iuramentum.
Periurus teſtis qui dicatur. n.57.f.104

Per-

Digitized by Google

Periurus an aliquod inditium faciat. n.59. fo.104.

Periurus à periurio habilitari poteſt ad effectum, vt teſtis ſit. lit. F. f.105.

Periurium probãtes debent eſſe teſtes omni exceptione maiores. ibi.

Periurus quibus pœnis afficiatur. ibi.

Periuro non defertur iuramentum ſuppletorium. ibi.

Periurium teſtibus probatur. ibi.

Periurus in vno, an in totum ſit periurus. n. 68. f.109. in fi. & f.110. per tot.

Periurus quibus ex cauſis poſſit excuſari. fol.110.

Petitio debet fũdari ſuper veritate. n.3. f.93

Pęna amputationis capitis in crim. læſ. Maieſta. eſt de minimis. n.41. f. 11.

Pęna pecuniaria procedit, etiã ſi inditia nõ ſint grauiſſima. n.138. f. 67.

Pęna falſi teſtis. n.57. & 65. f.104. & 107.

Pęna falſi tenetur qui pecuniam accipit, ne teſtimonium dicat. n. 66. f. 109.

Pęna falſi propter oſtenſionem atteſtationum ante earum aperturam, eſt extraordinaria. n.224. f.309.

Pęna negantis factum. n.121. f. 130.

Pęna indebitę accuſantis, cõuertitur in accuſantem. lit.H. f. 107.

Phyſionomia an probet filiationem. n.215. f.149. & ibi nõnulla circa phyſionomiã.

Pluralitas duorũ numero contẽta. n.4. f.92.

Pluralitas non pſumitur. glo. in l. eũ qui. §. in popularibus. ff. de iur. iuran. Maſcar. de probat. concl. 779. vo.2. & qñ reſoluatur in ſingularitatem. Soc. Iunio. cõſ. 95. n.17. vo.4. Bar. in l. ſerui electione. §. fi. de legat.1. Ruin. conſ.145. n.11. vo.1.

Pondera, & menſuræ vt ęquæ, & iuſtæ fiant, quæ diligentia vtenda eſt. n.27. f. 47.

Populi vanæ voces ſunt. lit.Q. fo.148.

Poſſeſſio non eſt modus probandi, ſed releuandi à probatione. n.181. f.141.

Poſſeſſione transfertur onus probandi in aduerſarium. n.180. f. 141.

Poſſeſſio continuata qualiter probetur. n.181. f. 141.

Poſſeſſorium ſummariſſimũ qualiter probetur. n.181. f. 141. & per quos, an per teſtes, vel per inſtrumenta. lit. M. f.141.

Poſſeſſio non ſoluendi collectas eſt probanda. n.143. fo.133. Bal. de præſcript. p.5. princ. q.7. Pap. ſor. libel. in act. confeſſ. glo. plenam, propè fi. & requiruntur titulus, & bona fides, & quòd aliàs in contradictorio iudicio obtentum fuerit. Viui. co. op. in ver. Immunitas. fol. 106. Doc. in l. licitatio. §. eorum. ff. de public.

Poſſeſſionis immiſſio quomodo probetur. n.79. f.75. ſup. immiſſio.

Poſterior probatio præualet. n.103. f.60.

Practica procedendi contra falſos teſtes. n.7. fo.257.

Practica ſubminiſtrandi alios teſtes. f. 309. lit. I.

Practica probandi dñium. n.156. f.136.

Practica examinandi teſtes, item repulſandi, publicandi, & ſubminiſtrandi. n.308. fol. 304.

Practica confrontandi, & repetendi teſtes, à n.200. vſq; ad n.210. f.300.

Practica refrænandi teſtes. n.148. f. 69.

Practica publicandi atteſtationes. n.186. fol. 234.

Practica conficiendi inuentarij. n.25. f.48.

Practica contradicendi inſtrumento per teſtes. n.169. f.74.

Practica probandi affinitatem, & conſanguinitatem. n.234. f.152.

Practica producendi teſtes in ciuilibus, & eos impugnandi. fo. 310.

Practica probandi negatiuam coarctatam. lit.N. fo.127. & n.169. f. 290.

Practica pbãdi mortẽ, n.246. & lit. A. f.139.

Practica examinandi ſocios criminis. lit. Y, fol. 197.

Practica ſeruanda quando penès acta facta eſt teſtium nominatio in cauſa ciuili, & poſtea teſtes pars non curat producere, fo.114. ver. ſed incidenter.

Practica publicãdi proceſſus. n. 124. f.215.

Practica probandi inopiã. ſup. in ver. Inopia

Practica probãdi matrimoniũ. n.231. f.151.

Practica procedendi ad vlteriora, qñ pars negligit facere ſua icũbẽtia. n.114. f.128

Practica probandi pſcriptionẽ. n.162. f.137

Practica recipiendi teſtes ad æternam rei memoriam. infra in ver. teſtes ad æternam rei memoriam.

Practica

Practica conuincendi producentem teſtes de falſo. lit. A. fo. 293. & fo. 312. vbi quid probandum contra teſtem.
Practica interrogandi mutum. fo. 295.
Practica retractandi ſententiam latam ex falſis teſtibus, vel inſtrumentis. lit. M. n. 241. fo. 311.
Præcepta pœnalia quando inrimanda, & quibus cauſis procedi poſſit p præcepta pœnalia. n. 61. f. 267. & de brac. Reg. p. 1.
Præceptū pœnale etiā in cauſa ciuili fieri pōt cū clauſula iuſtificatiua. n. 62. f. 267.
Præſcriptio interrupta qualiter probetur. n. 31. f. 48.
Præſcriptio, & titulus qualiter probentur. n. 159. f. 137.
Præſcriptio ſcientiam, & patientiam aduerſarij requirit. n. 160. f. 137.
Præſcriptio per teſtes probatur deponentes de auditu alieno. n. 161. f. 137. qui verò deponit de ſcientia, debet eſſe annorum 50. Pariſ. conſ. 104. n. 124. vo. 1. Hiero. de Mont. trac. de fin. reg. c. 77. n. 15.
Præſcriptio de iure canonico requirit ſemper bonā fidem. lit. I. & vbi titulus requiratur, vt per Dy. ibi, fo. 139.
Præſcriptionis capitula qualiter formanda. n. 162. f. 137.
Præſcriptio quotuplex. n. 195. f. 144.
Præſumptio iuris tm, quæ ſit. n. 184. & præſumptio iuris, & de iure. n 196. f. 145.
Præſūptio iuris, & de iure dr̄ neceſſaria ꝓbatio. n. 197. & liquidiſſima. n. 204. f. 146.
Præſumptio vna, aliā adiuuat: & vna præſumptio alteram tollit. n. 203. f. 146. & quæ præualeat. n. 194. fo. 81.
Præſumptio iuris cæteris præualet. n. 205. fol. 146.
Præſumptio quot teſtib. ꝓbet̄ n. 208. f. 147.
Prætor maior magiſtratus quā iuriſdictionem habeat. n. 100. f. 275.
Prætor feudatarij an poſſit mulctare ciuē vocatum ad perhibēdum teſtimonium. n. 178. f. 295.
Prætor feudatarij an teneatur parere maiori Magiſtratui non conſtito de mēte Senatus Mediol. nu. 110. f. 274.
Prætores feudatariorum togati eandem iuriſdictionem ordinariam habēt in ſuos, quam quilibet alius Prætor Cam. Duc. Mediol. n. 103. f. 273.
Princeps iudicat ſm̄ conſcientiā bene ordinatam, ſola facti veritate inſpecta. fo. 114
Priores noſtri temporis æquiparantur Decurionibus. n. 46. f. 12.
Priores Friuzani habent iuriſdictionē iudicandi, & ad eos appellatur à ſententijs Iudicis ordinarij. n 46. f. 12.
Priuignus an pro, vel contra Nouercam ſit teſtis fidelis, & è contra. 4. par.
Priuilegiorum inſpectio coram quot teſtibus fienda. n. 45. f. 49.
Priuilegiatus citatus comparere tenetur, aliàs mulctari poteſt. n. 183. f. 296.
Priuilegiatus debet allegare, & oſtendere priuilegium ſuum ante ſententiam. n. 181. 182. & 185. f. 295.
Priuilegiat⁹ tenetur perhibere teſtimoniū quādo veritas aliter haberi non pōt. nu. 186. f. 296. Roc. in eius prac. lib. 4. de iuramento ſuppletorio. fo. 405.
Priuilegiatæ perſonæ, quæ nō cōpelluntur perhibere teſtimonium. n. 187. & quibus caſibus compellantur. n. 192. f. 296.
Priuilegiatæ perſonæ diuerſo iure cēſentur in perhibēdo teſtimonio. n. 194. f. 299.
Priuilegiatæ perſonæ, q̄ nullo in caſu tenētur teſtimoniū perhibere. n. 165. f. 199.
Probatio diuerſi tēporis, aut loci diuerſa à deductis in querela, ſeu libello, qñ non valeat, inſ. rpis diuerſitas, ſup. loc⁹ cert⁹.
Probatio cōcludēs, an ſit ꝓbatio. f. 119. n. 85
Probatio debet eſſe veriſimilis. n. 86. f. 119.
Probatio dupliciter definitur. n. 1. f. 91.
Probatio per teſtes, & eius definitio, ſecundum authorem. n. 2. f. 91.
Probatio omnis teſtium fide, & tabularum conſtat. n. 7. f. 92.
Probatio tabellionis an præualeat probationi teſtis. n. 36. f. 96.
Probatio nulla melior, quàm per peritos. n. 93. f. 121.
Probatio damni dati apertiſſima eſſe debet. n. 97. f. 123.
Probatio vbi pleniſſima requiritur, duæ ſemiplenæ probationes non ſufficiunt. n. 99. f. 123.
Probatio quando dicatur ſemiplena, plena, & pleniſ-

Digitized by Google

& pleniſſima, & quid in cauſis criminalibus. n.100.& 104.f.123
Probatio quando dicatur generica. f.291
Probatio inditecta, quomõ fit directa.f.230
Probatio dubia non releuat. n.163. immo contra producentẽ interpretatur. f.138
Probatio ex præſumptionibus iuris perfecta dicitur. n.185. f.142.
Probatio dicitur notoria, quando aliquod per teſtes probatur.n.68.f.111
Probatio poſterior præualet. n.130. f.65
Probatio contra inſtrumentum quot teſtibus fieri debeat, n.157. & ſeq.f.71
Probatio ad defenſã ſufficit, licet aliàs non eſſet admittenda. f.291.cir.fi.
Probatio admiſſa, quæ non erat admittenda, an ſubſiſtat. n.158.f.72
Probatio fruſtratoria nil releuat: idem qñ eſt dubia.n.78.f.269.n.163.f.138
Probationes in antiquis ſufficere. n.167. fol.138
Probationes, quæ tantùm per ſcripturam fieri debent, & quæ duntaxat per teſtes, n.170.f.74.& n.177.f.140. & quæ per Inſtrumenta.n.26.f.46.quid ſi præpoſterẽtur: infra, probatio quæ non poteſt,
Probationes teſtium quando ſunt hincinde pares, quænam attendi debeant. n. 180. & 188. f.77
Probationes, quæ per facti euidentiam fiũt, quæ ſint.n.58. f.193
Probationes imperfectæ quando coniungãtur, vt plenam probationẽ faciant. n.105 f.125.Ro.conſ.8.Miſing.obſer.99. cẽt.2.
Probandi difficultas, quas probationes admittat. fol.297.in prin.
Probationes quædã melius fiunt per teſtes, q̃ per Inſtrumẽta, & è contra.n.34.f.96.
Probationes ante publicationem ſunt faciendæ. n.80. f.117
Probationes duæ ſemiplenæ, quando faciãt vnam plenam.n.99.n.105. f.125
Probationes quæ eiuſdem generis, & quæ diuerſi generis cenſeantur. n.100.f.123
Probationes, quæ per coniecturas, aut præſumptiones factæ tenent. n.99.f.123.& n.182.f.142
Probationes factæ in vno iudicio, an & quãdo fidem faciant in alio, n.269. & qualiter, & quibus proſint.ibidem.f.162.
Probationes factæ coram Iudice incompetenti nil operantur ac ſi factæ eſſent coram priuata perſona. n.270. f.162.
Probationes factæ corã arbitro, an fidẽ faciant coram alio Iudice. n.275. f.164.
Probationes factæ corã arbitratore, an fidẽ faciant corã alio Iudice. n.277. f.165.
Probationes factæ in cauſa ciuili, & in prima inſtantia, an fidem faciant in alia. n.281. f.165.
Probationes factæ in cauſa criminali, an fidẽ faciant in cauſa ciuili.n.287. f.166.
Probationes factæ in ciuili, an fidẽ faciant in criminali. n.285. f. 166.
Probationes factæ in iuditio inquiſitionis, an proſint ĩ proceſſu accuſationis ſuperuenientis, & dic q ſic.ſm Ang.in l.ſi vacãtia.n.217.cũ ſeq.C.de bo.vacan.vbi corã eodem iudice, ſecus ſi coram diuerſo.
Probationes factę in ſummario, an fidẽ faciant in plenario iudicio.n.288. f.167.
Probationes criminales exactiſſimè fieri debent.n.25.f.9. & n.284. f 166.
Probationes exceptionum teſtiũ, & eorum reprobationes quando fieri debeant. n. 219. f.245.
Probationes recipere ordine iuris non ſeruato, eſt auferre ius tertij in ciuilibus. Ant.de But.conſ.vlt. n.27. in fin. refert Petr. de princ. fo. 149. n. 64.
Probationes teſtium non perfectę in prima inſtantia, an perfici poſſint in alia.n.218, f.245. Bal. ad ſpec. tit.de appellat. §.fi. col 13.cir.fi.ver.item quæritur.
Probatio quæ fit per teſtes, regulariter eſt validior, & dignior illa, quæ fit per inſtrumentum, vt magis co. op. teſtatur. Viui.co.op.fo.254. & hic n.130. f.131.
Probatio criminalis quando dicatur plena. n.104. fo.69. Gomeſ.var. reſol.de delic. c.12.& 13. n.
Probationum materia, per Maſcar.& Pacia. ampliſſimè, & luculenter declarata. n. 292. f.167.
Probatio, quæ non poteſt fieri per ſcripturam, ſi per teſtes fiat, an valeat. nu.170. fo.75. & n.35.f.96.
Probatio minus plena, quando vincat ma-

giſ pleaam. fol. 126.
Probatio plena per unum teſtem tantũ, an fieri poſſit. f. 126. lit. M.
Probatio priuilegiata, quæ. n. 286. f. 166.
Probatio defectu iuriſdictionis, an validari poſſit. lit. N. fo. 273.
Probatio generalis ſuper id, quod in genere probandum eſt, an ſufficiat. fo. 250.
Probario nequaquam admittenda in calculo ferendæ ſententiæ. fo. 214.
Proceſſus omnis incontumaciam factus, dicitur ſummarius. n. 290. f. 167.
Proceſſus publicatio eſt de ordine iuditij. n. 120. f. 213.
Proceſſus copia dãda etiam non petita perſonis miſerabilibus. fol. 215.
Procurator generalis an poſſit producere teſtes, ſtante ꝓhibitione ſtatuti loquentis de ſimplici procuratore. Iaſ. in l. ſi procurator. n. 6. ff. de cond. indeb. Bar. in conſ. incip. Inter procuratorem.
Procuratoris officium an ſit vile. n. 52. f. 22.
Prohibere expreſsè, & non permittere differunt. n. 73. f. 27.
Procurator, & Aduocatus, dũ cauſam patrocinant, dicũtur participes cauſæ, ideo repelluntur à teſtificando. 4. p. n. glo. in l. is, qui. C. de accuſat.
Procurator põt eſſe teſtis in cauſa, in qua quis inſtigatus ab aliquo accuſauit, & ſuccubuit; quia tunc poteſt agere ad damna, & intereſſe contra inſtigatorem, & producere ſuũ procuratorem in teſtimonium. Capell Toloſ. deciſ. 7.
Procurator habẽs mandatum ſpeciale ad producẽdum teſtes, an vlterius ad publicari faciẽdum extendatur, & an dñus ſit citandus, vel dictus Procurator. Bal. in rubr. C. de ſent. experie. recit.
Prodigus nõ eſt teſtis idoneus. n. 19 f. 180.
Proditor dicitur teſtis, qui doloſè veritatẽ occultat, & ſupprimit. 11. q. 3. c. & Decia. trac. crim. lib. 7. c. 29. n. 27. vo. 2.
Producens falſos teſtes, qua pœna puniatur. in 4. par. & per Clar. §. falſum. ver. producens. & an amittat cauſam. ver. item propter. (f. 260.
Productio vna teſtium qñ verificetur. n. 21.
Productio quarta teſtium, quando locum habeat. n. 18. & 22. f. 260.
Productio quarta dicitur optima legum interpres. n. 17. f. 260.
Productiones teſtium quot cõcedẽdæ actori, & quot reo. n. 17. f. 260.
Productioni teſtiũ, vel inſtrumentorũ factæ renunciari põt. l. 3. C. de fid. inſtrum. Vital. trac. clauſ. fo. 555. ſub n. 4. & ibi in probationibus renuntiari poſſit.
Promiſſio probata per teſtes cum præſentia partis acceptantis importat ſtipulationẽ. Afflict. deciſ. 120.
Promiſſio ſocij facta ſocio de nõ reuelando ſub ſigillo confeſſionis, an teneat. n. 5. f. 6
Propalans ante tempus votum, vel dicta teſtiũ punitur. ſub n. 222. & ſeq. f. 308.
Prorogatio termini per teſtes probatur. n. 130. f. 131. & lit. E. f. 126. & currit tempus prorogatum, vel dormit ſicut terminus probatorius. lit. I. fo. 239.
Proſapia qualiter probetur. lit. A. f. 139.
Proteſtatio reprobandi teſtes, quando, & quomodo fienda. n. 14. & 18. f. 178. & n. 212. & 222. f. 303.
Proteſtatione non facta ab illo, qui vult reprobare teſtes, tenetur iurare de calumnia. n. 16. f. 178.
Probationum multa compræhẽduntur ſub n. 18. lit. E. fo. 234.
Proteſtatio citra præiudicium confeſſi, & conuicti, quid operetur. Rimin. iunio. conſ. 705. n. 25. & ſeq. vo. 6.
Proxeneta, ſeu mediator, an teſtis ſit, lit. L. f. 210. Alex. conſ. 13. n. 12. vo. 1.
Pubes an valeat teſtificari de eo, quod vidit dum impubes erat. n. 23. f. 8.
Publicatio proceſſus quibus caſibus ſit neceſſaria, & quibus non. n. 121. f. 213.
Publicationis proceſſus, effectus, & practica. n. 123. & 124. f. 214.
Publicatio repulſæ teſtium, quando facta eſſe dicatur. n. 232. f. 310.
Publicatio teſtium nulliter facta non impedit examen ad vlteriora. lit. E. f. 103.
Publicatio teſtiũ an ad inſtãtiã tertij cõcedat. lit. X. f. 213. ſed facta ad inſtãtiã partis non denegatur copia illi tertio. ibi.
Publicatio teſtiũ an cõcedenda, ſi teſtes oẽs non fuerint examinati. f. 215. ver. & omia.

Publicatio teſtiũ cauſat expenſarum condemnationẽ.l.qui in alterius.vbi Dec.de reg.iur.tex.l.ſi quis inficiatus. ff.de poſtul. Iaſ.in l. properandum. §.ſin autem alterutra. ff.de iudic. & in 4.par. de Brachio Reg. cit.ſi.

Publicatio teſtium non eſt reo cõcedenda, ſi ante publicationem obtinuit liberationem. fo,214.

Publicatio facta non ritè, nec rectè receptis teſtibus, an teneat, & quid parte conſentiente. fol. 214.

Publicatio teſtiũ aliunde p litteras ſubſidiales examinatorũ, à quo iudice fiẽda. f.215

Publicatio proceſſus defenſiui cur non ſit neceſſaria. f.217.

Publicatio proceſſus quibus deneganda. f.215.& an appellari liceat. fo.214.

Publicatio teſtium non ſequuta in prima inſtantia, an teſtes fidem ſine ea faciant in ſecunda. n.292. f.167.

Pupillus an valeat teſtificari. n.19. f.8.

Q

QValitas teſtium, & non quantitas, eſt inſpicienda.n.194.p.2.& ſuper qualitate Iudex interloqui debet. f.183.

Qualitas facti aggrauat delictũ. n.134.p.4.

Qualitas, q teſtes in chirographo ſubſcripti, fuerint bonæ vocis, conditionis, & famæ, debet per alios teſtes pbari, quando chirographum impugnatur. Maſcar. de probat.concl.754.n.13.& 14.vbi multa.

Qualitates, quæ requiruntur in teſte.n.12.f.7

Qualitates animi deliberati, an neceſſariò ſint omnes probãdæ: & quæ ſint huiuſmodi qualitates. n.256.& 267. f.159.

Qualitatibus pluribus concurrentibus, inhabilis habilitatur. lit. F. f 81.

Quarta examinatio teſtiũ conceditur, licèt quarta productio regulariter reijciatur. n.17.18.& 22. vbi quando concedatur èt quarta productio. f. 260.

Quantitas teſtium in iure non expreſſa, regulatur ſecundum ſtatuta locorum: & è contra. n.1.& 2. f.43.

Querelatus, & liberatus à Principe ante ſñtiam, & publicationem proceſſus, non poteſt obtinere publicationem. f.214.

Querelãs officialem non eſt teſtis idoneus contra illum in cauſis aliorum. nu.117. lit. N. f. 212.

Qui conueniri non poſſunt niſi coram ſupremo Magiſtratu. n.92. f.272.

Quis condemnari an poſſit, vnica citatione: n.27. f. 261.

Quilibet in dubio præſumitur bonus. n.69. fol. 26.

Quod indirectè probatur, directè probari poteſt. n.128. f. 64.

Quod poſteriùs probatum eſt, præualet. n.130. f.64.

Quomodo pcedatur per exceptionem, & qualiter per actionem. n.114. f.128.

R

RAtio teſtis debet eſſe diuerſa à dicto. n.86. f.118.

Ratio bona iuſtificat dictum, mala aũt illud elidit, n.87.& 88. f.119.& fo.291.

Ratio teſtis in genere aſſignata, an ſufficiat. f.119. lit. F. & quando de ratione quærendum non eſt. f.120. lit.G.

Ratio quando cenſeatur aſſignata ſaltem in genere. ibidem.

Ratione adiuncti conceditur, quod ſimpliciter non concederetur. n.57. fol.23. & n.114. f.275.

Ratificatio teſtis. n.158. f.227.

Ratificatio, an conualidet qđ ab initio eſt nullũ. Doc.in l. ſemper qui non phibet, de reg.iur.& in repet. l.celſus. ff. de vſucap.Cano.in c.cũ cauſam, de appellat.

Ratificatio rei, aut teſtis, an ſemper ſit neceſſaria, ibid. Marſ.prac. in §. quoniam. vbi multa in hac materia dicit.

Ratio naturalis, & ciuilis, quod dictat permittit. n.47. lit. X. f.16.

Ratione excellentiæ receditur à ſtatutis. n.47.& 48. f.12.

Receptio teſtium qualiter, & quando fiat. n.11.cum ſeq. f.258.

Recuſatio ſubdiaconi coram ſeptem teſtibus fienda. n.37. f.48.

Regulariter qui releuatur ab onere probandi, nõ tñ releuatur ab onere allegãdi. n.171. f.293. Aret.in §.ſed iſte, de act.

Religioſi in cauſa laicorum an teſtes eſſe poſſunt. n.29.& lit.M. f.185. 186.

Religioſi

Religioſi in ſacris, vbi ingeritur pœna ſanguinis, teſtificantes, incidunt irregularitatem. n.30. f. 185.

Religioſi nec tacitè, nec expreſſe põt cõſentire in iudicem laicum. n.32. f. 185.

Religioſi in ſacris debent examinari corã ſuo Iudice, etiam quòd cauſa ſit laicalis. n.32. f. 185.

Remiſſio reorum de vno loco ad alium. n.221. p. 5.

Renuntiatio probationum, quando fieri debeat. n.149. & 185. f. 185. Vital. tract. clauſ. f. 555. n. 4.

Renuntiatio an reuocari poſſit. n.72. f.115

Renuntiare defenſionibus an quis poſſit. n.72. f.113.

Renuntiari non põt ijs, quæ ſunt de ordine ſubſtantiali iudicij, 1. par. f. 215.

Repetitio teſtium an ſit neceſſaria, quando bannitus ad nouas defenſiones admittitur. fo. 302.

Repetitio teſtium qualiter fienda. n. 200. f.300. & an ad inſtantiam partis. n.212. lit.E. f.315.

Repetitio teſtium in criminalibus eſt oĩnò neceſſaria. n.200. & ſeq. fo. 300. fallit, vt ibi f. 301. & f.306. ver. non tamen.

Repetitio quando fieri debeat. nu. 200. & 206. fo. 300. & 301. circ. princ. vbi quid ſtante Brachio Regio.

Repetitio quid ſit. n.207. fol. 303. ſupra in ver. dilationis termino.

Repetitionis teſtiũ practica. n.208. f.304. & n.169. f.290. & f.300. n.200.

Repetitio teſtis in pleno examine fienda, & non per relationẽ, quamuis lecto eorum primo dicto, & illo confirmato, de cõſuetudine teſtis ſatis repetitus dicatur. ibid.

Reprobantur teſtes, præterquã in ſummariſſimo poſſeſſorio. n. 2. f. 175.

Reprobantur teſtes ante ipſo iure, aut parte inſtante. n. 2. fol. 175.

Reprobantur teſtes multis de cauſis. nu. 7. & ſeq. f.176.

Reprobatio reſpiciens perſonã teſtis, quando fieri debeat. n.8. f.177.

Reprobare teſtes quos quis produxit, an liceat producenti. n.11. f. 177.

Reprobationes quo tempore fiendæ. n. 13. p.4. & exceptiones ſunt in ſpecie probãdæ. n.221. f.246.

Reprobationes ob defectum perſonæ teſtiũ, quæ ſint. n.19. ea. & an clauſula ſupplentes habiliter. ſup. clauſula ſupplentes.

Reprobare teſtes tribus caſibus non licet. n.216. f.244.

Reprobationum probationes debẽt fieri pŏ publicationẽ. n.219. f.245. ſed ante examen proteſtandũ eſt. ſup. Proteſtatio.

Reprobationes teſtium quãdo non ſint neceſſariæ. ſub n.6. f. 176.

Repulſa eſt odioſa. n.202. f.240. & cur cõcedatur, lit.E. fol. 305.

Repulſa non admittitur in remedio attentatorum, n.202. f. 240.

Repulſa nõ datur niſi petatur. n.209. f.241. & contra quem fiat. lit.E. fol. 305.

Repudium coram ſeptem teſtibus rogatis fit. n.36. f.48.

Res dubia contra proditeentẽ interpretanda in fauorem petentis. lit. Y. f.16. & infra in ver. verba dubia.

Reip. intereſt ſubditos habere doctos, ac eorũ animos ad virtutẽ allicere. lit. N. f.14.

Reſpublica ſtare nõ põt quãdo cuiq; ꝓpriæ præmia digna factis non dant. lit. N. f.14.

Reſtitutio aduerſus publicationẽ teſtium, quib9, & ex quibus cauſis concedẽda. lit. D f.234. & n.189. cum plur. ſeq. f. 236.

Reſtitutio aduerſus ſententiam. nu. 241. fo.311. & 312.

Rector in cauſa Eccleſiæ, an ſit teſtis idoneus. lit.M. fo.210.

Reuelantes dicta teſtiũ, aut confeſſionẽ ſecretã, aut ſititiam, reſpectiuè puniuntur. ſup. propalans. & in 5. par. de brach. Reg.

Reorum cauſæ in dubio fauorabiliores. n. 178. & 180. cum ſeq. f.77.

Reus qñ efficiatur actor, & qñ transferatur onus probandi in reum. n.107. f.60.

Reus tenetur probare exceptionum exceptiones, item exceptionem non numeratæ pecuniæ. n.109. f. 61.

Reus excipiendo fit actor, & quando. num. 110. f. 61.

Reus qui iurauit de veritate dicenda, & nõ dicit, peccat. fo.106. ſecus ſi extraiudicialiter, & ſine iuramento quando nulli nocet.

nocet. Doc. in reg. qui tacet. de reg. iur.
Reus excipiendo de tempore, illud probare debet. n.132. f. 66.
Reus, vel teſtis nolens reſpondere Iudici, pōt mulctari, aut torqueri, put qualitas cauſæ requirit. n.160. f.228. lit. X. f.283.
Reus an vltra tertiam vicem torqueri poſſit. n. 157. f. 227.
Reus lite cępta poteſt vti remedio litterarū monitorialium, ad probandum exceptionem, quā actor negauit, actor verò nō poteſt. Doc. in l. ſi quando. C. de dilat. & Dec. in l. qui in alterius. de reg. iur.
Reo quot ictus funis dandi pro quolibet inditio. n.164. f. 229.
Reus confrontatus non poteſt conqueri de non publicatione, ſecus de copia denegata. 4. par. f. 216.
Reus, vel teſtis, quando dicatur eſſe inter duo iuramenta. n.213. f.306.
Rei nomen inter reos, quando receptū eſſe dicatur. n.203. f. 303.
Reus ſapit naturam actoris, quando ſubit eius locum. n.237. f. 311.
Rixam duo homines faciunt. l. prætor. ff. de vi bo. raptor.
Rogitus teſtium quibus caſib⁹ requiratur. n.69. cum ſeq. f.53.
Rogitus teſtiū cuius ſit effectus. n.76. f.54.
Rogitus quot teſtibus probetur. n.23. f.46.
Rogitus non præſumitur, quia eſt facti. n.77. f.54.
Rogare eſt vocare teſtem vt audiat, & ſit præſens. ibi. & Bal. in l. ſcripturas. C. qui pot. in pigno. n. 3.
Rurales, & ruri commorantes, qui nati ſūt in ciuitate, differunt ſpecie. n. 55. f. 51.
Ruſticus an reſtituatur elapſo termino ad producendum teſtes, vel ad probandum. lit. D. fo.235.

S

SAlarium Iudicis, & ſcribæ in examinādis teſtibus, à quo ſoluendū. n.123. p.5. quid teſti de longinquo venienti. n.126. lit. S. fol.278.
Sacerdos an ſecreta à penitente dicta reuelare poſſit. in ver. teſtes cōpelluntur. & n.194. & ſeq. f.299. & n.222. f.308.
Saluusconductus à quo, & qn̄ concedend⁹, & cur cōcedatur. n.70. & ſeq. f.198. & latiſſimè de Brach Reg. p.2. n.170. & 171.
Saluusconductus concedi non debet cum alterius damno. n.71. f. 198.
Saluumconductum frangens qua pœna puniatur. n.73. f.198. Farinac. tit. de carcer. & car. n. 15.
Saluaguardia. de Brachio Reg. par. ſecunda, n. 262.
Scientia eſt quid facti. n.14. f.93.
Scriptura qn̄ præualeat teſti, & econtra, & an tabellio p̄ualeat ſcripturæ, & ècōtra, & an teſtis præualeat tabellioni. nu.56. f.23. & n.36. cum ſeq. f.97.
Scriptura ſolutionis deperdita, quomodo per teſtes probetur ſolutio ſi negetur. n. 47. & ver. ſeq. f. 49.
Scriptura deperdita, quando in ea contenta per teſtes probari poſſint. n.79. f.55. & n. 143. f.68. quid ſi inſtrumentum non ſit deperditum, ſed in eo ſit aliquod pactū obſcurū, vel negatum. ſub n.163. f. 73.
Scriptura priuata quomodo contra ſcribētem probet. nu.101. & 102. vbi qualiter falſitas detegatur. fo.125.
Scripturæ falſitas præſcrutabili diligentia reperta. n.102. f.124.
Scripturæ priuatæ virtus, & comparatio, & quando impugnari valeat, & quando nō, remiſſiuè. n.102. f.124.
Scriptura ad quid ſit inuenta. n.137. f.232.
Scriptura nō eſt de ſubſtantia, niſi in certis caſibus. Pacia. de probat. c.29. n.40. lib.2.
Scriptura quæ eſt de actis, poteſt etiā coadiuuari teſtibus. f. 142.
Semel malus, ſemper malus præſumitur in eodem genere mali. n. 101. f. 33. Marſ. prac. §. diligenter. n. 113.
Semper in dubio pro actu præſumitur. n. 153. f.72.
Senex annor. 70. de iure ciuili eſt teſtis idoneus niſi vacillet, pōt tamen excuſari à teſtificando, ſecus de iure canonico. l. inuiti. co. de teſt. c. mulierem, 33. q. 5. & in c. in litteris. eo.
Senatus Mediol. ſummopere laudādus, lit. o. f.274. & appellatur Rex. n.109. f.274.
Sententia lata non viſis teſtibus ob negligentiam aduerſarij, non eſt nulla, ſecus

ob

ob negligentiam Iudicis. f. 214.

Sententia coram quot teſtibus ſit proferenda. n. 39. f. 48.

Sententia abſq; publicatione proceſſus, an valeat. n. 123. f. 213.

Sententia ſuper principale an retardetur, dum ſuper emergenti cognoſcitur. fol. 307. lit. F.

Sententia lata in contumacia contra teſtē, qui falſum depoſuit, & citatus comparere noluit, qualiter afficiat. Foller. in eius prac. ver. & ſi confitebunt. 4. par. 3. p. n. 90

A ſententia lata ſuper admiſſione, vel non admiſſione teſtium appellatur, licèt ex cauſa actio non oriatur. Iaſ. in l. nemo poteſt, lec. 1. n. 64. & in 2. lec. nu. 77. de leg. 1.

In calculo ſententiæ ferendæ non pōt amplius quicquā probari, fo. 214.

Sententia in cauſa criminali ex falſis teſtibus emendari debet. fo. 312.

Sententia ex falſis teſtibus lata, an & quando retractari poteſt: lit. M. f. 311. & quibus modis retractetur, ibidem.

Sermo indefinitus in teſte non equipollet vniuerſali, lit. E. f. 129.

Seruus aut minor, an teſtis ſit idoneus. nu. 11. f. 177.

Seruus communi opinione liber reputatus, & in teſtē vocatus, an ſit idoneus teſtis. n. 77. f. 28. & an torqueri debeat. nu. 105. f. 207. & n. 155. f. 226. & n. 140. f. 282.

Similitudo non eſt ſemper vera filiationis probatio. n. 215. f. 149.

Similitudinis varia exempla, ac diuerſi effectus. n. 216. f. 149.

Simulatio contractus per teſtes probatur. Bal. in l. pacta nouiſſima, n. 6. C. de pac. Cacalca. decis. 1. 2. & 3. par. 2. Maſcar. concl. 446.

Singularitas teſtium quotuplex, num. 126. fol. 218.

Singulares mille teſtes minus probant, quā vnus ſolus. n. 135. f. 221.

Singularis teſtis non probat. n. 127. f. 219. fallit, ibi, Gomeſ. var. reſol. tit. de probat. delict. n. 12. vbi regulam ſingularitatis declarat.

Singularitas perſonæ facit recedere à reg. iuris, & à ſtatuto. lit. H. f. 22. in fi.

Singularitas teſtium, ex quibus cognoſcenda, & quando teſtes ſingulares probent. n. 125. cū mult. ſeq f. 217. & n. 180. lit. B. f. 233.

Inter teſtes ſingulares nō eſt opus quæſtione. ibi.

Socer pro genero, & ècontra, an teſtes ſint. n. 62. f. 195.

Socius criminis an teſtis ſit pro ſocio. nu. n. 68. f. 196.

Socius bonorum, an teſtis ſit idoneus. nu. 28. f 184.

Socius criminis quomō repelli poſſit per eum, cōtra quē deponit. n. 69. & 73. f. 107.

Socij promiſſio facta ſocio, cum iuramento de non reuelando, an ſeruanda ſit ſemper. n. 5. f. 6. & f. 293.

Socij criminis practica interrogandi, forma iuramenti, & proteſtationis ei fiendę. lit. Y. fo. 197.

Socius contra æquè infamatum probat. ibidem. & an reperi debeat ſic inſtante conſocio. fo. 302.

Socius criminis facit inditium cum tortura, dūmodo extra torturā ratificet, quid in criminibus exceptis. ibi. fo. 197.

Socius criminis poteſt torqueri, etiā quòd agatur de pœna pecuniaria. ibidem.

Socius falſæ monetæ, quam fidem faciat. fol. 197.

Socio criminis ſaluusconductus conceditur. f. 70.

Societas tacita qualiter probetur. Bald. conſ. 482. vol. 2. Anca. conſ. 30. Bar. in l. Titium. §. altero. de admi. tut. Maſcard. de probat. concluſ. 36. Decia. conſ. 36. volum. primo.

Solemnitas iuris à ſtatuto, vel à Principe remota, quid importet. n. 72. f. 112.

Solemnitas extrinſeca, duobus teſtibus pbatur. n. 81. f. 56.

Solemnitas requiſita in exemplādis inſtrumentis, Maſcar. concl. 927. n. 8.

Solemnitas teſtamenti qualiter probanda. n. 79. fol. 55.

Solemnitas eadem requiritur in deſtruendo, quæ in concludendo, vt contrariorū eadem ſit diſciplina. n. 53. f. 51.

Solutio quot teſtibus probetur. n.20. f.46.
Solutio debiti facti per inſtrumentũ, quot teſtibus probetur. n.47. quid de ſolutione facta per ſcripturam priuatam, aut publicam. n.48. f.49.
Solutiones collectarum, tributorũ, ſeu aliarum publicarum functionum, item mercedis, penſionum, & ſimilium, qualiter probandæ per teſtes. n.176. & 177. f.140. & ibi an probari, vtile dominium pariter dicatur probatum.
Specialia duo in eodem ſubiecto concurrere non debent. n.21. f.8.
Speciale eſt quando dictum vnius teſtis valet. nu.134. f.66.
Sponſa pro ſponſo, & è contra, an ſint teſtes idonei. n.56. & 60. lit. T.
Statutũ, vel conſuetudo, quæ nõ ſunt cõtra bonos mores ſeruari debent. n. 5. f.44.
Statutũ de damnis datis, & de illius interpretatione remiſſiuè. n.105. f.60.
Statutum quòd cõtumax habeatur pro cõfeſſo, & conuicto, n.139. f. 67.
Statutum requirens probationes fieri per ſcripturam, an factæ per teſtes teneant. n.31. & 33. fol.95. quid ſi prohibet fieri per teſtes. n.170. f.74.
Statutum loquẽs de probationibus ſimpliciter, intelligitur de veris. n.67. f.195.
Statutum quòd dies termini computetur in termino, vt Papiæ, qualiter intelligendum. n.194. f.238.
Statuta, & ordines Vener. Collegij DD. Doctorum Genuæ, n.47. cum ſeq. f.12.
Statutum, quòd nemo admittatur in collegium, niſi fuerit doctoratus in illa Ciuitate, qualiter intelligendum. n.47. lit. A. ver. infertur. f.17.
Statutum prohibens quòd alius Doctor aduocare nõ poſſit, niſi ille qui eſt de collegio, dicitur iniquum, & nõ tenet, lit. E. fo.18.
Statuta iniqua non ſunt iuxta corticem verborum ſeruanda, non obſtante alio ſtatuto iubente ſtatuta ſeruari, prout litera iacet, lit. H. f. 20.
Statutorũ, & legũ reuocatio ſpectat ad habentẽ poteſtatem ita correctio, & ſuppletio, & nõ ad eorũ ſapientes, niſi expreſsè iniungatur. lit. V. & f.21. lit. H.
Statuto cauẽte, quòd ſolutio probari non poſſit niſi per inſtrumentũ, an poſſit in eo probari iuramentũ per teſtes. n.170. f.75.
Statutum de veniente falſo teſte puniendo, habet etiam locum in dante pecuniam, vt veritatem dicat. f. 108.
Statutum puniẽs teſtem falſum, an habeat locum, ſi ex tali falſitate quis veniat abſoluendus. n.71. f.112. lit. I.
Statutum Genuæ in criminalibus, ſub rub. 35. de falſo teſte puniendo. ibidem.
Statutũ quòd inſtrumẽta executioni mandent habet etiã locũ, ſi per teſtes tenor inſtrumenti probetur. vide tenor inſtrumenti.
Statutũ dicit, quòd nullus procurator producat teſtes ſub certa forma, procurator generalis nõ poterit teſtes producere. Iaſ. in l. ſi procurator. n.6. ff. de cond. indeb.
Statuta quæ reſeruãt omnes exceptiones in fine litis, par. 5. f.297.
Stylus, conſuetudo, & obſeruantia. nu. 10. fol. 45.
Stipulatio an ſit pactũ nudũ, quando per teſtes probatur. Afflict. deciſ. 120. ſup. promiſſio. Dec. in rubr. & l. 1. de ver. oblig.
Subdiaconi recuſatio coram ſeptem teſtibus fienda. n.37. f.48.
Subditus qui non eſt, non poteſt cõmittere crimen læſæ Maieſt. propriè. n.41. f.11.
Subditus Iudex laicus Principis, ſeu Dñi nõ ſui, ſi iudicare cõtingat in aliqua cauſa cõtra ſuũ Dñum naturalem, an incurrat crim. læſ. maieſt. n.41. f.11. & ibi cautela.
Subditus pro domino an ſit teſtis idoneus: in ver. vaſallus.
Succumbens in aliqua exceptione, vel in aliquo emergenti, an ſtatim condemnari debeat. n.239. f. 311.
Subornatus teſtis quando dicatur. lit. I. f. 108. 109. 110. & 112. lit. I. par. 3. & f.239. lit. I. vbi multa.
Subornare teſtem differt ab inſtruere teſtem. ibi.
Subrogatio præpoſiti coram quindecim teſtibus fieri debet. n. 41. f. 48.
Surdus an teſtis eſſe poſſit. n.19. f.180.
Suſpenſiones quibus ex cauſis fiant. f.278.
Suſpectus teſtis qui, inf. teſtis ſuſpectus.
Suſpitio vehemens, quæ dicatur. n.93. f.58.

Ta-

T

Tabellio quare publicam fidem faciat. n.55. f.23.
Tabellio exercens procuratoris officium, an dicatur perſona vilis. n. 52. f.22.
Tabellionum fides quantæ ſit authoritatis. nu.56. f.23.
Tabellionis fides an præualeat teſti,& ècõtra,& an fides teſtis præualeat fidei ſcripturæ,& è contra. n.56. f.23.& n.763. f.73 & quid ſi teſtis dicat aliter fuiſſe ſcriptũ, quã dictum. Cano. in c.ad audientiã. ext. de præſcr.& in l.ſi quis decurio, de falſ. Grammat. conſ. crim.67. n.7.
Tabellio falſum cõmittit aſcribendo ſibi in teſtamento quod nõ debet. n.78. f.54.
Tabellio vicem vnius teſtis ſuſtinet. nu. 162. & 163. f.73.
Tabellio pro actore præualet tabellioni ꝓ reo. n.190. f.80.
Tabelliones quinq; requiruntur in exemplandis priuilegijs, vel ſaltem quatuor. Spec. de fid. inſtru. §.3.. & etiam requiritur præſentia,& decretum Iudicis.
Tabellio, ſup. in verb. Notarius.
Tacens veritatem dicitur falſum cõmittere. n.180. f.295. intellige quando iurauit velle dicere veritatem, & quando taciturnitas nocet proximo. ibi.
Tacens quando pro negante, vel affirmante habeatur. n.68. fo.109.
Tacens aut nolens reſpondere iudici, quomodo cogatur, par.3. & de Btach. Reg. p.3. ſub num.65.
Tacita voluntas intelligitur probata, quando conſtat de expreſſa. n. 51. f. 50.
Tempus an ſit reſarciendnm teſti litẽ habenti, quando coactus fuit ad perhibendum teſtimonium in cauſa aliena. fol. 278. ver. teſtis autem.
Tempus quomodo probetur. n.130. f.131.
Tempus quando eſt de ſubſtantia, illud ꝓbari oportet. n.119. fo.129. n.130.& 131. fo.131.
Tempus eſt difficilis probationis. nu. 133. fol. 131.
Tempus qualiter definiatur. n.134. f.131.
Tempus quando dicatur eſſe de ſubſtãtia, & quãdo non. Cepol. de ſer. vrb. pred. tit. quan. ſer. amitt. ver. & hæc iura.
Tempus in iure qualiter ſumatur. nu.137. fol.131.
Tempus per memoriam localẽ probatur, & per alias circunſtantias. n.138. f.132.
Tempus antiquum, longũ, aut breue, quod dicatur. n.148. f.134. n.154. f.286. & quãto tps modicum dicatur. n.149. f.134.
Tempus longiſſimum quando loco tituli habeatur. n.154. f. 135.
Tempus decem annorum longum tempus dicitur. n.155. f. 135.
Tempus intra quod cognoſci põt, an delictum commiſſum ſit animo deliberato, aut calore iracundiæ n.264. f.260.
Tempus iuramenti in cauſa criminali debet eſſe ſucceſſiuũ depoſitioni. n.96. f.32.
Tempus aptum,& proportionabile probandi exceptiones dicitur immediatè poſt publicationem. n.208. f.241. ſed vid. n. 218. fol.245.
Tempus quibus caſibus non currat. lit. L. f.239. vid. ſup. in uer. inſtantia.
Tempore publicationis tranſacto, & nõ ſecuta publicatione, an capitula poſtea ſint admittenda. fo.239. lit. I.
Temporis prorogatio per teſtes probari debet. lit. E. fol. 133.
Tempus quando dormit, ſi prorogatio dormit, ibi.
Tempora diſtingue, & concordabuntur teſtes, in 4. par.
Temporis diuerſitas diuerſificat in ſubſtantia,& facit diuerſum ius, idẽ quando diuerſitas eſt in loco. not. l. Pantonius §. rei perduellionis, de acq. her. Bald. in l. denuntiaſſe. §. quid tamen, de adulter. ſecus ſi differt ſecundum plus, & minus. Cepol. de ſer. vrb. pred. quan. & qualiter ſer. amitt. ver. & hæc iura.
Tenor inſtrumenti, qualiter per teſtes probetur. n.165.& 166. f.74. Maſcar. de prob. concl. 908. n.2. & concl. 912. & 919. facit Alex. conſ. 54. ponderatis, n.2. vo.3.
Tenor inſtrumenti per teſtes probatus, habet locũ ſtatutũ de inſtrumẽtis exequendis. Bar. in l. fi. col.5. C. de edic. diu. Adr. toll. vbi limitat ꝓcedere tm̃ in petitorio.
Tenor inſtrumẽti. vi. teſtes, inſtrumẽtarij.

C 2 Terminus

Terminus in cauſa falſi teſtis an currat. ſup.in verb.inſtantia.
Terminus datus ad faciendũ inuentarium quot dierũ eſſe debeat. n. 26. f. 46.
Terminus iſte dicicitis teſtificatis,quomodo intelligendus. n.182. f. 233.
Terminus datus ad probandũ dicitur perẽptorius.n.192.f.238. n.15. f.258.
Termino tranſacto ad producendũ teſtes, qualiter adhuc produci pñt.n.192.f.238.
Termino trãſacto publicandi teſtes, an adhuc capitula admitti poterunt non facta publicatione; ſup.tẽpore publicationis.
Terminus ad probandũ eſt inter ſubſtãtialia iudicij.n.193.f.238.&nõ currit dũ ſuper admiſſione diſputatur. lit.i. f.239.
Terminus ad ꝓbandũ obiecta,& exceptiones cõtra probationes,vel cõtra teſtes aduerſę partis dbet à parte peti,n.201.f.240
Terminus probatorius regulatur ſecundũ ſtatuta locorum. n.14. f. 258. & biſariè datur. n.47. f.265.
Terminus defenſionũ debet eſſe congruus, & ſufficiens,& nõ anguſtus.n.212.f.305.
Terminus ad repulſam repulſæ, quando & qualiter petendus. n.235. & quot dierũ eſſe debeat. n.238. f.311.
Terminus ad examinãdũ teſtes extra prouinciam quot dierũ dari debeat,& an vnica dilatio ſufficiat. Carpa. ſuper ſtatu. Mediol. cap.66. n.42.43. & 58.
Termino facto iudicis tranſacto,teſtes poſſunt examinari & poſt publicationem. Bal.in l.qui per ſalutem,n.4. de iur. iuran. Viui. com.op. ver.83.
Terminus quando non currit, ſed dormit. lit.I. fo. 239.
Tertius pro ſuo intereſſe nouas probationes facere põt.ſub n. 191. lit.H. f. 238.
Teſtamẽtum in ſcriptis,& nuncupatiuum, coram ſeptem teſtibus fieri debet. n.50. f. 50.
Teſtamenta cęcorum requirunt octo teſtes. nu. 51. f. 50.
Teſtamentum tempore peſtis ſufficit corã quinq; teſtibus. n.54. f.51.
Teſtamentum ruri factum coram quinq; teſtibus,valet. n.55.f.51.
Teſtamentum pagani,tempore belli fit coram quinq; teſtibus. n.57. f.51.
Teſtamentum militis dum eſt in acie, & in conflictu ſola voluntate,ſine teſtibus ſufficit. n.58. f.51.
Teſtamentum in carcere factum valet corã quinq; teſtibus. n.59.f.51. vid.de Brach, Reg.par.2. & 4.
Teſtamentum ad pias cauſas coram duob? teſtibus valet. n.61. f.52.
Teſtamentum coram iudice ſubſtinetur duobus teſtibus. ibidem.
Teſtamentum coram Imperatore, ſine teſtibus valet. n.66. f. 52.
Teſtamentum extra iuriſdictionem imperij populi Rom. poteſt fieri corã duobus teſtibus.n.66.f.52.
Teſtamentum in portu infidelium factũ ſine ſolemnitatibus tenet. n. 66.f.52.
Teſtamentum coram quot teſtibus reuocãdum. n.99. f.53.
Teſtamentum quot teſtibus impugnetur. n.151. f.70.
Teſtamentum factum fuiſſe quot teſtes ꝓbent. n.155. f.71.
Teſtamenta, in quibus non oportet teſtes eſſe rogatos. n. 70. f.53.
Teſtamenti fides qualis, ac quanta ſit. nu. 79. fo.55.
Teſtes fauore publico, vel priuato producuntur. n.89. f.31.
Teſtes à teſtimonio differunt. n.139. f.282.
Teſtes omnes eſſe poſſunt, niſi expreſsè ſit prohibitum.n.10. f.6. Menoch. de arbit. caſ.111.
Teſtes indiſtinctè liberi eſſe debent.n.10.& 76. f.28. & ideo Hebræis,quia ſunt ſerui Chriſtianorũ,non eſt fides adhibenda.
Teſtes qua ætate eſſe debeant. nu.13.& 16. f.7.& n.136. f. 132.
Teſtes quando ſiut recipiendi. n.67. f.268. & quibus caſibus poſt terminum recipiãtur. n.84. f.118.
Teſtes non dicuntur ritè, rectèq; recepti. n.189. f.236. Mat.in l.1.§. ſi quis vltro, n.36. ff.de quæſtio.
Teſtes ſecretè examinandi. n.88. f. 271.
Teſtes propter antiquitatem præſumuntur ritè, rectèq; recepti, ſupra in ver. Antiquitas.

Teſtes

Digitized by Google

Teſtes in iudicio, & non extra iudicium examinandi. n.89. f. 271. & debent examinari à Iudice, vel à Notario de eius ordine. ibidem.Carpa.ſuper ſtatu.c.400.& n.36. f.97.& 98.
Teſtes qui dicantur habere legitimum impedimentum. n.90. f.271. & non teneantur ire ad Iudicem. eo.
Teſtes an in eccleſia à Iudice laico examinari poſſint. n. 37. f.98.
Teſtes quibus expenſis alendi. n.123. cum ſeq. fol. 277.
Teſtes per litteras ſubſidiales examinandi. lit. F. fo.206.
Teſtes omnes indiſtinctè cogendi ſunt vt teſtimonium perhibeant. nu.179. f.295. & ſunt compellendi,vt reſpondeant. nu. 173. f.294.quid de ciuibus ruri commorantibus. n.78. f. 269.
Teſtes cogendi indicta multa. n.9. fol.6. & etiam adhibitis minis,& captura.n.174. & ſeq. f. 294.
Teſtes toties mulctandi quoties non obtemperauerint Iudici. n.177.f.294.
Teſtes cur cogi poſſint. n.6. f. 6.
Teſtes à quibus cogēdi. n.7. & quibus modis.n.9.f.6.& n.124. f.36.& nu. 177. & 194.& ſeq. f.295.
Teſtes quando debeant eſſe rogati. nu. 11. f.7. n.73. f.53.
Teſtes qualiter rogati dicantur. n.74.f.54. & quid ſit rogare teſtem. n.94. fol. 58. ſup. in ver. Rogitus.
Teſtes fortuiti,qui dicuntur interfuiſſe, & non rogati. n.74. f. 54.
Teſtes inordinatè recepti,non probāt. c.2. extra de teſt. Anea. conſ. 439.
Teſtes iudicialiter tenentur omnes iurare de veritate dicenda. n.112. f. 35. & n. 8. 38. f.93. & 99. & qui cogantur iurare, & qui non. n.47.cum ſeq. f.101.
Teſtis dictum ſine iuramento quibus caſibus valeat. n.80.f.270. inf. Teſtis nō iuratus,& teſtis qui iurauit : & in ver. Iuramentum.
Teſtes actoris primò examinandi, deinde teſtes rei. n.51. f. 266.
Teſtes qui non erant examinandi, ſi ſunt examinati,an probent. n.159.f.72.lit.Y. fo.229. & in ſſ.primæ par.
Teſtes idonei eſſe debent. n.11.f.7. & inſra per diſcurſum.
Teſtes cur magis idonei requirantur in cauſis criminalibus,quàm in ciuilibus. n.97. f.32.n.94. f.182.
Teſtes non ſunt idonei, conſimilem cauſā habentes, ſub n.114. lit.I. f. 210.
Teſtes omnes ſunt idonei qui deponūt ſuper ijs, quæ ad eorum peritiam ſpectāt. n.94. f. 204.
Teſtes idonei non ſunt, qui machinarunt contra Iudicem,vel illum quærelarunt. n.117. lit. N. f.212.
Teſtes periti,quando ſuper eorum peritiā deponunt, an iurare teneantur. nu.249. fol. 156.
Teſtes domeſtici qui appellentur, & an eorum teſtimonium ſit idoneum. nu.22. & 37.vſq; ad n. 68. f. 181.
Teſtes de familia,ſeu familiares, qui ſint, & eſſe poſſint idonei. n.23. f.182. vid. de Brach. Reg. p. 5.
Teſtes de Collegio,ſeu vniuerſitate,an ſint idonei. n. 115. f. 210. Put. de ſindic. in ver. Teſtis. c.3.
Teſtes de vniuerſitate in cauſa nemorum, paſcuorum,&confinium,an ſint idonei. n.116. f. 211.
Teſtes eo idoneores ſunt, quo nobilior eſt cauſa.Clar.§.fi.q.28.ver. ſcias. cir.med.
Teſtes in vno inſtrumento adhibiti,an cenſeantur in alio inſtrumento annexo repetiti. f.306. ver. vnum.
Teſtes inſtrumentarij omnes cenſentur idonei,etiam quòd ſint familiares,domeſtici, vel aliàs inhabiles. Carp. de ſtat. cap.332. nu.9.
Teſtes quot ſufficiant in inſtrumento. n.6. & 11. f. 44.
Teſtes inſtrumentarij, & eorum fides. nu. 174. fo.76. quid ſi dicant non interfuiſſe inſtrumento. n. 163. f.73. & quid ſi dicant aliter fuiſſe dictum, quā ſcriptum. Doc. in c.ad audientiam, extra de pſcr. & in l.ſi qui. D. curio. de falſ.
Teſtes inſtrumentarij effecti inhabiles tpe depoſitionis nō poſſunt cōtra inſtrumētum, ſed pro eo deponere. Bald. in l. 1. n.6.

Digitized by Google

n.6. C.de teſtam. Ancã. Reg. quæſt.71. n.7. lib. r.

Teſtes inſtrumentarij an probent tenorem inſtrumenti. ſup.tenor. & an eis magis credatur, quam notario. n.56. fol.23. & n.163. f.73. & quid circ. ſolemnitatem, ſup.ſolemnitas. & n.81. f. 56. & n. 168. f.74. & n.33. f. 96. vbi an magis credatur teſtibus, quam inſtrumento.

Teſtes inſtrumentarij an vltra præſentiã, vtique bene edocti eſſe debeant de eo, quod agitur. Bettazzol. tract. clauſ. 2. gloſ. 2.

Teſtes quinq; probant tenorem ſcripturæ deperditæ. n.170. f. 74.

Teſtes vltimarum voluntatum, quot & quales eſſe debeant; qualiter videre, & audire teſtatorem, & quomodo concludere debeant. n.93. f.31. n.49. f.50. & n. 78. & 80. cum ſeq. f. 54.

Teſtes inhabiles an partibus vtriſq; conſentientibus produci poſſint. n.86. f.29.

Teſtes omnes inhabiles, ſi aliquo caſu põt eſſe teſtes non faciunt inditium, niſi pri⁹ illud ſubſtineãt in tortura, quod an ſemper verum, vide n. de Brac. Reg. & Plot. in l.ſi quando, n.144. & in delictis occultis admittuntur, glo.l.fi.de accuſ. Clar. §.ſtuprum. verſ.quarto.

Teſtes inhabiles qualiter, & quãdo reijciãtur, & quo tempore inhabilitas noceat. n.87.88. 89. cum plur.ſeq. fo. 30.

Teſtes inhabiles, ſup.in ver. Inhabilitas. & in quibus cauſis recipiantur. nu.112. fo. 297. & 298. Maſcar.concluſ.865.de probat. & de Brach. Reg. p. 5. & de pluribus teſtium defectibus, Maſcar.concluſ. 864. inf.teſtium inhabilitas.

Teſtes plures defectus patientes nunquã admittendi, idem Maſc concl. 1365.n.20.

Teſtes inhabiles in crim. læſ.Maieſt.admittuntur.n.112.f.35.& n.97. f.202.

Teſtes an ſint inhabiles Iudex ex officio poteſt ſe informare. lit.A. f.176.

Teſtium inhabilium detecta inhabilitate, an depoſitio vitietur. n.87. f.29.

Teſtes notoriè inhabiles, qui. n.17. lit. M. fol. 179.

Teſtes qui ipſo iure reijciuntur, & qui ad inſtantiam partis. n.117. lit.N. fol. 212. Gomeſ.de delic. c.12. n. 22.

Teſtium, qui ipſo iure repelluntur, ſi fuerint admiſſi, depoſitiones an valeant. n.21. f.181. Gomeſ.de delic. c.12.

Teſtes omni exceptione maiores, qui ſint. n.94. f.85. Gomeſ.de delic.c.12.ſub n.12 in fi.& n.22.& Carpa.ſuper ſtat.Mediol. cap.234. c.320. & 348.

Teſtes citari debent, ſup.citatio.

Teſtium inhabilium, ſi de facto fuerint admiſſi, parte nõ opponente, an teſtimoniũ ſubſiſtat, vel an poſſit Iudex ex officio eos repellere, n.117. f.212. Gomeſ. var. reſol.de delic.c.12.n.22. to. 3.

Teſtes iurare debent, ſup. Iuramentum, & in ver. teſtes iudicij.

Teſtes oportet, vt iurati deponãt. n.8. f.93. & iuramentũ præcedere debet eorũ depoſitionẽ, & non poſt. in ver.teſtis iurat⁹.

Teſtes fidem facere dicunt Iudici. n.4. f.92

Teſtes debent concludenter probare. n.85. f.119. & in materia inditiorum qualiter concludant. n.96. f.85.

Teſtes debent cauſam ſcientiæ dicere per alterum ex quinq; ſenſibus corporeis. n.16. & 21. f.93.

Teſtes quibus caſibus rationẽ congruentẽ, & ſufficientẽ reddere dicantur. Cãpeg.de teſt.concl.208. Fely.in c.litteris. de pſcr.

Teſtes cauſam ſcientiæ nõ reddentes ad defenſam examinati, & de ea nõ interrogati probant. Clar.§.fi.q.54. ver. fi.

Teſtes cauſam ſcientiæ reddentes, præualẽt alijs, cauſam ſcientiæ non aſſignantib⁹. n.191. f. 80.

Teſtes cauſam ſcientiæ in cauſa ciuili non reddentes probant. n.90. f.120. ſecus in cauſa criminali. n.91. eo. ſup. Ratio. & in ver. cauſa ſcientiæ. nec vltra de ratione ſunt interrogandi, quando ſtat in dicto, lit.H. fo.120.

Teſtes etiam non interrogati tenentur rationem reddere ſuper ijs, quæ percipiuntur iudicio intellectus. lit. G. fo. 120.

Teſtes quando dicantur remouere ſenſum ab actu, & èconrra, ſub n.169. f. 291.

Teſtes deponentes per verbũ, iudicio meo, an probent. n.146. f.285. idem per ver.

mihi

mihi videtur. n.149. eo. fallit in perito.
Teſtes non tenentur recordari de tempore præciſo.quia præſumptio eſt pro eis. nu. 142. fol.133. ſup. in ver. memoria. & in ver.tempus quando.
Teſtes ſunt intelligendi ſecundum communem vſum loquendi, ſupra communis vſus.
Teſtes varij qui,n.139. f.223.&.quando vacillare dicantur. n.140.eo. & in ver. teſtis varius. & quando torquendi. lit. D. fo.204. & in ver.varietas. & in ver. tortura. fo.283. lit.X.
Teſtes quibus ex cauſis torquendi. lit. X. f.226. & n.157. f. 157.
Teſtes contrarij, qui, & quando dicantur. num.166. fol. 229. & in ver. teſtis contrarius.
Teſtes hinc inde contrarij ad inuicem, an ambo de falſo ſint puniendi. n.185. f.78. & an torquendi. Boſſ. tit.de indic.& cõſ. an. tor. ſub num. 37.
Teſtium hinc inde contrariorum,qui præualeant. n.180. f.232.
Teſtes Suſannæ capti fuerunt in ſermone. num.142. par.5.
Teſtes ſingulares qui. n.125.& an probẽt. n.127. & 128. f.219.
Teſtes ſingulares quibus caſibus probent. n.128. f.219.
Teſtes ſingulares viam Iudici aperiunt. n.129. f. 220.
Teſtes ſingulares,etiam quòd eſſent mille, minus probant,quàm vnus ſolus. num. 135. fol.221.
Teſtes duo ſingulares non coniunguntur ad faciendum vnum perfectum. nu.116. fol. 61.
Teſtes ſingulares, & teſtium ſingularitas, quotuplex, n.176. f.218. & ſingularitas teſtium verſatur circa decem prædicamenta. n.130. f.220. in ver. ſingularitas, & in ver. teſtis vnus.
Teſtes qui prima facie videntur ſingulares, nihilominùs quandoq; cenſentur concordes. n.138. fo. 222.
Teſtes conteſtes qui dicantur. n.125. f.218. & n.138. f.222. Gomeſ. de probat.delic. tom.3. cap.12. n. 12.
Teſtes complices in caſu conſpirationis, & vnionis ad malum admittuntur. Bal. in l. quoniam.n.3.C.de teſt. & poſſunt cogi etiam quòd iurauerint non reuelati. Maſcar. de probat. concl.420. vo.1.reliqua vid.in ver. ſocius criminis.
Teſtes deponentes non ſecundũ capitulata, ſed extra,vel vltra, aut præter capitulata,ſunt ſuſpecti. n.132. f. 280.
Teſtes plures vno,eodemq; tempore, & nõ vnus poſt alium quando examinari poſſint. Abb.in c.venerabile,de teſt. Menoc. de arb. Iud.q.29. vbi dat conſilium quomodo in cauſis arduis teſtes examinari debeant, vt aſſiſtant aliæ perſonæ examini, fide dignæ.
Teſtes intra terminum comparere debent. n.79. f.28.& quando etiam tranſacto termino recipi poſſint. in ver.termino trãſacto, & in ver.reſtitutio.
Teſtes quibus caſibus etiam poſt publicationem recipi poſſint. n.187. fol. 235. & hoc in caſu pars tenetur iurare,quòd eos non ſubornauit, n.196. f.239. & in ver. publicatio.
Teſtes ante publicationem fidem non faciunt. n.281. f.165.
Teſtes publicati intelliguntur eſſe ſemper illi Iudici,coram quo depoſuerunt. nu. 272. fol. 163.
Teſtes an & quando ſuper eiſdem capitulis recipi poſſint, ſub n.187. f.235.
Teſtes didicitis teſtificatis poterunt produci, n.12. f.178. & n. 181. f. 141.& an ex officio,vel ad inſtantiam partis repeti poterunt. ſupra in ver. Iudex, vel examinator. & in ver. conſuetudo examinandi.
Teſtes ante litem conteſtatam, quando recipi poſſint. num.81. & 84. lit.C. f.118.
Teſtes ad æternam rei memoriam, quibus caſibus recipiantur. num.81. fol.117. & qualiter ſub ſigillo cuſtodiendi vſq; ad annum. num.82. vbi practica recipiendi teſtes ad æternam rei memoriam, & quando habeant executionem paratam, fo.118. ver.Dicta verò.
Teſtes aſſerentes memoriam non extare, debẽt eſſe maiores annorũ quadraginta.

Digitized by Google

n. 144. & qui dicunt memoriam extare præferuntur negantibus. n.145. fol. 133.

Teſtes omnes in criminalibus cauſis examinandi ſunt, ſiue idonei, ſiue non, donec veritas appareat. fo. 297.

Teſtes in ſummariſſimo poſſeſſorio non reprobari, nec iurari, nec requiri publicatio. n.181. fo. 141.

Teſtes eo ipſo, quòd negant, ſunt ſuſpecti. n.121. f.130.

Teſtes creditum probare poſſunt ad cõuincendum illum de falſo, qui iuramentum litis deciſiuum ſubijt. n.160. fo.73.

Teſtes viles, & ignoti, qui. 101. f. 206. & ſi ad inſtantiam alterius Iudicis examinẽtur, ſolent deſcribi eorum qualitates exteriores advnguem ob malam phyſionomiam. ſecundum Hipp. in eius prac. §. diligenter. quem refert Stiac. in eius prac. cap.16. num.103. & de eorum tortura, infra.

Teſtes inter alios interrogati, quamuis alijs non præiudicent, tanquàm res inter alios acta, tamen ſibi ipſis præiudicant. Menoc. de ar. caſ.111.

Teſtes ſuſpecti qui ſint. fo. 205.

Teſtes in dubio ſuper eodem facto, & actu præſumuntur deponere, & non ſuper diuerſis, quia pluralitas eſt euitanda. ſupra Pluralitas.

Teſtes vt concordent, etiam pluralitas pręſumitur ad euitandum falſum. Maſcar. concl.679. nu.51. & 57. vbi latè de pluralitate, ſup. in ver. pluralitas, & ſup. in præcedenti verſ.

Teſtes pro mandante an proſint mandatario & ècontra, n.239. fo.153.

Teſtes mortui ſi parte citata fuerint examinati, probant. l. fi. & ibi. Doct. C. de teſt. Item ſi recepti fuerint ad informãdam curiam, & antequàm repetantur fuerint mortui, ſat enim erit legere eorum dicta loco repetitionis, & confrontationis præſente reo, Lambert. de contract. glo.11. num.20. Nat. contrarium tenet conſ. 394. nu. 21. ſed conſuetudo obſeruat, vt ſup.

Teſtes mortui omni exceptione maiores, probãt. Maſcar. de probat. cõcl.682. n.6.

Teſtes quinque probant tenorem ſcripturę deperditæ. n.170. f.174.

Teſtes ratione excellentiæ examinari debent in domibus, ſi nolint venire coram Iudice in prętorio. n.47. f. 12.

Teſtes ſuper inquiſitione generali, an probent. n.99. lit. G. fo 59.

Teſtes ſuper fama, qualiter concludere debeant. n. 130. f. 64.

Teſtes ſuper præſcriptione cuius ætatis eſſe debeant. n.58. f.23. ſup. in ver. teſtes aſſerentes memoriam.

Teſtes periurium probantes, debent eſſe omni exceptione maiores, lit. F. f. 105. & teſtis à periurio habilitatus fidem facit, n. 59. f.105.

Teſtes duo remoti loco vnius non remoti, ſed proximi adhibendi ſunt. n.115. f.61.

Teſtes hinc inde pares, qui præualeant. nu. 188. f.79.

Teſtes etiam quando veritas aliunde haberi non poteſt, ſi patiantur plures defectus, non admittuntur. Grammat. conſ. crim.45. n. 23.

Teſtes tot requiruntur ad deſtruendam ſolemnitatem actus, quot requiruntur ad illum ſolemnizandum. n.53. f.52. & ſupra in ver. ſolemnitas eadem.

Teſtes quot requirantur ad conuincendum ſupremos Prælatos de hæreſia. n.43. f.48.

Teſtes in crim. læſ. Maieſta. qualiter etiam inhabiles admittantur. n.112. f. 61.

Teſtes quot requirantur ad torturam. nu. 117. f. 61.

Teſtis fidem facit oretenus, & in ſcriptis. n. 5. f. 92.

Teſtis nemo in cauſa propria. n. 51. f.191. & in ver. teſtes de collegio, & ver. teſtes de vniuerſitate.

Teſtis non poteſt eſſe, qui eſt particeps cauſæ. n. 9. f. 93.

Teſtis vnus nunquid loco alterius ſubrogari poſſit ſub n. 84. f. 56.

Teſtis vacillans circa principalem negotium, quamuis ſit perſona in dignitate conſtituta, poterit torqueri. n.95. f. 204. & n.143. f.223. & quando vacillare dicatur. n.140. f.223.

Teſtis varius qualiter puniendus. n. 144. f.223.

Digitized by Google

f.223. & ſup. f.30. n.87.

Teſtis varius, & ſemel tortus, quomodo vlterius non ſit torquendus. n. 158. f.227.

Teſtis ſibi contrarius, ſi incontinenti velit ſe corrigere an poſſit. n. 170. fol. 230. & quando dicatur incontinenti ſe corrigere. ibidem.

Teſtis incontinenti ſe corrigere poteſt. nu. 146. lit.R. f.224. & n. 158. f.227. & nu. 168. & 170. f.230. & debet ſtatim cauſā eius correctionis allegare, aliàs non excuſatur. n.171. eo. & ſupra in ver. errorem ſuum.

Teſtis quando ab alijs teſtibus conuict⁹ ſit; & quando, ac qualiter torquendus, vel puniendus. n.178. f.231.

Teſtis reſpondens antequàm interrogetur, redditur ſuſpectus. f.206. lit.E.

Teſtis qui coactè, aut ſpontè venit, vel vltro ſe ingérit, ſuſpitione non caret. nu. 98. lit.E. fo. 206.

Teſtis de auditu alieno an probet. nu.80. f. 55. & n.157. f.287. & auditus debet originem habere ante capturam, & nō poſt, vt n.158 & 159. fo. 288.

Teſtis de auditu transfert onus probādi in alteram partem. n.164. f.289.

Teſtis cui de auditu creditur debet eſſe omni exceptione maior. n. 162. f. 289.

Teſti, vt de auditu probet, duodecim requiruntur. n.163. f.289.

Teſtis deponens audiuiſſe à Titio, ſi Titius negat, ſed addit, quòd eſſe poteſt ſe dixiſſe, quod teſtis depoſuit, non dicitur contrarius, Cephal.conſ.233.n.26. vo.2. virtus ſtat in ratione, quia ſi ioci cauſa, vel inimicitiæ, & ita ductus dicat dixiſſe, ſed quòd non ſit veritas; dictum Titij nihil eſt, & non poteſt torqueri, nil aliud adminiculante per l.ſi quis intentione. ff. de iud. & per l. fi. ff. de teſta. quia tantum tibi, quantū mihi. vid. infra tortura. Maſcar.concl.1368. vo. 3.

Teſtis de auditu probat præſcriptionē tanti temporis, cuius initij memoria non extat. n.161. f. 137.

Teſtis de auditu, infra, teſtimonium de auditu.

Teſtis non reprobatur ſuper delictis enormibus. n.217. fol. 244.

Teſtis falſi pœna tenetur qui iurauit, & poſtea ne teſtificaretur ſe abſentauit. fol. 111.

Teſtis falſus allegando metum, non excuſatur, fo. 111.

Teſtes falſus, tribus perſonis eſt obnoxius. n.82. & 85. f. 270.

Teſte de falſo abſoluto, non intelligitur inſtigator abſolutus. f.108. ibi & quāuis.

Teſtis falſus ſibi iudicium manducat. nu. 84. f. 170.

Teſtis falſus in vno, an in totum ſit falſus. f.109. & 111. & teſtis poteſt eſſe verax in vno, & mendax in alio. Bal. in l. ſupplicare. n.3. C. vt lit. pen.

Teſtis falſus reus pœnæ efficitur. num.86. fol. 270.

Teſtis falſum dicens, aut veritatem occultans tenetur in foro poli. n.63. p.2. lit.o.

Teſtis falſi pœna quæ ſit. n.57. fol.104. & quomodo puniēdus. n.219. f.307. & quid probandum. f.107. ver. & ad duplicem.

Teſtis falſus à quocunq; iudice puniri poteſt. n.60. f.106. & f.108. ver. nec poterit. & fo.111.

Teſtis falſum deponens coram alio Iudice, aliàs incompetenti efficitur de eius foro ratione falſi. n 217. f.307.

Teſtis abſolutus à falſitate à Iudice cauſę, an adhuc puniri poſſit pro falſitate à ſuo Iudice, fol. 108.

Teſtis non iuratus, ſi falſum dixit, an de falſo ſit puniendus. n.56. f.104. ver. tandem. & quibus caſibus probet. ibidem.

Teſtis periurus habilitatus fidem facit. n.59. fo.105. & quibus cauſis excuſetur. fo.100. & f. 111.

Teſtis corruptus dicitur qui iurauit nolle deponere. n.171. vel qui pretium accepit pro ferendo teſtimonio. f.293.

Teſtis pecunia corruptus non probat, lit. B. fo.202. & ſeq. & ante f.108. & falſum dicens æquiparatur Iudæis. Marant. de ord. Iud. n.66. & 67. vbi idem de Iudice. fol.109.

Teſtis pecunia indebita accepta, licèt veritatem dixerit, an puniendus tanquā falſarius. fo.108. ver. ſed quid. & quando

veritatem

Digitized by Google

veritatem dicere præſumitur, & quando non. n.153. f. 286.

Teſtis pecuniam accipere non poteſt etiam pro veritate dicenda, alioquin pœna falſi tenetur, ſub n. 65. ſo. 108. ver. ſed quid. Marſ. ſing. 353.

Teſtis corruptus, vel ſubornatus, an probet contra ſubornantem. ſo. 112. lit. p. & fol. 110. ver. Nota tamen.

Teſtis obſcurè deponens, an tanquã falſus reputetur. ſup. in ver. Dictum, & in ver. obſcurum dictum.

Teſtis infamis reijcitur. n. 114. f. 35. & quotuplex ſit infamia. ſup. Infamia.

Teſtis infamis infamia facti, ſine tortura non admittitur. n. 82. & 100. f. 200. latè par. 3. de Brach. Reg.

Teſtis infamis infamia canonica, qui ſit. nu. 114. f. 35.

Teſtis infamis, infamia ciuili. num. 115. fol. 35.

Teſtis infamis an ad informandum ſine tortura admittatur. n. 162. f. 229.

Teſtis varius, & teſtis vacillãs. n. 95. f. 204. ſupra teſtes varij. inf. vacillare.

Teſtis inter duo iuramenta, quando eſſe dicitur. n. 147. f. 224.

Teſtis non ſufficienter punitus ab vno Iudice, an poſſit ſufficienter ab alio puniri. ſo. 108. in fin. ſupra teſtis à falſitate abſolutus.

Teſtis non legittimè examinatus, quamuis idoneus, non facit inditium, niſi repetatur. n. 35. ſo. 98.

Teſtis idoneus non eſt, qui fuit aduerſarius in cauſa, contra quem alter depoſuit. n. 72. ſo. 118.

Teſtis conſimilem cauſam habens, repellitur. ſo. 211. ver. item teſtis.

Teſtis eodem morbo laborans, repellitur: ibidem.

Teſtis alios conteſtes nominans, qui nil ſcire dicant, ipſe redditur ſuſpectus. Grammat. conſ. 28. nu. 28. Cephal. conſ. 233. nu. 24. vo. 2. & neutri creditur, Bal. in c. cùm cauſam, col. 3. de teſt. Maſcar. concluſ. 1368. vo. 2.

Teſtis vnus quibus caſibus ſufficiat. n. 19. fol. 47. nu. 177. ſo. 63. & 64. & nu. 135. ſo. 66. & an ad tranſmittendam inquiſitionem, n. 111. ſ. 61.

Teſtis vnus ad hoc vt ſolus ſufficiat, debet eſſe omni exceptione maior. lit. M. ſo. 126. & n. 29. f. 47.

Teſtis vnus cum iuramento ſuppletorio in cauſa ciuili ſit plena probatio. num. 46. fol. 265.

Teſtis vnicus ab vtraq; parte productus, an plenam faciat fidem. n. 123. f. 62.

Teſtis vnus loco tabellionis addi debet in eius ſcontrum, quando inſtrumentũ impugnatur. n. 163. ſo. 73.

Teſtis dictum ſine iuramento non valet. n. 17. f. 93.

Teſtis qui iurauit quod non deponeret, an obligetur tali iuramento. numero 171. folio 293.

Teſtis dictum, ad hoc vt valeat multa requiruntur, n. 37. cum ſeq. f. 97.

Teſtis ratio debet eſſe diuerſa à dicto. nu. 86. f. 118.

Teſtis dicens ſe aliter depoſuiſſe, quam notarius ſcripſit, an præualeat Notario contradicenti. n. 36. f. 97.

Teſtis in articulo mortis exiſtens an reuocando eius depoſitionem, illam inualidet; latè de Brach. Reg. in ver. exculpatio. Bart. in l. eos. ff. de falſ. no. in c. ſicut, de teſt. Marſ. prac. §. reſtat. n. 3. Bal. in l. generaliter. C. de non nu. pecu. Viui. co. op. in ver. teſtis illud, Alciat. de præſumpt. reg. 3. & 4.

Teſtis renuens dicere veritatem, poteſt retineri quinque diebus in carcere, & etiã vltra. l. eos. C. de teſt. Pacia. de probat. c. 47. n. 56. lib. 2.

Teſtis qui contra aliquem in vna cauſa depoſuit, an vtiq; deponens in alia cenſeatur eius inimicus, & re vera ſi ſpontè ſe ingerit, repellitur tanquàm inimicus, ſecus ſi coactè, tex. in cap. 2. §. in criminali, 4. q. 3.

Teſtis de viſu requiritur quando quæritur, an aliquis ſit reus. Item in probanda ætate, prægnantia, infirmitate, numeratione pecuniæ, maculis corporalibus. Item in probando an aliquid ſit bene, vel male factum. Item ſuper veritate

delicti,

Digitized by Google

delicti,& recognitione perſonæ: Item in omnibus actibus humanis, qui non poſſunt iudicari niſi per ſenſum viſus. Pacia. de probat. cap.10. num.51. vſq; ad num.61. lib.1.

Teſtis dictum debet adaptari, & congruere negotio ſuper quo deponit, alioquin nõ valet. n.80. f.117.

Teſtis veriſimilia non deponens, non meretur fidem, n.113. f.275. Plot. in l.ſi quando, n.392. Menoc. de arb. caſ.85.

Teſtis ea quæ facti ſunt, ſcire debet, quando veriſimiliter ſcire poteſt. n.15. f. 93.

Teſtis an veriſimilia dicat, qualiter cognoſcitur. n.113. p.5. f.275. D. Menoc. caſ.85.

Teſtis an reprobare poſſit ab eo, qui eum produxit. n.215. par.4. f.245.

Teſtis interrogatus an eſſe poſſit, quod veritas ſit in contrarium, quam ipſe neſciret, quamuis reſpondeat quòd ſic, tamẽ non eneruat eius primum dictum cõcludens. Bal. in l. de quibus, col.16. verſ. poſtremò qualiter de leg. Cephal. conſil. 233 n.26. col.2.

Teſtis ſuſpectus redditur quando dicit non recordari de eo, quod eſt veriſimile. nu. 151. f.286.

Teſtis non præſumitur recordari de tempore præciſo. n.150 f.286.

Teſtis qui in primo examine dixit vnũ, & in ſecundo examine quid diuerſum, an probet. lit. R. f.224. inf. in ver. teſtis dictũ primum.

Teſtis qui primò dixit neſcire, vel non recordari, & poſtea abſolutè ſcire dixit, vel recordari, vel primò dixit nõ credere, & poſtea affirmauit credere, an ꝓbet, Gabr. co. concl.29. in lib.7. ſuarũ cõcluſio. in fi. voluminis, an incurrat pęnã falſi, Alex. conſ.44. vol.2. Felyn. in cap. propoſuiſti, de probat.

Teſtis qui in primo examine fuit tortus ꝓ conualidando eius dicto, vt practicatur in quibuſdam perſonis, debet vtiq; in repetitione torqueri. n.154. f. 225.

Teſtis negans ſcire quod præſumitur ſcire torquendus. n.94. f.204.

Teſtis regulariter nõ eſt torquendus vltra tertiam vicem. n.156. f.225. quæ requirantur vt torqueri poſſit. Bar. in l.1. §. quæſtionum de quæſtio. Brun. de indic. & tortu. n.52.

Teſtis pauper vir probus eſt teſtis idoneus. n.109. f.208. Menoc de arb. caſ.96.

Teſtis pauper, aut vilis, ſuſpitione non caret. num.81. f. 28.

Teſtis qui dixit vnum in iuditio, ſed aliũ extra iudicium, quodnã dictum ſit attẽdendum. n. p.5. Bal. in l. eos, de falſ. Cepol. caut.13. Menoc. de arb. iud. caſ.108.

Teſtis an præualeat tabellioni, & è contra, n.36. f.48. Alex. conſ.655. n.6. vol.2. dixi ſup. in verb. teſtes inſtrumentarij, & in ver. Probatio. Miſinger. obſer.39. cẽtu.4.

Teſtis nõ poteſt deponere per procuratorẽ, vel mediante perſona procuratoris, Fely. in cap. licet extra de teſt. Boſſ. tit. de opp. contr. teſt. n 8 Viui. com. op. 426. nu.9. vol. 1. vbi ait poſſe iuramentum præſtari per procuratorem.

Teſtis non poteſt deponere prout in cedula per eum exhibita. Bal in l. iuſiurandi. C. de teſt. Coaru. reſol. cap.13. n.6. lib.2.

Teſtis deponere debet per alterũ ex quinq; ſenſibus corporeis, & in ijs, quæ percipiũtur ſenſu corporeo, non aũt intellectu, n.89. f.120. cum mult. ſeq.

Teſtis reſpondens nõ interrogatus, dicitur ſuſpectus: idem quando ſpontè ſe ingerit, vel vltra capitulata, n.97. f. 117. dixi ſupra in verb. teſtes deponentes. Maſcard. de probat. concl.1368. vol.3.

Teſtis non iuratus ſupra eo. & quibus caſibus fidẽ faciat non iuratus, Soc. reg.510. & qua pęna ſi falſum nõ iuratus dixerit, n.56. p.8. Viui. co. op. f.298.

Teſtis excommunicatus, ad cautelam abſolui põt ab ordinario, non autẽ à delegato. n.20. f.181. Abb. in cap. veniens, & ibi Fely. de teſt. & poſt depoſitionẽ adhuc remanet alligatꝰ excõmunicationi.

Teſtis in peccato mortali, an ſit idoneus. n. 74. f.198. Oria. de probat. cap.8. num.75. Clar. §. fi. quæſt.24. ver. quarto.

Teſtis qui peccata ſua ſaltẽ ſemel ĩ anno nõ eſt cõfeſſus, dr̃ infamis, & ſuſpectꝰ de hęreſia, & carere dbet ſepultura. c. oĩs vtriuſq; ſexꝰ, de pęnit. & remiſ. Plot. ĩ l. ſi qñ, n.74.

num.74. & 368.

Teſtis qui ſe refert ad dictum alterius teſtis,non probat.Saly.in l.iniuriandi.n.9. verſic. item quæritur. Pacia. de probat. cap.47. n.63.lib.1. quia non depouit per alterum ex quinque ſenſibus corporeis, & fides de fide fidem non facit, vt ſupra in verſic. fides.

Teſtis carceratus,an fidem legittimam faciat: Gomeſ.var.reſol. tit.de probat.delict.n.18.ait,quòd ſic,ſi alias ſit vir ꝓb°, quod facit ad declarationem,tex.l.teſtimonium,& l.3. §.lege Iulia, de teſt.

Teſtis an teneatur emendare damnum. vi. ſupra in ver.damnum.

Teſtis dictum primum,an ſecundum ſit attendendum, n.145. f.123. & ſup. in ver. teſtis,qui primò dixit vnum,

Teſtis ad inſtantiam productus, etiam ad inſtantiam partis aduerſæ produci poteſt, ſecundum Bal.in l. nimis graue de teſt. intellige in alia cauſa,l.produci. & ibi gloſ. C.de teſt.

Teſtis productus ab vna parte, altera pars cogere non poteſt dictum aduerſarium, vt producat pro ea eundem teſtem, ibidem, & num.185. p.5.

Teſtis in cauſa pro actore productus in cauſa reconuentionis,vtiq; produci pro reo poteſt, ibi. Fely.in cap.de teſt. eo.tit.

Teſtis non poteſt eſſe Iudex de cauſis iam coram eo verſis,& ab eo cognitis, capit. poſtremò,extra de appellat.l.nemo.C.de aſſeſſor.l.fin. ff.de teſt. ſecus in iis, quæ facta fuere eo præſente,cap.cùm à nobis, extra de teſt.Damaſ.reg.cano.7. Abb. in cap.inter delictos,n.3.de exceſſ.prælat.

Teſtis non iuratus ſi deponat, & deinde iuramẽto firmet eius depoſitionem, an teneat n.38.f.98. & in 5. par. n.

Teſtis ſuper adulterio etiam non interrogatus de cauſa ſcientiæ,debet cauſam ipſam exprimere, alioquin non valet. nu. 193. f.144.

Teſtis de credulitate.quãdo probet. n.149. f.81. & n.194.verſ.item depoſitio.f.144.

Teſtem eſſe malæ famæ qui dicit, probare debet. n.100. f.33.

Teſtibus qualiter,& quando ſit credendũ. num.8. fol.255.

Teſtibus nõ creditur, quorum repelluntur authores, lit.L. f.310.

Teſtibus quibus magis credendum,n.72. & 73. f.53.n.180.181. cum plur. ſeq. f.77. nu.191.cum ſeq.f.237. Miſing.obſer.38. centu. 4.

Teſtium vita,& mores,n.99.cum ſeq. f.33.

Teſtium natura,& ſexus, n. 59. f.23.

Teſtium vna eſt habilitas in certis caſibus, n. 65. f. 25.

Teſtium materia eſt difficilis, & periculoſa valde, n.1. f. 5.

Teſtium numerus,quare modò minor,modò maior requiratur. n.2. f. 44.

Teſtium numerus ingens an ſuppleat defectus. n.43. f.263.

Teſtium non eſt anguſtianda facultas. nu. 144. f. 68.

Teſtium effrenata multitudo.n.146. f.68.

Teſtium authoritas præfertur multitudini. n.192. f. 80.

Teſtium qualitas,& non quantitas, eſt inſpicienda. n.194. eo.& optima qualitas præualet numero maiori. n.192. f.81.

Teſtium inhabilitas quando conſenſu partium remitti non poſſit. n.20. f.181.

Teſtium qualitates in dubio præſumuntur ignotæ iudici. n.199. f.239.

Teſtium crimina,& exceptiones in ſpecie, & concludenter probandæ: n.221. f.246.

Teſtium repetitio in cauſa criminali,an alteri demandari poſſit. n.69.& 70. vbi de cauſa ciuili, f.268.

Teſtium dicta quando liceat Iudici cauillare. n.136. f. 281.

Teſtium materia à nullo melius, quàm à Speculatore digeſta,& à Farinaccio moderno tractata.

Teſtium verba ſunt ponderanda, interpretanda,& concordanda. n.133.134.f.281. ſecundùm ſubiectam materiam,& ſecundùm teſtium intentionem, Auca. conſ. 191.& an de latino in vulgari,& ècontra ſint translatanda. ſol.279. lit. V.

Teſtium habilitas attenditur tempore cõtractus. n.84. f.29. & n.94. f.31.

Teſtium dicta an ſint nulla, pronuntiato proceſſu nullo. n.274. fo. 164.

Teſtium

Teſtium concordia qualitèr fienda, & ad quem finem, f. 231.

Teſtium titubationes, vacillationes, ſqualores, & geſtus omnia in ſcriptis ſunt notanda penès acta, lit. T. f. 279.

Teſtimoniũ de credulitate valet in ijs, quę per coniecturas, & præſumptiones probari poſſunt. n. 118. f. 276.

Teſtimonium de credulitate valet in cauſa adulterij. n. 194. f. 144. item quando vocantur medici, & alij periti, n. 248. f. 156. n. 51. f. 23. & n. 145. & plur. ſeq. vbi alij caſus fol. 285. & 286.

Teſtimonium viri, & vxoris, quãdo veritas aliter haberi nõ poteſt, valet. n. 58. f. 193.

Teſtimonium de auditu alieno, quãdo valeat. n. 157. cum ſeq. & quando valere non poteſt. n. 160. f. 287.

Teſtimonium de proprio auditu tantùm, quando valeat. n. 161. f. 288.

Teſtimoniũ de proprio auditu, vbi probat plenè, transfert onus probandi contrariũ in aliũ. Pacia. de probat. c. 10. n. 94. lib. 1.

Teſtimoniũ auditus duplex, primũ de auditu viſus, quod eſt eius quod videri poteſt, licèt tunc non videatur propter aliquod impedimentum, vt de pariete, vel cortina intermedia, ſecundum eſt de auditu auditus, ideſt per relationem, Not. Arch. 229. 5. addo tertium eſſe quando ſuper muſica, vel ſono tantùm eſſet ferendum teſtimonium.

Teſtimonium tam de auditu, quã de viſu, & oculis, requiritur in datione annuli, in numeratione pecuniæ, in miſſione, vel ĩgreſſu poſſeſſionis, & alios caſus ponit Arch. 22. q. 2. Luc. de Pen. in l. nemo miles, n. 10. 11. & 12. C. de re mil. lib. 12.

Teſtimonium eius, qui repellitur tanq̃ inhabilis, facit iudicium ad capturam. Cephal. conſ. 233. n. 8. vo. 2. & Ruin. conſ. 7. lib. 5. vbi loquitur in periuro.

Teſtimonium vnius quando valeat, & quãdo non, n. 130. f. 64. & ſupra in verb. teſtis vnus, teſtis ſolus.

Teſtimonium teſti damnoſum eſſe non debet, fol. 278. circ. princ. vbi de damno reſarciendo, à n. 126. vſq; ad n. 127. vbi ſi habet litem, an reſtauretur tempus.

Teſtimonia eſſe ſtricti iuris, lit. A. f. 231. facit Decia. conſ. 93. n. 66. cum ſeq. vol. 2. Crauet. conſ. 13. lib. 1. quando ante publicationem edi liceat, p. 5. fol. 309. lit. I.

Titulus qualiter probari debeat, n. 159. & 164. fol. 138.

Titulus requiritur, quòd ſit verus, & non putatiuus, n. 165. f. 138.

Titulus pręcisè interuenire debet in præſcriptione rerum incorporalium. n. 166. fol. 138.

Titulus in obligatione perſonali debet allegari, n. 167. f. 139.

Torquere teſtẽ ex cauſa variationis aliud eſt, quàm torquere ex cauſa tm̃ vilitatis. f. 283. lit. X. & ibi vtilitas differentiæ.

Tortura teſtibus qualiter, & quibus inferenda, n. 156. cum ſeq. fol. 127. & ſeq. & n. 166. & nu. 240. vbi à quo prius incohandum, fol. 283. & ibi, an prius ſint dãdę defenſiones teſti antequã torqueatur.

Tortura ſupplet iuramentum teſtis quando renuit iurare. n. 44. f. 101. facit. Soc. 253. col. 2.

Tortura quibus caſibus repetenda. n. 160. fol. 158.

Tortura eſt materia quotidiana, ſed periculoſa. n. 166. f. 229. & licèt de quantitate extent tex. & gloſ. tot. tit. ff. de quęſtio. tamen qualitas practica lõga addiſcitur, & experientia docet, illam vid. de Brach. Reg.

Tortura vltra tertiam vicem interpellari non licet, n. 155. f. 226.

Tortura eſt medicamentum contrarietatis teſtium. n. 150. f. 225. & remedium extraiuditiale, & ſubſidiarium. fo. 283.

Tormenta torturæ ſunt inuenta principaliter ad eruendam veritatem, licet quandoque ad pœnam. n. 151. f. 225.

Torquendi nunquid ſint nobiles, aut in dignitate conſtituti, lit. D. f. 204. & 205.

Tribunale vbi ius redditur, eſt locus terribilis, & eſt tremendum. n. 197. f. 209.

Turbam faciunt decem, aut quindecim homines. l. prætor. ff. de vi. bo. rapt. & Boer. deciſ. 173. n. 9.

Tutor, vel curator, an ſit teſtis idoneus, n. 28. f. 184.

Vacil-

V

Vacillare quid ſit. n.95. f.204.
Vacillans teſtis torquetur; ibidem.
Vacillare,& variare teſtem, an ſit idem. n. 141.& 142. f.188. Marſ.pract.§.Diligenter, num.74.
Veritas in teſte qualiter conſideranda,& an omnis varietas noceat, n.136. f.221.
Vanæ voces populi non ſunt audiendæ,& quæ ſint.n.201.p.3. & lit. Q. f.148.
Vaſſallus ſubditus,& ſimiles, an ſint teſtes idonei.n.22.f.181. Alex.conſ.68.Viſo.n. 17.vol.2.Fulgoſ.conſ.174. Hier.de Mōt. tract.de finib. cap.57. & 58. Carp. ſuper ſtatu.Mediol.cap.87. par. 1.
Valor veris qualiter probandus,Caualc.deciſ.44.n.72.p.1.& deciſ.46.n.25. ea.par.
Venditio probatur per teſtes ſine probatione certi precij. Bal.in l.1. C.de reb. alie. & non alien.Caball.Milleloq.378.pat.1.
Venditor pro emptore, & èconta an teſtis ſit idoneus,n.112.f.209. & quid de proxeneta, ſupra eo.verſic.
Verba,ipſo iure, quomodo intelligenda, n. 117. fol.35.
Verba teſtium prius interpretari debent, immo potiùs impropriari,quàm ꝙ teſtes de falſo redarguantur. n.67. f.109.
Verba teſtium ambigua debent interpretari, quando aliter verificari non poſſunt. n.9.f.177.& n.190.f.236.
Verba teſtium quando ſunt redigenda de vulgari ſermone in latinū, & id ad vnguem fieri non poteſt, vt fit in relationibus,tunc prout iacent ſcribi, ſeu referri debent. n.128. f.278.
Verba inſtrumenti ambigua interpretātur contra producentem, Maſcar.de probat. concl.809.& ibi an ſtandum ſit declarationi Notarij, vel teſtium inſtrumentariorum.vid.ſup.in verb. teſtes inſtrumētarij, & in ver. tenor inſtrumenti.
Verbum,inſolidum, quid importet, lit. H. fol.136.& 137.
Veneti quomodo ſceleratos puniunt.f.301.
Veriſimilia quæ ſint, lit.E. fol.206.
Veriſimile tollit aliud veriſimile, Marſ. prac.§.diligenter, n.195.
Veriſimile quod non eſt, falſitatis imago eſt, n 98. f. 206.
Veriſimilitudo eſt cognita naturæ, lit. E. fol.206.
Veriſimile quod non eſt, arctiores, & clariores exigit probationes, ibidem.
Veritas dicitur lapis angularis, n.3. f. 5.
Veritas eſt finis ſcientiæ ſpeculatiuæ. n.3. fol.6.
Veritas non conſiſtit in verbis ſcripturarū, ſed in intellectu, & earum ſcientia. lit. E. fol. 21.
Veritas propter noſtrum affirmare, uel negare non mutatur, n.3. f.5.
Vera non ſunt miſcenda falſis. n.87. f. 19.
Veritatem occultans peccat mortaliter, quando pandendo poteſt obuiari ſcādalo, n.5. f.6. ſecus quando reuelando affert damnum.
Veritatem aliter haberi non poſſe dicens, probare debet,n.193.f.298.& ibi, quādo ſit uerum,quòd ueritas haberi nou poſſit aliter, n.190. f.297. & 298. uerſ. hæc debet.
Vicinus pro uicino an ſit teſtis idoneus,n. 25. f.183.
Vilis,& ignota perſona, quæ dicatur, n.93. f.204.an ſit teſtis idoneus,& an torqueri debeat, n.101. & ſeq. f. 206.
Vilitas ad malos mores non referrur. nu. 105. fol.207.
Vir,aut uxor,an pro, uel contra ſint teſtes idonei,& cogendi, n.59.f.193.
Vir probus,ita habitus,facit ſidē etiam ſolus, de quo latè Marſ. in pract. crim. in princ.n.7.8.9 10. & ſeq.
Virginitas à quibus,& qualiter probetur, lit. X. fol.151.
Vis ſtat in ratione bona. fol.291.
Vita,& moribus prediti teſtes eſſe debent. n. 99.fol.33.
Vita hominis quantum temporis durare præſumatur. n.242. f.138.
Vniuerſitatis qui eſt, an pro uniuerſitate teſtificari poſſit,n.115. f.210. & ſupra in uerb. teſtis de uniuerſitate.
Voluntas Principis recta ratione regulari debet, lit.H. fol.21.
Voluntas ſola non poteſt per ſe probari, quia

quia ſoli Deo eſt nota, Bal. in quæſt. quã facit de ſciſmate, cap. ſi quis aliqu. teſt. prohib.
Voluntas per exteriora demõſtratur. §. pactionum, inſtitu. de rer. diuiſ.
Voluntas, & non verba eſt attendenda. nu. 18. fo. 179.
Vox vnius, dicitur vox nullius. n. 132. f. 66. & n. 19. f. 94.
Vox viua prævalet mortuæ, n. 165. & quãdo vox mortua prævaleat vivæ. nu. 166. f. 74.
Vox populi aliquando vana fama non eſt. n. 21. f. 94.
Voces ſunt paſſionum notæ: n. 18. f. 94.
Voluntas in inſtrumento debet probari per duos teſtes, in teſtamento per ſeptem teſtes, qui in illo interfuerint ſi ſunt viui, ſecus in probanda ſolemnitate, vi. in ver. ſolemnitas, & in uer. teſtamentum.
Vxor, & vir una caro dicuntur, n. 59. f. 193.
Vxor in dubio præſumitur ſeruare fidem uiro ſuo, lit. R. fol. 149.
Vſus communis loquendi probatur per teſtes, Bal. in l. labeo de ſup. legat.
Vtile per inutile in materia teſtium an uitietur, n. 87. par. 2. Caball. milleloq. 162. & 146. par. 1. & ſub n. 68. f. 109. par. 3.
Vtens falſis teſtibus, licèt à parte interpellatus, dicat nolle uti, uel pœniteat, non tenetur pœna falſi ſi habuit probabilem ignorantiam de natura teſtis, & eã probet, Menoc. de ar. iud. caſ. 316. n. 14. & 30.

FINIS.

Digitized by Google

PRACTICA, ET THEORICA DE TESTIBVS,

D. HORTENSII CAVALCANI.

SVMMARIVM.

1 TESTIVM materia valde periculoſa, & difficilis.
2 Deus eſt ipſa veritas.
3 Veritas lapis angularis dicitur, & de eius excellētia.
4 Teſtimonium ferre eſt dignitas, & ponitur inter actus legittimos.
5 Veritatem occultans mortaliter peccat.
Amicus ſciens ſub confeſſione factum amici, an teneatur reuelare in iudicio.
6 Quod tibi non vis, alteri ne facias.
Teſtimonium ferre eſt munus ciuile, & publicum. ibid.
Teſtes quare cogendi ſint. ibi.
7 Teſtes à quibus iudicibus cogi poſſint.
8 Arbiter non habet eandem iuriſdictionem, quam iudex ordinarius.
9 Teſtes quibus modis cogendi ſint.
10 Teſtes qui eſſe poſſint.
11 Teſtes idonei eſſe debent, & quando rogati, & quando non.
12 Qualitates teſtium quæ eſſe debeant.
13 Teſtis cuius ætatis eſſe debeat. & n. 16.
14 Aetas prima, & cæteræ ætates quæ ſint.
Maſculus pubes, & femina viripotens, quando ſint.
15 Fœminæ cur citius pubeſcant.

16 *Maſculus teſtis quando legittimæ ætatis ſit.*
17 *Teſtis dictum non valet ſine iuramento.*
18 *Impubes de iure non debet iurare, nec poteſt.*
19 *Impuberis teſtimonium an valeat.*
20 *Minor in criminali cauſa an admittatur in teſtem.*
21 *Pulli hodie ducunt anſeres.*
22 *Seruus minor in teſtem non admittitur.*
Specialia duo concurrere non debent.
23 *Pubes an teſtificari poſſit de eo, quod vidit in pupillari ætate.*
24 *Libertus an teſtificari poſſit de eo, quod vidit, dum ſeruus erat.*
25 *Probationes in cauſa criminali luce meridiana clariores eſſe debent.*
26 *Dictum impuberis eſt ſufficiens indicium.*
27 *Impubes quando doli capax dicatur.*
28 *Aetas vigintiquinq; annorum eſt legittima in quolibet actu.*
29 *Probatio memoriam non extare, requirit teſtes quadragenarios.*
30 *Ciuiles cauſæ.*
31 *Criminales.*
32 *Mixtæ, quæ ſint.*
33 *Cauſæ arduæ æquiparantur criminalibus.*
34 *Cauſæ graues exquirunt duos teſtes loco vnius minus legittimi.*
35 *Aetas viginti annorum eſt ſufficiens in teſte in cauſa criminali.*
36 *Facta pro infectis haberi non poſſe.*
37 *Iudex minorem admittens ad teſtificandum, an teneatur.*
Aetas ex aſpectu cognoſcitur. ibi.
38 *Iudicis pœna non mitigat quem indebitè torſit.*
39 *Cauſæ criminales maioris ſunt periculi.*
40 *Crimen læſæ maieſtatis quomodo committatur.*
41 *Capitis amputatio eſt pœna minor in crim. læſæ maieſt.*
Subditus qui non eſt, crimen læſ. maieſt. committere non poteſt. ibi.
42 *Dignitas annexa officio facit recedere à reg. iuris communis.*
43 *Clerici, licèt minores 20. ann. ſunt teſtes idonei.*
44 *Clericatus eſt dignitas.*
45 *Decuriones minores xx. ann. teſtes ſunt idonei.*
46 *Priores noſtri temporis æquiparantur decurionibus.*
Medici, & alij, qui alios docent minores xx. ann. teſtes ſunt idonei de conſuetudine, ibid.
47 *Iuriſconſulti minores xx. ann. de iure ſunt teſtes idonei.*
Medici reſpectu medicinæ non dicuntur nobiles. ibi.

48 *Ars*

48 Ars medica, an ſit inter artes mechanicas.
49 Teſtes omnes ſunt idonei, quamuis minores, in ijs, quæ ſpectant ad eorum artem.
50 Medici recuſantes teſtificari circa artem ſuam, tenentur parti ad intereſſe.
51 Teſtimonium Medicorum de credulitate in certis caſibus valet.
52 Notarij exercentes tantùm officium procuræ, ſunt viles.
Procuratoris officium dicitur vile. ibid.
53 Notarij periti, & de collegio, dicuntur nobiles.
54 Fides publica facit Notarios teſtes idoneos.
55 Tabellio cur dicatur publicam fidem habere.
56 Tabellionum fides quanta ſit. & quod præualeat tabellio, an teſtis: ſcriptura, aut tabellio: teſtis, an ſcriptura.
57 Ratione adiuncti conceditur quod ſimpliciter non concederetur.
58 Neceſſitas facit probabile quod eſt improbabile.
59 Teſtium natura, & ſexus.
Fœminæ regulariter teſtes eſſe non poſſunt.
60 Mulierum genus dicitur auariſſimum.
Mulieres nimis ſunt voluptuoſæ. ibid.
61 Coitus in fœmina eſt maioris delectationis, quàm in viro.
62 Fœminæ quibus caſibus teſtes eſse poſſint.
63 Conſuetudo approbata cuſtodiri debet.
64 Fœminæ magis credendum, quàm maſculis in certis caſibus. & nu. 68.
65 Teſtium omnium habilitas eſt in certis caſibus vna & eadem.
Mulier meretrix teſtimonium præbuit in coniuratione Catilinæ. ibid.
66 Notorium eſt etiam quod fit coram iudice ſedente.
67 Notorium facit iura tranſgredi, in quo ordo eſt, ordinem non ſeruare.
68 Probatum per decem teſtes notorium præſumitur, ibid.
69 Quilibet præſumitur bonus in arte ſua.
70 Mulieres in plenilunio de albo faciunt rubrum.
71 Mulier quædam maximæ ſcientiæ appellata puella.
72 Fœminæ in vltimis voluntatibus an teſtes eſse poſſint.
73 Expreſſe prohibere differt à non permittere.
74 Fœmina pro maſculo habita, an eius teſtimonium valeat.
75 Hermaphroditus an teſtis eſſe poſſit.
76 Teſtes omnes indiſtinctè liberi eſse debent.
Conditio teſtium quæ eſſe debeat. ibid.
77 Seruus communi opinione pro libero reputatus, an teſtis erit idoneus.
78 Statu liber an teſtis ſit idoneus.

79 *Error communis habilitat teſtem aliàs inhabilem.*

80 *Actus factus à quo incipi nequiuit, eſt nullus.*

81 *Bona fama requiritur in teſte.*

82 *Pauperes ſuſpicione non carent.*

83 *Ignobiles, & plebei ſunt teſtes ſuſpecti.*

84 *Conditiones debitæ teſtibus quo tempore ineſſe debeant.*

85 *Inhabilitas in teſte quo tempore noceat, vſque ad n. 95.*
Conditiones, quæ teſtem inhabilem reddunt.

86 *Actus factus abſente parte, impugnari poteſt. ibid.*

87 *Teſtis inhabilis pro habili reputatus, detecta inhabilitate non vitiat actum.*
Vtile per inutile non vitiari. ibid.

88 *Factum hominis non tollit diſpoſitionem legis.*

89 *Teſtes quandoque fauorem publicum, quandoque priuatum reſpiciunt.*

90 *Nemo ex ſuo dolo locupletari debet.*

91 *Quod approbo non improbo.*

92 *Obligatio legitimè colligata, nõ diſſoluitur ob cauillationes, & ſubterfugia.*

93 *Teſtes debent idonei adhiberi, dum conficitur teſtamentum.*

94 *Argumentum de contractibus ad vlt. volunt. & è contra, valet.*

95 *Habilitas in teſte quando attendatur tempore iuramenti, an tempore depoſitionis.*

96 *Medium non datur in cauſa crim. inter tempus iuramenti, & tempus depoſitionis.*

97 *Teſtes quare magis idonei eſſe debeant in cauſis criminalibus, quàm in ciuilibus.*

98 *Inhabilitas ſuperueniens teſti poſt eius dictum, illud non infirmat.*
Legittimè factum non retractatur. ibid.

99 *Teſtium vita, & mores.*
Mores plus operantur diuitijs multis.

100 *Teſtem eſſe malæ famæ, qui dicit probare debet.*

101 *Semel malus ſemper malus præſumitur in eodem genere mali.*

102 *Fama mala quomodo purgari poſſit.*
Fama bona probata vno tempore, & fama mala probata in alio tempore, quæ nam præualet: ibid.

103 *Fama tribus teſtibus probatur.*

104 *Mores alij neceſſarij, alij etiam ad bene eſſe dicuntur.*

105 *Fides eſt omnium rerum fundamentum.*

106 *Fides in teſte duplici de cauſa requiritur.*

107 *Fides veritatis verborum adminicula non deſiderat.*

108 *Fides vbi non eſt, iuſtitia deſijt.*
109 *Fides eſt noſtra ſalus.*
110 *Fides quot modis in iure noſtro accipiatur.*
111 *Bona fides ſemper præſumitur.*
112 *Teſtis veritatem debet dicere coram iudice, ac ſi eſſet coram Deo.*
113 *Teſtis debet eſſe bonorum morum.*
114 *Bonum nomen habere, bonum eſt.*
Teſtis infamis eſſe non debet. ibid.
Infamia canonica quæ ſit. ibid.
115 *Infamia ciuilis quæ ſit.*
116 *Infamia quando ipſo iure irrogetur.*
117 *Verba, ipſo iure, & ipſo facto, quomodo ſunt intelligenda.*
118 *Infamia facti quæ ſit.*
119 *Infames an aliquo in caſu teſtes eſſe poſſint.*
120 *Mores ad bene eſſe qui dicantur.*
121 *Initium ſapientiæ eſt timor Domini.*
122 *Homo homini Deus dicitur.*
123 *Animæ principales potentiæ ſunt intellectus, memoria, & voluntas.*
124 *Homo interior ſuo exteriori dominatur.*

De qvalitate Testivm
Pars Prima.

1 TESTIVM materia adeo periculoſa eſt, nedum difficilis, quòd aures Iudicis requirit purgatiſſimas, ne dicatur acceptator perſonarum, os Teſtium, & linguam cautè cuſtoditam, partium autem conſcientias ab
2 omni paſſione mundas; Memento igitur homo, quia Deus eſt ipſa veritas. no. in l. 1. in fi. de offic. præfect. Præt. c. etſi Chriſtus, extra de iur. iura. C. cùm teſtis, de teſt. qui ex Deo eſt veritatem audit, & dicit C. quiſquis, 11. q. 3. atteſtans verò falſum, eſt ſimilis Satanæ, qui
3 mendax eſt, vt ſcriptura dicit; veritas nanque lapis angularis dicitur. Alex. conſil. 47. vol. 2. in qua quidem verſatur noſtra ſalus. c. 1. per illum tex. de vot. lib. 6. c. nemo peritorum. 11. q. 3. quantò enim obſcurior fit, tantò clarior eſt; nec propter noſtrum affirmare, uel

negare

negare mutatur.no.in l.aſſumptio,ad municip.& apud Ariſto.2.me-taphyſ. qui dicit finem ſcientiæ ſpeculatiuæ veritatem eſſe, practi-
4 cæ verò opus. Hinc eſt,quòd ferre teſtimonium eſt dignitas. vt 32. q.5. & ponitur inter actus legittimos à Iuſtiniano in l.quoniam.C.de hæret.& manich. Spec in tit.noſtro,de teſt. verſ. ferre teſtimonium. §.1.Nep.à mont.Alba.eod.tract.de teſt.num.31.& 41.immo eſt actus iuriſdictionalis. Bar.in auth.apud eloquentiſſimum. C.de fi. inſtr. & infra dicetur in 5.par.n.72.lit.L.& n.89.cum ſeq. & probatio quæ fit per teſtes,eſt dignior,& prẽſtantior omnibus alijs probationibus.
5 Maſcar.de probat.q.5. n.9. vo.1. At celare veritatem peccatum eſt. 11.q.3. c.ſi quis. & tex.in l.præsbyteri.C.de epiſc. & cler. quod verum inquiunt Cano. in c.1.de teſt. cog. in cauſis ciuilibus, ſecus in criminalibus; ita Spec.refert in §.qualiter,verſic.nota.eod.tit. & Alber.tenet in eius tract.de teſt. nu.30. idem Ægid.eodem tract.num. 4. Ipſe verò idem puto dicendum eſſe in cauſis criminalibus, immò multò magis quando teſtis veritatem occultans, noceret proximo contra duo præcepta,vnum naturæ, quæ prohibet, quod tibi non vis alteri ne facias; & alterum diuinum ne ſis teſtis iniquus. & apud Iuriſconſultos in d.l. præsbyteri. C.de Epiſc. & cler. eſt communi calculo receptum,quòd verum tacens,falſum committat, vt infra la-
A tè videbimus; & hoc magis verum eſt,quando quis dicendo veritatem remedium daret,ne peccatum fieret mortaliter; & ideo ſi amicus ſub confeſſione ſciat factum amici ſui, & illud promiſit non reuelare,tamen non dicitur obligatus in hoc fidem ſeruare propter peccatum. Rip.tract.de peſt.n.119 & 126. & infra dicetur n.59. lit. N.in 3.par.princ. melius eſt enim pro veritate pati ſupplicium, quã
6 pro adulatione beneficium. c.nemo peritorum,11.q.7. & quia ferre teſtimonium eſt munus ciuile,& perſonale publicum Ang.de Peruſ.eo.tract.de teſt.n.25.ideo teſtes poſſunt cogi.ar.l.magiſtratus, de mun.& hon. & in l. ſi quis ex ſignatorib. & in l.ſi quando. C.de teſt, & eſt communis opin. & vi. Oria.eo.tract. de teſt. n.29. & 31. vbi dicit per iudices ordinarios, & non per arbitros teſtes cogendos
7 eſſe, quia arbitri non tantam habent iuriſdictionem, ſed ſolùm no-
8 tionem, ad quod vi.D.Menoc.in ſuo aur.trac. de arb. iu.per tot &
9 fit talis compulſio per cenſuram eccleſiaſticam à iudice eccleſiaſtico,& indicta multa à iudice laico,vel captis pignorib.vt i l.ſi quãdo
10 vbi Doct.communiter C. eo. & aptiùs ſuo loco dicam. Præmitto modo, regulam eſſe omnium ſcribentium affirmatiuã, quòd omnes

teſtes

teſtes eſſe poſſunt, niſi vi, aut iure prohibētur. ar. §. 1. inſtit. de ijs, qui ſunt ſui, vel alien. iur. & tex. in l. prohibeantur, ff. de quib. cau. maio. & in l. 1. & 3. §. lege Iulia. l. inutili. ff. eo. de teſt. Fely. in c. teſtimonium. num. 12. eo. Soc. iunio. conſil. 32. num. 31. & conſil. 61. num. 14. vol. 2.
B & edictum de teſtibus eſt prohibitorium. Afflict. deciſ. 303. num. 3. D. Menoc. de arb. iud. caſ. 111. n. 5. & Foller. in ſua prac. Cano. n. 34. in fi. fo. 121. ait, quòd indiſtinctè hodie ſeruatur teſtes cogendos eſſe tam in ciuilibus, quam in criminalibus, refert, & ſequitur Clar. §.
11 fi. q. 24. verſ. ſucceſſiuè. Sed teſtes idonei eſſe debent, ſiue adhibeantur rogati, ſiue non, vt in l. ad fidem coniunct. auth. rogati. C. de teſt. & in quibus caſibus oporteat teſtes eſſe rogatos, vid. Azo. in ſum. C. eod. de teſt. n. 20. & 21. & infra in 2. part. num. 46. 47. & 48. qui teſtes aut deponunt ſpontè, aut coactè in iudicio, aut extra: in cauſa ciuili, aut in cauſa criminali, vel mixta, in prima inſtantia, aut in ſe-
12 cunda; de quorum validitate infra ſuis locis dicetur. Et quò ad teſtium qualitates ſciendum eſt, quattuor principaliter eſſe neceſſaria in teſte, videlicet ætas, ſexus, conditio, & mores, de quibus no. gloſſ. in l. 3. ff. eod. Lancellot. inſtit. Cano. tit. de probat. §. teſtes verò. Primò igitur, ætas hominis in ſex gradus diuiditur, Io. And.
13 in princ. lib. 6. vnde verſus: *Infans, inde puer, adoleſcens, poſt iuuenis vir dicitur; inde ſenex, & poſtea decrepitus fit*; not. gloſſ. in § pupillus. inſtit. de inut. ſtipul. in cap. 2. de pac. iura. fir. ab incunabilis au-
14 tem prima ætas durat vſque ad annos ſeptem, quo ſeptimo anno elapſo, efficitur impubes, & doli capax, vt infra num. 27. & cùm peruenerit ad 14. annum, dicitur pubes; licèt fœmina, completo duodecimo anno, dicatur viripotens; cap. puberes, de ſponſ. impub. & inſtit.
15 quib. mod. tut. finit. in princ. & differentiam aſſignant iſti naturales, vel propter mulierum nimiam caliditatem, vel quia à communiter accidentibus fœmina citiùs moritur, ſed hoc non eſt præſentis ſpecu-
C lationis; Ab anno verò 14. incipit pubertas, & durat vſq; ad annum 25. quo tempore ætas dicitur perfecta in omni re, vt in l. fi. C. de ijs qui ve. æta. impe. & l. cùm filio de lega. 3. quamuis de iure Pontificio. 30. annorum ætas perfecta dicatur. C. epiſcopus. 83. diſtinc. & ab annis 25. vſq; ad annos 40. ætas virilis appellatur: & abinde vſq; ad annos 60. dicitur ætas matura, & ſenilis, & vſq; ad annos 70. poſtea dicitur decrepitus, qui illos attingit, & amplius dolor & labor. Pſal. 89. vbi loquitur in potentatibus. Qualiter verò per teſtes ætas probatur, dicam infra, modò ad rem, maſculus regulariter maior 14.

ann.

16 ann.in cauſa ciuili eſt teſtis idoneus.l.teſtimonium.ff.de teſt.& 4.q.
3.c.& teſtes. hæcq; omnium ſententia eſt. Impubes verò non eſt te-
17 ſtis idoneus de iure, quoniam dictum teſtis non valet ſine iuramen-
to. ita determinat tex.in l.ſolam.C.de teſt.& 4.q.3. verſ. ſolam, & eſt
18 communis opinio; at impubes non poteſt de iure iurare, quia non
præſumitur capax iuramenti. l.qui iuraſſe, de iure iura.& 12.q.5.c.
paruuli, niſi in certis caſibus, de quibus tex.& Doc.in l.fi.de liber.cau
ſa. & ſi impubes in teſtem adhibeatur, eius depoſitio ipſo iure non
tenet Ang.in §.1.auth.de teſt.declara, procedere tàm in contractu, quàm
19 in diſtractu, ſed in criminalibus admittuntur in certis caſibus, vt in-
fra ſtatim dicetur; præcipuè ad aperiendam viam Iudici, vt multo-
ties eueniſſe dicit Clar. §.fi. q. 24. verſ. vidi, quòd ex dicto puero-
rum, delicta fuere detecta, ex ore enim infantium perfeciſti laudem.
Pſal.8. & mihi pluries in facto contigit. At ſi pubes communi opi-
nione reputatus maior fuerit, tunc pro idoneo teſte habebitur, licèt
poſtea detegatur inhabilitas reſpectu ætatis tantùm, vt communiter
concludunt Doct.in l.teſtium, vbi Dyn.&Bar.§.1.de teſta. Alberic.de
Malet.eod.tract.c.5.num.19.par.1.& num.20.21.& 22. vbi dicit de
20 impuberibus: ſed de conſuetudine in criminali cauſa, non ſemper
attenditur, quòd teſtes ſint 20.annorum; ſat enim videtur teſtem eſ-
ſe puberem, quo tempore iurare poteſt.l.qui iuraſſe. §.pupillus.ff.de
iur.iuran. quod tantò magis procedere videtur hodie, quia pulli (vt
21 dicitur) ducunt anſeres ad bibendum. & dictum impuberis coad-
D iuuatur, & facit inditium ad inquirendnm. not. glo.in l.fi. C. de ijs
quib. & indig.non ad torturam, niſi veritas aliunde haberi non poſ-
ſit. Marſ.in prac.crimi.§.Diligenter.n.80.& ſeq. vbi dat pro ſingula-
ri, quando debitum non poteſt probari niſi per minores, tunc duo
impuberes illud probant deficientibus teſtibus maioris ætatis. At
22 ſeruus minor communi opinione liber, & maior reputatus, non erit
idoneus teſtis, immo non valebit eius teſtimonium, quia alìàs eſſet
ſimul concedere duo ſpecialia. cont.tex. l.1. C. de dot.promiſſ. & ibi
23 no.Doc.in §.ſi res aliena. & ibi glo.inſtitur.de leg. Hic quęrunt Doc.
an pubes de eo, quod vidit quando impubes erat, teſtimonium dare
valeat, & omnes communiter dicunt, quòd ſic; Clar.d.q.24. verſ. vi-
di. Et teſtatur Alber.eod.tract.dicto cap.5. num.21.per tex. in l. no-
tionem. §.Inſtrumentorum. ff.de verb. ſign.& in l. de minore. §.tor-
menta.ff.de quæſtio.tex.& glo.in l.3 §. diuos. ff.eo. teſtatur de com-
muni Calca.conſil.110. poſt num.8. verſic. nec obſtat. Igneus in l.

excipiunt

excipiuntur n.36.ff. ad Sylla.Petr. Moncad.addit. ad Crot. d. tract.
nu.194. lit.55.quicquid Lanfranc. de Oria.dicat in dicto tract. nu.
24 2.idem concludunt de liberto qui teſtificari poteſt de eo,quod vi-
dit,dum erat ſeruus. & Barth.quem allegat Lanfranc. de Oria. di-
cto num.2.in l.fin. C.de ijs quib.vt indig. poſt glo.non loquitur.in
25 cauſa ciuili,ſed in cauſa criminali. vbi luce meridiana probationes
debent eſſe clariores,& teſtes omni exceptione maiores.l.ſciant cun
cti. C.de probat. cum ſimil.quod procedit reſpectu ſeu pro parte
fiſci,ſeu Accuſatoris ſecus pro reo Fely. in c.ſignificaſti il.2.n.13.de
26 probat.Crauet. conſ. 2.n.16. Bertazol.conſ. 18. n.14. immo Bart.
dicit,quod dictum impuberis eſt indicium ſufficiens in ſuo caſu,
ergo dictum puberis de eo,quod iam vidit,dum impubes erat,ma-
gis valebit etiam in cauſa ciuili,dummodo deponat de iis, quæ vi-
dit,dum erat doli capax.vt inquit Bart.d. l.fin.C.de ijs,quibus, vt
indig.& Spec.eod.tit. §.primo verſic.ſed nunquid impubes. & de
ijs,quæ percipere potuit iuxta habilitatem, & perceptionem eius
intellectus; vt declarat Ioan.And. add.ad Spec.verſic. ſed nunquid.
lit.1.verſic. eſt ſciendum. propè fin.Clar.§.fin.q.24. verſic.vidi quã-
doq; in fin.vbi loquitur in cauſa criminali. & hanc opinionem iu-
ſtiſſimam eſſe,dicit Alber.de Malet.eod.tract.d.cap.5.par.1.num.25
27 & tenent magis communiter Doc.in d.l.3, de teſt. Et quando im-
pubes dicitur doli capax. habetur per Io. And.ad Spec. verſic. ſed
nunquid.lit. 1.Bal. in l. non tantum. in princ.ff.de excuſat. Barto.
in l.1. n.6.de nouat. vbi maſculus.10. ann.cum dimidio, & fœmi-
na.9. ann.cum dimidio, tunc ambo dicuntur doli capaces, D. Me-
noch.de arbitr. iud.caſ.57.car.101.&in terminis quo ad contractus
& maleficia explicat pulchrè Bal.dicta l. non tantum.& Dec. in reg.
pupillum.de reg. iur. Duaren.in regu.259.limit. 3.car.186. vbi la-
28 tè & quamuis ætas teſtium.25.ann. ſit legitima in qualibet cauſa,
tamen quando dicitur, memoriam hominum in contrarium non
29 extare,opporteret hoc caſu,teſtes eſſe annorum 40. ita Floria.in l.
ſeruitutes colum.15. ff.de ſeruit. Alex.conſ. 140. vol.7. Bero conſ.
136. vol.3. & conſ.152. eod.vol. vi.infra par.3. n. 173. lit. C. &
quod teſtes concludant dicendo communiter teneri memoriam nõ
extare ait Hiero.à Monte trac. de finib.regun. cap.51.n.4. & dicam
E infra.n. 58.& quòd ſupradictum eſt de liberto,idem dicitur de do-
meſtico de quo infra n.264.par. quia de eo quod vidit dum adhuc
non erat domeſticus poteſt teſtificari,ſi eſt vir probus. Bar. in l. 1

B ff.de

ff.de queſtio. Angel.in eius conſ.vnico.& de alijs qui conditionem mutarunt, vt de famulo, & huiuſmodi earum rerum quas ante famu latum vidit. vi.Bar. & ibi Add.in d.l.1. §. ſeruus. de queſt. verum in hoc conſiderabitur qualitas cauſæ & conditio bona perſonæ. Et quia iam viſum fuit, quod illi teſtes, qui ſunt idonei in cauſa ciuili, non admitterentur iu cauſa crim. bonum eſt, ſcire incidenter, quæ
30 nam ſint cauſæ ciuiles, criminales, & mixtæ. Ciuiles cauſæ dicuntur, quando agitur ad commodum priuatum, ſiue procedatur ex contractu, vel quaſi, ſiue ex delicto. Barto.in l. 3. de ſepulcr. viola. Soc.iunior. conſ.99. n.26.in 2.vol. Maran. Spec.aur. fol. mihi 21.
31 n.2. par.4. Criminales cauſæ dicuntur, quando agitur ad commodum publicum, ſiue pœna corporalis imponatur ad publicam vindictam, ſiue pecuniaria, quæ fiſco applicetur. latè per Clar.§.fin.quæ-
32 ſtio. 1. vbi tres recenſet opiniones, & Marant.vbi ſupra. Sed cauſa mixta, ideſt partim ciuilis, & partim criminalis, illa dicitur, vbi ciuiliter agitur cauſa criminis. Are. c. teſtimonium de teſt. Marant. Spec.aur. vbi ſupra fo.21. exemplum de damnis datis, de iniurijs
33 verbalibus, & de teſte in cauſa ciuili falſum deponente. Sunt tamen aliquæ cauſæ ciuiles tam arduæ, quæ æquiparantur criminalibus.l. propter litem.§.1.ff. de excuſat.tut. Spec.eod. tit.§. 1.verſicu. Item excipitur, quod eſt fur. & Caualca.Deciſ. 46.n.192.& ſeq.in
34 prima par. primæ par.qui dicit in ijs grauiſſimis cauſis, vbi teſti inſit aliquis defectus, duo ſaltem loco vnius requiruntur. Nat. conſ.
35 166. n.11.& dicam infra n. 196.in proxima ſecunda par. Nunc ad propoſitum maſculus maior 20.an. in cauſa criminali regulariter admittitur.4.q. 3.in teſtimonium & l.inuiti. la ſeconda. ff. eo. & eſt de iure & ita communiter tenent Doc.ſecus de conſuetudine, vt dixi n. 20. Ratio autem differentiæ ea potiſſimum conſideratur, quia nedum tractatur de rebus, verum vt plurimum de perſonis, & de vita hominum, & poſtquam iudex vel ſcienter, vel ignoranter aliquam pœnam iniuſtè inflixerit in reum, caſus non erit amplius re-
36 parabilis, nam facta pro infectis minimè haberi poſſunt. l. non dubium.C.de leg. & l.quod ſi minor.§.reſtitutio.de mino.cum vulg.&
37 licet iudex teneretur in ſindicatu luere pœnas, ſi minorem admitteret, & inteſtem, ob quem condemnaretur reus; per Bal.& Doct.in l. mancipia. C.de ſer.fug.& in prop.Curr.ſenio.eod.tract.concluſ.20.
38 n.43. Amad.in ſuo tract. ſind.n.155. & ratio eſt, q̃a ætas ex aſpectu cognoſcitur, vt infra: nihilominus per dolorem, & pœnam iudicis,

non

non mitigatur dolor damnum paſſi, Marſ. in eius prac. §. occurrit. ſub n. 1. licet vulgare ſit dictum, ſolatium eſt miſeris ſocios habere pœnarum. cautè ergo in cauſa criminali agendum eſt, quia in ea verſatur maius periculum. l. prima §. ſi quis. ff. de Carb. edic. cum ſimil.
32 Quæ ſupradicta regula fallit primo, ſi ſtatutum dicat, quod minor 18. ann. ipſo iure dicatur maior. l. minime. de leg. 2. fallit in cri. læſ. maieſt. l. de minore. §. primo, de quæſtio. pet. Ancha. conſ. 240. ex
F prædicta facti narratione. Quòd crimen leſæ Maieſtatis probatur nedum per minores, ſed etiam per maiores, non idoneos, & inhabiles & vtriuſq; ſexus, ac etiam per illos qui regulariter non poſſunt compelli, Item per infames criminoſos. & per teſtes ſingulares, Itẽ per complices, & ſocios criminis, non autem per inimicos latè Maſcar. de probat. concluſ. 462. Sic in crimine Hęreſis, & Simoniæ. idem Maſcar. concl. 464. cum ibi per eum adduct. vol. 1. & in crimine leſæ Maieſta. incipi poteſt à quęſtionibus quando inditia haberi non poſſunt, Afflict. de feud. verſ. quę ſint regalia n. 26. Dummodo conſcientia ſit informata. vt latè dicam. in ſequenti tract. De
40 Brachio Regio. Et dicitur crim. læſ. maieſtatis, quando aliquid committitur contra rempublicam Rom. vel aduerſus eius ſecuritatem, vt in l. prima, in prin. ff. ad leg Iul. maieſt. & ſic quando contra Sum. Pontif. Imperatorem, Regem, & Principem, qui non recognoſcunt ſuperiorem aliquid molitur, ſiue contra perſonam, ſiue contra pacificum ſtatum Reip. chriſtianæ. Mart. laud. in tract. Crim. Maieſta. per to. Bar. in extrauag. ad reprim. vital. eo. trac. leſ. Maieſta. & Boſſ. in ſua pract. cri. eo. tit. de crim. leſ. Maieſt. Iul. Clar. lib. 5. ſent. §. leſæ Maieſta. cauete ergo contemptores mundi, ne vos ſuperbia ſeducat, Nam huius criminis pena capitis, eſt de minoribus quę debentur rebellibus. de quibus in l. quiſquis C. Ad leg. Iul. Maieſta. †
41 Et nota quod ille qui non eſt ſubditus crimen leſæ Maieſta. committere non dicitur, quamuis ſit conſocius criminis, & ſubditorum rebellium. cle. paſtoralis. de re iudi. Idcirco Robertus Rex Siciliæ non fuit de eo crimine condemnatus contra Henricum Imperatorem, vt ſupradicti Doct. dicunt. Etſi ſubditus exercendo officium Iudicis in aliena iuriſditione ſub non ſuo Domino, aliquid pro munere eius officij contra naturalem Dominum ſententiauerit, non dicitur incurſus in cri. leſ. maieſtates ar. l. grachus, ff. de Adult. & ideo cautela eſt vt Doctores ſubditi petant licentiam gerendi officia in aliena iuriſditione, à ſuo Domino naturali. Secus ſi aliud of-

ficium prçter officium Iudicis gerant, puta ſeruiendo in bello con-
42 tra Dominum. per ſupradicta. Tertio fallit in dignitate conſtituto, Nam dignitas ānexa officio facit recedere a regulis iuris.co.c.de mulcta. de preben.& dign.l. ſed & reprobari ff.de excuſat.tuto.Bar. in l.ſicut proponis.§. ſequitur.C. de Dignita.lib.12. Vnde clerici,
43 licet minores annorum 20.ratione tamen annexæ dignitatis erunt teſtes idonei, vt infra latius dicetur. Nam Clericatus eſt dignitas,
44 & Clerici in cauſa ſuæ Eccleſiæ admittuntur in teſtimonium. ſicut ille qui eſt de vniuerſitate in cauſa ſuæ vniuerſitatis, vt infra n. 115.par.4. & vi.Alber.de Malet. eo. tractat. de teſt. c. 4.num. 70. p.1. & tex. infra c. quia non vbi gloſ. ff. de Cler. non reſiden.
45 Quarto fallit in minore 20.annorum Decurione per. l. quoties. C.
46 vbi Senato. vel clariſſ. Hinc eſt quod tales filij minores effecti decuriones non ſunt ſub patria poteſtate, & excuſantur ab oneribus particularium.facit tex.in §. Ius autem inſtitut. de patr. pot. Qui
G Decuriones in aliquibus partibus hodie vocantur Priores, vt in Patria Fiuizani vnde originem habui. Qui Priores Decurionibus æquiparantur. Bar. in rubr. ff. & C. de Decurio. quia Priores Fiuizani iuriſditionem habent, & cognitionem ſecundarum cauſarum, & cum conſilio ſapientis, qui ſit de Doctoribus Fiuizani decidunt proferentes ſententias in cauſa appellationis, ex quarum cognitione dicuntur in ciuilibus iuriſdictionem habere. c.ſi duobus. §. deniq; de Apellat. Alba.Car.conſ. 62.n.8. & conſ. 64. & muneribus & honoribus prçſunt.Sic igitur priores noſtri tēporis, quamuis minores ſint.20.annorum teſtes ſunt idonei in Auth.teſtes vbi Bar. C.de
47 teſt. Pariter & Doctores minores.20. annorum ſunt teſtes idonei, nam Doctoratus eſt dignitas, & Doctor egregia perſona dicitur. D.
H Menoc.de arb.Iud.caſu.68.et caſ.70.Multo magis ſi ſit excellēs quia ob eius excellentiam facit recedere etiam à ſtatuto, vt dicit Lud.Ro. in l. cum quid.ſi cer.peta. Quod licet ſtatuto Bononiæ minor 25. annorum non poſſit habere lecturam ordinariam, tamen ſemel fuit ab illo ſtatuto receſſum propter excellentiam cuiuſdam iuuenis, quem ſequitur Iaſ.in d.l.cum quid.col.4. ſi cer. peta. vbi n. 12. ait
* excellentiam probari debere.xv.teſtibus. per tex.l. vnicuiq;. C.de Prox. ſacr.ſcri.lib.12.& excellentes illi ſunt, qui alios vel doctrina excedunt, vel ſaltem non ſunt inferiores alijs Doctoribus valde peritis, vel excedunt ſuo ſcire çtatem quam habent, & appellantur prçſtantiores. Cicer.de offic.lib. 1. Sic ratione excellentiæ minor

poteſt

I poteſt eſſe Arbiter. ſpec. de arbitr. §. 1. in princ. & ratione excellentiæ Doctor in Magiſtratibus præfertur, licet ſit Iunior. Boer. poſt K Deciſ. ſuas in ſuo tract. de Autho. Mag. Conſilij. n. 91. Et maior excellentia dicit eſſe in Doctore nato ex alio Doctore, quàm in Doctore nato non de Doctore, & ideo præfertur. Doc. in. l. Gallus. §. Quidam rectè. ff. de lib. & poſthu. D. Decia. pulcrè in conſ. 2 n. n. 40. vol. 1. Sed ſi Doctor eſſet ignarus, præferendus eſſet excellentior præcipue in congregatione quando diſputatur. Boer. d. tract. de auth. Mag. conſ. n. 90. cum plur. ſeq. & ibi Add. & Alex. latè in. l. centurio. ff. de vulg. & pu. ſecus vbi tractaretur de alio quàm de ſcientia, quia attenditur nobilitas ſanguinis. Laud. in d. ſuo tract. de Dignita. q. 17. & alibi per to. Hinc eſt quod dominus Carolus Caualcanus ſiuizanenſis Pater veritatis valdè gloriabatur, quod cum ipſe eſſet Doctor, quatuor vtriq; filios eiuſdem profeſſionis haberet Doctores, cui tantum debeo vt filius Patri; & in dicta Patria plures ſunt Doctores quàm Artifices, reſpectiuè; Nam meo tempore vidi vltra prænominatos in Domo Stradellarum ſobrinorum meorum quattuor fratres Doctores, quorum vnus erat D. Alexius ille ſtradella concionator magnus, qui fuit Epiſcopus Neppi, & Sutrij, & obijt in Patria itinerando dum à ſummo Pontifice mitteretur Nuntius ad Sereniſſimum Arciducam Carolum Auſtriacum, & in Domo Bornia quattuor ſunt fratres, tres Iuriſconſulti & vnus Medicus, quorum Mater verè erat de nobili familia Grillorum Ianuæ cuius filia mei ſororia erat. In Domo Codepontium Pater erat Medicus cum tribus filijs Doctoribus. & in Domo Talentoriorum ſunt tres fratres, quorum vnus eſt ille D. Ioannes de quo in 2. par. n. 189. & in pluribus alijs domibus duos eſſe ibidem Doctores conſtat, equus enim Troianus nó tot homines armatos ferè eduxit, quot Fiuizanum Doctores, ſed pauci ſunt quos Iupiter amauit. Qui autem dicatur doctor excellés ponit. Iaſ. in l. ſtipulationum quędam ſub n. 5. de verb. L ob. Nunc redeundo ex cauſa excellentiæ & dignitatis ſolent teſtes etiam examinari in eorum Domibus, nec tenentur ire in Pretorium. per tex. in l. ad Egregias. ff. de iure iuran. & dicam infra 4. par. Immo propter excellentiam ciuitati & Reipub. vtilem, quis non debet condemnari ſaltem pęna ordinaria. tex. infra. l. ad Beſtias. vbi M Doct. ff. de pen. Infertur etiam ad ſtatutum, ſeu ad ordines Venerandi Collegij Dominorum Iuriſconſultorum Ianuæ, quod re vera fulget radijs Illuſtriſſimorum Doctorum, quorum plures, & Cardinales.

nales, Epiſcopi, & Archiepiſcopi ſunt, & Prelati in maxima dignitate conſtituti, alij fuere Duces, quorum adhuc viuit Illuſtriſſimus DAVID. VACCA, lux Sereniſſimorum Collegiorum Reipublicæ Ianuenſis. Cęteri Aduocati, nedum doctrina, verum & moribus & ſanguine clariſſimi, Patres veritatis, & valde excelſi, qui & ſi ſubtiliter cuncta rimant, tamen punctum decidendum (ſine multiloquio) attingunt, & in aduocando coram Magiſtratibus, alter ab altero ſummopere honorificatur, nec vnquā indignantur ad inuicē, & ideò ira non impedit animum ne poſsint Iudices cernere verum. Quibus omnibus me magnopere deberi fateor. Infertur (inquam) ad ordines pręfacti collegij in quo filius Patris Mecanicæ artis non poteſt admitti in collegio, Nam poſſet eſſe in iſto filio tanta excellentia & preſtantia morum et doctrinæ, vt ex cauſa licitum eſſet, immo debitum, eum in collegium recipere. Nam apud Romanos multos ex humilibus Parentibus natos recenſet Val. Max. in lib. 3. propter eorum excellentiam & virtutem, nedum Senatorias ſedes habuiſſe, verum & Imperatores extitiſſe, vt de Cicerone, Tullio, Marco Varrone, ac de alijs legi poteſt. & virtutis ſtudioſi pro nobilibus habentur. Tiraq. de nobilit. cap. 4. n. 15. vbi virtutem nobilitati anteponit, immo nobilitas ſine virtute nulla. ibid. Sed vt propius accedamus, Papiæ & Mediolani Cathedræ Senatoriæ hodie teſtantur. cum maiori quidem laude eorum qui talem dignitatem eximiam ob eorum virtutem adepti ſunt, & quidem abſonum eſſet hos non admittere, tum quia excellentia virtutum hoc requi-
N rit vt ſupra, tùm etiam quia expedit Reipublicę viros habere excelſos, & doctos, & animum ſubditorum alicere, & augere, vt virtuoſi fiant, etiam ſub ſpe tantæ remunerationis, nec domus, nec Reſp. ſtare poteſt, ſi in ea rectè factis præmia non extent. vt ait Cicero. in ter. De Natura Deorum, & nonnulla adducit *D. Menoc.* de præſumpt. lib. 6. præſumpt. 100. alioquin eſſet pręcludere viam virtuti; & Ciuium, ac aliorum animos virtuoſos ſubuertere ad vitia, facit Decia. conſ. 25. n. 53. lib. 1. Nam inducta ad bonum & honoratum finem non debent contrarium effectum operari. l. legata inutiliter. de le-
O gat. 1. c. ar. in clem. 1. §. 1. de preben. Etſi Iuriſperiti vtramq; minime haberi poſſint qualitatem, nempe quod ſint nobiles, & ſimul docti & periti, tamen in dubio expedit magis Collegio habere doctores excellentes virtute, quàm nobiles ſanguine ſed ignaros. quia ſic ſubiecta materia poſtulat. ar. l. ſi vno anno ff. locat. & facit Ludo. Ro. in

eius

P eius repet.l.ſi vero.§. de viro.ff.ſolut.mat. Et ſi refert non habere patrem nobilem, non tamen debet officere Patrem habere Tabellionem aut Notarium, quinimo eorum profeſſio eſt adeò annexa & proportionabilis iuri prudentię, vt vna ſine alia vix ſtare poſſit, &
Q vna alteram coadiuuat auxilio cooperatiuo. Et ideo debent admitti Notariorum filij in collegium, tanquam habentes ſymbolum quibus facilior debet eſſe tranſitus. Petr.Vrzol.de Art.Notar.circ.princ. & pręcipue eorum Notariorum, qui licet non habent Doctoris inſignia, tamen iura & Doctorum authoritates coram Magiſtratibus adeò prudenter explanare ſciunt, ac eorum Inſtrumenta tàm cautè & iuridicè ſtipulantur, vt nedum Doctores videantur, quinimmo Doctorum Patres appellari poſſunt. ſic factum eſt, vt iam nonnulli admiſſi fuere in Collegio (licet Notariorum filij eſſent) vt notoriũ eſt; Nec eſt dicendum Patres tam ampliſsimos eo tempore minime hanc qualitatem conſideraſſe, cum turpè ſit Doctori dicere non pu-
R tarám. Nec adducendę ſunt in conſequentiam nouę leges nouum modum terminantęs, quibus ars Notariorum mecanica daclaratur anno.1576. Quoniã & ſi Sereniſsima Ianuenſium Reſp. per optimates regitur, inconueniens nequaquam fuit ſolam nobilitatem in totum eligere optimatũ (tanq̃ ab incunabili moribus nobilium aſſueti nõ ignorent chriſtianam politicã Reip. gubernandæ ſermones
S quidẽ priuatim & publicè quos nobiles habere ſolent, quadã naturali virtute inſciti, vt de agibilibus mundi & de moribus regendarũ Prouinciarum & Rerum publicarum edocti ex habitu fiant, reguntq; in naturali ratione, & in virga. ſed tex. gloſ. & Iura ciuilia Canonica non allegant in ſcriptis. Notarij verò calamo, & inſtrumentis continuè incumbunt, quod eſt diuerſum valdè à cura Nobilium. per tex. in l. vniuerſos. vbi luc. de pen. C. de Decurio. lib. x. Verum quicquid ſcit quo ad gubernandam Remp. tamen quo ad ingreſſum Collegij nihil habet commune, & ſic militat diuerſa ratio per ſupradictu. arg. l. non diſtinguemus. ff. de recept. arb. l. proſpexit.
T ff. qui et à quib. Nam Doctorum eſt viam iuris ciuilis aut Canonici docere & allegare, Gubernãtium verò regere & iubere. qua de re non eſt inconueniens quod vna, & eadem perſona diuerſis reſpectibus diuerſo iure cenſeatur. vt per D. Menoc. conſ. 52. n. 99. cum
V ſeq. vol. 1. & Tiraq. de nobilita. c. 18. n. 12. & 14. in congregatione enim Doctorum Doctor militi præfertur. & in congregatione militum, miles præfertur Doctori. ratione ſubiectæ materiæ. Boer. in tract.

tract.de autho.mag.conſ. n.95. per tex. in l. ciuilibus. C. de offic. vicar. Sed dato quod Ars Notariorum indiſtinctè mecanica diceretur, ſi nouę leges ſunt attendendę, vtiq; attendi debent quo ad Collegium in totum, & non in parte tantum, & nedum in odioſis, ſed etiam in fauorabilibus ar. §. filius familias cum glo. inſtitu. qui. mo. iuſ. pat. pot. ſol. primò enim in nouibus legibus prçſupponitur vel potius dicitur quod ars Notariorum ſit Mecanica, deinde per eandem legem declaratur quod hoc non officiat liberis illorum qui nati ſunt tempore quo eorum Pater in prçteritum inter nobiles erat & ſic ratio iſta ſaltem quo ad filios Notariorum tunc temporis contraria funditus tollit & quod dicta declaratio officere poſſit, vel nó, poſſeſſioni iam adepte plurium filiorum Notariorum in dicto collegio iam admiſſorum, non eſt prçſentis ſpeculationis hoc mare magnum ingredi, ſed in omnibus me ſubmitto benignę correctioni tantorum Patrum qui non ignorant quod Doctores de collegio noua ſtatuta condere, aut nouam interpretationem dare non poſſunt ſub quouis prçtextu, per quę grauentur nouiter Doctorandi. Bal. in auth. habita. 4. q. col. 11. verſ. ſed quid in collegio. C. ne fil. pro. patr. & Rebuff. patricius. Ianuenſ. in l. hac lege. & ibi addentes. de acqueductu. ſat eſt memorare, quod Notariorum filij, alij Senatores, alij Duces Sereniſſimæ Ianuenſis Reip. extiterunt, quorum plures adhuc viuunt, quanto magis in collegium Doctorum cooptandi ſunt? ar. auth. multò magis. C. de ſacr. ſanct. eccleſ. Tamen concludo per nouas leges minime apparere quod filij eorum qui artes mecanicas exercere dicuntur excluſi cenſeantur quominus ſi vitam nobilem duxerint ſcribi non poſſint & ipſi in numero aliorum nobilium remp. gubernantium. ergo & in collegium Doctorum admittendi veniunt de iure, neç opus eſt vlteriori allegatione.

X Nam ciuilis & naturalis ratio hoc dictat. ideo permittitur. l. cum ratio. de bo. damna. Marſ. pract. cri. §. ſequitur. circ. princ.

Y Prçterea quando res dubia redditur ſemper interpretãdum eſt ad fauorem petentis. l. ſemper in ambiguis. de reg. iur. & D. Menoc. conſ. 227. n. 1. vol. 3. Mazol. conſ. 74. n. 11. Io. Bott. conſ. 18. n. 17. çum ſeq. & eo magis quando conceſſio nullum preiuditium affert reipublicæ vel bono publico. arg. l. ſi quis. ff. de relig. & ſumpt. fu. & lata debet fieri interpretatio, ſicut anno. 1588. in confirmatione ſtatutorum facta fuit in ſimili caſu. vbi ex mente rappreſentãtium ſupremum Reip. principatum, anguſta illa poteſtas aduocandi ſolis

Doctoribus

Doctoribus Collegij olim reſtricta, non fuit confirmata immo ſublata illa dictio ſoli. vel ſaltem ſuſpenſa eſt, diſpoſitio antiqua, ità vt omnes Doctores aduocare poſſunt, quamuis non ſint in numero Dominorum Doctorum de Collegio. & ex hoc argumento fortificatur iuſta prætenſio filiorum Notariorum. & re vera ſi noui legiſlatores de hac re interrogati fuiſſent, veriſimile eſt ipſos reſpondiſſe, nempe declarationem illam artis mechanicæ extendendam non eſſe ad præiudicium filiorum Notariorum ingredi volentium in almo Collegio Dominorum Doct. per l. Lucius. §. titius. ff. de lib. & poſthum. & ad illum ſeu illos ſpectat interpretare legem, à quibus lex condita fuit. Bar. & doct. in. l. fi. C. de leg. & non ad alios, & donec declaratum non ſit, ſtandum eſt poſſeſſioni l. 1. & per tot. ff. vti poſſid. cum liquidum per illiquidum minimè retardari debet. Bar. in l. aufertur. §. qui compenſationem. ff. de iur. fiſc. & legum correctio ſit ſemper euitanda l. precibus in fi. de appellat. cum ſimil.

A Infertur pariter ad aliud ſtatutum, quo cauetur neminem ciuem eſſe poſſe de Collegio Doctorum, niſi ſit doctoratus in Ciuitate Collegij, quia ex cauſa excellentiæ licet recedere à dicto ſtatuto. Vnde ſi quis iamdiu moram traxerit extra dictam Ciuitatem, fortè in partibus Hiſpaniarum, Galliæ, Flandriæ, aut Germaniæ, Regni Neapolis, aut aliarum Regionum, vt moris eſt induſtrioſorum virorum. D. Ianuenſiũ, & ſi in partibus illis externis nobilis Ianuenſis filios ſuſceperit legitimos, qui pro minori diſpendio operam ſtudijs dederint, & ibidem Doctoratus inſignia receperint, non data opera contraueniendi ſtatuto originis Parentum, demum poſt ſex, aut x. annos ſui Doctoratus, reuertatur Pater cum filis Doctoribus in Patriam excellentisſimis viſu, verbo & opere, nonne deberent admitti in collegium ratione eximiæ virtutis, & excellentiæ? certè ſic per ſupradicta, & aduertè quia ſi poſt duos vel tres annos ſui Doctoratus qs in patriã rediret, nõ præſumitur excellens, ars enim longa, & vita breuis eſt, vt experiẽtia docet. iux. c. quã ſit de elect. in. 6.

B Et valet arg. ab experientia. Bal. in l. non ignorat. col. 5. C. qui accuſ. non poſſ. & propter excellentiam non deberet iterum examinari: pulchrè Inoc. in c. cum in cunctis. de elect. vbi inſortioribus terminis, ſed viuæ vocis oraculo deberet in collegium recipi, ſeruatis in reliquis ordinibus collegij, & iurata eorum obſeruantia: & proculdubio admittendus eſſet ſi aliquid opus non indignum edidiſſet, ex factis enim egregijs excellentia oſtenditur, & premium conſequi-

 tur.

Digitized by Google

tur.arg.l.ad Beſtias. ff. de pen. & in l. ad egregias.ff.de iur.iuran.fa-
C cit Bar.in.l. Hoc articulo n.8.ff.de Her.inſti. Hinc eſt quod equitũ
ſancti Stefani aliqui ſunt nobiles,& iſti appellantur equites milites
ferrentes Crucem rubeam in latu ſiniſtro,ad differẽtiam eorum qui
non ſunt nobiles qui appellantur ſeruientes ,& iſti ferruntCrucem
rubeam à latere dextero, verum ſi aliquod factum egregium fece-
rint,vt puta qui primus præalijs viriliter inimicam nauem vel tri-
remem aſcenderit,& ob id capta fuerit,in præmium huius egregij
facti & virtutis ſuæ,de equite ſeruiente,fit eques miles, & deinceps
crucem more nobilium geſtat in latere ſiniſtro,prout cauetur in ca-
pitulis nobiliſſimæ atq; antiquiſſimæ illius Sancti Stefani religio-
nis cuius *Magnus Magiſter* eſt Sereniſſimus *Magnus* Dux Ætru-
riæ, Dominus meus naturalis. & valet argumentum de milite ad
Doctorem tex.in.l.aduocati. vbi DD.C. de Aduoc. diuerſo. iud. no.
glo.in l.miles.& ibi Bar.& Angel.de re.iud. qua de re Doctor eden-
do typis opus nouum,notoriam reddit eius excellentiam ; & non
eget nouo examine vt inCollegium recipiaturFely.in.l.ea quidẽ.C.
D de accuſat.facit.l.ſi duobus.§.1.ff. quemad.teſta.apper. Idem ſi Do-
ctor in publicis Gimnaſijs per multos annos legerit, quia efficitur
Illuſtris.Alciat.de nobilitateBar.in proœm.ff.& Iaſ. in l. quæcunq;
ff. de offic. eius & ęquiparatur Duci,& Comiti.Car.Zab.in clem 2.
de mag.q.4. idem quando diu verſatus eſt in officijs egregijs, vt in
Auditoribus Rotæ,Præturis Ciuitatum *Metropolitarum*, & in Ca-
pitaneis Iuſtitiæ Mediolani,*Mantuæ* & Senarum,in quibus cum lau
de ſe probum & doctum præbuerit & virum excelſum, ſed quinam
erit iſte & laudabimus eum.Reſponde cum ſpec.in tit. de Aduocat.
§.hic dicendum verſ.commendet vbi aitDoctor Iudex de recta fide,
de ſingulari induſtria,de moribus,& ſumma probitate, de honeſta-
te & caſtitate,de timore *Dei* & reuerentia(ſed hoc primum eſt fun-
damentum)de manſuetudine,benignitate, & miſericordia , de pa-
tientia,de humilitate,de prudentia,& ſapientia, de diligentia,de
iuſtitia,& tandem de æquitate,de ijs omnibus laude dignus erit .
Nam fruſtatorie reiterandus eſſet *Doctoratus*. ar.l.qui bis idem. ff.
de ſtipulat.

E Infertur poſtremò ad aliud ſtatutum (ſi fortè vigeret) quò ca-
uetur quod ille qui non eſt de collegio aduocare minime poſſit, &
ſic excludere videtur omnes alios Doctores ; quo caſu videtur ſa-
pere naturam monopolij quod eſt prohibitum Boſ. tit. de vnio. &

colligat.

colligat.n. 7.vi.Inoc.in c.ſignificaſti.de app.& in c.omnes & in l. cũ acceſſiſſent de App.vi.ſupra lit.V.verſ.ſed in omnibus.Nam ratione excellẽtiæ eſſet recedendum à tali diſpoſitione per ſupradicta & cũ maiori ratione,quia in præcedenti caſu multa poſſunt conſiderari quæ faciunt ſtatutum eſſe rationabilem. Nam iuris eſt illum Doctorari coram illis Doctoribus à quibus in collegium eſt recipiendus, & decet Ciuem Doctorari in ſua ciuitate,vbi ius eſt Doctorandi, & ibidem patriam et collegium ſimul venerari & honorari l. 1. de ventr.inſpic.& ſolita honoraria,& iuramentum præſtare, ac alia ad commodum dicti Collegij facere,pro vt capitula diſponunt. Sed ꝙ etiam alij qui non ſunt de collegio non poſſint aduocare, hoc pace tantorum virorum non eſt iuri neq; rationi conſonum, & non militat eadem ratio in iſto caſu quæ militat in præcedenti.ideo vbi eſt diuerſa ratio ibi diuerſũ ius.l.illud.ff.ad leg.Aquil.profectò contrariatur iuri naturali, nam dñi Doctores Ianuæ ſibi ipſis teſtimonium perhibent,quàm honorificè,Mediolano,Neapoli, Romæ,Venetijs, ac in alijs partibus Mundi recepti,& libenter auditi patrocinium & aduocationem præſtantes nemine diſcrepante fuerint,vnde facit illud par pari referto. & quod tibi non vis alteri ne feceris,§. iuris præcepta.de inſtitu.de iuſt.& iur.2.eſt ẽt contra publicam vtilitatẽ, quia impedire poteſt patrocinium,pauperibus,viduis, orfanis, pupillis,pijs locis,& communitatibus. cum multoties,plus confiditur de vno Doctore quã de alio,& multi gratis patrocinium recipiunt ab vno,&non ab alio,vel ſaltem minus impendunt ratione affectionis vel affinitatis, nam aduocare eſt actus indiferens qui omnibus competit.l.1.§.Aduocatos. ff.de var.& extraor.cog. & data eſt poteſtas tàm iure Pontificio quam Imperiali, vt in Priuilegijs Doctorum conſtat & impediret pariter libertatem Eccleſiaſticam tàm actiuè quam paſſiue. quod eſt peccatum. vt ſum.Gaeta.Car.de Immu.Eccleſ.& in Bull.in Cœn.Domini.Itẽ eſt contra bonos mores. cr erit lex.4.Diſtinct. Nam quid prodeſſent tot expenſæ,tot vigiliæ, tot labores, ſi aduocandi facultas adimeretur? quid valerent priuilegia,quomodo ſeruarẽtur conceſſa à ſũmo Pontifice & ab Imperatore? certè,de vento ſeruirent quod eſſe non debet. Et ex hoc ſubinfertur quod nec etiam Doctoribus forenſibus eſſet auferenda facultas aduocandi, præſertim ſi aliquis inueniretur forenſis ſanguine patris & matris verè nobilis,qui à pubertate domicilium, & habitationem,per annos ferè 30. in Ciuitate Ianuæ contraxerit, ibidemq;

demq; Vxorem antiqui Ciuis filiam duxerit, & cum ea iam ſunt anni 25. quod indiuiduam vitam ducit, poſſidendo bona ſtabilia propria in d. ciuitate, & iſte forenſis eſſet Doctor annorum vltra 16. Qui officia egregia fecerit, & etiam aliquod opus non indignum in lucem ediderit, certè ijs omnibus qualitatibus ſimul iunctis, per
G iniquum eſſet facultate aduocandi eum prohibere. Nam quæ ſingula non proſunt multa iuncta ſimul iuuant, c. cauſam de probat. l. 2. ff. de excuſat. tuto. cum ſimil. & ratione adiuncti conceditur quod ſimpliciter non concederetur. l. imperat. la. 2. ff. de ſta. homi. Et harū qualitatum multitudine merita augentur. *Decia*. conſ. 21. n. 46. vol. 1. & vbi maiora merita ibi maiora priuilegia deberi ait *Decia*. in conſ. 19. n. 188. vol. 3. & ob merita receditur a rigore. l. Benignius. ff. de leg. l. in omnibus quidem. vbi Dec. de reg. iur. & multitudo meritorum diſpenſationem & gratiam inducit. 50. diſtin. c. vt cōſtituere-
H tur & c. ſanè. extra de tempo. omnium. Et in qualibet diſpoſitione, etiam ſtrictiſſima abſurdum & iniquitas eſt euitanda. l. Nam & abſurdum. cum leg. ſeq. ff. de Bo. liberto. latè Euerar. in eius Centu. loc. 8. ab Abſurdo. & eo magis quando in viris chriſtianis argueretur inhumanitas quæ aliena fuit à Cicerone viro gentili. & irrationabilis cauſa dicitur illa quæ inhumaniter dictat. Cle. 2. & ibi gloſ. & Card. de relig. Domi. Nam Doctor licet forenſis, tamen ſi eſt ſanguine nobilis, virtute præditus, vxoratus in vrbe, ciuilitatem ferè per. 30. annos adeptus bona ſtabilia ibidem poſſidens, & caros affines, & notos habeat, cur? qua ratione aduocare non poterit in Ciuitate Ianuæ? alioquin, eſſet vtroq; modo ſibi damnoſum eſſe Doctorem, Nàm nec tanquā forenſis poſſet officia Iudicaturæ in Dominio Ianuenſi exercere, quia habet affines ſecundum ordines anni 1576. Nec tanquam ciuis poſſet patrocinari, cum non ſit doctoratus in dicta ciuitate, nec de collegio dominorum Doctorum. Quo caſu ei neceſſarium foret recedere, & ſarcinulas componere, & per conſequens nobilitas, affinitas, ciuilitas acquiſita virtus, & priuilegium doctoratus, omnia eſſent ſibi damnoſa. quod eſſe non debet contra tex. l. legata inutiliter de legat. 1. & contra reg. de qua ſupra. in l. 2. de excuſat. & contra rationem. l. Imperator. la. 2. ff. de ſtat. Ho. & contra op. Doct. Decia. d. conſ. 21. n. 46. vol. 1. & conſ. 19. n. 188. vol. 3. Nec eſt verendum quod hæc conceſſio gratioſa tranſeat in exemplum. cum fortè amplius in futurum ſimilis caſus hominis has qualitates habētis nō eueniet, ſic ſingularitas iſta operatur, vt recedatur à regulis

& à ſtatu-

Digitized by Google

& à ſtatutis.per d.l.ad Beſtias.de pen.& ob ſingularem excellentiam
Doctores merentur diſpenſationem Canonum legum, & ſtatutorũ
Bal.in l.ſed & reprobari §.amplius.ff.de excuſat., vt ibi valdè diſci-
plinatos homines,& hæc facere poſſunt pro limitatione, eius quod
dicit Iaſ.in.l.legatum n.16.& 19.de legat. 1. in materia ſimilia ſta-
tutorũ.ſic benignitas cum humanitate amplexa iuſtitia & pax deo-
ſcu labuntur. & tandem nota, quod doctoratus poteſt probari per
teſtes.Bal.in l.ſolemnitatibus C.de fi.Inſtru.quod verum in illo qui
fuit publicè, vt moris eſt doctoratus ſecus in illo qui ex priuilegio
Imperatoris fit *Doctor*.Maſcar.de prob.concluſ.528.n. 18. Nec a-
deò eſt ſeruanda opinio aliquorum Doctorum,quæ pertinax appa-
ret in conſpectu aliorum,ne arguantur tanquàm viri duræ ceruicis,
nec ſtatuta ſunt iuxta corticem ſeruanda quando ſequeretur abſur-
dum & inconueniens. doct.in l.omnes populi.ff.de iuſt. & iur. alio-
quin ſi ſtatuta à rationabili cauſa interpretationem minime recipe-
rent,dicerentur Iudaica ſecundũ glo.in.l.*D*amni.§. ſi is.ff.de *D*amn.
infect.quinimmo appellarentur ſtatuta magis etyopum,& pagano-
ru m ,q̃ chriſtianorũ l.ſcire opportet. §.aliud.ff.de excuſat.tuto. Nec
valet dicere ſic volo,ſic iubeo,ſic pro ratione voluntas. vt.no.glo. in
§. furtiue inſtitu.de vſucap.quia hoc procedit in principe ex pleni-
tudine poteſtatis abſolutæ,quæ ſi non regulatur ratione dicitur Ti-
rãnica voluntas. Bar.in ſuo tract.de Tirãnia.per tot.dicam in fi. vbi
de Brachio regio tractabo,ſed in Iuriſconſultis quorum proprium
eſt interpretandi iura(vt inquit Imperat.in proem.C.tit.de nouo.C.
confir.)eſt nedum abſurdum,& inconueniẽs ſtare ſimplici ſtatutorũ
cortici quando ratio aliud ſuadet, ſed inhumanum & ferinum eſt
quia quælibet diſpoſitio quamuis limitata extenditur ſecundũ li-
I mites adiectæ rõnis.l.nomẽ.§.fi.de legat.3.l.regula.§.fi.de iur.&fac.
igno.& cum ratio ſit anima legis.l. cum ratio.de bo.damna.ſine igi-
tur ratione non eſt lex.c.conſuetudo.diſtinct. prima , nec ſola vo-
luntas ſufficit pro ratione.quando eſt inhumana doct.in d.gloſ. fur-
tiuarum.§.furtiue inſtitu.de vſucap. voluntas humana debet regu-
lari vel à iure naturali gentium, vel à iure ciuili,aut à iure Diuino.
tot.tit.Inſtitu.de iur.nat.gent.aut ciuili. alioquin diceretur potius
voluntas ſeu appetitus ferinus,& beſtialis, carens humana ratione.
quæ ad cognitionem veritatis nos perducit.l.ſolam. C. de teſt. & l.
ſcire leges.ff.de leg.& veritas non conſiſtit in verbis ſcripturarum,
ſed in eorum ſententia;non in ſuperficie,ſed in medulla,non in fo-

lijs ſed

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

lijs ſed in radice rationis. Pet.de Anca.in conſ. 284. quem adducit
Marſ.in ſua pract. §.vltima.n.36. Sed nunc redeundo vnde digreſ-
ſus ſum ad materiam noſtram,teſtium,non ab re hæc obiter dixi,nec
extra ſtilum ſcribentium,vt videre eſt apud Gulielmum Benedict.
in aurea repe. c. Raynutius de teſta. Medices etiam ſi extra eorum
artem deponant,& qui alios ſcientiam docent,licet & ipſi minores
ſint,admittuntur ex generali conſuetudine,& Iuriſconſulti de iure,
48 Medices verò rigor iuris non admittit,ſi minores ſint, quia reſpe-
49 ctu Medicinæ tantum non habent dignitatem ,nec nobiles vocan-
tur ſecus quatenus conſiderantur vt Philoſophi,& controuerſum
eſt,an illorũ ſit ars mecanica;conſuetudo tñ eos admittit.idem fortè
in ludi magris.per glo.in §.ſancimus. in authen.de teſt.facit tex.in l.
50 placet.C.de epiſco.& cle. Nihilominus in ijs,quæ pertinent ad eo-
rum artem ,omnes, quamuis minores 20.ann. teſtes eſſe poſſunt;
& æquè idonei:Ange.in l.argentarius.§.fin.ff. de eden. vbi etiam in-
51 quit,medicos recuſantes teſtificari,an vulnus ſit letale, vel cicatrix
42 apparitura,tenẽtur parti ad intereſſe,immo cõpelli poſſunt, quorũ
teſtimoniũ de credulitate tenet: & eſt coĩs opinio Bart. & Doct.in l.
prima.ff. de ventr.inſpic.& procedit tã in cauſa ciuili,q̃ in crimina-
li.vt in authen.de non alie.§.quæ autem.Cano.in cap.propoſuiſti,de
frigid.& Paris.de Put.in tract.ſynd.in verb.Tortura.3.c.6. n.1. dixi
53 infra n.in 3.parte. Notariorum autem,qui procurationis officium
duntaxat exercent,teſtimonium non valet,ſi minores ſint.20.ann.li-
cet ſecus ſit de cõſuetudine,propterea quod eorum exercitium di-
citur vile;pulchrè Caualc.deciſ.41.in prima par.vt enim Marſupiũ
impleant,verba clientulis veneunt , & coram iudice , vt prontio-
res & ſufficientiores appareant,obſecrant,increpant, & ſtrident in
omni impatientia,& indoctrina. Et iſti ſunt,qui fundantur tantũ
ſuper eorum priuilegio,& non ſtudent; quorum nomina tanquam
nota lippis,& tonſoribus non ſunt ſcripta in libro hoc. Cæteri au-
tem,qui nedum ex priuilegio,ſed etiam ex collegio ſunt Notarij,
54 licet Procurationis officium exerceant,iſti nobiles vocantur. Innoc.
in cap.4.de fide inſtrum.& Oldra.conſ.75.& Caualca.d.deciſ.51.per
totum. in prima parte. Bar. in l. 1. C. de mandatis Princ. &
in.l.eadem.§.hac lege.n.4.ad leg.Iul.vt inter noſtrates ſunt Dom.
Philippus Caualcanus mihi frater ſobrinus. Dom. Ciridonius Stra-
della parentum meorum ſobrinus. Dom. Auguſtus Biaua de Sancto
Nazario & ijs ſimiles, mihi amantiſſimi,& iſti licet minores ſint, ta-

men

Digitized by Google

55 men teſtes idonei ſunt. Abſonum enim videtur, quorum fides publica authenticaq; eſt, illorum pro priuato teſtimonium non valere. facit I prop. Spec. in tit. de inſtrum. edit. § reſtat, verſic. ſed cũ litteris epiſcoporũ. & ratio eſt, quia tabellio iuratus eſt. cap. ad audientiam. extra de præſcrip. c. illud, in fin. extra de præſũp. & videte omnino.
56 Spec. in dicto § reſtat. vbi latè de fide tabellionum, & de eorum dignitate: vltra Pet. Vrzol. tract. de Art. Not. cir. princ. vi. Luc. de Pen. & ibi tex. C. de Decur. lib. 10. vbi de Teſtium, & ſcripturarũ fide, & qui præualeant, an teſtes, an tabellio, an teſtes, an ſcriptura, & in quibus caſibus requiritur ſcriptura, & non teſtes, & e contra; & dicã infra n. 36. cum ſeq. in 3. par. & Bar. in l. hac conſultiſſima. C. qui teſta. fa. poſſ. & quibus caſibus pro Notario præſumatur ponit Maſcar. de probat. concluſ. 1093. & 1095. vol. 2. & ſupradicta intelligenda ſunt, quod etſi prædicti omnes minores ſint 20. ann. tamen ratione annexæ dignitatis admitti debeant, & ex cauſa ſcientiæ, & eorum
57 officij; Nam ratione adiuncti conceditur, quod ſimpliciter non cõcederetur. l. Imperator. la ſecunda. ff. de ſta. hom. Marſ. pract. §. diligenter. n. 123. Quintò fallit ſupradicta regula in caſu neceſſitatis, quando ſcilicet probationes, & inditia haberi non poſſent: quo caſu omnes regulæ fallunt, præcipue in materia teſtium, non obſtantibus
58 ſtatutis vel alia diſpoſitione; legibus quidem neceſſitas non obtemperat; l. impoſſibilium. cum vulg. de reg. iur. & quòd aliàs eſſet improbabile, ob neceſſitatem fit probabile; Franc. Curt. eod. tract. n. 61 quæ opinio eſt communis & ita de conſuetudine obſeruatur vt dicit Bal. in Auth. apud eloquentiſſimum. C de fide inſtrum. licet in
M alio caſu loquatur. & hæc de ætate teſtium ſufficiunt. Hoc tamen non omittam, quod teſtes deponentes ſuper præſcriptione tanti temporis cuius initij memoria non ſit in contrarium, debent eſſe annorum 50. aliàs non dicuntur legitimi ſecundum Gem. in c. 1. de præſcrip. & alios quos adducit Octau. Pedemont. deciſ. 101. n. 26. vbi dicit ꝙ immo debent agere 54. ætatis annũ, ſed quicquid ſit, ſat eſt eſſe annorum non minus 40. iuxta vulgare dictum, quod qui non habet in ære in annis triginta, & ignorat in annis quadraginta, nec amplius habebit, nec vltra adijcere poterit.
59 Sequitur de ſexu, ſeu natura teſtium dicere; nec ambigitur, an maſculi teſtes eſſe poſſint, ſed ad fœminas dirigatur ſermo; & licet Steff. Aufr. in ſuo tract. de teſt. n. 69. videtur facere regulam affirmatiuam, quòd in ciuili, & criminali cauſa fęminę ſint teſtes, exce-

ptis

ptis certis caſibus; idem videtur facere Spec.eod. tit.§. primo. ver. ſic.excipitur, quod eſt mulier. tamen ex aliorum communi intelligentia mihi videtur regulam poſſe formari negatiuè, videlicet ꝙ fœminæ regulariter prohibentur eſſe teſtes in qualibet cauſa, ſiue ciuili, ſiue criminali, propter generalem rationem ab omnibus aſſi-
60 gnatam. Nam mulierum genus auariſſimum dicitur, & vt folia à vento, ita & mulieres ab appetitu mutabiles. l.filia. C. de in offic. teſtam. nimis enim voluptuosè blanditijs hominum adhærent; &
61 ratio rationis eſt, quia coitus in fœmina eſt maioris delectationis, quàm in viro, vt inquit Benedict. in cap.Raynutius. n.27. verſic. & dotem.&c. parte prima.de teſta.quæ ratio militat in vtroq; caſu; & eſt iuris indubitati, quod ſecundum Cano. fœminæ non admittantur, ꝑ tex. & glo.in c.forus.de verborum ſignifi.glo.in cap.ex eo. 15. q.3. ſed in criminalibus cauſis ciuiliter intentatis, ius Cano. vult quod admittantur. pract.Corrad.fol.105.Anan.conſ.17.tex. in cap. tam literis; & in cap.quoniam.de teſt. Steph.Aufr.d.n.61. & Iul. Clar. §.fi.quæſt.24.verſic. quæro. Iure autem ciuili indiſtinctè fœminæ admittuntur tàm in ciuili, quam in crim.tex.in l.prima.& l. 3. §.lege Iulia.de teſt.eſt com. opinio.de qua teſtatur Crot.eod.tract. n.57.& Viui.com.opin. fol.281.& ex hoc Steph. & Aufr. & Spec. vbi ſupra regulam affirmatiuam fecerunt; verum quia in vtroque iure plures ſunt caſus, in quibus non admittuntur illis, in quibus admittuntur, ipſe confirmo, regulam eſſe negatiuam quam amplector ſic, fœminæ regulariter in teſtes adhiberi non debent in aliquo contractu, vel diſtractu; & ita eſt communis obſeruantia, ergo multò minus in cauſis, prouenientibus à delicto, vel quaſi. argu.l. mani-
62 feſtiſſimè. C.de furt. In vltimis voluntatibus fœminæ non admittuntur. l. qui teſtamento.§.mulier.C. de teſta. glo. & communiter Doct. in § teſtes.Inſtitui de teſta.& in l. hac conſultiſſima.C.eod.de teſta.quod de iure communi procedit, at de iure canonico controuerſum eſt, tamen verior, & magis communis opinio eſt, quod non poſſint. ita teſtatur Dec.c.3.extra eo. Alex.cõſ.70.vol.2. & Michael. Craſſ. in eius elegant.tract. vlt.volunt. §.teſtamentum.quæſtio. 57. & dicam infra n.71. fallit modò tàm in contractibus quam in vlt. volunt. ſi ex conſuetudine in aliqua regione fœminæ teſtes eſſe
63 poſſint, quæ conſuetudo ſi eſt approbata, illa pariter ſeruanda eſt; l.minime. de leg.l. ſi aliena.ff.de offic.pro conſ.Crot.eod.tract. n. 57. & intellige, vt per Caualca.deciſ.11. n. 48. & ſeq. prima par.

fallit

64 fallit etiam in cauſa criminali in infraſcriptis caſibus, (licet in
pari caſu plus credatur viro, quam fœminæ, niſi fœminarum teſti-
monium tenderet ad fauorem, & teſtimonium maſculorum ad odiũ.
vt eſt glo.ſing.in cap.cler.81.diſtinct.& tenet Panorm.in cap. forus.
de verbo. ſignific.) & dixi infra n.179. par.2. Primus caſus eſt
in crim.læſ.maieſt.quia (vt inquit Boſſ.d.tit.n.111.Decia.de Delict.
Thom.2.tit.de probat.in crim.lęſæ maieſta.c.45.per to.in tali crimi-
65 ne) Teſtium omnium habilitas, & inhabilitas eſt adæquata, tex.in l.
de minore. ff.de quæſtio.fallit, ſi teſtis eſſet inimicus. in l. famoſi. ff.
ad leg.Iul.maie.exemplo illius mulieris, quæ in coniuratione Ca-
thilinæ teſtimonium perhibuit, & valuit, de qua in d.l. famoſi. &
per Crot.eod.tract.vbi ſupra n.57.qui dicit, mulierem illam fuiſſe
meretricem, quod peius eſt; Secundus caſus eſt in crim. hæreſis, &
contra hæreticos.dicto cap.quoniam.& cap. tam literis, extra eod.
Tertius in cauſis capitalibus ciuiliter intentatis, ſed hic. Clar. dicto
§.fin.quæſt.24.verſic.adde videtur, indiſtinctè loqui. quod vtroque
iure hoc in caſu admittantur fœminæ: allegat Alexan.conſ.11. n.6.
volum.1.& Vital.in rubr.de teſt.ſed quicquid dicat, hoc eſt verum
ſolum de iure ciuili, vt ipſe poſtea fatetur: Tamen in caſibus capi-
talibus merè criminalibus admittuntur ex conſuetudine; præſertim
quando veritas aliter haberi nõ poſſet. vt tenet Crot.eod.tract.n.12.
& ita ſeruatur. Quartò fœminæ admittuntur in caſu exceſſus co-
ram iudice pro tribunali ſedente facti, ſiue in contemptum iudicis,
ſiue ad vindictam aduerſarij, quia quod fit coram iudice pro tribu-
66 nali ſedente, illud dicitur notorium. Clar.§.fi.q.9.in princ. vbi idem
ſi delictum erit factum coram maiore parte populi.qui populus cõ-
ſtat ex decem hominibus.Bal.in Auth.quod locum.in fi.C.de collat.
Et delictum per decem homines probatum, dicitur notoria proba-
tio.Clar.d.q.9. verſ.Item quęro.vbi diſtinguit inter publicam famã
& notorium. & infra.in ſeq. par.n.27.cum ſeq.dicetur, & facit de
Brachio Reg.n.91.cum ſeq. Boſſ.in titu.quomo.pro.in crim. not. n.
67 .7.notoriè factum eſſe: in notorijs enim iura tranſgrediuntur: Saly.
in l.ea quidem.ff.de quæſtio.vbi multa in materia notorij habentur.
& per Foller.in ſua pract.crim.verſi.item quod eſt notorium. Gand.
in tit.quo.de malef.cognoſc.per denuntian.verſic.ſed quæro.Et no-
ta etiam, quod ſi quid per decem teſtes probatum fuerit, quod illud
præſumitur notorium.vt inquit Bal.in authen.quod cum.C. de col-
lat.quod in practica notatu dignum inquit D. Caualc. frater meus.

in Deciſ.prima. ſub n.39.in 2.parte &illud q̄ eſt factū corā decē perſonis,notoriū eſſe dr̄.Crau.cōſ.121.n.2.doct.vt ī l.ea quidē,vbi Cin. & Saly.C.qui a caſ.non poſſ.pulcre.Menoc.de arb.iud.caſ.166.& quia ſupra dictum eſt,quod teſtimonium viri præualet teſtimonio
68 mulieris in illis videlicet caſibus,in quibus ſpecialiter teſtes eſſe poſſunt,tamen teſtimonium fœminarum præualet quando Maſculi ſunt rudes ruſtici & ignari,& fœminę ſunt nobiles & Viragę. Petr. Gherar.ſing.11.n.2.Due.reg.315.& Tiraq.de leg.conub.in 9. limit. n.50.vbi ait Mulierem in omni cauſa admitti ſi eſt bonæ conditionis & famæ,præterquam in teſtamento ſunt tamen aliqui caſus, in quibus attenditur teſtimonium mulierum,& non viri, vt de partu agnoſcendo,per nutrices,commatres,obſtetrices, & ijs ſimiles, de quibus per Barto.in l.prima.ff.de ventr.inſpic.& in l.de tutela.ff.de in integr.reſtitutio.Paris.de Put.tracta.ſynd. verb.tortura 3.ca. 6. n. 2.vbi latè. Item in æſtimatione albi operis lini,ſubtiliter,artificioſeque manu facti,à prudentibus illis mulieribus,quæ acu, colo, & fuſo diu noctuque,minime parcunt.& facit tex.in l.ſeptimo mēſe,
69 de ſta.hom.in arte enim ſua quilibet bonus.ad no.per Barto. in ſuo
70 tract.de teſt.in verb.Cerdonem.n.61.Aſt caueant iſtæ mulieres,quę tam alba & pulchra acu variant frigia,ne ea faciant in plenilunio, alias de albo fiet rubrum.Quinto caſu admittuntur,ſi maximo perfulgeant honore,& magnæ prudentiæ,& exiſtimationis,ſapientięq; exiſtant. argu.tex.in l.ad egregias perſonas.vbi Docto. de iur. iura.
71 & legitur de illa muliere Ioanna,alias nomine Puella, quæ & virtute,& ſapientia, & animo adeo viripotens fuit,vt ad omnia ſuper ſenſum fœmineum reſpondebat. de qua & nonnullis alijs eximiæ virtutis,meminit Gul.Bened. ī dicto ca. Raynutius.n.14. cum ſeq. in verb.duas habens filias.par.prima.de teſta.ſed olim hæc fuere,noſtris autem temporibus quænam eſt iſta,& laudabimus eam? Sexto & vltimo fœminæ admittuntur in ſubſidium.Ioan. And. in add. ad Spec.eod.tit.§.primo. d.verſic.item excipitur,quod eſt mulier.Alex. conſ.24.vol.2.Crot.vbi ſup.n.56.quod idem videtur,vt ſupra dixi, quando veritas aliter haberi non poteſt.Dec.conſ.363.col.2. Grat. conſ.102.n.20.Viui.co.op.fo.75.& 81.& Carpa.de ſtatu.c.90.n.79. p. prima.
72 Et quoniam diximus,quod in vltimis voluntatibus fœminæ non admittuntur in teſtem,illud verum declaratur eſſe in vlt.illis volūt. in quibus ſolemnitates requiruntur,prout in teſtamentis in ſcriptis &

Digitized by Google

& nuncupatiuis,& iſta eſt materia dictę l. hac conſultiſſima. C. de teſta.& in l.qui teſtamento,§.mulier.Inſtitu. de teſtamen. at in alijs vlt.volunt.non ſolemnibus bene admitti poſſunt. videlicet in codicillis.d.§.mulier. vbi gl.& Docto.quæ opinio vera eſt,& communis. Viui.in verb.teſtis lib.1.comm.opin.Craſſ.d.tract.vlt.volunt.§.teſtamentum.q.57.n.4. Item in teſtamento ad pias cauſas.Alex.conſ.133 n.5.vol.2.& eſt communisſima vt teſtatur Tiraq. in tract. priuileg. piæ cauſæ. Priuil.quinto.& Craſſ.d.§. teſtamentum.quæſtio.18.n.4. Item in teſtamento inter liberos, Auth.quod ſine.C. de teſtam. & ibi communiter Doct.& de communi teſtatur Tiraq. de legi. connub.l.9.n.59. Item in teſtamento militis,Craſſ.d. §. teſtamentum q. 57.n.6. Item in teſtamento tempore peſtis.Rip.in tract.de peſte.pri uil.vlt.Sed in hoc caſu magis cōis & verior opinio eſt,ꝙ fœmina teſtis eſſe non poſſit.Gabriel.com.concl.lib.4. de teſta.concl.8. n.5. & Ruin.conſ.20. vol.5.ſed ſi opinionem meam dicere poſſum,parum obſeruatur in omnibus ſupradictis caſibus (ſi adminus fieri poteſt,)

73 quod fœminæ in teſtimonium vocentur: nec eſt inconueniens dicere,quod iure permittitur,illud tamen non obſeruari,aliud eſt enī permittere,aliud prohibere,d.l.quos prohibet.ff.de poſtulan. facit tex.in l.penult.C.de epiſco.& cler.& in l.penul.C.de pact.Dubitari

74 poſſet,quid ſi mulier communi opinione pro maſculo reputatur, vt ſomniū eſſe exiſtimo quod dicitur de Papa Ioanna: credo,quod eſſet admittenda,ſed detecta inhabilitate,non valeret,licet ſecus ſit in maſculo minore pro maiore reputato:& hoc propter concurſum duarum ſpecialitatum,vt dixi de ſeruo.& dicam infra n.77.

75 Quid modo dicendum de hermaphrodito,& dicitur ex mente aliorum,ſi magis in maſculino ſexu præualet,admittitur; ſin magis in fœmina,tunc in omnibus illis caſibus,in quibus fœminæ admittuntur,vtique & tales admitti debent. Ægid.eod.tract.n.59. Nell.à Sancto Geminia.eo.tract.n.20.Steph.Aufr. n.49. Ioan. And. add. ad Spec.§.1.verſic.item quod eſt hermaphroditus.glo.& Doct. commu niter in §. teſtes.inſtu.de teſtam.& teſtatur Vaſq. de ſucceſſ. creat. §. 12.n. 2. quem etiam allegat Craſſ. d.§.teſtamentum,q.57.n. 9. Heu quid audio,quāti proh pudor,hermaphroditi,quos ſexum in naturam mutare non pudent, neq; timent: & ij, qui qui ſint actiuè & paſſiuè vllo modo non ſunt in teſtes adhibendi, tamquam naturæ contrarij: de quibus indignatur Iuriſc. in l. cum vir. C. de adul. & Bal.eod.tract.n.55.idem in d.l.cum vir.ff.ad leg. Iul.

76 Nunc de tertia teſtium qualitate dicendum eſt,& primo omnes teſtes opportet liberos eſſe,& non ſeruos.vt 4. quæſtio.3. ſed ſi ſeruus communi opinione liber reputatus erit, admittetur de iure. per l.primam. C.de teſtam.& Spec.dicto §.primo verſi. item, quod eſt ſeruus.l.de minore.ff.ad municip.& eſt vera & communis opinio teſtatur Vaſq.de ſucceſ.creat.§.12.lib.2.n. 88.quæ procedit non dum in vlt.voluntatibus,ſed in contractibus,& delictis,per Cyn. & docto.in l.prima. C.de teſtam.quod vtique intelligi debet de ſtatu
78 libero,ſecundum Alberic.eod.tract.n.5.& 16.cap.5.parte prima & de communi errore plura ait Marſ.pract.§.Agredior n. 35. 36. 37.
79.38.& 39. vbi inquit,quod error communis facit quem haberi pro teſte idoneo,ſiue ſit circa ætatem teſtium,ſiue circa ſexum. ſecundũ Ioan.And.in addit.ad Spec. §.primo verſic.item quod eſt ſeruus,tamen hæc opinio quo ad ſexum,non mihi placet,niſi inhabilitas, vt
80 dixi n.74.non detegeretur:nã actus eius non valet,à quo incipi nõ potuit. arg.l.ſi pluribus.§.& ſi placeat,de ſtip. maxime quando val de præiudicialis eſſet.argum.§.1.inſtit. quibus manu,non licet. ſed quia hoc per rarò euenire poſſet,ideo non iniuſto,& opinor,in om-
81 nem caſum hoc eſſe arbitrarium iudici. Item homines origine liberi accidenter ſerui facti vti rebelles Po.Ro.& qui timore deſtructionis eorum vel ſuæ Ciuitatis ſe ſubditos faciebant Po.Ro. ij non poterant eſſe teſtes in cauſa leſæ Maieſtatis ſine tortura, nec in actibus ſolemnibus fides præſtabatur eis,Bal. in Rubr. C. de dediti, liberta.ſed de ijs olim. Non ſic de ingenuis quia quo ad libertatis fauorem ſemper liberi manſerunt,Bal.in l.genuam. C. de inge. & manumiſſ.vbi veritatem preualere opinioni ait,& errorem communem non vitiari.contra.l.1.C.de teſta.& l.fi. de offic. preſſ. vbi communis error ius facit vt inf.n.87. Secundo principaliter in teſte requiritur bona fama,& opinio de quibus infra in 4.teſtiũ qualitate.
82 Tertio requirũtur diuitiæ,quia pauperes nõ carẽt ſuſpicione. Ægi. eod.tract.n.8.arg.§.ſed pauperes,Inſtit.de ſuſpect.tut. in hoc tñ iudex arbitrium habet glo.in l.nonnulli.ff. de Accuſat. Quarto, Nobilitas: nam ignobiles,& plebei,vt plurimum vitio ſuſpecti laborant,cap.niſi eſſent viri prouidi.de præben.Fely.in cap.ſunt clerici 2.quæſt.3.& Bart.in authen.de teſt.§. ſi vero ignoti. & ibi glo. ſed
83 hęc ſupradictæ qualitates magis propriè conditiones teſtium dicerentur: de quib.Sebaſt. Brant. in ſuis expoſitio. tit.de ſtat.hom. illæ verò,quas recenſet And.Barbat.in ſuo tract.de teſt. n. 11. ſunt po-

tius

Digitized by Google

tius teſtium exceptiones;de quibus latè dicam in 4.parte ,
84 Quæro nunc,quo tempore conditiones iſtæ requiruntur, & attendi debeant in teſte? nunquid tempore,quo adhibitus fuit in teſtem,& nominatus;an vero tempore iuramenti,& depoſitionis, & ſi daretur tẽpus inter tempus iuramenti & depoſitionis,quando atten
85 di debeat,habilitas,vel inhabilitas teſtium,ſed primo ſciendũ eſt,ꝙ vltra ſupradictas conditiones, requiritur etiam quòd teſtis non ſit affinis,domeſticus,amicus plus vni,quam alteri,nec particeps, nec criminoſus,non damnatus infamia,nec ignotus, aut vilis, minime Hæreticus,Iudæus,Paganus,& Excommunicatus,nec furioſus,mentecaptus,& ſimiles,de quibus per And.Barbat.eo.tract.n.11. & per Docto.in l.hac conſultiſſima. C.eod.& infra dicam. Nunc dico

Quo ad primum,quando teſtis eſt adhibitus & rogatus in aliquo contractu,vel diſtractu,aut in vltimis voluntatibus,& ſic in actu ſolemni & caret ea idoneitate,quę verè requiritur in teſte, quamuis poſtea detecta fuerit inhabilitas,nihilominus valet; quia à partibus videtur approbatus ,ſiue ſciuerent eius inhabilitatem ab initio,ſiue non: arg.tex.in l.quos prohibet.ff.de poſtulan.l.penult.C. de pact.l. poteſt.ad leg.Falc.ſecundum declarationem, prout infra ſub n. 87. quod eo magis procederet,cum ab initio eſſet inhabilis, poſtea habilis fieret.ſed ſi actus eſſet factus,abſentibus partibus; tunc per alteram partium poſſet impugnari,tamquam factus coram teſtibus in-
86 habilibus; nec ex ſuperuenienti habilitate confirmaretur.l.ſi minor. de ſex. expor.c.ſi eo tempore.de reſcrip.in 6.Dec.conſ.661.in caſu. in fi.vol.4. At ſi teſtis fuerit vtraque parte præſente,& non cõtradicente,in iudicio productus,tenet eius dictum,nec vitiatur, detecta poſtea inhabilitate. Dyn. in Reg. qui tacet. de regu.iur. in 6. fallit primo,ſi læderetur ius publicum.arg.l.nemo poteſt.de leg. primo l. ius.publicũ.ff.de pact. itẽ fallit,ſi iſte teſtis ipſo iure repellendus eſſet abſque partis requiſitione,vt ſunt illi,qui à Chriſtiana religione ſunt alieni,vel quos ex aſpectu cognoſcere poſſumus ætate legitima carere; quod intelligitur,vt ſupra dixi. & vide Ioann. And. add.ad Spe.ſ: primo verſ.quid ſi vidit teſtem lit.d.ſed iſto in caſu,ab initio nec poſtea etiam partibus conſentientibus eſſet admittendus.Bal.in
87 l.quod fauore.n.6. de leg. Sed ſi teſtis inhabilis, non ex illis deteſtabilibus,& tam grauiſſimis exceptionibus, ab initio communi opinione reputatus fuerit habilis,& ex poſt facto detecta fuerit talis inhabilitas;eo in caſu propter cõmunem errorem,non vitiabitur

actus,

actus,nec teſtis dictum: quinimmo etiamſi opponatur,tenet ſecundum communem ſententiam Doct.in l.prima.C.de teſt. & ſic nota, quod vtile per inutile non vitiatur,de quo Brocardo.Doct.in l. prima.§. pen.de verb.oblig.& Alex.in l.actus, ff.de re iudi. & vi. D. Caual.deciſ.11.n.21.deciſ.35.n.33.34. in prima parte. pulchre & latè Caball.milleloq.266.per to.parte prima,quem omnino vide. & dicta reg.non habet locum in indiuiduis,& quia tot ſunt depoſitiones quot ſunt capitula probatoria,& dictum teſtis inutile ſuper vno capitulo,& vtile in alio non vitiabitur,idem quo ad numerum determinatum,qui ſi plus debito numero producantur,non vitiabitur eorum depoſitio Rebuff. eo.tract.de teſt.glo.5.6.& 8.& 9.n.69. de quo infra latius dicam. Item ſi teſtis verum dixerit circa ſubſtantialia,& in accidentalibus videatur contrariari, non per hoc eius dictum vitiabitur,puta ſi concordat de vulnere & diſcrepat in modo,puta alij dicunt cæſim & alij dicũt punctim, & ſic de ſimilibus.l. conuenire.ff.de pac.l.in fundo.ff.de rei.vendi.in quibus habetur uera non eſſe miſcenda cum falſis,quia contrariari in accidentibus non dicitur falſitas. Sed aduerte quia multũ facit genus ſpecificare vulnerum,qm̃ ſi plures in rixa interuenerint & vnus occiſus ſit vnico vulnere,vel pluribus ictibus eodem modo , videlicet aut punctim aut cęſim, tunc ille qui ex illis pluribus non habebat arma apta ad ita vulnerandum excuſabitur ſaltem à pęna ordinaria. ſecundum Bar.in l.ſi Rixa.de ſica.Alex.conſ.15.vol.1.doct.in l.quoniam multa facinora C.de vi.pub.& vi.etiam Dyn.in reg.vtile.& ibi add.vbi dicunt,quod ſi ſint duo teſtes vnus infamis,alter non, & concordãt, vnus adiuuat imperfectionẽ alterius Bolog.in l.ſi quis ex argentarijs. ff.de eden.& alij,vt ibi.& ſic hoc difert à primo caſu,nam hic ignoranter teſtes inhabiles recepti fuerunt,ſed ſupra ſcienter. At ſi ſolummodo partes eſſent ignaræ de inhabilitate teſtium,vel non,tunc ſi adhibentur teſtes de partium conſenſu,& re vera inhabiles ab initio ſint,ſi talis inhabilitas de illis non ſit; quæ teſtem omnino ipſo iure repellat,licet poſtea detecta fuerit inhabilitas, nihilominus actus non vitiabitur,etiam ſi pars opponat. per reg.quod ſemel placuit. de reg.iur.quia contrahens præſumitur ſcire,aut ſcire debere. l.ſed etſi pupillus.§.præſcribere ff.de Inſtitut.act.l.quod te. vbi doc. ff.ſi cer.pet.facit tex.in l.quod fauore.de leg. ſed ſi inhabilitas ipſo
88 iure repellat teſtem,hoc in caſu factum hominis non tollit diſp. legis.d.l.nemo poteſt.cum materia,& ibi Bar.& Iaſ.de leg.1.& aduerte,quod

te,quod

te, quod iſti ſunt tres caſus diuerſi, ne prima facie hic cum primo
89 idem videretur. Ex quo notandum eſt, quod teſtes quandoque fauore publico, quandoque fauore priuatorum admittuntur, & non admittuntur, & lex (quatenus ad habilitatem teſtium) non ſolū conſiderat fauorem illorum pro, vel contra quos teſtes producuntur; verum etiam ipſorum teſtium qualitates, & conditiones; ob quorum merita, vel demerita ſunt fide digni, vel non. vt in l. teſtiū fides. §. lege Iulia. l. ob carmen. ff. de teſt. Hinc eſt, quod in certis caſibus probationes per teſtes non admittuntur, niſi per ſcripturam tantum. de quibus per Spec. in tit. de inſtr. edit. §. reſtat. verſ. caſus in quib. n. 14. & inf. dicam. Rurſus ſi ab initio teſtes habiles fuerint adhibiti in actibus ſolemnibus, de quibus ſup. ſub n. 85. ibi quo ad primum. quando veniret caſus, vt deponere deberent ſuper dicto actu, & eius validitate, & effecti ſint in tempore depoſitionis inhabiles, in hoc caſu diſtinguendum eſt ſecundum Bar. in l. Carbonianum. §. duæ cauſæ. de Carbo. edic. n. 6. aut conditio teſtium mutatur abſque facto partium, & tunc valet eorum teſtimonium, niſi & ipſo iure repelleretur, aut mutatur facto partium, & tunc idem, licet parti non proſit, & ratio eſt, quia nemo cum dolo locupletari de-
90 bet. l. nemo ex ſuo dolo. de reg. iur. & facit illud, quod approbo, non
91 reprobo. arg. l. ſicut maior. C. de repud. & eſt tex. expreſſus. in l. Pomponius. de neg. geſt. tamen diuerſis reſpectibus in diuiduis poteſt reprobari quod aliàs approbatum eſt d. l. pomponius. Tiraq. de nobilita. c. 18. n. 15. & dicam in 4. par. in fin. nec bene diſſoluitur obli
92 gatio ſemel contracta, per ſubterfugia, & cauillationes; quia iſte modus non eſt modus diſſoluendi id, quod ſemel colligatum eſt, vt in regu. nihil tàm naturale. de reg. iur. cum ſimil. & quamuis Bart. loqui videtur de mutatione facta intra tempus iuramenti, & depoſitioni s, tamen etiam caſui noſtro adaptatur ſupradicta diſtinctio;
93 quia ſicuti idoneitas teſtium in teſtamentis requiritur (dum illa conficiuntur) l. cum lege. ff. de teſtam. & Craſſ. dicto §. teſtamentum.
94 quæſtio. 57. n. 17. idem poteſt dici in contractibus; valet enim arg. de contr. adult. volun. & e contra: tex. in l. tale pactum §. inter heredem. vbi Iaſ. de pac. latè Euerar. in ſua cent. in loc. à contract. ad vlt. volunt. at D. Nell. à Sācto Geminia. eo. tract. de teſt. inquit ꝙ quādo eſt quæſtio ſolemnitatis, tūc inſpicitur initiū; ſed quando eſt voluntatis, tunc attenditur tempus iuramenti, quæ faciunt ad caſum noſtri propoſiti, in quo Butrig. in ſuo tract. de teſt. neſcit ſe reſoluere,
ad

& ad inſtar illius paruæ appoſtillæ, quæ dicit, vel dic neſcio, ipſe breuiter ſe expediuit. Teſtes autem inſtrumentarij vnico contextu & iurare & deponere debẽt, ſed ſi poſtea ſuper validate aut inualidate inſtrumenti ſunt examinandi, habilitas teſtium attenditur tempore contractus, quia partes non cogitarunt de futuro euentu: Anca. reg. q. 71. n. 7. & 8. fo. 47. lib. 1. Bal. in l. 1. C. de teſt. Doct. in l. optimum C. de comitt. ſtip. & in conſideranda habilitate tempore contractus teſtes debent deponere pro contractu, ſed ſi deponant contra inſtrumentum attenditur habilitas tempore depoſitionis, vt dicunt ſupradicti Doctores, & infra dicetur.

95 Quando verò quæritur, quo tempore requiritur habilitas in teſte, an tempore iuramenti, aut tempore depoſitionis; mihi videtur eſſe pariter recurrendum ad ſupradictam Bar. diſtinctionem, in d. §. duæ cauſæ; quæ diſtinctio nedum procedit, quando teſtes deponũt ſuper eo, quo rogati fuere; verum etiam vbi fortuiti aduenerint, & non rogati, vel producti in iudicio ciuili ad probandum dominium, vel poſſeſſionem, ſiue ad aliud, ꝙ agentis intentionem corroboret, vel excipientis exceptionem probet; in quib. caſibus tempus iuramenti attenditur. clem. 1. & ibi gloſſ. de offic. delegat. l. teſtium in princ. ff. eo. in criminalibus autem attenditur tempus depoſitionis; quia ex eorum dicto maior præiudicium afferri poſſet. Nell. à San-
96 cto Geminia. eo. tract. n. 67. & in materia inhabilitatis ſuperuenientis vi. Nell. tract. bannitorum 1. par. 3. temp. q. 16. & infra in 4. par ſub n. 91. lit. B. in fi. & obſeruatur, non dari medium inter iuramentum, & depoſitionem, ne detur materia periurij. nam ex vtroq; fides datur teſti. & non ex ſolo iuramento, aut ex ſola depoſitione. Bal. in tit. Quot teſtes ſint neceſſarij ad proban. ingra. feudi. & quod teſtis fuerit inhabilis tempore depoſitionis, qualiter probatur. vi. ſpec. de teſt. §. nunc dicendum n. 14. Nam petita repulſa, & ea conceſſa dum quæritur de inhabilitate teſtium, ad annullandum eorum teſtimonium attenditur tempus perhibiti teſtimonij, & nõ tempus retrò, & ideo ſi repulſantur teſtes ob delicta præterita, & tempore teſtimonij probatur bona fama de præſenti, non officit talis repulſa, & in terminis conſuluit Angel. in cõſ. 309. in i. & 2. colum. Soc. conſ. 54. lib. 3. & ita tenet & dicit Pract. crim. Foller. in ver. & ſi confitebuntur, par. 3. n. 62. & qualiter purgabitur mala fama, videbimus infra. ergo nimirum, ſi in cauſis criminalibus attenditur
97 habilitas, vel inhabilitas tempore depoſitionis, quia tractatur de

expur-

expurganda hominum malitia,& Rep.in pace tenẽda: nedum quo ad perſonas,ſed etiam quo ad res,& huiuſmodi inhabiles teſtes iudex ex officio poterit repellere ex cauſa, & ex cauſa non repellere. Bald.in l.1.§.ſi curtores.ff.de magiſtrat.conuenien.tex.in l.3. ff. eo.
98 nota tamen,quod in omnem caſum inhabilitas ſuperueniens poſt dictum,non infirmat dictum; arg.l.ſancimus C.de admi.tuto. quod enim legitimè factum eſt,pœnam non meretur.vi.Io.Crot. eo.tract. n.39.& intellige vt ſup.ſub n.8. ſed in cauſa ciuili ſi aliquis tempore eius depoſitionis tanquam particeps repelleret,& adhuc non ſecuta ſententia fieret habilis puta vel quia renuntiauit vel alio modo,tamen non conualidabitur parte opponẽte eius dictum.l.quod initio.vbi Cagnol.& c. non firmat vbi Dyn.de reg.iur. Hinc eſt qd fideiuſſor liberatus à procuratore ante ratihabitionem Domini, ſi deponat ad inſtantiam d.procuratoris ſuper cauſa tangente etiam fideiuſſorem non valet,etiam quod poſtea ratihabitio ſequatur ar. l.bonorum ff.rem rat.habe.quia ipſo iure teſtis particeps repellitur. l.nullus.de teſt.Feret.tract.Clauſularum caut.15.vi.Maſcar. de probat.concl.784.vol.2.nec etiam primus fideiuſſor liberatus à procuratore propter nouationem ſecundi fideiuſſoris, ante Domini ratihabitionem erit teſtis in cauſa dictæ nouationis. Nam ratihabitio retrotrahitur tantum ad comodum fideiuſſoris liberati, & non ad validandum eius dictum.Bar.in l.ſi quis pro emptore. vbi Maſſe. n. 51.de vſu cap.

Reſtat nunc,vt de vltima teſtium qualitate tractemus,quæ,vt di-
99 xi,conſiſtit in vita,& morib.quorum interiora indicant exteriora. ar.§.Pauonum,§.fere,Inſt.de rer.diui.mores enim totum decorant hominem,pluſq; operantur,quàm diuitiæ multæ no.gloſſ. in l. ſcire oportet.§.cum in reliquis ff.de tut.& cura.ſi ergo,quæritur,nunquid teſtis ſit bonus,aut malus, ex quo de bonitate præſumitur. l.
100 meritò.ff.pro ſoc.ideo dicenti teſtem eſſe malæ vitæ,incumbit onus probandi.l.qui accuſare.C.de eden.l.ſi quis §.ſi quis.ff.ad Sillania.l.
101 ſiue.de probat. At ſemel malus, in eodem genere mali ſemper malus præſumitur.vt d.l.ſi quis.§.ſiquis cum mill.ſimil. Ad tollen-
102 dam igitur malam famam,ſi quis probauerit per triennium extitiſſe bonæ vocis,conditionis,& famæ,debita reintegratur probitate,tex.eſt ſingularis in Auth.de monac.ibi triennalis temporis teſtimonium,vbi Angel.quem in prop. refert & ſequitur Bened.in c. Raynutius.verſ.qui cum alia. & c.n.273.& per Rom. conſ. 256. n. 6.add.

6.Add.ad Dy.in ca.ſemel malus de regu.iur.in 6.Pract. Pap. in ſorn ſequeſtr. gloſſ.1.& ibi appoſtilla lit.c. Corſet.ſing. in verb. præſumptio·Caſſa.de indic.n.7.&purgatur mala fama ſecundum eo.opinio.
103 ſicut ſiquis in vno tempore fuerit bonę conditionis,& famæ,& poſtea in alio tempore probata fuerit mala fama,tunc præualet vltima ſecundum Amad.& ſub n.52.in fi. per l.2.in princ.ff.quis ord. in bo. poſſ.& ad probandum,quem eſſe bonæ,vel malæ famæ, tres teſtes ſunt adhibendi vi.Alex.conſ.14.vol.3.& Maſcar.de probat. concl. 749 & 750.vo.2.& qualiter teſtes concludere debeant.vi.Maria. in c.qualiter& qñ. de accuſat., vbi latè ſecundum Ang.in auth. quũ oportet.Epiſc.§ 4.verſ.nota cum lex.dicatis tamen vt infra dicam,& plus creditur affirmantibus bonam famam quam negantibus,ex quo eorum depoſitio eſt ſecundum præſumptionem iuris c. 1. de præſump.Maſcar.de probat.concl.235.& 236.p.1.ſecus quo ad bonitatem animalis quia in dubio præſumitur morboſus & uitioſus Bal. in auth.omnes peregrini.num. 8.C.de ſucceſſio.vi. infra ſ.87. a ter. ſub n.246.& ibi addit.in alio.
104 Mores itaq; alij ſunt neceſſarij,alij ad bene eſſe, moribusq; exuberantiori magis creditur.d. §.cum in reliquis ff.de tut. & curat. & Mores probantur per teſtes amicos,conſanguineos, vicinos & notos ac familiares. Bar.tract.de teſt.n.14.*Maſcar.* de probat. concluſ. 1068. vol. 2. idem de nobilitate Maſcar.concl.1091.eo.vol.2.& ſi-
105 cuti fides eſt omnium rerum fundamentum,initium &radix omnis iuſtificationis,ſine qua impoſſibile eſt placere Deo.ca.8. de iuſtifi. vbi Concil.Trid.ſeſſ.6.ita & hoc eſt primum & neceſſarium,
107 videlicet,quod in teſte ſit vera fides,& iuſtus ritusChriſtianorum ſeruatur.prout Sancta Mater Eccleſia Catholica Apoſtolica,Romana docet & habetur in l.1 & to.ti.C. de ſacr.ſanct.eccleſ.& tot.ti.C.
108 de ſum.trin.& fid.cath. & fides veritatis verborum adminicula
109 non deſiderat,C.ſi mino.ab hæred.ſe abſti.l.1.& vbi fides non eſt, iuſtitia locum habere non poteſt 24.q. 1.c.vbi ſane. nam prima ſalus eſt,fidei regulam cuſtodire rectè xxv.q.1. c. 1. Quæ fides multipliciter in iure noſtro accipitur,vt eſt,quando quis agnouit bonam fidem,quo caſu excuſandus eſt,l.ita de iur. fiſc.accipere etiam pro fide,quam quis habet de precio. Doct.in l. 1.ff.ſi cert. pet. & bona
111 fides ſemper præſumitur,tex.in l.penul.C. de præſcr. long. temp. vbi Cyn.Bart.Bal.& Saly. ſed in propoſito noſtro dicimus in teſte, quod requiritur fides duplici de cauſa,primo quia infideles,vt ſunt Iudæi,

Iudæi hæretici,pagani,ſciſmatici,& omnes, qui ſunt à religione chriſtiana remoti reijciuntur de quibus infra in 2.par.latius dicam.
112 ſecundo quia teſtes debent eſſe fideles,nec declinare à deſtris,neque à ſiniſtris,ſed verum dicere,tanquam eſſent coram Deo,cui nihil eſt occultum,quod non reueletur,& de hac fide loquitur tex. in l.3.ff.eo.ibi tu ſcire magis potes,quanta fides teſtibus ſit abhibenda. dicam infra in 2.par.in princip. ſecundo principaliter requiri-
113 tur teſte mos & bonum nomen, & quod communi opinione bonum nomen obtineat. l. 1. §. hanc enim legem. C. de ſum. trin. & fid. cathol. alioquin ob turpe nomen eſt præſumptio contra illum, & iſte inter plures teſtes primo erit torquendus. Caſ. de tor. c. 13. n. 5. tertio quod ſit remotus ab omni infamia, tam à ca-
114 nonica,quæ cauſatur à peccato mortali. cap. infames. 6. q. 1. vbi
115 gloſſ.& Spec.§.1.verſ. item requiritur quàm ab infamia ciuili,iuris ſcilicet,vt eſt quando per ſententiam quis ob crimen damnatus eſt l.1.& 2.ff. de ijs,qui no.infa.c.omnes. 6. q. 1. & ille qui eſt in peccato mortali publice diffamatus vt in publico concubinario,non eſt idoneus teſtis niſi mutauerit vitam & diu ſaltem per triennium bonam famam adeptus fuerit vt ſup. n.103.ſic de eo qui iã fuit de crimine conuictus quis poſtea emẽdatus nihilominus nõ erit teſtis idoneus,vt eſſe com.teſtatur clar.§.fi.q.24.verſ.quęro nũquid,& de teſte in peccato mortali.vi.Orian.in c.quoniam contra. de probat.
116 c.8.n.73.& 74.fo.113. Quando autem ipſo iure,& facto infamia irrogetur.vi.Andr.Barbat. eo.tract.n.13.in 2.par.cuius in hoc mihi non placet op.nam ſi non feciſſet,vel ſaltem eſſet conuictus ipſum feciſſe id,quod prohibitum eſt,certè non damnaretur, & illa ſubtilitas nimis quidem ſubtilis eſt: quia & ſi damnatus erit de facto nõ fieri prohibito,retractabitur condemnatio,tanquam ipſo iure nulla. l.ſancimus.C.de teſt.& vi.Caualca.deciſ.12.n.58.fo.173.1.par.primæ par.& conſequenter nulla infamia irrogetur. Dy. in reg. quod
117 contra ius.de reg.iu.in 6.& quomodo ſint intelligenda illa verba, ipſo iure,vel ipſo facto,vi.D.Hip.Bonacoſ.in ſuis quęſt.cri.in verb. ipſo iure.vbi pulchrè,& latè; Vant.in tract. de nullit. proceſſ. tit. quot,& quibus mo.ſub n.46.pag.44. Tiraq.in l. ſi vnquam ſuper verb.reuertatur.C.de reuo.donat.Pract.Pap.in for.libell.ſpol. poſſ. glo.ipſo facto.Bar.in l.iubemus. §.1.n.12.C.de ſacr.ſa.eccleſ. Pract. Marant.par.5.n.34. Diaz.in reg.777.vſq; ad reg. 780. & per alios innumerabiles docto.quos allegat Hip.Bonacoſ.vbi ſupra in verb.

ipſo iure. Repellitur etiam,ſi infamia ſit facti, vt eſt quando quis
118 amittit apud probos creditum bonæ vocis,& famæ,omittendo id, quod quilibet probus vir,ſiue in dicendo,ſiue in faciendo, nõ omiſiſſet,aut faciendo id,quod vir Dei timoratus,& ſeculo honorificatus non feciſſet arg.tex.in reg.qui non facit id, quod facere debet, videtur facere aduerſus ea quæ facit,& qui facit quod non debet, facit quod facere iuſſus non eſt.vbi. Dec.de reg. iur. & de qua infamia habetur. in l.1.gloſ.ff.de ijs,qui not.infa.c.2.extra.de teſt.glo. in.l.1. C.ex quib.cau.infa. irroga. Nep.à Mont.Alb. eo. tract. n. 16.
119 cum plur.ſequ. & Iodoc. Damh.eo.tract.de teſt. n. 19. Hic. eſſet quærendum,an infames aliquo in caſu admittendi ſint, ſiue infames ſint infa.cano. ſiue infamia ciuili, de quo arti.dicetur infra in 4. par. interim recurrendum eſt ad D. Iac. Menoch. in tract. de arbitr.Iud.q. 27.vbi n.7.in quattuor caſibus vult poſſe admitti.
120 Mores quidem qui ſunt ad bene eſſe, vltra quod à natura quis ſanguine nobilis exiſtat,ſunt etiam honores, dignitates, virtutes, conuerſatio bonorum,ſimulatio malorum,& vitæ, & corporis pulcritudo,diſcretio,alacritas, bona indoles, & ſtudium, precipuè
121 timor Domini, quia timor domini eſt initium ſubſtantiale, & perneceſſarium omnibus Chriſti fidelibus, ſemper enim ſubintelligitur ex quib.omnibus illud fit,quod homo homini,diciturDeus.
122 ſiue de homine interiore,ſiue de exteriore loquatur. Nam no-
123 ſter intellectus,memoria, & voluntas ſunt potentiæ principales
124 animæ quæ dominantur exteriorib.ſenſuum noſtrorum,&vir fortis & ſapiens alijs dominabitur.ſicut ſe ipſum exterius per interiores virtutes. vide vitam Beati Franciſci de Aſſiſio. Et quoniam ſupra n. 4. dictum eſt omnes teſtes compelli poſſe ad teſtificandum. per l. iudices.C.de fid.inſtru.& to.tit.de teſt.cog.& ſpe.eo.ti. noſtro tamen non poſſunt cogi niſi à ſuo iudice ordinario & non ab alio niſi per literas ſubſidiales, vel periculum eſſet in mora, quia teſtes eſſent exteri,& ſtatim receſſuri, vel aliter. Angel. d. tract. n.21. in addit.& quot modis,quis dicatur ſuus iudex vi.Caualca.deciſ.1.& 2. par.1.alioquin nec ab arbitro quis poteſt compelli,quia non habet Iuriſditionem ordinariam.Alber.eo.tract.c.6. n.48.cum ſeq.nec à delegato ſi in delegatione non fuerit cõprehenſa authoritas ſiue expreſſe ſiue tacite Doct.auth.multo magis.C.de ſacr.ſan.eccleſ. & qui regulariter cogi nõ poſſunt ad teſtificandũ.vt infra n.37.&ſeq. in 4.par. tamen vbi veritas aliter haberi non poteſt omnes ſunt co-

Digitized by Google

gendi.Oria.eo.tract.n.41. Duen.reg.384.Gabr.concluſ.1.de teſt.Cã peg.concl.147.vſq; ad concluſ.160.&inf.in 5.par.n.120. & 195.& quo ad Parentes contra filios,virum contra vxorem,fratrem contra fratrem,& e contra bene eſt aduertendum ne etiam admittantur caſu quo veritas aliunde haberi nõ poſſit in cauſis criminalibus inconſulto ſuperiore qui poterit de plenitudine poteſtatis hoc facere,ſi ei expediens videbitur,& ex confeſſione inde ſecuta poterit Reus puniri,ſed ex dicto iſtorum nunquam diceretur conuictus. ſed tantumodo poſſet torqueri.Clar.§.fi.q.24. verſ. penul. & ſi. vbi de teſte qui non debuit examinari ſi tamen fuerit examinatus ait.& Bar.in l.fi.C.de ijs quib.vt indig.Put.de ſindic.ĩ ver.tortura.c.xi.vbi ait facere inditium tantũ ad inquirendum, niſi ſit etiam periurus Ceſal.conſ.233.n.7.& S.vo.2.vi.infra in 4.par.n. 165. quæ faciunt ad ſtat.Mantuę ſub Rub.de probat.in criminal.

SVMMARIVM.

1 *In ore duorum,vel trium ſtat omne verbum.*
2 *Numerus teſtium modò maior,modò minor eſt,ſecundum actus qualitatẽ.*
3 *Numerus duorum vel trium teſtium regulariter ſufficit in quolibet actu, niſi iura de certa quantitate diſponant.*
4 *Pluralitas numero duorum contenta eſt.*
5 *Ius commune ſilet, quando per ſtatutum, aut conſuetudinem de numero teſtium aliter ſeruatur.*
Statutum, aut conſuetudo illa, quæ non eſt contra bonos mores, ſernatur ibi.
6 *Teſtes quot ſunt neceſſarij in inſtrumento,& numero* 11.
7 *Conſuetudo,ſtilus,& obſeruantia quando tenent, & num.* 10.
8 *Conſuetudo quomodò probatur, quando allegatur circa numerũ teſtium.*
9 *Conſuetudo per inſpectionem inſtrumenti redditur notoria.*
10 *Conſuetudo,ſtilus,& obſeruantia, quomodo intelligitur, remiſſiuè.*
11 *Duo teſtes ſufficiunt regulariter in quolibet contractu.*
12 *Inſtrumentum,coram populo factum, non eget teſtibus.*
13 *Teſtis adeſſe inſtrumento, datur pro forma.*
14 *Panis frumenti eſt vltimum remedium, quod datur pauperibus Lumellinæ, quando ſunt valde infirmi.*

15 Con-

15 *Contractus, qui excedit quinque libras auri, quinque teſtes requirit. num. 18. & 19.*

16 *Libram auri quot aurei faciunt.*

17 *Libra argenti quot aureis conſtet.*

18 *Solidum quot aurei faciant.*

19 *Azo opinio, quo ad contractum, excedentem libram auri.*

20 *Solutio quot teſtibus probetur.*

21 *Confeſſionem creditoris de credito recepto ſuſtinent quinque teſtes, quamuis creditor neget.*

22 *Filiatio quot teſtibus probatur.*

23 *Rogitus quot teſtibus probatur.*

24 *Inuentarium coram tribus teſtibus fieri debet.*

25 *Inuentarij conficiendi practica.*

26 *Terminus datus eis, quorum intereſt ad faciendum inuentarium, debet eſſe 30. dierum.*

27 *Comparatio literarum coram tribus teſtibus fieri debet.*
Comparatio, ſeu experientia ponderum & menſurarum qualiter fieri poteſt. ibi.

28 *Depoſitum quot teſtibus probatur eſſe factum.*

29 *Teſtis ſolus quibus caſibus ſufficit.*

30 *Cuilibet creditur deponenti circa artem ſuam.*

31 *Interruptio præſcriptionis qualiter probetur.*

32 *Mulier renuntiando S.C. Velleiano coram 3. teſtibus id facere debet.*

33 *Libertas, per epiſtolam data, valet ſi tribus teſtibus conſtet*

34 *Libertas inter amicos coram teſtibus, 3. valet.*

35 *Libertas per tranſitum data, vel in eccleſia, vel in conſpectu populi, non indiget teſtibus.*

36 *Repudium ſeptem teſtes rogatos requirit.*

37 *Subdiaconi recuſatio non tenet niſi coram 7. teſtibus fiat.*

38 *Accuſatio exportantis militarem Annonam debet conſtare 11. teſtibus.*

39 *Sententia coram quot teſtibus pronunciari debet.*

40 *Libellus Biracini facit pro criminaliſtis.*

41 *Subrogatio Præpoſiti debet fieri coram 15. teſtibus.*

42 *Accuſatio Cardinalis, & Epiſcoporum quot teſtibus oporteat probari.*

43 *Teſtes quot ſufficiunt ad conuincendum ſupremos prælatos de hæreſia. Item ad conuincendum Imperatorem.*

44 *Cauſa Pontificis, & Imperatoris eſt de maioribus, quę tractari poſſunt; & magis omnium periculoſa.*

Hære-

Digitized by Google

Hæreticus nullus vnquam Papa, nec Imperator fuit, ibid.

45 *Priuilegiorum inſpectio coram quot teſtibus fieri debet.*

46 *Inueſtituræ quot teſtes adeſſe debent.*

47 *Scriptura ſolutionis deperdita, quomodo per teſtes poterit probari ſolutio.*

48 *Solutio debiti facti per inſtrumentum, quot teſtibus probatur, &*
Solutio debiti facti per ſcripturam publicam, &
Solutio debiti facti per ſcripturam priuatam. ibidem.

49 *Teſtes quot requiruntur in vlt. voluntatibus.*

50 *Teſtamentum in ſcriptis, & nuncupatiuum coram 7. teſtibus debet probari, quid ſi ammittatur.*

51 *Teſtamentum cæci. 8. teſtes requirit.*

52 *Cæcorum voluntates circa ſolemnitates regulari debent ſecundum voluntatem eorum, qui vident. fallit vt ſupra.*

53 *Teſtes tot requiruntur ad ſolemnizandum actum quot requiruntur ad deſtruendum, & n. 67.*

54 *Teſtamentum factum tempore peſtis ſufficit coram 5. teſtibus.*

55 *Teſtamentum Ruri factum coram quinque teſtibus valet.*
Differentia inter Rurales, & ciues Ruri commorantes. ibid.

56 *Rurales ſunt ad inſtar Aſini molendinarij.*

57 *Teſtamentum tempore belli coram quinque teſtibus valet.*

58 *Teſtamentum militis, dum eſt in conflictu, etiam ſine teſtibus valet.*

59 *Teſtamentum factum in carcere ſufficit, ſi adfuerint quinque teſtes.*

60 *Teſtamentum ad pias cauſas coram duobus teſtibus valet.*

61 *Teſtamentum inter liberos valet coram duobus teſtibus.*

62 *Codicillis quinque teſtes adeſſe debent.*

63 *Donatio cauſa mortis coram quinque teſtibus fit.*

64 *Teſtamentum coram iudice, & duobus teſtibus valet.*

65 *Iudicis præſentia ſupplet defectum ſolemnitatis.*

66 *Teſtamentum coram Imperatore, ſine teſtibus valet.*

67 *Teſtamentum an coram tribus teſtibus poſſit reuocari.*

68 *Error ſolemnitatis, & error voluntatis quot teſtibus probatur.*

69 *Teſtamenta ſolennia debent habere teſtes rogatos.*

70 *Teſtamenta, quibus non oportet teſtes eſſe rogatos.*

71 *Contractus requirunt teſtes eſſe rogatos*

72 *Donatio cauſa mortis an ſapiat magis naturam vlt. volunt. aut contract. inter viuos.*

73 *Teſtes eſſe rogatos, & non rogatos, quibus caſibus oportet.*

74 *Teſtes quomodo dicuntur rogati.*

75 *Teſtes*

75 Teſtes quomodo ſortiti dicuntur.
76 Regiſtrus teſtium cuius effectus ſit.
77 Regiſtrus eſt ſecreti ideo non præſumitur.
78 Teſtes in teſtamentis & vlt. volunt. vnico conteſtu adeſſe debent.
Tabelliones crimen falſi committunt, aſcribentes ſibi aliquid in teſtamentis, ibid.
79 Deus malorum vindex.
80 Teſtes in vltimis voluntatibus debent videre, & audire in contractibus ſufficit audire.
81 Teſtes circa actus ſolemnia quid concludere debent.
82 Iudex non debet eſſe nimis ſcrupuloſus.
83 Actoris intentio duobus nititur teſtibus.
84 Capitulorum quodlibet probari debet duobus teſtibus.
85 Inditium quot teſtibus probari debet.
86 Inditium non definitur.
Inditium quod ſit ſufficiens, arbitrio iudicis relinquitur. ibid.
87 Inditium quot modis ſumitur.
88 Inditium, quando lex non præſumit probari debet per duos teſtes.
89 Indiciorum genera quæ ſint.
90 Indicia proxima, & immediata, & directa.
91 Inditia remota an ſufficiant, & quomodo n. 121
92 Inditia leuia quæ dicuntur.
93 Suſpitio vehemens quando dicitur.
94 Inditia indubitata, & n. 137.
95 Inditia iuxta qualitates criminis debent conſiderari.
96 Teſtes in materia inditiorum qualiter concludere debeant.
97 Inditia quæ dicuntur ſufficientia ad inquiſitionem, & n. 111.
98 Pena eſt menſura delicti.
99 Inquiſitiones, quæ formantur ſine inditijs.
100 Inquiſitiones contra illos, qui alijs præſunt, nec ſubiacent ſyndicatui qualiter formari debent.
101 Iudex rem furatam perquiri facere poteſt in domo vicinorum.
102 Inditia in materia furti quomodo aſſumi debent.
103 Perſonæ, contra quas lex præſumit.
104 Delictum ante omnia conſtare debet, n. ſeq.
105 Statutum de damnis datis, & eius interpretatio, remiſſiue.
106 Inditijs treſdecim dignoſcitur, à quo damnum datum eſt.
107 Delictum conſtare, quando dicitur.

108 Ii-

108 Inquiſitio ex officio differt ab ea, quæ fit ad inſtantiam partis.
109 Iudex ex officio, quibus caſibus inquirere poſſit.
110 Iudex officium ſuum quando impartiri non tenetur, niſi petenti.
111 Teſtis vnus an ſufficiat ad tranſmittendam inquiſitionem.
112 Teſtes in crimine læſæ maieſt. qualiter etiam inhabiles admittantur.
113 Inquiſitio eſt fundamentum intentionis fiſci.
114 Teſtis vnus quando ſufficit, an omnino debet eſſe omni exceptione maiore
115 Teſtes remoti [illegible], loco vnius non remoti adhiberi debent.
116 Teſtes duo ſingulares non coniunguntur ad faciendum vnum perfectum.
117 Teſtes quot requiruntur ad torquendum.
118 Inditia eſſe ſufficientia ad torturam, quomodo cognoſcitur.
119 Dictum vnius teſtis an ſit ſufficiens ad torturam.
120 Teſtimonium proximum quando dicitur.
121 Inditium remotum quando dicitur.
122 Inditium remotum quot teſtibus probatur.
123 Teſtes duo remoti quando loco vnius teſtis proximi adhibentur, an oportet eos eſſe omni exceptione maiores.
124 Iudex in tortura teſtium qualiter ſe gerere debet.
125 Duo imperfecta non coniunguntur ad vnum perfectum faciendum.
126 Mendacium probatur vnico teſte.
127 Maleficia vnico teſte conſtare poſſunt.
128 Fama an per vnum teſtem probetur.
129 Fama quotuplex ſit.
130 Quod poſterius eſt probatum, tenet.
131 Dictum vnius teſtis an ſit ſufficiens ad condemnandum.
132 Vox vnius, dicitur vox nullius.
133 Teſtis vnius, ab vtraque parte productus, plenam fidem faciet.
134 Speciale eſt, quando dictum unius teſtis ſufficit.
135 Dictum vnius teſtis, quando plenè probat.
136 Inditia illa, quæ ſufficiunt ad inquirendum an etiam ſint ſufficientia ad torquendum & condemnandum.
137 Inditia dubitata & indubitata cuius effectus ſint.
Inditijs quamuis grauiſſimis corporaliter nemo puniri deberet, declara, vt ibi.
138 Pœna pecuniaria procedit etiam ſi inditia non ſint grauiſſima.
139 Statutum quod contumax habetur pro confeſſo & conuicto, quomodo intelligendum.
140 Contra contumaces omnia iura clamant.

141 Contumacia eſt graue delictum, & illud aggrauat.
142 Intellectus, l. abſentem, ff. de pen.
143 Scriptura deperdita, quando per teſtes contenta in ea poſſint probari.
144 Non eſt anguſtianda facultas teſtium.
145 Effrenata multitudo teſtium à iudice reijci poteſt.
146 Multitudo teſtium quando dicitur effrenata.
147 Iudex in refrenatione teſtium quomodo ſe gerere debet.
148 Practica refrenandi teſtes.
149 Renunciatio probationibus quando fieri debet.
150 Concluſum in cauſa, quando dicitur.
151 Teſtamentum quot, & quibus teſtibus impugnetur.
152 Inſtrumentum quot, & quibus teſtibus impugnetur.
153 In dubio ſemper pro actu præſumendum eſſe.
154 Tabellio quando vicem vnius teſtis ſubſtinet, & quomodo, n. 163.
155 Teſtamentum eſſe factum, quot teſtes probant; Item & inſtrumẽtũ ibid.
156 Conſuetudo addere, & detrahere poteſt ſolemnitatibus à iure requiſitis.
157 Probatio contra inſtrumentum quot teſtibus fieri debet, quando eſt conuentum, quod inſtrumentum non valet, niſi ſuperinde fiat publica ſcriptura, quomodo id intelligi debet.
158 Probatio admiſſa, quæ aliàs admitti non deberet, ualet.
159 Pax probata per teſtes, an valeat.
160 Multa facta tenent, quæ ab initio prohiberentur.
161 Falſitas probari poteſt.
162 Inſtrumentum quot teſtibus reprobari poteſt.
Tabellio quomodo vicem unius teſtis ſubſtinet, ibidem.
163 Teſtis vnus loco tabellionis addi debet, quando inſtrumentum impugnatur vltra alios, ſupra numero 162.
164 Inſtrumentum dicitur vox mortua.
165 Vox uiua præualet mortuæ.
166 Vox mortua quo caſu præualet uiuæ.
167 Probationes, quæ in antiquis ſufficiunt.
168 Teſtes in teſtamento, aut in inſtrumento ſcripti, & non ſcripti adhibeantur, quando impugnatur alterum ex illis; qui nam præualent, teſtes ſcripti, aut non ſcripti.
Teſtes an præualent inſtrumento, & econtra, ibi.
169 Practica contradicendi inſtrumento per teſtes.
170 Probationes, quas fieri per ſcripturam tantum oportet, & quæ per teſtes.
171 Voluntas, & non uerba attenditur.

Digitized by Google

172 *Contrariorum vno poſito, ſequitur alterius remotio.*
173 *Contraria contrarijs curantur.*
174 *Inſtrumentum, quibus modis impugnetur.*
175 *Affirmatiua quot teſtibus impugnari poſſit.*
176 *Affirmantibus duobus plus creditur, quam mille negantibus.*
177 *Dictum, per quod delictum excludere magis attenditur.*
178 *In delictis mitiorem partem ſequimur.*
179 *Cauſa fauorabilior attendi debet.*
Rei cauſa fauorabilior dicitur, ibi.
180 *Probationes quando ſunt hinc inde partis, quænam præualent, & n. 188.*
181 *Actori quando eſt fauendum, & quando Reo.*
182 *Reo ſemper in dubio eſt fauendum.*
183 *Teſtes duo hinc inde contrarij, an alterum de falſo poſſit puniri.*
184 *Cognito vno de contrarijs, cognoſcitur & reliquum.*
185 *Actus in dubio dicitur magis valere, quàm perire.*
186 *In pari cauſa poſſeſſor potior habetur.*
187 *Poſſidens ex reſcripto præfertur habenti reſcriptum tantum.*
188 *Teſtes quando ſunt hinc inde in pari numero, quinam præualere debent.*
189 *Numerus teſtium minor quandoque præualet maiori.*
190 *Tabelliones actoris præualent tabellionibus rei.*
191 *Teſtes, reddentes cauſam ſcientiæ, præualent ijs, qui eam non reddunt.*
192 *Dictum proximum, & directum præualet dicto remoto, & obliquo.*
193 *Numerus teſtium vbi eſt maior, ibi magis veritas adeſſe præſumitur.*
194 *Teſtium qualitas, & non quantitas eſt inſpicienda.*
195 *Teſtes in omnibus cauſis arduis debent eſſe omni exceptione maiores.*
196 *Cauſæ arduæ, quæ dicuntur tam in ciuili, quam in criminali.*
197 *Iudicis arbitrio relinquitur, quænam dicantur cauſæ magnæ arduæ, quæ leues & paruæ.*

DE NVMERO TESTIVM.

Secunda Pars.

1 EXpeditis de qualitate teſtium, ſequitur videre de eorum in quolibet actu quantitate, quæ quantitas, ſeu numerus teſtium aut eſt à iure deſignata, aut nō, & eſt regula generaliſſima, quod numerus duorum, vel trium ſit ſufficiens, quoniam in ore duorum,

Digitized by Google

vel trium ſtat omne verbũ.vt in l.vbi numer⁹.ff.eo.& 2.q.1.extra. eo.
apud Matt.c.18.ibi aſſumpſit Ieſus Petrũ,Iacobũ,& Ioannem. Verũ
2 creſcente in dies malitia hominum, per ſacros Cano. & ll. Imper.
obuiam itum eſt. Adeo quod modò maior, modò minor numerus
teſtium requiritur,pro vt qualitas negotij expoſtulat. vt in l. teſtiũ
facilitatem.C.de fid.inſtru.&no.in l.fi.§.cum enim.C.de fideic.Nep.
à Mont.alba.eo.tract.n.85. Quæ ſupradicta reg.procedit limitatiuè,
videlicet quod in quolibet actuum non requiritur minor numerus
duorum,vel trium teſtium, & hæc eſt omnium communis ſenten-
3 tia; ad quam regulam,vt dixi,ſemper eſt recurrendum, vbi aliter
de certo teſtium numero in aliquo actu non ſit iure cautum.d.l. vbi
4 numerus.& .j.3.c.vbi numerus. Pluralitas enim duorum numero
contenta eſt, quæ regula valet in omni re. Si verò per ius
municipale,aut prouinciæ conſuetudinarium aliter ſeruabitur,hoc
5 in caſu ius commune ſilet; Nam quando ſtatutum,aut conſuetudo
verſatur circa ea,quæ non ſunt penitus iuri communi contraria,
nec contra bonos mores,illud ſtatutum, & illa conſuetudo eſt ſer-
uanda.tex.eſt in l.ſi aliena.ff.de offic.proconſ.§. ex non ſcripto Inſti-
tu.de iur.nat.gent.& ci.& hanc opinionem communem eſſe teſta-
tur Bart.in l.omnes populi.ff.de iuſt.& iur.& Doc.in l.nemo poteſt.
de legat.1.& in.l.ſtipulatio hoc modo,vbi Iaſ.de verb. ob. Caualca.
deciſ.10.n.12.in 1.par.1. par.Mandoſ.in eius Pract. in tit. de exe-
cut.commiſſ.car.106.col.4.Rim.Iun.conſ.368.n.43.& ſeq.vol. 4.&
A inf.n.7. Conſuetudo autem probanda per teſtes pariformiter de-
6 bet probari,& teſtes debent atteſtari inſpecie factum quod vide-
rint,etiam de viſu facti de cuius facto conſuetudo allegatur: Item
de illo vſu frequentato diuturnitate temporis, concordando in fa-
cto,vſu,& tempore,& vi.Gram.conſ.82.Caualca.deciſ.11.n.46.fo.
149. p.1.Bal. & Saly.in l.de quibus. ff. de leg. & licet conſuetudo
præſcripta ſit difficilis probationis Menoc.de arb.iud.caſ.81.n. 10.
& caſ.82.& q.71.& ſupradicti Doct.tamen teſtes probant ſi depo-
nant caſum euenisse pluries,& à populo fuiſſe receptum. & ex tri-
bus actibus frequentatis probatur conſuetudo, item per teſtes ſin-
gulares,item ſi non ſint citati,nec iurati vt dicunt Doc, quos alleg.
Maſcar.de probat.concluſ.431.423.426. & 529.vbi ſtandum eſſe
ait Doctori excellenti atteſtanti de conſuetudine donec contrarium
probetur.latè Bar.d.l.de quibus.de leg.& vi. Pet.Raue. de conſue-
7 tu.col.22.Roc.de cur.n.92. Quæro primo quot teſtes requiruntur

In cõtractib.& dicitur quod duo ſufficiunt. text. in §. igitur inſtrumentum.in fi.in auth.de inſtru. caut. & fid. Item tres requiruntur, ſecundum ſtylum,& conſuetudinem regionis, vniformiter obſeruatam; dummodo non ſit contra ſtatuti formam.Bar.in l.2.circ.fi. ff. ſolut.matr. & ita declaratur,quod mox de cõſuetudine dictum eſt;
8 quæ conſuetudo probatur ex inſpectione aliorum inſtrumentorũ,
9 & ipſa in ſpecie conſuetudinem facit notoriam,& conſequenter nõ eget alia probatione. Bald.in l.1.in vlt.col.C.ad Velleia.Ang.in l. fi.
10 C.de teſta.Apoſtill.ad Prac.Pap. in for.opp.contr.inſtru. gloſ.6. lit. a. de ſtylo,conſuetudine,& obſeruantia.vi. Caualca.deciſ. xj. n. 45.
11 cum mult.ſequen. in prima par. primæ par. Qui numerus duorum,vel trium ſufficit in quibuſlibet contractibus, cuiuſuis negotij fiant.l.iuſiurandi C.eo.& c.licet vniuerſis:extra,de reſtitu. & iſta eſt veriſſima op.regulariter: Quot teſtes infrigunt inſtrumentum ponit Caſtr.conſ.371.præmittendum eſt vo.1.n.174.fo.44. nam etiam eſt dare caſum,quod nullus requiritur teſtis ſecundum Spec. in tit. de inſtru.edit.§. reſtat.verſ.ſed ſcripturæ tabellionis creditur in iu-
12 dicijs. vbi dicit,ſi inſtrumentum erit factum coram populo, teſtes non erunt neceſſarij,mouetur per text.in.l.omnium prope.fin.C.de teſtam.ſed an tuta ſit hæc op.ſubſiſto,quoniam vt aliqui dicũt, poſſet euenire tempus,in quo nullus eorum qui audierunt tale inſtrumentum celebrari coram populo amplius eſſet viuus; vnde ſoli ta-
13 bellioni ſi opponeretur non crederetur,cum ſit de forma,quod teſtes in inſtrumentis adhibeantur.tot.tit.C.de fid.inſtru.& Spec. latè eod. tit. Sed poſſet ſaluari Spec.quia, etiam ſi certi ſcripti ſint in inſtrumento teſtes,idem de illis euenire poſſet, imò multo magis,quia facilius eſt duos,aut tres citius mori,quàm decem, & eadem fides tabellioni dari poteſt,qui ſcripſit tale inſtrumentum fuiſſe die tali celebratum coram populo,ſicuti,quando eſt ſcriptum, celebratum fuiſſe coram duobus,aut tribus teſtibus,ſatis eſt dicere coram populo,vel populo præſente. ſed hæc quæſtio eſt panis ordei: quæramus nos panem frumenti,quo nullus melior,ſciunt pauperes Lumellinæ,qui ſuorum infirmorum extremum remedium dicunt eſſe,quando concedunt infirmo panem frumenti.quod eſt val-
14 de miſerandum.at de iure cõmuni antiquo,&etiam tempore Iuſti-
15 nia.in contractu,excedente libram aurei,quinque teſtes requirebantur, Auth. Sed nouo iure.C.ſi cert. pet.noſtris verò temporibus contrariũ vſu compertum eſt,quia vt dixi,lex duorũ teſtiũ numero

vel

Digitized by Google

vel trium, contenta eſt in quolibet contractu. Caualc.deciſ.12.n.14
16 in 1.par.1.par. Et nota, quod ſeptuaginta duo aurei in auro faciunt libram auri.vt l.quoties.C.de ſuſceptor.lib. 10.& Budeus. de Aſſeſ. lib.2.& 3.inquit, ꝙ 47.coronati faciunt libram auri, quē allegat ad hoc Menoch.de arbitr.iud. caſ.72.n.15. at libra argenti conſtat ex
17 quinque ſolidis.l.fi.C.de argent.præt.&c.lib.xi. ſolidū verò faciunt
18 aurei quinque.no.gloſſ.in verb. aureos.l.vltim.ff.de in ius voc. & Bud.annot.ad pand.in verb.ſolidum.Federic.Schenc. eo.tract. de teſt.n.61.& 62.ſed Azo.in ſum. C.ſi cert. pet. n.36. videtur diſtinguere, quod in contractu excedente libram auri à quolibet facto quinque teſtes ſunt neceſſarij, ſed ſi ſumma erit minor libræ aurei, tunc duo teſtes ſufficere, ait, & ibi diſtinguit an contractus ſit celebratus in ſcriptis, vel ſine ſcriptis: aut cum imperito, aut cum peri-
19 tò, quæ Azo.opinio procedere videtur, in contractu mutui, ob mutui priuilegia, vt dicit Bart.Soc.conſ.15. incip. viſis prædictis car.
20 23.& Paul.de Caſt.conſ.212. Ad probandam ſolutionem in ſcriptis quinque requiruntur teſtes.l.teſtium.ff.eod. & eſt com:opinio. Item
21 quando quis vult probare, aliquem confeſſum, fuiſſe ſolutum, &
22 ſatisfactum à debitore, quinque etiam teſtes requiruntur. In auth. rogati.C.eo.duo teſtes probant filiationem.Paul.de Caſtr.in l.errore.C. de teſta. & quomodo filiatio probatur dicam infra n.209. in
23 tertia par. duo teſtes etiam requiruntur ad probandum rogitum. Bal. & Alex. in l.2.C. de bon.poſſ.& eſt commun. opin. teſtatur Imol.in c.cum eſſes.col.14.de teſta.Alex.conſ.47.n.3. lib. 2. & etiam poteſt probari rogitus per coniecturas quamuis in ſcriptura teſtamenti non legatur, & per hoc non vitiatur teſtamentum Rui. conſ.154.n.7.in fi.vo.3.& pulcrè trad.Excel.D.Manent. Doct. Man-
24 tuæ in ſuis allegat.n.45.cum mult. ſeq. In conficiendo inuentario tres teſtes adhibendi ſunt.§.hæc autem. in auth.de hæred.& falc.&
25 eſt communis opinio.& ita ſeruatur. Practica autem conficiendi inuentarium ea eſt, videlicet, quod præcedat citatio illorum, quorū intereſt, rem pupilli, vel hæredum ſaluam fore. Item & creditorū, legatariorum: & fit ſemel tantum hæc citatio, per præconem in locis publicis, & conſuetis, puta ad Plateam, vel ad valuas eccleſiæ parochialis; item ad ſcalas prætorij, & datur terminus ad compa-
26 rendum arbitrio iudicis, qui non excedet 30.dies. vt in l. tutores. C.de admi.tuto.& Abb.conſ.87.lib.2.Azo.in ſum.C.de iur. delib. n.7.cum ſeq. & nemine comparente, tres teſtes in eorum loco ſunt

adhi-

adhibendi,& ſic erunt ſex teſtes in totum,tres pro actu,& tres loco citatorum,quorum intereſt:& fiet coram iudice, & ſubſcribetur ab hærede,qui ſi neſciat ſcribere,ab altero tabellione ſubſcribatur eius nomine:& ita etiam duo erunt tabelliones.ſecundum Azo. in ſum. C.de admin.tut.n.3.& 4.& in ſum.C.de iur.de lib.n.7.8.& 10.& late Bar.in eius tract.de inuentario. Paul. de Caſtr. conſ. 350. vol. 1. Pract.Pap.in for.libell.quo petitur hæred.ex teſtamento.gloſſ. purè inſtituit.col.3.in fi.& omnino vide. D.Caualcan.in eius tract.de tuto.& curat.n.64.107.151. qui excellentiſs.late, & bene docet qualiter inuentarium ſit conficiendum, & non eſt neceſſe quod teſtes ſe ſubſcribant,nec quod cognouerint teſtatorem, ſed heredem in conficiendo inſtrumento Inuentarij Pa.ca.conſ.325. ſub n. 1. vol.1. Nec contra inuentarium teſtes admittuntur per l.fi. C. arbitr. tutel. ſecus eſt ad impugnandum inſtrumentum inuentarij, vt infra n.174 in 3.par.& ratio vna eſt quia fit inuentarium cum magna ſolemnitate & contra propriam confeſſionem ſic ſolemniter factam, eſt ſpeciale quod non admittatur probatio incontrarium glo.in d. l. fi.
27 C.arb.tutel. in comparatione literarum facienda ,tres teſtes requiruntur.l.comparitionis. C.de fid.inſtrum.infero etiam, quod ſi in aliquo loco non ſit publicus menſurator & qui iuſtorum ponderũ curam non habeat,quod iudex coram duobus teſtibus periculum facere poterit de dictis ponderibus & menſuris , comparando cum iuſtis,& de pœna vtentis falſis ponderibus,& menſuris. vi.Bar.in l. ex arbitrio.ff.de var.& extraord.cri.& Menoch.de arbitr.in caſ.217 fol. 269.& Nat. conſ.72.& Io.Regna.in tract. de pond. & menſur & alios quos allegat Bonacoſſ.in ſuis.q. cri.in verb.menſur . Item
28 tres teſtes requiruntur ad probandum,depoſitarium cõfeſſum fuiſſe depoſitum in ſe ſuſcepiſſe.§.ſi quis igitur.d.auth. de fid.inſtr. & talẽ rẽ ſeu pecuniã numerari,& deponi & noĩe depoſiti recepiſſe.
29 Maſc.de probat.concl.511.vo.1.quandoque vnus teſtis ſufficit, vt in pluribus caſibus,quos ponit Spec.eo.tit.noſtro. §. de numero teſtium. Idem quando executor retulit executionem apud acta c.cũ parati.extra de appellat.l.magis.§.illud.ff.de reb.eorum.qui ſubcu. vel tute. Pract.Pap.in for.reſp.in act. hypotec. gloſſ. executionem col.3.verſi.alio etiam modo,idem quando retulit,quem in ſcriptis,
30 vel verbotenus citaſſe nam cuilibet deponenti iuxta officium ſuum creditum,vt iam dictum eſt,& obſeruatur.Dyn.& Doct.in l. ſi quis decurio.C.de fal. item vnus teſtis plene probat vbi non agitur de

alicuius

alicuius pregiudicio, vt in probando Baptiſmo & ordinibus ſacris Iaſ. alios allegans in l. legatum ſub n. 20. de leg. 1. vbi limitat. l. iuriſ-
31 iurandi. C. de teſt. Item in interuptione præſcriptionis tres teſtes ſunt neceſſarij. l. vt perfectius. de annal. except. latè Balb. in tract. ſuo de præſcript. in 3. par. 6. par. totidem requiruntur, quando mulier
32 renunciauit Senatuſc. Velleia. l. antiqua. § ne autem. C. ad Velleia.
33 ſed hoc regulatur iux. quantitatem ſolitam apponi in alijs contra-
34 ctibus, tres etiam requiruntur teſtes quando per epiſtolam liber-
35 tas ſeruo datur, vel inter amicos l. vnica. C. de caduc. toll. at quando per tranſitum virgam Dominus vel manum imponit ſuper caput ſerui, dicendo aio te eſſe liberum, tunc non eſt neceſſarium, teſtes adhiberi, cum notoriè de libertate conſtet. vel in eccleſia ſi manumiſſi ſint, non requiruntur teſtes. Inſtitu. de liberti. § multis. & § ſerui. præſentia enim plebis ſuppler. Azo. in ſum. C. de ijs, qui in ec-
36 cleſ. manumitt. quod intellige, vt ibi. n. 3. & 4. Item in repudio. 7. requiruntur teſtes, & rogati. l. nullus diuortium. ff. de repud. &
37 alij ſeptem in recuſatione ſubdiaconi, acoliti, exorciſtæ, lectoris, hoſtiarij Romanæ eccleſiæ, vt 2. q. 4. in decret. & requiruntur 11. in
38 probatione, quod quis aſportauerit militarem annonam. l. per hác.
39 C. de errogat. mil. anno. in probatione ſententiæ diffinitiuę crimi-nalis tres teſtes requiruntur, & eſt communis obſeruantia, vt vide-
40 re eſt Biracin. in eius libell. quem videre iuuat criminaliſtis. ſecus in ſententijs ciuilib. per rationem vulgarem, quia vbi maius pericu-
41 lum, ibi cautius agendum de qua ſupra, aliquando teſtes quindecim requiruntur in ſubrogatione præpoſiti ſacro. ſcrini. l. vel qui-
42 cunque. C. eo. de præpoſi ſacro. ſcrin. 43. in accuſatione diaconi Cardinalis 44. in accuſatione præsbiteri Cardinali. 72. in accuſatione epiſcopi Cardinalis vt in decret. 2. q. 4. aliquando ſexaginta requiruntur, & etiam ſeptuaginta. de quibus in c. præſul. 5. q. 4. licet hodie coīs obſeruantia nó vtitur tanto numero, Decia. tract. cri. de Delict. lib. 2. c. 21. n. 34. Sed quod per duos, aut tres teſtes quilibet clericus damnari poſſit, etiam ſi eſſet Summus Pontifex, qui cri. hæreſis laboraret, quod Deus auertat Clar. q. 66. verſ. penul. & ver. ſi. ita
43 tener Io. Crot. eod. tract. ſub n. 225. qui refert Abb. & Grat. & doct. ita tenere Bero. in c. atſi clerici. n. 8. de iud. vbi inquit eſſe co. & ita ad conuincendum Imperatorem, communem ait Soarez. recept.
44 ſent. in ver. teſtes duo. n. 221. Sed re vera hæc eſt ex maioribus, & magis arduis cauſis, quæ inter chriſtianos tractari poſſet, & ex

magis

magis periculoſis,ideo nec multitudo debet eſſe exceſſiua,nec parua,ſed aperiendi ſunt oculi,ne videant vanitatem.ar.tex.in l.1.§.ſiquis.ff.de carbo.edic. Lanf.de Oria eo.tract. n:29. legitur in libro appellato flos ſanctorum quod Papa Damaſus cauſam ſuam coram.40.epiſcopis deffendit, cuius ſolemne celebratur die 11. Decembris, at ſemper memoriæ mandabo id quod ſemel audiui à Reuerendiſſimo Epiſcopo Acquenſi; quod nunquam hæreticus Papa fuit,nec Imperator vllus vgonotus, & in materia inquiſitionis de
45 Hereſi vi.etiam D.Decia.d.tract.cri.c.35.per tot.lib.5.In inſpectione priuilegiorum 12.teſtes requiruntur, cap.accepimus.extra de
46 fid.inſtrum.in fin. Sed quæro,quot,& quales teſtes requiruntur in inueſtitura feudi,& breuiter eſſe diſtinguendum,aut eſt inueſtitura noua,aut antiqua.ſi noua,tunc duo teſtes,vel tres conuaſſalli requiruntur,& iſti teſtes,ſeu conuaſſalli debent eſſe perſonæ pares.ſi vero antiqua,pariter idem numerus ſufficit,nec refert, an ſint extranei,etiam inueſtitura noua,quando Dominus non haberet pares ſibi; vt in rub.& in c.1.in tit.quot teſt. ſunt neceſ. ad nouam inueſt. & tot.tit,quot teſtes. ſufficiunt ad prob. feud. Pract. Pap. idem notat.in for.lib.quo agitur ad reuocat.feu. gloſſ.inueſtiuit dictum Ioannem.in fi.Bal.in eo.tit. qui teſtes ſint neceſſarij per to. & ibi
47 quot teſtes probant ingratitudinem feudatarij. Quæro etiam,pone quidam debebat decem Sempronio, de quo nõ conſtat aliqua ſcriptura; quia vel facta nõ fuit,vel fortè deperdita, quomodo probabitur hæc ſolutio,dico,quod probabitur per quinque teſtes, adhoc præſentes,& rogatos.auth.rogati.C.de teſt.Azo.in ſum. de teſt. num.21.& ita tenet Orian.eo.tract. n.30.niſi ſtatuto caueatur quod contra inſtrumentum ſolutio probari non poſſit,niſi per aliud inſtrumentum.vt Papię in ciuilibus & alibi,& ad hoc Viui.co.op.in verb.teſtis in ſcriptura.fo.250.ſed ſi ſcriptura fuerit deperdita poterit per teſtes probari. & Spec.eo.tit. §. de numero teſtium inquit,duos tantum rogatos ſufficere,ſed ſi non erunt rogati,quinque neceſſarios eſſe.vt in dic.auth.rogati.quæ opinio magis videtur textui conſona, non enim cauetur,hoc in caſu,de numero ergo ad regulam generalem recurrendum eſt,vt dixi.idem ſi non fuerint ro-
48 gati vt in ſcriptura priuata ſeu chirographo. Quinque teſtes etiam rogati probant,quem confeſſum fuiſſe ſolutionemſibi factam à debitore de eo, quod quis per inſtrumentum debebat. Lanfran. de Oria.d.n.30.eo.tracta.& Spec.vbi ſupra in dictis locis.In ſcriptura

publica duo teſtes ſufficiunt ad probandam ſolutionem. d.§. igitur inſtrumentum. auth.de inſtru.caut.in fi.quod eſt menti tenendum, At in priuata ſcriptura tres ad minus.l.ſcripturas.C.qui pot.i pign. dummodo à tribus teſtibus ſit ſubſcripta,vt requiritur in tali ſcriptura. vt dicam inf.& ſupradictis tribus caſibus notãdum eſt, quod etiam in aliquibus actibus,quamuis non ſolemnibus, teſtes requi-
B runtur rogati. Si quis per eius excellentiam eſſet ad aliquod munus admittendus qui alias propter ætatem non debet admitti,ar. eius quod dicit Ludo.Rom.in l.2.cum quid ſi cert.pet. talis excellentia debet probari per vigintiquinque teſtes,vt eſt tex.ſing. in l. vnicuiq; C.de prox.ſacro.ſcri·lib. 12.& ita tenet Iaſ.in l.cum quid. col.3. ſed in probanda excellentia maiori alterius excellentiæ mi-
49 noris requiruntur 15.teſtes. Quæro nunc,quot teſtes requiruntur in quolibet actuum vltimæ voluntatis: & primo quot in teſtamento,& dico regulariter ſeptem teſtes requiri tam in ſcriptis,quã in nuncupatiuo,& hoc eſt communi calculo receptum à Docto. in l.hac conſultiſſima.C.de teſta.Viui.co.op.verſic.teſtes ſeptem. Ad-
C uerte tamen,quòd probata expreſſa mente teſtatoris, dicitur pro-
50 bata tacita,ſicuti de hypoteca,& ſubſtitutione dicitur.per l.primã. ff.de rei vxor.act.Bal.eo.tract.de teſt.n.19.D. Anto.in c. ſignificauit de teſt.col.penul.vbi ſi in teſtamento ſunt ſeptem teſtes deſcripti, ſufficiunt quinque deponentes ſuper qualitate ſubſtantiali teſtamenti,vt etiam in c.ſicut in fi.de re iud.idem Anto. ait. Et ſicut in probanda vera & expreſſa voluntate Defuncti, requiritur legittimus numerus teſtium; ità in probanda tacita & præſumpta mente teſtatoris,ſeptem teſtes requiruntur.glo.ſing.& ord.in l. cũ propo-
51 nebatur ff.de legat.ſecundo vbi Bar. Nam taciti,& expreſſi eſt eadẽ virtus.l.cum quid.ſi cer.pet.Miſſing.obſeruat.98.Centu.4. ſed ſi teſtamentum fortuito amittatur,eius tamen amiſſio, & tenor probatur per duos tantummodo teſtes teſtamentarios & fidem faciunt, dato quod eſſet quæſtio de voluntate not.Bart.in l.ſi quis ex argentarijs.§.vlt.lect.2.de edend.& Bald.in l.teſtium,colum. 2.C. de teſtam.Catel.cott.memoral.in verſi.inimicitiæ capitales.licet alij.col.
52 3.At in teſtamento cæci ſolemniter confecto octo teſtes neceſſariò debent adeſſe:ita tenent.ſcrib.in dict.l.hac conſultiſſima.§.ſed quia. Eſt tamen verum,quod in alijs diſpoſitionibus cæcorum,eorum voluntas regulatur ſecundum voluntatem videntium: & eſſe communem & veriorem opinionem aſſerit Hip.Riminald.in tit.de do-

nat.

nat.n.626.in princ.& Craſſ.eo.tract.vltim.volunt. §. donatio.q.7. tamen teſtamentum Cæcorum valet inter liberos. ſi non adſunt in eo tot teſtes,ſed duo tantum,vt in teſtamento non Cæcorum.Bal.in l.hac conſultiſſima.n.1.& ſeq.C.qui teſta.fa.poſſ.Cepol.caut. 90. &
53 nota.quot quot teſtes requiruntur ad ſolemnitatem actuum vlt.volunt.tot requiruntur,ad reuocationem voluntatis.tenet Soc. Iunio, conſ.145.n.9.& ſeq.vo.2.Craſſ.vbi ſup.q.84.& dicam infra n. 67. & lit.t.in fi.& vi.Marſ.in pract.§.reſtat.n.6.cum mult.ſeq. vbi infert ad multa in quibus eadem ſolemnitas requiritur ad deſtruendum, quæ ad conſtruendum inſtrumenta,& nota ſemper quod debet articulari & probari id quod eſt cauſa impugnationis. Cor.conſ.316
54 n.34.vo.1. ſupradicta regula de ſeptem teſtibus adhibendis in teſtamentis,primo fallit in teſtamento condito tempore peſtis, in quo quinq; ſufficiunt,& ita obſeruari teſtatur Boer. deciſ. 218. n. 11.vbi iux.aliquorum ſententiam duos teſtes ſufficere,ait,Rip. in
55 tract.de peſt.priuileg. ſecundo.fallit in teſtamento ruri facto.nam numerus quinque teſtium ſat eſt. Bar.in l.fi.C.de teſta. & eſſe com. op.teſtatur Boer.deciſ.328.quod procedit in rure paruo,& homine egeno, vt in paruis vicis & in Pagis.l.fi.C.eo.de teſta.Craſſ.d. §.teſtamentum.q.54.n.7. vbi ponit differentiam inter nobiles villę, ſeu ruri commorantes,& proprios rurales ibi natiuos, licet & ipſi aliquo modo poſſunt eſſe nati ex nobili ſanguine,quod facile eſſe
56 poteſt,at iſti rurales,vt plurimũ ſunt ad inſtar caudæ Aſini molendinarij farinæ tinctæ,vel multi ex eis faciunt libenter illud,nos po-
57 ma natamus. fallit tertio in teſtamento tempore belli,in quo pariter quinque teſtes requiruntur, quæ opinio eſt communis & approbata. Craſſ.d.q.53.n.10.quod procedit,ſi à pagano factum ſit, ſecus ſi à milite,quia in hoc caſu diſtinguendum eſt,aut ſit teſtamẽ-
58 tum à milite,dum eſt in bello,& in conflictu in acie, & tunc etiam ſine teſtibus ſpecia im adhibitis nuda voluntate enixa valet teſtamentum ſecundum communem ſententiam; aut ſit à militibus, ſub tentorio, ut puta quando commorantur in aliqua terra ſub vexillo,expectantes iuſſum eundi citò ad bellum,& tunc numerus duorum teſtium ſat erit.tex.in l.milites.C.de teſta.mil.to.ti.ff.eo.l.diuus in princ.& l.Lucius.ff.de teſt.milit.Pract.Pap.in for.lib.quo petitur hæred.ex teſtamento.in gloſſ.vallato.legitimo numero teſtiũ.Quar-
59 to fallit,quando teſtamentum fit in carcere,quinque.n.teſtes ſufficiunt.Vaſq.de ſucceſſ.creat.§.23.n.2.Rip.in tract. de peſt. priuileg.

Digitized by Google

vltimo & teſtes non debent eſſe ex carceratorum numero, qui numerus neceſſitate cogente minor etiã ſiat erit.per ſupradicta quamuis executor teſtamentarius poſſit eſſe teſtis in teſtamento Maſcar.de probat.concluſ.710. quinto fallit in teſtamento ad pias cau-
60 ſas. nam quinque teſtes ſatis erunt. imò aliqui.Doct.tenent, duos tantùm ſufficere per c.relatum.il primo. de teſta.viui. co. op. verſi. ſeptem teſtes. Boer.deciſ.93. tamen ſi adeſſe poteſt numerus ſufficiens,quando hæreditas eſt magna,laudo numerum quinque te-
61 ſtium adhiberi: ſexto fallit in teſtamento inter liberos, in quo de duobus omnes ſcrib.ſunt contenti.per gloſſ.in authen.quod ſine.de teſta. & eſt co.op.de qua viui. co.op.lib. primo opinione 343. ſep-
62 timo fallit in codicillis,in quibus quinque teſtes duntaxat requi-
63 runtur.tex. in l.fi.in fi.& ibi doct.C.de codicill.& totidem requiruntur in donatione cauſa mor.l.fi.C.de donat.ca.mor.& eſt co.ſententia. de qua teſtatur Hip.Riminal.in d.l.fi.C.de donat. n. 343. o-
64 ctauo quando teſtamentum coram iudice eſſet factum, tunc duo
65 ſufficiunt,quia præſentia iudicis ſupplet defectum ſolemnitatis. Bar.in leg.omnium.C.de teſta.& Craſſ.d.§.teſtamentum.q.54.n.19. vnde infertur,quod quando in contractu minorum non adeſſet niſi vnus proximus,nec plura adeſſe potuiſſent, licet ſtatutum duos adeſſe vellet,tamen in hoc præſentia iudicis ſupplet, vt Cott. memoral.in verb.iudicis preſentia multos effectus parit.&ibi doct.per eum allegat. Nono eſt tamen dare caſum, quod teſtamentum fiat
66 ſine teſtibus,& valeat.vt ſi coram Imperatore erit conditum.d. l. omnium.C.eo,& Craſſ.vbi ſup.Decimo fallit,ſi teſtamentum ſit factum in portu infideliũ,quia ſine ſolemnitatibus tenet. Strac.de mercatu.rubr.de nauigatione. n. 26. Vndecimo fallit quando fit extra iuriſdictonem Imperij Ro.quia coram duobus teſtibus factum valet ſecundum Alex.in l.2.C.quando teſta.aperi.Nat.conſ.621. n. 6.
67 to. 3. ad reuocandum tamen prius teſtamentum,ſufficiunt tres teſtes.ita eſt tex.in l.ſancimus. C.eo. de teſt.ad quem tex. eſt omnino videndus Bal.ibi quem cæteri ſequuntur,& hanc opinionem tenet Angel.Aret.in §.ex eo autem.in 3.col.Inſtit.quib.mo.teſta. infr. vbi dicit,quod tres teſtes cum concurſu decennij,ſufficiunt ad probandam contrariam voluntatem,& ita obtinuiſſe quos debet eſſe rogatos,inquit Thom.Diplo.addit.ad Barto.in d.l.ſancimus.lit.b. immo duo teſtes ſufficiunt ad probandam reuocationem prioris teſtamenti,ad fauorem filiorum Caualca.deciſ.27.n.65.p.1. Matic.de conie-
ct1.

Digitized by Google

ctu. ⁊ vlt.vol.lib.3. tit.13. n. 5. vbi de errore Notarij,& pulcrè Ro. conſ.384.n.3.& 4.nã ſicuti lex remittit numerũ teſtium in teſtamento inter liberos.ita & in eius reuocatione,vt contrariorum eadem ſit diſciplina.glo.& doct.in rub.de acq.poſſ.vi.ſupra n.53.& ex hoc infertur ad ſtatuta præſertim Ianue. lib. 4.c. 1.

68 Ad probandum verò errorem ſolemnitatis,requiruntur duo tantum,ad probandum errorem ⁊ voluntatis,tot requiruntur, quot ad perficiendum actum.facit tex.in l.cum proponebatur,& ibi not.glo.
69 communiter approbata. de legat. 2. Et no.quod in teſtamentis ſolemnibus,ſiue in ſcriptis,ſiue nuncupatiuis,neceſſe eſt,omnes teſtes eſſe rogatos. vult hoc text.in leg.hæredes palam.§.in teſtamentis.ff.de teſtam. Iaſ.in l.hac conſultiſſima,in primo quęſito in princ. & Alex.conſ.70.n.19.vo.2.& eſt communis opinio apud viui. in verb.teſtes,& ſufficit rogatos eſſe à notario,conſentiente teſtatore, & hæc eſt communis opinio de qua Iaſ.in d.l. hac conſultiſſima. C. eo.quamuis gloſſ.prima in auth.rogati.de teſt.contrarium teneat : ſed communis procedit etiam de iure Cano.à qua non eſt recedendum.ſcrib.in c.cum eſſes.de teſta. At in infraſcriptis caſibus, vt in
70 teſtamento inter liberos non requiritur,quod teſtes ſint rogati, ⁊ vt teſtatur com.eſſe opinionem Dec.conſ.160.n.2. Nec in teſtamento ad pias cauſas,de communi teſtatur Rom.in auth.ſimiliter. n. 6. C. ad leg.falcid.& vti veram,& amplectendam dicit Emanuel à Coſta. in c.ſi pater.verſ.in ſuo teſtamento n.9.de teſta. Nec in teſtamento tempore peſtis & belli,latè Craſ.in d.§.teſtamentum. quæſt.11. 18. & 53.& 58.& regulariter in vltimis voluntatibus,quæ habent priuilegia,ſolemnitates iſtæ ⁊ videntur remiſſæ, ⁊ vt per Alex.d.conſ.70. 19.& ſeq.vo.2.& hos caſus ponit Craſſ.d.§.teſtamentum per to. &
71 doct.in d.l.hac conſultiſſima. Sed in contractibus debent eſſe rogati,& in omnibus actibus vbi certus numerus teſtium requiritur.de quo certo numero ſit iure cautum. tenet Iac.Butrig.eo.tract.
72 cap.4.Hinc eſt,quod in donatione cauſa mor. (quæ quatenus ad formam magis contractibus æquiparatur,vt eſt commu.opinio, ⁊ vt per Craſſ.in §.donatio, quæſt.2.n.1.& ibi ſequaces allegat.)teſtes
73 requiruntur rogati. in alijs autem actibus,in quibus numerus teſtium a iure eſt indeterminatus,non eſt neceſſe teſtes eſſe rogatos : Sed ſat eſt,vt dicitur,tempeſtiuè,fortuitu eò aduenisse, & ibi ad fuiſſe,dicuntur teſtes rogati,quando ad illum actum particulariter ſunt vocati,& adhibiti,& præcisè rogati,vt quando dicitur à tabell-

one

Digitized by Google

lione erga illum,vel illos,eſtote mihi teſtes. quam Pract. dat Bar. in dict. auth.rogati.C.de teſt.Azo.in ſum. C.eo. de teſt.n.21. vbi ponit,quibus caſibus teſtes debeant eſſe rogati,& rogare teſtem eſt eis
74 denunciare vt aſſiſtant.Spec. de teſt. §. 1. n. 94. Dicuntur fortuiti, quando,vt dixi,caſu aduenerunt,vbi actus celebratur ſponte ſed non vocati,quia etiam ſibi non aduenisſent,tamen actus celebratus fuiſſet,quamuis ſcripti ſint in illo actu ſed de rogitu nulla fiat men-
75 tio. Et in tantum valet,teſtes eſſe rogatos,quod ſi teſtis examinatus
76 fuerit,& dixerit audiuiſſe,ſed non fuiſſe rogatum,non probat in illis caſibus,in quibus oportet teſtem eſſe rogatus: Apoſtill. ad Bar.in d.l.hac conſultiſſima.lit.i. & Alex.conſ.33.in 3.vo. & Paul. de Caſt.conſ.204.& ideo notarij ſemper obſeruant ſcribere in fine cuiuſcunque contractus,præſentibus Petro,Iacobo, & Andrea, adhoc ſpecialiter vocatis,ſeu rogatis & dicit Notarius, vos teſtes ipſe
77 rogatus aliàs rogitus non præſumitur,cum ſit quid facti. l. facta. §. in bello.ff.de capt.& poſtli.reuerſ.& in prop. tenet Alex. conſ.153. n.9.lib.2.& eſt com. opinio de qua teſtatur, Vaſq. de ſucceſſ. creat. lib.2.§.13.n.70. & ſufficit eſſe rogatos,vel à teſtatore, vel à Notario.Ias.in l.iubemus.col.ſi.C.de teſta.& rogare & vocare teſtes , eſt idem Bal.in l.ſcriptum.C.qui pot.& ſi Notarius dixerit teſtes fuiſſe preſentes & non adijcerit rogatos, non intelliguntur rogati , Niſi fortè occurrat teſtem ſe propria manu ſubſcribere Boer. Deciſ. 34. n.2.3.& 4.& Fely.in c.1.col.6. de fid. inſtru. Sed ſi reuocaretur in dubium,quod teſtes fuiſſent fortuiti,poſſet per duos teſtes probari de rogitu teſtium facto à notario,vel teſtatore,cum ſit quidam actꝰ inter viuos.vt eleganter not.Bal.in l.comparatione in ſecundo, notabili.C.de fide inſtrum. & Cattel.in ſuis memorial. ita dicit & tenet. in verſi.inimicitiæ capitales. col. 4. ad idem facit. quod ſcias
78 etiam,in materia vlt.volunt.quod teſtes debent vno contextu omnes ſimul,eodemq; tempore,quo teſtamentum celebratur adeſſe, & audire totum tenorem,& omnia contenta in eo. & etiam videre teſtatorem,adeo quod ſi paries,aut Cortina eſſet intermedia inter teſtatorem,& teſtes,non valeret teſtamentum,Pacian.de probat. c. 10.per tot.lib.1.& hoc propter falſam vocem,quam quis loco teſtatoris fingere poſſet, adeo aucta eſt ingordigia hominum. quod facit etiam contra illos tabelliones, qui in teſtamentis legata ſibi ipſis,vel filiis eorum aſcribunt tot.ti.C.de ijs qui ſibi in teſta.ad cri. & tenentur pœna falſi,vt dicit Boſſ.to.tit.de his qui ſibi aſcrib.in te-

ſtamen-

Digitized by Google

ſtamento,& præcipuè Ang.d.l.1.C.de ijs. qui &c. late Pacian. de probat.d.c.10. quod facit contra prauos homines præſumentes aliena clam audire peccata. Quibus non eſt credendum Rip. tract.
79 de Remed.cõtra Peſtẽ.n.105. Deus enim iſtorum iuſtus malorum vindex,ex quibus ſupradictis circunſtantijs,eſt videre tex.in l.2.§. idem Labeo.ff.de aqua plu.arcen.& Craſſ.d.§. teſtamentum. q.59.

D Solemnitas teſtamenti poterit per duos teſtes probari, ſi ommiſſa per errorem Notarij fuerit. Ang.in l.ambiguitates.C. de teſta. vbi de Rogitu.& Anto·Ranch.in addit.ad Guid.ſ P.ſuper deciſ·130.in hoc propoſito pulchrè diſtinguendo ſecundum co. op.ait,quòd vbi agitur de probanda defuncti voluntate à notario ommiſſa,per duos teſtes probari poterit; vbi verò eſſet probanda voluntas ſubſtantialis teſtatoris à Notario ommiſſa,tunc talis ommiſſio erit probanda per ſeptem teſtes. Sed ſi talis ommiſſio voluntatis ſit facta in codicillis, probabitur per quinque teſtes,per illos ſcilicet teſtes,qui interfuerunt in teſtamento vel in codicillis. Bal.in l.cum proponebatur de legat.ſecundo,vt vnaqueque res ſecundum eius ſubiectã materiam compoſita,& diſcompoſita,ſoluta & diſſoluta cenſeatur: Reg.l. Nil tàm naturale de reg.iur. cum ſimil. Alia eſt ommiſſio ſubſtantialis,quæ reſpicit non voluntatem teſtatoris, ſed formam ac ſolemnitatem teſtamenti,& hoc caſu per duos teſtes probari poterit.Ias.in l.error.n.7.C.de Error Aduo. Nominatio autem hæredis,vel filij per duos teſtes probabitur,quia eſt de extrinſeca, & non intrinſeca ſolemnitate.Miſſing.Centu.7.obſer.64.& Maſcar.de probat.concluſ·642.vo.2.An autem teſtamentum fidem faciat abſq; quod teſtes in eo deſcripti ſuper recognitione teſtamenti examinentur,& certe quo ad teſtamentum nuncupatiuum ſufficit ſubſcriptio notarij in authentica forma adhibitis teſtibus,non cancellatũ nec vitiatum. ſecus in teſtamento in ſcriptis quando illud produceretur coram Iudice ad petendam immiſſionem bonorum virtute. l.fi.C.de edic. Diui.Adria.toll.vbi vi.Igneum.latè materiam examinantem vltra alios.niſi teſtamentum in ſcriptis fuiſſet prius apertũ & publicatum iuxta ſolemnitatem l.publicati,c. de teſta. & in tit. quemad.teſta.aper.tradit pulchrè D.Menoch.tract.adipiſc. remed. 4.n.95.& Doct.paſſim in d.l.fi.& D.Menoc.d.remed.4.n.960. docet practicam publicandi teſtamentum,ad quem recurre. Item immiſſio poſſeſſionis probatur quinq;teſtibus concluſ. Maſc.1066.&
80 qualiter probetur vi.infra par.3.ſub n.181.lit.Q.in fi.Sed non ſic in

acti

actibus inter viuos,quoniam ſi teſtes non viderint contrahentes,ſat
erit de auditu deponere,vt per gloſſ.in d.§.Item labeo eſt bene ve-
rum , quod in contractibus, in quib.requiritur,teſtes rogatos eſſe,
tunc nedum audire,ſed & videre debent contrahentes,itaque quan
81 do examinantur,debent concludere,quomodo partes ſe habuerũt
in illo actu.ita Federic. Schenc. eo.tract. n.58. cum ſeq.& mihi in
contingentia facti euenit,dum his ſtudium darem,vna die exami-
nando teſtes ſuper contractu dotis inter quoſdam nobiles coniuga-
tos celebrato,& vellem ſcire,quomodo ſe haberent contrahentes in
illo actu,motus ex rationabili cauſa,interrogaui teſtes, qui dixerũt
ſponſum ſemper tenuiſſe manum ad bragetam , & oculos ad ſpon-
ſam,& quod iudex, qui ſuum interpoſuit decretum ſuper illo con-
tractu,vti nimis ſcrupoloſus ſui decoris,reprehendit illos,ſed ſpõ-
82 ſa citò dixit, dñe iudex hoc ad vos non pertinet.& iſta fuit conclu-
E ſio teſtium. Et teſtes de auditu eo magis probant, quando cucurrit
viſus,Io:And.in c.ex literis,de conſuet.poſt gloſ.in verb. audierint,
Aug.in Auth.de Hære.& Falc.§.huius nobis,vlt col. in princ. verſ.2.
nota.& de auditu optime probant,quando habent notam vocem,
Rain.in d.§.idem labeo.Etſi teſtis dixerit, quòd interfuit tractatui,
& non addat,& concluſioni,actus ſeu contractus non probat,tex. cũ
glo.in l.eleganter ff.de condit.indeb.aliud eſt præparatorium,aliud
præparatũ.Gomeſ.var.reſolut.tit.de perſo.quæ contrah.poſſ.vel ne.
verſ.Decimoquarto proſequẽdo. & in ijs in quibus teſtimoniũ de
auditu proprio tenet,transfertur onus probandi contrariũ in aduer-
ſariũ Pacia.de probat.c.10.n.94.lib.1. Notandũ inſuper,ꝙ in cauſa
83 ciuili ad probandam actoris intentionem duo,vel tres teſtes ſuffi-
ciunt,quia non eſt hic certus determinatus numerus : & ſic ſtatur
84 regulæ generali vt in c.omnium de teſt. ſolent cauti procuratores
ſuper quolibet capitulo producere duos teſtes ad minus,& quantò
plures producuntur tanto magis probant. Iac.Egid. eo. tract. n.51.
qui ſecundum cap.Inno. quod incipit , multis iuris articulis , in-
quit,quatuor teſtes debere interuenire,ſuper vnumquemque arti-
culum. ſed duo ſat erunt,in qualibet cauſa,& ſi cauſa erit ciuilis,&
non ardua etiam vnus teſtis ſufficiet, cum iuramento ſuppletorio
partis:de quo eſt materia in l.admonendi,vbi Bar.& Iaſ.late.de iur.
iura.Bal.in l.in bonæ fidei.C.de rebus credit.& ibi not.in ſecunda
colum.verſicul.venio.ad ſecundam.& pulcrè.Pract. Striact. cap.20.
F num.5. Poſtremò ſcias quod vnus teſtis poteſt loco alterius ſubro-
gari

Digitized by Google

gari dummodo detur ei notitia de iam geſtis, quod euenire poteſt ſiue in teſtamento ſiue in contractibus prolixis neceſſitate cogente teſtem diſcedere ante perfectionem inſtrumenti, & breuiter notitia detur oretenus à conteſtibus de ſubſtantialibus contentis in eo. ſecundum Nell·co.tract.de teſt. n.104.per tex.in l.cum antiquitas.
85 de teſta. Nunc in cauſis criminalibus ſcire oportet, quod delictũ probatur per duos teſtes. conteſtes omni exceptione maiores vel p inſpectionem occulorum, vt per Clar.§.fi.q.74.&Maſcar.de probat. concluſ.498.vo.1.Verum ex pluribus inditijs probatur, & qdlibet inditium debet probari per duos teſtes: quæ opinio eſt communis & vera apud omnes Pract.criminal.& teſtatur Iaſ.in repet.d.l. admonendi.n.207.de iur.iura. Bal.in l.non hoc C.vnde cognati. Paris Put.de ſyndi.in ver.tortus il 2.c.3.quod de clara vt inf.num.ſeq. & quot ſint, et quę genera inditiorum ponit.Clar.§.fi.q.20.latè.Boſſ.in tit.de inditic.latisſimè Blanc.in repet.l.fi.de quæſtio.Guid. de Suz.
86 de indic.& nota, quod iuditium non definitur, ſed iudicis arbitrio relinquitur, qui iudicabit, an iudicium ſit ſufficiens ad inquirendũ, ad tranſmittendam inquiſitionem, ad torturam, ad capturam, & etiam ad condemnandum. Secundum Bar.in l.fi.de quæſtio. & in l. maritus.eo.ti.tex.in l.3.§.tu magis.ff.eo.& pro aliquali inditiorum
87 intelligentia; dico, quod inditium dupliciter ſumi poteſt, modo generaliter pro omni, & toto, eo, quo ad veritatem perducimur, ſiue mediate, ſiue immediate, quodq; ex iſtis decem prædicamẽtis percipi poteſt, puta ex teſtibus, ex re, loco, & tempore, ex ſcriptura, ſigillis, & lapidibus, & arboribus & fama. Secundo modo ſtrictius aſſumi poteſt inditium, ex dicto ſolummodo teſtium, ſiue remotum ſiue proximum ſit dictum, vt dicam inf. vnde regula eſt communis,
88 quod quando lex non præſumit, tunc quodlibet inditium debent probari per duos teſtes.no.Bal.in l.non hoc.C. vnde cognat. Doct. in l.neque natales.C·de probat.Clar.§.fi.q.22.per to.& hæc communis opinio ſequitur à Doc.in l.fi.vbi gloſſ·in verb.vel iudicis.C.fam. hercıſc.Paris de Put.tract.de ſynd.in verb.tortus c.2.in princ. Alex.
89 in conſ.179.lib.2. Inditiorum etiam alia leuia, alia leuisſima, alia grauia, alia grauisſima.Bal.in l.ea quidemC.de accuſat.Bar.in l.ma-
90 ritus.de quæſtio.Clar.§.fi.q.20. Rurſus dicuntur inditia proxima, per quæ immediatè, & directo veritas cognoſcitur, illa verò dicuntur remota, per quæ non immediate, ſed mediatè & per obliquum, & per indirectum teſtis deponit; nam quando teſtis deponit de

H viſu,

viſu,& auditu, de reprobabili,& veriſimili, tunc proximè, directè, & immediatè deponit. Menoch.de arbitr.iudic. caſ.270. n. 13. fol. 244.Franc.Caſſ.in tit.de torment.c. 6.n. 6. Secus quando deponit tantum de vno ſenſu corporeo,quando per vtrumque ſenſum eſſet concludendum,vt dicam infra vi.Marc.Ant.Blanc.in repe.l.fi.de
91 quæſtio. n.47.Caſſà.eo.tract.n.7. Sed aduertendum eſt,quod in illis caſibus,qui ſunt difficilis probationis, de quibus infra ponam, tunc probationes per inditia remota erunt ſufficientia; quoniam in
92 illis caſibus lex præſumit,vt dixi.Si autem quæratur,quæ ſint inditia leuia,dico eſſe ſuſpitiones, coniecturas,& alia adminicula, quæ
93 dicuntur Vehemens ſuſpitio, & de quibus vltra Barr. vide Iaſ. latè in l.admonendi.de iure iura.& Bal.in d. l. ea quidem C. de accuſat. & in l.fi.C.fam.herciſc.Put.de ſynd.d.c.2.n.3.in verb.tortus. Alia etiam dicuntur læuia, vt fama,& diffamatio.Aug. ad Angel.in ver. fama,& in verb.diffamat,& pulchrè,& latius per Clar.d.§. per multas quæſtio. Alia dicuntur inditia indubitata, vt eſt,quando delictū
94 eſt notorium, Paris de Put. vbi ſupra d.c.3. in ſumma ſecundū cri-
95 minum qualitates inditia conſiderari debent.idem Paris de Put. in
96 verb.tortura.il 2.c.2.n.3.vbi ponit,quomodo cōcludere debent teſtes,vt ſi agatur de veneno,inditia veneni ſunt liuores per totū corpus, aliqui dicunt,quòd etiam ſi totū corpus cremaretur, cor illæſū remaneret;vt inquit Suet.in Caligula.in princ.ſed, imputato craſſatore,eſt concludendum de vulneribus,& cruore,ſi ſacrilegus circa prædam ſpolij,& ſpolij qualitatem,vel in alia ſpecie,quia arguetur fortè,quòd monialem,& Deo dicatam attentauerit, & de alijs iux.genus,& ſpeciem ſuam,ſic eſt concludendum;&in hac materia inditiorum,videte Fran.Caſo.inter tract. cri. diuerſorum, qui
97 tabulam inditiorum ponit. Quæro quænam inditia requirantur ad formandam,& tranſmittendam inquiſitionem, & regulariter duorum teſtis dicta eſſent ſufficientia Boſſ.late in tit.de Iudic.& cōſiderat ante tor.per.tot.& Farinac.de indit.& tortu. vbi latiſſimè. Bru.Caſo.Ghirlan.& alij copioſe.inter tract.Crimi. diuerſo.ſin minus vnus teſtis omni exceptione maior,iuncta quęrela,erit ſuffiiciēs inditium.Bar.in l.maritus.ff.de qō.Bald.conſ.259.vo.1.& qm̄ in hac materia multi doct. variant, aliqui dicunt ſufficere inditia leuia, aliqui vrgentia, aliqui famam dicunt præcedere debere,& diffamationem,vt Boſſ.in tit.de inquiſitio.n.61.& Clar qui tenet,contra Boſſ.d.§.fi.q.20.verſ.adformandā.Sed certè ſi delictū erit leue, vtiq;
leuia

leuia, ſi graue, grauia inditia requiruntur, nam, vt mox dixi, iuxta criminum qualitates inditia eſſe dn̄t. Paris de Put. d. verſ. tortura
98 il 2. c. 3. facit illud, q̄ d̄r de pœna, quę eſt cōmenſuranda delicto. l. ſancimus. C. de pœn. & hoc iudicis arbitrio relinquitur, vt per Menoc. de arbitr. iud. caſ. 270. n. 4. Paris de Put. in verb. tortus. il 2. c. 3. Marſ. in l. quæſtionis modum. n. 37. Cy. d. l. fi. C. de quæſtio.
99 Sunt tamen aliquæ inquiſitiones, in quib. non requiritur, quòd præuia præcedant inditia, vt in inquiſitione generali, quæ fit à ſyndicatoribus contra officiales, de qua per Pariſ. eo. tract. ſynd. in verb. inquiſitio. c. 3. & per Amad. eo. tract. ſub n. 4. vbi formam talis inquiſitionis ponit. & Ang. in tract. maleſ. in verb. hæc eſt quædam inquiſitio generalis, tam quo ad delicta, quam quo ad perſonas, vt prudenter facere ſolent officiales in prin. eorum officij, de qua in l. 1. &
G ibi ſcrib. C. vbi de cri. agi oppor. Immo teſtis ſuper inquiſitione generali recepti non probant. Inoc. in c. bone. il 1. de elect. nec poteſt deueniri ad torturam ſecundum Bar. in l. vlt. ff. de quæſtio. ſic apud D. Decia. in ſuo tract. delict. lib. v. cap. 27. n. 3. multo minus ſi huiuſmodi teſtes de illis eſſent, qui vel conſilium contra bonum officialē congregauerunt, vel illum querelauerunt. Put. de Sindic. in verb.
100 teſtis. cap. 3. n. 1. & 3. & infra dicam. At in generali inquiſitione quæ fit contra illos, qui non ſunt ſubiecti regulariter ſyndicatui, vt ſunt epiſcopi, & qui præſunt capitulo, collegio, & iis ſimilibus, hoc in caſu inditia debent eſſe legitima, vt in c. 1. de off. ord. & ibi Cano. Bonicont. in ſuo tract. de accuſ. & inquiſitione. nu. 36. idem ſi inquiſitio eſſet generalis, quoad perſonas, licet ſpecialis quoad delictum vt in furto; nam debent præcedere inditia, licet læuia, conſtito de delicto: de qua eſt materia. in l. 4. § mandati. ff. ad leg. Iul. pecul. &
101 Amad. vbi ſupra n. 24. & nota, q̄ in materia furti licitum eſt iudici parte inſtante, dari licentiam famulis, vt per domus vicinorum, & per alias, de quibus qualis qualis habetur præſumptio perquirant rem furatam. & eſt communis opinio, de qua teſtatur ad Aug. Ang. de maleſ. in verb. & veſtem cęleſtem. & ita quotidie practicatur, & practicatum eſſe, teſtatur Alcia. cōſ. 462. quem in prop. allegat Clar. lib. 5. ſent. §. furtum, verſ. quæro nunquid. & in hac furtiuæ rei perquirendæ materia. vi. Blan. de indic. n. 409. cum multis ſequen. & n. 413. vbi limitat, illud non habere locum, quando vicinus eſſet bonæ vocis, conditionis, & famæ. Plot. in l. ſi quando. n. 824. c. vn. vi. Marſ. pract. §. Diligenter. n. 95. cum ſeq. & tradit Barto. in l. dn̄s Horreorū.

Digitized by Google

102 vbi etiam Bald.ff.locati.& quibus modis in materia furti aſſumantur indicia,recurrendum eſt vltrà alios,ad Blanc.de indic.dicto n. 409.cum ſeq. Spec.in tit.de furt.in fin.Barto.in l.ſi quando. C.vnde vi.& in l.prima.§. 1.ff.de furt.& Plot.in l.ſi quando. n.881. & 882.
103 vbi ponit inditia furti. Et quæ ſint illæ perſonæ, contra quas lex
104 præſumit. n.413.cum plurib.ſeq.At prius conſtare debet de delicto vt dixi,licet non appareat,cuius res furata ſit. latè Clar.dicto §. furtum. Bald.in authen.ſed nouo iure.C.de ſer.fug.Angel.d.verſic. & veſtem cœleſtem,& in l.prima.§.interdum.ff.ſi pars. hæred. pet. vbi ita dicit practicari; & quo modo procedit,ſtatim dicam latiſſimè Farinac.q 2.per tot.& Bruno.à Sol. conſ. crim. ſuo quod magis tractatui aſsimilatur.ſub n.200.& Gabr.co.concl.lib.7.concl.17.vbi
105 plenè.Hinc infertur ad ſtatutum de damnis datis,quo diſponitur credi debere iuramento damnum paſſi,nam ante omnia prius debet conſtare,damnum datum fuiſſe,& in quo loco. Dec. conſ. 221. n.6.& ſeq.2.par.& in conſ.83.col.9.verſi. quinto reſponderi poteſt prima par.And.Barba.conſ.28.n.13.vol.primo. & de plena intelligentia huius ſtatuti latè trad. honor.pater meus Dom.Carol.Caualca.in ſuis Reſpon.reſpon.270.& Plot.dicta l.ſi quando n.820. vſq;
106 ad n.878.vbi ponit treſdecim indicia,per quæ dignoſci poteſt, à quo damnum datum ſit,&quod prius conſtare debeat de delicto in omnibus cauſis,eſt communis opinio Boſſ.in tit.de delicto. in princip.per tex.in l.prima.§.item illud,ff.ad Syllan.& Clar.dicto §.fi.qō.
107 4.in princ.vbi dicit,quod ad inquirendum ſatis conſtare de delicto,dicitur,quando porrecta eſt querela,vel notificatio ; at ad torquendum,& condemnandum niſi per teſtes,& inditia debet iudex deuenire. vt per Clar.q.64.& dicam infra,& maleficium noctis tempore commiſſum probari per teſtes qui notam habent vocem delinquentis,&eo magis ſi lucebat Luna,aut fortè lumina accenſa vt puta lanternę & Cerei,vel ignis lumen daret.vi.Marſ.de probat.conc. 1109.vo.2.& concl.498.vo.1.& hoc ne fortè dicatur caſu fuiſſe ſecuta mors,vel factum illud,quod in delictum aſſumitur.
108 Nunc redeundo,vnde digreſſus ſum,non omitto,etiam in materia inquiſitionis eſſe differentiam inter inquiſitionem ex officio, & illam,quæ ad partis inſtantiam tranſmittitur;quam aſsignat glo.vbi Abb.& alij cum materia. in capitulo primo.de conſtitu.& Boſſ.eod. tit.de inquiſitio. n.21.& n.23.vbi inquit,quod inquiſitio nullo modo eſſet tranſmittenda,non præcedentibus inditijs, etiam Principe

man-

109 mandante;& poſſunt iudices inquirere ex officio, ſine partis inſtantia in omnibus caſibus grauibus, & atrocibus, vt puta, in homicidio, furto raptu virginum; multo magis in crim. læſ. maieſt. blaſphemiæ, hęreſis, & in omnibus alijs caſibus publicis; de quibus to-
110 to tit. inſtitu. de pub. iud. ſecus in aliis caſibus non publicis, non pijs, non priuilegiatis, in quibus etiam ſi iudex iuſtam & probabilẽ ignorantiam non haberet, tamen officium ſuum non tenetur impartiri, niſi petenti. in l. 4. §. hoc interdictum. & ibi Barto. ff. de damn. infec. ſed ſi eſſent caſus priuilegiati, pijs, miſerabiles, tunc ſi iudex iuſtam, & probabilem ignorantiam non haberet, etiam ex officio tenetur procedere, ſecundum Barto. ibi, n. 2. & vi. ibi etiam Apoſtill. lit. A. & eſſe co. opinionem oſtendit latè Viui. lib. primo. opin. 175.
111 Dixi, quod duo teſtes requiruntur ad tranſmittendam inquiſitionem, vel ſaltem vnus omni except. maior. addo Bald. in capit. primo.
112 §. ſacramentum. de cõnſuet. Reti. pheu. & licet ſupra dixerim, q̃d in hoc crimine læſ. maieſt. teſtium omnium habilitas, & inhabilitas eſt adæquata, ſecundum Boſſ. eod. tit. crim. læſ. maieſt. n. 102. intellige tamen procedere, quando tractaretur de habilitate ſexus, puta, maſculorum, vel fœminarum, ſed in hoc caſu differt; quia inquiſi-
113 tio eſt fundamentalis intentio, quæ bono lapide fundari debet, & maxime in caſibus tàm periculoſiſſimis, & damnoſiſſimis; vt in crim. læſę maieſt. Hæreſis, ſimoniæ, & in omnibus alijs, in quibus quis pu-
114 niendus eſſet pœna capitali. Vñ concludo quod vnus teſtis quolibet caſu debet eſſe omni exceptione maior, ad tranſmittendam inquiſitionem. vt com. opin. teſtatur. Viui. opin. 422. lib. 1. & eſſe perpetuò tenendam. ait. Ema. Soarez. recept. ſenten. in verb. teſtis vnus. n. 107. etiam quod teſtis eſſet omni exceptione maior ſi non deponeret proximè ſed remotè non faceret indicium etiam ad torturam. vt infra n. 117. glo. ſing. in l. fi. C. fam. herciſ. Marſ. pract. diligenter n.
115 21. cum plur. ſeq. & ſi non deponeret proxime ſed remotè, tunc duo loco vnius requiruntur. vt per Barto. in dicta l. fin. & in l. maritus. ff. de quæſtio. Alex. conſ. 5. col. 2. in fin. vol. 1. Boſſ. in tit. de indic.
116 n. 18. & ſeq. ſed ſi duo teſtes erunt ſingulares de auditu à diuerſis perſonis, non coniungentur ad faciendum vnum indicium perfectum. Alex. conſ. 82. col. 2. vol. 1. & dicto conſ. 179. de quo latius di-
117 cam in tertia parte, num. 128. Quęro etiam, quot teſtes ſufficiant ad hoc, vt quis poſſit torqueri; & videtur in omnibus illis caſibus, in quibus dictum vnius ſufficit ad tranſmittendam inquiſitionem;

pariter

pariter & illud erit ſufficiens ad torturam.ita tenet Bar.in loc.ſupra citato.& Clar.dicto §.fin.quæſtio.20.verſic.ad torturam.Alex.in l.ſi. C.ſam.erciſcun. Guid.de Suy.inter tract.crim.diuerſ.tit.de indit.& tortura.n.94.car.326.Anto.Gomeſ.varia.reſſolut.tit.de tortura.c.13 tom.3.n.18.& 19.& communem eſſe opinionem,teſtatur etiã Bart. in dicta l.fin.de quæſtio.n.5.teſtatur pariter Ruin.conſ.147.n.3.lib. 5.pract.Carer.n.100.Soarez.recept. ſent.in verb.teſtis vnus. n.109.
118 & quod iudex obſeruare debet,vt intelligat inditia ſufficientia ad torturam;vi.Menoc.caſ.270.n.5.car.244.de arbitr.iud.vbi illud præcipue ſpectatur quod inditia ſint veriſimilia, & probabilia,& non ſuſpecta, & per media concludentia probabiliter, & neceſſario,& non contingenter.Rip.in l.ad probationem.n.5.C.de teſt.rid. Put.tract.ſynd.cap.ſexto.verb.tortura. ſed non ſufficiet ad torturã
119 dictum vnius teſtis,ſi alia repugnantia inueniantur. velati ſi remote & non proxime deponeret.vt ſupra,& Marſ.in d.§.diligenter. n.71.& in princ.d.§.& vide quę dixi infra n.23. Bald.in l. ſecunda. C.quorum appellat.non eſt neceſſ.Anch.conſ.285. & illud dicitur proximum & verum teſtimonium eius,qui de viſu deponit ſuper maleficio, & ſic proximum ad torturam inditium eſſe debet,aut qñ quis eſſet captus inflagranti crimine,& apparet verè ità eſſe,& non
120 fictè,nec imaginarie , quib.caſib.inditium dicitur proximum. at ſi teſtis diceret audiuiſſe dici illud,quod eſſe,& non eſſe poteſt, vel
121 ſi præſumeretur delictum factum fuiſſe à perſona malæ conditionis,tunc remotum eſſet inditium: ex præſumptione tantum, & non eſſet ſufficiens ad torturam.Franc.Caſo.inter tract.cri.præmiſſ. 7. n.
122 7.vnde inditium remotum per duos teſtes debet probari, & non requiritur quod iſti duo teſtes ſint omni exceptione maiores ſecundum Marſ.d.§.Diligenter.n.8.vbi etiam allegat ſoc. conſ.54. viſis teſtibus.col.4.vo.3. vbi latè de iſta materia.& ita erit ſufficiens ad torturam,ſecundum Bar.in ſæpe allegat.l.fi.n.7.& com.opinio. de qua Boſſ.d.tit.de indic.n.71.Alex.add.ad Bart.lit.a.§.licet.Clar.d.§. fi.q.54.verſi. ſed quæro,velir,quod reus,vt plurimum ſubijci poſſit tormentis,ſiue inditium ſit proximum,ſiue remotum ; tamen in-
123 telligendum eſt de vtroque vt mox dixi:& licet multi variant, dicentes quod iſti duo teſtes,qui remotè deponunt. & loco vnius teſtis proximè,& immediatè deponentis,ſunt adhibendi: an debeãt etiam eſſe omni exceptione maiores,mihi videtur ſuper hoc in cã criminali non eſſe dubitandum: cum regulariter debeant eſſe omni

exceptio-

exceptione maiores, prout eſt communis opinio de qua iam dixi & Viui.com.opin.lib.1.opin.423.quicquid dicat Marſil. allegat. à Fran.Caſon.inter tract.cri.diuerſ.præmiſſ.5.n.4. & ex hoc ſumitur differentia inter teſtes ſingulares, & teſtes non omnino conteſtes, nec omnino idoneos. Nam iſti adminiculantur,& alter alterū coadiuuat.per glo.in l.2.ff.de excuſat.tuto.Bal.in l. ſi. quis ex argentarijs.C.de eden.Alex.conſ.305.ſentio indubium.vo.2. Marſ.d.§. diligenter.n.14.ſecus quando ſunt ſingulares.vt infra n.135.in 4.par.

124 ſat eſt enim,quod admittantur,cum ambo remote deponant, ſed ſi alias paterentur exceptiones,tunc reijciuntur,quando adhibetur tortura ijs teſtibus iudex debet ire circumſpectus valde,nec certa, & determinata regula dari poteſt,ſecundum Put.tract.ſynd.in verb. tortus.ca.3.n.18.53.iux.rei & indiciorum,ac delicti qualitates debet ſe regulare;ar.tex.in l.hodie.ff.de pęn.& d.l.3.§.tu magis. ff. eo. de teſt.vt dixi.ſup.n.95.tutius tamen agitur,quādo teſtes ſunt idonei;quod corroboratur ex dictis Ant.Gomeſ.varia.reſolut.titu.de tortura.tom.3.ca.13.n.18.& 19.qui dicit,quod duo imperfecta nū-

125 quam faciunt vnum perfectum,vul.l.non ſolent.ff.de reg.iu.ergo etiam iſti,qui remotè,& mediatè indirectè deponunt debent eſſe omne exceptione maiores:& ita firmat,& tenet Gomeſ.cōtra Marſi. in ſua pract.cri.§.diligenter,& contra Soc.in conſ.54.n.9.vo.3.tamē quando veritas aliter haberi non poſſet,tunc etiam duo teſtes non ita idonei loco vnius ſufficerent ad torturam.per tex. in l. quoties C.eo.de teſt.ibi,ſi alijs probationibus veritas haberi non poſſit, & facit regula,quę propter neceſſitatem,de reg.iur. Sed licet duo imperfecta non faciant vnum perfectum,illud eſt verum, quando ſimul adaptari poſſunt,puta quando coniungere eos eſſet implicare contradictionem,ſecus quando vnus alterum coadiuuat tunc parificantur.ſm Ro.conſ.290.n.8.& Marſ.d.§.Diligenter. n.10.

126 Ad probandum mendacium,dictum vnius teſtis ſufficit.Boſſ.eo. ti.n.37.& Bar.in l.vnius.§.teſtes.de quæſt.Maſcar.de prob.cōcl.1041

127 Idem ad probandum maleficium, Bar.d.l.fi.n.7.Item in cauſis breuibus dictum vnius teſtis idonei probat,nec opus eſt iuramento ſupplectorio, Mateſ.ſing.1.vbi etiam de fama idem dicit, ſed quæ ſint iſte cauſæ breuiores.trad.D.Menoch.de arb.iud.caſ.72.& i Remed. l.fi.C.de edic.Diui.Adri. toll.in probanda morte Defuncti ſufficit dictum vnius teſtis deponentis de fama.Pract.pap.in for. libel. quo peritur. Her.ex teſta.glo.poſſidebat. Ad probandam famam vnius

dictum

dictum tenet, dicendo quòd publice audiuit dici à populo & à maiori parte. Clar. §. fi. q. 6. verſ. debet etiam. vbi talem cauillationem de conſuetudine non eſſe attendendam ait D. Burſat. conſ. xx. vbi latè de fama, & conſ. 80. n. 6. vo. 1. & vi. Spectit. noſtro de teſt. §. reſtat. vbi multas fallentias ponit inter quas dictum vnius ſufficit quando nemini nocet, & alteri prodeſt. vt in 9. & 16. Fallentijs, & illum refert Ias. in l. reſcriptum. n. 7. C. de prec. imperato. offeren. vbi exemplificat in Baptiſmo, in Conſecratione eccleſ. & in Clericatu. ſecundum Bal. in C. licet vniuerſis de teſt. Caſſane. in conſuetu. Burgun.
128 fo. 272. n. 11. Maſcar. de probat. concl. 163. Ad probandã famam, dictum vnius teſtis eſt ſufficiens dicendo, quòd publice audiuit dici, & non quòd publicè dicitur. ſecundum Aret. in l. teſtiũ. C. eo. & Bald. eo. tract. n. 39. ſed gloſſ. in l. 3. §. eiuſdem ff. de teſt. tenet, famam debere probari per duos teſtes, & ibi dat illam probandi formam. tradit, Amad. de ſyndic. n. 52. vbi limitat, niſi ſtatutum plures duob9 teſtibus requirat. Grand. in tract. maleſ. in rubr. à quo, vel à quibus poſſit fama incipere. verſ. quod ſit fama. per tot. & Amad. plura. in pract. docet circa famam, ſub n. 52. de ſyndi. & latiſſimè de fama. per Duaren. in regula fama, & quod fama per duos teſtes probari debet commu. ſententiam eſſe teſtatur. Saly. in d. l. ea quidem. col. 24. verſ venio ad ſeptimam quæſtionem. C. de accuſat. Dec. conſ. 272. n. 4. &
129 notandum eſt, quod duplex eſt fama bona, & mala. l. 1. C. quibus ex cauſ. infa. irrogatur. Viui. com. op. opinione 377. col. 2. Iul. Clar.
130 §. fi. q. 6. & ſi bona probatur in vno tempore, & mala in alio tẽpore, vltima attenditur, vt ſuprà dixi. in prima par. n. vbi quomodo mala fama poſſit purgari diximus. Et teſtes ſuper fama debent eſſe omni exceptione maiores, quæ qualitas etiam articulari debet. vt inquit D. olim Surdus, qui benè audiebat, & modò dormit. in cõſ. 151. n. 77. cum ibi per eum adduc. lib. 2. ſed teſtes non tenentur nominare perſonas à quibus audierint, ſi nõ fuerint interrogati Clar. §. fi. q. 6. verſ. amplius. cum verſ. ſeq. Cuma. conſ. 68. & aduertè quia fama poteſt habere originem à dicto vnius etiam quod eſſet dictũ perſonæ vilis, & tunc vt dicatur fama debet nominare ſaltem duos à quibus audierit, alioquin non tenet. Foller. in eius pract. verſ. dentur capitula. n. 28. ſi autem fama inſurgit ob aliquo actu, vt eſt quãdo ſecutum eſt delictum, & neſcitur delinquens, ſed præſumitur contra Inimicum, quo caſu fama volat de illo Inimico, tunc nominatio eorum qui dixerunt non eſt neceſſaria. Bar. in l. de minore §. plu-

plurimum.n.15.de quæſtio. & eſt ſemper notandum quod fama, nō debet habere originem ab aliquo facto ab officio Iudicis aut fiſci, vt eſſet ſi pro motu animi ſui, vel inſtante fiſco iudex mandaret aliquē capi. vel vocem daret talem eſſe delinquentem, quia eſſet præſtare cauſam publicæ famæ indici per iudicem ipſum, vel cauſare illā à ſuo officio, quod fieri non debet. ſed ab extra debet aperiri via iudici procedendi, vt ſentit Clar.q.6.verſ.ſcias circ. fi. Nam factum à iudice ex ſua ceruice non tenet. Ro.conſ.376.quæſt.eſt. Foller.prac. cri.verſ.dentur capitula quod ſuffocauit vxorem n. 25.

Sed pone quod fama ſit quod Titius occidit Meuium. & orta eſt ab vno qui audiuiſſe dicat à vulnerato, vel ab alio. Meuius ad defenſam vult retorquere famam eſſe incontrarium, quod ipſe non occidit, quibus magis credendum ſit, & dico conſtito de delicto, ſi non adſunt adminicula coadiuuantia famam tunc in dubio fauendum eſt Reo. in paritate. ſed vbi fama prima, vel ſecunda habet etiam adminicula debilior cedit, & propterea, conſiderandæ ſunt qualitates & circunſtantię ex præſumptiones veriſimiles. de quo vi. Maſcar. de probat.concluſ.749.750.752.& 754.& Grammat.conſ.37. & Foller. vbi ſupra n.37. & Nat.conſ.473.n.17.& 161.n.20. vbi ſi duę famæ eſſent contrarię, poſterior elideret priorem, & fortior debiliorem. niſi debilior eſſet magis veriſſimilis. vt in ſimili de præſumptionibus dicam.in 3.par.n.203.lit.P. vi. Farinac.q.2. vel .27.

Sed ſi extaret ſtatutum quod fama probetur per tres, aut quatuor teſtes vt eſt Mantuæ. in Rubr. de Probat. etiam quod ſimpliciter deponāt neminem nominando. tunc non requiritur nominatio. Non tamen poteſt ſtatutum facere, quod vni teſti ſoli credatur, ſed per pactum poteſt quia vbi tractatur de præiuditio partium, plus poteſt pactum quàm ſtatutum. c. tuis. de teſt. & in hoc fallit argumētum. de pacto ad ſtatutum. l. ſi. C. de Appellat. ſpec. §. reſtat. verſ. 24. tit. noſtro. & eſſe magis cō.op. teſtatur Alex.conſ.54. circa id. vol. 2. Blanc. de compro. q. 8. n. 27. & 28. vbi dicit hoc pactum valere quando partes aſſenſerunt ſtare dicto, & perſonę ſimul, ſecus ſi conſenſerunt in aprobando tantum perſonam, & non dictum teſtis. tādem vi. etiam in materia famæ vltra alios Abb. in. c. veniens à n. 8. vſq; ad fi. & ibi Add. vbi latè egregieq; loquitur. de teſt.

Poſtremò per famam probatur delictum hoc eſt corpus delicti facti tranſeuntis. Farinac. ſuo tract. q. 2. n. 27. ſed etiam facti permanentis, quando adſunt vrgentia inditia, & facta eſt debita diligen-

nia.vt per Clar.q.55.verſ.quomodo autem. col. 2. & per alios quos
aducit Farinac.d.n.27.& ità ſeruatur etiam quoad inquirẽdum,nõ
autem quo ad condemnandum. & eſt omnium prac.ſententiam.
131 Et quia de dicto vnius teſtis ſuperius dictum fuit, dico etiam,
quod regulariter illud non eſt ſufficiens ad aliquam cauſæ deter-
132 minationem,iux.illud,vox vnius,vox nullius. & facit l. 1.ff. de
quæſtio.tex.in l.iuſiurãdi.C.de teſt.c.licet vniuerſis de teſt. vbi pro-
pria materia,facit tantum ſemiplenam probationem, vt dicam inf.
n.135 eſtque doctrina Bart.in l.admonendi.de iur.iur.vbi etiã doc.
Nec ſoli Principi de ſuo facto puta de inueſtitura facta vaſſalo
creditur,niſi à Cancellario ſcripta apparuerit.d.l.Iuſiurandi. C. de
teſt.Afflict. de feu.tit.de Pace tenen.c.ſi duo homines.n.2.verum nõ
ſine detrimento Iuſtitiæ.quandoquidẽ Cancellarius ſeu Actuarius
fungitur vice teſtis & Iudicis, Nam poteſt ità ſcribere vt nullo mo-
do appareat ipſum numquam erraſſe,vel dicere ſic non dixi. Item
quod credatur dicto vnius teſtis procedit etiam quando Iudex ha-
beret amplum arbitrium ſeu (vt dicitur) Brachium regium, de quo
latè dicam.Boſſ.in tit.de tor.teſt.n.10.idem in tit.de indic. & conſi-
133 derat n.12.fallit,ſi ab vtraq; parte vnicus teſtis fuerit productus:
quia eo in caſu faciet plenam probationem. Rom.conſ.204.n.7.car.
58.Curt.in d.l.admonendi.n.305.de iur.iura.& omnes hoc tenent.
Iaſ.in l.1.§.vlt.n.8.ff.de verb.oblig.Viui.com.op.lib.1.op.423.& vi-
de etiã Spec.in tit.de teſte.§.reſtat.& §.de n.teſtium.vbi concludit,
134 quod in omnibus illis caſibus,in quibus dictum vnius teſtis ſuffi-
cit,illud procedit ex priuilegio,& ſpecialiter, & quando per dictũ
135 vnius teſtis probatio plena dicatur,eſt pulchrum Dec.conſ.56.n.
1.& quomodo intelligi debeat, vi.Plot.in l.ſi quando ſub n.763.vbi
dictum vnius teſtis,inquit,procedere ſpecialiter in cauſis paruis,&
parui præiudicij,Damaſ.Reg.48.fo.mihi 556. Quis etiam ſtante
querela partis confitens delictum ſponte & non cum tortura ſine
inditijs poterit condemnari.ſm Folet.in eius Pract.in ver.& ſi con-
fitebuntur.n.68.Clar.§.fi.q.55.verſ.quomodo autem, vbi diſtinguit
inter Delictum facti permanentis & facti tranſeuntis, primo caſu
ſola confeſſio non ſufficit.ſecundo caſu ſic.præcedẽte querela,quid
enim egemus teſtibus nam & loquela tua manifeſtũ te facit. Math.
c.26.Bal.tit.ſi quis aliq.teſta.vbi facit tract.de ſciſmate c.6.n. 6. &
proteſtatio penes acta facta nõ eget teſtibus ; ſimiliter quæ coram
Iudice pro Tribunali ſedente.vt ſupra n.66. & dicam inf. in tract.

de

de Brach.Reg.& in furt.vi.Grammat.conſ.37.vbi ait mittendos eſſe
exploratores ad verificandum furta quia frequentius committun-
136 tur.ſic acrius proceditur.eſt etiam diſputatio,nunquid per ea in-
ditia,per quæ poteſt tranſmitti inquiſitio, & ad torturam deueni-
tur,an etiam ad condemnationem iudex deuenire poſſit,& credo,ſi
illa fuerint indubitata,nec per quæſtiones contrarias ſublata, quod
tunc quis poterit condemnari.quæ opinio videtur communis apud
137 Franc. Bru.tract.indic.4.q.1.par.n.2.vbi plenè tractat, quæna ſint
inditia indubitata,& dubitata, quamuis Iul.Clar.§ fin.q.28.verſ. ad
condemnationem,& verſ.ſeq. & Boſſ.in tit.de conuictis, n.27. cum
plur.ſeq.velint,quòd nec per inditia etiam grauiſſima,&indubitata
quis debeat corporaliter puniri.ſed pœna pecuniaria tantùm, niſi
eſſet malæ vitæ, & ſolitus talia facere delicta.Quæ pœna etiamſi in-
138 ditia non ſint adeo grauiſſima,procedit; et re vera horum opinio
magis obſeruatur à iudicibus æquitatis,qui ſibi ipſis,& conſcientię
conſulere primò,& principaliter cupiunt. Pract. Cart. fo.36.n.56.
& Bru.d.tract.indic.4.q.p.1. qui iudicis arbitrio hoc onus reliquũt.
Ex hoc habetur,q. præſumptio coniuncta teſti fide digno in pœna
corporali non poteſt facere,vt quis de iure damnetur. Menoch.de
præſumpt.p.1.lib.5.q.98. ſed Boſſ.tit.de conuic.ſub n.37. videtur
tenere contrarium.Rurſus,quoad confeſſionem ſine inditijs cũ tor-
tura non tenet confeſſio,nec confeſſus condemnari poteſt,etiãquod
ex poſt ſuperuenerint inditia ſufficientia,niſi iterum delinquens e-
xaminetur,& detur terminus ad ſe defendendum. c. non firmatur,
vbi Dyn.de reg.iur.Marſ.pract.§ diligenter.n.184.& de hac mate-
ria latè Maſc.de prob.concl.352.353.& 867.vbi n.6.ait confeſſionẽ
qualificatam non ſufficere ad condemnandum aliquem capitaliter.
quia dicitur probatio luce meridiana clarior.iux.l.vlt. C.de probat.
niſi alijs concurrentibus inditijs.vt.Boſſ.in tit.de confeſſ. & in tit.de
conuic.per tot.& qui verè, & realiter conuictus eſt, iudicum debet
habere abſque rigore; ſecus,ſi fictè conuictus ſit, vt puta per contu-
139 maciam,ſtante ſtatuto; quòd contumax habeatur pro confeſſo, &
conuicto,vt in ſtatuto Mediolani viget conſtit.in tit.de accu.§.pro-
140 cedant.Nam hoc in caſu debet ſeruari rigor ; contra enim contu-
141 maces omnia iura clamant.doc.in l.1.ff.ſi quis iuſd. non obtemp.
& graue delictum eſt contumacia.imo delictum aggrauat.l.omne
delictum.§.contumacia.ff.de re mil. & Menoc.de arb. iud.caſ.153.
fo.163.& to.ti.de dolo,& contumacia.Plot.in d.l.ſi quando. n.775.

Digitized by Google

vi.omnino Pau.Caſtr.conſ.33.col.2.vo.3.Clar.§.fi.q.44.verſ. quære
etiam Boſſ.in tit.de confeſſ.& conuict.per to.Neuiz.conſ.6.vo.1.Fol
ler.pract.cri.in verb. & ſi confitebuntur.par.4.5. par. nec aduer-
ſatur l.abſentem.ff.de pœn.quia ſic ſtatuto cauetur,quòd contumax
142 habeatur pro confeſſo & conuicto, & illa regula, quòd melius eſt
nouentem dimittere,quam abſentem condemnare: procedit, quan-
do de delicto plenè non conſtaret,& intentio fiſci nõ eſſet plenè fun
data,& de intelligentia huiuſmodi ſtatuti,vi.Franc.Caſo.inter trac.
crim.diuerſ.in præmiſſ.2.n.7.Ant.Columba.de modo proced.extra-
ordin.in contro.crim. artic.152. vbi ſeptem requiri ait, priuſquàm
abſens condemnetur, & ipſe intelligo id quod ſupra dixi, quando
abſens eſt malæ vitæ,& timore pœnæ,& non aliter ſe abſentat.vi.la-
tiſſimè Hip.Bonacoſ.in ſuis quæſt.crimin.in ver.contumax.vbi anti-
quos,& modernos recenſet interprætes talis ſtatuti.& in ſumma iu-
dex iuxta delicti qualitatem, & perſonæ, & inditia ſe regulare dēt
in condemnando,quia laus omnis in fine canitur. faciunt dicta Bal.
in l.milites.n.6.ff.de quæſtio.& licet reus capitaliter damnatus in cõ
tumatiam virtute ſtatuti, deinde eo comparente,& ſe defendente,
à bamno ſe liberauerit, & ſententia prima tamq̃ iniqua circũſcripta
fuerit;nihilominus Iudex non tenebitur in ſindicatu,quoniam hũit
intentionem fundatam in ſtatuto. & eo minus quando inſtante fiſco
proceſſit ad condemnationem præcedentibus inditijs tantũ ad trãſ-
mittendam inquiſitionem, & ita ſeruatur. facit Blanc. in ſua pract.
crim.in ver.ignorantia.n.73.& 77.fo.820.Non eſt in dolo,qui facit
143 lege permittente,l.graue ad leg.Aquil. Non omitto,ſi actorum
ſcriptura fuerit deperdita , quod nihilominus probari poterit per
teſtes.tenet Hip. de Marſ.in rub.de probat. n.337.Fely. latiſſimè in
c.ſicut.col.1.extra de re iud.Bal.in l.emancipata. in princ.de fid.in-
ſtrum.Spec.in tit.de inſtru.edit.§.reſtat.Et quoniam de iure nequaq̃
144 anguſtianda eſt facultas tot producendi teſtes,quot quiſquis pro-
ducere voluerit,vt in auth.de teſt.in princ: ius tamen vult effrenatã
145 multitudinẽ teſtium à iudice reijciendam fore,ne partes magnis
vexentur ſumptibus:tex.eſt expreſſus in l.1.ff.eo.Menoch.de arbitr.
146 iud.caſ.249.car.33.& tũc dicitur effrenata multitudo,quando ex-
cedit numerum quadragenarium.c.cum cauſam.extra. de teſt.& eſt
communis opinio Spec.eo.tit.§.de numero teſtium. verſ.hoc etiam.
n,12.Rebuff.eo.tract.de teſt.glo.5.6.7. 8.& 9. Bar.in l.quoties c. de
naufrag. vbi de iure cõmuni dicitur, quãdo exceditur numerus tor-
narius.

Digitized by Google

narius ſuper vno quoq; cap. ſo. nihiloin' ē in arbitrio Iudicis declarare quęnam ſit effrenata multitudo. & ex multitudine tolluntur exceptiones perſonales ſecundum Bal. in l. ſi quis ex argentarijs. §. 1. ff. de eden. quo caſu teſtes qui ob defectum in perſonam ſunt torquendi. vt inf. n. 142. lit. E. in 3. par. non deberent torqueri quia multitudo tollit exceptiones perſonales, & facit rem notoriam. Bal. in auth. quod locum. C. de collat. & multitudo eſt reducenda ad numerum decennarium. Maſcar. de probat. concl. 1077. vo. 2. vi. Bal. in l. ob Carmen. §. teſtes. ff. de teſt. vi. inf. n. 193. glo. pen. in d. c. cum cām. Matth. de Afflit. in princ. ſuper conſtit. verſic. ſi damna clandeſtina. n. 27. Sed vbi datur numerus determinatus vt in contractibus & vltimis voluntatibus ſi adhibentur maior numerus, non per hoc vitiatur quia abundans cautela non nocet. ar. l. gregè. ff. de legat. & Afflitt vbi ſup. & vtile per inutile non vitiatur. l. ſed & ſi decem. ff. d conſtitu. pecu. cum ſimil. tandem concludit, quando teſtium numerus eſt à lege indeterminatus, iudicis arbitrio relinquitur conſiderare, an numerus teſtium effrenatus ſit. tex. & glo. i §. quia vero. verſ. quartam. in auth. de teſt. Egid. eo. tract. n. 51. vbi dicit, per vnūquemque articulum quatuor teſtes ſufficere, ſed quia hoc iure cautum non eſt, ſatis puto verum, ſi per duos teſtes, quodlibet cap. probetur ex regula generali in ore duorum, vel trium ſtat omne verbum. d.
147 quæſt. dixi ſup. n. 80. tamen etiam iudex conſiderabit, an ſatis probatum ſit, & an cauſa ſit leuis, vel ardua, ſecundum qualitatem negotij, & perſonarum: vt admonet Lanf. de Oria. eo. tract. n. 29. & an odio vexandi aduerſarium potius quam quod res poſtulat, tot pars conatur producere teſtes: ad hoc vt, ſi fieri poſſet, vitio perderet aduerſarium, vt conſiderat Iuriſc. in d. l. 1. §. ſi. de teſt. Vnde ſi intentio producentis teſtes fuerit per paucos probatos conſilium eſt reffrenare, ne plures producantur, l. ampliorem. §. in refutatorijs. C. de appellat. & in l. 1. ff. quod met. cauſa. c. cum tu. extra de offic. delegat.
148 Spec. d. §. de numero teſtium qui triplici modo dat practicam refrenādi teſtes, & inſuper aduertit iudicem, ne in reprimendo effrenatam teſtium multitudinem, det ſpem producenti obtinendi, vt quia ſat probatum dicat habere: imò potius in ambiguo eum teneat ad effectum, vt partes cogere poſſit ad renuntiandum productioni,
149 & ita fieri debet, ſecundum text. in leg. fin. C. eo. quæ renuntiatio præcedere debet immediate concluſionem cauſæ, qua ſecuta, clauſa
150 dicuntur eſſe organa iudicis, vt inquit Io. de Amic. conſ. 108. col. 2
n. 7.

n.7.8.& 10.&partib⁹ os claudit, ad eo q̃ nihil ãplius probare poſſit. Pract.Diaz.c.20.n.22.& quid ſit concluſio in cauſa, habetur Marſ. prac.§.ſequens.n.9.per Marãt.vbi latè actu.15. in 6. par. & dicam inf.n.49.par.5. Sed certè producens bonum ſuſcipiet augurium, & erit illum quoddamodo inſtruere de negotio, contra tex.in l. obſeruandi.in fi.ff.de offi.præſid. Ideoque prudentiſſimi iudicis eſt, modũ hunc inuenire; ne pars ſciat, in quo termino res ſit poſita. Sed alio modo nõ poteſt renuntiatio fieri, puta ne credatur teſtibu aut inſtrument. Hoſt.in ſum.de Renuntiat.§.quæ poſſunt verſ. quid de pacto. ex quo vſus teſtium frequens & neceſſarius eſt.l.1.de teſt.ſed bene poteſt renuntiari depoſitioni ſibi fauorabili. Vital. de Clauſul. an poſſit renuntiari probationibus car.mihi 53. per to. & an renuntiatio extendatur ad cauſam appellationis dic quod non. Bar. in auth.qui ſemel.n.16.C.de probat.vbi de renũtiatione generali hoc procedere ait, ſecus ſi ſpecialiter etiam fuiſſet renuntiatum in cauſa appellationis.ibi Addit.ad Bar.lit. e. & renuntiatio facta ab vno tantum ex plurib.litis conſortibus alijs non præiudicat ſine mandato expreſſo.Auth.iubemus.C.de Iudic.& ſcias quod non obſtante renuntiatione etiam cum iuramento facta, nihilominus poterit implorari officium Iudicis, & valebit noua teſtium productio ſecundum.tex.& ibi doct.in c.ſi vero de iur.iuran.Alex.& Iaſ.in Auth.iubemus.C.de iudic.& multa in pract.trad.*Marſ.*in rubr.de fideiuſſ. à
151 n.277.vſque ad n.284.& in prac.§.opportunè. n.56. Nunc proſequendo, ſi quis voluerit teſtamentum impugnare, tot teſtes requiruntur, quot eſſe factum, affirmabunt. Soc.Iunio. conſ. 145. n.9. & ſeq.vol.1.Craſſ.d.§.teſtamentum.q.84. Bar.in l. hæredes palam. de teſt.dixi ſup.n.53.& eſt communis opinio. Accuſator non poteſt renuntiare teſtibus.Inoc.In c.cum veniſſent de teſt.Nam ea ſolemnitas requiritur in deſtruendo que in conſtruendo.vt in auth.contra ſi filius.C.de regul.Marſ.in pract.§.reſtat. num.6. vbi plur. alleg. & ſi teſtes teſtamentarij fuerunt contradictores, rumpitur teſtamentum. Craſſ.q.80.& vi.Bal.in rubr.de bo.poſſeſſ.ſecundum tabul.n.7.actus autem vltimę voluntatis probatur de iure communi quinque teſtibus.glo.in l.cum proponebatur.de legat.2.cott.memor.in verb. ini-
152 micitia. Totque requiruntur ad reprobandum inſtrumentum, quot inter fuerunt inſtrumento tex.in §.ſi verò. in Auth. de inſtru. cau.collat.6.tex.in l. in exercendis.C.de fid.inſtru.& per duos teſtes omni exceptione maiores vis inſtrumenti ſubuerteretur. Sed quia ſem-

153 ſemper pro actu præſumitur,& debet in dubio interpretari,quod
actus magis valeat,quã quod pereat; Caualc.deciſ.42.n.8.fol.871.
in 1.par.Decia.conſ.3.n.3.& 4.vo.1.Ideo ſi inſtrumento interfuerũt
duo teſtes,ad illud reprobandum tres debent eſſe; vnus videlicet
154 loco tabellionis,qui vicem vnius teſtis ſubſtinet, quando inſtru-
mentum,vel teſtamentum eſſet deperditum,vt tenet Lanf. de Orig.
eo.tract.n.69.& eſt communis opinio,& ſic æqua lance hinc inde al-
tercabitur.pulcre Miſſing.obſeruat.39.Centu.4.& inf.n.162.Boer.
deciſ.118.n.8.9.10.& 16. Et non omitto dictum Bal.in l.teſtium.
col.2.verſic.vltimo.de teſt.qui dicit,quod ſi fuerit deperditum in-
155 ſtrumentum,aut teſtamentum,tunc ſi adſint duo teſtes illorum,
qui interfuerunt illi inſtrumento,vel teſtamento, illud probabunt;
quamuis nõ faciant numerũ completum,& ita tenet,& dicit Hipp.
de Marſ.in rubr.de probat.n.334.vbi alios in propoſito allegat. &
Alex.in l.2.§.diuus.ff.de iur.fiſc.idem in cõſ.48.in 2.vol.faciũt quæ
paulo ante dixi de actorum perditione.n.143.& in hoc attenditur
156 ſummopere conſuetudo,quæ poteſt addere,& detrahere ſolem-
nitatibus inſtrumenti à iure requiſitis.eſt de hoc gloſſ. in auth. de
tabellio.ad fin.& Inno.c.præterea.ex.de fid.inſtru.de qua conſuetu-
dine dixi ſup.n.7.& ſeq.quam intellige,vt ibi & facit Pract.Pap. in
for.opp.contr.inſtrum.glo.6.& ibi Add.lit.a.Non omitto etiã aliud,
157 q contra illa inſtrumenta facta de illis contractib.vt puta,quan-
do dicitur,quod illud inſtrumentum non valeat,niſi in ſcriptis re-
dactum ſit,vel fiat de eo ſcriptura in publica forma:de qua Doct.&
text.in l.contractibus.§.fin.C.de fid.inſtr.& nouiſſimè Dñs Caualca.
latè deciſ.27.in 2.par.princ.fol.648.nõ poteſt probari liberatio,vel
extenuatio per teſtes,niſi per contrariam ſcripturam.l. generaliter.
158 C.de non num.pecu.fallit,niſi iam admiſſa eſſet talis probatio per
teſtes,quæ alias non eſſet admittenda,niſi per ſcripturam.Bald.in l.
illicitas.§.veritas.ff.de offi.præſ.Iaſ.in l.patre furioſo.n.22.ff. de ijs,
qui ſunt ſui.vel alie.Alex.conſ.77.n.13.2.& in conſ. 63. n. 21. Re-
buff.in l.quod iuſſit.n.49.ff.de re iud.Gomeſ.varia.reſolut.tom.3.c.
13.n.32.& ita mihi prudentiſſimè reſpondit ijs dieb.exim.Iuriſc.D.
Gualla,PP.dum dubia mea reſoluit,an pax per teſtes probata vale-
159 ret.& licet à principio ſit communis opinio quod non, tenet Clã.
§.fi.q.58.verſ.ſcias etiam,tamen poſtquam talis probatio eſt admiſ-
ſa,tenet,& vbi teſtes non eſſent recipiendi,ſi reciperentur, faciunt
ſolum inditium ad inquirendũ.Bar.in l.fi.C.de ijs qui vt indig. pur.

Digitized by Google

de ſindica.in ver.tortura.c.11.ſecus ſi detegeretur quod eſſet periurus.Ceph.conſ.233.n.7.& 8.vo.2. & quid ſi fuerit tortus, nec etiam facit inditium ad torturam.Marſ.in pract.§.diligenter.n.135.& 141 & ſing.198. & Bar. in l.maritus.ff.de quæſti.Abb. in c. ex literis de tranſac.Rui.conſ.7. lib. 5. qui loquitur de teſte periuro examinato. Verùm ſi teſtes, qui non debuit examinari, examinetur de facto, ſi ē ſeruus, qui ob reuerentiam nō debent contra patronum examinari, nihil probant: ſi eſt minor, vel mulier, faciunt qualequale inditium. idem de infamato de facto, & nō iuris: idem de paupere, & ſimilib⁹. faciunt inditium ad inquirendum, dummodo in reliquo ordo iuris ſeruatus ſit circa modum recipiendi teſtes; nam ſi ordo non fuerit ſeruatus, nullo modo teſtes, qui regulariter non ſunt admittendi, nō probarent, nec viam iudici etiam ad inquirendum apperirent. Gomes.var.reſſolut.de probat. delic.n.20.& ſeq. & vbi non quęratur niſi de habilitate teſtium in hoc faciunt inditium vt ſup. quia poteſt concedi vnum ſpeciale, ſed non ſpecialitatum multiplicatio. Bar. in l.teſtes.§.per contrarium de teſta. darentur duo ſpecialia quādo teſtis eſſet examinatus ante litem conteſta. aut parte non citata, item receptus cōtra expreſſam legis municipalis prohibitionem de quibus. Fely.in c.cum dilecti de appellat. Diaz.reg.755. Sed ſi reciperentur teſtes (qui non eſſent inhabiles) ſed tempore quo non eſſent recipiendi puta didicicis teſtificatis. vt n. 184. in 5.par. ſi pars non apponit valet receptio. Iaſ.in l.patre furioſo.n.20.ff. de ijs qui
160 ſunt ſui. Nam multa facta tenent; quæ ab initio fieri prohibentur. d.l.patre furioſo.ff.de ijs, qui ſunt ſui vel alie.iur. ad hanc reg. viōino Iaſ. ibi à n.11.vſq; ad n.26.vbi multa in materia teſtium ponit, de quibus etiam per diſcurſum ſuis locis dixi, facit quod trad. Innoc.in c.cum Bertol.de re iud.Spec.in tit.de probat.c. videndum. ver.quid ſi debitor.Dec.in c.2.n.8.eo.tit.de probat.fallit etiam, qn̄ tractaretur de falſitate.text.in l.ſicut.C.ad leg.Cor.de falſ.Pract.Pap. in for.opp.contr.inſtru.gloſſ.ſi.col. penul. verſ. vnum autem quia propter delictum iſtud etiam per teſtes poſſet æqua fieri probatio. & quia ſolet in cauſis ciuilib⁹ ſæpenumero deferre parti iuramentum litis deciſiuum; de quo latè Spec.in tit. de iureiurand. & per Pract.Striact.c.26.& per to.tit.C.de reb.cred.& iureiuran.& Doct. in l.admonendi.de iureiuran.ſi pars iurauerit, tunc omnis lis eſt finita. ſolum remanet remedium puniendi eum, qui falsò iurauit, dummodo per teſtes conuincatur, quamuis per ſcripturam eſſet obli-

gatus

gatus ad præſtandum id, quod ſoluiſſe iurauit. & ideo no. quod licet per ſcripturam deberet conſtare de credito, tamen teſtes poſſent illud probare ad prædictum finem. Probatio ſolutionis tributorum & Canonis publici non poteſt probari per teſtes, ſed per ſcripturã. Iaſ. in l. 2. n. 138. C. de iur. emphy. niſi probaretur ſcripturam fuiſſe deperditam. articulando illam fuiſſe deperditam. vt ſupra dixi n.
162 143. Notandum eſt etiam, quod in illa ſcriptura, quę modo probatur, niſi productione teſtium, tunc etiã tabellio habetur pro vno teſte, per tex. in l. Domitius. §. item labeo. vbi Doct. ff. de teſta. Nell. eo. tract. n. 228. Butrig. eo. tract. n. 7. per tex. in c. cum Ioannes. de fid. inſtrum. licet velit, quinque teſtibus reprobari inſtrumentum publicum. Nell. eo. tract. n. 97. At tres eſſe neceſſarios propter tabellionis perſonam, ait Crot. eo. tract. par. 6. n. 225. & ibi Add. Hipp. de
163 Marſi. ſing. 61. verſ. dictum teſtis. videte Matth. de Afflit. deciſ. 25. & Marc. deciſ. qui dicunt quod notarius non aliter in teſtibus numerabitur, niſi à iudice exploret, ac diligenter examinet, & vt prædixi vltra alios teſtes vnus teſtis loco tabellionis ſemper addi debet, quando reprobatur inſtrumentum, & vlterius tot alios teſtes addere quot inſtrumento interfuere. & quot & quales teſtes eſſe debent in reprobando inſtrumento habetur per Dec. conſ. 101. Alex. conſ. 53. vo. 7. Caſtr. conſ. 371. Pap. in for. libell. opp. contr. Inſtr. glo. in ver. dignoſcitur. Io. de Amic. conſ. 44. Soc. conſ. 92. par. 3. Iaſ. cõſ. 153 vo. 2. Fely. c. cum Ioannes. n. 44. de fid. inſtr. Menoc. de arb. iud. caſ. 105. n. 4. & 5. & 6. vbi non opportet eſſe omni excep. maio. & qualiter ſit articulandum ponit. Aret. §. item verborum, col. 3. inſtitu. de inutil. ſtipul. Maſcar. de probat. concl. 919. vo. 2. Et nota quod per teſtes non poteſt contratiari quibuſdam ſcripturis, vt ſunt monimenta archiuij publici, & libri Ciuitatum, priuilegia antiqua, & huiuſmodi per l. cenſus. ff. de probat. Miſſing. centu. 4. obſer. 39. Quid ſi teſtis deſcriptus in inſtrumento negat interfuiſſe, an reputetur falſum inſtrumentum. vi. Pap. in for. lib. quo agitur vt reſſindatur ſententia. in glo. fuerunt, & negando in totum inſtrumentum teſtes debẽt eſſe omni exceptione maiores ſecus, ſi aliquod pactum duntaxat negatum. Menoc. d. caſ. 104. vbi latè de hac materia. & Caualca. deciſ. 35. n. 32. cũ ſeq. p. 1. vbi an vtile ꝑ inutile vitiatur. Nat. conſ. 497. n. 11. vo. 3. & vi. in ſeq. par. n. 36. lit. B. & falſitas inſtrumẽti probatur per tres teſtes Maſcar. de probat. conc. 741. vo. 2. Inſtru-
164 mentum dicitur vox mortua. §. ſi verò. in auth. de inſtrum. caut. &

fid.& hoc quatenus vt ſcriptura cōſideratur.ſed ob teſtium exiſtentiam in eo,& ex eorum perſona fingitur,quod ſit vox viua.d. auth. de fid.inſtrum.§.1.& ibi gloſ.Spec.in tit.de inſtrum. fid.verſi. item
165 dicitur.§.1.& vox viua præualet mortuæ. idem Specu. in tit. de probat.§.3.ver.ſed pone. fallit in antiquis,nam hoc in caſu vox mortua præualet,ſic plus valet Bartolus mortuus, quam lectores viui. & inf.in 3.par.ſub n.65.poſt lit.q.circa fi.& propè.n.66. & plus in
166 ſtrumento crederetur,quā teſtibus contrarium deponentibus.Bero.q.105.n.6.& ſeq.Rol.conſ.2.n.59.vol.1.Caualca.deciſ.27.n. 17. in 1.par.& pulchrè deciſ... in 2.par.vi.Menoch.de arbitr.iud.caſ.90 f.126.caſ.115.fol.147.vbi,quas probationes in antiquis ſufficere
167 ponit.Specu.d.tit.de inſtru.edit.§.reſtat.verſi.nam quædam meli⁹. n.16.& in verſic.ſed ſi alij,vbi alleg.Azo.in eadem ſum. de fid. inſtrum.§.pone.& inquit.Spec.ibidem in ver.tu verò dic.quod ſi obij-
168 ciatur inſtrumento per eoſdem teſtes in illo ſcriptos, vel etiam alios,non in eo ſcriptos,tunc præualent teſtes inſtrumento niſi alijs teſtibus inſtrumentum coadiuuarent.d.c.cum Ioannes. & ibi Abb. extra de fi.inſtrum.vel niſi negotium aptius probaretur, & magis probabile eſſet per inſtrumentum,quam per teſtes vt dixi ſupra in
169 Reper.in verb.inſtru.& ui.Menoc.caſ.105.n.23.vbi ponit praxim ſeruandam,cum teſtes inſtrumento contradicunt, & de hoc vi. Innoc.in c.fraternitatis,extra de hæret.vbi probè loquitur.& hi caſus
170 videri poſſunt apud Specu.in d.§.reſtat.ver.ſed ſi alij:vbi à ſufficienti partium enumeratione ſumi poſſunt probationes, quæ per ſcripturam etque per teſtes ſolummodo valent:& Iaſ.& Doct. in d. l.patre furioſo.ff de ijs,qui ſunt ſui vel alieniu.vide.inf. n.31. lit.v. in ſeq.par.3. quarum probationum genera ibi videri poſſunt.& per Maſcar.de probat.in primo vol.tamen vt ſepius dictum fuit ſtante neceſſitate probatio per teſtes fieri poſſet quamuis per ſcripturam eſſet fienda non obſtante ſtatuto quia loco ſcripture quinque teſtibus ſit probatio legiptima.l.teſtium.C.de teſt.idem ſi debitum non poſſet probari,niſi per ſcripturam,quia etiam per teſtes ſingulares probari poteſt,quando ſingularitas eſt adminiculatiua. Abb. c.2. n. 10.vbi Fely.n.16.de probat:Cremēs.ſing.notab.42.ſimiliter in omni alio negotio poſſet fieri probatio (ità exigente neceſſitate) per quinque teſtes,quamuis à ſtatuto diceretur probationem fieri ſolū per ſcripturam,dummodo etiam de iure communi non eſſet prohibitum fieri per teſtes.alioquin vbi natura non patitur fieri proba-
tionem

tionem niſi tantum per ſcripturam, aut niſi tantum per teſtes, tunc per equipollens fieri nequit, nam aliud eſt neceſſitas, aliud natura, quæ non deberet producere monſtrum. & eſt immutabilis Inſtitu. §. ſed naturali. de iur. nat. neceſsitas verò facit licitum quod alias eſſet prohibitum. l. que propter neceſſitatem de reg. iur. et. l. unica. ff. de offic. conſul. Prac. pap. in for. product. inſtru. glo. 1. vbi caſus quinque ponit in quibus ſcriptura eſt omnino neceſſaria & de ſubſtantia, vt eſt in teſtamento in ſcriptis, in Actis Curiæ. in Donatione requirente inſinuationem. in Inueſtitura feudali, in obligatione literarũ, in ſententia diffinitiua, in Priuilegijs. in mandato, & huiusmodi. Afin. in pract. ciuil. c. 5. per tot. in quibus caſibus non datur iuramentum ſuplectorium. Ias. in d. l. admonendi n. 127. de iure iura. Item no. quod & ſi ſolutio non poteſt probari, niſi per Inſtrumentũ, ut eſt in ſtatutis Papiæ in ciuilibus vbi contra Inſtrumentum non datur extenuatio niſi per aliud inſtrumentum. tunc ſi in dicto inſtrumento inſit iuramentũ, illud iuramentum probari poteſt per teſtes. arg. eorum quę trad. Marſ. in pract. §. ſecundum n. 667. & admodum mihi placet practica Mantuæ in qua non datur contrahentibus iuramentum, ſed adhibitur Clauſula iſta, ſincerè, fideliter, & inuiolabiliter. quæ habet vim iuramenti, & per eam dat robur contractibus, & euitantur tot periuria. Sed in criminalibus non ſic, quia licet multi in periurium incidant, tamen in dubio præſumitur neminem eſſe inmemorem ſalutis eternæ. l. vlt. C. ad leg. Iul. repetun. & attenditur id quod fieri debet, non quod inconſequentiã venire poteſt. per l. fi. de her. inſtitu. Item propter maximam teſtium excellentiam, vt quando ſunt notorie viri probi & eruditi, & Dei timorati eis credendum eſt quamuis per ſcripturam probatio eſſet fienda But. in c. 1. de Appellat. quem alij ſequuntur. Et regu-
171 lare eſt, quod potius attendatur voluntas contrahentium, quam verborum conceptio. Caualca. deciſ. 21. n. 34. Bal. in c. per venerabilem. de electio. & in c. Rodulphus. de reſcript. vbi inquit, inſtru-
172 mentum loqui, & canere. ergo oportet hanc vocem contraria voce ſuperari, nam ad poſitionem vnius, ſequitur remotio alterius l.
173 ſi inter. de excep. rei iud. & per contraria contrarijs obſta, dicit gloſſ. in rubr. de acq. poſſ. & ibi Alex. Iaſ. Alc. & alij. Quibus
174 autem modis impugnetur inſtrumentum, habetur per Spec. in tit. de inſtrum. edit. §. poſtremò. & Bartol. in l. prima. §. fin. ff. quem teſta. appel. & pulcrè D. Menoc. d. caſ. 105. & Caſtr. conſ. 371. vol. 1.

Miſſing.obſeruat.39. Centu.4. Nec ommitto quod ſi plures teſtes fuerint in aliquo cõtractu adhibiti,quotum pars negat interfuiſſe, vel aliquod pactum non fuiſſe initum inter contrahentes, illi teſtes qui affirmãt etiam quod ſint diſpares numero,tamen præualent Bar. in l.2.§.ſi quis neget.quem omnes ſequuntur.ff.quẽ teſta.aper. præſertim concurrente bona fama Notarij & contrahentium. vt ſimilẽ caſu de facto habui hoc anno Mantuæ.facit Iaſ. conſ.62. n.3.vol. 1. ſed ſi pluribus teſtibus adhibitis quorum vna pars adhuc viuat,alij mortui ſint.& qui viui negant inſtrumentum,tunc fides inſtrumenti debilitatur,niſi eſſemus in Antiquis.vt ſup.n.166.quia etiam quod centum teſtes eſſent deſcripti,nihilominus ob mortem aut taciturnitatem aliorum Inſtrumentum nouum caret fide integra.Inoc.in c. cum Ioannes.col.2.verſ.dicunt quidam de fid.inſtru.niſi cooperantibus bona & nota integritate Notarij aprobati. & contrahentium bonis qualitatibus tex.in §.ſi verò.& §.quod ſi tabellio.in Auth. de fi.Inſtru.pulcrè Boer.deciſ.118.n.18.cum ſeq.forma verò inſtrumenti aut teſtamenti vel ſententiæ vel alterius ſolemnis ſcripturę propter earum ammiſſionem de qua ammiſſione conſtabit,probatur per duos teſtes.Maſcar.de probat.concl.909.& 910 nec valet deponere de ſubſtantia ſcripturæ,quando quæritur de eius forma quæ differt à ſubſtantia ſicut factum à ſcriptura in qua factum ſcriptum eſt Bar. in l.ſi quis legatum.ff.de falſis.Maſcar.de probat.concluſ.809.Aſtẽſ. tract.de foro ſolemni in artic.de præſumpt.& probat.col.33.

175 Cæterum quando agitur criminaliter,tot teſtes requiruntur ad impugnãdam affirmatiuam,quot affirmarunt,& fundauerunt eam, quod eſt intelligendum,quando ſcilicet teſtes concludenter deponunt,reddentes cauſam ſcientiæ de directo contra dicta teſtium contrariorum,coarctando negatiuam loco,& tempore,per text. in auth.de hæred.& falc.§.hinc nobis.verſic.vidiſſe.Rom.conſ.245.ad primum.n.9.in fi.Bar.in l.hæredes palam,n.7. de teſtam. Bald. in l. obſeruare.§.proficiſci.ff.de offic.proc.& legat.Franc.Hercul. latiſſi-
176 mè in eius tract.de negat. Alias plus crederetur duobus affirmantibus,quàm mille negantibus.& hoc eſt regulare.iuxt.gloſſ.in l. diem proferre.§.ſi plures.ff.de arbitr.& eſt cõmunis opinio, de qua Ruin.in conſ.97.ad fin.lib.4.Iul.Clar.d.§.fi. q.52.verſ. ſcias autem Ari.Pinell.in l.2.C.de reſcin.vend.Boer.deciſ.35.n.73. & ſeq. Soarez.recept.ſent.in ver.teſtib.n.378.latè Pacia.de probat. C. 50. per to.lib.1.vbi omnino expedit videre.& in c.14.& 15.eo.lib.vbi affir-

matiuam

matiuam ait probari per genus,ſpeciem, & differentias. vnde pro-
poſita regula,quod plus credatur duobus affirmãtibus,quam plur.
negantibus,fallit primo,prout dixi,quando loco & tempore nega-
tiua coarctaretur.& eſſe communem,teſtatur.Soarez.recept.ſenten.
in verb.negatio.n.21.& ſeq.ſecundo fallit, quando negantes eſſent
peritiores affirmãtibus,vt in l.prima.& ibi materia.de ventr. inſpic.
tertio fallit in criminalibus ſecundum Bald.in l. data opera. C. qui
accuſ.non poſſ.gloſſ.in c.clerici.81.diſtinct.Fely.in c.cum Petrus.in
fi.de accuſat.Ro.conſ.231.n.4.& ibi rationem aſsignat,& benè,nam
illi depoſitioni ſtandum eſt potius,per quam delictum excluditur,
quam illi per quam concluditur delictum. Vnde etiam quòd teſtes
eſſent clerici,hoc caſu minus eſſet eis credendum, ſi delictum con-
cluderent,quam laicis,illud excludentibus Hippol.de Mar.in rub.
de fideiuſſ.n.49.Hinc eſt quod in Delictis attenditur principium ſi
fuerit licitum & finis illicitus,vel è contra.nam quod eſt licitum
attendimus Boſſ.de fauo.deffens.n.7.ratio rationis eſt,quia in deli-
ctis,mitiorem partem ſumendam eſſe.arg. tex. in l. abſentem .de
pœn.& in ijs illa cauſa ſpectatur,quæ fauorabilior eſt gloſſ. not. in
ca.literis.extra de probat.& in l.diem proferre.§.ſi plures. ff. de ar-
177 bitr.Boſſ.in tit.de defenſo.reorum. verſ. vidimus quomodo enim
quod eſt cordi tenendum,præſertim à iudicib.benignis, & ab hu-
178 mano nequaquam alienis. quæ fallentia ampliatur procedere
etiam quod teſtes iſti eſſent minus digni, illis, qui ſubſtinent deli-
ctum, & cauſam non fauorabilem.glo.ſing.in c.clerici.81.diſtinct.
vbi vult,teſtes laicos præferendos eſſe clericis teſtibus. & teſtes de
credulitate præualere teſtibus dicentibus vidiſſe committi delictũ,
vt decidit Fely.in c.quoties.4.collat.de teſt.probatur,quia licet te-
ſtimonium maſculorum præfertur c.forus.vbi Panor. de verb. ſign.
tamen præualet teſtimonium mulierum,vt dixi.ſupra n 64.in prima
par.princ.deponentium pro accuſato.plus hoc caſu crederetur infi-
deli,& hæretico,vt dicit Felyn.in c.de cætero.3.collat. de teſt. alios
caſus ponit Felyn.in cap.ex literis.collat.4.de teſt. Alex. conſ. 166.
vo.2.& omnino.vi.Gul.Bened.in c. Raynutius.in verb. qui cũ alia.
à n.245.vſque ad n.264.quæ ampliatio limitatur non habere locũ,
quando delictum eſſet notorium,vel delinques ſolitus, & aſſuetus,
180 talia delicta committere. Et ex ijs infertur,quòd quando proba-
tiones ſunt pares ab vtraque parte,& par numerus, conditio, & -
qualitates teſtium,tunc ſententia eſt proferenda pro reo.vt in regu
la

Digitized by Google

la fauorabiliores.de regu.iur.Dyn.in c.cum ſint partium. & ibi addent.de reg.iur.in 6.facit tex.in §.commoda.Inſti.de interdic. & no. in c.ex litteris.& in c.in præſentia.vbi Abb. de probat. Paris de Put. tract.ſynd.verſic.probatio.cap.1.per to.& intelligite;vt ſtatim dicã. tenet Io.Crot.eod.tract.n.325.Alex.conſ 46.vol.5.Boſſ.in tit.de cõt. teſt.n.9.& in tantum hoc eſt verum, quòd & ſi probationes actoris excederent in aliquo,puta,quòd teſtes eſſent digniores,nihilomin' pro reo iudex ſentire debet,ita dicit Menoch.de.arbitr.iud. caſ.98. n.4.& ſeq.& rectè iudicio meo,quando ſcilicet res eſt dubia. ſcrib.i l.edita actio.C.de eden.vbi communiter concludunt, in medio & fine fauendum eſſe reo,ſed in principio actori. & eſt tex.in l. ſi quis intentione,de verbo.oblig.Alex.conſ.129.n.9.vol.4. Quæ tamen illatio non ſubſiſteret,quando actoris cauſa eſſet fauorabilior,vt puta eccleſiæ,libertatis,matrimonij,teſtamenti, alimentorum (de alimẽtis autem vi.pulch.tract.D.Surd.)legitimationis,viduarum,orphanorum,minorum,fiſci,pauperum,miſerabiliumq; perſonarum, & locorum piorum. l.inter pares.ff.eod.cap.fin.extra de ſent.& re iud. Spec.§.antepe.verſ.ſequendi enim ſunt.n.7.eod.tit.noſtro.Item, qñ actor eſſet vir bonus,& reus vir malus, ſecundum Menoch.de arb. iud.d.caſ.98.n.10 car.133. ſed iſta opinio eſt intelligenda, quando res eſſet hinc inde ob pares probationes dubia;& ſi pares eſſent probationes,attento principali negotio,in dubio ſemper fauendum eſſet reo,dum de eius condemnatione non tractaretur. Infertur ſecũ-
183 dò,quòd ſi teſtes hinc inde pares,ſed contrarij ſint,nemo punitur de falſo,vt tenet Ægid.Boſſ.in tit.de tortura teſt.n.35.Alex.cõſ.142. vol.1.in fin.vol.2. & eſſe communem, teſtatur Boſſ. in tit. de oppo. teſt.n.15. vbi multa in propoſito videri poſſunt; & verum dicit, & confirmat id, quod ſupra dixi:inquit enim,quòd etiam ſi reus eſſet prædo,tamen eſſet abſoluendus: & quod nemo de falſo debeat puniri manifeſtè habetur,nam ſi non conſtat de veritate,vel quis eorũ
184 verum dixerit quomodo ergo detegetur falſitas,cognito certè vno de contrarijs, cognoſcitur & reliquum. ar.§. primo. inſti.de ijs, qui, ſunt ſui,vel alien.iur & in l.prima.ff.eod.tit.Boſſ.in d.tit.de tortura. n.35.vbi reprehendit Aret.in conſ.71.col.pen. contrarium tenentẽ
185 Infertur tertiò, quòd ſi ab vtraque parte probationes ſint pares, tamen in dubio actus ciuilis debet ſuſtineri, & potius eſt iudicandum actum ciuilem,non dico criminalem,valere, q̃ quod pereat,vt
186 ſupra dixi. Et ſic in pari caſu qui in poſſeſſione erit, potior habebitur,

Digitized by Google

bitur,vt in regula in pari.de reg.iur.in 6.& ibi Dy. quæ locum hēt etiam in delictis,quando actum ſuſtinere,eſſet res fauorabilior.vi. Barto.in l.ſi inter.de reb.dub.Tiraq.in tract.Nobilit.car.320.Felyn. cap.1.col.2.circa fin.Bolog.in l.2.§.ſi publico.ff.de adult. Hinc eſt,ꝙ
187 poſſidens ex reſcripto præfertur in dubio alteri habenti reſcriptū tantum.tex.eſt no.in capit.ſi à ſede.primo reſp.de præbend.in ſexto. quem in propoſito allegat Menoch.de arbitr.iu.caſ.48.n.10. fol.91. quem videri omnino iuuabit.quarto,& vltimo. Infertur,quod q̃uis
188 par ſit numero teſtium,& tot negant,quot affirment: Nihilominꝰ plus creditur nobili,quam plebeo, plus diuiti,quam pauperi, plus in dignitate conſtituto,quam non conſtituto, magis honeſto, quam inhoneſto, plus veridico,quam mendaci, plus homini bonæ vocis, quam illi,qui eſt malæ vocis; & ideo in criminalibus,ſi quis ab vno teſte digniore conuincatur, poterit torqueri.Boſſ.de tort.teſt. n.10. plus creditur atteſtanti de bona fama,& opinione,quàm dicenti cō trarium. Maſc.de probat.concl.233.vo.1. teſtis autem ignobilis bonæ vocis pro reo præfertur viro nobili fauore defenſionis. Maſcar. de probat.concl.999.n.15.vo.2.idem de laicis, qui præferuntur clericis in iſto caſu. creditur itē plus ſeni, quàm iuueni, plus ſcientifico,quam ignaro, plus teſti deponenti in ſpecie, quam ei,qui in genere deponit,reg.generi.de reg.iur.Alex.cōſ.87.vo.1.Marſ. prac. §:diligent.n.198.preſtatur etiā fide plus perito,quàm imperito,plus ingenuo,quàm liberto,plus veriſimili,& proximo,quàm non veriſimili,& remoto: & in hoc non conſideratur nobilitas, nec diuitiæ, & tandem plus creditur maſculo, quàm fœminæ, & plus virgini, q̃ viduæ,vel mulieri maritatæ.vt decidit Bal.in cap.pater, de probat. Caſſa.latè in Catalog.Mundi ... & de quibus omnibus habetur tex. & gloſſ.& Doc.in l.omnes.in l.teſtiū.& toto titu.ff.& C.de teſt.Spec. eod.tit.§.antepenult.verſ. porrò.Ioan.Crot.eo.tract.n.369. Nep.à Montealb.eo.tract.n.156.quæ illatio locum habet,quando negociū eſſet æque fauorabile.ſed ſi teſtes minus idonei ſuſtinerent cauſam magis fauorabilem,ipſi præualerent.vt no.Bald.in c. pater de probat. & glo.ſing.in c.1.81.diſtinct. Panorm.in c.ex litteris. & in c. ad noſtram.de probat.Fely.in c.quoniam.in fine.de teſt.vbi dicit,quòd plus infideli eſſet credendū,deponēti pro accuſato. eſt alius caſus, quem ponit Alex.conſ.166. par.2. & in paritate Iudex examinabit qualitatem negotij teſtium fides & integritas, argumenta &. rationes,Item ea quæ magis iuri conſona, magis veriſſimilia, & proximiora

miora ijs enim veritas magis adheret, vt dixi n. 88. par. 3. & has
conſiderationes ponit Curt.eo.tract.de teſt.concl.19. ſub n. 41. vi.
Hiero.de Monte.tract.fin.reg.c.59.vbi latè.& in dubio vbi maiores
concurrunt coniecturę ibi magis præſumitur veritas. Hinc eſt ẽt,
189 quod aliquando minor numerus præualet pluribus, quam mille
negantibus, vt ſupra dictum eſt, exemplum in probando metu, quia
duo præualent millibus dicentibus non interueniſſe metũ. Item in
probanda ſanitate mentis nam duo præualent mille teſtibus. ſimili-
ter duobus deponentibus de potentia naturæ plus creditur. Boer.
Deciſ.100.n.3.4.& 5.idem de teſtibus ſingularibus dixi n. 135. Itẽ
plus creditur teſtibus pro Reo examinatis ſuper ſuis capitulis iu-
ris ordine ſeruato, quam teſtibus Actoris examinatis præuentorie
ad eternam rei memoriam vt ĵ n.81.cum ſeq.par.2.princ.etiam q̃d
fuerint repetiti. quia teſtes ad eternam memoriam non carent ſuſpi-
190 tione. Itẽ plus creditur duobus tabellionibus pro reo. facit Spec.
in tit.de inquiſitio.§.primo.verſic.generalem cum ſeq.vbi dicit, q̃d
ad probandum innocentiam vel excuſationem, non requiritur, q̃d
teſtes ſint omnino integri. Ex quo alia oritur limitatio, videlicet, ꝙ
191 plus creditur duobus reddentibus cauſam ſciẽtię proximam, quã
pluribus reddentibus cauſam ſcientię remotam; ita per Boſſ. in tit.
de iudic.n.18.cum plurib.ſeq.Iaſ.in l.admonendi.fol.21.facit tex.in
l.ſi plures.§.in arrogato.ff.de vulg.& pupil.vbi no. quod magis at-
tenditur cauſa proxima, & immediata, quam remota, & mediata.
192 Nam dictum proximum dicitur directum: Alex.in addit.ad Bar.
l.fin.n.7.de quæſt.lit.e.& directum dicitur veridicum.Dec.conſ.101.
col.pen.Pau.de Caſt. & Bal.in l.2.C.de bono.poſſ.Spec.d.§. antepe-
nul.verſic.porrò.& directa dicuntur aptiora negotio, vt 4. quæſtio.
3.verſic.ſi teſtis.rurſus plus creditur rationem dicti ſui aptam red-
denti.Rim.in l.col.5.de no.op.nunciat.& plus teſti deponenti de eo
quod præſumitur.Caualca.deciſ.20.n.6.p.3.Add.c.1.de procur.vbi
de viro honeſto.& in c.dilecti.n.6.de Iudic.Miſſing. obſer.38. Cen-
tu.4.vbi multa ponit.Curt.concl.26.eo.tract.de teſt. plus creditur
duobus viris honeſtis quam mille ribaldis.Hiero.de Mont. d.tract.
de finibus c.59.n.13.Nam Longinus qui de reſurrectione Chriſti cũ
duobus alijs militibus teſtimonium dixit, quamuis turba negauit,
tamen plus creditum & fides pro veritate data eſt ijs tribus, ſimulq;
& gloria paradiſi, & authoritas teſtium præfertur multitudini, qñ
multitudo non eſſet nimis magna.Bar.in l.ob Carmen.§.teſtes.ff. de
teſt.

Digitized by Google

teſt.& plus creditur viro in dignitate conſtituto quam plebeio, & inter conſtitutum in dignitate & peritum, magis creditur perito, quam Principi in eo cuius non eſt peritus.l.7.menſe.de ſtat.ho. ſed magis creditur viro digno dicenti non fuiſſe citatum,quàm nuntio publico referente citaſſe.Abb.in c.cum parti de Appellat.Marant. 6.par.n.53.de citat.niſi ſtatuto aliter caueatur.Eſt etiam notandum,
193 quod vbi maior numerus,ibi magis præſumitur veritas.c.eccleſia noſtra.il ſecundo.ex tra de elect.hinc dicitur. vox populi, vox Dei:
194 vt.ſup.n.45.nihilominus ſemper eſt attendendum ad teſtiū qualitates,& non quantitatem. cap.in noſtra.extra de teſt. & l.ob carmen.§.ſi teſtes.ff.eod.Azo.in ſum.n.29.C.eod.tit. noſtro. Nam paucorum maior dignitas,& melior conditio poteſt adæquare, & æquipollere,grandem teſtium multitudinem minus dignorum. ita tenet Specul.d.§.antepenul.n.6.Franc.Curt.eod.tract.cõcl. 19.verſ. adde Bald.in l.teſtium.colum.penul.ſequuntur communiter Doct. in l.prima.ff.ſi cer.pet.idem Curt.eod.tract. concluſ. 41.Verum oĩa reaſſumendo,in conflictu probationū debet attendi qualitas perſonarū teſtiū,qualitas cauſæ, & an cauſa ſit fauorabilis,vel tẽdat ad publicã vtilitatẽ,& miſerabiliū perſonarū: nunq̃ eſt obliuiſcendum de viduis,minoribus,pupillis,pijs locis,religioſis,& eccleſiaſticis perſonis,orfanis,& egenis,nã in paritate probationū pro huiuſmodis perſonis iudicandū eſt. Item eſt conſiderandum an teſtes deponant ad defenſam vel ad offenſam,quia præualẽt,qui ad defenſam teſtificantur.& licet ſupra dictum ſit n.118.quod magis credendum ſit virgini quam viduç,hoc valet in cauſis pecuniarijs,ſecus in criminalibus ad defenſam.& fœminç non repelluntur.vt ſup.n.62. & 64. in gloſ ſing.in c.Clerici 81.diſtinct.ſic fauore innocentiç plus creditur laicis quam clericis.d.c.clerici.Item licet teſti de credulitate deponenti regulariter non creditur vt ſup.n.145.teſtis tamen ad defenſam per verbum credit probat ſi bonã cauſam adiungit.c.1. de ſumtri.& ſi. Idem de teſtimonio mulierum quod ad defenſam præualet Maſculis.d.glo.c.clerici.& licet Infideli non ſit credendum.vt ĩ.dicam.n.111.par.tertia, tamen ad defenſam valet. Felv.c. de cetero de teſt.idem dẽ Domeſticis.Felv.c.in literis.eo.de teſt.Alex. cõſ 146.vo.2.l.pe.ff.de teſt.Idem de teſtibus negantibus.d.glo.c. clerici.Bal.in l.data opera.C.qui accuſ.non poſſ.Item ad defenſam ſemiplena probatio elidit plenam. Anca. conſ. 285. iure ſcripto. n.4. Item debilior præsũptio ad defensã præualet fortiorẽ ad offenſã.C.

ex literis de in integ.reſtitu.Item valet teſtimonium fratris pro fratre.etiam in cauſa Hereſis.c.literas de præſumptio. & contra fiſcũ. Saly.in l.parentes.C.de teſt.vi.7.n.40.cum ſeq.in 3.par. poſtremò ad defenſam Reorum non expedit teſtes eſſe omni exceptione maiores.Spec.in tit.de Inquiſitio.§.1.verſ.& genlr.niſi accuſatus eſſet ſolitus delinquere & malæ vocis & famæ.l.deſertorem.§.is qui.de re. milit.facit Benedic.in c.Raynutius verſ.qui cum alia matrim.n.245. vſq; ad n.264.in 3.par.vbi prædicta recenſet.& alia multa.
195 Et perpetuo notandum eſt(licet ét ſupra dictum ſit) quòd teſtes in omnibus cauſis arduis debent eſſe omni exceptione maiores; vt eſt pulchrum conſil.Alex.143.vol.2.& Dec.conſ.163.col. 6. & Pa-
196 ris.conſ.54.n.18.&24. Et dicitur cauſa ardua,quando tractatur de morte, de membri abſciſſione, de ſtatu,de ſimonia, de violentia doloſa magni ponderis,de matrimonio, de filiatione, de adulterio, vel quando tractatur de maiori parte bonorum: vltra alios Menoc. d tract.de arbitr.iud.caſ.100.n.5.car.142.Anca.regiens. q.28.lib.2. n.7.Anto.in rub.poſt proc.n.141. inter tract.crim.diuerſo.car. mihi 27. & in quibus cauſis teſtes debent eſſe omni except. maiores, vi. Maſc. concl. 866. Et quæ dicantur cauſæ magnæ,vel paruę, aut
197 graues,vel leues in ciuilibus,tradit idem Menoch.d.tract.caſ. 72. c.110.vbi iudicis arbitrio relinquendum eſſe, ait,qui iuxta rei,& perſonæ qualitates iudicabit.& vi.ſupra in 1.par.n.33.& 34. Poſtremò ſi ſtatuto caueatur de quantitate certa adhibenda in aliquo contractu,vel Actu,& fuerint adhibiti plures teſtes vltra numerum taxatum a ſtatuto,videtur forma ſtatuti non impleta,& per conſequẽs actus dicitur nullus. per l. qui Rome.§.flauius. de ver.oblig. c.cum dilecta de reſcript.ſed hoc non obſtante actus ſubſtinetur,quia & ſi augeatur numerus,non vitiatur diſpoſitio.l.Hæredes palam. ff. de teſt.in maiori numero ineſt minor.l.1.§.ſtipulari,de ver.ob. Confet. ſing.ver.ſtatutum.22.& ſup.n.87. lit.p. & hæc ſint pro expeditione huius ſecundæ partis.

SVMMARIVM.

1 *Probatio duplici modo definitur.*
2 *Probationis noua authoris definitio.*
3 *Petitio debet fundari ſuper vero.*
4 *Fides eſt facienda iudici per teſtes.*

5 *Teſtis*

5 Teſtis fidem facere poteſt oretenus, & in ſcriptis.
6 Teſtis non debet eſſe particeps cauſæ.
7 Probatio omnis teſtibus, & fide tabularum conſtat.
8 Qui dicit, probare debet.
9 Iudicem oportet, de negotio eſſe inſtructum.
10 Index non poteſt omittere probationem, quam facit teſtis.
11 Iudex ſecundum acta, probata, & allegata iudicare debet.
12 Cognitio facit diſcernere verum a falſo.
13 Cognitum illud eſſe dicitur, quod per oculos intellectus perſpicitur.
14 Scientia, quid ſit.
15 Teſtis ea quæ facti ſunt, ſcire debet.
16 Teſtis depoſitio ſtat in cauſa ſcientiæ.
17 Dictum teſtis fundatur in intellectu.
18 Voces ſunt paſſionum notæ.
19 Vox vnius vox nullius; & uiua vox praualet mortuæ. n.20.
21 Teſtis cauſam ſcientiæ reddere debet per alterum ex quinque ſenſibus corporeis.
22 Probationes, quæ ſint, quæ per facti euidentiam fiunt.
23 Ordo eſt, ordinem in notorijs non ſeruare.
24 Notorium per duos teſtes probatur.
25 Notorium celari minime poteſt.
26 Probationes, quæ tantum per inſtrumenta fiunt.
27 Fama quando eſt ſufficiens inditium.
28 Fama, quid ſit.
29 Lapides fidem facere.
30 Arbores vetuſtæ fidem faciunt.
31 Statutum requirens probationes fieri per ſcripturam, quid ſi factæ erunt per teſtes.
32 Pax per teſtem probata an valeat.
33 Inſtrumentum an præualeat teſtibus, & è contra.
34 Probationes, quæ aptiores fiunt per inſtrumenta, quàm per teſtes.
35 Probationes, quæ melius probantur per teſtes, quàm per inſtrumenta.
36 Probatio per tabellionem an præualeat probationi per teſtis, & è contra.
37 Dictum teſtis (vt valeat) multa requiruntur.
38 Teſtis primo iurare debet, & quomodo.
39 Forma iuriſiurandi, quod datur teſtibus.
40 Iuramentum, quod datur teſtibus, eſt iuris diuini.
41 Iuſiurandum etiam apud philoſophos ſeruatum fertur.
42 Iuriſiurãdũ ſeruari debet, quoties ſine interitu ſalutis æternæ ſeruari poteſt

Digitized by Google

43 *Iuramentum quare inuentum fuit .*
44 *Iuramentum, quod defertur teſti an ſit de ſubſtantia, & an per partes remitti poſſit .*
45 *Iuramentum, quod defertur teſti, neceſſarium eſt.*
46 *Clauſula (ſummarie, & de plano) quid importet, remiſſiue.*
47 *Teſtes omnes iurare tenentur: & quæ perſonæ cogantur iurare: & an valeat iuramentum teſtis de non deponendo .*
48 *Dictum teſtis ſine iuramento quibus caſibus valet.*
49 *Imperator, nec etiam ſummus Pontifex, quæ ſunt iuris diuini minimè auferre poſſunt:*
50 *Iudicis officium eſt teſti deferre iuramentum veritatis .*
51 *Duces militiæ quo modo iurare ſolent .*
52 *Officialis tenetur iurare, quod ſtatuta ſeruabit.*
53 *Tactus ſcripturarum an ſit de ſubſtantia, quando iuratur .*
54 *Clericus, & ſi teſtetur coram laico, tamen iurare debet in manib. iudicis eccleſiaſtici .*
55 *Iuſiurandum quando deferendum ſit .*
Die feriata an iurare liceat. ibi.
56 *Teſtis non iuratus an de falſo puniri poſſit .*
57 *Iurans falſum, incidit in periurium .*
Pœna falſi teſtis quæ ſit. ibi.
58 *Iuramentum ſuppletorium non defertur ei, qui falſum dixit, & quando præſtari debet, & de eius materia n. 59.*
60 *Teſtis falſus à quocunq; iudice puniri poteſt .*
61 *Iudex alias incompetens fit competens ratione falſi .*
62 *Clericus à iudice laico debet remitti ad iudicem eccleſiaſticum, quando arguitur de falſo .*
63 *Degradatio quomodo, & per quem fieri debet .*
64 *Clerici quibus caſibus degradantur.*
65 *Forma degradationis .*
66 *Pœna falſi tenetur, qui pecuniam accepit, ne teſtimonium dicat .*
67 *Verba teſtium ſunt potius interpretanda , & improprianda , ut falſitas euitetur .*
68 *Falſarius legitimis probationibus eſt puniendus .*
69 *Falſum dicens circa acceſſoria mitius punitur .*
70 *Falſi pœnam euadit, qui falſum ſine dolo commiſit .*
71 *Falſi criminis accuſatio durat. 30. annos .*
72 *Citatio teſtium eſt de ſubſtantia .*
73 *Citatio qualiter fieri debeat .*

74 Ci-

74 *Citatio an debeat continere cauſam.*
75 *Citatio regulatur ſecundum ſtylum, & loci conſuetudinem.*
76 *Citatio oretenus, & eius forma.*
77 *Citatio quibus caſibus non requiritur. & num. ſeq.*
78 *Forma citationis teſtium.*
79 *Teſtes debent comparere intra terminum.*
80 *Probationes ante publicationem ſunt fiendæ. ibi.*
81 *Teſtes quando ante lit. conteſt. recipi poſſunt. & n. 84.*
82 *Teſtes quando ſunt recepti ad æternam rei memoriam, debent eorum dicta cuſtodiri ſub ſigillo uſque ad annum.*
83 *Teſtes ad æternam rei memoriam quibus caſibus recipi poſſunt.*
84 *Teſtes quib. caſib. poſt terminum adhuc recipi poſſint.*
85 *Teſtes debent concludenter probare.*
86 *Ratio in teſte debet eſſe diuerſa à dicto.*
87 *Ratio bona iuſtificat teſtem, mala autem elidit dictum.*
88 *Ratio eſt illa, quæ ſaluat, & deſtruit dictum.*
89 *Dictum teſtis debet congruere, & adaptari negotio, de quo teſtimonium perhibitur.*
90 *Teſtis in cauſa ciuili non reddens cauſam ſcientiæ, non officit.*
91 *Teſtis omnino debet reddere cauſam ſcientiæ in criminalibus.*
92 *Teſtis an, etiam ſi non ſit interrogatus de cauſa, quando eam dicere, & reddere debet.*
93 *Probatio nulla melior, quàm per peritos.*
94 *Teſtes in criminalibus debent eſſe omni exceptione maiores.*
95 *Iuramentum ſuppletorium in cauſis criminalibus non defertur. idem in arduis, & quomodo, & quando ſit deferendum. n. 96.*
97 *Probatio damni dati debet eſſe apertiſſima.*
98 *Cauſæ criminales, & arduæ pleniſſimam requirunt cognitionem.*
99 *Probatio vbi pleniſſima requir. duæ ſemiplenæ probationes non ſufficiũt. & Duæ ſemiplenę probationes quando vnam plenam faciant. ibi.*
100 *Probationes quando dicantur eſſe eiuſdem generis; & qñ diuerſi generis.*
101 *Scriptura priuata quando probat contra ſcribentem; & quando non.*
102 *Scripturæ priuatæ virtus, & comparatio; & quando illa impugnari poſſit; & quibus modis, remiſſiuè.*
103 *Fama quando ſemiplenam probationem facit.*
104 *Probatio in criminal. quando dicitur pleniſſima; quando plena; & quando ſemiplena; & ex quibus ſemiplenis fit plena probatio.*
105 *Confeſſio, abſente parte, per teſtes ſubſtineri poteſt.*
106 *Actori incumbit onus probandi.*

107 *Reus*

107 *Reus quando efficitur actor: & quando onus transfertur in Reum.*
108 *Fama non præſumitur.*
109 *Reus omnes exceptiones habet probare, excepta exceptione non numeratæ pecuniæ.*
110 *Reus excipiendo efficitur actor.*
111 *Negatiua quomodo probetur.*
112 *Negatiua quando dicitur coarctata loco, & tempore.*
113 *Negatiua debet probari ab eo, qui in ea ſe fundat.*
114 *Quomodo proceditur per exceptionem; & qualiter per actionem.*
115 *Negatiua tribus modis ſumitur.*
116 *Negatiua iuris quæ ſit.*
117 *Negatiua facti quotuplex ſit.*
118 *Negatiua alia determinata, alia indeterminata.*
119 *Negatiua indeterminata dicitur improbabilis.*
120 *Negatiua indeterminata quot modis probabilis fieri poteſt.*
121 *Teſtes eo ipſo quod negant arguuntur vt ſuſpecti.*
Pœna negantis factum, quæ ſit. ibi.
122 *Facta, de quibus lex præſumit, neganti incumbit onus probandi.*
123 *Bonus quilibet in dubio præſumitur.*
124 *Negatiua qualitatis quotuplex ſit.*
125 *Aetas per aſpectum probatur.*
126 *Aetas eſt difficilis probationis.*
127 *Negatiua ordinis, & conditionis.*
128 *Quod indirectè probatur, etiam directè probari poteſt.*
129 *Negatiua quibus modis directè probetur.*
130 *Tempus quomodo probetur.*
131 *Tempus, quando eſt de ſubſtantia, probari debet.*
132 *Reus excipiendo de tempore, tenetur probare.*
133 *Tempus eſt difficilis probationis.*
134 *Tempus quomodo definitur.*
135 *Tempus in iure qualiter ſumitur.*
136 *Tempus currit de momento ad momentum.*
137 *Scriptura ad quid inuenta eſt.*
138 *Tempus probatur per memoriam localem, & alijs circunſtantijs.*
139 *Morbus Caſtroni appellatus, aliàs galantinus, quando fuit vniuerſalis.*
140 *Menſis octobris inuidere potuit februario propter ademptionem decem dierum.*
141 *Paria ſunt aliquid eſſe certum, vel per relationem ad aliud.*
142 *Teſtis recordare non præſumitur de tempore præciſè.*

143 *Obl-*

143 *Obliuio præſumitur ſpatio trium annorum.*
144 *Teſtes, dicentes memoriam hominum non extare, debent eſſe maiores 40. annorum.*
145 *Teſtes, memoriam extare dicentes, preualent teſtibus, dicentibus non extare.*
146 *Inſtantia, quando declaratur peremptа, & quando calculantur dies ad cognoſcendum, an ſit per empta, necne. differt.*
147 *Inſtantiam eſſe deſertam, vel non, quomodo conſideratur.*
148 *Tempus breue, longum, antiquum, & perpetuum quod dicitur.*
149 *Tempus intra modicum, quod factum eſſe, quomodo intelligitur.*
150 *Incontinenti probare intra quantum tempus debet.*
151 *Dominium quomodo probetur. n. ſeq.*
152 *Dominium directum, & vtile quid ſit.*
153 *Dominium eſt difficilis probationis.*
154 *Tempus largiſſimum quando loco tituli habetur.*
155 *Tempus decem annorum dicitur longum tempus.*
156 *Practica probandi dominium.*
157 *Dominium ſine traditione non transfertur.*
158 *Dominium an probetur, ſolutione onerum probata.*
159 *Præſcriptio, & titulus qualiter probantur. & n. 164.*
160 *Præſcriptio requirit ſcientiam, & patientiam aduerſarij.*
161 *Teſtes de auditu probant præſcriptionem facti temporis, cuius memoria non extat.*
162 *Capitulari circa præſcriptionem quomodo debet.*
163 *Probatio dubia non releuat.*
164 *Titulus qualiter probetur.*
165 *Titulus requiritur verus, & non putatiuus.*
166 *Titulus requiritur præciſè in preſcriptione rerum incorporalium.*
167 *Titulum allegari oportet in obligatione perſonali.*
168 *Bona fides non eget probatione.*
169 *Bona fides, vel mala fides ex quibus cauſis præſumitur.*
170 *Bona fides licet non probetur, tamen debet allegari.*
171 *Regula eſt, quòd ſi releuor ab onere probandi, non tñ ab onere allegandi.*
172 *Mala fides qualiter probetur.*
173 *Dominium directum qualiter probari poteſt ſm̃ opinionem Alex.*
174 *Dominium an probetur per famam in antiquis.*
175 *Dominium vtile qualiter probetur; & quomodo concludi debet.*
176 *Onus ſoluendi collectas ſpectat ad vſufructuarium.*
177 *Soluitio collectarum, onerum, mercedis, & penſionis, an [illegible] bandum.*

bandum vile dominium.
178 *Dominium an ex poſſeſſione præſumatur.*
179 *Dominium quibus modis intentatur.*
180 *Poſſeſſione transfertur onus probandi in aduerſarium.*
181 *Poſſeſſio non eſt modus probandi, ſed releuandi à probatione.*
182 *Probationes, quæ fiunt ſolum per coniecturas, & præſumptiones.*
183 *Inditia, quæ dicuntur ſufficientia ad inquirendum.*
184 *Præſumptiones iuris quę dicantur.*
185 *Probatio dicitur perfecta, quæ fit præſumptione iuris.*
186 *Adulterium eſt difficilis probationis.*
187 *Mulier an propter adulterium pręſumptum amittat dotem: & cui dos applicetur.*
188 *Collegium magni Ducis Etrurię in academia Piſana valde celeberrimũ.*
189 *D. Io. Baptiſta de Honeſtis, alias, il Peſcia, & Dominus Iacobus Angelius, aliàs, il Barga, ſunt duæ lucernę iuris in ſtudio Piſarum.*
190 *D. Io. Talentonus Fiuizanenſis lector logicæ in ſtudio Piſano valde admirabilis.*
191 *Maritus lucratus dotem propter adulterium, ſi mulier non habet vnde viuere, tenetur eam alere.*
192 *Adulterij cauſa communis fori eſt.*
193 *Teſtis ſuper adulterio, etiam non interrogatus de cauſa ſcientię, tamen eam aſſignare debet.*
194 *Teſtimonium de credulitate valet in cauſa adulterij.*
195 *Pręſumptio quotuplex ſit.*
196 *Præſumptio iuris, & de iure, quę ſit.*
197 *Præſumptio iuris, & de iure dicitur neceſſaria.*
198 *Iudex an pronuntiare poſſit ſuper pręſumptione iuris, & de iure.*
199 *Conſenſus ex verbis pręſumitur.*
200 *Conſentire videtur qui tacet.*
201 *Factum mentem declarat.*
202 *Minæ malum indicant animum.*
203 *Pręſumptio una adiuuat aliam; & una preſumptio aliam tollit.*
204 *Pręſumptio iuris, & de iure dicitur liquidiſſima probatio.*
205 *Pręſumptio iuris cęteris pręualet.*
206 *Iudex pręſumptione iuris an corporaliter punire poſſit.*
207 *Iudex debet ſapere naturam ęquitatis; nec de facili condemnare.*
208 *Pręſumptio quot teſtibus probetur.*
209 *Filiatio eſt difficilis probationis, & quomodo probetur; & quot teſtes eam probent; & an ex libro natalis.*

210 *Ea-*

210 *Fama aliquando non eſt vana vox populi.*
221 *Homines plures naſcuntur in partibus meridianis, quã muſcæ in Apulia.*
212 *Filiatio probatur per librum Natalium, per tractationem & nominationem, quam pater fecit de filio.*
213 *Fidem quilibet in dubio præſumitur ſeruare.*
214 *Partus in dubio præſumitur legitimus.*
215 *Phiſionomia an probetur filiatio.*
216 *Regina alba, quæ concepit Aetiopem.*
Similitudinis varia exempla, & diuerſi effectus. ibid.
217 *Matrimonium quomodo probetur.*
218 *Matrimonium eſt primum omnium ſacramentorum.*
Matrimonij probatio eſt magni præiudicij, ex parte. ibid.
219 *Matrimonij cauſa dicitur ardua.*
220 *Matrimonia clandeſtina non valent.*
221 *Fidem ſeruare quilibet cogendus eſt.*
222 *Iuſiurandum quando ſeruari debet.*
223 *Fidei implementum deſcendit à iure naturæ.*
224 *Matrimonium an probet longeua cohabitatio; & an per famam probetur: & an per ſolam nominationem. ibi. & num. ſeq.*
225 *Matrimonium oportet probari cum omnibus ſuis qualitatibus.*
226 *Matrimonium an probetur per inſtrumentum dotis.*
227 *Matrimonium poteſt probari per affines, & parentes.*
228 *Matrimonium inter nobiles diuerſimodè probatur. ibid.*
229 *Matrimonium probare ex parte vtile eſt.*
230 *Dos ſine matrimonio eſſe non poteſt.*
231 *Matrimonium qualiter articulari, & capitulari oportet, vt concludenter probetur.*
232 *Conſanguinitas quomodo probetur: item & affinitas.*
233 *Conſanguinitas duplici de cauſa poteſt probari.*
234 *Conſanguinitatis probandæ practica.*
235 *Aſcendentium primus gradus incipit à patre; deſcendentium à filio.*
236 *Collateralium primus gradus incipit à fratre.*
237 *Quid de iure ciuili; & quid de iure Cano & qualiter vtroq; iure fiat talis computatio; & ratio differentiæ inter ius ciuile, & canonicũ. n. ſeq.*
238 *Conſanguinitatem qualiter oportet articulari, & capitulari, ut concludenter probetur. ibid.*
239 *Matrimonium cum quibus licitè contrahi poteſt, cum quibus non.*
240 *Mors qualiter probari debet.*
241 *Quilibet in dubio bonus præſumitur.*

242 *Vita humana quanto tempore durare præſumatur.*
243 *Mors an per ſolam famam probetur.*
244 *Mors accidentalis quomodo probetur.*
245 *Mors ī cauſa modici pręiudicij ſufficit probari per debiles præſumptiones.*
246 *Mors, attenta ætate, probari poteſt. & de alijs præſumptionibus, quibus veriſimiliter mori poterit, probari, & de morte animalis mortui in longinquis partibus. ibi in fin.*
247 *Cadauer repertum per quos recognoſci debet, & ad quid.*
248 *Medici pro recognoſcendo cadauere debent in teſtimonium adhiberi. Medici quot adhibendi ſunt; & quando de veritate, & quando de credulitate deponere debent. ibid.*
249 *Teſtes periti, vt medici, & alij an, & quando tenentur iurare.*
250 *Medici duo debent adeſſe, ſi haberi poſſunt; ſin minus, vnus ſufficit.*
251 *Exceptio ad neceſſariā defensā, qn̄ valet, & quomodo probari debet.*
252 *Animus deliberatus quomodo probatur.*
253 *Affectus an punitur, ſicut effectus.*
254 *Conſtitu. Mediolanen. in tit. de pœn. §. homicida. quid diſponit.*
255 *Animus deliberatus non eſt comprehenſus in decreto gratioſo.*
256 *Animus deliberatus quid ſit; & ad quid cognoſci poteſt.*
257 *Damnatus propter animum deliberatum non gaudet immunitate Eccl.*
258 *Deus ſolus ſcrutator cordium.*
259 *Animus deliberatus eſt difficilis probationis.*
260 *Iudicis arbitrio relinquitur, an quis deliquerit animo deliberato, uel nō.*
261 *Animus; & propoſitum diſtinguunt maleficia.*
262 *Animus deliberatus ex quibus inditijs cognoſcitur.*
263 *Archibugium, ſeu ſclopus diabolicum eſt inſtrumentum.*
264 *Vulnera letalia quibus modis dicuntur.*
265 *Tempus intra quod cognoſci poteſt, an delictum fuerit commiſſum animo deliberato, aut calore iracundiæ.*
266 *Cum potui, nolui, cum volui nequiui.*
267 *Animi deliberati qualitates, an omnes probare oportet.*
268 *Statutum, loquens de probationibus ſimpliciter, intelligitur de veris.*
269 *Probationes factæ in vno iudicio; nunquid fidem faciant in alio.*
270 *Probationes factæ coram iudice incompetenti, operantur, ac ſi factæ eſſent coram priuata perſona.*
271 *Teſtes ante publicationem eandem uim habent, quam ſcriptura priuata.*
272 *Teſtes ſemper intelliguntur publicati illi iudici, coram quo depoſuerunt.*
273 *Acta omnia, & integer proceſſus exhiberi debet coram iudice ad quem, & non pars tantum.*

274

274 *Acta facta in vno iudicio, an fidem faciant in alio.*
275 *Probationes factæ coram arbitro, an fidem faciant in alio iudicio.*
276 *Iudex ordinarius dicitur bonus vir.*
277 *Probationes factæ coram arbitratore, an fidẽ faciant corã alio iudice*
278 *Arbiter ſecundum iuris ordinem, & acta, & probata ſentẽtiare debet.*
279 *Arbitrator ſummariè, & de plano, altè, & baſsè, ſententiare poteſt.*
280 *Clauſula (altè, & baſsè) & eius effectus.*
281 *Probationes in cauſa criminali, & in prima inſtantia, an fidem faciant in alia.*
282 *Appellatio an in cauſa criminali admittatur.*
283 *Conſtitu. Mediol. in tit. de accuſat. § a ſententia, qua prohibetur appellari a ſententia crim.*
284 *Probationes in cauſa criminali exactiſſimæ requiruntur.*
285 *Probationes factæ in cauſa ciuili, an fidem faciant in cauſa criminali.*
286 *Infamis quando inditium.*
287 *Probationes factæ in cauſa criminali, an fidem faciant in cauſa ciuili.*
288 *Probationes factę in ſummario, an fidem faciant in plenario.*
289 *Cauſæ ſummariæ quę ſint.*
290 *Proceſſus omnis in contumaciam factus; dicitur ſummarius.*
291 *Acta facta in vno iudicio debent edi in alio, vt fidem faciant.*
292 *Probationum materia à quib. latiſſimè tractetur.*

DE PROBATIONE TESTIVM.
Pars Tertia.

SEQVITVR videre in hac tertia parte principali de probatione teſtium, cum de eorum qualitate, & quantitate ſupra dictum ſit; ad quod ſcire oportet, vt ordine procedamus, iuxta ritum Iuriſc. in l.
1 2. § appellata. ſi cert. pet. probationẽ bifariã definiri, primo ſecundum Azo. in rubr. C. eo. inquit, quod probatio eſt rei dubiæ per argumenta oſtenſio. ſed hæc non congruit, quia ſecundum Gofr. illa habet locum in ijs, quæ probantur per inſtantiam diſputationis, non autem in iudicio, vbi probatio fit per teſtes, & inſtrumenta, & plerunque per inditia, & præſumptiones. ſecundo modo definitur ſic,

probatio eſt rei dubiæ in iudicio legitimè facta declaratio. Sed quã quandoque etiam extra iudicium probationes fiunt, quando actor ratum habet in iudicio dictum teſtis extra iudiciale, vt eſt videre Tind. latè in ſuo tract. de teſt. c. 5. & c. 10. à n. 8. vſque ad n. 20. & multoties dictum teſtis extraiudiciale eſt magnæ importantiæ, vt inquit Hip. de Marſ. in l. eos qui. n. 23. 24. & 25. ad leg. Cor. de falſ. ſed vt propius accedamus ad materiam noſtram, mihi videtur ſic poſſe dici.
2 Probatio eſt veræ intentionis noſtræ ad fidem, quorum non intereſt,
3 ſiue in iudicio, ſiue extra, neceſſaria cognitio. Dixi, veræ intentionis noſtræ, quia verum debet præſupponi id quod petitur, ſiue in iure, ſiue in facto, & debet fundari intentio noſtra ſuper veritate, & non ſuper fictionibus: nam ſicuti veritas dicitur lapis, ita ſuper lapide fundari debet intentio, vt fundamentum ſubſtineat præſuppoſitam intentionem. & ita ſuper præſuppoſito probare intendimus. Doct. in l. edita actio. & in l. qui accuſare. C. de eden. dixi, ad fidem, quorũ
4 non intereſt; meritò quia fides per teſtes, & non per partem eſt facienda iudici, l. prima. C. de cond. ob. ca. l. procurator. C. de eden. & etiam quia ſiue perſonaliter compareat, & oretenus fidem faciat,
5 ſiue in ſcriptis, quod fieri poteſt in certis caſibus, vt in muto, de quo Abb. in c. de teſtibus. extra. eo. & Gemin. conſ. 142. idem ſi cõſuetudo permittat. Abb. ibidem. & Rom. conſ. 204. n. 8. ſol. 58. & in alijs caſib. quos ponit Pract. Stiac. c. 16. n. 76. Item quando teſtes in aliqua cedula ſunt propria manu ſubſcripti, vel in aliqua vltima voluntate; vt in l. hac conſultiſſima. C. de teſta. Rol. à Vall. conſ. 36. vol. primo. & Craſſ. §. teſtamentũ. q. 10. in princ. ijs duobus caſibus probatio valere poteſt. Nam ſi teſtis nõ cõpareat perſonaliter corã iudice, quia obſtat legitm̃ impedimentũ, putà, ſenectutis, vel infirmitatis, vel qui eſſet perſona egregia, de qua Barto. & Iaſ. in l. ad perſonas egregias. ff. de iureiur. tex. & gloſſ. in c. 2. de iud. i 6. dixi, in iudicio ſiue extra, qm̃ nõ ſemper res in iudicio agitur, ſed qñq; inter partes conuenit amicabiliter extra iudiciũ rẽ probari poſſe, vt in ſimili trad. Menoc. d arbitr. iud. caſ. 108. car. 141. dixi, quorum non intereſt etiam, quia
6 teſtis non debet eſſe particeps cauſæ, affinis, propinquus, magis vni, quàm alteri. de quibus in l. parentes. in l. ob carmen. in l. teſtium. ff. eo. Nep. à Mont. Alba. eo. tract. n. 15. cum plurib. & latiſſimè Viui. li. primo op. 353. & op. 282. lib. 2. & op. 384. & lib. primo. & latè Emanuel. Soarez. recept. ſent. in verb. teſtes idonei. n. 185. cum plur. ſeq.
7 probatio enim teſtibus, & fide tabularum conſtat. tex. in c. forus. de
verbo.

verbo.ſignif.Gofr.tit.de probat.§.ſpecies probationum,& ei creden
8 dum non eſt,qui dicit,niſi probet.vt in l.qui accuſare.C.de eden.cũ ſimil.ſed in materia noſtra teſtibus & non teſtimonijs fides à Iudice adhibenda eſt.l.3.§.ſabino.eo.de teſt.& declara vt in glo. lit. S. ex quo no.differentiam eſſe inter teſtem,& teſtimonium quia etiã inanimata dant teſtimonium,vt ĩ de lapidibus & monumentis ac ſcripturis antiquis,verum teſtimoniorum eſt latior probatio,vi. Maſc. de probat.in princ.vo.1.& etiam quia nemo in cauſa propria teſtis poteſt eſſe.l.nullus.C.eo.de teſt.virtute tamẽ Iuramẽti litis deciſiui, & iuramenti in litem quis poteſt dici teſtis,immo Iudex in cauſa propria.Plot.in repet.l.ſi.quando.n.869.C.vnde vi.dixi tandem,ne
9 ceſſaria cognitio: nam iudicem oportet eſſe inſtructum, & quidditatem negotij cognoſcere.c.iudicantem.30.q.5.vbi iudicantẽ oportet cuncta rimari,&ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere,vt ſciat reprobare malum,& eligere bonum.arg.l.ſcire leges.ff. de leg. & Bar.no.in l.admonendi.n.17.ff.de iureiura. Qui iudex hanc ꝓ-
10 bationem omittere de iure non poſſet,quia iuris diuini eſt.c.nouit. de iud.Menoch.de arbitr.iud.q.24.Marant.ſpec.aur.diſtinct.9.n.10 par.4. Nam in ore duorum,vel trium ſtat omne verbum,merito igitur dixi,neceſſaria cognitio,qua habita ſecundum acta & probata,
11 & allegata iudex ſuam debet proferre ſententiam.vulg.l.illicitas. ff.de offic.præſ.24.q.4.& hæc opinio ab omnibus eſt amplectenda: & nunquid hæc opinio,etiam in cauſis criminalibus procedat. vi. Iul.Clar.§.fi.q.66.verſ.ſcias.Didac.Couarru.lib.1.varia.reſolut.cap.
12 1.n.6.& dicam ĩ.de Brachio Regio. Per cognitionẽ namq; verum à falſo,uti album à nigro diſcernimus, cum illud dicitur cognitum,&
13 inſpectum,quod per oculos intellectus inſpicitur, & cognoſcitur. Bar.in l.3.de acq.hæred.Ancar.reg.q.9.n.23.lib.3.quæ cognitio,ſeu
14 ſcientia eſt habitus ſpeculatiuus demonſtratiuus ratione vera conſiderans cauſas ſuperiores,inferioresq; cuius finis eſt veritas.practicæ verò opus,vt inquit Ariſtot.2.metaph.eſt ſupra.& ita iuri noſtro adaptatur,pro vt eſt tex.in §.iuris prudentia.& ibi glo.Inſt.de iuſt.&
15 iur.Bar.tract.de teſt.n.71. Pariterq; teſti neceſſaria eſt cognitio in ijs,quæ facti ſunt.Bar.d.l.admonendi.n.17.text.in l.fi.§.ſubſcriptionem.C.de iur.deliberan.& in Auth.de teſt.§.ſi verò ignoti.cuius
16 teſtis diſpoſitio ſtat in effectu in cauſa ſcientiæ. Bal.in l. prima.ff.ſi
17 cert.pet.& dictum teſtis fundatur in intellectu,qui videt, & audit ita inquit Ariſt.in problemat. intellectus. item teſtis debet habere

memoriam

memoriam de ſubſtantia negocij.Bal.in l.pen.n.5.C.de tex.quę ſine
18 Deinde re percepta voce, (quæ voces ſunt paſſionum notæ, vt ait Philoſophus) explicamus,ſed articolata, & formata. libro 1. Periherme.& l.labeo.§.idem tubero.ff.de ſupellec.lega. loquela enim manifeſtatur. & in ijs quæ percipiuntur per alterum ex quinque ſenſibus corporeis,non ex ſcientia deponere debet.Bal.in c.niſi cum
19 pridem.col.4. de iuſt.& iur. Hinc dicitur, quòd vox vnius,ſit vox nullius.l.iuriſiurandi.§.ſimili modo.& ibi not. C. de teſt. & quod
20 viua vox præualet mortuæ.§.ſi verò.in auth.de fid.inſtru.Spec.§.3.
21 de probat.dicam ¯j.teſtis ergo per alterum ex quinque ſenſibus cau ſam ſcientiæ reddere debet.Bal.Barto.& dd.in l.prima.ff.ſi cert. pet. Abb.in c.cōſuluit.de appellat.Cor.conſ.27. in 3.vol.cū cā rōnabili.
22 Omitto alias probationum ſpecies,quæ fiunt etiam per facti euidentiā, vt rem oculis ſubijcere.iux.tex.l.ſi irruptione. ff. ſi reg. de quo dicam ¯j.ſub n.93.&etiam pro vt in notorijs,de quib.Dy.&Sal.
23 latè in l.ea quidem.C.de accuſat.& eſt omnium ſententia,quod in notorijs ordo eſt,ordinem non ſeruare.c. ad noſtram. de iure iura. Put.tract.ſynd.verſ.notorium iudici.ca.2.Petr.de Anca.cōſ.179.in-
24 cip.ſubtiliter.in fin.col. 1.Boſſ.in tit.quomod.proced.in cri. not. in princ.quod notorium per duos teſtes probatur.Bar.in l.hęredes palam.ff.de teſta.Maſcar.de probat.concluſ.1109.vo.2.Bald.in l. data
25 opera.C.qui accuſ.poſſ.Marſ.in rub.de probat.n.229.& illud dicitur notorium quod nulla tergiuerſatione celari poteſt.vt eſſe communem opinionem teſtatur Iul.Clar.§.fi. q.9. Emanuel Soarez. recept.ſentent.verſic.notorium.n.52.& in hac materia notorij,vi.Iul. Clar.d.q.9.vbi latè. Foller. Pract. cri.verſ. Item quod eſt notorium. Boſſ.in tit.de denunt.a n.1.vſq; ad n.9. vbi habetur , quomodo in
26 notorijs ſit procedendum.& to.tit.quomod.proced.in cri.not. per inſtrumenta,& ſcripturas publicas,& priuatas,vt no.in c.ſedem. de reſtitu.ſpol.quod intelligendum eſt ſecundum Spec.eo. ti. de prob. §.3.& in materia latè tradit D.Io:Maria Land.ſororius meus in eius elegant. tracta.de public.& priuat.ſcriptura,ſit etiam probatio per
27 famam.c.3.de probat.& quando fama,ſit inditium ſufficiens ad inquirendum,torquendum,& condemnandum eſt recurrendum ad Iul.Clar.d.§.fi.q.21.verſic.fama,& ad Patid.de Put.tract. ſyndic.in
28 verb.teſtis.c.10.n.2.3.& 4.& quid ſit fama,& alia multa,vi.Caſſā.d indic.n.2.Blanc.de indic.latè.n.44.&311.Franc.Brun.ibidem.de indic. &tortu.in 3.q.1.par.per tot.Boſſ.in tit.de inquiſitio.n.28.cum
plur.

plur.ſeq. vbi inquit,famam non ſufficere ad condemnandum niſi
de crimine cõſtet,n.30. Item ex toreumatis, ſeu numiſmatibus an-
tiquis,probatur antiquitas Imperatorum, prout pluries mihi toreu
mata,ſeu medaliæ oſtenſæ fuerunt magna delectatione & ſtudio, à
nobiliſſimo viro D.Baptiſta Viali patricio Ianuenſi,qui in Medalia-
rũ ſtudio valdè delectatur. de quo nobili viro dicit Hubertus Gol-
tez.Herbipolita Venelianus, in tract. ſuo numiſmatum antiquorũ
vbi de diuerſis vrbibus loquitur.& ex collatione toreumatum,ſeu
medaliarum antiquarum facta cum ſcriptoribus verificantur toreu
mata,quæ fidem faciunt: & iſte nobilis pater eſt prudentiſſimi I. C.
D.Octauij Vialis nemini ſecundi inter excelſos viros almi Collegij
Doctorum Ianuẽſium,cum quo ferè a pueris annis familiaritatẽ,&
cum tota eius familia habui,quæ benemerita eſt in tam Sereniſſima
Repub.Ianuæ.Item locus teſtimonium præſtat & facit inditium in-
dubitatum ad torturam.Marſ.in ſua Pract.§ diligenter.n.33.de an-
29 tiquis,& cronicis,vi.Bar.in l.1.n.22.ff. ſi cer. pet. Item per lapides
monumentorum,finium,& inſignium fiunt probationes,iux. illud,
teſtantur lapides.& per tex.in c.cām.extra.de probat.Hip. de Marſi.
in rub.de probat.n.191.Caualca.Deciſ.17.n.1.par.2. Spec.eo.ti. de
probat.§.quot ſunt ſpecies. n.12.vbi etiam latè dicit de priuilegio,
& ſigillis.Bal.in auth.dos data.C.de donat.ante nupt.& Boer.deciſ.
30 105.n.9.Menoch.de arbitr.iud.caſ.113.car.114. Item per arbores
vetuſtas,quo ad confinia,& per fontes aquarum riuos, & flumina
probationes fiunt,latiſſimè per Hiero.à Mont.in tracta. ſuo de finib.
c.28.n.3.&c.19.& per to.& Maſcar.de probat.concl.395. vo. 1. ac-
cedit illud teſticulorum habens magnam quantitatem,& dr̃ ꝙ ca-
ſtratus collo eos tenet appenſos,ne dicatur quis carẽs mẽbris inha-
bilis ad celebrandum. At noſter ſermo duntaxat dirigitur ad pro
bationes,quæ fiunt per teſtiũ dicta,& atteſtationes, & hic quæro, ſi
31 ſtatutum dicit,quod probatio non valeat,niſi fiat per ſcripturam;&
illa fit per teſtes,an ſuſtinebitur.de hoc dixi ĩ par.prox.n.170. lir. g.
& re vera in certis caſibus valeret,non obſtante ſtatuto,& primo in
omnibus cauſis pijs.vt tenet Bald.in l.prima. C.de ſum. trin. & fid.
cath.Marſi.in rubr.de probat.n.48. & eſt communis.ſecundo in cri-
minali Anca.conſ.55.& latè Marſi.ad ſtatutum d.rub.de probar. n.
33.vſq; ad n.65.Hip.Bonacoſſ.in eius elegant.quæſtio. Criminal.in
32 verb.pax.vbi inquit,etiam ſi pax non eſſet admittẽda, niſi per ſcri-
pturam,& eſſet admiſſa per teſtes,nihilomin' valeret.& tenet Alex.
conſ.

33 conſ.77.vol.2.& de quæſ. tetigi plenius.n.156.par.2.1.par. princ. & infertur etiam ad ſtatutum Mediol.in quo cauetur nō poſſe probari rem eſſe feudalem per teſtes.vt d.n.170.li.g. Nam ſi quinque teſtibus probaretur nihilominus valeret probatio, quia ius ciuile quinque teſtes loco ſcripturæ præſtat.l.teſtium.C.eo.& Miſſing.obſer.5.centu.1.Item limitatur quando probatio fieret ſimul cum inſtrumentis & teſtibus,eſt enim caſus mixtus.Dec.in c.ſicut conſuetudo.verſ.poſtremo ī 2.& 6.limit.vt per Boſſ.tit.de princ.& priuil. ei ſub n.353.qui contrarium pluries ſeruatum ait in Senatu Med.Bar. in l.certi conditio.§.quoniam.ff.ſi cer.pet.Bal.conſ.270.lit.i. Fely.c. 2.col.6.de probat.Alex.conſ. 68.n.2.vo.2. ſed ſi teſtis ſe referat ad ſcripturam non ampliat probationem plus quam ſcriptura facit.Afflict.deciſ.72.n.7.item facit ad aliud ſimile ſtatutum quod Bamnū nec emancipatio poſſit probari per teſtes,nec quod fuit ſententiatū quia parte non opponente valet probatio per teſtes.Gott. in mem. in ver.ſtatutum Mediolani.vbi alleg.Dec.conſ.11.Caſtr. in l.peto. §. vlt.in fi.de leg.2.Item tale ſtatutum non habet locum in probanda abſolutione.Maſcar.de probat.concl.12.in fi.idem inſtrumento procuræ quod mandatum appellamus,quia ſi erit deperditum per teſtes probari poterit.& eſt co.op.de qua glo.in l.maritus.ff. de procurat.vbi doct.Iaſ.in l.1 C.de eden.vbi quinq; modis limitat. vant. de nullit. ex defec. mādati n.70.Boer.deciſ.154.Maſcar.de ꝓbat.cōcl. 101 1.vo.2.vi.ī.n.114.lit:f.verſ. quid de mandatario in fi. par. ſeq. Sed an potius fides ſit adhibenda teſtib.quam inſtrumento,& econtra;vi.Spec.in tit.de inſtru.edit.d.§.reſtat.verſic.ſed ſi alij teſtes. vbi enumerat 29.caſus in quibus magis creditur ſcripturę,quam teſtib. ſubijcit deinde,quod iuxta negotij qualitatem iudex habet conſi-
34 derare,& adaptare probationes. Nam quædam melius probantur p inſtrumenta,quàm per teſtes,vt ſunt atteſtationes teſtium defunctorum,ſententia arbitraria,& pactum plura continens capita,eis ſimi-
35 lia. Quandoque nonnulla magis aptè probantur per teſtes,quam per inſtrumenta,ut numeratio pecuniæ,conſenſus matrimonij, crimen,& ſimilia:& in quibus caſibus etiam magis ſcripturæ credatur, quam teſti,eſt Auth.de æqual.dot.§.quia ergo.& §.ſancimus.in Aut. de exhiben.& introduc.Reis.& dixi ſup.n.70.Carol.de graſſ. ſuper Regal.Franc.lib.1.verſ.8.car.86.Iaſ.in l.admonendi.n. 127. de iuriiura.vbi ait ceſſare iuramentum ſupletorium quando probatio non poteſt fieri niſi per ſcripturam,quod eſt menti tenendum. Crimen

etiam

etiam per ſcripturam probari poteſt vt in coniurationibus. ſecundũ Bal. de vbal. in ſua pract. de probat. q. 5. fo. 31. Maſcar. d' probat. cócl. 36. 460. vo. 1. & quia ſi teſtis redarguitur de falſo, & vellet ſe excuſare, ſarcinam iniiciat ſuper dorſum tabellionis, inquiẽs, tabellionem aliter ſcripſiſſe, quàm quod ipſe depoſuerat; cui nam magis ſit credendum teſti, an tabellioni. & certè, data paritate bonæ vocis, conditionis & famæ inter teſtem, & tabellionem, potius pro tabellione præſumitur: & ita diſtinguendo tenet Pract. Pap. in for. iura. teſt. glo. & falſitate. ſecundum diſtinct. quam recenſet Odofred. facit text. in c. cum Ioannes Heremita. extra de fid. inſtru. & latè dixi s. in 1. par. num. 56. Ferret. Caut. 16. vbi ait credendum eſſe magis Notario q̃ teſti dicenti nõ dixiſſe id quod notarius ſcripſit. Paul. de Ca. in l. errore. C. de teſt. Guid. PP. Deciſ. 130. & ibi Add. maxime quando Notarius eſt bonæ vocis & famę. vt s. n. 170. dixi. unde ſi teſtis negat fuiſſe rogatus non per hoc inſtrumentum redarguitur de falſo Pap. in for. lib. vt ſentent. reſſinda. glo. fuerunt verum Capic. deciſ. 61. n. 5. dicit quòd in cauſa ciuili potius creditur Notario quàm teſti, ſecus in cauſa criminali. idem deciſ. 94. n. 1. Fely. i c. cum cauſam. de teſt. Soc. reg. 514. Didac. Coaru. reſſolut. lib. 2. c. 13. Clar. verò in §. falſum. verſ. pone teſtis inquit, quod ad puniendum de falſo netri eſt credendũ. & vi. omnino Saly. in l. ſi quis Decurio. n. 4. & ſeq. C. de fal. At in alijs caſibus Clar. videtur tenere, eſſe magis credendum regulariter Notario tam in cauſa ciuili, quàm in criminali, & quod huius timore quando teſtis ſine præſentia Iudicis à ſolo Notario examinatur, q̃d ſolet adhiberi † cautela, vt teſtis ſe ſubſcribat, & ego etiam multoties practicaui me iudice ex cauſa recipiente dictum teſtis abſq; notario. & ſi teſtis ignorat ſcribere, tunc vocato alio coadiuctore ipſe nomine teſtis ſe ſubſcribat. quod re vera eſt quid arbitrarium iudici ar. l. 1. & 3. de teſt. vi. j. in 5. par. n. 172. lit. M. & n. 89. Nunquid autem magis credatur teſti quàm iudici. vi. Bal. in c. nr̃am. circ. princ. extra de procur. Ias. in l. ſciendum n. 4. de verb. op. Cott. memor. in verb. Iudicis præſentia.
37 Nunc ad rem, ſcire oportet, multa eſſe neceſſaria ad validitatem dictorum, & atteſtationum teſtium: & primo teſtis debet examinari à ſuo iudice ordinariam iuriſdictioné habente vt s. in ſi. prime par. & j. in tract. de Brachio Reg. niſi ob neceſſitatem, vt ibi quia periculum eſſet in mora quod teſtis eſſet ſtatim receſſurus, uel per caſum fortuitum, puta incendij, naufragij, mortis, & huiuſmodi. Bar. in l. 2. & ibi Addit. C. de naufrag. lib. 11

Crauet.conſ.2.vol.1.Maſcar.de probat.concl.272. vo.1. Nec laicus Iudex poterit ſe ingerere irequiſitus ab Eccleſiaſtico Iudice, in examinandis teſtibus intereſſe eccleſiaſticæ perſonæ tangentibus directè aut per indirectum.tex.in c.decernimus.vbi Abb.de Iud.c.cum laicus de reb.eccleſ.non alie.cum alijs ſimil. Nec etiam poterit Iudex laicus examinare teſtes in eccleſia abſq; licentia ſuperioris.Car. clem.prima,c.1.de præben.l.legata inutiliter de legat.1. quia dom' Dei domus or͂onis eſt diuiniſq; incumbendum,& non in forenſibus negotijs Io.euāg.cap.8.† licet iuramentum in eccleſia præſtari poſſit quia eſt iuris diuini.vt ꝟ dicetur.Bar.& Bal.in l.nemo n.6. C. de ſacr.ſanct.Eccleſ.& quod dictum eſt de teſte non examinando corā alieno Iudice alioquin non probat,hoc verum niſi ad requiſitionē ſui iudicis alienus iudex examinare requiſitus fuerit, vt ſeruatur in pract.præcipue in cauſa ciuili,& dicam ꝟ.uel niſi repetatur coram ſuo Iudice,vt inf.dicam.n.80.in 3.par.Marant.in 6.par.de teſt. produc.n.6.tamen ſi pars conſenſerit,valet teſtimonium. etiam coram alieno iudice.Bar.in l.2.n.4.ff.de fert.Diaz.reg.753. ſpec. eo. tit. §. nunc tractandum verſ.debet quoque iudex.Tiraq.in l.Boues.§.hoc ſermone.limit.prima,col.1.de ver.ob. vbi ſi teſtes minus legitime recepti fuerint,tamen conſentiente vtraq; parte tenet eorum dictū. Dec.reg.23.alioquin teſtes inordinate recepti non probant etiam quod eſſent recepti a Cardinalibus.vt dixit Bal.in Auth. ſed ſi quis. in vlt.col.C.de teſt.& ideò teſtis non legitimè examinatus, non facit inditium,etiam ſi talis teſtis ſit idoneus.Bal.in c.1.§.Sacramentū. 2.col.de conſuetu.rect.feudi Iaſ.in l.admonendi.col.81.in fi. de iur. iuran.vi.ꝟ in 3.par.ſub n.172.vbi ponitur vna fallent. In eccleſiaſtica perſona conſenſus in iudicem laicum non prodeſt nec tacitè nec expreſſè. C. Iudex.& c.cum laicus.de reb.eccleſ.non alie.& ſup. adduxi. Caualca.deciſ.45.n.77.fo.710.par. 1. Nat.conſ 445.n.17. & 18.vo.1.Abb.in c.1.n.19.de re.iud.& dicam ꝟ.nec ēt conſenſus operatur ꝙ teſtis recipiatur ſine iur͂nto,in iudicio per ea,quę ſtatim dicam in ſequenti requiſit. & primò,teſtis dēt eſſe productus à parte, vt p Spec.eod.tit.noſtro.§.qualiter aūt ſint producēdi teſtes. niſi eſſemus in caſu,quando iudex ex officio ſumeret informationes,vt in omnibus criminalibus,grauiſſimis,& atrocibus,&cauſis arduis,Pra. Foller.Cano.fol.121.n.34.in fin.Bart.in l.4.§.hoc autem iudicium.ff. de damn.infect.Gomeſ.varia.reſolut.par.3.in tit.de delict.n.49.c 1. vbi ponit ſpecies delictorum,& Iul.Clar. lib.5. ſent. §. 1. Secundo princi-

38 principaliter teſtes debent deponere iurati,alias eorum dictum regulariter non valeret; vt in l.iuſiurandi.C.eo.& in l.ſi quando.ff.eo. Amad.tract.ſynd.n.183.Bar.& Bal.in l.ſolam.C.eo.debet teſtis iurare de veritate dicẽda pro vtraque parte.gloſſ.tex.& Bar.in auth. ſed iudex.C.de epiſc.& cler.& eſt communis op. Scribent.in l. edita. C. de eden.Nell.eo.tract.n.59.latè de hoc Menoch. de arb. iud. q. 26. car.19.n.5.vbi inquit,dictum teſtis ſiue iuramento qualem qualem
39 probationem facere:& formam iuramenti ponit Pract. Pap. in for. iuramenti teſtiũ.& ibi gloſſ.in verb.ſuper tota cauſa.Nell.eo. tract. n.59.& iuramentum hoc eſt iuris diuini: nam iurauit Dominus,& non pœnitebit eum,inquit Pſal.centeſimus; eſt etiam tex. in c. & ſi Chriſtus.de iur.iura.& Cliniam Philoſophum,fertur, hoc iuſiuran-
41 dum ſeruaſſe ante tempora Chriſti,vt refert Baſil.in libr. quomod. ex librgẽt.pro fil.poſſ.& Cicero in oratione pro Quinto Roſcio ait; qui propriam fidem ſpernit,&iuſiurandum quoque ſpernit,qui locus à me diuerſimodè intelligitur,quàm faciat Bonacoſſ. in ſuis. q. crim.in verb.iuramentum, vbi etiam recenſet Dionyſium Tyrannũ dixiſſe,quemadmodum pueri tales decipiuntur,ita viri iureiura. & certè hoc dictum vti Tyrannicum eſt reſpuendum vt fecit ille Herodes tyrãnus qui propter iuſiurandũ fecit amputari caput ſancto Ioanni Baptiſtæ.Mar.c.6.in euangel.aliter enim apud Chriſtianã
42 religionem obſeruatur. Nam quotieſcunque abſq; interitu ſalutis æternæ iuſiurandum ſeruari poteſt,illud eſt ſeruandum.tex. in c. cũ contingat.vbi Felyn.& Alcia.qui de communi teſtatur.ibid.n.101.d iur.iura.Abb.in c.ſignificaſti.n.8.de elect.Pau.de Caſt.conſil.98.vol. 2.Cot.memorial.in verb.fideiuſſor indemnitatis.& qualiter intelligi debet vi.Soc.Iunio.conſil.3.n.40.vol. 2.vbi dicit, quod tunc illud iuramentum eſt ſeruandum,ſi ſecum habeat tres comites, ſcilicet iuſtitiam,iudicium,& veritatem.c.quanto.&c.cum nos.de iur.iu-
43 ran.inuentum enim fuit iuſiurandum propter dubitationes populi,vel recipientis,vt eſt gloſſ.22.q.1.in ſum.quam commendat And. Sicul.in rubr.de iur.iura.in clem.refert,& ſequit Bonacoſſ.d.q.crim.
D verb.iuramentum,& iudex debet omni cura veritatem querere,metũ iuramenti nam non eſt indubio præſumendum quẽ iurando falſum inmemorem ſuæ ſalutis.l.vlt.C.ad leg.Iul.repet.& iſta iuramẽti ſubſtantia attingit nedum intereſſe partis,ſed & credulitatem Iudicis.vt in c.iudicantem.30.q.5.& dixi n.3.in 3.par.Nam fides eſt fienda iudici & non parti.l.eos.C.de teſt.Pacia de probat.c.59.n.62

lib.1.Secus eſt de citatione.vt ĩ dicam & vi.Tind.eo.tract.c.1.n.4.
& ſeq.& iuramentum dat robur dictis & atteſtationibus teſtium.
exemplo Domini qui iurauit.& in alio loco dixit Amen amen dico
vobis.Ioan.cap.euang.& facit iudicantem indubi tãter credere qui-
nimmo & ſi p partem aut a ſtatuto fuiſſet remiſſum iuramentum,&
altera pars ſuos produxiſſet teſtes iuratos iſti in paritate præualerẽt
teſtibus non iuratis quod facit nu.180.cum ſeq. fol.45.& 46.Viral.
tract.clauſu.de errore teſtis.fo.221. Nec videtur tuta op.Tind. eod.
44 tract.de teſt.cap.9.n. 17.in prima par.vbi tenet,quòd iuramentum
teſtis non ſit de ſubſtantiali forma,ea videlicet ratione , quoniam
ſicuti teſtimonium poteſt per partes remitti.cap.tuis.extra.de teſt.&
ibi Felyn.n.6.ita & iuram.quæ cõſequẽtia nõ tenet.Nam iuramentũ
hoc eſt iuris diuini,vt ſuperius dixi,& pulchrè explicat Menoch.de
arb.iud.q.26.n.3.Alcia.Parerg.lib.8.c.2.Alex.ab Alexan. l.5.genial.
c.10.vnde ſequitur communis illa opinio,quòd nec per Imperato-
rem,quinimò nec per Pontificem poſſet diſpenſari, quod tollatur,
vt eius ſuſpendatur effectus. Mart.in pract.§.diligenter.n 66. Soa-
rez.recept.ſent.in verb.iuſiurandum.n.280.Viui.com.op.297.col.
3.n.9.vol.1.& Menoch.vbi ſ̃,n.3.Ancaran.conſ.226.vbi omnes præ-
bet laudes tali iuramento,& ꝙ iurm̃tum nõ poſſit per partes remitti
tenetCaual.deciſ.23.n.5.&dec.21.n.66.par.1.quamuis de iur.ſtatu-
tario loqui vr̃.At per hoc non ſequitur,quòd ſi poteſt per partes te-
ſtimonium remitti,ergo & iuramentum.& ſi poteſt remitti iuramen
tum,ergo non eſt de ſubſtantia.nam hæc conſequentia non prodeſt.
& in terminis hanc partem tenet Cott.memoral.in verſi. teſti non
iurato.ſuper quo non inſideo.quamuis Miſſing.obſer.99. centu. 3.
dicat iuramentum ab imperatore relaxari poſſe, tamen non loqui-
tur de iuramento quod datur teſtibus,ſed de iuramento fidelitatis.
& tex.in c.tuis.de teſt.& doc.tenentes iuramentum poſſe remitti p
partes intelligi debent de iuramento extra iudicialiter, non in vim
iuramenti iudicialis.quod præſtatur iudice mãdante. Vnde ſi remi-
teretur tale iurm̃to iudiciale, tunc nõ dicerentur teſtes ſed potius
Iudices,vel nõ dicerentur teſtes in for.iuridica recepti,quia iurm̃tũ
eſt introductũ de iure diuino.vt ſ̃ n.44.&ad publicũ bonũ,quia vt ſ̃
fides eſt fienda iudici & nõ parti Mathes.in l.1.c.ſi vnus ex plur. ap-
pell.n.2.&partes nõ poſſunt remittere id quod reſpicit credere iudi
cis,ſed ꝙ attinet ad eorum intereſſe tantum.per l.1.de teſt. & iudex
tutius agit cũ iurm̃to per ſupradicta facit tex.in l.nemo poteſt.ff. leg.
3.Gomeſ.

3.Gomes.var.reſol.de ſucceſſ.contr.teſta.ſub n.12.verſ. ſecundo nõ obſtat tom.1.c.11.immo videtur non poſſe remitti per aliquod reſcriptum,nec remiſſum intelligi per clauſulam nulla iuris ſolemnitate,vel ſine figura iudicij,& ſeq.Fely.in c.ſi diligẽti.n.8.de for.cõp. nec citatio ſublata intelligitur ex dictis clauſulis. & quod iuramen
45 tum ſit de neceſsitate, probè explicat.Io:Crot.i ſuo tract. part.7.vbi ampliat procedere,etiam ſi procedatur ſummariè, & de plano ſine ſtrepitu,&figura iudicij: & per Bartol.in extrauag. ad repri. in di-
46 ctis verbis.&de importãtia dictorum verborũ vi.in Tract.clauſ.Vital.& Celſ.Vgo.in verb.clauſula,& in verb.de plano. &c. & procedit etiam in quibuſcunq; perſonis, quæ in teſtimonium producuntur.Abb.& cano.omnes in c.te timonium.de teſt.Spec.eo.tit.§.4.oẽs
47 enim teſtes coguntur iurare.ita Spec.ibi.ſub pœna de iur. ci. in dicta mulcta,& de iure cano.ſub pœna excommunicationis.io. ti.de teſt.cog.Verum ſi teſtis nolit iurare etiam indicta mulcta,poterit in cauſis criminalibus cogi.l.iuſiurandi.ubi Doct.C.de teſt. & poterit adhiberi tortura dupliciter primo vt iurent,& ſi adhuc erunt obſtinati,tunc recipiatur eius dictum,& ſecundo repetatur eius dictum cum tortura vt conualidetur per ea quæ dixi ſ.in 4.par.n.101.& n. 162.& omnes quacunq; dignitate perfulgeant tenẽtur iurare nullo excepto quando deponit tanquam teſtis in ijs quæ percipiuntur per ſenſum corporeum.Io.Crot.eo.tract.d.par.7. n. 227. cum plur. ſeq.& debet iurari legittimo modo,& non minus legittime. alioquin non valet arg.l.quoties.ff.qui ſatiſda.cog.Butr.de teſt. nu. 53. tex.in c.cauſam ext.de teſt.& 35.q.5.de parentela. Lancelot.in inſtitu. cano.tit.de probat.§.quod ſi teſtes,vbi inquit,non valere iuramentum teſtis,de non deponendo iurantis. & quæ perſonæ teneantur iurare.vi.Tiraquel.in tract.præſcript.§. primo. gloſſ.8. regulariter omnes tenentur iurare.cap.nuper.extra eodem teſt. c. omne quod 22.q.1.& Doct.in d.c.tuis diſpoſitionibus.de teſt.Fely.& Alcia. d.c. cum contingat de iur.iura.And.in c.fraternitatis de frig.& malef. & Io.Crot.d.tract.par.7.n.227.& n.228.cum plur.ſeq. ubi ponit octo fallentias ad regulam,quod dictum teſtis teneat ſine iurõ,primo qñ
48 iudex deberet in cauſa procedere,nulla ſolemnitate ſeruata. Sed non eſt hæc prima fallentia vera per ea,quæ dixi mox ſupra, & tenet etiam Bald.in l.præsbyteri.C.de epiſco.& cler.& alij cum quibus etiam tenet Crot.ibi.& ita malè videtur ſentire Bartol.in l. filius fa.de donat. Nec tenet ex ſupradicta cauſa ſecunda fallentia.& de

veri.a-

veritate aliarũ fallent.vi.Tind.d.par.7.à n.228.vſq; ad n.233. qua-
49 rum nulla nec communis,nec tuta eſt. Nam ſi nec Imperator, nec
etiam ſummus Pontifex illud auferre poſſunt,quia iuris diuini eſt,
vt dictum eſt;quomodo ergo per partes,aut per aliã perſonam po-
terit remitti iuramentum? & quando remitteretur, eſſet extraiudi-
cialiter ſtare aſſertioni illorum,nec verè teſtimonium,nec atteſtatio
legitima diceretur.d.cap.tuis depoſitionibus. extra de teſt. l. iuſiu-
randi.C.eo. Tertio ſuper notorio. Quarto,ſi ſtatutum hoc permit
tat, quod an fieri poſſit dixi ſ̄ n.43. Quinto ſi de mandato ſuperio-
ris ſublatum ſit.quod intellige vt ſup.nu.& vi.Bal.in l.milites. C.de
teſta.milit.ſub n.6.& Soc.reg.516.& Viui.co.op. fo.298.Itẽ,ad offi-
50 ciũ iudicis pertinet in examinatione teſtiũ deferre prius tale iura-
mentum, & non ad inſtantiam partium.vt in auth. hodie C. de iur.
iura.propter calu.tenet Azo.in ſum.C.de vend.reb.ciui.ſub n.2.lib.
51 11.vbi inquit Duces militiæ propoſitis ſanctis Euangelijs iurare
debere.§.quod autem.in Auth.vt lic.matr.&aui.adminiſtratores ve-
rò tactis euangelijs iurare debent.in auth. iuſiura. quod præſtatur
52 ab ijs. ſicut officiales iurant,tactis ſcripturis,ſeruare ſtatuta. vt latè
Bonacoſſ.in ſuis q.cri.in verb.iuramentum.Afflict.ſuper conſtit. reg.
in prælud.12.ſub n.8.Iaſ.in l.lecta.col.2.de iur.iura. Natt. conſ. 19.
53 vbi ponit fallent.per to.& licet communis ſit opinio,quod in iura-
mento non ſit neceſſe tactus ſcripturarum, vt per Emanuel Soarez.
recept.ſent.in verb.iure iuran.329.tamen communis ſtylus & ob-
ſeruantia aliter ſe habet,à qua non eſt recedendum. Iudęi verò iu-
rant ſuper literis Hebraicis,aut ſuper puncta calami dicentes ſic iu-
ro per Deum verum & viuum qui dedit legem Moiſi in Monte Si-
nai.& Princeps Sacerdotum iurauit,dicens Adiuro te per Deum
viuum, vt dicas nobis.Ioan.in Euang. cap.26. & de hoc iuramento
Spec.in §.reſtat.n.17.tit.de iura.Calu.ſi verò Hębreus per legem E-
uangelicam iurauerit tenetur ad obſeruantiam & eſt cogendus ſer-
uare.Inoc.in c.&ſi Chriſtus de iur.iura.ſed in cauſis criminalibus Iu
dæus contra Chriſtianum non iurat,nec teſtimonium dicit.vt ĩ.&
in c.Iudęus.vbi Cano.de iudę.Crot.eo.4.par.n.41.vbi in ciuilibus
conſentiente Chriſtiano poterit teſtimonium ferre.Marquar. tract.
de iude.par.2.c.5.n.15.& ẽ co.op.Borſat.d.conſ.285.n.16.& 17.vo.
3.vi.Maſcar.concl.945. Apud indos Iaponenſes ſic fertur iuramen-
tum accepto papiri folio,& ferro ignito inuoluto in manu iurantis
ſtrigitur vtrumq; & inuocatur ſuper iurante ira cami, & ſi papirus
eſt

eſt ab igne illeſus ſignũ eſt innocentiæ, ſi autem combuſtus eſt iurãs in culpa. Cæterum Religioſi tacto pectore iurant. Auth. ſed iudex C. de epiſc. & cler. c. ſi. & ibi glo. de iura. calu. Milites nobiles ſuper Pomo enſis iurare ſolent. & Amaſij ſuper os, & oculos. vnde verſus.

Per queſta bocca, per queſti occhi giuro,
Per quelle chiome oue allacciato fui.

E An autem atteſtatiò notarij qua ſimpliciter ſcripſit in præambulo examinis talis teſtis citatus & iuratus, ſufficit. Si non dicat qua die & hora, vel non dicat corporaliter tactis ſcripturis iurauit, & breuiter non poteſt de nullitate dici, ſecundum Bal. in ſua pract. quæſt. 9. circa probationes. fo. 34. ſecus, ſi non conſtaret vllo modo quod eſſet iuratus. Similiter de examine nulliter facto ſecondo loco quia non derogat priori depoſitioni factæ ſeruatis ſeruandis glo. vlt. c. cum cãm de teſt. ſicuti publicatio teſtium nulliter facta non impedit examen ad vlteriora. cle. 2. in primo de teſt. vant. de nullita, quoties & intra quod tempus. n. 38. Ro. ſing. 31. quia quod non eſt legitimè factum, eſt ac ſi non fuiſſet factum. l. 1. §. penul. ff. quorũ lega. ſic ante publicationem poſſunt recipi teſtes, nimirum ſi etiã poſt publicationem nulliter factam. In dubio autem ſi non conſtat de iuramento, nihilominus præſumitur quòd teſtis iuratus depoſuerit. Maſcar. de probat. concl. 136. n. 3. Præterea eſt ſciendũ, quòd ſecundum magis co. op. poteſt iuramentum præſtari per Procuratorem. Viui. co. op. in verb. iuramentũ. fo. mihi 136. & fo 256. & D. Burſat. conſ. 285. trita ſunt n. 26. vo. 3. licet cõtra Ro. ſing. 8. & Bar. ĩ l. qui bona fide. §. ſi alieno. n. 17. de Dam. inſe. quæ op. mihi magis placet, & Iudex redditur certior. nam ſi debet videre quo vultu quo co-
54 lore teſtis deponit, cur etiam non debet videre quomodo iurat. & no. quod licet clericus examinetur coram iudice laico, tamen debet iurare in manibus ſui iudicis eccleſiaſtici. Spec. tit. de teſt. §. 4. & faciunt de cauſa in tertia par. In practica igitur iuramentum teſti eſt neceſſarium, & defertur à iudice, præſente aduerſario, vel
55 ſaltem abſente, ſed citato, vt dicam ſtatim, & debet deferri iuramentum non in die feriato, niſi timetur de abſentia, vel morte. Apo. ill. ad Spec. d. §. 4. de teſt. lit. f. Alber. de Malet. eo. tract. n. 49. vel niſi eſſemus in cauſis criminal. in quibus mora afferret præiudicium veritati, & ſubſit timor ſubornationis. & ita omnes curiæ. & quod non
56 debet regulariter teſtis iurare die feriata, vi. Panorm. in c. 1. in fin. de fer. gloſſ. & doct. in c. fraternitatis. de teſt. eſt tex. in l. dies feſtos.

fer.& Spec.eo.ti.n.6. §. 2. Sed in cauſa criminali contra quoſdam incarceratos mariolos in die Aſcenſionis, nedum iuramentum, ſed etiam ad torturam deueni; qua die ad venerandum ſacratiſſimum Sanguinem D. N. IESV Chriſti magna multitudo concurrit Mantuæ, vbi in Eccleſia S. Andreæ, cuius Reuerendiſſ. D. Tullius Petrozannus eſt Antiſtes, cuſtoditur tam venerabiliſſima Reliquia, & quibus diebus fiunt nundinæ per octauam Aſcenſionis, & eò fluunt marioli, quorum duodecim torti, & confeſſi ea die fuere. per tex. in l. nemo.C.de ſacroſ. Eccleſ. Vlterius teſtis debet iurare antequam deponat. c.hortamur. 3.q. 9. & toties quoties repetitur: tam ad inſtantiam partis ſuper eius interrogatorijs, quam ex officio auth.hoc ſacramentum.C.de teſt.c.fraternitatis.eo.Cin.d.l. iuſiurandi. C.eo. Miſling.obſer.77.oria.eo.tract.n.7.ſi tamen poſt eius depoſitionem immediate iurauerit valet.Nell.eo.tract.n.66.& Alber.de malef.ibidem.c.7.n.65.ſicuti etiam poteſt quis præcipuè in cauſa ciuili iurare de veritate dicenda vna die, & altera die deponere dummodo deponat in termino.niſi per partem aut per iudicem ſteterit quia ſi iurauit in termino, poterit ext.terminum deponere.Capic.deciſ. 19. n.2.Bernar.Roca.in ſua pract.de iur.teſtis. Tandem debet teſtis iurare in Iudició & non extra. Maſcar. de probat. in præfat. q.v. n. 89. Niſi ob egregiam perſonam, vel alia de cauſa Iudex aliunde permittat iuramentum præſtari alibi l. egregias. de iur. iuran. eſt etiam communis opinio, quod teſtis non iuratus pœna falſi ordinaria non eſt puniendus, ſed extraordinaria, ſecundum Bald. conſ. 106. vol. 1. Alex.in l.edita.n.9.C.de eden.firmat.Clar.lib.7.ſent.§.falſum verſi. tu ſcis.Menoc.de arbitr.iud.caſ.306.n.30.car.662.Alex.conſ. 145. vol.6.teſtatur.de communi.Plot.in l.ſi quando.n.716.in fin. C.vnde vi.Viui.co.op.fo.298. Secus ſi dictum eſſet nocibile, vt dicunt communiter prædicti Doct.nam teſtis etiam non iuratus pœna falſi ordinaria eſſet plectendus; quia peccatum dupliciter fecit ſibi, & alteri; & de iure communi illa dicitur pœna ordinaria falſi, vt puniatur eadem pęna qua puniendus eſſet ille, contra quem falſum depoſuit.Bal.c.1.col.9.verſ.itē quod falſo.de pac.tenen: Marſ.pract. §.diligenter.n.16.vi.infra n.60. iuramentum hoc datur, vt ſæpius dictum eſt, ſuper veritate dicenda.d.l.iuriſiurandi.vbi Iaſ.Alex.&alij.
57 & iurans falſum incidit in periurium, quod eſt mendacium iuramento firmatum.22.q.2.Clar.dict.lib.5.ſent.§. periurium. in princ. vbi latè de pœn.periurij.Menoch.d.caſ.306.vbi de pœna falſi.Cla. falſum.

§.falſum.verſ.teſtis,& vltra etiam,quòd efficitur infamis, repellitur
ab agendo,& teſtificando.ità tenet gloſſ.in c.per tuas. in verb. adul-
teri.de ſimo.& eſt com.op.teſtat Alberic.in l.Lucius. n.3.de infam.
58 Menoch.de arbitr.iud.caſ.219. per to. car.270. nec ei vnquam de-
fertur iuramentum ſuppletorium.& eſt com.opin. de qua per So-
cin.in conſ.136.ſub n.9. lib. 4. de quo iuramento ſuppletorio latè
59 habetur per Doct.max.Iaſ.& Curt.Senio.in l.admonendi.& ibi. Pur-
purat.ff.de iure iuran.latiſſimè Soci.in reg.204.& ibi multas ponit
fallentias. Lancelot.Corrad.in ſuo tract.de præto.lib.1.cap.19.§.2.
F ſub rub.de iuramento pagina, 154. & vi.infra n.160.& 179. vbi de
periuro dixi.in 2.par.† Et tamen habilitari poteſt teſtis à periurio
à Papa.eſt co.op.de qua teſtatur.Corſet.ſing.in ver.teſtis. vbi dat li-
mitationes.14.& periurus non facit inditium aliquod Rui. conſ.7.
prope.fi.vo.5.Ceſal.conſ.233.per to.vo.2.nec etiam cum tortura.
Menoch.de ar.iud.caſ.103.n.16.& teſtes probantes periurium de-
bent eſſe omni exceptione maiores iuxta illud. Poet. Carere debet
omni vitio qui in alterum paratus eſt dicere.Decia.de delic. tom.2.
lib.6.tit.12.n.18.fo.34.& quibus penis periurus afficitur.vi.Capell.
Toloſ.deciſ.17.in Addit.& Clar.§.Periurium.§. repelluntur. vbi ait
procedere quando quis iurauit ſuper licito,ſecus ſi iurauit ſuper
illicito quia ſi eſt periurus in hoc non repellitur. & Afflict.deciſ.36.
ibi Addit.ponit caſus quindecim in quibus non præſtatur iuramen
tum ſuppletorium. 1.quando non eſt veriſimile id ſuper quo iu-
ratur. 2. quando eſt veriſimile iurantem deierare. 3. non datur
vxurario. 4. nec illi qui iam falſum depoſuit. 5. in cauſa Matri-
monij. 6. non ei qui factum ignorat. 7. non datur ſuper inſolitis.
8. non in cauſis criminalibus. 9. quando teſtis veriſimile non di-
xit. 10.in cauſa præſcriptionis. 11. in cauſis magni præiudicij.
12.non datur ſpurio. 13. quando teſtis probat præſumptiuè. 14.
quando præſumptio eſt contra probantem. 15. Quando actor
plene probauit.non datur reo ſemiplene probante niſi quando in
cauſa reconuentionis Reus efficeretur Actor,vi.Anca.conſ.227.Ber-
taz.conſ.11.latè Marſ.in rubr.de probat. Sed poſtquam ſubiecta
materia poſtulat,quero an ille qui iurauit amico ſuo ſecretum ſuum
non reuelare, etiam quod ſolemniter iurauerit, an dicto iuramen-
to non obſtante poterit compelli ad reuelandum illud ſecretum
& bñ dico teneri reuelare ſi in iudicio vocetur. quia iuramentum
non eſt ſeruandum quando animæ detrimentum afferret.per ſupra

dicta n.42.nam celare veritatem peccatum eſt ī. in 1.par.n.5.lit. A. & non intelligitur in iuramento ineſſe peccatum.c. non eſt obligatorium de reg.iur.& ideo ſiue cogitauit de iudice ſiue non, tenetur vi.Maſcar.de probat.qui hanc.q.mouit. q.v.n.50.ad.leg.pōp. vi S. Thom.ſup 4.diſtinct.21.q.3.artic.1.Marſ.in l.vtrū.n.5.et Inoc. in c. qualiter.& quando.il primo de accuſat.Albet.de Malet.eo. tract.de teſt.n.45.qui dicit cautelam eſſe vt teſtis prius abſolui requirat. Itē teſtis qui in articulo mortis dixerit ſe falſum dixiſſe non nocet parti Maſc.de probat.concluſ.359.vo.1.n.32.auth.ſi dicitur. C. de teſt. vbi Bal.&ſi confeſſus fuerit quis delictum, Confeſſor non tenetur, nec debet vllo modo reuelare niſi licentiam in ſcriptis à penitente habuerit.c.omnis vtriuſq; ſexus de penit.Bal. in l. Archigerontis, C.de epiſc.& Cler.Crot.de teſt.n.350.& in materia ſecreti amici.vi. Ang. de Maleſ.in verb. che hai tradito. n. 18. Abb. in c. dilectus,
60 de exceſſ. prælato. Gomes.de tortu.reorum n.9.& teſtis falſarius à quocunque iudice poteſt puniri.ſiue ordinario, ſiue delegato. vt per doct.in l.1.ff.de off.eius.Pract.Pap.in for.iura.teſt. gloſſ. & falſitate. col. 2. & ab iudice coram quo falſum depoſuit, quia ſiue erat
61 iudex competens, ſiue non ratione falſitatis ſtatim effectus eſt de eius foro.l.nullum.& ibi Bal.&Sal.& Iaſ.C.de teſt.text.in c.1.de cri. falſ.Iul.Clar.d.§.falſum.& Boſſ.in tit.de falſ.per to.&n.107.hoc pro-
62 cedere in laico dicitur. ſecus in teſte eccleſiaſtico, quamuis coram iudice laico deponeret, tamen à ſuo iudice eſt puniendus, & hæc magis communis opinio ex.c.ſi diligenti. de for. compet. Bar. in l. diuus.pius.in fi.ad leg.Cor.de falſ.Angel. Are. in tract. maleſi. verſ. quarto teſtis dixit falſum.Capi.deciſ.5.incip.in cauſa vniuerſ. n.13. Hip.de Marſ.in l.1.§.præterea.col.6.ad leg.Cor.de ſicar. & ita contra Barto.in d.l.nullum practicatur.Maran.Spec.aureus.par.6.actu,
63 12.n.4.dixi etiam ī 3 par.numero. Sed fit degradatio ab epiſcopo. quando crimen eſſet graue. vt per Iul.Clar.§.fin.q.74.& latiſſimè. q.
64 36.vbi dicit, quòd ex tribus tantum clerici ſunt degradandi. videlicet hæreſis, falſi commiſſi in literis Apoſtolicis, & conſpirationis in proprium epiſcopum.in verſ.ſcias etiam.& Folle.Practic.crim. cano.n.23.fol.272.Boſſ.in tit.de form.cōpet.n.135.& 136. & duplex eſt degradatio verbalis, & actualis.Bar.in l.qui vno.§. ex aut horator.ff.de re mil.Angel.de Maleſ. ī verb.caput à ſpatulis. Bal.ī Auth. presbiteri C.de epiſc.& cler.& ſpec.de accuſat. §.2. & poſtea teſtis degradatus remittitur iudici ſeculari puniendus. vt habetur in lib.

Pon-

Pontificali.fol.188.& 490.& formam & numerum epiſc.qui interuenire debent degradationi,iux.gradus prærogatiuam, ponit Clar. H d.q.74. Et poterit iurari in litem contra teſtem qui dolo falſum depoſuit.latè Plot.in l.ſi quando.n.114.cum ſeq.& n.715.de iur. iura. vbi ponit fallentias quando pœna applicatur fiſco, pariter poterit iurari contra teſtem qui dolo noluit teſtificari.& eo magis quando ob talem renitentiam pars magnum damnum reciperet.vt per Plot. vbi ſ.& etiam poterit iurari contra accuſantem & non iuſtificantē accuſam Menoc.de arb.Iud.caſ.321.& tempore Papæ Damaſij cuiꝰ feſtum celebratur XI.Octobris.fuit à Concilio traditum penam accuſati indebitè,conuertendam eſſe in accuſatorem.vt in 2. q.7. ſi qs c.calumniatur.2.q.3.ſic de falſo teſte dicendum eſt Guid.pp.q.4.cū Addit.&ſi teſtis falſum ad offenſam dixerit punitur iux. qualitatem offenſæ,& grauiter ſine miſericordia quando doloſe depoſuit,ſecus quando ad deffenſam,nam mitius punitur Clar.§.falſum.verſ. teſtis qui falſum, idē in cauſa ciuili,niſi eſſet ardua quia equiparatur cauſæ criminali.Bal.in l.parentes.C.de teſt.& quæ dicatur cauſa ardua declarat D.Menoc.de arb.iud.caſ.210.n.5 Sed ſi quis contra illū qui non poterat conſtitui Reus depoſuerit, vt eſſet quando Iudex nō poſſet procedere niſi ad querelā partis.vt eſt Mantuæ in ſtatuto de miſcelantijs,Rixis,& percuſſionibus inter affines.Rub. 37. & tamen ex officio procederetur,idem ſi inquireretur quis ſuper facto in quo non cadit maleficium. idem quando poſt tempus datum ad inquirendum,ſi teſtes aſſumerentur & falſum dixerint, tunc ceſſat pena falſi.Bertazol.conſ.9. n.4.conſ.10.n. 3. & ad propoſitum facit Marſ.in pract.§.poſtquam. n.10. vbi reus confeſſus delictum poſt terminum datum ad inquirendum non poteſt condemnari. ſed caueant Malefactores,à tali opinione. Et ad duplicem effectum quis poteſt excipere contra teſtem primo,vt fidem non faciat quo caſu ſat eſt probare vel quòd ſit mendax, vel corruptus,ſed quando quæritur vt puniatur tanquam falſarius, expedit probare vtrūq; Maſcar.de probat.concl.688.vo.2.caſu quo vltra mendacium fuerit etiam corruptus. Et quo ad cognitionem falſi vi.etiam Vant. de nullita.ex defec.Iuriſditionis.n.48.& talis falſi cognitio in cauſa ciuili appellatur incidens criminale quod exerceri poteſt, ſed non impeditur quominus ſuper principali non procedatur, niſi à ſtatuto aliter prouideatur.Doct.in l.nullum.C.de teſt.præcipue poſtquā concluſum eſt in cauſa.Clar.§.fi.q.2.Marant.de ord.Iud.6.par.actu.

12.Marſ.in l.9.§.præterea.n.34.ff.ad leg.cor.de ſica.vbi concor. Bar in l.Diuus.ff.de falſ.Plot.conſ.78.& alios quos Baiar.ad Clar. adducit d.q.2.in 1.Et ſicuti iudex ciuilis poteſt cognoſcere incidenter ſup crimine falſi,ita & Iudex criminalis poteſt cognoſcere incidenť ſuper cauſa ciuili D.Menoc.de reti.poſſeſſ.Remed.3.n. 549. Bertazol.conſ.232.Rimi.conſ.106.n.8.Nat.conſ.407.n.14.vo.1. vbi antequam à criminalitate abſoluatur procedere dicunt.vt per eundẽ Baiar.ad Clar.d.q.2.n.6.& 9.& facit cõtra illos Prætores ciuiles qui ſe opponunt Iudicibus Criminalibus.& ad ſtat.Mantuæ in Rubr. ď furtis in materia forenſium aſportantium res furatas in eſternis locis in Dominio Mantuæ. Nec poterit teſtis falſus puniri,niſi ab habente iuriſditionem ordinariam,aut delegatam,iudex tamen ordinarius dicitur quis pluribus cauſis Caualca.deciſ.1.& 2.in 1.par. † Sed quid ſi teſtis pecunia corruptus verum dixerit, nunquid tanq̃ falſarius erit puniendus,an verò probat.glo.in c.licet de probat.dicit quod non probat.& in c.quoties de teſt.nec iſte teſtis probat falſitatem alterius Grammat.conſ.35.n.31.& Marſ. conſ.79.vo.2 & ſing.353.Bar.in l. 1.de falſ.vi.in 5.par.ſub n.171.lit.I.circ.fi. niſi accipiat quid pro expenſis.Clar.§.falſum verſ.ſed quid col.2.vbi quo ad penam ait ſi teſtis accepit pecuniam & falſum dixit,punitur pena ordinaria,ſi verò accepit pecuniam indebitam,tunc punitur pena extraordinaria ob corruptelam,quamuis veritatem dixerit Menoc.de arb.iud.caſ.310.& ſtatutum puniens vtens falſo teſte, habet locum etiam in dante vt veritatem dicat.Carp.de ſtat.Mediol. par. 1.cap.78.n.44.ſed quando eſt dubiũ an falſum dixerit & torquetur ſuper falſitate principali punitur etiam extraordinarie ob turpiter acceptã pecuniã.vi.Clar.vbi ſ.,qui.in ſuis dictis vir optime pratice loquitur,& à quo plus didici ita mortuo , quàm à præceptore meo viuo.&vi.ĩ.ſub n.70.propè fi.Bertazol.tamen in conſ.156.n.24.vo. 1.tenet contrarium quando dictum non eſt nocibile,nec nocere põt. idem in conſ.21.n.27.ſed conſ.198.n.10. vr̃ conuenire, & quamuis teſtis de falſo fuerit abſolutus,non per hoc intelligitur abſolutus inſtigator,vel corrumpens, aut ſubernator.Bal.in l.transigere.cõl.fi. in fi.C.de tranſac.& Boſſ.in tit.de Delicto n.52.vbi dicit eſſe contra vulgares.eſt materia c.acceſſorium,& l.cum principalis. ď reg.iur. & licet teſtis poſſit puniri à Iudice non ſuo,per ſupradicta,tamen,ſi ab eo minus ſufficienter fuerit punitus,poterit etiam puniri à ſuo Iudice.& etiam ſi indebitè & iniuſte fuerit abſolutus.Dec. conſ.69.

n.4.

n 4.vo.1. & no. quod falſitas teſtium probatur per teſtes qui interuenerunt corruptioni, non autem per alios teſtes. Innoc.in c.1. de confeſſ.c.ex tenore de teſt.Maſc.concl.746.vi.in 4.par.n.84. Et eſt notandũ, ꝙ etiam pęna falſi tenetur, qui pecuniam accepit, vt veritatẽ diceret, vel non diceret.tex.& gloſſ.ſing.in l.diuus.col.pen.ff.de re iud.Vant.tract.null.ex defect.&c.n.138.car.mihi 252.Pract.Diaz
66 cap.18.vbi plenè,& dicam inf.in ſeq.part. Non eſt tamen omitten-
67 tendum, ꝙ verba teſtium ſunt potius interpratãda, & etiam impro-
68 prianda, dummodo non ſequatur abſonus intellectus. Bertaz.conſ.
53.col.8.n.22.& in conſ.61.n.36.conſ.140.n.8.conſ.194. par.1. Cauendum eſt tamen ab improprietate abſurda, & patenti contrarietate.Iaſ.in l.1.§.nunciatio.n.6.ff.de no.opin.nunciat. Et ex iuſtis probationibus,& non ex coniecturis, inditijsvè falſarius eſt puniendus, vt eſſe communem teſtatur Iaſ.in l.iurisgentium.§. quod ferè. n.10. ff.de pact.idem in conſ.168.n.2.lib.4.Hipp.in rub. ad l.Cor. de falſ. n.19.Cæpol.conſ.crim.22.Soarez recept.ſent.ver.falſi crimen.n.16. 17.18.eſt tex.in c.cum tu.de teſt.Boſſ.in tit.de opp.contr.teſtes,n.10 & 11.Anca.conſ.77.n.4.fo.156. Et falſitas tria eſſentialia requirit, dolus, mutatio veritatis,& quòd alteri noceat.Anca.conſ.24.viſa inquiſitione.Afflict.deciſ.403.n.8. † Item cautela datur, vt quis verè de falſo producentem punire poſſit, interrogare illum iudicialiter, an velit vti dicto teſtis, vel vti inſtrumento, aut alia ſcriptura exhibita; qui ſi reſponderit, quòd ſic, tunc contra eum fiet proceſſus. Ang.tract.maleſ.in verb.falſario,col.14.Pano.in c.in pręſentia.col.3 de teſt.& ſi reſpondere negabit, taciturnitas eius pro negatiua proteſtando habebitur.Hercul.trac.de negat. l.ſi filius, vbi Bal. not. & l. de ætate.§.qui tacuit. ff.de interrogat.act. & quibus caſibus quis teneatur reſpondere, ibi *Doct.*trad. quamuis tacere eſt quodam medium inter fateri,& negare, vt per *Dec.*in l.qui tacet.de reg.iur.& dicam etiam in 5.par.ſub n.171. † Sed an falſus in vno, ſit in totum falſus, dic vt per Bal.in l.edicto.n.3.C.de edict.D.Adr.toll. & dico ꝙ ſi falſum dixerit ſuper vna productione, & non ſub diuerſis productionibus in aliqua parte, ſiue vnius capituli, ſeu alterius capituli, ſub vinculo vnius iuramenti, non ei creditur, quia in totũ pro falſo reputatur.Bal.vbi ſup.n.18.& Fely.in c.fraternitatis,n.21. Boſſ.tit.de falſis,n.127.& facit illud vulgare dictum, *Al bugiardo nõ ſi crede la uerità*. & periurus in vno dicitur periurus in omnibus, quia vinculum iuramenti eſt indiuiſibile.Barbat.de teſt. par.3. n. 5. & 6.

& 6.Albet.c.7.n.62.verum non dicuntur per hoc commiſſa plura delicta,ſed vnum delictum tm̄,& ideo pro vno teſtis punitur. Addent.ad Bar.in l.nunquam plura.n.4.lit.c.C.de priuat. delic. Sed ſi in prima productione mendax fuerit,& ſi in ſecunda uerum dixerit repellitur ob periurium præcedens.Clar. §. periurium verſ.repellit. nec etiam ſi cum tortura depoſuerit.Ceph.conſ.233.n.7.&conſ.234 n.1.Viui.co. op.in ver. teſtis non poteſt eſſe periurus, & in quibus caſibus teſtis periurus repellitur,vi. Maſc. qui alios allegat.de probat.concl.1173.vo.3.& Decia. in ſuo tract.lib.6.tit. De excuſatione periurij,vbi in quibus caſibus periurus excuſari poſſit.Nota tamen in practica,ꝙ ſi teſtis ſuper facto principali depoſuerit, & eius dictum ſeruatis ſeruandis iuridicum factum fuerit, ꝙ ſi ab aduerſario tanq̄ ſubornatus redargutus erit, & ipſe negabit fuiſſe ſubornatus, & poſtea faſſus ſit ſubornationem, non per hoc diceretur periurus, nec de fide ei diminueretur. Neuiz.in ſyl.nup.lib.3. n.43. & Alex. in l.1.in addit.ad Bar.ff.de ijs,qui ante ſen.mor. ſi conſci. hos refert Corbell.in eius ſubſcriptione quā facit in conſ.Vulp.102. n.12.vbi omnino vide,& dat ſimile de reo, qui primo negauit, & poſta fatet & dicit non poſſe dici periurus: ſed quoad teſtem,aduertendum eſt ꝙ ſi fateatur ſubornatum eſſe, & dixiſſe mendacium, tunc non probat,ſecus,ſi tantum dixerit ſubornatum,quia quis poteſt eſſe ſubornatus,& nihilominus dixiſſe veritatem,quod nota. Verùm & aliud eſt quod quis ſubornatus ſit,& nō aſſenſit ſubornationi, aliud quod paſſus ſit ſubornari.Vulpell.conſ.crim.25. Attamen ratio aſſignata à Corbell.ad d.conſ.102.Vulp.ſub n.12. in iure non ſubſiſtit, ſed in pract.tm̄ recepta eſt,quicquid de iure dicat Farinac.q.43.n.180.vbi in ſocijs criminis loquitur. Nam in delictis atrociſſimis, & quando aliter veritas haberi non poteſt,dictū illius,qui primò negauit ſcire & poſtea in alio examine ſcire narrauit, tunc facit inditium, & non poterit puniri de periurio,ſi vel propter timorem pœnæ,quam pati poſſet fatendo,vel ob timorem eius,contra quem deponeret,prima vice negaſſe aſſeuerauerit: iuſtus enim metus excuſat à dolo. Doct. in l.metus cauſa.ff.ex quib.cau.D.Menoc.caſ.354.Bertazol.cōſ.172. vo.1.qualiter autem dicatur iuſtus metus ponit Menoc.caſ.135.vbi arbitrio iudicis remittitur.Burſat.conſ.330 n.66. & periurium ſine dolo non comittitur.Ideo ſi per inaduertentiam,aut impoſſibilitatē quis iuramento non paruerit, non dicitur periurus, quia animus non fuit iurandi falſum,ſed duntaxat ſe eximendi à pena,vel à timo

re,&

re,& conſideratur id quod principaliter fit,non quod in conſequē-
tiam venit.vul.iur.Viui. in ver. teſtis non poteſt dici periurus. &
quamuis Tindar.in tract.de teſt.n.28.dicat teſtem non excuſari fal-
ſum dicēdo propter metum.per glo.15.q.7.c.authoritatem,hoc ve-
rum quando dictum eſt alteri nocibile vel nocere poteſt vt dixi. ſ.
n.65.ſed ille qui prima vice negauit,nemini præiudicauit,ergo.nec
me latet conſ.99.Ludo.Cati.inter conſ.cri.diuerſo:ſub n. 25. quia
in practica magis obſeruatur op.ſupradicta. Rurſus ſi teſti falſum
dixerit non animo iurandi falſum,nec animo nocendi alicui,immo
quod nequaquam nocuerit,ſed pro ſaluando honore vel vita ali-
cuius Rei,non debet puniri pęna ordinaria falſi,quia ceſſat dolus
vt ſ.n.69.ſed extraordinaria & miſeranda pęna.22.q.2.c.ne quis.&
Gram. vot.5. & ſi verum teſtis in ſubſtantia dixerit ſed falſam rōnē
reddendo,non eſt puniendus.Gabriel.concluſ.tit.de malef.concl.35
n.6.in fi.alia etiā occurrētia inuenies à Baiar.ad Clar.ſuis locis. Non
ommitto etiam in materia iuramenti quod ſi teſtis ſe abſentet poſt
ſuſceptum iuramentum veritatis dicendæ,quod punitur pœna falſi
paria enim ſunt nolle dicere veritatem, & falſum dicere. Bal. in l.
presbiteri.n.12.in fi.C.de epiſc.& cler.Ang.in l.argentarius.§. cum
autem.ff.de eden.ſed ſi fuerit abſolutus à periurio,vel ei de periu-
rio oppoſitum per partem non fuerit,periurus in vno,nō vitiat ve-
rum in alio,ſiue ſub eodem iuramenti vinculo,ſeu ſub diuerſo iu-
ramento,& in hoc Iudex nō videtur teneri ſupplere defectum par-
ti.per reg.vtile per inutile non vitiatur.de qua in l.1.§. item quæri-
tur.& in §.item trebatius.ff.de aqua quot.& eſti. & in l. grece. §. il-
lud.ff.de fideiuſſ.verum ſi teſtis iurauerit ſuper tota cauſa, in nullo
ei credetur,ſiue capitula ſint cōnexa ſiue ſeparata.Anca.reg.q.56.n.
12.lib.1.q.14.n.9.lib.2.facit Soc.Iunio.conſ.41.per tot.vo.2.Bar.in
l.ſi duo patroni.§.Iulianus.de iur.iura. & in dubio intelligr̄ iuratū
eſſe ſuper capitulis præſentibus & non futuris, quia iuramentum
intelligitur rebus ſtantibus,&ſecundum ſubiectam materiā.c.quin-
tauallis.extra de iur.iura.Anca.d.q.56.& q.14.Dec.conſ.335.Lanfr.
eo.tract.n.54.quod facit pro limitatione eius quod ſupra dixi. Et
Doct.ſuper materia iſta diſtinguunt,an falſum fit ex accidenti non
vitiante ſubſtantiam, puta quando nil aut parum refert ad cauſam,
tunc non videtur in totum falſus.Boſſ.in tit.de falſ.n.147. & aliud ē
iurare ſuper capitulis,aliud ſuper tota cauſa,aliud ſuper omnibus
& quibuſcunq; fuerit interrogatus,& in hoc vltimo ſi teſtis imper-

tinenter

tinenter fuerit interrogatus non probat.Bal. in rubr. de controuerſ. inueſti.fely.& alij.in d.c.fraternitatis † & ideò ſi quis mentitur ſuper generalibus non incidit,in falſum niſi iurauerit dicere veritatem in omnibus.Boſſ.d.tit.de falſ.n.48. Quæ autem dicantur conexa;aut dependentia dicam ¶.Item ſi nulliter fuerit interrogatus & examinatus & depoſuit vnum,& in alio examine rite facto quid
69 diuerſum probat.Maſcar.de probat.concl.143.no.2. & ſi teſtes ſunt falſarij in acceſſorijs,multò mitius ſunt puniendi,quàm ſi falſum depoſuiſſent circa principale.tex.in l.1.& ibi.Doct.de falſ.Tind.eo. tract.c.3.n.3.par.prima. Viui.com.op.ſuis opp.417.Soarez.recept.
70 ſent in verb.falſi crimen.n.19.vbi dicit,falſi crimen eleuatur,atque eius effugiuntur pęnæ,ſi quis in dolo non fuerit, vel ſi primordio veritatis iuuetur:vel ſiquid geſtum falsò,dictumve ſit, quod nemini damnum,aut præiudicium inferat.vi.Bart. in l. ex arbitrio. de
71 exer.crim.vt dixi ſ num..65. & notate hic in fi. quod falſi criminis accuſatio.20.anno.ſpatio abolitur.vt communem aſſerit Boer. de-
1 ciſ.27.n.quinto. Viui.lib.1.op.29.Et ſtante ſtatuto quod ſi quis falſum dixerit propter quod quis ſit abſoluendus vel condemnandus, teſtis non punitur pęna dicti ſtatuti.ſm̃ Bal.conſ.196. vo.1. & Plot. in l.ſi quando.n.716.C.vnde vi.quod facit ad ſtatutum Ianuæ in criminal.cap.35.& quamuis ille qui non eſt in dolo,non debet puniri,ſicut dixi quando dictum non nocet.per Bertazol.conſ.37.n. 2. & 3. hoc eſt verum pęna ordinaria,ſecus in extraordinaria. Nauar. in 2.lib.Reſp.tit.de teſt.Menoc.de ar.iud.caſ 306.n. 20. & 21. & ſeq.vbi teſtatur de communi.& de conſuetudine ſtatur dicto teſtis falſi aſſerentis à quo ſubornatus fuit,ſed cum tortura contra ſubornantem.Clar.§.falſum verſ.ſubornans.quod eſt verum quando aliter veritas ſubornationis haberi non poſſet.Franc.Marc. deciſ.488. & Bertazol.conſ.156. & poterit ſubornans puniri de ſubornatione conſtito de illa,quamuis teſtis non aſſenſerit.Bertazol.conſ. 218. n. 6.ſed per dictum ſubornati,nec etiam ſi eſſent duo teſtes ſubornati, poſſet condemnari,nam tantum facerent inditium ad torturam pri⁹, ipſi torti,Boer.deciſ.319.n.5.& vi.Cephal.conſ.234.n. 23. & Gabr. co.concluſ.de teſt.concl.1.n.24.ſed vna cum dicto teſtis debet etiã concurrere aliquo aliud adminiculum.Boſſ.de indic. num. 156. vi. Boer.deciſ.319.vbi ait per duos teſtes ſubornatos,nõ cõuincitur ſubornator niſi ad torturã,ſimiliter teſtis corruptus contra corrum-
72 pentem eodem modo probat.Bero.q.58.

Tertio

72 Tertio principalr̃ vltra iurm̃tũ,requirunt ad validitatẽ dictorũ teſtium,ꝙ ipſi teſtes ſint citati,Et teſtis citatio operatur ne videatur ſe ſpõte gerere,& ceſſat cã ſuſpitionis.c.2.§.in criminali.4.q.3.aliũ effectum operatur citatio teſtis,nam ſi modò depoſuit pro me in vna cauſa,poterit in alia cauſa contra me deponere tanꝗ idoneus, quia non ſe ingerit,ſed cogitur teſtificari.c.fraternitatis.de teſt. eo magis cum ferre teſtimonium ſit iuris publici.to t.tit.de teſt.cog. dixi in 1. par.circ.princ.ſed ſi non eſſet citatus poſſet repelli quaſi inimicus. Clar.§ fi.q.24.verſ.ſed nunquid,vbi in fi.ait teſtem hunc non eſſe oĩ exceptione maiorem.& Blanc.in tract.de indic.n.155.vbi ait,ſi quis contra me teſtimonium tulit licet coactè, tamen grauauit me , ego contra illum non ero idoneus teſtis , propter præſumptam amaritudinem.Abb.in c.cum.P.de accuſat.Oportet etiam,quòd pars ſit citata ad videndum eos recipi,& iurari, vt eſt tex. in l. de vno quoque. & ibi latiſſimè Marſ.de re iud.& Sebaſt.Vant.in tract. null. in tit. de null.ex defect.citat.per to.& ibi n.231.cum mult.ſeq.declarat,& dicit,qualiter citatio ſit fienda : & in tantum eſt neceſſaria citatio, ꝙ à ſtatuto,nec à Principe tolli poteſt.Tind.eo.tract.par.7.n.245. citatio enim & iuramentum ſunt de iure gentium naturali, & diuino. vt Gen.c.2.Adam vbi es? eſt tamen aliqua differentia inter iuramẽtum & citationem. Nam citatio in fauorem partium tantùm eſt introducta,ſed iuramentum,& pro intereſſe partis,& pro credulitate Iudicis introductum eſt,vt dixi ſup.ſub n.43.& 44. nimirũ ſi citatio per partem remitti poteſt.Iaſ.in l.1.de fer.Guid.pp.q.216.glo.& ibi addit.& in c.cum cauſam, de teſt. & ex hoc habes aliud quod non poteſt tolli per ſtatutum,tamen hoc per partem remitti videtur,qñ reſpicitur fauor partis.Doc.in l.ſi.C.de fideiuſſ.cum fauori ſuo quis renunciare poſſit.l.quod fauore.de leg. & citatio ſapit naturam defenſionis,vt in allegat.c.2.Gen.& in l.de vno quoque, vbi latè Mar. de re iud.quæ defenſio non poteſt à ſtatuto tolli. Vant.de nullit. ex defect.cita.circa princ.ſed quilibet poteſt ſuis defenſionibus renunciare.Fely.in c.cum veniſſent.de teſt.& in c.quærenti.n.3.& in c.diligenti de for.compet. vbi renunciationem valere in nouem caſibus ait.Sed in cauſa criminali,non obſtante renunciatione defenſionum poterit reuocari renunciatio.glo.& doct.in l.2.C.quorum app. non recipi. & ſi de citatione non conſtiterit apud acta,vt moris eſt,tamẽ per teſtes non poterit probari.Caualca.Deciſ.11.n.9.par.1.Cur.iun. conſ.304.n.49.vo.3.niſi acta forent deperdita.ſic intelligẽdus Afflic.

in conſtitu.neap.incip.de literis citatorijs.lib. 1.rub.96.n.7. quem Maſcar.adducit.de probat.concluſ.292.n.5.in dubio tamen citatio præſumitur.per eundem Maſcar.concluſ.290.& ſeq. Item ſcias qđ in tantum eſt neceſſaria citatio partis, quod &ſi pars dederit interrogatoria ſuper quibus petierit teſtes iam ſine citatione examinatos iterum examinari, non per hoc conualidatur dictum ex defectu ꝓueniente ob citationem ommiſſam.Bertazol.conſ.359.n. 23.verſ. & licet dicti teſtes,ſed hæc opinio tuta non eſt, cum per dotionem interrogatoriorum videtur quodamodo pars accõſentire,ar.l.qui tacet,de reg.iur.item quia citatio fit,vt pars certioretur quid contra eam agendum ſit in materia examinandorum teſtium, & dando interrogatoria manifeſtat eſſe conſcium, & tanꝙ præſens non eſt opus citatione.Auth.ſi quis.C.de teſt.Vant.de nullit.ex defect.cita.n.17. & quando excipitur quis tantùm quod non fuit citatus, & licet citatus,non ſibi in aliquo proficeret,actus non redditur nullus. idem Vant.tit.qualiter,& quibus mo.ſent.& proceſſ.n.108.& Alex.in l.nõ ſolum.§.morte.col.15.ſolut.mat.Crauet.conſ.179.in cauſa appellat. col.2.quod omni prorſus careret dubitatione,quando Iudex haberet poteſtatem procedẽdi ſola facti veritate inſpecta, intellige ſi exceptio quod quis nõ fuerit citatus nullum aliũ pareret effectum ꝑ ſupradicta.Similiter ſi cauſa ageretur coram Principe, qui nititur veritati & meritis tantùm,& procedit ſola facti veritate inſpecta,& ſecundùm eius conſcientiam & naturalem equitatem bene ordinatam,nõ eſt actus nullus abſque citatione.ſic intelligendus Marſ. d.l. de vno quoque.n.71.de re iud.D.Surd.conſ.129.n.7. vo.1.qui reprehendit Dec.conſ.54.Vant.tit.qualiter ſententia.ec. n.14. & ideõ cautela erit permittere parti quod dicat quicquid velit, & ſe defendat.& vi.Maſcar.de probat.concluſ.682.vo.2. Nam teſtis non citata parte receptus,non repellitur,quando pars non habet aliquam exceptionem eum repellendi.Marſ.vbi ſ. n.220. niſi ſtatuto aliter caueatur. Sed incidenter ad vnum eſt aduertendum quia multoties citatur pars ad producendum teſtes, & exhibita nominatione penes acta & delato iuramento non currat poſtea eos realiter examinari facere, in hoc practicaui, vt aſſignetur terminus peremptorius parti tot dierum quot ſunt teſtes producti,& tranſactis omnibus diebus,tunc deueniri poteſt ad expeditionem . quod nota & tene menti.non ommitto etiam quod ſi teſtis fuerit citatus & non comparuerit,poterit puniri pœna ſtellionatus.Bal.in l.presbiteri. n.

12.C.

Digitized by Google

22.C.de epiſc.& cler. ſi verò agentur contra collegium aut vniuerſitatẽ maxime quando agitur de confinibus hoc in caſu, ſi à communitate iam non ſit conſtitutus, ſindicus aut Procurator, tunc ſufficit citare illam per edictum publicum. Bar. in extrauag. ad repri. in verb. citatus. Villabol. in ſuis co. op. in verb. vniuerſitas. Ro. ſing. 256. Mile. in eius pract. cri. verſ. promiſſionis. n. 42. pag. 70. Hiero. d Mon-
73 te. de fi. regun. cap. 72. n. 23. cum ſeq. & primo, quòd ad partis inſtantiam, per iudicem competentem, tempore debito, ideſt, non feriato, decernatur, cum nomine iudicis ordinarij, ſeu delegati, nomen et litigatorum, cognomenque continere debet, & titulus debet explicari cauſæ, per quam, & ad quid quis citetur: & quando ſit cauſa exprimenda, habetur per Menoch. de arbitr. iud. caſ. 52. in fi. vbi dicit, quòd quando in ſcriptis pars citatur, vt perſonaliter compareat, tunc eſt cauſa exprimenda, Dec. in cap. conſului. de appel. ex defectu. cita. n. 75. & locus & Tribunal ponendi ſunt ad quæ citatus venire debent, ad quos & terminus, pro quo quis vocatur, & iuxta for-
75 mam, & ſtylum loci conſuetum debet tranſmitti citatio iſta in ſcriptis. Alex. conſ. 65. col. vlt. vol. 1. Dec. conſ. 163. col. 7. verſi. nõ eſt dubitandum. vol. 1. Marſi. d. l. d vno quoque. n. 83. adde Vant. tract. null. ſed ſi fiat verbaliter per nuntium, & oretenus, ſat erit, ſi dicat, cita
76 Gaicu moram iudice tali, & hora, de qua vt per ipſum Vant. vbi ſupra, n. 35. Bar. & Doct. in l. ſi. C. de reis. & ibi Alex. in add. Faber. & Iaſ. in §. quadrupli, & Angel. inſtitu. de act. vnde ſi de ſtilo non ſolet pars citari quando examinantur teſtes, vt in ſumendis informationibus contingit valet examen teſtium in Ciuilibus, ſed in criminalibus fit repetitio. de qua in V. par. huius tract. n. 200. cum ſeq. quia hoc operatur ſtilus ſecundum Grammat. vot. 3. n. 24. Guid. PP. q. 181. n. 1. Octa. pede. deciſ. 22. n. 15. fo. 73. Sed vt dictum eſt de iure cõi citatio requiritur. & eſt de ſubſtãtia vt ſ n. 72. lit. v. & in quinq; caſibus tantum citationem non requiri ait Ro. ſing. 369. ſed multos plures ponit Soc. reg. 74. quo caſu ſi Ro. viueret poſſent ei erui oculi ex eiuſdem Ro. ſententia. ſed quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. poſſet ſe defendere à ſocino. vnde ſi poſtea pars non comparuerit, accuſatur contumatia, & iudex procedit ad vlteriora. & quod citatio debeat præcedere, eſt omnium opinio communiſſima Viui. lib. 1. op. 203. Clar. §. fi. q. 32. Grauat. ad veſtrij Pract. lib. 5. c. 11. n. 6. Eman. Soarez. recept. ſent. in verb. citato num. 52. Boſſ. latè in tit. de citat. & Spec. eo. tit. fallit pri-

77 mo, ſi periculum eſſet in mora, & adſit fugæ ſuſpitio, tunc non requiritur citatio. Caualcan. deciſ. 45. n. 11. fol. 725. in 1. par. Innoc. in c. ſignificauit. in fi. de teſt. Hip. de Mar. d. l. de vno quoque. n. 49. ſecundo fallit, quando iudex ex offitio ſumit informationes Felyn. in c. propoſuiſti. de probat. idem in c. 2. de teſt. & ibi. 14. caſus cumulat, in quibus non requiritur citatio, & eſt communis opinio Innoc. in cap. 5. de poſtu. præla. refert & ſequitur Barba. in cap. teſtimoniū. in 5. colum. de teſt. Ludo. Ro. ſing. 366. Hip. vbi ſ n. 69. & ita obſeruatur. tertio fallit, quando teſtes eſſent recipiendi ad æternam rei memoriam, & adeſſet aliqua iuſta cauſa non citandi auerſarium, vt puta, quia eſſet in longinquis partibus, vel ſi ſciret, timeretur de ſcandalo. Marſil. in d. l. de vnoquoque. n. 102. aliter regulariter citari deberet. ca. Albericus, & ibi Abb. de teſt. Marſil. d. l. vnoquoque. n. 63. & 64. & vi. Io: And. in c. quoniam frequenter. vt lit. non conteſt. Item ſi teſtis inueniretur caſu ob aliam cauſam in iudicio & ibidem pars quæ illum producere vellet & pars contraria fuerit citata, & relatio penes acta extiterit, & dicti teſtis citatio iam commiſſa fuerit, tunc ſine citatione poterit teſtis examinari per Acurſ. in l. poſt legatum. §. ijs verò ff. quib. vt indig. & hoc modo eſt intelligendus Maſcar. de probat. q. 5. n. 30. & 31. par. 1. Nam præſens non citatur, quod procedit inter partem, & partem coram iudice exiſtentes, & citatio operatur quod teſtis, non dicatur ſe ſponte ingerere; & quod compelli poteſt teſtificari. ſecus in parte aduerſa. Quarto in cauſa hæreſis pars non debet citari. vt in cap. fi. de hæret. lib. 6 Quinto fallit ſecundum Marſ. n. 66. quando producerentur tales teſtes, & certum eſt, quod eis quicquam opponi non poſſit. Sexto qñ committitur alteri examinatio teſtis, an quis ſit idoneus. Bal. in l. non dubium. C. de leg. & Marſ. n. 52. de re iud. Septimo fallit in cā naufragij: nam hoc in caſu teſtes poſſunt examinari, parte non citata, Bar. in l. 2. C. de naufr. lib. 11. dic vt j. Octauo fallit ſecundum Marſ. n. 72. quando informationes ſumūtur ſuper abſentia alicui⁹; ſed hæc fallentia reſidet ſub fallentia ſecunda. Nono, quando teſtis, ſemel parte citata, depoſuit, & poſtea vult declarare dictum ſuum. non requiritur partis citatio Rom. conſi. 482. Bald. in authen. hodie. cir. princ. C. de iura. calum. quos refert, & ſequitur Marſ. n. 76. & & ampliatur procedere, quando ex officio iudex vellet repetere dictum teſtis. de qua repet. dicam infra, n. 206. in v. par. & non citatur pars quando teſtis eſt examinandus in tortura vt j. n. 147. par. 4.

Digitized by Google

par.4.Item quando heres petit immitti in poſſeſſionem bonorum
virtute.l.fi.C.de edic.Diui Adri.toll.niſi certum ſit adeſſe poſſeſſorē
vel legitimū cōtradictorē de qua mā vltra ſcrib.vi.omnino igne.ibi.
& D.Menoc.de adipiſc.poſſ.Remed.4.Item in cauſa naufragij nō
ſolet pars citari Marſ.d.l.de vno quoq; n.69.ſed in hoc videndus eſt
conſulatus hoc eſt quidam liber ſic appellatus in quo ſunt ordines
ſeruandi in cauſis Nauigationum,tàm reſpectu mercium, quā Na-
uigiorum & Naulorum Militum & Mercatorum, & quia eſſet co-
piare omnia ſcribentium dicta in hac materia; ſi vultis videre, in
quibus caſibus citatio non eſt neceſſaria.vi.Maria.Soc.in rub.de di-
la.in 7.prin.artic.Ant.Micell.in tract.de concord. glo.iur. ci. & Ca-
no.concor 52.& Marſ.d.l. de vno quoque per to. vbi iudicio meo
optime in materia citationis loquitur,& in Pract.vide Boſſ.vbi ſup.
78 to.tit.de citat.& pract.Moderni Stiac.cap.16.n.82. ponit formam
citationis ad examinandum teſtes.cœtera in practica ponam in 5.
par.poſt princ.& vide Crot.eod.tract.n.245.cum plur.ſeq. vbi Petr.
79 Moncad.in addit.lit.F. Quarto principaliter requiritur, quòd te-
ſtes ſint producti in termino dato ad probandum.Barto. & Doct.
communiter.in auth.at qui ſemel.C.de probat.Item quod ſint p-
B ducti poſt li.cont.cap.1.extra vt li. cont. nam ante litem conteſtatā
teſtes regulariter non probant.Spec.eo.ti.§.nunc tractamus Maſcar.
80 de probat.concluſ.1367.vo.3. in quo termino debent fieri proba-
tiones ante publicationem proceſſus Spec.in tit.de probat.§.2. Me-
noch.de arbit.iud.caſ.239. in fi.quod procedit in cauſa ciuili, ſecus
81 in cauſa criminali,vt eſt quando teſtes recipiuntur ad informandā
curiam,de quorum validitate dicam infra num.271. Sed ante lit.
conteſtatam poſſunt recipi teſtes ad æternam rei memoriam, cap.
quoniam frequenter,extra vt li.non cont. quod declara qn̄ pars iu-
ſtam habet cauſam ſuſpicandi,quod teſtes,aut abſentari citò velint,
vel quod infirmitate depereant.pract.Pap. in for. capitulorum. qn̄
teſt.pro.ad æternam rei memoriam,Pract.Stiac.cap.16.n.81. cū ſeq.
Soc.in reg.413.Barto.& Alex.in l.dies cautioni.§.prætor ait.ff.de
82 dam.infect.& iſti teſtes debent ſub ſigillo vſque ad annum ſtare,
nam ſi poſtea redierint, iterum debent examinari; Menoch.de ar-
bit.iud.lib.2.caſ.60.61.& 62.fol.102.Boſſ.in tit. de oppo.contr.teſt.
83 vbi remiſſiue,n.32. habetur quænam ſint cauſæ iſtæ in quibus exa-
minari poſſint teſtes ad æternam rei memoriam,& an citatio debet
præcedere,& nunquid etiam publicandi ſint,ponit Felyn. in cap.
ſignificauit

Digitized by Google

C ſignificauit de teſt. Are. in c. fraternitatis. col. 11. eo. de teſt. Actori non licet ſine cā examinari facere teſtes ante lit. conteſta. ſed reo futuro qui dubitat moleſtari, vt in caſu l. diffamari C. d manu. permittitur. Maſc. concl. 683. vo. 2. de probat. & actor tenetur oſtendere cām vrgentem per ſupradicta. Item poſſunt recipi ante lit. conteſta. virtute literarum monitorialium, vt quotidie ſeruatur pro inuenienda veritate. ſed actor qui debet ire inſtructus ad litem, non poterit lite cępta vti remedio dictarum literarum ad fundandam eius intentionem. Doct. in l. ſi quando. C. de Dilat. Reo autem conuento licebit. Nam quod ab initio permittitur actori, non eſt poſtea denegandum Reo. c. non licet, & in l. non debent. de reg. iur. Item ad informandam curiam, Item quando aliquid ſummarie Iudicis officio expeditur; Item in cauſa finium regundorum; Item in cauſa legis. Diffamari. C. de manumiſſ. Gomeſ. var. reſolut. c. 1. n. 19. Itē quando actor eſt contumax. Item in probanda cauſa ob quam reſtitutio in integrum petitur, Item in probanda fuga vel dilapidatione, Item in ſummariјſſimo poſſeſſorio aſinino. & in Remed. l. fi. C. de edic. Diui. Adr. toll. Guid. PP. deciſ. 132. n. 3. Item in notorijs ad cautelam recipi poſſunt. Item in petitione dilationum de foris vt eſt quando vltra terminum quis petit aliud dari pro examinandis teſtibus extra iuriſditionem & facit fidem de hac neceſſitate, & alijs pluribus modis teſtes recipi poſſunt de quibus p Nell. eo. tract. n. 73. ſpec. eo. tit. ſed ſupradicti caſus magis frequenter accidunt; & vi. Miſing. obſer. 72. Centu. 4. & obſer. 71. vbi differentias ponit inter. c. ſignificauit & c. quoniam frequenter. §. ſunt & alij, de teſt. Dicta verò teſtium ad æternam rei memoriam redacta in publicam formam poſt annum habent executionem paratam, ſecundum Boer. q. 295. n. 12. ſed ſi teſtes viuūt poterunt iterum examinari ad inſtantiam eius contra quem producuntur. ſed ſi ſunt mortui ſtatur eorum teſtificationi. Maſc. de probat. cōcl. 33. n. 11. 12. vo. 1. vi. Caball. milleloq. 925. p. 2. vbi ponit ſex requiſita vt teſtes ad ęternam memoriam recipiantur. primo, quod fiat fides quod teſtes ſint abſuturi vel morituri de proximo: 2. quod pars citetur ſi fieri poteſt: 3. quod pars intra annum conueniatur: 4. qd iudex interloquatur eſſe recipiendos: 5. debent examinari à Iudice competente: 6. procedit in ciuilibus. Secus in criminalib. ſed in cauſa criminali parte abſente teſtes ad æternam rei memoriam

74 non debent recipi Clar. q. 44. verſ. 4. Poſſunt etiam poſt terminū

recipi

recipi teſtes in quibuſdam alijs caſibus, de quibus per Spec. eod.
85 tit.§.2.ad quem breuitatis gratia me remitto . Quinto principali-
ter requiritur,quòd dictum teſtis concludenter probet.cap. in præ-
D ſentia.extra de probat. Bal.in l.matrem.C.de probat. qui ait quod
probatio non concludens non eſt probatio.& ſuper veriſimili, &
non aliter,cap.& quia veriſimile. extra de præſumptio. & eorum
86 ratio debet eſſe diuerſa à dicto. vt in l.pro hærede . vbi Barto.&
in l.qui interrogatus. de pet.hær.Alias ſi teſtis de ratione interro-
gatus reſponderit ſcio quia ſcio,non probat.Innoc.in cap. cauſam,
extra eo.Barto.eod.tract.n.3.gloſſ.& communiter Doct.dicto cap.in
E præſentia. niſi deponeret ſuper eo quod veriſimiliter ſcire potuit,
vt in cauſa vicinorum,& affinium,& collegij, & huiuſmodi. per l.
octaui.C.vnde cogna.vnde ſi vicinus teſtis dixerit ſcio quia ſum vi-
cinus ſat erit Aret.in c.cauſam.de teſt. Niger.in l.1.ſub n.45.in fi. ſi
cer.peta.& ſi teſtis indefinitè vel in abſtracto reſpōdit ,non valet ei*
* dictum, quia indefinita locutio in teſtibus non equipollet vniuer-
ſali.Abb.poſt Inoc.in c.auditis.de præſcrit.Alex.conſ.110.vo.1. &
propterea inquit Dec.in l.contractus ſub n.26. de reg. iur. quod ſi
teſtis depoſuit quem eſſe in culpa non intelligitur de leui. ſecus ſi
proferetur à lege. Bal.in auth.quod locum.de Collat.* ſimiliter ſi
ſtatutum iubet cauſas conſanguineorum compromitti vſq; ad quar
tum gradum.& teſtis ſi deponat tantum de conſanguinitate ,non
concludit,niſi addat quartum gradum cum diſtinctione.tex.in c.li-
cet vbi Abb.extra de teſt.Tiraq. de retr. conſanguineorū §. 1.gloſ.
87 .16.& ſic de ſimilibus. Bona namque ratio ſicuti iuſtificat dictum
teſtis,ita mala ratio illud elidit. ſunt verba Alex.in conſil. 120. col.
3.vol.5.& Curt.eod.tract.n.84.concl.41.Imo.in cap.quoties.de teſ.
88 & dicit Alexan.quòd ratio in teſte eſt illa quæ ſaluat & deſtruit
F dictum,nec valet conſuetudo quod credatur teſtibus malam ratio-
nem aſſignantibus.Iaſ.in l.ď quibus. n.67.ff.de leg. vbi exemplificat
quando teſtis deponit de credulitate, & in materia mutui ſi dixe-
rit credere quia numerari vidit probat mutuum.Cepol.caut. 43. &
ferrat.Caut.42.vbi vide, & dat cautelam interrogandi teſtem ab
initio ſuper cauſa ſcientiæ, nam ſi poſtea per diſcurſum examinis
non aſſignauerit in ſpecie rationem,intelligitur aſſignata ingenere.
eſt tamen verum quod in ijs quæ rappreſentatur intellectui per
ſenſum corporis,teſtis dictum ſine alia ratione tenet. ſecus ſi imme-
diate nō rappreſententur, ſed mediatè, Bernar.Roch, in ſua pract.
in

in verſ.de iuram.Teſtis.& vi.etiam Gram.conſ.ci.30.& teſtis inepte reſpondit,quando reſponſio non congruit interrogatorio.Innoc.in c.inquiſitionis.glo.in verb.id facere.de Accuſat.Bruno.à ſole.q.51.
89 n.59. quod quidem teſtis dictum debet adaptari negotio de quo quæritur & congruere auribus, ne videatur buffonice & impertinenter dictum;vt eſſet ſi de ijs quæ ad ſenſum viſus pertinent, deponeret,de ſenſu auditus;quia in contractibus de auditu deponitur etiam ſi non deponatur de viſu: ſed in teſtamentis vtrumque neceſſarium eſt,vt quod de auditu & de viſu teſtis deponat. vt ſupra dixi.n.80. in præcedenti par. Etenim vox per auditum,viſus p oculos,guſtus per eſcam,tactus per manus,& odoratus per nares, etiam hoc pueri ſciunt, & confundere illos eſſet verè puerile dictum,Spec.eo.tit.noſtro.§.de examinatione.n.14. cum.ſeq. & in ijs
G quæ percipiuntur iudicio intellectus tenentur reddere rationem, etiam quod interrogati non fuerint.Viui.co.op.in ver. teſtis. in ijs. Secus in ijs quæ conſtant corporeo ſenſu. vt ſuper ijs quæ in facto conſiſtunt.ſed in ijs quæ ſunt iuris debent reddere ſcientiæ cauſã, Viui.vbi ſ.& Campeg.tract.de teſt.concluſ.310.vbi ponit regulam cum fallentijs.ibi recurre ne erres.Alex.conſ.76.& conſ. 109. vo.1.
90 Bar.conſ.163. Sed licet in ciuilibus teſtis non redat cauſam ſcientiæ,tamen eius dictum ſubſtinetur,quando ſcilicet de cauſa nequaquam fuiſſet interrogatus.Bal.& Doct. in l.ſolam.C.eo.& eſt com-
91 munis opinio. declara vt ĩ n.92. ſecus in criminalibus, in quib. omnino oportet rationem reddere,& cauſam ſcientiæ dicere, ſiue de ea interrogetur teſtis,ſiue non, alias non valeret eius dictum. ita tenet Alex.conſ.15.col.5.vol.1.Inno.in cap.cum cauſam. de teſt. eſt communis opinio.de qua Viui.com.opin.fol.271.verſic.teſtis.&
H idem debet dici quo ad faciendum inditium ad torturam. Marſ. in ſua pract.§.diligenter.n.30.& 31.ſed ſi cum dicto ſimul inſit ratio dicti & ſic ratio ſcientiæ,fruſtra intertogaretur de ratione. Afflict.deciſ.72.n.6.& 7. Similiter non eſt de ratione interrogandus, quando ius præſumit de aliquo,vt de Perito, de Vicino & ſimilibus vt ſup.lit.D.Afflict.deciſ.307.n.25. Ad ſupradicta vi.Bar. in eo. tract.numero, qui dicit idem in ebrie.ſtultitia,& iracundia, ſed re vera iſta ſunt facti,& ex actibus exterioribus iudicantur.& propterea de ijs actibus debet ratio reddi. Menoc.caſ.326.361.Maſc.cõcluſ.578.vo.2.& vi.ĩ.n.122.& 123. quod etiam intelligendum eſt procedere,quando ad defenſam dictum teſtis recipitur.Marſ.ſing.

Digitized by Google

658.& in ſing.621.Bertran.con.189. vol. 2. Secus quando ad defenſam, nam etiam ſi teſtis non reddat cauſam ſcientiæ (dummodo de ea non ſit interrogatus) tamen valet & tenet eius dictum.Clar.§. fin.q.53.verſic.præterea, non tenet etiam dictum niſi cauſam exprimat ſcientiæ, quamquam nõ ſit de ea interrogatus, in omnibus ſcilicet caſibus ſolo iudicio intellectus perceptibilibus. exemplo qñ probatur aliquem eſſe diuitem, furioſum, vel dominum, & poſſeſ-
92 ſorem. ita concludunt Bald.& alij in d.l.ſolam.C. de teſt. Item non tenet etiam dictum teſtis in ciuilibus, quando quis medio eius iuramento ſuppletorio, & vno teſte probat, niſi cauſam etiam exprimat ſcientiæ.Iaſ.in repet.d.l.admonendi.col.94.de iur. iuran. Marant.Spec.aur.actu.6.n.12.& ſeq.par.6.vbi limitationes ponit. at ne longior videar quam par ſit, non valet dictum teſtis in probanda ætate, niſi aſſignetur cauſa.Alex.conſi.29.volum.7. nec etiam in probanda conſuetudine.Dec.conſ.215.volum.9. in fin. Nec in notorio & fama probandis.vt per Dec.in capit.conſuluit. il primo. de appellat. Nec in probando intereſſe.idem Dec. in l. quatenus . de
1 reg.iur.cœtera ponit Crot. eod. tract. de teſt. & licet ſtatutum, vel reſcriptum remittat omnes ſolemnitates iuris, non per hoc teſtibus credendum eſt, non reddentibus concludentem ſui dicti rationem.Tind.eo.tract.par.7.n.310.nec valet conſuetudo incontrarium.Ias.in l.de quibus.n.67.de leg.& Afflitt.deciſ.351.quos adducit D.Menoc.de arb.iud. q.25.n.5. ſed vbi proceditur via ſummaria & executiua, teſtis ſine ratione non interrogatus tenet.Marant.ĩ
93 eius pract.Diſtinct.9.n.34. Nunc in probandis rebus nullam meliorem ẽ probationem, quàm per peritos, vnde medico eſt credendum in ijs quæ pertinent ad medicinam.l.ſemel.C.de re mil.lib.12. fallit ſi tota die ſuper plateas, & ſub porticu commoratur ludendo tarochis, sbarraglino, & triompheto rubatorio: ſcio enim quid per hæc verba inferre volo. Item naturali creditur de natura rerum vt in l.ſi pactum.ff.de ſolut.& ſupra dixi. in prima parte. num.69.

Sed in ijs, quæ facti ſunt, nulla probatio melior eſt, quam oculorum inſpectio.l.ſi inruptione.ff.fi.reg.ẽt hæc probatio per viſum omnes alias antecellit.Azo.in ſum.C.ad leg. Aquil. & plus liquet inſpectio oculorum, quam probatio de auditu.vnde Hor.

Segnius irritant animos demiſſa fidelius aures,
Quàm quæ ſunt oculis commiſſa fidelibus.

Et hæc probatio etiam didicitis teſtificatis, & poſt ſententiam non-

dum in rem iudicatam tranſactam admittitur.latè Maſcar. de probat.q.8.vo.1.Verum in ijs quæ ab animo pendent, nulla eſt melior probatio quàm proprij oris confeſſio.Gramat.Deciſ.36. n. 66. præcipuè cum tractatur de preiudicio confitentis, & propterea ad hoc vt noceat multa requiruntur de quibus per eundem Maſcar. de prob.q.7.vo.1.n.14.cum ſeq. ſed in criminalibus in ijs quæ in facto conſiſtunt parum operatur talis confeſſio, niſi prius de delicto conſtet.Bar.in l.ſi confeſſus cir.ſi.ff.de cuſto. Reorum Clar.§.ſi.q.19. verſ.vltimo.verum non eſt proprie materia noſtra ideo ſatis eſt.
94 Repeto etiam memoriæ,quod in criminalibus ad hoc vt dicta teſtiũ valeant,debent teſtes eẽ omni exceptione maiores,& probationes exactæ & luce meridiana clariores. cap.1.de teſt. & vulg. tex.l. ſciant cuncti.C.de probat.cap.1.verſic.maiores. vbi Cano. de conſang.& affin.cap.epiphanium.5.q.6. & teſtes omni exceptione maiores illi dicuntur contra quos nulla poteſt exceptio. Alex. conſ. 18.vo.1.Gramat.conſ.35.n.35.Paris.conſ.83. n. 19.vol. 1. Bal. in l. optimam.n.8.C.de contrahen.& committ.ſtip.& in sũma, maſcul', liber,ſanus mente,non vilis,& annorum 25.non delinquens, ſed vir probus,& chriſtianus,non habens intereſſe in cauſa, iſte vere dr teſtis omni exceptione maior,ſed quis eſt hic & laudabimus eum? & paria ſunt dicere teſtem eſſe Idoneum, vel legitimum, & omni exceptione maiorem.Pariſ.conſ.24.n.14.vo.3. quamuis. Crot. de teſt.n.395.& Maſcar.de probat.1019.n.15.aliqñtis per differre aiũt, & plus eſſe teſtem eſſe omni exceptione maiorem quam idoneum, aut legitimum. & verum dicunt quia in certis caſibus etiam teſtes minores viles,ſocij & alioquin inhabiles cenſentur idonei aut legitimi, pro vt ſubiecta materia poſtulat.vt p diſcurſum dixi. Hinc
95 eſt,quòd in criminalibus cauſis,& in ciuilibus arduis non defertur iuramentum ſuppletorium glo.in cap.mulier.extra d iur.iura.Doct. communiter in l.admonendi.Nell.à Sancto Gem.eo. tract. nu. 123. Crot.n.106.Hercul.de prob.Negat.n.235.Clar.§.fin.q.53.Alex. & Iaſ.in l.ait prætor.n.21.de iur. iura.vbi ampliat procedere etiam ſi pœna pecuniaria quis eſſet puniendus Ari. Pinell. in l. prima. par. 3.pag.105.colum.3.verſic. ego veriorem.C.de bo.mater. Alcia. in cap.cum contingat.n.149.de iur.iuran. Emanuel Soarez.teſtatur de communi.in verb. iuſiurandum in cauſis.n.308. cum mult. ſeq. in
96 quibus locis ponuntur ampliat. & fallent. circa iuramentum ſuppletorium q uando ſit deferendum & quando non. Sic & in cauſa
magni

Digitized by Google

magni ponderis non defertur iuramentum ſuppletorium. Menoch. de arb.iud.caſ.190.per to.car.190. quæ tenenda ſunt menti tanquã quotidiana in practica, nam faciunt ad multa,de damnis datis,de robarijs & ſpoliationibus,ſuper quibus ſi aliter à ſtatuto non cauetur,tale iuramentum ſuppletorium non eſt deferendum,quia in
97 ijs requiritur apertiſſima probatio. vt in l.fin.de probat. in l.prima, C.de Carbo.edic. Accur.in l.vlt.in princ.ff.quod metus cauſa. Item in matrimonio,& filiatione.Didac.Coaru. in tract. de ſponſ. parte
98 prima.cap.4. In ijs enim cauſis arduis,& criminalibus regulariter pleniſſima requiritur cognitio per iura mox adducta, & in cauſis ciuilibus plena tantum ſufficit probatio. tex.in l.tertia.§.ſciendum. ff.ad exhib.l.1.§.ſi ea.ff.de vētr.inſpic. Bart.in extrauag. ad reprim. in verb.ſummarie,& in alijs caſibus ſat erit ſemiplena probatio. de
99 quibus late Spec.in tit.de offic.om.iud.§.ſexto. Hinc eſt quod in illis caſibus vbi pleniſſima requiritur probatio,duæ ſemiplenæ probationes non faciunt vnam plenam probationem.vt teſtatur de cõi Iul.Clar. §.vlt.quæſtio.63.verſic. penul. quamuis regulariter receptum ſit,quod duæ ſemiplenæ probationes faciant vnam plenam. Franc.Viui.d.lib. primo.comm.opinio.429. quod verum eſt quando probationes ſemiplenæ eiuſdē ſunt generis, ſecus ſi diuerſi generis ſint.Barto.ita declarans. in dicta l.admonendi.n.48.& n.49. &
100 n.38. & ſeq.eiuſdem verò generis intelligatis,quando duo teſtes concludunt idem; diuerſi generis eſt quando diuerſimode à facto diuerſæ ſunt probationes,vt in l.ſecunda.§.fin.ff.de excuſat. vi. Felyn in cap.licet ex quadam.n.2.de teſt.Iaſ.in d.l.admonendi. n.290. in cap.cum cauſam.de probat. Non tamen diuerſi ſunt generis,vnus teſtis,& confeſſio abſente parte, vel vnus teſtis,& fama publica, vt declarat Barto.vbi ſupra,vi.Bal.in l.ſi quis ex argentarijs.§.1. ff.de eden.qui dicit quod probationes diuerſi generis ad eundem finem tendentes puta vnus teſtis deponit ſuper fama alter ſuper fuga, non probant. ſed ſi duo teſtes deponant ſuper fama,& duo ſuper fuga, tunc benè probant,Nam quodlibet inditium duos teſtes requirit.vt dixi.par.2.n.3. Miſſing.obſer.110.Centu.2. Nec ſunt diuerſi generis probationes ratione temporis,nam ſi in prima inſtantia ſemiplenè probatum ſit,poterit in cauſa Appellationis ſupleri in ciuilibus, l.ampliorem.§.1.C.de Appell.pulcrè Bal.in Addit.ad Spec. eo. de Appellat.§.fi.col.13.circ.fi.ver. Item quæritur. ſed de iure Cano. aliter tenetur dicam.ſub n.187.in ſeq.par.&quod dixi de plena probatione,

batione,intellige etiam procedere in vno teſte,quando adeſſe ac' duo vel tres teſtes requiruntur. Vnde in teſtamentis,in quibus, non dico ſeptem,ſed quinque ex ſpecialitate requiruntur teſtes, ſicuti duo nō ſufficerent ad plenam probationem, ita nec vnus faceret ſemiplenam,quod nota. ſed dimidium numeri puta ex quinque teſtibus duo vel tres facient ſemiplenam, quando ſcilicet defectus eſt in numero tantum.vt dicit Barto.vbi ſupra,n.39.Pract.Papien.in for.reſp.Rei.glo.iuſiurandi. verſic.primo. quando ſit deferendum. col.ſecunda. & ita ſecundum numerum quod requiritur teſtium, regulabitur ad cognoſcendum quot teſtes faciant plenam, & quot ſemiplenam probationem,quodque digito eſt colligandum. Et qm̄ dixi,ſi teſtes ſunt eiuſdem generis & potentiæ, quod tunc duo facient plenam probationem,tamen pro regula debetis intelligere, ꝙ
101 ſcriptura priuata,in qua adeſt confeſſio ſine cauſa ſcribentis, illa facit ſemiplenam probationem,quæ alias cum cauſa faceret plenā: vt in l.cum de indebito.§.ſi cum glo.ff.de probat. Ange. Aret. in §. omnium. in ſeptima colum.de actio. & declarat Marſ.in rubr.de ꝓbat. & ideo ſi ſine cauſa faciat ſemiplenam probationem, poterit adiuuari cum iuramento ſuppletorio.eſt tex. in l.publia.in fin.ff. depoſi.Alexan.conſ.13.vol.primo.& conſil.83.eo.volum. Menoch. de recuperan.poſſeſſ.car.28.n.217.& ſeq. Rui.conſ. 79.lib.4. & intelligite facere ſemiplenam probationem,ſi non erit oppoſitū tali ſcripturæ confeſſionis ſine cauſa,aliàs ſi fuerit oppoſitum,nihil valebit, & ita tenet Ludo.Ro.conſ. 190.ante fin.& vide Marſ. vbi ſupra n.
102.77. & quantum ad validitatem ſcripturæ & eius comparationē, & quibus modis etiam impugnari poſſit,vide Menoch.de abit.iud. caſ.114.Gaſpar.Caball.milleloq.654.cum alijs ſeq. in ſecunda par.
L ſed eſt aduertendum quod teſtes qui ſe ſubſcripſerunt Apodixiæ debent eſſe bonæ vocis & probitatis l.ſcripturas.cum Auth. ſeq. C. Qui potior in pigno.& ſi teſtes in ea ſcripti pro recognitione fuerunt examinati probant.l.nuda. vbi Bar.de Donat. Alex.conſ.123. diſcuſſis.lib.1.& doct. in d.l.ſcripturas.Gaſp.Caball. milleloq. 657. par.2. ſed multa alia requiruntur præcipue quod probetur ſupradictos teſtes qui ſcripturæ ſe ſubſcripſerunt ſint fide digni & bonæ opinionis,& iſta qualitas eſt articulanda & probanda .Iaſ. in l. admonendi n.109.de iur.iura.Marſ.pract.§.quoniam,n.54.Angel. in l.vel neccare ff.quem teſt.apper Alex.conſ.82.co.1.Cepol. conſ.58. Maſcar.de probat.concl.285.n.6.vo.1.non obſtante reg. quod in dubio

dubio quis præſumitur bonus.de qua in l.meritò.ff.pro ſoc. Nam expedit eum qui in aliqua qualitate ſe fundat eam probare ſtante diſpoſitione ſtatuti quod non credatur ſcripturæ,niſi ſit trino teſte notata. At circumſcripta diſpoſitione ſtatuti, onus probandi quẽ non eſſe bonæ vocis transfertur in aduerſarium.gloſ.in c.ſi forte.in ver.ſcientie. de elect.in 6.Pacia.de probat.c.36. n.30.& 31. vo. 1. quem eſſe bonum eſt qualitas intrinſeca à iure præſumpta.d.l. merito,ideo non expedit probari vt j.n.123. niſi in ſupradicto caſu. & eſt quando quis amiſiſset famam,& per triennium eam acquiſiuerit.vt ſupra in prima par. n.102. Quandoque apparet a uaritia proteruorum,quod Apodixia ſit ſcripta & ſubſcripta manu alicui' in qua confitetur ſe debitorem de certa ſumma verſus producentẽ ſcripturam in iudicio,& eſt falſa,tamen difficillime probatur vidi ego in Ciuitate Ianuæ exactam fieri diligentiam per quam ſcriptura fuit reperta falſa.nam quedam mulier produxit contra hęredes chirographum aureorum 500.ſubſcriptũ ẽt à teſtibus qui mortui erant tempore productionis.& fuit probatum ꝙ tempore ſcripti chirographi,adhuc non erat in vſu ſpecies illius cartæ ſeu papyri pp impreſſionem ſeu ſignum quod in medio ſolij remanet,in conficiendo papiro,item fuit probatum, quod tempore ſcripti chirographi non vtebatur ſcribens eo ſigillo quo ſigillatum appatebat Chirographum,& cum criminaliter fuerit contra hanc mulierem intentatũ vt procederetur,fuit abſoluta rebus ſtantibus. Verum quia iterum contra alium intentauit iſta mulier iudicium ob aliud Chirographum, fuit tanquam ſuccumbens bannita tanquam vſui malo mala.& de huiuſmodi priuatis ſcripturis trad. Maſcar. de probat.
103 conſ.190.n.20.vo.1. & item fama facit ſemiplenam probationẽ, ſecundum diſtinct.quam facit Bar.in dicta l. admonendi. & pract. Papien.in for.poſitio.glo.item,quòd de prædictis eſt publica vox & fama. verſic.ſeptimo quæritur.Blanc.in repet.l.fin.n.313.&.ſeq. de
104 quæſtio.& ibi fuſius habetur,in materia criminali,quænam ſemiplena,quæ plena,& quæ pleniſſima ſit probatio,& ex quibus ſemiplenis probationibus per auxilium vnius teſtis efficitur plena probatio. vi.tex.in cap.fin.extra de ſucceſſ.ab inteſta.& in l.3.§. eiuſdẽ principis.ff.eo.& per Barto.dicta l.admonendi.n.48.& Iaſ. ibidem
105 n.251.colum.94.& quando duo teſtes deponunt de confeſſione alicuius facta abſente parte, non probant plene, ſed tantum ſemiplene. Alexan.conſ.36.col.2.poſt medium.& conſil.39. volum.5. &

Tho. Di-

Tho.Diplo.in addit.ad Bart.l.admonendi.vbi ſupra lit. C. & D. vi. Maſcar.de probat.concluſ.279.n.19.vo.1.& nota,quòd aliquando ſemiplena probatio poteſt confundere plenam probationem, vt eſt quando accuſator probatur per duos teſtes,& accuſatus ſe defendit cum vno teſte tantum.vt per Ancha.conſ.285. in fin.quem allegat in prop.Bened.in cap.Raynutius.verſic.qui cum alia.&c. n.253.& ſeq. qui duobus exemplis dicit Senatum Romanum ita iudicaſſe.
M No.quod ſi ſtatutum velit per vnum teſtem haberi plenam probationem,tamen non obſtante ſtatuto contrarium poterit probari. ſm̃ Fely.in c.propoſuiſti de probat.Gomeſ.var.reſſol.tit.de delict.c.1.2. & 3. &c.12.tom.3.ſed contrarium communiter Cano. tenent in clem.1.de probat.& Tiraq.de retract.conſangui.§.4.n.11.& quando per ſtatutũ datur plena fides teſti, ille debet eſſe omni exceptione maior,ne duo concurrant ſpecialia.ar.l.1. C. de dot promiſſ.
106 Nunc ſciendum eſt,quòd regulariter actori incumbit onus probandi. tex.eſt clar.in l.qui accuſare. C.de eden.& eſt omnium ſcriben.doctrina,ſed quando actor reconuenitur factis prius per eum
107 probationibus,Reus deinde ſuas facere debet,quia efficeretur actor.Abb.in cap.1.colum.3.de mut.pet.latè Specu. in tit. de reconuentio.§.videndum.colum.2. ſed ſi Actor obtulit ſuam probare intentionem per teſtes, poterit mutato propoſito dicere quod vult ſtare iuramento litis decisiuo ãtequam examen fuerit perfectè receptum,& hoc niſi ab initio tali iuramento renuntiauit Bal. in c. 2. vbi Dec.de probat.deciſ.pedemõt.92.& 97.per to.dixi late in Apoſtill.ad ſtatutum Papiæ ſub Rubr.14.in Ciuilibus. Item etiam transfert onus probandi in Reum negantem ius.l.ab ea parte. ff. de probat. ſecus ſi negauerit factum.cap.quoniam contra.& ibi Panor. de probatio.& ratio differentiæ aſſignari poteſt, quoniam facta non
108 præſumuntur niſi probentur.l.in bello.§.factæ.ff.de capt.& poſtli. reuerſ.ſed ius præſumitur.l.nec non.§.hoc de eis.ff. quibus. ex cau. maio.Bald.in l.in illa.de verb.oblig.vbi ponit quoſdam caſus ſpe-
109 ciales. At in omnibus exceptionibus (excepta exeeptione non numeratæ pecuniæ) onus probandi transfertur in reum.l.prima .ff. de exceptio.l.in exceptionibus.ff.de proba.l.ſi ex cautione.C.de nõ nume.pecu.& latè Spec.§.primo.de probat.verſic.primum eſt n. 10.
110 & ratio eſt,quia in exceptionibus Reus efficitur actor.l.prima.ff. d except.& per iura ſupradicta Didac. Coarru.in regula poſſeſſor. n. 4.de reg.iur. Nec huic obſtat quod dicit Barto.in l. in illa ſtipulatione.

tione.n.5.de verb.oblig. Nam illud procedit quando poſt bienniũ Reus exciperetur,ſed ſi ante biennium,tunc onus incumbit Actori. Pract.Papien.in for.reſp.Rei.gl.ſaluis alijs exceptionibus. verſic.itẽ quæritur.& eſſe hanc commu.opinionem dicit Felyn.in cap. ſi cautio.de fide inſtrum.Curt.Iunio.in l.ſecunda.§.appellata. n. 7. ſi cert. pet. Hipp.ſing.463.quicquid dicant Fulg.in l. ſi ſub ſpecie. n. vlt. C.de poſtulat.& Emanuel à Coſta in l.ſi ex cautione limit.vlt.C. de non num.pecu. Hic nonnullas ponam quæſtiones in materia pro-
111 bationum,ne ſicco pede pertranſiſſe videar. Quæro igitur principaliter quomodo probatur negatiua. & breuiter reſpondeo, qđ
N probatur contrario modo,quo proponitur affirmatiua. & vi.Bal.in Rubr.C.de Bo.poſſ.ſecundum tab.n.7.vbi magiſtraliter ait quod teſtis debet remouere actum à ſenſu, & non ſenſus ab actu (hoc eſt) dicere talis actus non fuit factus quia preſens fui. nec fieri potuit quin viderim. quia ſicut in facta proprio vera ſcientia cadit propoſitionis negatiuæ, vt puta ſi dico me non feciſſe. iux.l. pantonius. §.rei ff.de acq.her.& Bar.in l.1.§.ſi quis neget.ff.quem admo. teſta. app.ità in facto alieno ſic coarctato concluditur negatiua Bal. ità docet in d.rubr.C.de Bo.poſſ.ſm̃. tab.ſed ſi Reus confeſſus delictũ illud pluries ratificauerit, an poſtea poterit probare non commiſiſſe coarctando loco & tempore negatiuam. Dico contra confeſſionẽ quantumcunq; qualificatam,geminatam & ratificatam,poſſe ꝓbari negatiuam,docto.prius de errore.Doct.in l.Aurelius. §. idem queſiuit.de op.leg.& Gabriel.co.concluſ.titu. de confeſſ. concluſ 5. vbi in fi.eſſe communiorem & æquiorem op.Bal.in l.1. vbi Alex. C. de error.Calcu.Bero.conſ.201.n.30.vo.3.& Ro. conſ.391. & qualr̃ de errore doceri poſſit vi.Bar.in l.de error.C.de iu.& fac.igno. Maſcar.de probat.concluſ.637.638.& 639. Vnde ſi dicis me tali die, loco,& hora,aliquid feciſſe,poſſum excipere,me tali die,loco, & hora,illud non feciſſe,ſed alibi fuiſſe. Immo nec mei teſtes aliter concludere poſſent,nec ipſe illud facere potuiſſem,quin ipſi vide-
112 rint. & hoc modo negatiua dicitur coarctata loco & tempore.tex. in l.optimam.C.de contrahen.ſtipul.cap.ex tenore. & ſupra de teſt. Clar.§.fin.quæſt,53.verſic.item poteſt.latè Franc.Hercul.in ſuo trac. de negatiua.per to.Pract.Pap.in for.opp.contr. teſt. in glo. ſatagunt negatiuam. coarctatur etiam negatiua ex cauſa, puta quia dictum ſit obligationem ex mutuo fuiſſe contractam,& reſpondeatur fuiſſe donationem. Item ex modo coarctari poteſt,puta teſtes tui [illegible]

animo deliberato,& mei dicunt ex improuiſo, & impetu tunc iracundiæ ortæ delictum ſequutum fuiſſe, qui animus deliberatus ex pluribus colligitur,vt ponam infra n.262.eſt aliud exemplum, qñ vulnus diceretur factum cum enſe,& alij teſtes ad defenſam deponant cum baculo,vel etiam ſi dicatur delictum factũ eſſe dolo malo,& excipiatur,quod peractum ſit ad neceſſariam defenſam· vt de omnibus edoceri poſſumus à Franc.Hercu.in d.eius tract. Iul. Clar. §.fi. quæſtio. 52. verſic. ſcias etiam. & ibi addentes, & Nega-
113 tiuam probandam ab illo eſſe,cuius eſt fundamentum rei propoſitæ,ſiue in agendo,ſiue in excipiendo. vt communem aſſerit Iaſ.in l. qui ſe obtulit.§.condemnatum.n.7.ff.de re iud.idem in l. in illa ſtipulatione.n.14.de verbo.obligat.& quomodo ciuiliter,& criminaliter procedatur in iudicio per viam exceptionis. vide omnino Iul.
114 Clar.dicto §.fin.quæſtio.19.per to.& latè Boſſ.in tit. Quomodo procedatur per excep.& quomodo procedatur per actio.per to. in quibus locis habetur quando affirmatiue, & quando negatiue excipiatur,& agatur, vt ponit Azo.in ſum.C.de vſufruc.& habit. n. 36. 37.& 38.at pro aliquali terminorum ſcientia non prætermitto,ne-
115 gatiuam trifarie ſumi. Alia enim eſt negatiua facti, alia negatiua N iuris,alia qualitatis.de quibus per Hoſtien.in ſum. eod. tit. & quæ negatiua ſit probabilis & quæ improbabilis pulcrè ponit Pacia. de
116 probat.C.37.& 40.per to.lib.1. Negatiua iuris eſt, quando aſſeritur aliquem facere quod iura prohibent,vel quando aſſeritur non feciſſe quod de iure facere tenebitur.tex. eſt ad literam. in reg. qui facit id. de reg.iur.quem tex. etiam ad aliud prop. ſupra allegaui,ſed & hic quidem adaptatur. & hæc iuris negatiua tranſfert onus probandi in negantem.vt prædixi. & de qua per Azo.in ſum. C.de vſufruc.& habit.n.36.& ſeq.& melius. in ſum. C. de probat. n.5.vbi declarat,quomodo ſit intelligenda regula illa, quod negãs debeat probare. cuius verba non refero, quoniam nemo eſt qui ſum.Azo.non habeat,vnde ſequitur illud vulg. dictum. *Non vada in palazzo,chi non hà la ſumma d'Azo*. latè D.Pacia.d. tract. de
117 probat.c.52.per to.lib.1. Negatiua autem facti eſt duplex,determinata & indeterminata,prima habet Rei,loci,temporis,& perſonæ determinationem.dicta l.optimam C.de contrahen.ſtipu. & hoc modo dicitur probari per indirectum.glo. fin.in l. Pantonius. §. rei perduellionis.ff.de acquiren.hæred.ibi dicebatur,quòd certa die,& hora,& certo loco reliquerat,& hoc filius ſciebat non eſſe verum
quia

118 quia alibi ſecum tunc fuerat filius. Verum negatiua indetermi-
nata ideo ſic appellatur, quia non aliud in ea concluditur nec loco,
& tempore coarctatur, dicendo alibi tunc temporis fuiſſe, vt in d.
glo.fi.ſed ſolum concluditur negando ſimpliciter factum. à qua ꝓ-
batione teſtis repellitur.cap. cum eccleſia. extra de cauſa poſſeſſ. c.
iurauit. extra de probat.Iul.Clar.dicta quæ.52.verſic.ſcias, vbi eam
119 improbabilem eſſe, teſtatur Igneus.in repet.§.non alias. n.77.ff.ad
Sylla.& glo.in cap.bonæ.il primo.delect.per cũ allegat. Hercul.di-
cto tract.n.137. & circa hanc negatiuam indeterminatam, oritur
quæſtio ſi in querela non ſit certa dies expreſſa, & pars voluerit ꝓ-
bare negatiuam coarctatam loco & tempore, & petit quærelantem
exprimere diem criminis & horam an exprimere tenetur. idem de
teſte.& vr̃ quod ſic.Plot.in cõſ.94.per tot.lib.1.Pacia.de prob.C.40.
lib.1.n̄.36.Bar. in l.15.qui n.10.de probat. & iudex æquitate ſua-
dente facere poteſt. Sed de conſuetudine in ſtatu Mediolani ſer-
uari vidi contrarium in cauſa prælibatorum Muſſiorum & Ratorũ
Dertonenſium anno 1590.nam quo ad teſtem illæ non tenetur re-
cordari de tempore. vi.Clar.§.fi.q.12.verſ. Dixi etiam cum ſeq. vbi
& quo ad partem dies non appoſita in quærela non tollit delictum
de quo conſtat.vt dixi. n.104. in præced.par.& ĩ.dicam.n.135. &
136. Item ſi teſtis ſuper hac negatiua indeterminata productus
fuerit tanquam præſens: & ipſe negat quod non fuit præſens & de
facto proprio deponat, puta, ſi Titius accuſauit Meuium ꝙ inſultũ
fecit, præſente Sempronio, dicẽdo qđ Sempronius repræhẽdit Me-
uium quia præſens erat, & Sempronius negat interfuiſſe nec illum
repræhendiſſe probat.Pacia.de probat.c.48. per to.lib.1.vbi negati-
uam docet probandam per duodecim capitulos. & licet negatiua
ſit probanda ab eo qui in ea ſe fundat. hoc verum eſt quando præ-
ſumptio eſt pro affirmatiua.Hercul.in tract.de negat.prob.n.44.&
ſeq. alioquin negando factum ſat habet intentionem fundatã. Bur-
ſat.conſ.307.n.55.& ibi Alciat.reg.3.præſumpt.2. n. 11. D. Menoc.
120 de præſumpt.lib.4.præſum.1.n.7.& 9. Nihilominus licet ne-
gatiua indeterminata ſit improbabilis, vt etiam teſtatur de com-
muni Ruin.conſ.97.ad fin.lib.4. Sex modis poteſt probari, & hos
caſus ponit Clar.dicta quæſtio.52.& tex.in cap.extra eod.cap. fin.de
iure iura.l.qui ſeruum.ff.de interrogat.actio.cap.lator.ad fin. extra
de re iud.Spec.dicto §.1.de probat. Sint igitur prudentes teſtes (vt
admonet Clar.verſic.ſcias autem.quia eo ipſo, quòd deponunt ſu-

Digitized by Google

per negatiua,redarguuntur de falſo. & Cott. in ſuis mem. in verb. teſtis cauere: vbi tanquam ab igne aduertit teſtem ne deponat ſuper negatiua non coarctata loco,& tempore. quia eo ipſo incidit in falſum.atteſtante Ang.in l.pen.§.docere.ff.ne quis eum. & de multi-
121 plici pœnarum diuerſitate circa negantem factum.vi.Azo.in ſum. inſtitu.de pęna.tem. lit.n.5.& 6.vbi de eo qui negat propriam ſcripturam.& in ſum.C.de leg.Aquil. nu.39. vbi de negante damnum
122 dediſſe,& ſcias,quod ſi quis neget factum,quod factum iura pręſumunt ei neganti incumbit onus probandi. vt eſt circa bonitatẽ,
123 & malitiam,quia quilibet in dubio præſumitur bonus. l. merito.
X ff.pro ſoc.& vide Azo.in ſum.C.de probat.n.6. l.cum de lege.ff. de probat.Apoſtill.ad Bar.in l.ſi conſtante n.7.lit. A. ff. ſolut. matr. Pacia.de probat.c.9.lib.1.& concluſ. 1004. n.33. de probat.vo.2.Ne-
124 gatiua autem qualitatis,alia dicitur ſcientiæ vel ignorantię quę per examinatorem & non per producentem inueſtigatur,& probatur. dicto cap.qualiter. etiam eo.Alia eſt ætatis. quæ ætas per aſpe-
125 ctum probatur.l.minor.25.ann.ff.de minor 25.anno.Grammat.deciſ.48.n.18.& iudicis arbitrio relinquitur quomodo ex aſpectus intuitu dicitur probata ætas. Barto.in l.de ætate.num.8.de minor. Bal.
126 in rubr.de probat. quæ ætatis probatio difficilis eſt probationis.vt per Bar.in d.l.de ætate,& pulchrè Menoch.de arbit.iud. caſ.116. & caſ.117.& latè qualiter probatur ætas habetur à Soc. Iunio. conſ.3. vol.2.& quod per teſtes probari poſſit tradit Bar.mox allegat.n.12. idẽ in conſ.82.& qui ſuper ea ſe fundat illam probare debet.l.ſi minorem.C.de in integ. reſtitu.Bar.Bal.& alij in l. de ætate. ff. de minor.Cano.omnes. in cap.præſentia.de probat.Luc.de pen. in l. prima. col.penult.C.de fide inſtrum.lib.10.& quomodo teſtes debeant deponere reddendo rationem ætatis dicit Iacobin.in dicta l. de ætate. quem vna cum prædictis allegat Caball. milleloq. 549. par. 2.
Y Pacia.de probat.c.53.per to.lib.1.vbi dicit cui incumbit onus ꝓbandi Negatiuam qualitatis accidentalis,& intrinſecæ idem in c. 54.vbi de qualitate extrinſeca.quem vide quia multoties occurrit tam in materia ſtatutorum quam interpretatione iuris communis præcipue vbi de ſcientia loquitur,nam iſta qualitas dicitur intrinſeca & eſt probanda quando ius illam non præſumit.vt ſ.n.102. lit.
127 N. Negatiua alia eſt ordinis,alia conditionis & eam negantem oportet probare. de quibus per Spec.dicto §.1.de probat. & nō. qđ
128 indirecte probatur etiam directe probari poteſt. eſt caſus. in glo.

& ibi

& ibi Docto.l.ſecunda.C.de erro.vbi conſtat de venditione, licet ſit differentia, an venditus ſit fundus, vel Domus. eſt alius etiam caſus quando pars extra iudicium aliquid confeſſa eſt, ſed in iudicio aliter dixit. teſtis autem depoſuit, & dixit, quod eſt verum, quia audiuit, extra iudicium talem confeſſionem. vt in cap. 1. de
129 con feſſ.lib.6. Alijs etiam modis negatiua probatur, directe, vt per inſtrumentum & libros.Docto.in l.fin. de reb.cred.Menoch. de arb. iud.caſ.93.fol.128.& caſ.105.fol. 137.latè Hercul.d.eius tract.negat.cap... ad quem in materia negatiuę ſemper eſt recurrendum.
130 pro nunc ſat eſt. Secundo principaliter quæro, quomodo tēpus
A per teſtes probatur. de quo Pacia.de probat.c.25.lib.2. ſed quero ſi quis articulauit Titium recepiſſe mutuum à dicto articulante, & fuit puta de Menſe Maij die 10.in apotheca Gaij.& proteſtatus eſt in productione dicti articuli cum clauſula non ſe aſtringens ad probandum niſi ea quæ pro fundamento eius intentionis ec.an locus & tempus ſit de neceſſitate quod vtiq; probentur. & Alber. eo. tract. p.1.q.7.n.130. tenet quod non. ſed ſi pars aduerſa obijciat vel interrogatoria exhibeat. tunc teſtis debet cōcludere etiam de loco & tempore quando veriſimiliter recordari poſſunt. vt ī.n 143 lit.d.& circa.d.clauſulam.vi.Bar.in l.diuus.de reſcr.& Vital. clauſu. libello-
131 rum. papp.in for.lib.in aſt.reali.glo.non ſi aſtringēs. Nunc quando tempus eſt de ſubſtantia, illud probandum eſt.no.glo.in l.ob carmen.§.fin.de teſt.Imo,conſ.202.colum.2.Crot.eod. tract.n.314. Idē quando actor fundat intentionem ſuam in tempore. quia illud prę-
132 ciſè probari debet.Alex.conſ.121.col.4. volum. 1. idem etiam de Reo, quando exceptio ſumitur ex tempore. Soc.conſ.87.n.2. vol.4.
B Item quando vnum tempus infringit aliud. vt in probando quinā contractus prior & qui poſterior, ſic de teſtamentis. inſtitu. §. ſed & poſteriore quib.mo.teſta.infir. Bal.in l.in Rebus.C. de donat. ante nupt.Afflitt.Deciſ.387.n.2.quo caſu teſtis tenetur de die & hora recordari, alias non probat. vt dicunt ſupradicti Doct.Nell.eo.trac. p.2.n.209.& ſi teſtis in primo examine dixerit non recordari, & in ſecundo quod recordatur non vitiatur eius dictum Bar. in l. quę
133 bona.ff.de Donat. At probatio temporis nulli dubium eſt quin ſit difficilis probationis, ſicuti difficile tempus diffiniri poteſt. vt apud
134 Cicero.in primo. de inuent.& apud Varro. Tempus eſt menſuræ motus primi mobilis. quod & ſi continuum ſit, diuiditur tamen in
135 præſens præteritum & futurum. in propoſito noſtro ſumitur tem-

pus pro neceſſitate, vt apud Cicero. pro Plan. ibi. ſed ego id ponderibus meis examinabo, non ſolum quid cuique debeam, ſed etiam quid à me cuiuſque tempus poſcat. & Terent. in Andr. vbi tempus (inquit) promiſſa iam perfici. & multifarijs modis tempus accipitur. vt eſt videre Calep. in verb. tempus. Nec bene de tempore re-
136 cordari quis poteſt, quia currit de momento ad momentum, & hominum memoria eſt labilis. no. in l. 3. C. ſi mino ſe maio. Saly. in l. teſtium. C. eo. & dixi s̄. n. 119. lit. v. & I. n. 142. Bar. conſ. 20. præſertim in criminalibus. Nell. eo. tract. p. 2. n. 209. etiam quod fuerit interrogatus. vi. j̄ n. 143. ſed de ætate alicuius teſtes deponentes tenentur ſcire & recordari, & iſte vnus ex caſibus in quibus maior poteſt teſtificari de eo quod vidit & ſciuit dum impubes erat proximus pubertati. de quo s̄. ſub n. 23. in 1. par. Maſcar. de probat. concl. 668. n. & 678. vo. 2. & teſtes ſuper etate aut tempore antiquo puta 20. 30. aut 50. annorum debent habere tantam ætatem, vt veriſimiliter recordari poſſent, ſaltem de facto ſecuto in 9. vel 10. annis eorũ ætatis quando erant proximi pubertati. alioquin, non probant tanquam memoria incapaces, quia non habent tantam ætatem ob q̃ veriſimile ſit eos recordari poſſe. Bar. in auth. qui ſemel. C. quomo. & quando iudex. Alber. eo. tract. p. 1. c. 7. n. 127. vbi ait poſſe capitulari contra perſonam teſtium, quod non poſſunt veriſimiliter recordari de eo quod deponunt. niſi ſuper interrogatorijs generalibus interrogato teſte quam ætatem habet ex reſponſione, apparet ipsũ non poſſe recordari de eo quod deponit. vi. s̄. p. 1. n. 28. & 29. Qua
137 de re inuenta eſt ſcriptura ad æternam rei & temporis memoriã. l. iubemus. C. de teſt. Bar. in tract. de ritu iudic. in pri. & to. tit. de natal. reſtitu. Probatur ideo tempus ex circonſtantijs, & coniecturis.
138 Bal. in l. cum te. C. de probat. idem in conſ. 181. volum. 4. Probaturque per memoriam localem, vt ſi teſtis dicat ſcio fuiſſe tunc tẽporis, quando fuit illa maxima fertilitas, vel illud prælium contra
139 Vgonotos, vel quando morbus ille appellatus Galantino, aliàs *mal del Caſtrone*, exiuit per totam ferè Italiam, Galliam, necnon Hi-
140 ſpaniam. Vel erat anni illius in quo quindecim dies adempti fuere Menſi Octobris, ex quo miſer October potuit inuidere Februario, & in futurum dicetur de Anno 1598. in quo Ferrariæ Status redijt ad Eccleſiam: & totus mundus commotus eſt ob aduentum Ferrariam ſummi Pontificis CLEMENTIS Octaui, nedum Sanctiſſimi verum & fortunatisſimi, ob eius piam, ac rectam mentem,

& feli-

Digitized by Google

& felicem gubernationem: ob aduentum per tranſitum et nuptias Reginę Hiſpaniarum Ferrariæ à Beatiſſimo Pontifice celebratas: ob Mortem potentisſimi Regis PHILIPPI: ob tàm mirandam pacem inter illas Coronas Religionis Chriſtianæ Hiſpaniarum & Galliæ: & ob recuperationem Iauarini, & acquiſitionem Agriæ, & feliciſſimos Chriſtianorum ſucceſſus, & ob inondationẽ Romæ. Annus quippe albo ſignandus lapillo. & ſic circa vniuerſa-
141 lia diſcurrens tempus probatur. & ita per relationem ad aliud probatur tempus. paria enim ſunt aliquid eſſe certum, vel per rela-
142 tionem ad aliud. arg. l. aſſe toto. ff. de hæred. inſtit. Sforz. oddus de reſtitu. in integ. q. 47. n. 63. cũ ſeq. vbi docet modum. Nec præſumit, nec veriſimile eſt, quod teſtis præciſè habeat tempus in memoria præciſum. immo nedum ex decennio, ſed ex biennio inducitur &
143 & præſumitur obliuio. Guid. Pap. qõ. 117. Cæphal. conſ. 177. n. 28 vol. 1. Crauet. de antiq. tempo. par. prima princip. Menoch. de arbi-
D iud. caſ. 26. Sed ſi teſtis dixerit non recordari de tempore recenti, & nouiſſimo redditur ſuſpectus, & in cauſa criminali. Plot. in l. ſi qñ n. 824. dixi ſ. n. 137. niſi conſtaret teſtes eſſe memoria ferè priuatos. vt de Meſſala Coruino dixi n. 156. p. 3. qui nec de proprio nomine recordabatur. & ad probandum, quòd memoria hominis non extat in contrarium, non omnes teſtes ſunt idonei, ſcilicet requiritur qđ ſint maiores. 40. annorũ. Alexan. conſi. 140. vol. 7. Bero. conſ. 136 &
145 152. Signorol. cõſ. 70. n. 10. Floria. in l. ſeruitutes. col. 15. de ſeruitu. & teſtes deponentes memoriam extare præferuntur dicentibus memoriam non extare. Spec. dicto §. 1. de probat. col. 6. verſic. quid ſi teſtes. ſecus ſi negantes coarctant negatiuam. Alex. conſ. 110. primo volum. & conſ. 108. ſecundo vol. Franc. in cap. 1. cir. fin. de præ-
E ſcrip. in ſexto. Prorogatio temporis per teſtes probari poteſt. Caualca. Deciſ. 13. n. 28. p. 2. Decia. conſ. 13. n. 32. & no. quod ſi non ſit dictum quo tempore prorogatio incipit currere, quod tempus incipit à die conceſſæ prorogationis, etiam quod adhuc tempus primi termini duraret. At ſi tempus propter ſuſpenſionem dormiret, etiam prorogatio dormit: & ceſſante ſoſpenſione, tempus prorogatum currere incipit. & coniungitur cum tempore primo. Caualca.
146 deciſ. 46. n. 37. p. 2. vbi infert * ad pactum retrouendendi Boer. deciſ. 183. Aliquando etiam quæritur de tempore inſtantiæ, an dicatur lapſum, & tunc diſtinguitur an loquamur de tempore vtili, aut continuo. in quolibet ſi petatur inſtantiam eſſe peremptam

pro-

pronunciari prius eſt docendum de tẽpore,ſecus ſi adſit liber apud Acta,vt eſt Florentiæ,& Papiæ,in quo apparet manifeſtè de diebus vtilibus & continuis,& quanto tempore duret inſtantia. nam tunc non eſt neceſſe de tempore docere,quando ſcilicet tempus inſtantiæ eſt continuum. Sed ſufficit citare partem ad videndum calculari inſtantiam an ſit vel non deſerta,& cauſam remittere ad iudicẽ à quo. vt tradit de ijs omnibus Caualca. in deciſ. 6. numero 20. in
147 prima parte. aliud enim eſt inſtare vt pronuntietur inſtantiam eſſe deſertam,quod ſit quando dies ſunt vtiles. vt per Bald.in l. eos. num. 10.C.de appellat.aliud eſt citare ad videndum calculari ſuper dicto libro an inſtantia ſit deſerta vel ne. vt per Imol.in clem. ſicut. n.7.col.1.de appellat.quod tenendum eſt perpetuo menti,quia prima facie videretur ità faciendũ quando dies ſunt cõtinui, ſicuti qñ ſunt vtiles. & ideo audiui pluries ab excelſo Reg. Senatu Mediol. locum illum citatum. dictæ Deciſionis fratris mei D.Borg. in ſenatu editum perſępe allegatum. & ità in eam ſententiam veniſſe. An
F autem perempta inſtantia ſint peremptę atteſtationes ante earum publicationem in prima inſtantia,& dico quòd ſic.Marant.in 5.par. n.55.& 56. quod in ciuili cauſa tantum procedit.Doct.in l. properandum.C.de teſt.Bar.in l.3.vbi glo.ff.de ijs quæ in Frau.Cred.Nel. eo.tract.p.2.n.204.fo.160.Secus in cauſa criminali quia perempta inſtantia,etiam pereunt dicta teſtium.Marant.vbi ſ.n.57. Cauſæ enĩ criminales omnino intra biennium finiendas eſſe abſq; ſpe prorogationis,diſpenſationis,reuiſionis,in integrum reſtitutionis, purgationis moræ,nec ex quauis occaſione,ſiue proxima, ſiue remota, vel ad inſtantiam rei,vel actoris. Franc.Deciſ. 250.vo. 1. & de hac materia late Carer.pract.cri.§.obſeruare n.369.& Carauit.Rit.Mag.
148 Vic.Neap.tit.248.Menoc.de ar.iud.q.8. Vltimo no.quod temp᷑ aliquando dicitur breue,quandoque longum, quandoque perpetuum,quandoque antiquum: in materia probationum. Menoch.de arbit. iud.caſ.3. car.79. vbi de tempore antiquo (dicit) eſſe 30. annorum. Sed ſecundum rei qualitatem iudicis eſſe arbitrarium.&
149 caſ.5.& 6.& quid ſit tempus modicum.caſ.25.caſ.361.caſ.53.& quomodo intelligatur de tempore incontinenti quando quis obla-
150 tus eſt probare. vide eundem Menoch.caſ.9.num.4. & quo ad tẽpus antiquum illud dicitur ſi eſt centum annorum & poteſt probari per famam,quia in Antiquis fama multum operatur. Inoc. in c. veniens de ver.ſig.ſicuti in ijs quæ longo vſu,& auita conſuetudine

conſe-

conſequuntur. l.pomponius.ff.quib.mo.vſufr.ammitt.Soc. reg.144. fam.ſic per præſumptiones tempus.c.annorum per Guid. PP. deciſ.
151.357.Menoc.de præſ.lib.3.q.24. Tertio principaliter quæro quomodo probatur dominium,& breuiter diſtinguendum eſt, aut
152 quæritur de dominio directo,aut de vtili. directum dominium dicitur habere ille qui ciuiliter tantum poſſidet.l.3.§.ex contrario. ff.de acquir.poſſeſſ. vtile autem dominium dicitur habere ille qui alium ſuperiorem recognoſcit,&is dicitur naturaliter posſidere,vt in emphyteota vſufructuario,& feudatario.Bart.in l.ſi quis. vi. n.5. vbi diſtinguit.ff.de acquir. poſſeſſ.Iaſ.& docto. in rub.ff. de acquir. poſſeſſ.& latè Balb.tract.præſcrip.verſic.ſecundo quæro.n.5. prima
153 parte.tertiæ par.princ. Quo ad dominium directum illius probatio eſt difficilis,vt inquit Barto.in l.rem quæ nobis.ff.de acquir.poſſeſſ.Alexan.conſ.4.n.10.vol.2. & probatur mediate,hoc eſt per alias circunſtantias,ſicut de tempore diximus,pulchrè Menoch.de arbit. iud.caſ.42.car.89.& de recuperan.poſſeſſ.remed.15.quæ circunſtan
G tiæ egent pariter probatione. Maſcar.de probat.concluſ.548. vol.1, vbi in ſpecie de probando Dominio per teſtes. Spec.in tit. de locat. & conduc.n.71.vbi dicit,quod in iure quinque ſunt modi tantum probandi dominium· primus ſi quis probauerit rem habuiſſe à Titio.l.cum res.C.de probat.ſecundus ſi probet iuſto illam habuiſſe titulo & præſcripſiſſe. l.in rem.ff.de rei vend.l.acquiritur.§. non ſolum.ff.de vſu cap.lege pertinente & non reſiſtente. vt per Caualcas deciſ.28.n.21.in prima parte.Plor.in l.ſi quando.n.262. C. vnde vi. Tertius caſus eſt quando probatur ex iuſta cauſa, & traditione illã rem acquiſiuiſſe,quamuis nundum ſit præſcripta.l.1.& ſeq.ff. d public.Barto.in l.Celſus. de præſcript. Quartus caſus ponitur,ſi probetur 30.annis.cum tit. & bona fide. vel etiam ſine tit. poſſediſſe. l. ſi quis emptionis.C.de præſcrip.30.ann. Quintus & vltimus caſus eſt,quando longisſimo tempore probaretur rem eſſe poſſeſſam. qm̃
154 longisſimum tempus loco tituli habetur. glo.ſing.& mod. in cap. 1.de præſcript.Barto.in l.ſi arbiter.de probat. quod declaratur, qñ agitur de modico præiudicio. Barto.& Docto. in l. cum de in rem verſo.ff.de vſur.& pluribus modis limit.Balb.de præſcrip.in 1. parte. quartæ partis princ.quæſtio.10.num.22.fol.85. & longum tem-
155 pus,inquit eſſe. 10.ann.ibi. num.33. fol.91.Docto.in rubr.quæ ſit long. conſuet.tex.in l.ſi cum fideicommiſſaria. §. Ariſt. ff. qui. & à qui. Probatio dominij non debet exigi ab eo qui agit cum vendi-
tore

Digitized by Google

tore vel cum eius hærede,vt communem eſſe opinionem teſtatur
156 Afflict.deciſ.40. Practica eſt producere in teſtes illos qui tradide-
runt rem,vel qui in traditione & in inueſtitura interfuerunt, vel
ſaltem alios qui ſæpe audierunt à Petro,& Martino dum viuebant
dici,quòd ipſi quidem interfuerunt traditioni illius rei, de cuius
dominio diſputatur,& ita ipſi quoq; vidiſſe illam rem poſſideri à
Titio libere,& quiete ſine moleſtia,& eam etiam alijs alienaſſe, &
traditam fuiſſe: nam abſque vera traditione dominium non tran-
157 sfertur. Alex.conſ. 11.n.1.vo.4.& ibi quomodo procedit habetur.
Gomeſ.in l.40.l auri.n.50. Item quod eam præſcripſit de qua præ-
ſcriptione latiſsime per Balb. in ſuo tract.per to. & de ea penſionē
ſoliiam à conductore recepiſſe,vt etiam eſt publica vox & fama,vt
158 concludit Alex.conſ.4.vol.2. Nam & hoc modo probatur domi-
nium probando ſolutionem onerum. vt eſt comm. opin. Caſſan. in
conſuetu.Burgun.rubr.prima.§.2 glo. *& la prouue*.n.15. quam com
munem opin.declara,vt per Soarez.recept.ſent. in verb. dominiū,
vel communi.n119.Turaz. opin.116.& quod ea fecit & percepit
ex tali re quæ facere,& percipere ſolitus fuit & nunc eſt, ſicuti cæ-
teri veri Domini,rerum ſuarum ſolent,& ita vere dominus in om-
nibus ſe geſſit,ita etiam docet Alexan.conſ.10. n.3.vol. 4. Quinim-
mò poſtquam res illa peruenit ad Titium,nullo vnquam tempore
H alium ſiue re, ſiue verbo recognouit ſuperiorem. Bar.& Alex.in l.ſi
quis differentiam.ff.de acq.poſſ.Pariſiens.in conſuetudi. Pariſiens.
§.37.glo.2. Sed quid ſi probaretur rei Dominium in ſolidum, &
duo teſtes diuerſimodè deponant,vt quia vnus dicit,quod Domus
eſt tota Titij,alter dicat de dimidia tantum , ac dicantur conteſtes
ſaltem in dimidia.per l.diem proferre.§.ſed ſi plures in fi. & ibi glo.
in verb.conſenſerunt.ff.de recept. arb. ſed in contrarium videtur
tex.in l.teſtium.C.de teſt.vbi diſcordantes in quantitate, non ſunt
conteſtes,& ideo teſtes diſpares in hoc caſu non probant. at ſi duo
deponerent ſuper quota,licet vnus deponat de toto,valet atteſtatio
duorum: Item ſi fuerit capitulatum vt ſ̄ de dominio in ſolidum, &
omnes dicant de toto,concludunt,quia qui poſſidet in ſolidum,ha-
bet partem in toto,& totum in qualibet parte. tot.tit. communi di-
midum.Doct.in l.ſtipulationes non diuiduntur. de ver. ob. ſed ſi
duo teſtes deponant de toto,& non dicāt ſimul,aut in ſolidum, non
probant,quia extra capitulata deponunt, & ideo ſunt dare inſtruē-
di teſtes de hoc verbo in ſolidum,quia fortè ignorant uim dictæ lo-

cutionis,

cutionis,Bar.in l.ſeducto.§.Iulianus.ff.de iur.iuran. doc.Cano. in c.
inquiſitionis.& ibi glo.in ver. id facere.ff.de Hæret. Brunor. à ſole.
q.51.n.59. ſed ſi capitularetur quem eſſe dominum pro dimidia,
teſtes debent concordari in eo quod fuit capitulatum expreſſe, &
licet vnus deponat de toto, alter de dimidia, ſi capituletur pro
indiuiſo (quod differt,à dominio inſolidum.) tenet horum atteſta-
tio.Rim.ſenio.conſ.259.n.14. vo. 2.conſ.426. n.28. vo.3. & poſſet
eſſe quod Petrus eſſet iam dominus ſolus,deinde acquiſita ſit pars
dimidia Iacobo pro indiuiſo; & habita conſideratione pro vt olim
poſſidebatur tota à Petro,ſic vnus teſtis deponat de tota , alter verò
deponat de dimidia prout de præſenti,& ideo non ſunt contrarij ,
ſed reducuntur faciliter ad concordiam ; iux. illud diſtingue tem-
pora,& concordabis ſcripturas l. apud Antiquos.§.ſin autē glo. di-
ſcretis.C.de fur.nam tempus diſtinguit.Nell.eo.tract.n.159. datum
& receptum,& de teſte deponente ext.capitulata. dixi ſub n.131.
in hac par. ex ſupradictis igitur omnibus directum probatur domi-
159 nium. Hinc infertur ad præſcriptionem & titulum probandum
Practica,quod teſtis dicat,vidiſſe per 10.20 30. & 40. annos præ-
ſcripſiſſe,ſiue titulo oneroſo,ſiue lucratiuo: & actus poſſeſſorios fe-
ciſſe metiendo,ſeminando, & fructus recolligendo ꝓbat Bart.in l.
Celſus.de præſcriptio.tex.in l.2.C.de p̄ſcrip.long.tēp.Balb.d.repet.
160 l.Celſus.verſi.1. Quærit Bartolus. & præſcriptio requirit proba-
tionem ſcientiæ,& patientiæ aduerſarij,vt latiſſimè Balb.in ſuo tra.
præſcrip.artic.10.n.8. par.prima princ. ſecus ſi probetur poſſeſſio
tanti temporis,cuius initij memoria non extat.Alex. conſ.6. colum.
penult. volum. 1. vbi communem teſtatur eſſe op.om. Doct. quam
ſequitur Iaſ.in l.imperium.colum.11.in fi.de iuriſdict.omnium iud.
Dec.conſ.85.colum.prima,& ita eſſe tenendam ait Balb. de præſcr.
par.2.tertiæ par.princ.q.6.n.22.cum ibi per eum adduc. & q.10. n.
161 2.par.2.tertiæ par.princip.fol.mihi 71.& ad talem probandam
præſcriptionem tanti temporis,cuius initij memoria non extat ſuf-
ficit teſtimonium de auditu.tenet Bal.in cap.cum à nobis ad fin.de
162 præſcript.& de modo articulandi in materia præſcriptionis vide
pract.Papien.in for.reſp.rei.gloſ.præſcriptionis. col.5.verſic.quid ſi
teſtis. & Balb.dic.tract.præſcrip.in repet.dicta l.Celſus.5. par. qō.1.
n.18.verſic. ſexta elicitur concluſio. vbi dicit,quòd debet articula-
ri nedum quod poſſedit per 10. vel 20. annos,ſed terminare quan
do incepti ſunt currere,& quando finierunt,& ſic ſpecialiter, & nō

163 in genere concludi debet,aliàs probatio redderetur dubia, quæ poſtea non releuaret.cap.in præſentia. de probat.Natt.conſ.620. n. 13.lib.3.Crauet.conſ.203.n.31. lib.2. immò contra producentem interpretanda eſſet. vt per eundem Natt.d.conſ.620.& Silua.conſ. 56.n.11.lib.1.& Crauet.dicto conſ.31.aliàs etiam ponit Balb. rationes vbi ſupra proxime allegaui,quas conſulto omitto,cum ad eum
164 hac in materia ſemper ſit recurrendum, relinquo. Et quia dictũ eſt de titulo,ille regulariter probatur per inſtrumenta,vt per glo.in §.ſunt & aliæ.Inſtitu.de vſucap.Lanfranc.de Oria.eo.tract.de teſt.n. 93.at quandoque patientia longi temporis probata vtique probat præſumitur titulus,quando ſcilicet tractatur de paruo præiudicio, & ius commune ei non reſiſtit. tex.in cap.primo. de præſcrip. in 6. tex.in l.competit.C.de præſcript.30.ann.Iaſ.in l.1. colum.5. C. qui admit.Balb.d.tract.præſcript.q.10.num.9.par. 2. princ. & num. 12. ibidem.fol.mihi 79. & ſic etiam per teſtes probari poteſt qui deponunt de ſcientia & patientia,de fama,de tempore, de confesſione poſsidentis aut aduerſarij,& de huiuſmodi actibus qui cadere poſſunt in ſenſum teſtis,vt de omnibus reſpectiuè tractat Maſcar. &
165 probat.per multas concluſiones,ad quem remitto. Et eſt aduertendum,quòd titulus requiritur verus,& non putatiuus, aliàs malam fidem cauſaret,nec poſſet inducere præſcriptioně.Ferret.conſ. 235.n.7.& ſequen.volum. 2.Caualca. Deciſ.28.n.19.cum plur.ſeq. in prima par.ſecus ſi iuſto errore titulus eſſet cauſatus.inquit Balb. de præſcript.par.3.n.6.car. mihi 586.vbi declarat. Ideoq; in præ-
166 ſcriptione rerum incorporalium requiritur titulus, ſecus in corporalibus,& ratio eſt,quia in incorporalibus maius verſatur periculum.ſecundum Balb.eod.tract.2.par.quartæ par.princ.quæſtio 4.
167 fol.mihi 84.Dyn.in regula poſſeſſor. n.31.& quando obligatio eſt perſonalis,titulus debet allegari.ſecus quando eſt realis, vt tenet
168 Dyn.in d.reg.poſſeſſ. n.32. & 33. Sed quia bona fides præſumitur,ideo eam probare non eſt neceſſe. immo contrarium dicenti incumbit onus probandi.vt in l.penult.C.de præſcript.& ibi Cyn.Bar. Saly.& Cæpol. in l.ſeruitutes.C.de ſer.vrbano.n.120. Alexan. cõſ. 299.volum.3.Bald.in d.l.Celſus n.104.Boer.deciſ.42.num.35.& eſt
169 tex.in l.ab ea parte.C.de probat.& ex quibus bona, vel mala præſumitur fides tradit Alcia.regu.3.præſumpt.5.Menoch. de recuperan.poſſeſ.remed.13.n.64.fol.122. vbi latè hoc explicat. & Bal. in rubr.de præſcript. vbi probato de iuſto errore præſumitur bona fides:

des. item ex decreto iudicis ritè interpoſito, & ex inueterata poſ-
ſeſſione. de quibus per eundem Balb. dicta l. Celſus. par. 3. n. 3. & n.
24. & latè Bart. qui ſequutus eſt ab eodem Balb. in dicta l. Celſus. ſed
licet bona fides quando præſumitur, non ſit neceſſe vt probetur, ni-
170 hilominus oportet eam allegare preuio titulo. vt l. igitur. de lib.
cauſa. glo. in l. pen. C. de euic. alias, non allegata nunquam præſume-
171 retur, arg. glo. in clemen. appellanti. de appella. Quia regula ſi re-
leuor ab onere probandi, non tamen ſequitur, quòd releuor ab one-
I re rem proponendi. Aret. §. ſed iſte inſtitu. de Actio. Caualca. deciſ.
23. n. 30. par. 1. & debet proponi bonam fidem adfuiſſe vſque ab i-
nitio, videlicet tempore celebrati contractus, traditionis, & conti-
nuatæ poſſeſſionis. Bart. in l. 2. ff. pro empto. & eſt com. opinio. Quã-
uis de iure Cano. tempore contractus bona fides non requiritur
in ijs, ſcilicet quæ de iure communi poſſideri poſſunt in alijs verò
ſemper requiritur. Dyn. in reg. poſſeſſor. n. 37. in 6. Aret. in inſtit. de
rerum diui. §. ſi quis à non domino. in prima glo. & in §. actionum.
172 col. 2. de act. Qualiter autem probatur mala fides in preſcribente
vi. pract. Pap. vbi ſ in for. reſp. rei. glo. ĩ verb. pſcriptionis, col. 5. verſ.
deinde igitur ſunt multi caſus in quibus præſumitur mala fides, de
quibus latè Menoc. de arb. iud. caſ. 225. per teſtes etiam extraiudi-
cialiter receptos probatur, vt inquit Menoc. vbi ſupra n. 11. Bal. in
c. 1. §. ſi duo de pac. tenen. Alex. conſ. 54. n. 9. vo. 6. & eſt vnus ex ca-
ſibus in quibus teſtis recipi poteſt non citata parte, nec in for. iuri-
dica probat. & poterit etiam probari à teſtimonio extra iudicium
deponente. Maſcar. de probat. concluſ. 1003. n. 53. & probatur ſi
teſtis dixerit vidiſſe Petrum clam poſſidere. ff. quod vi aut clam. per
to. item quod audierit poſſeſſorẽ rem alterius occupare, & confiteri
rem alterius eſſe. Maſcar. de probat. d. concluſ. 1003. n. 43. 44. & 45.
& malęfidei probatio excludit præſumptionem bonę fidei, idẽ Ma-
ſcar. concluſ. 1219. n. 54. reliqua vi. ibi & in d. concluſ. 1003.
173 Alio etiam modo probatur directum dominium, vt ponit Alex.
d. conſil. 4. n. 10. vol. 2. & tradit Bart. practicam d. l. rem quæ nobis. de
acq. poſ. videlicet, quod fiant bannimenta ſeu proclamata, ad hoc, vt
ſi fortè quis pretendit ius habere in illa re compareat infra termi-
num, quo termino elapſo, ſi nullus comparuerit, tunc docto d poſ-
ſeſſione, vtique probatum dicitur dominium directum. Addit etiã
174 Alexan. d. conſ. 4. per famam in antiquis probari dominium. alle-
gat glo. in l. at qui natura. §. cum me abſente. ff. de nego. geſt. per quã
 glo.

glo.Ang.in l.Titius.ff.quib.mod.pig.vel hypote.ſol. inquit in facti contingentia obtinuiſſe. Menoch.de arbitr.iud.caſ.89. n.88. & ſeq.
175 fol.125.& caſ.42.n.4.vbi latè. Quando autem eſt probandũ vtile dominium tantum, res non eſt difficilis probationis, quia omnibus vijs per inſtrumenta & teſtes aptè probari poteſt, probata enim poſſeſſione, conſequenter probatum intelligitur vtile dominium. Alex. conſ.12.n.1.lib.4. Teſtis ergo in hac probatione debet concludere, quia vidit coli, ſeminari, & fructus percipi, & recolligi, prout vſufructuarij, & ijs ſimiles, qui ſuperiorem recognoſcunt, facere ſolent. no.in glo.in l.3. C.fini.reg.Alexan.conſ.3. in 2.volum. glo. in l. qui vniuerſas.§.qui per colonum.ff.de acquir. poſſeſſ. item eſt valde
176 clara probatio ſolutionis collectarum, quarum onus regulariter pertinet ad vſufructuarium, & ſic ad habentem vtile dominium, vt eſt comm.opinio.& obſeruantia, & tenet Curt.ſenio. conſ.36.quem
L Clar.refert in §.emphyteoſis.q.46.vbi omnino vide. Ias.in l.2. C.de iur.emphy.n.138. vbi dicit ſolutionem tributorum publicorum nõ poſſe probari per teſtes, ſed per ſcripturam, ſecus quo ad Canonem & priuatam penſionem. Idem Iaſ.d.l.2.col.89. & ſi quis vellet opponere quod non teneatur ad ſolutionem collectarum & aliarum publicarum functionum tenetur probare ſe eſſe in poſſeſſionem nõ ſoluendi & eam præſcripſiſſe ſpacio 40.Annorum, l. omnes. C. de præſcript.Balb.de pręſcript.2.p.2.par.princ. pract. papienſ. in for. lib.in act.confeſſoria. glo. plenam iuriſdictionem n. 17. & requiritur titulus & bona fides, & quod alias fuerit obtentum incontradictorio Viui.co.op.in verb.immunitas.fo. 106.Doct.communiter in
177 l.licitatio, §.eorum.ff. de publica. & hæ ſolutiones taliarum ſeu collectę, mercedis, & penſionis, quamuis quælibet de per ſe nõ ſit ſufficiens, tamen adiuncta quælibet cum perceptione fructuum, erit ſufficiens. vt tenent communiter Doct.in cap. licet cauſam. de probat.& ibi Felyn.in 3.cauſa. latè Lanfranc.de Oria.de teſt.n.93.&
178 94.cum Add.& num.95.vbi quærit an ex poſſeſſione pręſumitur
179 dominium, & diſtinguit, aut agitur de dominio per viam contradictionis, aut per viam petitionis, iterum ſubdiſtinguit primo caſu, aut quęritur in iudicio ſummario, aut ordinario. ſi in ſummario, tunc ex poſſeſſione præſumitur dominium. l.à Diuo pio. §.ſi ſuper rebus.ff.de re iud. Barto. in l.in rem alienam. ff. de pign. act.col. Sed non ſufficit docere de poſſeſſione, niſi etiam allegetur dominium.Alex.conſ.92.n.3.vol.5.vt in ſimili de bona fide & titu-
lo

lo ſuperius dixi. Secundo caſu quando dominium deducitur
in iudicio in contradictionis nō præſumitur ex poſſeſſione domi-
nium.l.præſes.C.ad leg.Falc.de plag.Bart.in d.l.in rem,ff.de pig.act.
Sed quando de dominio quæritur per viam petitionis, & princi-
paliter tunc etiam ex poſſeſſione non præſumitur dominium niſi ꝓ-
betur.facit tex.in l.inditia.C.de rei vend.multi enim ſunt factores,
& alienorum bonorum adminiſtratores,qui pro domino in iudi-
cio agunt,poſſuntq; & pro ipſis agere in bonis illis, & propterea
agendo tenentur de dominio probare,ne dolo faciat qui petit quod
reſtiturus eſt.vulg.iur. & notate,quia dixi ſi principaliter quęritur
de dominio: nam ſi per quandam conſequentiam de dominio age-
retur,vt cum ego poſſeſſor ſim,ideoque dominium ad me pertine-
re dico,conſequens eſt,quòd ſi poſſideo, quòd in dubio præſumor
dominus,niſi contrarium probetur.l. prima.ff. famil. erciſcun. l. ſi-
cut.§.ſi quæratur.ff.ſi ſer.vend. Lanfranc.vbi ſupra. n. 95. Poſſeſſio
180 enim transfert onus probandi in aduerſarium.tex. in l. circa. de
probat.Rip.in cap.ſæpe.de teſt. Menoch.de arbitr.iud.caſ.48. num.
181 fi.vbi inquit,quòd poſſeſſio non eſt modus probandi,ſed ab one-
M re releuatio. & quo ad ſummariſſimum poſſeſſorium retinendi
illud poſſet probari per vnum teſtem tantum. ſi non opponatur ali-
quid contra teſtem. quia exceptio quod ſit vnicus non elidit, niſi
alias exceptiones pateretur.Bal.in l.qui accuſare.C.de eden. col. fi.
Viui co. op.verſ.in ore duorum.Bar.extrauag. in verb. ſummarie.ex
quo de modico agitur pręiudicio. Hinc eſt quod neceſſe non eſt te-
ſtem iurare nec publicari, nec repulſari, nec conſideratur falſitas
ſecundum Menoch.de reti.poſſ.n.39.cum ſeq. tandem & ſi poſſeſ-
ſio probanda,ſit teſtibus tamen miſſio in poſſeſſionem probatur ex
Inſtrumentis,& actis publicis niſi etiam ſcriptura fuerit deperdi-
ta.Guid.PP,deciſ.356. vbi de l.fi.C.de edic.Diui.Adri.toll. Maſcar.
de probat.concluſ.1062.vo.2. Qualiter autem per teſtes probatur
poſſeſſio continuatiua puta 30 annorum ponit Bal.de feu.in tit. ſi de
feudo fue controuerſ. in c.ſi quis per triginta.vbi ait ſat eſſe dicere
teſtem ſic ſemper vidiſſe poſſidere,nā verbū videre,partim fert ad
viſum partim ad intellectū.Bar.in l.1. ſolu.matr. verū nó ſic poſſeſ-
ſionis immiſſio vel miſſio in poſſeſſionem non poteſt probari p te-
ſtes ſicut cętera acta.Boer.in l. edicto in fi. C.de edict. Diui.Adri.
toll.quem cęteri ſequuntur.Ro.ſing.6.& Hipp.de probat.n.30.ſed
actis & ſcripturis deperditis vtiq; probari pōt. Maſcar. de pro-
bat.

bat.concluſ.1066.vo.2. vbi etiam ait ſi acta non fuiſſent deperdita, tamen ad coadiuuandam ſcripturam teſtes recipi poſſunt. n.5. & quinq; teſtibus probari debet fide dignis quamuis à Iudice ex officio receptis.vt ibi. Reliqua in hoc prop.habẽtur per Spec.in tit.de
182 probat.§.primo,n.27. vſque ad fin. Quartò ſunt quædam probationes quæ fiunt per coniecturas & præſumptiones. exemplum de adulterio,quod probatur ſi teſtis deponat vidiſſe ſolum cum ſola,deoſculari ad inuicem,& manus ponere ad mamillas, vel quod vidit amoſios thalamum introire, & eo clauſo poſtea rumorem, & ſtrepitum (vt ita loquar) aliter quam ſonitus tympani,& tubæ, audiuitque etiam oſcula,& riſus,aliaque facere,quæ indicant amoris blanditiæ,immo luxurioſa voluptas, de qua quidem probatione eſt tex. & glo. & Docto.in l.capite quinto,& in l.quod ait.ff. de adult. cap.præterea. extra eo.& cap.literis.de præſump.& hæc eſt materia legiſtarum, in rubr.C. de eden. & ſupradictæ demonſtrationes vt conuiuia,baſia,colloquia,tactus, & ſimilia ſunt inditia quæ ſuffi-
183 ciunt ad torquendum. ſecundum Parid.Put. tract. ſind. in verb. tortura.cap.primo.n.2. ſed ſi hæc mulier comm.opinio. habita fuerit pro tali,quod adulterare ſit ſolita, cum ſupradictę coniecturæ, & præſumptiones ſint iuris,& ideo poterit condemnari.tex. in l.ſi ij qui.C.de adult.Spec.in tit.de præſumpt.§.1.Ang. de malef. in verb. fama publica.& ibi Augu.in add.8.colum. & eſt communis opinio, vt per Cyn.& Docto.in authen.vt li.ma.& auiæ.§. quia vero.collat. 8.tex.in authen.ſi quis ei.C.de adult. Gomeſ. varia reſolut. tom. 3. cap. 12.tit.de probat.delict.ſub n.25.pulchrè Put.tract.ſynd. ĩ verb. officialis offenſa.n.3.cap.1.fol. mihi 252. Marſ. in rub. de probat.
184 n.231. Quæ autem ſint iuris pręſumptiones & coniecturę dicam ꝫ.interim vi.plene per Gand.in tract.malef.ſub rub. de pręſumpt.& iudic.in dub. ex quibus condemnatio ſequi poteſt, colum. pen. & vlt.Menoch.de arbit.iud.caſ.115. n.6.7.8.& ſeq.& ibi allegat.Balb. in l. 1.n.18.C de fideicomm. dicentem probationes per coniecturas
185 & pręſumptiones iuris plenam fidem facere, & probatio per coniecturas dicitur euidens probatio.Bar.in l.licet Imperator. de leg. 1.Marſ.in ſua pract.§. 1.n. 14. nimirum ſi in adulterio probando ſufficiant coniecturę, & pręſumptiones; quandoquidem adulteriũ
186 difficilis probationis eſt,Dec.conſ.577. n.11.Paris conſil. 57. nu. 34.& conſ.54.num.61.lib.4. Soc.iunio.conſ.3. lib.2. quia à communiter accidentibus non vocantur teſtes in conſumatione huius
N pec-

peccati carnis, ideo per coniecturas, & ex facto deinde ſecuto, vt ſi mulier pregnans remanſit, vel morbo gallico, & huiuſmodi quæ ſunt fructus peccati. vt inquit Bar. tract. de Tirania. verſ. ſecundum velamen ibi, ſed hoc qualiter poterit probari. col. vlt. circ. fi. & vi. Maſcar. de probat. concluſ. 59. vo. 1. n. 20. vbi per teſtes domeſticos ait probari Adulterium concluſ. 65. per to. vo. 1. Gomeſ. var. reſol. tit. de Delict. tit. de Homic. tom 3. n. 27. & 28. vbi de teſte affini, quis aliqui dicāt; probari ēt per teſtes ſingulares. nihilomin' horum pbatio reſpicit genus hoc eſt adulterium, non autem in ſpecie. quod quis puta ea die & cum illa muliere adulterauit. vt omnes ſcribentes in propoſito aducunt exemplum Suſanę Maſcar. de probat. cōcl. 65. lib. 2. Spec. eo. de teſt. §. iam de interrogatorijs. verſ. quod ſi vnus teſtis. nihilominus quando teſtes actus diuerſos ad eundem finem narrant, coniungunt etiam ad probandum in ſpecie. Gabriel. co. cōcl.
188 de teſt. concluſ. 2. n. 50. & ex hac probatione concluditur communiter mulierem dote priuari, & etiam bonis paraphernalibus, quæ marito adiudicanda ſunt. Clar. §. adulterium. verſic. ſcias. Viui. comm. opin. lib. 1. op. 447. Rip. in rub. colum. 3. ad fin. extra. de iud. Soarez. recept. ſent. ver. adultera. n. 86. quam opinio. ipſe ſubſtinui
188 inter alias in Academ. Piſarum in illo celebratiſſimo collegio Sereniſſimi magni Ducis Ætruriæ, Franciſci Medices, vbi virtutis eſt ſchola pauperum nobilium auxilium, & morum, & vitæ documentum. ex quo almo collegio tanquam ex equo Troiano fluxerunt in omnibus artibus & ſcientijs viri eruditiſsimi, qui hodie mundum
189 virtutibus illuſtrant, inter quos Excellentiſs. D. Ioannes Baptiſta de Honeſtis, alias *il Peſcia*, Dominus & præceptor meus valde colendisſimus, nec non Excel. D. Iacobus Angelius alias *il Barga*, à quo lauream maximo honore Deo dante conſecutus fui. Qui duo ſunt luminaria iuris, vnus de mane à quo ordinarium profitetur: alter de ſero, à quo maximo decore ordinarium legitur. Quorum luminibus Piſana academia gaudet & fruitur, & exultantur tot tantique virtuoſiſſimi iuuenes. Nec taceo de illis famoſisſimis Philoſophis & Medicis celebratisſimis, videlicet Domino Andrea Camutio, qui mille aureorum ſtipendio extraordinarium legit, Domino Hieronymo Borra, Domino Iulio Angelio Bargenſi nemini ſecundo, & Domino Ciſalpino de Aretio. nec ommittam Excell. D.
190 Ioannem Tallentonum patricium meum Fiuizanenſem, publicè Logicam, ſuper omnes doctisſime legentem, quem qui non audit, ignorat

ignorat Porphyrium,&Dialecticam. eſt tamen inimicus Galatey,cũ
quo ab initio non potuit adaptari,nec hactenus cum eo reconcilia-
tus eſt. & cum fr̃e vno Authoris ambo pari paſſu ambulant. teſtãtur
ſcolar.ticin. modò ad rem noſtram, ſubſtinui (inquam) prædictam
concluſionem contra ornatiſſimum iuuenem D.Martinum Lambar-
dum de Aretio,alias cognatum & meum aduerſarium doctiſſimum.
ex doctr.Barto.in l.2.§.fin.de adult. Anchar.regiens. q.75.lib.3.Bal.
in l.neque natales.de probat. Menoch. conſ.31.per to. & ad mate-
riam ſtat.Angel.in l.mater §.mulier.de adult.Caſtan. in rub.de con-
ſue. Burgun.de rapt.n.53.Cotta.in ſuis memorial. in verb. mulier
ſuſpecta de adulterio. Rol.à Vall.conſ.33.Brun.tract.ſtat.artic.....
tandem concluſum fuit ex magis communi obſeruantia,quod & ſi
191 vir lucretur propter vxoris adulterium dotem, tamen facta thori
ſeparatione vir tenetur eam alere,ſi ipſa non habeat aliunde viue-
re.Cardin.Alexan.in cap.ex parte. colu.fi.de ſpon.& Clar.d.§. adul-
192 terium. vbi latè. quæ adulterij cauſa eſt cõmunis fori. & eſt cõm.
opin.de qua Alcia.in cap.primo.n.18.de offic.ord.& Clar.q.73.ver-
ſic.quæro. vide etiam Hip.Bonacoſſ.in ſuis quæſtio. crim. in verb.
193 adulterium.Teſtes verò ſuper adulterio deponentes tenentur ra-
tionem reddere,etiam ſi non fuerint interrogati , vt per Bar. in l.
194 capite quinto. de adult.in qua probatione teſtis, de credulitate
etiam admittitur. quando ſcilicet rationem aſſignat congruentem ,
de quo eſt glo.no.in l.2.c.item Labeo,ff.de acq.plu.arcen. quod in-
telligite vt ſupra de circunſtantijs à iure poſitis ad probandũ adul-
terium. à num.192. vſque huc. item depoſitio teſtis de credulitate
ſi fuerit producta valet ad pręiudicium producentis. Ro.conſ.104.
ad fi.dum tamen ſit publicata Crauet.de antiq.tẽp.p.1.n.13. & vna
coniectura aliam tollit Bar.in conſ.302. proponitur.2.vo. & multa
ponit Marſ.in pract.§.diligenter.n.190.vſq; ad n.197. Maſcar.de
probat.concluſ.147.n.4. & concluſ.405. n.6. & D. Menoc. de præ-
195 ſumpt.lib.1.pręſumpt.29.& ij.n.202. Poſtquam autem ver-
ba fecimus,de coniecturis & præſumptionibus, pro terminorum
ſcientia ſcire debemus,triplicem eſſe præſumptionem,temerariam,
probabilem & violentam. temeraria ortum habet à malis homini-
bus,in quibus ſi cadat talis pręſumptio,teſtimonium non valet. 2.
q.1.cap.1. Probabilis dicitur veriſimilis,vt quando per accidentia
ad ſemiplenam perducimus probationem.to.tit. de pręſumpt. vbi
Spec.violenta autem eſt illa,quando ius pręſumitur. de qua.32.qõ.

pri ma.

196 prima. & in l.filium.ff.de ijs qui ſunt ſui vel alien.iur.& hæc ſubdiuiditur,quia alia iuris tantum,alia iuris,& de iure. primo modo eſt,quando lex aliquid præſumit,ſed ſuper præſumpto nec ſtatuit, nec deliberat. exemplum,quando chirographum ſeu apodixa eſſet cancellata,tunc præſumitur ſolutio, ſed quod re vera hoc verum ſit,ius non affirmat,quia verum eſſe,& etiam non eſſe poteſt. tex.in l.ſi chirographum.ff.de probat. Item quando quis viſus eſt fugere cum cultello ſanguinolento de domo vulnerati, præſumitur contra eum,ſed tamen lex non reſoluit,quod in effectu ille fuerit qui vulnerauit,ſed tantum præſumitur. ar. cap. literis. extra.de præſumptio. & Blanc.de indic.n.197. & præſumpta probatio contra dolum præſumptum ſufficit.c.1.de præſumpt. & ideo teſti de credulitate creditur in hoc Iaſ.in rubr.de iur.iura.Marſ in rubr.de pb.
197 n.10. Præſumptio verò iuris,& de iure dicitur neceſſaria, quia lex ſtatuit,& vult illam præſumptionem pro ipſa re haberi, & per
198 eam iudex poterit pronuntiare,nec recipit probationem in contrarium.11.q.1.ſi qui clericorum.& §. pen.& §. fi. in Authen.vt li. matr.uel aui.Alber.Brun.tract. iudic.q.8. Caſſa.eo.tract.iudic.n.11. car.mihi. 397.inter tract.cri. diuerſo.exempla poſſent poni in qualibet cauſarum,puta ſi Titius promiſit per verba de præſenti velle ſe nubere cum Berta. deinde contraxerit cum ea, ante conditionis
199 euentum. Ex verbis præſumitur conſenſus. vt in regula nuptias de reg.iur. & tanto magis cum ad actum copulæ deuenerit, ſtatuit
200 lex has eſſe nuptias. item quando quis dum de ſuo tractaretur incommodo tacuit, cum loquendo reparare damnum potuiſſet, præſumitur conſentiſſe, dixi ꝟ in 5. num. 179. ideoque lex ſtatuit. vt in l.qui patitur. & ibi Docto.ff.de manda. quod intelligendum eſt ſecundum Dec.& Cagnol.in l.is qui tacet,& in l. qui tacet. de reg. iur.& declara.Dy.in cap. qui tacet,vbi ponit exempla.de reg.iur.in 6.& Abb.Fely.& Cano. omnes. in cap.nonne. de præſump.vbi ponunt fallent. & magna caterua Docto. in addit. ad Dyn. dicto cap. qui tacet. quod magis procedere dicunt,quando tacens facit actū conformem Actui,quia videtur ratificaſſe illum. cap.ad quod. & cap.veniens.extra. de ſponſ. Bal.in l.ſiue.de probat. quo caſu factū dicitur mentem declarare.ar.§.pauenum.inſtitu.de re.diui.Nam facta ſunt potiora verbis.l.de pupillo.§. meminiſſe. de oper. no. nūc.
201 In cauſa criminali exemplum poteſt poni,quando quidam inimicus è domo mortui vel vulnerati aufugere viſus fuit cum gladio,

T ſangui-

ſanguinolento, & iam minatus fuerat velle tale delictum peragere,&de delinquente non conſtat niſi per minas,quæ malum indicāt
202 animum. Imol.in l.fin.ff.de hære.institu. vbi concludit, quod per minas quis torqueri poteſt,quando ſcilicet eſt ſolitus delicta committere. cōmunem eſſe teſtatur Clar.§.fi.quæſtio.21.§.minæ. Duen. reg.192.ampliat.4.Blanc.dicta l.fin.num. 297. & augetur præſumptio quando poſt minas etiam viſus fuit fugere cum gladio ſangui-
203 nolento. ex quo vna præſumptio aliam conualidat. ar. ca. officij. extra.de elect.ſicut etiam vna præſumptio contraria,contrariam tollit præſumptionem,Bru.dicto tract.indic. 5.q. prima par. n. 1. car. mihi 337.& fortior tollit debiliorem. Bal. in l.ſiue poſſidetis.C. de
P probat.& tex.in l.diuus.C.de in integ.reſtit.vi.T n.194.ſic vnum inditium aliud tollit.Alex.conſ.77.in cauſa Accuſationis. vo.1. Hinc eſt quod ſi vnus teſtis dicit Titium commiſiſſe delictum, alter dicat quod non; Titius non poteſt torqueri alio non conſtito. Marſ. d. pract.§.Diligenter.n. 190.cum ſeq.& ſicuti fuga facit inditium cōtra carceratum, aut carcerandum,quod qualiter procedat vi. Bar. diſtinguentem ante accuſationem vel poſt accuſat. in l.1.ff.de Bon. eorum & Clar.fi.§.q.21.verſ.fuga cum verſ.ſeq.Sic ſi fugiēs iurauerit non fugiſſe,tollitur illud inditium.Marſ.pract.§.diligenter.n.43 & 44.& vi.Maſcar.de probat.concluſ.819.n.21.vo.2.vbi de illo qui fugit è manibus ſatellitum, ſi vocatus poſtea ſe ſponte conſtituat tollitur illud inditium. & de illo qui fugit è carceribus & iuit ad ſuperiorem.vi. Paul.Ghirlan.tit.de relaxat. Carcerato. n.10. aut ſi ſponte reuertatur. Maſcar.concluſ.820.vol.2. vbi an fugiens habetur pro conuicto & confeſſo vi.Clar.§.fi.q.21.verſ.fuga Delinquentis. Grammat.conſ.42.n.18. vbi de eo qui fugit ad Ciuitatem Metropolitanam,vbi eſt caput iuſtitiæ.& vi.Baiar.ad Clar. q. 34. n.37. vbi qui vadit ad ſuperiorem,non dicitur fugere. fallit niſi debilior præſumptio eſſet pro accuſato,& fortior contra eum: nam per debiliorem fortior eliderctur. per tex.iun.glo.in c.ex literis. de in integ.reſtitu.& vide Iaſ.in l.prima.C.commu.deleg.vbi idem de indicijs.Boſſ.eod. tit.de indic.n.90. Aliud exemplum habetur ex l.fin.
204 C.de adult.de quo ſupra dixi n. 182. Quæ præſumptiones iuris &de iure appellantur liquidiſſimæ probationes. l. licet imperator.
205 de leg.no.glo.in l.penult.C.de per.tut. & iſtæ præſumptiones legis cæteris præualent præſumptionibus.Pariſ. conſ. 12. vol.2. & vt dixi nullam probationem incontrarium admittunt. niſi ſolam partis

tis confeſſionem, in cuius partis fauorem cadit præſumptio. Doct. Cano. dicto cap. nonne de præſumpt. Benedict. in cap. Raynutius. n.
106 9. par. 5. verſic. quæ filium ex eo ſuſpiciens, & ex ijs præſumptionibus cõis opinio eſt, ꝙ iudex poſſit ſententiã proferre, imò ſm̃ Boſſ. etiã corporalr̃ condẽnare. vt in titu. de confeſſ. & conuic. n. 29. refert ét Clar. d. §. fin. q. 20. verſ. itẽ ſcias. ſed quia hæc opinio controuerſiã
107 patitur, rigoroſi iudices potuerunt condemnare, æqui verò iudices, grano ſalis, ſemper in mitiorem pœnam dirigent iudiciũ ſuum. & certè tutius agetur. ar. l. abſentem. de pœn. l. quod ſi exploſi. ff. qđ cer. loc. & hæc ita incidẽter tacta ſufficiãt, quia in materia præſumpt. vltra adduc. ſemper eſt recurrendum ad doctiſs. tract. de præſumpt. D. Andr. Alcia. & nouiſſime ad elegantiſſimum de more tract. D.
108 Menoc. de præſumptio. ſed ad probandam præſumptionem duo teſtes requiruntur. glo. in l. fin. C. famil. erciſc. Proſequendo alias quæſtiones. quæro ſexto & principaliter, qũo probatur filiatio, & certè eſt vna ex difficilioribus probationibus. glo. in l. de probat. tex. in l. Lucius. ff. de conditio. & demonſtr. & in l. ſi vicinus. C. de nupt. Menoch. de arbit. iud. caſ. 100. & caſ. 89. n. 1. & ibi per to. docetq; practicam probandi filiationem n. 96. fo. 121. & nouiſſime D. Pacia. de probat. 6. lib. 2. ante eum. Maſcar. de probat. concluſ. 790. vſq;
110 ad concluſ. 798. vo. 2. Hæc igitur filiatio pluribus modis probatur. primo per aſſertionem ambarum partium, quæ talem in ſuum nominauere filium, & vti filius ab eis tractatus, habitusq; fuit. ſuper quo teſtes debent deponere nedum de viſu, verum & de auditu. Fely. in ca. per tuas. de probat. Secundo probari poteſt per fidẽ obſtetricum & commatrum quæ partui adfuerunt Barto. in l. prima. ff. de ventr. inſp. vbi ponit caſus in quibus teſti creditur de credulitate. Item per fidem curati, & compatrum, & librum Natalium quõ habent penes ſe rectores ſeu curati animarum, & quandoque patres, ſecundum glo. in §. fi. inſtit. de inge. Benedic. in c. Raynutius. in 3. par. verſ. qua filium. n. 14. in fi. & memini vidiſſe, quod in prima par. Bart. ff. vet. clariſs. olim. D. Carolus Caualca. Iuriſconſ. & pater me honor. ſcriptum reliquit, quot filios habuit, qui fuerunt. n. 24. ex legitimo matrimonio, diemque, menſem, annum, & horam Nataliũ, & ipſe ne videret nimis feſtinanter ad annos multos perueniſſe, ſicuti re vera D. Pater meus dixit me ortum fuiſſe die 24. Februarij 1553. aboliui & cancellaui, & ſcripſi. 1555. Qua de re peto hoc in propoſito veniam. Tertio probatur filiatio per communem opinionẽ

& famam. Alex.conſ.90.n.9.volum.6. & puto eſſe verum quando aliud in contrarium nõ appareret, Menoch.d.caſ.89.n.80.cum ſeq. vbi inquit quod fama non eſt vana vox populi quando res per coniecturas poteſt probari. Et vanę voces populi ſunt, quando habent ortum à maleuolis, & non admittuntur. l.decurionum. C.de pœn.de quib.pulchre Benedic.in cap. Raynutius. verſ. primo mortuo teſtore. & facit illud Ariſt.in 3. Reth.quãto maior populus, tanto minor intellectus. & vox populi inconſtans & volubilis, qui vincit viuat dicere ſolet, & in triumpho Domini Noſtri IESV Chriſti oẽs clamabant dicentes, Benedictus qui venit in nomine Domini, ſed in paſſione blaſphemabant dicentes, crucifigatur, tolle hunc & dimitte Barabam: & exauditę fuerunt vanæ voces populi contra Innocentem quia ipſe voluit. Sed inter nos vanæ voces populi non ſunt audiendæ. Clar.§.fi.q.8. verſ.ſed. nunquid vi.ſ.n.126. in 2. par.vbi de fama tractaui. Quinto probatur, ſi apparet de confeſſione facta à parentibus ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium. vel in aliquo contractu, aut in aliqua vltima voluntate, quia dixit vel confeſſus fuit nominando & proteſtando, talem eſſe filium ſuum. de hoc eſt glo. l. eccleſiæ.ff.de probat.& in d.l.filium.ff.de ijs qui ſunt ſui. Barto. in d.l.Lucius.ff.de conditio. & demonſtr. idem in l. 2. vbi etiam glo. ff.de lib. agnoſc. Lanfranc.de Oria.eod. tract. n. 98. Bened. in dicto cap.Raynutius.verſic.quæ filium ex eo ſuſpiciens. per to. vbi inquit quod reſpectu matris clara haberi poteſt probatio, ſed reſpectu patris res eſt valde dubitabilis, & oportet ſcire, quomodo Berta vxor filabat, faciunt verſ.Homer. quos etiam Menoc. recitat d. caſ.89.

Ex illo natum mater me dicit, at ipſe
Neſcio, nam certum quis poſſit ferre parentem?

211 præſertim noſtris temporibus, & in partibus Meridianis, vbi ſol nimium callet adeo, quod plures generantur homines, quam in Apulia muſchæ, & tamen præſes prouinciæ nullam præſtat prouiſionem. quid ergo erit in partibus occidentalibus? (credo) pluere homines, vnde quam ſit difficile quo ad patrem probare filiationẽ, 212 conſiderate. Ideo per confeſſionem per librum Natalium ſiue à patre ſcriptum, ſiue à parocho quando baptizat filios. vt per Caualca.in repert.deciſ.verb. libri Canonicorum, car. 1063. prima par. & deciſ. 12. num. 23. par. ſecunda. per tractationem, nominationem, & reputationem filiorum filiatio probari poteſt, quæ probatio erit iuris, & de iure, ſi vtique probatum erit coniuges fuiſſe habiles, ad procrean-

procreandum.tot.tit.de frig.& maleſ.item quod ſimul cohabitaue-
213 rint. vnde quia præſumitur in dubio quemlibet ſeruare fidem vi-
R ro ſuo. vt indiuidua vita ſeruetur latè Benedic. in c. Raynutius.
214 in verb.quæ filium n.1.2.3.4.& 5. Hinc eſt, quod poſtquam mulier peperit,præſumitur in dubio ex proprio viro ſuo procreaſſe. Duen.in reg.76.filij. & tex.in cap.dudum.de præſump. Accedit etiã
215 phiſonomia,ſeu ſimilitudo parentum. quæ tamen eſt probatio nõ concludens.glo.in l.quod ſi nolit. §.ſi emancipatũ.ff.de ædilic. ædic. & non attenditur communiter per Bal.& alios in l. Gallus.§.primo. colum.vlt.de lib.& poſthum. & datur exemplum Reginæ quæ Æ-
216 thiopem peperit dum rem habebat cum eius viro, licet ambo albi,intuebatur enim & cogitabat de Æthiope depicto ſuper Thalamo,vel cubili.de qua Augu.in 5.lib.de ciuit.Dei.& Benedic.d. verſ. quæ ex eo filium ſuſpiciens.n.16.vbi in materia phiſonomiæ,& ſimilitudinis alia ponit exempla. cœtera de filiatione. vi per Menoc. d.caſ.89. per to.& Duen.in reg.341.342.343.& 344. Blanc. de In-
217 dic.n.406. Septimò, principaliter quæro quomodo probatur matrimonium,& certè probatur ex neceſſarijs, & non leuibus
218 præſumptionibus. eſt enim matrimonium primum inſtitutum ſacramentorum.cap.debitum. de bigamis.& Concil.Trid.ſeſſ.24.Lancellot.Peruſ.inſtitu. cano.i tit.de ſacra.matr.§.2.lib.2.Benedic.d. ca. Raynutius.in verb.cuidam Petro trad.n.20. fol. 149. in 2. par. vbi duplici de cauſa inſtitutum fuiſſe,ait matrimonium Caualca. deciſ. 12.n.22.par.ſecunda, & maximi eſt præiudicij tractare, an verum vel nullum ſit matrimonium,& eſt quæſtio ardua. vt in cap. literas. de præſump.& cap. licet ex quodam.de teſt. Concil.Triden. d. ſeſſ. 24. Canon.1.2.3.4.& 5. cum alijs ſequen.tradit Alex. conſ. 156. num. 12. vol. 5. vbi multa in materia huius probationis adducit,&
S Menoch. de arbit.iud.caſ.205. num.7. fol. 210. & ideo inimicitia proueniens ex cauſa Matrimonij dicitur ardua & capitalis. ſecundũ gloſ.& Doct.in l.quecunq; ff.de iur.iuran. Blanc.de indic.num.119. circ.fi.& in omnem caſum eſt arbitrarium iudici Menoc.d.caſ.205.
219 vi.T in 3.par.ſub n.69. Verum enim vero opus fuit hominum fallacijs,noſtris temporibus obuiam ire per ſacros ſanctos Cano.vt caueturin Concil.Trid.decret de refor.matr.cap.1.Lancellot.in titu. de cland.deſponſat.§.1.lib.2.inſtitu.cano. videlicet quòd prius ter à curato denuntietur,& publicetur in eccleſia inter quos matrimonium ſit contrahendum,aliàs matrimonia clandeſtina ipſo iure non

tenent.

220 tenent. vt in dictis decret. quamuis quilibet fidem ſeruare co-
221 gendus eſſet.l.conuentionum. vbi Docto.communiter.ff de pact.
222 ad inſtar iuramenti, quando illud poteſt ſeruari ſine diſpendio ſa-
lutis æternæ, tunc eſt omnino ſeruandum. ita & fides quę iuramen-
to æquiparatur. tex.in cap.ad aures.extra. quod met.cau. Menoc.de
223 arbitr.iud.caſ. 367. n.4.& ſequ.fol.308. Nam fidei implementum
deſcendit à iure naturæ,& diuino.d.l.conuentionum.de pact.meri-
tò in quolibet negotio debet ſeruari, & quanto magis in matrimo-
nio, Gomeſ.varia.reſol. tit.de delict. tom.3. cap.12. n. 7. ne miſellæ
nugis hominum proſtitutis, impudicæ dicantur. quare hac in re ro-
go curatos animarum bonæ eſſe conſcientiæ & diligentiæ, quorum
liber probat matrimonium. Caualca.d.deciſ.12.n.23. par. ſecunda.
224 Nec ad probandum matrimonium ſufficit probare longæuam co-
habitationem vna cum fama, vt eſſe communem opinionem teſtatur
Soc.conſ.39.viſis & inſpectis.colum.2. lib. 1. Turaz. op.108. quia
etiam concubinæ multæ reputantur vxores, ſed ſi per 40. annos co-
habitatio ſola fuerit probata, tunc ſecundum Præpoſi. in cap. con-
ſultationi. de ſpon. videtur probatum matrimonium. Nec etiam
ſufficit nominatio ſola, nec ſola fama, nec annuli poſitio. Lapp. Al-
T legat. 56.Maſcar.de probat.concluſ.1020. vo.2. niſi de cæteris et
225 qualitatibus ad validitatem matrimonij requirentibus, de omni-
bus fuerit probatum, de quibus tradit Alexan. in d.conſ.150. Fely.
in cap. illud.de præſumpt.Curt.iun.conſ.95.n.5.Soarez.recept.ſent.
in verb.matrimonij probatio. n.113.& quicquid legatum eſt à vi-
ro mulieri quam tanquam vxorem diu tenuit, non valet ſi ſub no-
mine vxoris relictum ſit,& matrimonium ſit prohibitum abſq; di-
ſpenſatione, quam impetrare vir non curauit, & ſine diſpenſation
mortuus ſit.eſt tex.in l.ſi.de legat.primo cum concor. Bar. in l. mile
229 ità.§.mulier.ff.de teſta. & licet per inſtrumentum dotis non pro-
betur matrimonium. vt per Fely.dicto cap.illud.de præſumpt.illu
procedit quo ad tertium. ſecus verò quo ad ipſos contrahentes.
Alexan.conſ. 21.colum 2.volum.1. Bal.auth.ſi quis in aliquo. C. de
V æden. & nouiſſime.Pract.Stilc.cap.21.n.2. & an matrimonium non
conſumatum dici poſſit matrimonium dicam.J.n.231.in fi. Ad pro-
227 bandum autem matrimonium parentes, & affines admittuntur
qui aliàs regulariter non admittuntur. vt dicam infra latius. iudi-
ciſq; arbitrio relinquitur, nunquid eis credendum ſit, quando in-
ter coniuges, vel eorum affines eſt diſparitas dignitatis vel ſtatus.

Nell

Digitized by Google

228 Nell.eod.tract.de teſt.n.7.facit Benedic.in dicto cap. Raynutius.
in verbo.cuidam Petro,n.22. vbi docet cum quibus, quando, &
qualiter matrimonium ſit contrahendum.& vide Bal.in l.ſi qua per
calumniam.C.de epiſc. & cler.tenere, quod matrimonium inter
valde nobiles non poſſit probari niſi per inſtrumentum, quem re-
fert. Marſ.in rub.de probat.n.22. de qua neſcio videre rationem
differentiæ,niſi quod iſti ſint magnates, & tractetur de rebus ma-
gnis, quæ tamen mihi re vera non quadrat, niſi fortè habeant ſpe-
ciale priuilegium contrahendi matrimonium, diuerſo modo ab a-
229 lijs; & licet probatio matrimonij ſit valde præiudicialis, tamen
dum concludenter probatur illis ſcilicet modis, quibus probari d-
bet,dico illam eſſe vtilem vni,& damnoſam alteri,quia tractatur d
alimentis præſtandis.& alijs de quibus.Capell.Toloſa. quæſtio. 72.
& 380.& ibi add. Afflict.deciſ.152.& Caualca.in repert.ſuarum de-
ciſ.in verb.maritus. par.prima. Riminal.iun. conſ.255. colum. pri-
230 ma & ſecunda. volum.3. facit etiam ad priuilegia dotis,nam ſine
matrimonio de iure ciuili, non eſt dos. latè ſcrib in rubr.ff. ſolu.
mat.& in l.ſi conſtante. eod.titu. concludo igitur ad probandũ ma-
231 trimonium die,& anno,cum Berta & Mæuio contractum, iuxta
X ritum S. R.Eccl.cum Benedictione & congratulatione nuptiarum.
iux.diſp. Concil.Trid.ſeſſ.24.c.1. De reformat.matr. & ideo Affines
non erunt teſtes idonei niſi in teſtes à parocho fuerint vocati. Alex.
conſ.152.vo.5. quod fit ſi ex aliqua cauſa alij teſtes nõ poſſint ha-
beri,vel ità parocho expediens videat & vi.tex.in l.etiam.matris.ff.
de prob.Nell.eo.tract.in ver.conſanguinei.qui ſimul cohabitauerũt,
& adinuicem ſe tractauerunt,& nominauerunt in virum & vxorẽ,
vt eſt publica vox & fama,& ita ab omnibus vicinis, affinibus,& cõ-
ſanguineis coniuges habiti & reputati fuerunt,proſequentes affines
ſe ad inuicem mutuis beneuolentijs eundo,& bibendo,vnus in do-
mum alterius & econtra. vt dicam ſtatim. & Virginitas probatur
per obſtetrices. & per virum.c.requiſiuiſti 33.q.1.& tẽpore veteris
teſtam̃ti per oſtenſionẽ pãni ſanguinolẽti.c.22.in Deutor. & Iudices
de hoc ſolent interrogare.& in Regno Neapolit. in Ciuit.Nolæ mo
ris eſt mulierẽ oſtendere pãnum ſanguinolentũ cõſanguineis ad p-
bandum copulam Matrimonij.Afflict. deciſ.236.n.2. & ſecundum
mores dictæ ciuitatis infertur quòd matrimonium non conſumatũ
matrimonium non dicitur, contra tex.in l.nuptias non concubitus,
ſed conſenſus facit.de reg.iur. niſi dicas quod differunt nuptiæ à
Matri-

Matrimonio,tanquam præparatorium ad præparatũ. vi. Couarr. in Epito.ad quartum.Decret.c.1. & Fanut.de lucr. doc. glcſ. 2. n. 44. Menoc.de ar.iud. caſ.103.Pacia.de probat.c.2.3.&.4.lib.2. Octa-
232 uo quæro principaliter quomodo probatur conſanguinitas, vel affinitas,& hæc quæſtio valde vtilis eſt pro ſtatutis vbique de ſucceſsionibus diſponentibus, eſtque in hoc conſiderandum, quia ad
233 duplicem effectum duplici modo probari poteſt conſanguinitas. primo ſi ſimpliciter quæratur de conſanguinitate,vel affinitate,nec vltra quæritur,tunc ſufficit probari per teſtes qui ſint perſonæ graues deponentes etiam de auditu tantum,tex.in cap.licet de teſt.& addere quod ita credunt,vt ſentit Crot.eod. tract. ſub n. 366. Spec. eo.titu.de teſt.§.6.verſic. hoc etiam nota. Lanfranc.de Oria.eo.tract. n.99. Sed ſi de viſu etiam deponant,tanto melius, dicendo vidiſſe Petrum,& Franciſcum adinuicem mutua beneuolentia conſanguinitatis ſe tractaſſe,& frequenter ſimul manducaſſe & bibiſſe,& obſequia præſtaſſe,& pro conſanguineis, vel affinibus ab omnibus re-
234 putatos & habitos. & quod ſit verum, Petrus fuit filius Iacobi, & Franciſcus filius Antonij. qui Iacobus,& Antonius erant fratres, ex Bertaque & Titio geniti,quam Pract.tradit honor. frater meus. in ſua deciſ. 12.n.10. in prima par.& eſt valde notanda quia hoc mõ concludenter probatur conſanguinitas ad prædictum effectum. At ſi quæratur de probanda conſanguinitate, vel affinitate, ad hoc vt quis vti proximior præferatur retenta ſupradicta practica, eſt ad-
235 uertendum circa ſucceſſiones aſcendentium, vt computetur primus gradus incipiendo à patre,ſi deſcendentium, primus gradus incipit à filio. quod eſt vtriuſque iuris conſtitutio. Inſtit. de grad. cog.vbi glo.& Porc.& ibi Iaſ.in Addit. Doct.in l.prima. C. de Carb. edic.tex. in authen.defuncto. C.ad Tertull.vbi omnes communiter concludunt ita gradus computari tam quo ad ſucceſſiones & hæreditates, quam quo ad tutelas deferendas,& tam de iure cano. q̃ de iure ciuili,&municipali etiam in ſucceſſione bonorum feudaliũ, vt recenſet D.Craſſ. d.tract.vlt. volum.§.ſucceſsio.quæſt.1. Benedic. dicto cap.Raynutius.verſ.quæ filium.n.88. Sed diſcrepant ſupradicta iura in computatione graduum per lineam collateralem. Pri-
236 mus gradus incipit à fratribus quo ad contrahendum matrimonium ſecundum ius Cano.ſed de iure ciuili,frater, & ſoror ſunt in
237 ſecundo gradu. nam frater eſt vnus, & ſoror alius gradus, ratio eſt quia ius ciuile per vnamquamque perſonam vnum conſtituit

gradum:

gradum: ius autem Cano.conſiderauit, nempe quod duæ perſonæ ex eodem corpore natæ tribuunt initium lineę tranſuerſali, ideoq; in primo illius lineæ gradu ſunt fratres,& ſorores,ſed de iure Cano.ad cauſandum vnumquemque gradum duæ perſonæ,ex vnomet corpore natæ (ſiue plures ſint) requiruntur, vt 35.quæſtio.prima.c. ad ſedem.Iaſ.in addit.ad Porc. inſtit. de grad. cog. Benedic. d. cap. Raynutius.verſic.& vxore nomine Adelaſiam.num.83.cum ſequen.

238 Computatio graduum ciuilis dicitur directa, propria,& naturalis,tanquam aſcendendo & deſcendendo de grado in gradum. At computatio iuris cano. fit per ſaltus & improprie.Benedic.vbi ſup. n.89. Ex quibus notate quando ſimpliciter eſt probanda cõſanguinitas vel affinitas,nec aliud quæritur, quomodo ſit capitulandum. idem quando probanda eſt affinitas ad hoc,vt quis proximior præ-

239 feratur,vel actum matrimoniũ contrahi poſſit, in qua materia ad cognoſcẽdum cum quibus poſſit contrahi matrimoniũ, & cũ quib' nõ,vidẽda eſt oĩno regula breuiſſima,facilis,& miranda D.Borg.Caualca.fr̃is mei honor.q̃ poſuit inter eius deciſ. in 3.par. de contract. deciſ.12. Mandatũ procuratoris p teſtes ꝓbari poteſt ſm̃ co. op. per glo.in l.maritus.ff.de procurat. & ibi dd.& Iaſ.in l.1.C. de eden.vbi col,3.limitat.quinque modis.vide Vant.de Nullita.ex defec.manda. n.70.Boer.deciſ.154. & qualiter probetur mandatum ad delinquẽdum vi.Maſcar.de probat.concluſ.1317. vo.2.vbi de fide etiã mandatariorum ait,& Decia.tract. cri.cap.34. n.30.vo.2.& latè.c. 36. & Ang.de maleſ. in verb.& Sempronium Rodulphi barbitonſorem. per to.vbi aug.ſub n.39. & an teſtes pro mandante proſint mandatario,& è contra ponit.& allegat Bal.in l.iuriſconſulti. C.quibus res iud.non nocet. ſed quo ad mandatum delicti regulariter eſt probandum per ſcripturam,niſi à vicinis & ab alijs notis iuſtificaretur dictum mandatarij aſſerentis habuiſſe mandatum ad delinquendũ. Bar.& alij in l.1.C.de manda. Gramma. conſ.54.n.17.& Deciſ. 36. n.25.& 27.& poterit etiam probari mandatum per coniecturas,videlicet,ſi Dominus dixerit famulo,vade,& non reuertaris niſi illud feceris,ſecundum exemplum Clar.in q.89.verſ. ſed hic incidenter. vel ſi quis dixerit, *dà al traditore*, & inde ſecutum fuerit homicidium:item ſi dixerit quiſpiam. *Io ſtò di mala voglia, vorrei che il tale mi fuſſe leuato dauanti à gli occhi,&c.* de quibus per Baiar.ad Clar. d. q.89.verſ. ſed quid,vbi ait, quod in probando hoc mandato per coniecturas,tria requiruntur. primo,inimicitia capitalis, ſecundo,

allocutio ſecreta. tertio, quod poſt talia verba incontinenti fuerit ſecutum homicidium, pro vt dictum Bar. in l. ſi quis mihi bona. §. ſi mandauerit. ff. de acq. her. declarare. ait. Dec. in cóſ. 234. n. 5. ſed quo ad mandatarium facit inditium ſi non acceptauit mandatum contra mandantem. Marſ. pract. §. diligenter. n. 37. cum aliquo adminiculo quo ad probandum mandatum non quo ad delictum. Bal. cóſ. 97. incip. an mandatarius, qua de re concurrente querela & conſtito de delicto opp. Bal. impugnata à Marſ. procedere poteſt. Clar. q. 21. verſ. ex hac concluſ. & de hoc per Baiar ad Clar. d. q. 89. n. 8. cũ ſeq. vbi defendit hanc op. & dicit facere inditium ad torturam. ſed re vera in caſibus exceptuatis, leſ. Mai. Aſſasſinij, falſæ monetę, ac aliorum, mandatarius ſemper facit inditium ad torturã dummodo ipſe primò probet illam, vt in ſimili de ſocio criminis dicã. n. 68. in 4. par. quid autem in cauſa ciuili ſeruetur vi. in d. 4. par. ſub n. 111. lit. R.

240 Nono, quæro quomodo mors probanda ſit ad: quod ſcire prius oportet in iure noſtro triplici modo mortem conſiderari, naturalẽ, ciuilem, & ſpiritualem, de quib. Imo. & alios. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. cum materia. de lib. & poſthum. to. tit. de capt. & poſtli. reuerſ. Inſti. de cap. dimi. de ſpirituali eſt glo. in §. quæritur. in auth. de conſang. & vter. fr. collat. 6. Ciuilis mors probatur per ſententiam, relegationem, & deportationem, ſpiritualis per excommunicationem, & ſeparationem ab eccleſia, ſed ijs duobus omiſſis, loquendo de morte naturali præmitto regulam generalem, quod pri-

241 mo quilibet præſumitur viuere vſque ad centum annos. l. fin. C. de ſacroſan. eccle. pract. Pap. in for. libel. quod petitur hæreditas ex teſtamento. gloſ. in verb. poſſidebat, circa prin. ſed quia pauci ſunt hodie qui ad illam ætatem perueniãt, dicetur melius fortè præſum-

242 ptionem eſſe, quod vita humana non durat centum annos. vt tenet Aret. in l. ſedet ſi de ſua. col. 4. ff. de acquir. hære. Viui. com. op. 318. lib. 2. & alios. quos refert Soarez. recept. ſent. in verb. vita humana. n. 66. Arius Pinell. l. 2. cap. vlt. n. 33. C. de reſcind. vend. ſed in probatione mortis naturalis nil melius arbitror dici poſſe, quã ex doctr. Bart. in dicto ſuo tract. de teſt. n. 37. vbi inquit, quando probanda eſt mors ob cauſam magnam, puta ſuccedendi vel alicuius commoditatis allaturæ (quod mihi vſque huc nunquam cõtingit, nec contingere ſpero, minusq; opto) tunc probatur ſaltem per famam. or-

243 tum habentem nõ à perſonis vilibus. ſed ab hominibus grauibus, at ſi tractaretur de morte accidentali, vt de homicidio, & ſic de caſu ie-

ſu ie-

244 ſu irreparabili,de illo ante omnia conſtare debet. Clar.§. fin. q.3. vbi latè,deinde debet deponi per teſtes,à quo fuit talis occiſus, vel ſaltem dicat quia publicè dici audiuit talem à tali vulneratũ fuiſſe, & inde mortuum,caſus eſt in l.Neratius.§.fin. cum l. ſeq.ff. ad leg.
245 Aquil. In cauſis verò parui præiudicij ſat eſt per debilem præſumptionem mortem probari,puta quia vicinus dicit audiuiſſe illos de familia mortui plorare,& quod ideo luctum portabant . tenet gloſſ.& doct.in l.ſecunda.§.ſi dubitetur.ff.quem teſta.aper.Alex. conſi.172.num.8.vol.6.& Bart.dicto ſuo tract.de teſt. inquit, quod
246 etiam inſpecta ætate mors alicuius probari poteſt,vt ſi quis cum eſſet annorum 70.peregrè proficiſcens, & per triginta annos non redierit domum,nec vnquam de eo notitia ad ſuos peruenerit,vel ſi adeò quis eſſet debilis & infirmus, & iter malum feciſſet ſeu ob longitudinem,ſeu per vias aſperas,& deſertas tranſeundo tempore hyemis quando barba blanca cadebat de cœlo,prout hac præſenti hyeme in qua nix non ceſſat cadere diu noctuq; in terris Lombardiæ.& quod communiter de eius vita ſuſpicari potuerit, quamuis non conſtet aliter de morte,hoc modo probari poſſet, item & alio modo,ſi quis nauigaret,& nauis tempeſtate maris fracta inueniretur,deinde quicquam amplius de illo de quo quæritur, auditum fuerit,vel ſi miles in exercitu fortuna & marte contrarijs, ferro & igne exercitus,vel ciuitas irruit,& de iſto de quo quæritur nil noui auditum poſtea fuerit,tunc in ijs ſupradictis caſibus quando nõ aliter de morte conſtare poſſet,ſatis probata cenſetur . quod etiam tollit omnem difficultatem ſi per teſtes deponatur omni debita diligentia ipſum mortuum perquiſitum fuiſſe à ſuis & notis. & mors
A in antiquis probatur per coniecturas.Pacia.d probat.c.12.n.22. lib. 2.Afflict.ſuper 1.feud. Quo temp.miles.n.31. & quæ probatio in Antiquis requiritur vi.Menoch.de arb.iud.caſ.115.vbi ait ſufficere probationem per coniecturas. quod eſt notandum in probanda proſapia ſeu linea alicuius ſiue feminina ſiue maſculina, & quo ad probandum quẽ fuiſſe occiſum,expedit conſtare de corpore delicti per viſum,vt quis condemnare poſſit Clar.§.fi.q.4. & ibi Baiar. ſed quo ad procedendum præuia diligenti perquiſitione,ſi adſunt inditia contra delinquentem Iudex poterit etiam torquere inditiatũ vt doceat de corpore delicti. idem Clar.q.55.verſ.quomodo autem. col.2 ibi bene verum eſt Grammat. vot.20. & Gabriel. co. concluſ. lib.7.concluſ.17.Farinac.q.2.n.6. & nota quod ſolent cadauera in

bat.concluſ.1036.vo.2. At ſi de communi partium conſenſu tales
periti vocentur, non oportet ipſos iurare, quia eorum fides videtur
250 approbata. Rom. conſ.204. Fely. dicto cap. propoſuiſti. de pro-
bat. & duo ad minus medici, ſeu periti ſunt adhibẽdi, ſi haberi poſ-
ſint: ſin minus vnius dictum ſufficiet. vt eſt com.opin. Ana. in cap.
ſignificaſti.n.14.in fi.de homic.Ant.Columba. inter tracta. crim. di-
uerſ.de modo proced. extraord.in cõtrouer.cri.ar.29.fol.463. Clar.
dicto §.fi.§. homicidium. verſic.item ſcias. & verſic. ſed quomodo.
Barto.in l.in rixa.ff.de ſicar.& inquit Clar. dicto verſic. ſed quomo-
251 do, quod ſi quis exceperit occidiſſe, vel vulneraſſe aliquem ad
eius neceſſariam defenſam, ſat erit probare vidiſſe eius aduerſariũ
armatum enſem enudare quia ſibi obuiam venit. glo.in l.prima. in
verb.moderatione. C.vnde vi.Bertran.conſ.128.n.3.& eſt commu-
nis opinio teſtatur Riminal. conſ.13.n.30.immo per ſolas aduerſa-
rij minas quis poſſet excuſari feciſſe ad neceſſariam defenſam. ſe-
cundum Afflict.in prima cõſtit.Regn. rubr.9.n.33.& rubr.23.n.30.
qui meminit quendam ita abſolutum fuiſſe. ſed non ita paſſim eſt
tenenda hæc opinio, quia iudex multum conſiderare debet, an iſte
ſit ſolitus talia facere, & delicti cauſam an ſit leuis, vel magna, & an
minæ fuerint magnæ, vel leues, & inſuper conditiones agentis &
patientis animaduertere debet, vt conſiderandum ponit Blanc. d.
repet.l. fin. n.105. & Iaſ.in l.vt cum. de iuſt.& iu. Caſſa. inter tract.
crim.diuerſo. de indic.tract.7.n. 15.& 16.& nota vnum, quod vbi
de homicidio non conſtaret niſi per confeſſionem accuſati, qui di-
xit occidiſſe ad neceſſariam defenſam, ex tali qualificata confeſſio-
ne non eſt puniendus pœna mortis, vt conſuluit Ange.in conſ.27.&
poſt eum Panor. quos in prop.allegat. Guli. Benedic. in cap. Ray-
nutius, verſic. qui cum alia &c.n.259. & 262.vbi dicit opinionem
Alex.in dicto conſ.27. procedere data paritate occiſoris, & occiſi,
præſtito iuramento purgationis ab eo qui dicit feciſſe ad neceſſa-
riam defenſam. quomodo autem fiat defenſio tutelæ inculpatæ vi-
tæ alios habetur per Abb.in cap. olim. de reſtitu. ſpoliat. Et in
C materia defenſionis plura accumulat. Boſſ.tit. de defenſio. Reorũ.
Foller.in ſua pract.& ad defenſam. Et cauſa defenſionis in omni re
adeò eſt fauorabilis, vt magis credendum ſit paucioribus teſtibus q̃
alijs numero maiori. & verba teſtium ſunt potius impropriãda ad
deſtruendum delictum, quàm ad illud concludendum. vt ſ n. 178.
cum ſeq.par. præced.Cepol. conſ.cri.primo, & conſ.ciuil. 60.& de-

fenſio

fenſio probari poteſt per teſtes non idoneos,quamuis non tantam bonam rationem reddant. Maſcar.de probat.concl. 491. vo.1. & in concernentibus,defenſiones ordinis præpoſteratio non vitiat. quo caſu ſi finis eſt fauorabilis,& non principium,attenditur finis, & è contra.& ſi ambo fuere illiciti,attéditur id quod minus nocet·Boſſ. de fauor.defenſ.n.7.& 8. Marſ.§.quoniam n.90.91.& 92.Alex.cóſ. 299. viſo temate. vo.2.conſ.75.vol.3. Bal.in l. qui cum maior. de Bo.liber.& in l.quod ait lex. ad leg.Iul.de Adult.Item defenſiones à ſtatuto reiectę de quibus intelligitur. vi.Marſ.in ſua prac. §. vltima.n.1.2.3.& 31. cum ſeq.&quibus caſibus renuntiari licet vi.eun-
252 dem.§.examinanda.n.113. Hic ſumpta occaſione quæro decimo quomodo probatur animus deliberatus ad delinquendum.
D Et non eſt dubium quin probatio animi, ſeu cordis non ſit difficilis probationis. nam ſolus Deus dicitur ſcrutator cordium.nec probari poteſt niſi ab extrinſeco.Inſtitu. §.Pauonum.& §. fere. de Rer. Diuiſio. Maſcar.de probat.concluſ.n.3.vbi per teſtes ſingulares ꝓbari ait, vo.1.& qualiter cognoſci poſſit quem non habuiſſe animũ offendendi tantum,quantum offendit· vi.Marſ.in l.Diuus.n.4.& 5.
253 de ſicar. Nam etiam de iure communi punitur attentatum,& ſi effectus non ſit ſecutus· glo.no.in l.ſi quis nó dicam. & ibi Doct. cómuniter. C.de ſacroſanct.eccle.Ioan.de Lign. conſ. 20.n. 15. quod poſitum eſt inter conſil.crim. diuerſorum,quem refert Clar.d.§.fin. quæſt.92. in prin.vbi plene. licet ex generaliſſima conſuetudine nó ſeruatur. vt inquit Iaſ.in l.prima.in fi.ff.quod quiſque iur. Boer.deciſ.313.n.3. Alex. conſ.15.ſub n.2. volum.1.& tamen in ſtatu.Mediol.viget conſtitu.in tit. de pœn. §.homicida. ad cuius declarationem omnino eſt videndus Boſſ.in tit. de homic.n.49.cum mul. ſeq. & Clar.lib.5.ſent.eo.§.homicidium. verſic.ex propoſito, & nouiſſimè & latiſſime Menoch. de arbitr.iud. caſ.391.per to. fo.301. Qua conſtitutione cauetur, quod etiam ſi non ſit effectus ſecutus, tamen probata qualitate animi deliberati quis capite punitur,immo quod magis eſt,ſicuti in pura rixa calore iracundiæ delictum committitur,& propter hoc quis in contumaciam ſit bannitus, ſolent gubernatores ſeu vice Duces ſtatus Mediol.ſæpenumero gratiam facere, præuia pace ab eis quibus competit actio iniurarum. Sed ſi delictum aut fuerit ſecutum,aut nó,dummodo fuerit attentatum cum animo deliberato,etiam ſi pax habita fuerit ab offenſis,nihilominus
255 gratiam facere nó ſolét Principes, & animus iſte deliberatus nó
eſt

256 eſt comprǽhenſus in decreto gratioſo. & nil aliud eſt animus de-
liberatus, niſi quando patratur delictum in perſonam aduerſarij, vt
vulgo dicitur, *à ſangue freddo*. & ſic apenſatè data opera, poſt lapsũ.
20.vel 30. dierum poſt ortam occaſionem rixæ vel alterius cauſæ,
quæ cauſam dedit delicto,vel quando probatur quendam occidiſſe
nulla præcedente cauſa vel rixa. Menoch.de arbit. iud. caſ.361. n.
55.in fi.& ſecundum Boſſ.d.tit.de homic. n.49. animus deliberatus
eſt præmeditatio quædam ad delinquẽdum,& facit ad declaratio-
nem animi deliberati in arg. regula in l.quicquid calore iracundię.
de regul.iur. quem tex. ad hoc allegatum vſque huc non inueni.
257 Barto.in l.Iulia.§.hodie.ff.ad leg.Iul.repet.eſt etiam notatu dignũ,
quod ille qui condemnatus eſt de animo deliberato,nõ gaudet im-
munitate eccleſiæ. vt eſſe communem opinionem teſtatur.Clar.d.§.
q.40.30. verſ.punctus eſt. quamuis Alex.contrarium ſentit. conſil.
145.volum.7.magis tamen communis eſt,quod non gaudet, vt te-
ſtatur Didac.2.libr. reſolut.c.20.& ita practicare video. Sed cum
258 ſoli Deo,qui eſt ſcrutator cordium,ea quæ in animo cõſiſtunt no-
259 ta ſint omnia,vt in clem.exiui,§. quamuis.đ verbor.ſign.ideo ani-
mi deliberati probatio valde difficilis eſt,ſecundum Blanc. de in-
260 dic.n.57. & arbitrio iudicis relinquttur an quis animo delibera-
to vel non, deliquerit, vt per Anch.Salicet. & Calderin. quos re-
fert Menoch. de arbitr.iud.d.caſ.361.n.1.fol. 301. Nec poteſt ani-
mus deliberatus probari niſi per coniecturas, ex quibuſdam exte-
rioribus.ar.§. fere. & §.Pauonum. Inſtitu.de rerum diuiſ. Nam a-
261 nimus & propoſitum diſtinguuntur à maleficijs & ècontra. l. qui
in iure.ff.de fur.l.prima.§.primo.de Sicar.l. is qui cum telo. C. eo.
Brun.de indic.in 5.quæſtio.ſecunda parte n.29. Menoc.vbi ſ̃ n. 2.
262 Sed multa ſunt indicia per quæ perpenditur animi deliberatio.
de quibus vltra Blanc.dicta l.fin.n.53. cum plur.ſeq.vide Menoch.
d.caſ. 361.per to.& multæ ſunt qualitates demonſtrantes animum
deliberatum,Maſcar.latè de probat.concluſ.98.vo.1. &c. Præcedẽs
inimicitia,grauis,& non leuis,niſi delinquens eſſet ſolitus grauia
delicta facere,etiam ob minimam muſcam,quæ intus nares illum
fortè tangeret. Modus percutiendi,ſi punctim, quando in ventre
admenauit,& vulnerauit, quia cęſim vulnerando nõ ita malus oc-
cidendi animus iudicatur,niſi ſuper caput ex loco percuſſo etiam
cognoſci poteſt genus armorum pariter demonſtrat: nam ſi iuxta
qualitatem armorum vulnerauit,puta cum eſſe punctim,cum ſcimi-

tara

263 tara cęſim,an ſclopo vel ſagitta,quia hęc arma animi deliberatio-nem oſtendunt,& ſecum ferunt (vt dicitur) oleum ſanctum. parcat Deus inuentori ſcloporum,quia olim omnes erant paladini, nunc verò ſunt Pigmei brauoſi. De quibus per Lyran. i 2.reg 5. quem lo-cum citat Guliel. Bened.in cap. Raynutius. verſic. qui cũ alia matr. e cap.n.67. extra de teſta. vbi dicit quod iſti pigmei ſunt altitudi-nis vnius cubiti tantum. Item cognoſcitur animus deliberat9, ex loco in quo quis ſtetit in inſidijs,& in abſcondito expectans illũ quem occidit,vel vulnerauit, aut occidere,uel vulnerare tentauit. ex loco etiam vulnerum cognoſci poteſt. nam ſi ſuper cruribus ſolũ vulnerauit,non iudicatur animus deliberatus, ſicut nec ſolum ſup
264 brachijs:vulnera enim in uentre,& ſuper caput illata omnia qui-dem mortalia ſunt,exceptis cruribus & brachijs,& ex facultate & poteſtate vulnerandi poſſumus cognoſcere animum deliberatum: nam quis fortè cum eſſet debilis nequiuerit perficere delictum, uel impeditus ab aliquo reliquit, ſecus ſi non impeditus,hoc in caſu cũ potuerit facere,& non fecit animus deliberatus non iudicatur ad occidendum,ſed ad vulnerandum tantum. & ita ijs diebus reſcri-pſi ad excellẽtiſſimũ ſenatum Mediol.cum uoto in cauſa cuiuſdam Ioannis Petri Migliarini de Santo Nazario,contra quẽ fuerat for-mata inquiſitio a D.Prætore anteceſſore meo, de animo deliberato ad occidendum,& ego tenui,quod eſſet deliberatus ad vulneran-dum tantum. ex tradit. per Mant.in conſ.152.& 236. uol.1.& præ-cipuè quia non fecit ut dicitur *à ſangue freddo*. ex quo magis rece-pta eſt,quod ſi delictum factum fuerit intra 30.dies illud factũ di-catur calore iracundiæ. teſtatur Luc.de pen.in l.omnes.C.de decu-rio.lib.10. tenent alij quos in prop. allegat Menoch. de arbit.iud. d.caſ. 361. n 21 & 22. ubi uidetur tribuendum hoc uelle arbitrio iudicis, qui conſiderare debet an difficulter potuerit quis cõmit-tere illud delictum,quod commiſit intra 30.dies poſt rixam. nam hoc in caſu potius calore iracundiæ feciſſe iudicandum eſt. facit
266 illud cum potui nolui,cum uolui adimplere nequiui. ſi uerò fa-ciliter adimplere potuerit,& per ſpatium quindecim uel triginta dierum ſtetit,& poſtea deliquit, tunc iudicatur animo deliberato feciſſe,in quo eſt maxime conſideranda eius natura,nedum ut dixi ſi ſit ſolitus talia per parum facere delicta,ſed an ſit facilis ad bilẽ, uel temperatus, quia in eo qui eſt humorum temperatus, & tamen facit delictum intra decem dies,uel ultra, præſumitur animi deli-beratio.

beratio. Armorum item præparatio & cœtus congregatio malorũ hominum, indicãt animum deliberatum, quæ omnia ſunt plene notanda, vt & tueri Reos poſſimus, & capitulare, & defendere dico amicum, vel conſiliari ad ſe defendendum. & vt iudices illud quod
267 ad eos pertinet ſcire, intelligant & aduertant. & ſi ſtatutum dicit, quòd omnes qualitates animi deliberati ſint adimplendæ & probandæ, & quæ ſint ponantur à ſtatuto, omnes ad vnguem ſunt probandæ, nec ſufficeret generalis præſumptio Anchar. regiens. q. 55. in
268. 2. par. Caualca. deciſ. 12. n. 53. & ſeq. in prima par. Nam quando ſtatutum requirit probationes fieri ſimpliciter, nec dicit quales eſſe debent, tunc intelligi debet de veris, & non de præſumptis, vt dicũt prædicti DD. ſed ſi diſponit ſtatutum aliquid cum certa qualitate, illa qualitas eſt probanda. facit tex. in l. prætor. §. docere. ff. de vi. bo. rap. Barto. in l. prima. §. ait prætor. ff. ne quid in flu. pub. Dec. conſ. 13. colum. 2. Carer. pract. crim. § circa. ſub n. 13. Sed in hac mã animi deliberati cum grano ſalis eſt procedendum, & præcedente rixa graui, & an inſultatio eſt facta poſt octo dies vt dicitur cum *ogni auantaggio, & ſuperchiaria*, tunc ſi abſq; cauſa concludo animũ
E eſſe deliberatum. Impedimentum verò probatur teſtibus aut inſtrumentis. Menoc. de arb iud. caſ. 118. & alia dixi n. 38. p. 3. & duo ſunt probanda, primò quod impedimentum minimè remoueri poterit. Bar. in l. quibus diebus. ff. de cond. & demoſtr. ſecundo eſt probanda omnis diligentia poſſibilis. qua non obſtante obſtitit impedimentum, ſcilicet, quod fieri nõ potuit id ad quod quis tenebatur. l. qui comeatus. de re iud. & alia per D. Menoc. d. caſ. 18. n. 7. & 8. & impedito non currit tempus. vt j. in 5. par. n. 138. & n. 196. lit. R. ver. item notandum eſt, cum ſeq. & ideo qui promiſſit aliquod opus facere intra certum tempus, vel bene facere ſub certa pœna, nõ erit excuſatus ob impedimentum, quando per alium facere poterat. l. viam veritatis ff. locati. nam ſi non eſt electa induſtria perſonæ, & res per manus vnius perſonæ tantum non poteſt perfici, tunc tenetur ad penam conuentionalem adiectam facto. §. alteri. verſ. pęnam. Inſtitu. de inut. ſtip. quia non dicitur adimpleuiſſe qui per alium facere poterat. l. qui per alium. ſecus ſic nec fari vel loqui nõ potuerit, vt quia infirmitatis graui dolore detentus quaſi exinanitus, vel oblitus fuerit. quia hoc in caſu, etiam quod per alium adimplere poterat, excuſatur. l. impoſſibilium. de reg. iur. Caroc. de locat. & cõduct. par. 2. tit. de induſtr. perſo. n. 40. Caualca. deciſ. 25. n. 37. par.

Hinc
Digitized by Google

Hinc eſt quod ille qui poteſt comparere per procuratorem non ex-
cuſatur ob infirmitatem vel carcerem. Caualca.deciſ.14.n.40.par.1.
ſed qualiter probabitur diligentia, dic quod in dubio in perſonis
& rebus priuatis preſumitur.l.ſi conſtante.§.ſi maritus.ff.ſolut.matr.
& quilibet præſumitur diligens in officio ſuo.ar.l.meritò.ff.pro Soc.
Menoc.de arb.iud.caſ.40.n.10. & caſ.241.n.7.vbi aliud dicit quod
in perquirendis Inſtrumentis, ad hoc vt de nouo produci poſſint di-
ligentia probatur ſola proteſtatione cum iuramento præcedente; &
in termino producendi iura, ſecus ſi non præceſſerit talis proteſta-
tio. & de modo probandi diligentiam habetur à Bar.cõſ.102. cariſ-
ſime Domine.vbi ait pariter qualiter ſit probanda negligentia. &
vtramq; probari per teſtes & actus exteriores quæ in facto cõſiſtũt.
& probatur eo ipſo quod quis habuit poteſtatem agendi per ſe, vel
per alium, & non fecit.Gozad. conſ.38.n.11.Maſcar.de probat.con-
clu.1083.n.6. vo.2. & non poteſt directe probari per teſtes ſed per
indirectum vt, n.8. & n.9.Hercul.de negatiua.n.260.& hæc omnia
ſunt quotidiana, & reſpectu pœnæ conuentionalis ibi doc.declarant
269 an impedimentũ excuſet. Vndecimo quæro nunquid probatio-
nes factæ in vno iudicio fidem faciant in alio, circa quod diſtinguẽ-
dum eſt, ſed primo dico quod dictum eiuſdem teſtis in vna cauſa
pro alio, facit fidem in cauſa ſua contra idipſum teſtem.Boſſ.tit. de
opp. contra teſt.n.6.Vnde licet dictum vnius teſtis regulariter non
valeat vt ſ. fallit etiam quando idem teſtis litem mouerer cõtra aliũ,
nam hoc in caſu non poteſt probare pro ſua intentione cõtra id q̃ p
alio depoſuit ſine nota periurij. ſecundo quæro an probationes fa-
ctę in cauſa ciuili, & in prima inſtantia fidem faciant in ſecũda, ideſt
in cauſa appellationis; & regula eſt quod ſic; & eſt omnium, tam
antiquorum, quam modernorum ſententia, in l.is apud quem.C.de
eden.vbi Curt.n.93. Rip.n.36.declaratur primò habere locum in-
ter eaſdem perſonas.Curt.iun.d.n.63. ſecus ſi inter alias perſonas, vt
per Rip.ibidem.n.36. & facit to. tit.res inter alios acta.Grauer. cõſ.
29.colum.1.lib.1.quæ declaratio eſt communiter approbata in d.l.
is apud quem. C.de eden. Declaratur ſecundo habere locum quan-
do probationes fuerunt factæ coram iudice ordinario ſeu delegato
& competenti.cap.ad noſtram.de conſuet.l.fin.& ibi Bart.in ſumm.C.
ſi non à compet.iud. cap.clericorum. 11.quæſtio.prima. alias non
270 plus operarentur probationes factæ coram iudice incompetenti,
ac ſi factæ fuiſſent coram priuata perſona.arg. earum quæ dicit Pau.
de Caſt.

de Caſt.in dicta l.ſecunda.C. de eden. Vanti. de nullit. ex defectu
iuriſd. n.101.197.& n.170, fallit ſi partes vtræque in iudicem aſ-
ſentiant incompetentem ſiue tacitè ſiue expreſsè iux.l.apertiſſimi.&
l.cum ſpecialis.C.de iudic.l.exceptiones. C.de probat.Abb.& doct.
in cap.inter monaſterium. de re iud. Bar.Alexan.Imo.in l. quidam
conſulebat.ff.de re iud.Boſſ. in tit.de for.compet.& Spec.in tit. de
compet.iud. addit.§ 2. declaratur tertio procedere quando teſtes
fuerunt publicati.Felyn. in cap. cum cauſa. de teſt. Curt. d.n.93.
Bart.in l.cum lite mortua.ff. iud.ſol. Alex.d.l. ſecunda.colum.6.in
271 fi.C.de eden.& rationem aſſignat Pau.de Caſt.ibi, quia ante pu-
blicationem non plus operantur teſtes,quam priuata ſcriptura, im-
mo non haberent locum etiam ſi iudex faceret eos publicari , quo-
niam neceſſe eſt,ſi teſtes adhuc viuunt,quod denuo repetātur exa-
mine.glo. Bar.Bal. & alij in l.geſta.C.de re iud. Anto.de Butr. dicto
cap.inter monaſterium. de re iud.qui dicit hoc habere locum quan
do ſunt viui,& haberi poſſunt vt repetantur . aliàs publicari poſ-
ſent,& plenam facerent fidem.Marant. Spec.Aur.in 6.par. n.6. glo.
in l.properandum,§.fin.C. de iud.Alex.conſ.81. colum. vlt. vol. 3.
vbi eſſe omnium ſententia dicit, idem quando teſtes eſſent exami-
nati in illis caſibus,in quibus ante li. con.examinari poſſunt, vt di-
xit Ioan.Crot. d.tract.de teſt. ſub n.273.Barto.in authen.at ſi quis
C.eo. obſeruatur tamen quod ſi teſtes āte repetionem fuerint mor-
tui quod legitur eorum examen Reo loco repetitioms.Clar. §.fi. q.
45. verſ.ceterum Pau.Caſtr. in l.fi.C.de teſt.mille.pract.fo.84.n.17.
licet Foller. in ſua pract. in ver.& demum repetuntur vr̄ tenere cō-
272 trarium ; Tamen acta & teſtes coram illo iudice publicati intel-
liguntur coram quo depoſuerunt & illi fidem faciunt.Crot.vbi ſup.
n.273.Innoc.in cap.cum clamor. extra eo.Barto.d.l.geſta. c. de re
F iud.Menoc.de arbitr. iud.q. 33. in princ. quapropter valde dolen
dum eſt de illis ſindicatoribus quærelantes officialem exhibere ma-
gnam copiam Proceſſuum,& cogentibus officialem recipere copiā
dictorum proceſſuum eamq; ſoluere , licet non ſit neceſſe illā ha-
bere,quia ei nota ſunt , tamen vt magis vexetur impenſis pauper
officialis cogitur eam fruſtra recipere & ſoluere . declaratur quar-
to habere locum quando iſtæ probationes erunt æditæ & productæ
coram alio iudice mutato in ſecunda inſtantia, aliàs fidem non fa-
cerent.d.l.iis apud quē,& ibi doct.& nouiſſimè clariſs, D.Ioan.Bap-
tiſta de Honeſtis,præceptor & Dominus meus.C.de eden.Caualca.

deciſ.11.n.11.& ſeq.par.1. fol.139. Neuiza.conſ.93.n. 14. & ſeq. Felyn.in cap. cauſamque. de teſt.Octaui.Pedemon.deciſ.1.num.53.
373 Nam ſi integraliter acta & proceſſus non eſſent coram iudice ad quem producta,non ſufficeret partem proceſſus duntaxat producere.vt in l.eos.§.ſuper ijs. l·præcipimus.C.de appellat.tex.in cap. cupientes,ibi cum omnibus actis iuribus & monumentis ſuis. De elec. in 6.Vantic.tract.nullit.tit. à quo,& à quib.mo.null. prob.poſſ.n.21.
374 car.64.& ĩ.n.291.& an acta facta in vno loco fidem faciant in alio dico breuiter,quod ſic. per tex.in d.l.is apud quem.l.a proconſule. C.de appella.l.fin.C. de teſt. & eſt communis opinio. teſtatur Pract. Pap. in for.lib.quo petitur hæred.ex teſtamento. glo.vallatum legitimo.verſic.melius tamen, quod intellige inter eaſdem perſonas,ſecus inter diuerſas. vt ĩ.n.269. & ĩ n.285.& in 4.par. in fi. Sed qd
A ſi proceſſus fuerit pronuntiatus nullus· an dicta teſtium publicata ſint nulla.vi. Bal.conſ.286. in 3.par. quid ſi acta iudicij fuerint deperdita poterunt per teſtes probari acta Maſc.de prob.concl.32.vo. 1. Bar.in l.emancipatione. Imol.in c.quoniam contra. ext. de probat.& differunt acta iudicij ab actibus cauſæ vt per Marãt.in 6. par. artic. & inſpecie quod citatio poſſit probari per teſtes tradit Bal. in l.conſentaneum. col. vlt.verſ. quid ſi nuntius,C.quo. & iudex .
275 Secunda diſtinctio eſt,an probationes factæ coram arbitro locum & fidem faciant in alio iudicio,& Spec.in tit.d lit.cont.§.4. inquit valere reijciẽdo proteſtationem illam,quę fit in compromiſſis,nempe quod acta facta coram arbitro fidem faciant coram bono viro,
276 hoc eſt coram iudice ordinario,qui bonus vir dicitur. Menoch. d arbit.iud.in proœm.n.6.& 7. & recenſet Spec.dicto §.4. opin.Vbert. antiq· interpret.qui vult illa acta non valere quo ad ſententiã diffinitiuam,ſed in alijs caſibus ſic. Sed pract.Pap. in for. opp.contr. teſtes.in glo.ſuntque publicatis, verſic. proinde,diſtinguit, aut teſtes examinati coram arbitro mortui ſunt,& publicati, & tunc plenè ꝓbant inter eaſdem perſonas,coram quocunque iudice , & in quacunq; alia cauſa. aut ſunt viui,& tunc ſi pars contra quam iterum eſſent producendi,non impediat verbo vel facto,tenent horum dicta,& probationes. tex.in l.cum antea.C. de arbitr. & tex. in dicta l. fin.C.de teſt.limitatur niſi in compromiſſo eſſet conuentum , quod ſtandum ſit prioribus atteſtationibus,quoniam & ſi viui exiſtant teſtes,non ſunt amplius repetendi,ex quo colligitur,quòd talis reſeruatio,ſeu conuentio in compromiſſo non eſt ſuperflua. quemadmodum

dum ſuperfluam eſſe inquit Spec.dicto §.4.de lit.con.vide Alexan. conſ.84.vol.4.pract. Stiac. cap.18. num. 58. vi. Maſcar. de probat. concluſ.33. vo.1. & arbiter poteſt eſſe teſtis de conſenſu partium. vel quando res ageretur coram alio Iudice.Blanc. de compromiſſ. q.8.verſ. Arbitri.n.25.cum plur.ſeq. Abb.in C.cum olim.n.6.de re-
277 ſcript.Blanc.vbi ſupra in verſ. Tertia diſtinctio eſt, nunquid probationes factæ coram abitratore fidem faciant coram alio iudice,& breuiter reſpondetur,quod non.ita tenet Inn cc.in cap.cum in tua. extra. de teſt.Iac. Butr.in l.fin. C.eod.& hæc ſunt quæ adducit pract.Pap. vbi ſupra,& ratio eſt, quia arbiter debet iudicare, ſecū-
278 dum acta & probata,& ſeruare iuris ordinem.2.q.7.à iudicibus. Bero.conſ.113 car.331.Abb.conſ.93.vol.1. Alexan. conſ.65.num.2. volum.7.& in conſ.22. n.15.vol.5. vbi ponit differentiam inter ar-
279 bitrum & arbitratorem. arbitrator autem alte & baſsè ſententiare poteſt æquitate ſeruata.Docto.in cap. Quintauallis.de iur.iura.Menoch.de arbit.iud.q.8. n.30. & q.13.per to. & iſte arbitrator poteſt credere teſtibus non iuratis & etiam extraiudicialiter receptis virtute facultatis quæ à communiter accidentibus datur cum dictis clauſulis.Crot.eo.tract.de teſt.par.7.n.230.immo teſtibus ſingularibus quando res eſt modici præiudicij Crauet.conſ.78.n.7.vo.1.Calca.conſ.99.col. pe.marſ.ſing.433. & no. quod arbitramentum probatur per teſtes Maſc.concluſ.26.vo.1.n.4.maximè quando conſcientiæ ſuæ eſt remiſſa deciſio. ſecundum Soc.cōſ.262.n. 62.Marſ.ſing. 114.Menoc.de ar.iud.caſ.90.n.9.quicquid dicit.Curt.in conſ. 288. vo.3. & de effectu clauſularū harum altè,& baſsè,habetur plenè p eundem Menoch.de arbit.iud.quæſt.7.n.41. & operatur, quod etiā enormiter lædere poſſit, dum tamen dolus abſit.Bald.& Docto. in l. & in maioribus.C. de appel. Dec. conſ.39.incip.iuridicum eſſe arbitror.cir.fin.Celſ. Vgo in tract.clauſ.in verb. clauſulæ compromiſſorum. verſic.altè & baſsè, & infra dicam in materia Brachij Regij.
281 in 3.par. Quarta diſtinctio erit, aut quæritur nunquid probationes in cauſa criminali factæ,&in prima inſtantia,fidem faciant in alio iudicio criminali. & pract.Pap.in for. opp. contr.teſt. d. glo. ſuntq; verſic. proinde tenet,quòd quando probationes habent originem ex diuerſis factis à delictis, fidem non faciāt.ar.l. nunquam plura.ff.de priu.delict. aut habent originem ex eodem facto,& tūc fidem faciunt inter eaſdem perſonas. argu.l.1 ff.arbor. fur.cæſ. ſed
282 quia in multis caſibus non defertur appellationi in cauſa criminali.

nali. vt per Spec. in tit. de appell. §. in quibus autem caſibus. per to.
& adſunt in nonnullis prouincijs ſtatuta hoc expreſſe prohiben-
283 tia. vt in ſtat. Mediol. eſt conſtitutio in tit. de accuſat. §. à ſenten-
tia lata in cauſa criminali non poſſit per quempiam appellari: niſi
per reſcriptum res eſſet circumſcribenda. ideo non inſiſto, ſed hu-
ius ſum opinionis, quod in illis caſibus, in quibus poteſt deferri ap-
pellationi, item quando per reſcriptum res eſſet circumſcribenda,
(dico) illas probationes per prius factas non facere plenam fidem,
284 quia exactiſſimè requiruntur probationes in cauſis criminalibus.
l. fi. C. de ꝓbat. & tractatur de re & perſonis pro quibus oportet val-
de laborare circa veritatis claritatem & certitudinem, & in prop.
vi. Tind. in ſuo tract. de teſt. cap. primo. 3. par. n. 5. qui mouetur per
tex. in l. epiſtolam. C. de epiſc. aud. per tex. §. ſi verò crimen. collat. 9.
285 in auth. de ſanc. epiſc. Quinta diſtinctio erit, aut quæritur
nunquid probationes factæ in cauſa ciuili fidem faciãt in cauſa cri-
minali, & breuiter dico quod non, vt tenent omnes præcipuè Bar-
to. in l. prætor edixit. §. primo. ff. de iuriurã. Clar. d. §. fin. q. 54. verſ.
item ſi producuntur. Villalob. co. opin. lit. a, poſt n. 47. Rip. d. l. is
apud quem, Soarez recept. ſenten. n. 41. & in 4. par. in fi. fallit ſi te-
ſtes fuerunt producti per Reum, ad abſolutionem ſecundum pract.
Pap. d. glo. ſuntque publicati, & d. glo. proinde. per l. 1. & l. ſi præ-
ſes. C. de plagia. fallit etiam ſi fuerint producti per actorem non
principaliter ad condemnandum, ſed ſuper aliquo adminiculo, &
incidenti. tex. in l. capite quinto. de adult. & in dicta l. prima, & in l.
ſi præſes. Boſſ. in tit. de plur. violent. n. 117. vbi inquit, quod infa-
mis in ſecundo iudicio reijci poteſt, & quamuis ij plenam fidem nõ
286 faciant, tamen indicium probant. vt per Cror. eod. tract. n. 63. in 3.
G par. & Hip. ſing. 98. incip. laicus contra clericum. fallit etiam quã-
do probatio ciuilis eſſet priuilegiata, vt eſt probatio per iuramen-
tum in litem, quia etiam in criminali fidẽ faceret. Plot. in repet. l. ſi
quando n. 691. C. vnde vi. Item aduerte quod quando eſſet actum
ad intereſſe ciuiliter coram Iudice habente vtramq; Iuriſdictionẽ
procedendi ciuiliter & criminaliter. quia conſtito ei per dictas ꝓ-
bationes de crimine (de quo poteſt ex officio procedi) tunc poterit
inquirere. Clar. §. fi. q. 19. ver. vnũ tamen, nam per eas probationes
eſt aperire viam Iudici ad inquirendum, aliud eſt quod probatio-
287 nes illę fidem faciant in alio Iudicio. Sed quid econuerſo,
nunquid probationes factæ in cauſa criminali fidem faciant in ciui-
li. &

li.& communis ſententia eſt, quando res agitur inter eaſdem perſonas, tunc fidem facere. quam tenent Alex.& alij, & potiſſimum. Iaſ.in dicta l.is apud quem. C.de eden.ſed ſi res agatur inter alias perſonas, & ſententia afferret præiudicium ipſis, faciunt fidem, alias non, quæ intelligenda ſunt ſecundum declarationem Bald. in conſil.74. in 2.volum.& Barbar.conſ.9.vol.1.Abb.in capitulo teſtimo-
288 nium. de teſt. Sexta, & vltima diſtinctio erit, aut quæritur, nunquid probationes factæ in iudicio ſummario fidem faciant in plenario, & dico, quòd non, per tex.in l.ſi iudex. ff. de ijs qui ſunt ſui, vel alieni iur. ibi alimentorum cauſa nõ facit veritati præiudicium. Ant.in cap.cauſam. extra.de.teſt.Tynd.eod. tract.cap.1.par.2.
289 num.2.& quæ ſint cauſæ ſummariæ vide plene per Marant. Spec. aur.in 4.par.diſtinct.9.fallit primo. quando in iudicio ſummario plene cognitum ſit ſuper aliqua exceptione, nam hæc cognitio fidẽ faciet in plenario. Bald.in dicta l.is apud quem, & in l.ſi iudex.ff. d ijs qui ſunt ſui. Crot.eod.tract.n.276.verſic. prima ſit concluſio. fallit ſecundo quando iudicium erat plenarie faciendum, ſed propter partis contumaciam, factum fuit executiuum, & ſummarium. Nam
290 omnis proceſſus in contumaciam factus dicitur ſummarius: quod tene menti. Barto.in l.prima.C. quorum appella. non recip. Franc. de Aret. in dicto capit.cauſamque.in fi.de teſt.quos refert & ſequitur Crot. vbi ſupra n.277.Marant.Spec. aur.dicta 9.diſtinct. in 4. par.n.61. verſic.14. Et in ſumma memoriæ repetam, quod acta il-
292 la quæ in primo iudicio ſunt facta ad hoc, vt fidem faciant in alio, ſemper debent denuo ædi integraliter.tex. in authen. eos autẽ. C.de ijs qui ingred.ad appell. Alex. in l.nam & poſtea. §. ſi minor. colum.penult.ff.de iur. iura. Guid.Pap.tract.de appellat.q.10.& idẽ deciſ.20.& 426.concluſ.7. Dec.conſ. 513.n.10.Abb.& Fely. in capit. ea quæ.in fin.de re iud. Vant. de nullit.tit. à quo & quibus. nu. 21.verſic. & præmiſſa. & in materia ſupradictarum concluſionum eſt recurrendum omnino ad Bart.in l.cum lite mortua.ff. iud.ſol. & ad pract.Pap.in for. op.contr.teſt.poſt public.gl. in verb. ſuntque publicatis. verſic. proinde quæri ſolet.Tynd.eod.tract.n.273. cum
H plur.ſequen.& Boſſ.in tit.de plur.violent. n.117. Poſtremo no. qd teſtes qui in prima inſtantia non fuerunt aperti, & publicati fidem faciunt.ſecundum Bal.in alia.Addit.ad ſpec.tit.de appell. §.22. col. 5.circ fi.tex.in l.per hanc.C.de tempo.app. immo in curia Romana. ſeruatur quod fertur ſententia teſtibus non publicatis etiam vſque

ad

ad tertiam ſententiam ne generetur præiudicium in producēdis teſtibus in cauſa appellationis,& ſic partes procedunt oculis clauſis ità Guid. pp.q.58.& Anca.cõſ.53. in fi. Item ſcias quod examinatio teſtis non completa nihil probat.glo.in l.in ciuile de leg.Maſcar.de probat. concluſ.681. vo.2.ideo ſcias in propoſito quod ſi in prima inſtãtia fuerit minus perfectè probatum quod in cauſa appellationis poterit plene probari.l.ampliorem.§.1.C.de appell. vbi omnes doct.ſed de iure Cano.non decet.ſecundum Bal.in Addit. ad Spec. §.ſi.tit.de Appellat.col.13.circa fi.verſ. item quæritur,ſed de iure ciuili ſic. niſi aliter ſtatuto caueatur. vt in ſtatutis Ianuæ in ciuil. c. 3. lib.3. ſed ſi quis non fuerit diffinitiue abſolutus poterit de nouo agere coram eodem Iudice & non probatum probare. iux.c. examinata.de Iud. & in l.properandum.ff.eo. vt ſit quando abſoluitur quis ab obſeruatione iudicij. Guid.q.500. Menoc.de arb. iud.caſ. 239. non obſtante dicto ſtatuto.& vi.J.fo.129.vbi alia ad propoſitũ
292 tradidi ſub lit.H.prope.fi. Cætera autem in hac probationum materia vltra Spec. eod.tit.de probat.qui latiſſime omnia tangit tãquam pater practicæ. videri poſſunt per amplum & longum tract. D.Ioſephi Maſcardi Sarzanen.de probat. & nouiſſime per D.Pacia. Mutinenſem. in ſuo tract.etiam de probat.

SVMMARIVM.

1 *Reprobationes teſtiũ admittuntur præterq̃ in ſummariſſimo poſſeſſorio.*
2 *Appellatio non datur, in ſummariſſimo poſſeſſorio.*
3 *Reprobationes teſtium fiunt aut ipſo iure, aut ad inſtantiam partis.n.ſeq.*
4 *Iudæus an teſtis eſſe poſſit.*
5 *Iudex officium ſuum quando impartiri non tenetur niſi petatur.*
6 *Infamis teſtis an ſit ipſo iure repellendus, aut parte ſic inſtante, & defectus quos patiuntur teſtes. n. ſeq.*
7 *Reprobationes teſtium, ex quibus cauſis fiunt, & num.ſeq.*
8 *Reprobatio quæ reſpicit perſonam teſtis quando debet fieri.*
9 *Verba ambigua teſtium à iudice ſunt interpretanda.*
10 *Dictum teſtis ſine iuramento non arguitur de falſo.*
11 *Reprobationes quando fieri poſſunt contra teſtes per ſe productos.*
12 *Teſtis an didicitis teſtificatis poterunt produci.*

13 *Re-*

13 *Reprobationes quando fieri debent.*
14 *Proteſtatio qualis eſſe debet, vt teſtes reprobare liceat.*
15 *Cautela abundans non nocet.*
16 *Proteſtatione non ſecuta producens teſtes debet iurare ſe non calumnia reprobare teſtes.*
Iuramentum calumniæ eſt valde periculoſum. ibi.
17 *Iuramentum calumniæ dicitur neceſſarium.*
18 *Cautela effugiendi onus iuſiurandi de calumnia.*
19 *Reprobationes quæ ob defectum perſonæ teſtium fiunt.*
20 *Teſtium inhabilitas quo conſenſo partium remitti minime poteſt.*
21 *Teſtes qui ipſo iure repelluntur, an poſtquam fuerint admiſſi valet eorum dictum.*
22 *Teſtes domeſtici qui dicuntur & an idonei ſint.*
23 *Teſtes qui dicuntur eſſe de familia, & an aliquo in caſu ſint teſtes.*
24 *Inimicus teſtis repellitur.*
25 *Par gradus & affectio habilitat teſtem.*
26 *Vaſſalus, ſubditus, & ſimiles, in cauſa domini an ſint teſtes idonei.*
27 *Iudicis arbitrio pendet an teſtes ſint idonei vel ne.*
28 *Aduocatus procurator, tutor, negot. geſtor. & ſimiles an eſſe poſſint teſtes.*
29 *Religioſi in cauſa laicorum an teſtes eſſe poſſint.*
30 *Religioſi in ſacris conſtituti vbi pena ſanguinis ingeritur, non debent teſtimonium perhibere, alias incurrunt irregularitatem.*
31 *Religioſi in ſacris, debēt examinari coram ſuo iudice, etiam ſi cā ſit laicalis.*
32 *Religioſi clerici nec tacitè nec expreſſe poſſunt cōſentire in iudicē ſecularē.*
33 *Clericus nondum in ſacris perhibens teſtimonium ſine licentia ſui ſuperioris, an valeat eius depoſitio.*
34 *Monachi & fratres minores an teſtes eſſe poſſint.*
35 *Defectus perſonæ teſtium conſideratur tempore depoſitionis.*
36 *Exceptiones debent probari ſpecificè, & concludenter.*
37 *Pater pro filio, & econtra, an teſtis eſſe poſſit.*
38 *Pater quo caſu poteſt in teſtamento filij eſſe teſtis.*
39 *Legatarius poteſt eſſe teſtis.*
40 *Frater pro fratre vel contra fratrem nunquid teſtis eſſe poſſit. vid. nu. 47.*
41 *Pater plus diligit filium, quam diligatur.*
42 *Amor in deſcendentibus diminuitur. & quare.*
43 *Omne principium tendit ad ſuum finem.*
44 *Nullus amor vincit paternum.*
45 *Pater pro vel cōtra filium in cauſa criminali an teſtis eſſe poſſit. et ecōtra.*
46 *Adam ſi adhuc viueret, non poſſet perhibere teſtimonium.*

47 *Frater pro vel contra fratrem an teſtis eſſe poſſit.*
48 *Fratres peccant de duob. extremis, vel nimio amore, aut maximo odio.*
49 *Fratres in criminalibus an admittantur in teſtem.*
50 *Fratres inuenti non coguntur perhibere teſtimonium.*
51 *Conſanguineus an pro conſanguineo teſtis eſſe poſſit.*
52 *Teſtis nemo in cauſa propria eſſe poteſt.*
53 *Affinis pro affine an teſtis eſſe poſſit.*
54 *Maritus pro vxore & econtra an teſtis eſſe poſſit.*
55 *Donatio inter virum & vxorem quæ prohibita.*
56 *Vxor & vir vna caro dicuntur.*
57 *Odium nullum peius, quam quod naſcitur inter coniuges.*
58 *Teſtimonium viri & vxoris quando aliter veritas haberi non poteſt valet in certis caſibus.*
59 *Vir & vxor an poſſint cogi ad perhibendum teſtimonium.*
60 *Sponſa pro ſponſo an perhibere teſtimonium poſſit.*
61 *Concubina pro concubinario an teſtis ſit.*
62 *Socer pro genero & contra an teſtis ſit.*
63 *Gener loco filij habetur.*
64 *Idem iuris eſt de ſocero & genero, quod de patre & filio.*
65 *Amor ſoceri mortua filia diminuitur in generum.*
66 *Mulier tranſiens ad ſecundas nuptias irritat ſocerum ex primo viro. & de pœnis tranſeuntis ad ſecun. nupt.*
67 *Statutum de lucro dotis fauore matrimonij contrahendi factum.*
68 *Socius criminis an pro ſocio teſtis eſſe poſſit.*
69 *Socius criminis quomodo repelli poteſt ab eo contra quem deponit.*
70 *Saluusconductus datur ſocijs criminis vt delictum manifeſtetur.*
71 *Saluusconductus quando eſt concedendus.*
72 *Saluus conductus cum alterius damno concedi non deberet.*
73 *Saluum conductum frangens qua pœna puniendus.*
74 *Infamis infamia canonica qui ſit, & an teſtis eſſe poſſit.*
75 *Non ſufficit abſtinere à malo niſi fiat bonum.*
76 *Nullus in dubio præſumitur immemor ſuæ ſalutis.*
77 *Ab infamia canonica quando quis dicitur purgatus.*
78 *Nemo ſine crimine viuit.*
79 *Homo malus & in peccato oſtinatus eſt penitus à teſtimonio repellendus.*
80 *Fragilitas excuſat.*
81 *Infamis infamia iuris an teſtis eſſe poſſit.*
82 *Infamis quando cum tormentis admittitur ad teſtificandum.*
83 *Iniuria leuis non infamat.*

84 In-

84 *Infamis an contra æquè infamem admittitur.*
85 *Iudex debet perquirere toto poſſe veritatem.*
86 *Infamis infamia facti an teſtis eſſe poſſit. & de diuerſis Doctorum opinionibus.*
87 *Opiniones quando ſunt diuerſæ, licitè poſſumus adhærere cui magis placet.*
88 *Infames infamia facti in quattuor caſibus indiſtinctè admitti poſſe.*
89 *Iudex quid conſiderare debet circa defectus teſtium & qualitatẽ negotij.*
90 *Conſuetudo in vna Prouincia poteſt haberi pro bona, quæ in alio reputatur mala.*
Conſuetudo mala Ianuenſium circa Maſcheros, quibus permittitur alloqui cum mulieribus in ſecreto, licet coram cœtu multorum.
91 *Iudex circa admiſſionem teſtium quid facere debent.*
92 *Differentia inter teſtes infames, & viles.*
93 *Viles perſonæ an teſtes idonei ſint. & quæ ſint.*
94 *Homo liber non eſt torquendus regulariter.*
95 *Teſtis vacillans, licet pſona in dignitate cõſtituta poteſt torqueri. & n. 145.*
96 *Mendax omnibus dicitur odioſus.*
97 *Falſitas per mendacium concluditur.*
98 *Quod eſt veriſimile non arguit falſitatem.*
99 *Extrema omnia ſunt vitioſa.*
100 *Teſtes infames infamia facti ſine tortura non debent admitti.*
101 *Ignotæ & viles perſonæ quando torqueri poſſint.*
102 *Pauperes, & uiles perſonæ & plebei partem ciuitatis faciunt.*
103 *Cuicunque licet licitè panem quærere.*
104 *Infamia quid ſit.*
105 *Vilem eſſe non refertur ad malos mores.*
106 *Pauper an teſtis ſit idoneus.*
107 *Diues qui dicitur & qui pauper remiſſiuè.*
108 *Iacobus Menochus vir doctiſſimus.*
109 *Illuſtris, grauis, & nobilis perſona quæ dicitur. & n. 110.*
111 *Cauſa propria quot modis eſſe dicitur.*
112 *Venditor pro emptore & econtra an teſtis ſit.*
113 *Legatarius quando poteſt eſſe teſtis, & quando non.*
114 *Commodum ſentire principaliter, & in conſequentiam differt, & quando quis dicitur ſentire commodum in conſequentiam.*
115 *Teſtis de collegio, capitulo, aut de vniuerſitate qui eſt an eſſe poſſit, pro collegio aut capitulo.*
116 *Teſtis ille qui eſt de vniuerſitate in cauſa nemorum eſſe non poteſt.*
117 *Amicus Socrates, amicus Plato, magis amica ueritas.*

Digitized by Google

118 Cautela mala qua quis vtitur in delinquendo, ne indiciatur.
119 Dicta teſtium quomodo impugnantur.
120 Publicatio proceſsus eſt de ordine Iudicij.
121 Publicatio proceſſus quo caſu non eſt neceſſaria.
122 Iudex facit litem ſuam ſi petenti deneget publicationem proceſſus.
123 Sententia non præuia publicatione proceſsus, an valeat
124 Publicationis effectus & practica.
125 Teſtes ſingulares qui dicuntur.
126 Singularitas quotuplex.
127 Teſtes ſingulares an probent.
128 Teſtis ſingularis quibus caſib. probat.
129 Teſtes ſingulares aperiunt uiam Iudici ad faciendam præſumptionem.
130 Teſtium ſingularitas uerſatur circa decem prædicamenta.
131 Modus non attenditur, ſed concluſio.
132 Iudex non debet eſſe nimis pronus ad credendum.
133 Omnia prudenter fiunt, quæ conſilium præcedit.
134 Qualitas aggrauat delictum.
135 Singulares mille teſtes minus probant quam unus ſolus.
136 Cautela eſt ne producantur teſtes ſingulares, niſi unus tantum.
137 Iuramentum ſuppletorium non defertur ei qui plures teſtes & omnes ſingulares produxit.
138 Fides unius teſtis ſingularis poteſt debilitari per ſingularitatem alterius.
139 Teſtes uarij qui dicuntur.
140 Teſtis uacillans quando dicitur.
141 Differentia uidetur inter uacillare, & uariare.
142 Vacillare & uariare tamen ſunt ſinonima.
143 Teſtis uacillans torquetur quando circa principale uacillat.
144 Teſtis uarius qualiter punitur.
145 Dictum teſtis uarium diuerſis inſtantijs, quod nam attendi debet,
146 Dictum teſtis cum iuramento præualet dicto ſine iuramento.
147 Teſtis eſſe inter duo iuramenta, quando dicitur.
148 Dictum unum extra torturam, & aliud in torturis præualet poſterius cum tormentis.
149 Citatio partis non requiritur quando teſtis in tormentis examinatur.
150 Contrarietas teſtium medicina torturæ purgatur.
151 Tormenta torturæ & alia ſunt inuenta ad eruendam ueritatem.
152 Dicta duo contraria non ualere quo modo intelligitur.
153 Dictum magis fauorabile attenditur & illud quod eſt magis ueriſimile.
154 Teſtis tortus in primo examine repetendus eſt in tortura.

155 Di-

155 *Dictorum duorum cum tortura ſtatur poſteriori.*
156 *Teſtis vltra tertiam vicem regulariter non torquetur.* 161.
157 *Reus multoties torqueri poteſt, & quomodo.*
158 *Teſtis varius & ſemel tortus quomodò amplius non torquebitur.*
159 *Appellans à tortura, iterum non debet torqueri.*
160 *Reus nolens iudici reſpondere poteſt torqueri.*
161 *Tortura eſt materia quotidiana, ſed periculoſiſſima.*
162 *Teſtis infamis, etiam ad informandam curiam ſine tortura non eſt admittendus.*
163 *Iudex in materia torturæ ad quem recurrere debet vt inſtruatur.*
164 *Reo quot ictus cordæ dantur pro quolibet inditio.*
165 *Indicia quæ ſunt ſufficientiæ ad repetitionem torturæ.*
Torturæ materia à quibus tractatur.
166 *Teſtes quando dicuntur contrarij.*
167 *Teſtes qualiter dicuntur contrarij.*
168 *Teſtis ſibi contrarius, ſi incontinenti dicat melius ſe recordari excuſatur.*
169 *Incontinenti fieri quando dicitur.*
170 *Teſtis quando dicitur incontinenti ſe corrigere.*
171 *Correctionis cauſa debet allegari à teſte ſibi contrario, aliàs puniretur.*
172 *Contraria duo ſimul ſtare non poſſunt.*
173 *Iudex debet omni conatu teſtes reducere ad concordiam.*
174 *Iura iuribus ſunt concordanda.*
175 *Contrarietas eſt euitanda quantum fieri poſſit.*
176 *Iudex quando concordare teſtes non debet.*
177 *Concordia quem effectum parit in teſte.*
178 *Concordia teſtium quibus modis fieri poteſt, & ad quid.*
179 *Concordia ſaluat dictum, quando compatibile eſt.*
180 *Teſtes hinc inde contrarij qui præualent.*
181 *Teſtes didicitis teſtificatis, non debent recipi.*
182 *Aequitate ſuadetur ne detur materia falſis producendi teſtes.*
183 *Terminus iſte didicitis teſtificatis quomodo intelligitur.*
184 *Iudex etiam ex conſenſu partium didicitis teſtificatis non debet recipere teſtes.*
185 *Renunciatio productioni teſtium debet continere ſibi ſaluum ius fore opponendi contra teſtes.*
186 *Practica publicationis atteſtationum.*
187 *Teſtes quibus caſibus etiam poſt publicationem recipi poſſunt.*
188 *Capitula noua, & quæ vetera dicuntur.*
189 *Teſtes an & quando ſuper iiſdem capitulis reproduci poſſunt.*

190 Pa-

Digitized by Google

190 Paria ſunt non fieri, vel minus legitime fieri.
191 Cautela qua didicitis teſtificatis teſtes reproduci poterunt.
192 Terminus datus ad probandum dicitur peremptorius.
Termino tranſacto ad producendum teſtes, quando nihilominus poterunt produci, ibid.
193 Terminus ad probandum eſt de ſubſtantialibus iudicij.
194 Dies termini quando computetur, & non computetur in termino.
Statutum Papiæ diſponit, quod dies termini non computetur in termino.
195 Dictio vſque, ſtat excluſiuè.
196 Teſtes quando poſt publicationem pars produxit, tenetur iurare, quod eos non ſubornauit.
197 Exceptiones teſtium quando ſunt probandæ.
Iudicis arbitrio pendet quando exceptiones teſtium ſint fiendæ.
198 Iudex præſumitur ignorare teſtium qualitates.
199 Exceptiones quæ parte inſtante teſtem repellunt, dēt incontinenti probari
200 Dictio incontinenti in materia probationum quomodo intelligitur
201 Terminus ad probandum obiecta & exceptiones allegatas contra teſtes debet peti à parte.
202 Repulſa eſt odioſa.
Repulſa non admittitur in remedio attentatorum, ibid.
203 Exceptionum probatio quæ per partem obmitti non poteſt.
204 Exceptio inimicitiæ ſtatim probari debet.
205 Inimicitiæ capitales quæ ſint.
206 Exceptionum probatio quando ante teſtium publicationem fieri poteſt.
207 Iudicis facto impeditus poterit probare, id quod ſuis loco & tēpore nequit
208 Tempus aptum & proportionabile probandi exceptiones dicitur poſt publicationem.
209 Repulſa non conceditur niſi petatur.
210 Exceptiones quæ altiorem requirunt indaginem in fine litis reſeruari dēt.
211 Interlocutoria ſuper exceptionibus quomodo à iudice pronuntiari debet.
212 Exceptiones aliquando ſtatuta diſponunt reſeruari in fine litis.
213 Cauſæ requirentes altiorem indaginem quę ſint.
Iudicis arbitrio relinquitur quænam ſint exceptiones altiorem requirentes indaginem.
214 Dicta teſtium quando ſunt impugnanda.
215 Pars teſtem quem produxit, an reprobare poterit.
216 Reprobationes in tribus caſibus non admittuntur.
217 Teſtes propter enormitatem delicti minime reprobantur.
218 Probationes exceptionum non perfectæ in prima inſtantia, an perfici

pote-

Digitized by Google

poterunt in alia.
219 *Reprobationum probationes poſt publicationem fienda.*
220 *Iudex quid facere & conſiderare debet antequam admittat reprobationum, ſeu exceptionum probationes.*
221 *Crimina teſtium in ſpecie & concludenter probari debent.*
222 *Exceptio vna ex pluribus propoſitis, ſi erit ſufficiens ad repellendum teſtem, non etiam aliàs oportet probare.*

De reprobatione testium *Pars Quarta.*

1 NVNC de Teſtium reprobatione dicendum venit, poſtquam de eorum probatione ſuperius dictum eſt, quorum reprobatio regulariter admittitur præterquam in ſummariſſimo poſſeſſorio. Pau. de Caſt. conſil. 39. volum. 1. Marant. Spec. aur. actu. 2. in 2. par. Didac. pract. cap. 17. ſub n. 4. Innoc. in cap. in præſentia. n. 2. de prob. & alios quos in propoſito allegat. D. Caualca. frater meus. in deciſ. 19. n. 4. in prima parte. & Fely. in cap. veniens. de teſt. vbi ponit regulam communiter approbatam cum fallen. & tradit Rebuff. eod. tract. de teſt. n. 12.
2 Nec etiam in hoc defertur appellationi, quando ſumus in ſummariiſſimo poſſeſſorio. Lancelot. de attenta. fo. 214. amplia. 3. & 5. num. 4. Rolan. conſ. 77. n. 3. vol. 2. Rimi. iun. conſ. 149. n. 7. vol. 3. Caualca. deciſ. 19. n. 4. fo. 268. Soarez recept. ſent. in verb. poſſeſſio. num. 165. cum ibi per eum adduc. n. 167. Tempus autem reprobandi teſtes de iure communi eſt ante publicationem. vt infra dicam n. 8. veruntamen ſtatur conſuetudini, ſeu diſpoſitioni ſtatutorum, ex quibus aliquando diſponitur ſtatim fieri, aliquando in fine poſt teſtium publicationem. Menoc. de arb. caſ. 239.
3 Fiunt autem reprobationes aut ipſo iure, vt quando lex expreſſe prohibet quem eſſe teſtem. exemplum de ſeruo, & impuberi, & de alijs infradicendis, etiam abſque partis inſtantia per iudicem ſtatim ſunt repellendi. l. teſtium. §. lege Iulia. ff. eod. & tex. & Doct. in l. hac conſultiſſima. C. eod. Butrig. eod. tract. in princip. Pet. Rebuff. d. tra. n. 31. eſt optimus tex. in cap. pia. in fin. extra. de except. lib. 6. vbi e-
4 xemplificat in excommunicato. Paris de Put. tract. ſynd. cap. 2. fui ſe-

mel.

A mel. vbi latè de iudæo, In cauſa criminali & iudex poteſt ex officio
ſe informare de inhabilitate teſtium quando inhabilitas cauſatur
defectu & odio ipſorum teſtium. vt puta ſi eſſent infames, Heretici,
vel Iudæi, aut excommunicati Bar. in l. 2. §. Hoc autem iudiciũ. n. 8.
de da. infec. Octaui. peda. deciſ. 22. n. 18. vi. inf. n. 118. & [illegible] n. 218.
in ciuili verò eſt neceſſaria proteſtatio. de qua ĩ. n. 14. an & quando
teſtis eſſe poſſit inter Chriſtianos, & concludit quando veritas ali-
ter haberi non poteſt, quòd iudæus admittitur. quibus iudæis cre-
deretur in ijs, quæ ad eorum vſurariam prauitatem pertinerent,
poſtquã in aliquibus ciuitatibus nimis facti ſunt amici & domeſtici
& vi. Maſcar. de probat. concluſ. 945. n. 14. vo. 2. vbi ait Iudæum eſſe
teſtem contra Chriſtianum concurrentibus bonis præſumptionib⁹.
Aut reprobationes fiunt non ipſo iure, ſed iudicis officio implora-
to, & repelluntur teſtes ex triplici cauſa, vel quia ſint criminoſi. vel
non rite recepti. vel quod in eorũ depoſitione nõ concludant. ſint
(varij, ſingulares, falſi, & ſeu contrarij, vt per Clar. §. fi. q. 54. per to.
5 quia in ijs, quæ partium fauore ſunt introducta, iudex officium ſuũ
non impartitur. niſi petenti. Rebuff. eod. tract. n. 53. Caualca. deciſ.
6 46. num. 258. in 1. par. vbi inquit teſtem infamem à iudice minime
repellendum, niſi parte inſtante, & eſſe generalem hanc conſuetu-
dinem Galliæ, teſtatur Rebuff. d. n. 53. ſumpta ex l. 4. §. hoc autem
iudicium. ff. de damn. infect. Nec ipſe in partibus noſtris aliter ob-
ſeruari vidi vſque huc. & faciunt dicta Saly. in l. ſi quis teſtibus. C.
eod. & Fely. in cap. cum clamer. col. fin. de teſt. & intellige vt ĩ. n.
87. Item ſciendum eſt, non eſſe neceſſarium ſemper admittere re-
pulſam teſtium. Nam quando Actoris intentio non eſt plene pro-
bata nec iuramẽto ſuppletorio corroborata. l. qui accus. C. de eden.
non expedit reprobare teſtes, Item quando exceptiones teſtium
ſunt notoriæ, vt ex actis non opportet eas probare, ſat eſt allegare
illas Saly. in l. ea quidem. ff. de quæſtio. l. neque natales. C. de pro-
bat. Item quando repulſarentur pauci teſtes, ſed alij plures adeſ-
ſent teſtes contra quos non obijceretur. nam fruſtra illud fit quod
non releuat. & de materia vi. Rebuff. eo. tract. n. 37. cum mult. ſeq.
& vi. ſ̃. n. 95. cum ſeq. p. 1. & in fi. 3. par. Reprobantur etiam
non ſolum per iudicem, verum etiam per alios teſtes contrarios
partis aduerſæ. tex. eſt in ca. ſeries. extra de excep. & in ca. licet. de
probat. & qui poſteriores & veridiores ſunt præualent, vt ſupra
7 dictum eſt. ſtat igitur firma concluſio iſta, quod teſtes reproban-

tur, vel

tur, vel ipſo iure, vel officio iudicis parte inſtante, aut propter inhabilitatem perſonæ, vt eſt tex. in cap. in præſentium. & ibi Franc.
8 Aret. extra eo. & latè Alberic. de Maleſ. eo. tract. ca. 5. Quæ perſonæ reprobatio fieri debet ante publicationem proceſſus, eo maxime ſi iudex cognouit illum ipſo iure fore repellendum, vt paulò poſt dixi, ſed obiectiones quæ ipſo iure non fiunt, poſſunt fieri etiam poſt publicationem, ſi præceſſerit proteſtatio, de qua ſ dixi n. 14. & tradit Rebuff. d. tract. n. 28. & ſeq. Aut quia ſunt minus debito & legitimo numero, vel plures magis quam decet negotio, vnde propter effrenatam multitudinem reijciuntur, vt ſup. dixi. Item reproban-
9 tur propter eorum dicta de directo contraria, & ambigua, quamuis teſtium verba ambigua à Iudice debent interpretari, vt quam poſſibile ſit, ſaluetur dictum teſtis per l. voluntati: C. de fideic. & ſentit Paris de Put. d. tract. ſindi. c. 7. n. 29. quod eſt verũ, ſi aliter clara reddi non poſſunt. quia Iudex tenet teſtem repetere ſuper verbis obſcuris, vt inf. n. 190. verſ. quinto fallit. eadem part. Item reprobantur, quia minus legitime concludunt. & non ſunt ritè recepti, non citata parte, nec depoſuerũt cum iuramento. Doct. in l. ſolam: C. eo. Tind. eo. tract. in princ. ibidem. n. 8. Caualca. d. deciſ. 46. n. 315. in 1.
10 par. Maria. ſoc. eo. tract. n. 32. Quinimò ſecundum Bar. in l. ſi quis legatum. n. 4. ad leg. Cor. de falſ. teſtis depoſitio ſine iuramento, facit
11 illum ſuſpectum de falſo. vi. in ſ. 3. par. n. 38. Quandoque et teſtes reprobantur ab eodemmet producente, precipuè in alia inſtantia vel circa aliam cauſam aut perſonam. ſecundum Odofr. in l. ſi quis. C. de teſt. qui dicit communiter ità obſeruari. Boer. deciſ. 245. n. 3. qui dicit dictã. l. ſi quis eſſe canonizatam. vt 4. q. 3. c. 3. vi. Vrſot. deciſ. 216. & exemplificant Doct. in d. l. ſi quis. C. de teſt. & Boſſ. eo. tract. n. 13. verſ. item ſcias. & Spec. d. tit. ſ. 7. vbi videtur diſtinguere. nam ſi ſuperuenerit inimicitia inter teſtem, & producentem, abſque culpa producentis teſtis, hoc in caſu poterit ab eo re-
C probari, intellige ante quam deponat, ſed poſtquam depoſuerit, nõ poterit pars producens teſtem illum reprobare. & ita procedit iſta communis op. de qua ſupra dictum eſt. & tenet eam Bar. in d. l. Carbonianum. ſ. duæ cauſæ. ff. de carb. ædic. ſecus ſi facto producentis
D inimicitia ſuperuenerit. ex alia cauſa vel ob aliam cauſam non poteſt teſtis reprobari à producente eſt magis communis op. doc. in d. l. ſi quis teſtibus. C. de teſt. Boer. deciſ. 245. n. 3. & altera pars poterit vti dicto teſtis producti contra ſe. ſecundum glo. in c. fraternita-

non malitia,nec calumnioſe reprobare teſtes,quod iuramentum eſt valde periculoſum nec poteſt remitti,quia eſt iuris diuini, Exod. c. 22.refert Menoc.de arbit.iud.q.20.caſ.17. Affectio.n.& nimia paſſio ſæpe homines fallit,& ideo, omnis quiſque prius ſe ipſum pro-
17 bet. non enim vitari poteſt quo minus hoc non ſuſcipiatur iuramentum,quia neceſſarium eſt. vt eſt communis op.Doc.in d. c. in
18 præſentium. Dant tamen cautelam,vt quo ad perſonas obijciatur, & excipiatur antè publicationem,quando ſcilicet teſtes iurant.nam eo in caſu euitabitur onus talis iuramenti malitiæ,& ità dicit Lāfr.
E de Oria.eo.tra.n.46. & ibi Celſ.in adit. lit.o. & proteſtatio præcedens poterit fieri in primordio & generaliter. Io.And.in c.in præſentium.de teſt. & iuuat etiam quia Iudex poterit ex officio teſtem repellere quando ex actis non apparebit eſſe idoneum.Bal. in l. etiā iuri.C.de teſt.eſt verum quod pars tenetur allegare Iudici dictas teſtis exceptiones in ſpecie poſtquam ex actis conſtiterint. ſed exceptiones quæ ex actis non conſtant.debent probari cum ſuis circunſtantijs neceſſarijs. & qualitatibus.Boer.deciſ. 321.quamuis non ſit neceſſe exprimere diem neq; horam Rot.deciſ.295. in nouis. & dicam.n.36. & proteſtatio aliam operatur effectum conſeruatiuum quia ſi erit facta debito tempore,& teſtes qui non erant examinandi fuerint examinati non probant.Marſ.pract.§.diligenter.n.145.eſt etiam aduertendum quod proteſtatio fiat cum clauſula quatenus opus ſit, alioquin poſſet eſſe quod teſtis depoſuerit etiam ad fauorem proteſtantis,qui proteſtando ſine dicta clauſula ſibi præiudicaret. Maranta. Actu.13.n.14. Quid ſi proteſtans vellit recedere à dicta proteſtatione,an poſſit; & in hoc ſunt contrariæ opiniones, tamen verior op.& co. tenet quod poſſit,dummodo proteſtatio ſit facta in genere ſecus ſi in ſpecie, & re integra. tex. cum glo. & ibi. doct.C.in præſentium. de teſt.Boer.deciſ.245. n.5.& 6.Rurſus poſt quam partes approbauerunt dicta & perſonam teſtium non poterit poſtea probare contrarium.reg. quod ſemel.de reg.iur.& facit illud Brocardicum, quod approbo non improbo.l.ſicut maior. C. de repud. quia per approbationem vim ſumit probatio,vt per Saly.in l. queſtionem.C.de fideiuſſo.& Bal.in l.bonefidei. C.de reb.cred. & eos ſequitur Blanc.de compromiſſ.q.8. n.29. reiectis tribus fundamentis Alciat. qui contrarium tenet in l.1.§. fi.de verb. ob. dummodo de tali approbatione cōſtet in actis;& Nota quod ſi Reus in termino reprobatorio nihil produxit,vel reprobauit, quod nec a-

Digitized by Google

ctor aliquod de nouo producere, vel primas eius probationes coadiuuare poterit. ſecundum Carpa. de ſtatu. c. 24. n. 37. p. 1. cum ibi per eum adduct. & ſtante ſupradicta proteſtatione, pars poterit p parte approbare, & pro parte reprobare atteſtationem etiam à producente. c. Raynutius. & c. Rainaldus. extra de teſta. Spec. de teſt. §. 1. n. 69. verſ. qd ſi pro vtraq; parte, ſed circa dictum teſtis qualificatum illud cum ſua qualitate eſt recipiendũ. per l. aurelius. § idem
19 de libr. legat. Cauſæ autem quæ ob defectum perſonæ teſtes repellunt ſunt hęc, opponitur primo. vt dixi in princ. qd teſtis eſt pupillus. l. inuiti. ſi. eo. Item quod eſt ſeruus. l. qui teſtamento. §. ſeruus. ff. de teſta. Alberi. eo. tract. n. 19. c. 5. & per to. Item, quod eſt infamis de iure. to. tit. ff. quibus vt indig. & to. tit. de ijs qui not. infa. & iſti ſunt. Qui per ſententiam damnati ſunt capitaliter. vt homicidæ, latrones, lenones, muliebria paſſi, meretrices, & ſimiles. Alber. d. c. 5. n. 24. tex. in c. 2. extra eo. no. in cap. in primis. 2. q. 1. Item quod ſunt viles, & ignoti. & pauperes. auth. ignoti. & ibi Doct. C. eo. l. ob carmen. ff. eo. & de quib. pulchrè habetur apud Horat. in ſermo. incip. Ambubaiarum collegia, Pharmacopolam, mędici, mimi, Balatrones, &c. Item quod ſunt crimnoſi, adulteri, blaſphematores, mendaces, homicidę falſarij, & qui diu mala fecerunt, adeo quod in malum habitum naturam verſi fuere. & pro talibus digito ſunt communiter notati. de quib. in c. teſtimonium. de teſt. ext. & 4. q. 3. verſi. ſi teſtes. Spec. eo. ti. §. 1. verſ. item opponitur, quod eſt criminoſus, vel opponitur quod teſtis ſit omnino ſurdus, mutus, furioſus, de ebrio
F tangit vulp. conſ. 87. n. 4. Sed furioſus habens dilucida interualla d eo quod ſcit aut vidit pacato furore, etiam quod furor ſuperueniat, eo ceſſante poterit teſtificari. Alber. eo. tract. n. 32. verſ. quando repellatur teſtis. & debet conſtare de interuallo. Gomeſ. var. reſſo. tit. de exemplari. ſubſtitu. c. 7. n. 11. Fatui vero & mente capti, qui neſciunt quid dicant, & extra propoſitum loquuntur ac reſpondent non ſunt teſtes idonei, ſed ſi de recenti examinentur ad recognoſcendam aliquem admittuntur. Bar. eo. tract. de teſt. n. 98. cum ſeq. aperiunt tamen viam iudici, idem de prodigo quando à dementia oritur prodigalitas. Gomes. var. reſſol. tit. de ſubſtitu. exemplari. n. 4. Secus ſi prodigalitas orit' à praua conuerſatione, vel ab amore, quia reuerſus admittitur. Luc. c. 15. vi. Maſc. de prob. concluſ. 827. vo. 2. & in recognitione Hominis mutus & ſurdus per ſigna admittitur. & Zacharias ſcripſit in terra cum fari non poſſet, & illico apertum

tum eſt os eius. vt in libr. Nu. c. 17. exod. c. 14. Iudic. c. 6. Iſa. c. 38. de blaſphematore vi Clar. §. blaſphemia verſ. Reperio. mulier vel talis cui bonis interdictum eſt. vt eſt prodigus. §. teſtes autem. inſtitu. de teſta. & ibi glo. Item quod eſt hæreticus, apoſtata, ſimoniacus, vel
G excommunicatus ſi fuerit abſolutus ſaltẽ ad cautelam vt teſtimoniũ dicat erit admittendus. Abb. in c. veniens. vbi etiam Fely. de teſt. & debet abſolui ab ordinario non autem à delegato. & poſt examen remanet ſub eadem excommunicatione Capell. toloſ. q. 33. vt dixi. & ſeparatus à victu, & conſortio fidelium Chriſtianorum. c. 1. extra. eo. l. quoniam. C. de hæret. c. teſtimonium. eo. Alber. c. 4. & no. qđ Iudex eccleſiaſticus poteſt iubere Iudici laico ne recipiat teſtes excommunicatos. Decia. tract. Cri. cap. 10. n. 6. tom. 1. & horum inha-
20 bilitas conſenſu partiũ tolli nõ poteſt. vt tenet Soc. tract. fallentiarum. fal. 4. Par. de put. de ſind. c. 2. inci. ſui. ſemel rogatus. Item teſtis eſt reus perduellionis, rebellis, & crimen læſæ Maieſt. commiſit. Bart. in extrauag. ad repri. verſ. qui ſint rebelles, & in ijs caſibus ipſo iure repelluntur, vt dixi ſup. & tene menti quòd tales qui ipſo
21 iure repelluntur, etiam ſi admiſſi fuerint parte ignorante, non valet eorum depoſitio per ſupra d. iura: ſcias quod homicida dicitur pſona vilis. Bal. in auth. ſi dicatur. in vlt. col. C. de teſt. vbi ait quod in facto graui non poteſt recipi in teſtem ſine tortura. quod ipſe habere locum extimo quando eſt homicida doloſus vt ſ. in 3. par. ſub n. 252. ſecus ſi caſualiter vel in pura rixa, vel ad ſuam neceſſariam defenſam occiderit. vt n. 251. eadem par. vel honoris ſui cauſa aſtrictus homicidium fecit non negligendo propriam famam. Item op-
22 ponitur. quod teſtis eſt domeſticus, affinis, conſanguineus, ſiue cognatione carnali ſiue ſpirituali, vt ſunt compatres, & commatres, & đ carnali cognatione ſunt pater, & filius, frater, & ſoror, vir, & vxor, ſocer, & gener, nouerca & priuigna, & cæteri omnes de familia, vt famuli, ſerui, liberti, maſſarij, aſcriptitij, & tales quibus a producente imperari poteſt, de quibus per nepot. à Mont. Alba. d. tract. n. 7.
H appellatione familiæ qui veniant recolligit Molig. in tract. de Appellat. à n. 370. vſq; ad n. 387. & vi. Petr. Moncad. addit. ad Crot. de teſt. par. 4. n. 39. & vi. ſ. n. 28. lit. L. & quem eſſe de familia probatur per alios eiuſdem familiæ. Alex. in l. ex pacto. §. ſi quis rogatus. ff. ad tribellia. Maſcar. de probat. concluſ. 756. vo. 2. quod nota pro legato facto à Domino, vel pro exemptione, & immunitatibus. & vi. Maſcar. concluſ. 758. vbi de famulis teſtificantibus pro Domino. attamẽ

ſi ſan-

Digitized by Google

23 ſi ſanguine coniuncti non ſint (quamuis de familia largo quodammodo dici poſſunt. vt in l.familiæ. de verbo.obl.) conſuetudo tales non reſpuit,non tamen tanta eis adhibetur fides. facit tex. in l. tertia.ff.eo.Spec.eod.tit.§.1.n.12. Alber.eod.tract. c.1. & 2. & vide omnino Menoch. de arbit.iud.q.73.n.32. vbi inquit teſtes domeſticos eſſe idoneos in cauſa domi,& ſecreto tractata. ibi car.49. & Doct.omnes in l.in omnibus.C.de teſt.ca.inſuper vbi Fely. eod. tit. Boſſ. ti.de opp.contr.teſt. n.59.& Bened. in cap. Raynutius,. verſic. qui cum alia.&c.n.251.vbi dicit domeſticos & cubicularios probare innocentiam accuſati ſecundum Bal.in l.in teſtimonium. eod. tit. idem de parentibus accuſati tenet Felyn.in c.in literis.4. collat. de teſt.& conſuluit Alex.conſ.166.vol.2. & Put.de ſindic. in verbo. teſtis c.3.vbi teſtes Domeſtici in cauſa domeſtica ſunt teſtes idonei per c.veniens.de teſt.& regulariter admittuntur quando veritas aliunde haberi non poteſt, item in cauſa ſindicatus pro & contra officialem. & creditur teſtibus domeſticis ſi ſint viri probi. Inoc. & Cano. in c.in literis. de teſt.Marſ.pract.§.1. n.16.& ideo debet ꝓbari iſta qualitas probitatis. Item per domeſticos probatur Adulterium.& in antiquis etiam de auditu domeſtici probant. Maſcar. de probat.
24 concluſ.103.vo.1.& concluſ.534.eo.vo. Item excipitur, quod eſt inimicus eius contra quem producitur, & amicus tantum producentis,de qua materia Docto.latè in l.edita.C. de eden. Gramat. cóſ.
I 45.n.18 cum ſeq. in crimi. vbi idem de Inimico præſumpto ait. nã in recipiendis teſtibus idem operatur inimicitia pręſumpta ſicut vera. ſecundum Inoc.in c.cũ I.& A.de re Iud. Bar.in t.1.ff. de ijs quib. vt indig. Abb.in c.repellantur. de Accuſat.& in numero Inimicorũ ponitur Aduerſarius cum quo lis eſt ciuilis. Alex. conſ. 143. vol. 5. Ro.conſ.379.& Abb.c.1.de Iud.Bar. & co.Doct.in l.3, in princ. de teſt.Miſſing. obſer.27.Centu.3. & exceptio Inimicitiæ nõ habet parem.pract.Stiac.c.5.n.28. Marſ.pract.cri.§.diligenter. n. 69. vbi diſtinguit Menoc.de arb.Iud.caſ.78. quia inimicus teſtis nec etiam in caſibus exceptuatis vt leſ.Maie. Hereſ.& ſimo.Aſſaſſi. nec in priuilegiatis fidem facit.Plot.in l.ſi quando. n.799. C. vnde vi. Ro. ſing. 315.Alciat.de præſump.reg.3.præſum 11. Menoc. caſ. 100. qui de cõmuni teſtatur. & Inimicus eſt exceptuatus ab habilitatione. cap. ſciſcitatus.de reſcrip. Corſet.ſing. in verb.teſtis.n.3.Marant.de ord. iud.pat.6. Crot.eo.de teſt.3.par. n.97. cum plur.ſeq. & in Addit.lit. mm. Nec reconualeſcit dictum inimici etiam quod poſtea ſequatur

tur reconciliario. Io: Aud. ad ſpec. de teſt. §. 1. addit. 2. & vi. diſtinct. Marſ. vbi ſ. §. diligenter. n. 69. Et de fide Inimici vi. Maſcar. de probat. concluſ. 899. & 1048. vo. 2. & vi. Clar. q. 24. verſ. Item quarto vbi ait, quòd inimicus teſtis repellatur quando inimicitia eſt capitalis. & eſſe cõmunẽ teſtatur Fely. in c. cũ oporteat. poſt n. 8. de accuſa. & ideo inimicitia leuis concurrente probitate non repellit teſtem. vt ibi per eum. eſt etiam verum quod ſi primo eſſet examinatus vir probus, & non ſuſpectus, & poſtea alter teſtis inimicus grauis inimicitiæ, quod hoc in caſu ſi concordat cum dicto primi teſtis illud multum conualidat; non tamen Reus redditur conuictus ità vt condemnari poſſit vi. ſ. ſub n. 138. in hac par. & ſub n. 205. lit. A. Præterea amici adherentes, & affines, ac Socij inimici mei, ſunt mihi inimici. Marſ. in l. 1. §. præterea. de quæſtio, ſi coniunctio iſta amicitiæ vel conſanguinitatis ſit magna. per Marſ. ibi n. 12. ſed in conſanguineis conſideratur ſaltem quartus gradus. ſecundum. l. lex cornelia. de iniur. tamen eſt in arbitrio Iudicis, vt inquit D. Menoc. de arb. iud. caſ. 161. & 162. qui iudicabit. & in omnem caſum reſpectu adherentiæ vel amicitiæ amicus inimici mei non dicitur meus capitalis inimicus. *Maſc.* de prob. concl. 898. n. 25. & 28. Sed & in hac inimicitiæ materia iudex debet aduertere an inimicitia præcedat aut poſt examen ſequatur, & ſi teſtis dedit cauſam inimicitiæ, vel pars contra quam depoſuit affectauit talem inimicitiam ad effectum debilitandi eius dictum poteſt etiam ſtare quod vnus ſit vir prudens & chriſtianus alienus à malo & aduerſarius odio eũ proſequatur, per hoc ſi depoſuerit propter eius probitatem, & fidem, non eſt repellendus, niſi etiam de ſuo intereſſe tractaretur. nã quilibet abundat in ſenſu ſuo. & faciunt quæ dixi in 5. par. ſub n. 191. lit. D. & n. 194. verſ. Nec debet. & ex ijs percipitur quantum ſit arbitrium iudicis in hac materia, qui ſi erit prudens & timoratus Dei omnia recte, riteq; aget. & hic nota, quod ſi teſtis, ſit affinis, conſanguineus, vel amicus tam producentis, quam eius contra quem deponit, idem ſi communi partium voluntate ꝓduceretur, par gra-
25 dus & affectio, & voluntatis vtriuſque concurſus, omnem remouet ſuſpitionem. vt in l. non ſolum. vbi Bal. ff. de rit. nupt. quæ ſententia ab omnibus paſſim approbatur, quid de vicino, & certè in illis reb⁹ quæ domi geruntur eſt optimus teſtis, & non poteſt reijci. l. vicinus. C. de nupt. & d. l. 2. vbi Bart. C. de eden. faci. l. Octaui. C. vnde cognat. Lanfranc. de Oria. eo. tract. n. 25. & ibi Addit. quia lex de eis, valde

præſu-

præſumit,& indiſtinctè teneo eorum valere teſtimonium niſi vltra vicinitatem concurreret nimia familiaritas,quia eo in caſu ratione amicitiæ repellitur. vt ſupra. & hoc niſi eſſemus in cauſa criminali.

26 Item excipitur,quod teſtis ſit vaſallus,ſubditus,ſeu in cauſa ſubditi dominus,ij propter affectionem repelluntur,vt per Alberic. eod. tract.cap.4.ſed in ſubſidium aliquo modo admitti poſſunt. ſecundū Saly.in l.2. C.eo.& Spec. vbi ſupra §. 1. n.20. non tamen poſſunt dici teſtes omni exceptione maiores. Barto. in l. idonei. ff. de teſt. tex. in cap.cauſam. de offic. delega.iudex ergo animum ſuum mo-
27 uebit arbitrando iux. rei & perſonarum qualitatem huiuſmodi te-
28 ſtes admittendo,& non admittendo. Item obijcitur, quod eſt aduocatus,procurator,tutor,curator,ſocius bonorum, & negociorum geſtor,qui dū talia faciunt,& cām patrocinantur,haud magna ſuſpitione carent.l.fi.C. de teſt.Bald.conſ.50.n.1.lib.2.Caualc.dec.1.n.50. in 2.par.vbi exēplificat in negociorū geſtore,famulo,& ſocio bonorū. & eſt.tex.vbi Doct.in l.in oībus.C.de teſt.& l.fi.ff.eo. Secus ſi ante patrocinium,curam, & negociationem in teſtes producti fuerint. iux.glo.communiter approbatam in l.fi.ff.eo. Alber. eod. tract. cap. 4.n.4.& optimam ponit diſtinctionem pract.Pap.in for. iura. teſt.
L in glo.proteſtante. col 3. Sed clientulus non poteſt eſſe teſtis pro Aduocato niſi demum finito patrocinio & clientela. ſpec. §. 1. de teſt.n.13. & quia ſupra dictum eſt de teſtibus domeſticis & familiaribus;non ęque omnes tanquam ſuſpecti ſunt reijciendi etiam quod non agatur de cauſis domeſticis. Nam ſi Princeps, vel alius dominus qui Nobiles & egregias perſonas in ſua domo tenet, & quæ illi ſeruiunt, litem haberet cum aliquo, ij viri Illuſtres vel egregium officium apud Principem gerentes teſtes ſunt idonei. nā de ijs iura valde præſumunt. vt de Secretarijs, domus Magiſtris, Conſiliarijs,Auditoribus,& ſimilibus de quib.apud Menoc. de ar. iud.caſ.67. 68.& 69.& dixi ſup. n.42.p.1.& ſub n.168. in 2. par. & huiuſmodi teſtibus etiam creditur ſi verisſimilia non deponant qn̄ ſunt nobiles valdè,& in dignitate conſtituti. Marſ.in rubr.de probat.n.112.& ſing.273.& Fely. in c.quia veriſimili. col.10. de præſumpt.& in ijs quæ modici ſunt præiudicij vnus teſtis valde dign° probat.Gabr. co.concluſ.de teſt.concl.1.n.16.& ſeq. lex enim de perſonis egregijs omne bonum præſumit. Bar.in l. ſeruos. de quæſtio. Aret.in §.Pater inſtitu. de teſta. Capell.toloſ.q.4.n.1. vbi limitat regulam quod familiares non ſint teſtes idonei 12. modis, primo,

mo,quando quis eſt familiaris alicuius magnatis, 2. In cauſa Ma-
trimonij. 3.in probanda extimatione rerum ablatarum in domo,
ſeu Naui. 4.ad probandam innocétiam. 5.in cauſis & rebus do-
meſticis. iux.l.conſenſu.C.de rebus pub.ſublimita in probanda for-
nicatione,vt dixi ſ.n.187.lit.n.in præcedenti par. quod eſt contra.
d.l.conſenſu. 6. in probando tractatu parricidij aut vxorcidij. 7.
in factis antiquis. 8. in interpretandis ſignis muti. de quo ſup. n.
19.lit.f. 9.in inſtrumentis,& vltimis voluntatibus. 10.domeſticus
contra domeſticum. 11.fauore Eccleſiæ. 12. quando domeſticus
deponit pro & cõtra. & alia in propoſito videnda Addit.ad Capell.
toloſ.in d.q.4.per Bal.& Saly.& alios.in l.etiam.vbi glo. cum mat.e-
ria.C. de teſt.de ijs omnibus per Maſcar. de probat. concluſ. 1253.
29 ſub n.93.cum mult.ſeq.vo.2. Item excipitur,quòd teſtis ſit re-
ligioſus (non ex eo,quia minus idonei ſint religioſi) ſed ſi abſque
licentia ſuperioris depoſuerit,eorum non valet dictum,vt 16. quę-
ſtio.j.cap.monachi.& eſt communis opinio. annexa omnino praxi.
30 Alber.eod.tract.cap.5.Et in cauſis,in quibus pœna ſanguinis inge-
ritur non debent,qui ſunt in ſacris conſtituti,vllo modo teſtimoniũ
perhibere,aliàs incurrunt in irregularitatem, ita vltra alios, tenet
Didac.in repet.clement.furioſus.fol.314.quem Clar.allegat.in cap.
fin.quæſtio.24. verſi.vlterius.& verſic.ſeq.& q.14.verſic.dixi in pri-
mis.per tex.in cap.poſtulaſti.de homic.Alber.eod.tract.cap. 6. n. 35.
36.& 37.& 38.vbi ampliatur hoc procedere etiam ſi veritas aliter
haberi non poſſet,idem tenet Abb.in dicto cap.poſtulaſti.& in ca. fi.
de poſtulan.& in illis caſibus, in quibus poſſent de iure teſtimoniũ
dicere,licet cauſa inter ſeculares,& coram iudice ſeculari ageretur,
31 tamen iſti religioſi in ſacris coram ſuo iudice eccleſiaſtico debent
examinari,vt 14.quæſt. 2.cap.quamquam. & Alber. vbi ſ. n.3. &
32 ſeq.capit.5. Quoniam nec tacitè,nec expreſsè teſtes religioſi poſ-
ſunt conſentire in iudicem ſecularem,abſque licentia iudicis eccle-
ſiaſtici, vt tenet Caualca.in eius realibus Deciſionibus præcipuè
deciſ.45.n.77. in 1.par. Nat.conſ.445. n.17.& ſeq. vol.3. ea enim
quæ ſunt Dei Deo,& in terris eius Vicario Pontifici maximo. Nat.
conſ.33. vol.1. glo.in proœm. clement. §.hæc ſanctio. At ſi clericus
33 nondum in ſacris abſque licentia ſui ſuperioris depoſuiſſet, valet
talis depoſitio ſecundum Abb.in cap.Nuntius.de teſt.ſequitur Boſſ.
eod.tract.n. 92.Soc.conſ.17.colum.vlt.in prima par. Card. conſ. 97.
Alex.conſ. 64.volum.1. & de communi teſtatur Viui.comm.opin.in

M verb.monacus. tamen religioſus cum licētia ſuperioris,& vbi ignorat penam,vel proteſtetur nolle deponere in cauſa ubi ingeritur pena ſanguinis nō fit irregularis per tex.c.2.de Homic.Gomeſ.Var. reſſolut. de delict.c.1.n.33.Clar.q.24.verſ. ulterius & verſ. ſeq. ubi dicit talem proteſtationem non releuare Clericum ab irregularitate.& clericus uacilās poterit concurrentibus alijs adminiculis etiā torqueri. vt de communi teſtatur.Foller.pract.Cano. n. 47. fo. 127. quem refert Clar.q.25.verſ.ſed nunquid.vbi à ſuo iudice eccleſiaſtico,et non à laico hoc procedere ait.vi.Maſcar.de probat. concluſ. 1364.n.61.&ſeq. & ſi eſſet citandus ad dicendum teſtimonium, citari debet, vbi reſidentiam facit.idem Maſcar.concluſ.1272. n.3.

34 Quid ſi adhibentur monachi,ſeu religioſi teſtes in aliquo teſtamento,communis opinio eſt, quod monachi, & fratres minores non prohibeantur per glo.in authen.de monach.§.cogitandum. Secundum quam conſuluere Franc.& Ang. de Are. & Saly. quos recenſet pract.Pap.in for.opp.contr.teſt.poſt publ.glo.in verb.proteſtatione, circa fin.& ita obtinuiſſe inquit,tamen conſulo ad euitandum omnia impedimenta ſedari difficultates quæ inde oriri poſſent, & dico quod tales monachi, fratres, & religioſi, non deberent in teſtes

35 adhiberi, ſi ad minus fieri poſſet. in ſumma concludendum eſt quod teſtes, quando defectu perſonæ, ſeu eorum conditionis reprobantur,debet iudex animaduertere, an tēpore depoſitionis erāt defectuoſi,vel non,vt in l.ad conditionem.ff.de teſta. & in l.prima. C.eod. nec attenditur,quod ante,vel poſt depoſitionem fuerit ſecutum,ſat eſt enim tempore depoſitionis,& iuramēti fuiſſe habiles ſecundum ea quæ ſuperius dicta ſunt. à n.95. in prima par. princ. &

N &tradit etiam Spec.eod.§.1.n.17. ſed quid e contra laicus contra clericum non poteſt eſſe teſtis.Spec. eo.de teſt.§.1.verſ. Item quod eſt laicus,& in c.forus. & etiam ſi veritas aliunde haberi non poſſet in cri.eſſe co.apud Cano.in c.de cetero.& in c. teſtimonium. 11. q. 1, teſtatur Viui co.op. fol.286. Plot.in l.ſi quando. n.145. C.vnde vi. & licet in criminali laicus non facit plenam fidem contra religioſum,nihilominus quo ad torturam facit inditium. Abbaſ.d.c. de cetero. de teſt.Marſ. pract.§. diligenter. n. 132. vi. Maſcar. de probat. concluſ.963.vo.7.& fauore Reorum laici præferuntur clericis. c. clerici.diſtinct.81. in cauſa criminali. Maſcar.concl.104.vo. 2.

36 Item aduertatur opponens, vt ſpecificet locum, tempus,& circunſtantias,& eas probet in ſpecie,quando ſciliter excipitur, quod teſtis ſit

ſtis ſit

ſtis ſit infamis, vel aliàs pariter exceptiones ob defectum perſonæ, aliàs fruſtra eſſet excipere. Boer. deciſ. 321. n. 2. qui de communi teſtatur, & teneretur actione iniuriarum. ſecundum eundem Boer. deciſ. 4. n. 37. Clar. §. fin. quæſtio. 54. verſic. 1. 2. & 3. niſi in proteſtatione dictum eſſet reſeruari ſibi ius opponendi, nõ animo tamen iniuriandi, vt per Iaſ. in l. non ſolum. §. morte. n. 47. ff. de nou. oper. nunc. Rip. in cap cum M. n. 90. de conſtitu. dicit tamen Boer. d. deciſ. 4. hoc non rectè obſeruari, & verum dicit, prout etiã affirmat Rebuff. eod. tract. n. 44. ſunt multi alii caſus repullandi teſtes de quibus Afflitt. 40. recenſet. in Conſtitu. Reg. rubr. 53 de Aleat. lib. 3. à n. 1. vſq; ad n. 12. & infra per diſcurſum quoſdam ponam exẽpli gratia vt eadẽ ratione militante idem ius ſtatuatur. l. illud. ad leg. Aquill.

37 Nunc proſequendo materiam, per nonnullas quæſtiones. Primò, quæro nunquid pater pro filio & contra teſtis eſſe poſſit, & regula eſt quod nedum in iudicio, verum etiam nec in teſtamentis neuter admittitur. minuſque in contractibus, ſiue pro, ſiue contra, nec in ciuilibus, nec in criminalibus, vt per ſcrib. in l. qui teſtamento. §. per contrarium. cum materia. ff. de teſta. vbi Barto. Ia. Are. & Mod. & facit deciſ. tex. in l. teſtis. ff. eod. & in criminalibus ſi pater & filius eſſent tanquam complices accuſati, & vnus neget, alter fateatur, non poteſt adhiberi tortura vni ad effectum vt inditium faciat contra alium. vt de Socijs criminibus fieri ſolet de quibus dixi ĩ. n. 68. Nã plures ſpecialitates concurrunt, primo quia pater & filius non admittuntur vt ſ. ſecundo, quia non ſunt ſumẽda arma de domo Rei. n. 162. in 3. par. tamen in atrocioribus delictis, vt in aſſaſſinio & cri. leſ. Maieſta. poſſunt confrontari Pater & filius, quando veritas aliunde haberi non poteſt vt inf. n. 48. ſunt enim hæc duę ſpecialitates videlicet Atrocitas criminis, & qñ veritas aliunde haberi nõ poſſit. Teſtis idoneus filio, & filius patri non eſt. concor. l. parentes. C. eo. & Spec. §. 1. verſ. pater aũt. & ꝓcedere hoc dicũt, ſiue pr̃ teſtetur, vel cõtrahat, ſiue in teſtmẽto hæres inſtituitur, quæ opinio cõis eſt, ex glo. in dicta l. qui teſtmẽto. de teſta. & Alberic. eod. tract. in prima parte. & Docto. in d. l. parentes. C. eod. & per tex. 4. q. 3. Guliel. de Suz. antiq. interpr. in l. prima. ff. de fer. vbi dicit, quod etiam ſi tales teſtes à iudice approbarentur, non tamen eorum valeret teſtimonium.

38 Eſt tamen caſus in quo filius teſtando poteſt patrem & inſtituere, & illum ſibi in teſtem adhibere, vt ſi filius ſit miles, & ĩ militia teſtetur. ſecundum Bart. & alios in dicta l. qui teſtamento. §. qui per contrarium.

Digitized by Google

trarium. de teſta.& ibi glo.communiter approbata. quamuis glo. in
dicta l.teſtis. velit,quod pater poſſit eſſe teſtis in teſtamento filij de
caſtrenſi peculio ante miſſionem. & ſupradicta communis opinio
confirmatur per Spec.dicto §.primo. verſi.pater. vbi idem de matre
intelligendum ait,ar.l.patroni.ff. de verbo.ſignific.quod extenden-
dum eſt,etiam ad patruos magnos,& amitas magnas. At Alber.eod.
tract.n.17.cap.1.concludit indiſtinctè,q̄ ſi acquiratur aliquid vtriq;
ſcilicet patri,& filio,neuter teſtis eſſe poſſit, at ſi alteri tantum tunc
eſſe diſtinguendum,aut quod acquiritur,in cōtractibus acquiritur,
& tunc neuter admittitur,aut in teſtamentis,& tunc alter cui non
quæritur rectè admitti poteſt. dummodo pater,aut filius hæres non
39 inſtituitur,& intellige in teſtamento pagani, ſed tanquam legata-
rius non prohibetur etiam teſtis eſſe alter eorum in proprio teſta-
mento,in quo res ei legatur,per l.dictantibus.C.de teſt. & Io. Dilet.
de art.teſta.tit.2.cau.9.Craſſ. de vlt.volunt.§. teſtamentum. q.57. n.
15.& declara,quod pro ſuo intereſſe tantum, nec etiam legatarius
teſtis eſſe poſſit,vt in cap. nullus.4.q.3.& in l.in omnibus.C.eod.tit.
& pra.Pap.in for.opp.contr.teſt.glo. in facto proprio. vt infra dicā
40 n.52.& per Curt.d.tract. de teſt concl. 4. & executor teſtamētarius
poteſt eſſe teſtis in illo teſtamento.Maſcar.de prob.concluſ.710.vo
2.vi j. n.114.lit.L. Maſcar.concluſ.710.de probat. Idem de fratre
pro fratre dicendum puto in caſu ſimili.iux.tex. in §.ſed neque hæ-
res. Inſtitu. de teſta.de quibus ſtatim dicam. No.quod facilius ad-
41 mittitur filius pro patre,quam pater pro filio,ratio eſt, quia pater
magis diligit quam diligatur,vt no.gloſſ. in d. l. qui teſtamento. §.
quæcunque. verſic.ſed quidam,& Barto.ibi Caualcæ.in tract. de tu-
to.& cura.n.301.& 167.iux. ſecundam impreſſionem. Ratio autem
42 rationis aſſignatur,quia in deſcendentibus amor,ideo diminuitur,
ſicuti caro,& ſanguis in alios ſibi deſcendentes aſpergitur & dilata-
tur relinquendo fontem à quo originem ſumpſit,ſed in aſcendenti-
43 bus amor augetur eadem ratione,quia omne principium tendit ad
ſuum finem ſecundum Ariſt.in 3. Topic.& delectatur in factura ſua,
44 non ſic econtra,vnde ſurrexit regula, quod nullus amor vincit pa-
ternum.Docto. in l.quoniam nouellā.C.de inoffic. teſta. Soc. Iunio.
45 conſ.99.n.10. fol.142.par.1. In criminalibus autem cauſis neuter,
nec pro nec contra admittitur,quia aſcendentes, & deſcendentes,
pro aſcendentibus,& deſcendentibus vſque in infinitum nullo mo-
46 do admittuntur,adeo quod ſi Adam adhuc viueret teſtimonium
perhibere

perhibere non poſſet; quia omnes Adæ filij ſumus,& eſt communis
opinio,de qua omnes in dicta l.parentes,& in l.quique. ff. de in ius
voc.Ioan.And.in addit. ad Spec.§. primo.verſic. item quod eſt pa-
ren .lit.F. & procedit etiam in liberis emancipatis, aut naturalibus
tantum. aut legitimis tantum,aut ſi ſint ſpurij, ita omnes conueniũt
in dicta l.parentes,& quod dixi,de patre,& filio,idem intelligo de
vxore, & viro,& ſocero,& nuru, de quibus infra nihilominus di-
P cam. Sed in omni alio negotio pater & filius ſunt teſtes idonei, ſi
filius non eſt impubes. & de re ſua non tractetur. licet ex dicto filij
impuberis & bonæ indolis & qui ſcientia ętatem ſuplet,teſtimoniũ
Patris coadiuuetur quando pater eſt omni except.maior. Capell.to-
47 loſ.q.3.& ibi Addit.lit.A. Secundò,quæro quid de fratre contra
fratrem,vel pro fratre,& breuiter concludo,idem de fratre, quod
de filio,&(vt mox ſuperius dictum eſt) quemadmodum filius in cã
patris,& econtra teſtis eſſe,vel non eſſe poteſt, ita & fratrem pro
fratre teſtem eſſe,& non eſſe,poſſe exiſtimo,& hoc,tam in contracti-
bus,quam in vltimis voluntatibus,ij enim pari paſſu ambulant per
tex.& Docto.in d.l.parentes.C.eod. exiſtimant tamen Alberic. vbi
ſupra & Are. quod in cauſa ciuili teſtes idonei ſint, at in contrariũ
eſt veritas,vt tradit Cor.conſ.122.lit.T.& eſſe comm.opinionem te-
ſtatur idem Aret.in cap.cum opporteat.n.11.de accuſat. eo minus ſi
adhuc in communione ſint,l.prima.ff.eo.ar.l.ſi ſorore.C.qui accuſa.
non poſ.& d.l.teſtis.de teſt. ſed inſpecto fauore aliorum fratrum
contra quos frater in teſtimonium producitur, ſi non apponatur,
videtur renunciatum,& per conſequens non eſſet frater repellen-
dus. ar.l.quod fauore.ff.de leg.at Bal.in d.l.parentes. vbi etiam glo.
tenet,quod ſi frater adhibeatur in teſtem in caſu in quo rogitus eſt
neceſſarius,tunc habilitatur propter rogitum,& conſequenter non
prohibetur eſſe teſtis,quæ opinio,vt de more ſubtiliſſima, non vi-
detur omnino ſecura,nam dato caſu,quod ſuper illo actu, eſſet exa-
minandus,non careret ſuſpitione propter iura ſanguinis, à commu-
niter quidẽ accidentibus videmus fratres de duobus extremis pec-
48 care,aut de nimio amore. aut de peſſimo odio exemplo Cain, & A-
bel,Ioſeph,& fratrum ſuorum,& facit illud Ouid. *Fratrum quoque
gratia rara eſt*. tutius erit fratres nullo in caſu in teſtimonium dare,
ſiue ſimul,ſiue ſeparatim exiſtant,& hoc modo albedini conſcientię
locus erit, & partes immunes euadent ab omni ſuſpitione. vide Fe-
lyn.in cap.literis. col.vlt.de teſt.vbi regulam,& fallentias ponit, &
in cri-

49 in criminali non admittuntur, præterquam in cri.læſ.maieſt. & hæ-
reſis,per tex.aureum. in cap.literas de præſumptionibus. vbi teſti-
monium fratris iuuat fratrem,etiam in cauſa hæreſis ad ſui defen-
ſionem,ne de hæreſi puniatur. item in cauſa. cauſa ſimoniæ,&quan-
do aliter veritas haberi non poſſet, licet eorum fides ſeruiret pro
adminiculis,vt ſentit Clar.§.fin.q.24.verſic.item ſcias, & in illis ca-
50 ſibus,in quibus fratres admitti poſſent,non tamen inuiti admitte-
rentur,propter.l.lege Iulia.ff. eod.& eſt de mente omnium. ita per
Alberic.d.cap.6.n.2.cum plur. ſeq. exceptis tamen prædictis tribus
Q caſibus. Et transgreſſio Adam & Æuæ fuit cauſa mei & tui, & ho-
die pecunia primum locum obtinet immo vita Hominis tex. cum
glo.in l.Aduocati.C.de Ad.Di.Iud. & i fratribus eſt primus ſanguis,
& inter extraneos ſecundus ſanguis. Petra ſancta ſing. 73. n. 5. car.
mihi.421. & in ijs procedit quod Menoc.dicit de arb.iud.caſ.vo. n.
6.vbi vide.& gloſ.in l.Aduocati.C.de Aduoc. diuerſo. iud. & ſicuti
inequalitas eſt digitorum in vna manu,ita inequales ſunt fratrum
mores,& humores. & ille qui habitat cum alio fratre, præſumitur
magis diligere illum quam alterum cum quo non habitat. Bal. in
tract.de duobus fratribus.in fi.per l.cum allegas.C. d caſtr.pecu. lib.
12. idem in l.parentes. C. de teſt.Corſet.ſing.in verb.teſtis. il ſecun
do. & ex conſeruatione præſumitur Amor & dilectio. ſed per con-
trarium ſi ad inuicem cruciantur, fac argumenta ab abſurdo. nimi-
rum ſi repetentes latè tractant materiam.l.qui Rome.§.duo fratres.
51 de ver. oblig. Tertiò,quæro quid iuris ſit de conſanguineis, &
dico tales contra,vel pro conſanguineis teſtes idoneos eſſe nō poſ-
ſe,vſque ad tertium gradum incluſiuè.4.quæſtio.3.cap.1.Spec. §.1.
n.10. ſed in contractibus,& vltimis voluntatibus, abſque ſcrupulo
intellige de fratribus,vt ſupra, ſed remotiores,admitti poſſunt. glo.
& Doct.in cap.conſanguinei.3.q.5. Bal.dicta l. parentes. C. de teſt.
ſecus ſi in eadem communione permanerent,nam in cauſa propria
teſtes dicerentur,contra regulam allegatam. in d.cap.nullus.4. q. 3.
& in l.lex Cornelia.ff.de iniur. Steff.Aufrer.eo.tract. n.29.vbi ponit
limit. Ipſe verò arbitror poſſe admitti in duobus duntaxat caſibus.
Primo ſi repellantur non fauore publico,ſed partis, quæ non con-
tradicat,ex mente Bal.in l.ſi quis teſtis. ff. eo. & in l. vltima. C. de
temp.appellat.Ioan.And.ad Spec.§.primo.verſic.ſed nunquid fra-
ter.lit.F. Nell.à Sancto Gemi.eod. tract.n.9. Bald. in authen. ſed ſi
quis.C.eod.declaratur hoc habere locum quando pars potuit con-

tradicere,

Digitized by Google

tradicere,nec contradixit; iux.Dyn.in cap.is quis.n.5.& ibi magna caterua.Add.de reg.iur.in 6.idem ſi ipſo iure abſque partis inſtantia repellantur fauore priuatorum. vt dixi ſupra. Secundo caſu poſſunt admitti,& eorum valet teſtimonium quando eſſent coniuncti pari ſanguine,& amore ambabus partibus. vt dicta l. ſolam. vbi Bal.ff.de rit.nup.& eſt glo.communis. i dicta l.lege Iulia.ff. eod.Alberic.eod.tract.c.6.n.6. dixi ſupra n.25.non tamen,& ij cogi poſſũt,
R vt in fine ſecundæ præcedentis quæſtionis dixi. Sed ſi in cauſa ciuili non admittuntur multo minus erunt admittendi in criminali quia conſanguinei dicuntur participare de iniuria facta conſanguineis.Clar.§.fi.q.24.ver.quero an & in c nullus.4.q.3.vi.ℑ.n.111.in hac 4.par.vbi nullus teſtis eſſe poteſt in cauſa ꝓpria & ibi quot modis dicatur cauſa propria adeo,quod eſt verum vt nunquam teſtimonium facit.Saly.in l.ea quidem.C.de Accuſat.Grammat. conſ.45. in cri.n.19. Nec etiam ſoli regi eſt credendum in cauſa propria per gloſ.in l.is qui in iudicio.ff.de Accuſar.Afflict.de feud.ex quib. cau. feu.amittatur.n.32. fo.177. ſed vbi teſtis proteſtaretur nolle ius aliquid acquirere ſibi ex ſua depoſit one conſtito de integritate & probitate ſua admittitur.Feret.cautel.40.Bal.in l. dictantibus. C.eo. de teſt.ſed etiam de conſenſu partium poteſt admitti Bal.in l. queſtionem.n.4. C.de fideico.& nedum vbi commodum verum etiam vbi laus aut vituperium ob teſtimonium eis obueniret immediate non a item mediate Fely. in c. inſuper. de teſt. Et nota quod aliud eſt teſtificari in cauſa propria.per d.l.null⁹.C.de teſt. aliud eſt teſtificari de facto proprio quia in hoc teſtis facit plus quam ſemiplenã probationem in ijs ſcilicet quæ ſunt eius peritiæ. ſeu ad eius officiũ ſpectant.ad comodum alienum.Menoc.de ar.iud.caſ.99.n.17. Alios adducit D.Surd.conſ.7.n.45.vo.1. ſecus ſi deponat ad eius exonerationem dec.conſ.56.& 84.Pacia.de probat.c.48.n.27. lib.1. vi. ℑ.
53 n.67.lit. V. Quartò,quid de affinibus,& regulariter omnes affines in ciuilibus admittuntur.3.quæſt.5. cap.abſens.& ibi glo.communiter recepta,& 3.q.8. & in cap.accedens.vt lit.non conteſt.quæ glo.ponit differentias,eſt etiam tex.& glo.in l.lege Iulia. vbi Docto. ff.eod.& Alberic.d.tract.parte prima.n.53. vi.Maſca.de probat. concluſ.843.vo.2. Cæterum in criminalibus communis opinio eſt, q̃d non admittantur.d.cap.primo.3.q.5.& quia in nonnullis adeo eſt annexa mutua dilectio,& beneuolentia per qnam ſuſpitionẽ non carent. Clar.q.24.ver.Item affinis vi.ℑ.n. 67.lit. m. Quinto, quæro

54 quæro an maritus pro vel contra vxorem,& econtra,teſtis eſſe poſſit,iſta dubitatio ſumitur,ex c.in literis. extra eod.vbi Felyn. & ferè omnes Cano.concludunt,quod neuter admitti debeat, idem communiter legiſtæ præſertim Bal.Cyn.Salyc.& alij in l.2.& in l etiam. C.eod. Aret.in cap.cum oporteat.de accuſat.& Doct.per gl.in l.2.C. de teſt.quam veram dicit. Clar.§.fin.q.24.verſic.quæro modo.quic-
55 quid dicit Placent. Hinc eſt, quod propter nimiam dilectionem coniugum inter eos prohibentur donationes.to. tit.de donat. inter vir.& vxor.l.in rebus.C. de iure dot.& Inſtit.quib.alie.lic.vel non,
56 vxor enim vna caro cum viro ſuo dicitur.c.debitum. de bigam. in qua conſideratur reuerentia. 33.q.5.in viro prudentia, & in vtroq; mutua dilectio.At per contrarium,ſi iugales malè ſe adinuicem habuerint,oh quam inteſtinus dolor,oh quam odium peſſimum inter
57 coniuges permanent,quod nil peius excogitari poteſt. veh autem homini illi cui talis ſors contingit,nam nedum veritatem deponerent,ſed quicquid ad perditionem alterius ex ore poſſet exire, non tacerent,& quidem ſi quis vellet pulchrum tractatum ſcribere de compatibili,& incompatibili,ſtudeat huiuſmodi habere vxorem.
58 Pone modò quod maritus accuſauit quendam propter adulterium per vim commiſſum cum eius vxore. & prætenſus adulter ſe obtulit ſtare dicto.d.Mulieris quæ in iudicio conſtanter negauit, an adulter dicatur exculpatus & exoneratus ſufficienter à dicta imputatione adulterij,& videtur dicendum quod non, quia ipſa mulier dicitur ſocia criminis, & tractat de ſe exoneranda, & ſicuti teſtis in ſua cauſa alio non docto,non facit fidem præſertim ſi vltra querelam aliud obſtet, & de conſenſu partium non ſit receptum, vt ſtandum ſit dicto d. vxoris. ſed quod Iudex debeat ei ſimpliciter credere nec pro nec contra maritum,non eſt iure cautum. vt ſentiũt ſupradicti.Doc.d.l.2. & in l.etiam.C.de teſt.& Cano.in d.c. literis. extra eo.de teſt.Hip. pract.cri.§.reſtat.n. Sed quia mulier non eſt accuſatrix. immo per vim dicitur in querela cognita talis exculpatio ſimul cum probatione quod accuſatus ſit bonæ vocis & famæ prodeſt ad liberandum inculpatum. ſecus vt mox dictum eſt, ſi vltra querelam eſſet etiam aliquod inditium natura probatio bonæ famæ non eſſet ſufficiens ad liberandum inculpatum. maxime in huiuſmodi Delictis quæ occultè fieri ſolent. Clar.§.Adulterium.dixi š.par.antecedenti n.189.& vi.Alex.conſ.24.ſub n.15.vo.2. Sed quid ſi vxor nedum negauit,verum dicat fuiſſe cognitam carnaliter de

ter de eius bona voluntate & nõ per vim vt in querela ? dico quod
tollitur illa qualitas per vim,& ſolum remanet probatum ſimplex
adulterium à quo non excuſatur. Marant.diſput.57.n.5.maxime qñ
maritus reuocãdo iniuriam ad ſe accuſat,quia ſibi dicitur facta, nec
per conſenſum vxoris fit remiſsio, quia vir eſt caput mulieris. late
Gugliel.Bened.in c.Raynutius.verſ. cuidam Petro tradiderunt. ſe-
cunda par. n.41.& 45.& quãdo vir reuocat ad animum ſuum iniu-
riam & quærelat Adulterum,& exonerat vxorem propter illã clau-
ſulam quod per vim cognita fuerit, Hoc aliud non eſt, niſi cornua
oſtẽdere. & ideo, mulier affectat illud verbum per vim.& teſtes cir-
ca vim poſſent faciliter ſe decipere,quia vſus mulierum eſt eſterio-
ribus fictionibus,oſtendere ſe pudicas,licet interiùs diligant quod
foris deſpuere videntur. & propterea nulla tàm fatua erit quæ adul
terium fateatur in iudicio. vt rem gratam faciat viro. quia ipſa luet
penas.de quibus.dixi ſ.n.186.in præcedenti par. & tot. tit ad leg.
58 Cor.de Adult.& Clar.d.§.Adulterium. Sed ad rem,omnes in hac
materia ſcribentes velle videntur,quod vbi aliter veritas haberi nõ
poſſit,tunc vterque ſit admittendus,tam pro quàm cõtra.dicto cap.
primo.& cap.cum peruenerit.de teſt.cog.l.quoniam.& l. ſi quando
in princ.C.eod.Alberic.in prima parte.n.31. Spec.§.1.verſic.quid ſi
aduerſarius & in 5.par.n.191.lit.Q. quamuis in §. de compulſione
teſtium ipſe Spec. contrarium videtur ſentire,ſed non ſine magna
vrgente neceſſitate,ipſe tales admitterem. & ſi admitterentur,eſſent
admittendi pro teſtibus,& informationibus leuibus, & adminicu-
lationibus ad aperiendam iudici viam, vt ad alias legitimas infor-
mationes deuenire poſſet, vt tenet Blanc.in repet.l.fin.n.322.ff. de
59 quæſtio.Foler. in ſua prac.crim.verſ.capiat informationem. nu.18.
Sed eſt controuerſa opinio.aliqui enim volunt,quod ij poſsint in
cauſa ciuili,cogi ad perhibendum teſtimonium, at in cauſa crimi-
nali,quod non poſſint cogi,ſed tantum admoneri, ſecundum Cano.
in cap.ex parte. extra eo. uerũ interpretũ ciuilis iuris ſententia eſt,
quod non ſint vllo modo cogendi,per tex.in l.etiam.C.eo.& ibi gſo.
& Bal.& alij,quam opinionem tenere ſicuti peccatum non eſt, ita
etiam tutius agetur,ea ratione, quia multũ pollet inter eos amor,
vel odium, vt dixi. & ita habetur per Angel. de Peruſ. eod.tract.n.
26. Ant.Gomeſ.in cap.12. delictorum. num.23. vbi inter alios di-
ſtinguit,quod ad defenſam poſſunt compelli, tenet ẽt Bal. in rubr.
ff.de teſt.cog.cir.fin.ad offenſam autem minime,& Bal.diſtinguit in-

ter cauſam criminalem,& ciuilem, ſed Specaliam tradit diſtinctio-
nem,& dicit aut alter coniugatorum meticuloſus eſt, & tunc com-
pellitur, aut potens,& audax,& non compellitur. ſed re vera mihi
videtur, hoc eſſe Mariam Rauennis quærere, cum nec ſpontè, nec
coactè debent admitti, niſi valde magna vrgente neceſsitate, in illis
ſcilicet caſibus in quibus, propter enormitatem delicti, etiam ſuſpe-
cti admittuntur, quos recenſet Clar. dicto §. fin. quæſtio. 24. ſciendũ
eſt. vbi citat Ant. de But. in cap. tertio lo. de probat. dicentem, hoc
habere locum, quando veritas, neque actu, nec habitu aliter haberi
poteſt, vnde notatur, quod non ſufficit veritatem, aliter haberi non
poſſe, ſed oportet apparere, quod niſi per huiuſmodi teſtes, aliàs in-
T habiles haberi non poſſit. vi. Capell. toloſ. q. 3. vbi videtur tenere
quod maritus admittitur contram vxorem. vi. Addit. 161. & Bal. &
Doct. in l. parentes C. de teſt. vbi in ijs in quibus fides domeſtica nõ
eſt ſuſpecta, vt in actibus volũtariæ iuriſdictionis iſti & ſimiles poſ-
ſunt eſſe teſtes. & quod dictum eſt de vxore, idem dicitur de ſponſa
Alber. de malet. eo. tract. c. 2. n. 3. Gabr. com. concl. de teſt. concluſ.
16. Maſcar. de probat. concluſ. 1420. lib. 3. idem ĩ omnibus alijs qui
amore carnali nimis aſtricti ſunt, vt de Concubinarijs, & Amaſijs.
Bal. & alij in d. c. in literis. extra de teſt. Maſcar. de probat. concl. 533
n. 8. lib. 3. & ſicut ex cauſa nimij amoris repelluntur, ità, ſi facta erit
ſeparatio thori, quia odium inteſtinum oritur. vt ſup. dixi. Quiſnã
profectò eſſet, qui in teſtem, vel pro, vel contra virum, caram produ
ceret vxorem, & econtra, & quod dictum eſt de vxore, ampliatur ẽt
60 procedere in ſponſa. Alberic. eod. tract. n. 3. par. 1. Bal. in l. etiam. C.
eo. quæ ampliatio extenditur ad eam ſponſam, quæ de recenti ma-
trimonium conſummauit, ſeu Bellinum ſponſi prima vice guſtauit,
61 & quamuis idem de concubina videtur teneri magis communiter,
nihilo minus propter amorem laſciuum, & infamiam non ſunt ido-
nei teſtes, niſi in illis caſibus, in quibus ad faciendam aliqualem in-
formationem, & in ſubſidium admittendos eſſe dictaret neceſsitas,
vt in crim. læſ. maieſt. hæreſis, & ſimoniæ, per Clar. vbi ſ̃. q. 24. verſi.
ſciendum. & per tex. in cap. tanta. & cap. licet. extra dẽ ſimo. Alex. cõ-
ſil. 11. n. 2. vol. 1. vbi de meretrice loquitur. in contractibus verò &
in vltimis voluntatibus eſſent tanquàm teſtes, in cauſa propria: ideo
62 nullo modo adhibendi per ſupradicta. Sexto, quæro nun-
63 quid ſocer, pro vel contra generum teſtis idoneus ſit, & econtra,
quandoquidem loco filij gener reputatur. l. qui parentes. ff. ſolut.
matrim.

matrim.Maſcar.de probat.concluſ.839.vo.2. quo in caſu diſtinguẽdum eſt,aut quæritur nunquid ſpontè alter horum poſſit perhibere teſtimonium,aut nunquid cogi poſſit,vtilis eſt quidem talis diſtinctio. nam ſi non poteſt cogi conſequenter,nec debet inuitus admitti,niſi prout infra,& ſi producatur,nec à parte oppoſitum ſit, nihilominus debent admitti,& in hoc iudex defectum partis non ſup plet vi.ꝫ.n.118.lit.M.at ſi poſſunt cogi,& aduerſarius opponat, eorum dictum non tenet,quia iſti comprædenduntur ſub diſpoſitione dictę l.lege Iulia.vbi glo.& in l.inuiti. ff.eod.vnde idem iuris eſt de
64 ſocero,& genero,quod de patre & filio.glo.d.l.teſtis. ff.eod.Bart. in d.l.qui teſtamento. §.quicunque.de teſta.& eſſe commu.opinionem teſtatur Felyn.capit.in literis. extra.eod.Ancha.conſ.63.colu.3.Sed mortua filia fortè admitterentur,tanquam de medio adempta ar. à cauſa ceſſante,& per ea,quæ tradit Barto.in dicta l.etiam.n.5.C.eo.
65 Nec vllum eſt dubium,quod mortua filia,amor ſoceri erga generũ valde diminuitur,propterea quod ſtatim deuenitur ad materiam Infortiati,in titulo ſolut.matrim. vel ſi moriatur filius, ſocer cadit ab amore nurus,præſertim quando ad ſecundas conuolat nuptias,
66 hinc eſt quod mulier tranſiens citò ad ſecundas nuptias, ali nõ debet in domo viri defuncti,ſed ſtatim atque ſecũdo viro nubijt eijci debet, de domo primi viri, & aliàs olim propter hoc patiebatur pœnas,de quibus text.& Doct. in l.prima. & ſecunda. C. de ſecun. nupt.hodie verò ſunt ſublatę per ius Cano. cap.fin.extra. de ſecun.
67 nupt.in hoc autem non inuenitur correctum. Quinimmo fauore matrimonij,& vt matrimonio facilius coniungantur adſunt ſtatuta in multis partibus Italiæ,pręſertim Papiæ,de lucris matrimonialib⁹,quibus cauetur mulieres ſecundo viro nubentes,poſſe totã dotẽ dare,nec teneri relinquere filijs primi matrimonij, quidquam,de cuius ſtatuti intelligentia, vide Bart. in l. hac edictali. C.de ſecun. nupt.Ro.conſ.44.Soc.conſ. 52.vol.3.conſ.35. vol. 4. Phanut. tract. de lucr.dot.glo.5.Craſſ. vlt.volun.§. ſucceſſ.ab inteſtato.qõ. 37. Cephal.conſ.229.Iaſ. & Dec. in auth.præterea. C. vnde vir, & vxor.
V Quid de priuigno contra Nouercam & è contra,iſti non debent admitti vllo modo,nam ſunt peioris conditionis ad inuicem fratrib⁹. Bal.in l.affinitatis.C.commu.de ſucceſſ. & mortuo communi Patre diſſoluta dicitur affinitas,immo etiam in vita patris. Vnde dici ſolet Cornix albeſcit quando ſancta Nouerca quieſcit. vt notat.Borg. tract.de Vſufr. mul.relic.n.138. fo.325.& in tantum eſt verũ quod

Digitized by Google

Priuigni dedignantur vocare Nouercas per nomen venerandum & honorabile (vt decet) etiam filios erga Matrem licet priuignos quia honor eſt honorantis, & eo magis quando Nouerca eſt vxor viri excelſi & perſonæ egregiæ, vxor enim radijs viri illuſtratur. Menoc. d. Arb. iud. caſ. 70. Dec. in l. femine. n. 7. de reg. iur. tex. in l. mulieres. C. de dignita. lib. 12. & vxor Doctoris & Militis debet Domina appellari vt inquit Dec. vbi ſ. Hodie contrarium compertum eſt. Nam Priuigni Ancillas vocant Dominas, & Nouercas abſq; vllo honore ſed ſimplici nomine. vnde verſus, *Canis Triuigno latrat. dum Cata pelle non valet.* & redeundo vnde digreſſus ſum, teſtes conſanguinei nō admittuntur niſi qñ veritas aliter haberi non poſſit ab alijs non conſanguineis, item in omnibus caſibus criminum exceptuatis & in caſibus attrociſsimis, Item ad defenſam. ſecundum Ciard. §. fi. q. 24. verſ. ſciendum. verſ. ſcias. & verſ. vide etiam. & in hoc multum verſatur religio Iudicis ſicut in tota iſta materia. Nam quandoque quis eſt conſanguineus (ſed remotus valde) & quandoq; plus operatur bonus amicus quam malus conſanguineus. Item probitas & integritas cōſanguinei vel affinis poſſet eſſe tanta vt abſorbeat oēm ſanguinis aut parentelæ ſuſpitionem & vi. ſup. in 1. par. circa fi.

68 Septimo, quæro an ſocius criminis, pro ſocio teſtis eſſe poſſit, & regulariter dico non poſſe. tex. eſt in l. fin. C. de accuſat. in cap. nemini. 15. q. 3. & eſt communis opinio. teſtatur Anto. Gom. trac. delictorum. Tom. 3. cap. 12. n. 16. car. mihi 366. vbi ait in fin. d. num. 16. quod in illis delictis, quæ veriſimiliter nō poſſunt cōmitti abſq; ſocijs, tunc ſocius criminis, poteſt teſtimonium perhibere. per l. prouinciarum. C. de fer. vbi glo. & Doct. communiter in d. l. fin. quæ ſupradicta regula fallit, pariter in crimine læſæ maieſt. capit. 1. de cōfeſſ. Item in crimine hereſis. c. r. & c. in fidei fauorem. de hæret. lib. 6. item in crimine falſæ monetæ. l. 1. §. 1. C. de fal. mon. item in crimine ſimoniæ, eſt gl. in c. 2. de teſt. vnde verſus.

Per teſtem ſocium ſceleris ſimonia probatur.
Muneris, & ſceleris teſtis ſocius reprobatur.

Et vide Alber. eod. tract. n. 65. cap. 4. car. 403. vbi inquit ſocium criminis admittendum, ſi ſit ſocius tantum criminis, & non muneris, X concurrentibus alijs adminiculis, & quando veritas aliunde haberi non poteſt at ſocio Mantuæ creditur ad conuincendum ſtante ſtatuto. ſub rubr. de probat. ſtat. 9. Marſ. in rubr. de fideiuſſ. nu. 369. Viui. co. op. n. 264. & quod in alijs criminibus ſocius criminis, non eſt

eſt interrogandus de alio ſocio, quia alias non eſſet ei credendum, quod eſt notandum, quia ſæpenumero euenit, in teſtem dari ſocium ſocij criminis, cuius dicta totam fiſci intentionem deſtruunt. & tra-
69 dit ipſe Alberic. formam qua ſi accuſatus vult opponere cõtra alios conſocios criminis poteſt ei reſponderi, dico vos non poſſe probare contra me; quia tale crimen commiſiſtis, de quo nunc agitur, & of-
Y fero me probaturum. dicã ĵ. practica autẽ quando examinatur ſocij criminis, vt in principio præcedat in ſcriptis proteſtatio videlicet ꝙ quis examinetur tanquam teſtis quo ad alios, & principalis quo ad ſe: & ſub ſimili forma debet iuramentum præſtari de veritate dicenda tam pro ſua cauſa quam tanquàm teſtis contra alios, alioquin ſi ſimpliciter iuraret, non probaret quo ad ſocios nominatos. Marſ. pract. §. Diligenter. ſub n. 06. verſ. modò in propoſito eſt etiam no. quod perſona leuis infamata poteſt cõuinci à Socijs criminis ſi ſint concordes. vt putà duo publici latrones contra eque publicũ latronẽ, Gom. c. 12. n. 18. alioquin ſi diſcordarent oẽs, etiã ꝗeſſent centũ non faciunt niſi vnum inditium ſolum. foller. pract. cri. in frangens pacem. n. 132. & iſti ſocij ad hoc vt contra alium Socium fidem faciant, ſunt recipiendi cum tortura. Boſſ. tit. de Indic. añ. tortu. n. 151. Clar. §. fi. q. 21. verſ. ſcias etiam. & q. 25. ver. 1. & ſeq. & dicam infra n. 100. & vi. Soc. Reg. 517. fall. 3. Etſi faciunt inditium ad torturam, non tamen ad condemnandum. Saly. in l. fi. C. de Accuſat. Dec. conſ. 189. letatus ſim. quod Marſ. adducit. d. §. Diligenter. n. 68. & n. 154. vbi ſi ſocius non ratificat ext. torturam non facit inditium. Gomeſ. var. reſſol. tit. de Delic. c. 3. ſub nn. 58. d. c. 12. n. 16. & ſocius criminis poterit torqueri etiam quod pęna eſſet pecuniaria. vt in 3. par. n. 141. In cauſis autem ciuilibus ſocius poteſt pro alio teſtificari, qđ intellige vt per Spec. in §. 1. verſ. quid ſi. & Are. conſ. 61. in cauſa. latiſſimè farinac. tract. crim. q. 43. per to. vo. 2. Chircoui. com. opp. cõcluſ. 38. 39. & 40. Cent. 111. & in Criminibus exceptis admittitur Socius criminis etiam ſine tortura. Maſcar. de prob. concluſ. 857. n. 8. & 33. lib. 2. vbi loquitur in crimine Hereſis, ſed tutius eſt adhibere torturam maxime huiuſmodi ſceleſtis hominibus. Plot. in l. ſi quis n. 144. verſ. ſocius. & in materia furti ob huius delicti frequentiam, fur facit inditium contra furem vt ſup. de publico latrone. & vi. ĵ. in 3. par. ſub. n. 43. lit. F. vi. in hac materia Socij criminis. Baiar. ad Cla. §. fi. q. 21. verſ. ſed pone. vbi plures allegat. & omnino Maſcar. d. probat. concl. 1311. & 1357. vo. 3. & in materia falſæ monetæ vi. Deciæ.

tract

tract. crim.tit.de attroc.& ſing. c.falſ.ma.cap.24. ſed de conſuetu-
dine facit inditium., Bene verum eſt, quod ab iſtis conſocijs
70 criminis abſentibus peti ſolet ſaluus conductus, qui publica fides
dicitur,& iudex pro veritate habenda illum concedere poteſt,per
Bart.in l.is qui reus.de publ.iud.quod intelligendum eſt,vt per Sa-
ly.in l.indulgentiam.C.ſeu.paſſ. qui dicit tunc concedi debere, qñ
71 iſte ſocius adhuc non eſt bannitus, aliàs à Principe tantum conce-
ditur,quia iudex functus eſt officio,& iuriſdictione ſua, quo ad il-
lum,& ita tenet Boſſ. in tit.de citatio.n.39.& in tit. de remed. iuſt.
contra ſent. n.58. dicam j.in tract.Brachij Reg. n. conceduntur
pariter iſti ſalui conducti alijs etiam, qui non ſunt conſocij crimi-
nis,ſed propter aliud ſunt cõtumaces,de quo vide Claud.tract.clau-
ſul.clauſula nihil innouari ſecuritate pendente. & Ang.in l.vtimur.
ff.de ſepul. violat. & licet ſaluuſconductus non deberet concedi
cum alterius damno,vt in l.2.§.ſi quis à principe.ff.ne quid in loc.
publ.tamen non ſeruatur,vt inquit Mar.Laud. in tract. cri. læſ. ma-
73 ieſt.quæſt.6. vbi etiam dicit,quod frangens ſcienter ſaluum cõdu-
ctum tenetur leg.Iul.maieſt. & ad hoc vide Hipp.Bonacoſſ. in ſuis
quæſtio.crim.in verb. ſaluusconductus.& Menoch. de arb.iud. caſ.
336.337. & 338. vbi latè & nouiſſime in practica. & vide Iuliũ
horium à Sancto Geminiano in quodam ſuo criminali opuſculo.fo.
76.vbi ait,quod debitor fiſci ad perhibendum teſtimonium præ-
ſumitur habere ſaluumconductum, quod re vera non eſt in practi-
ca receptum,nec Clar.ab eo allegatus.q.32.verſ.tu ſcis. & q.34.ver.
allegatur. hoc dicit,caueat igitur teſtis debitor, vel Bannitus, aut
delinquens de non comparendo abſq; ſaluoconductu expreſſo, à
Principe,vel à iudice obtento,iudex enim concedere poteſt teſti-
bus ſaluumconductum.C.hortamur. 4.q.9. & vi. D. Menoc. de ar.
iud. q.81.& caſ.337.& Magalot.in ſuo tract. de ſaluoconductu.
74 Octauo, quæro an infamis infamia canonica,hoc eſt ille qui eſt in
peccato mortali poſſit eſſe teſtis,& glo.in l.3.§.lege Iulia.ff.eod. tit.
noſtro,tenet quod non,quæ communis videtur,per Io.Cror. eod. tr.
n.50. & quattuor per eum recenſentur opiniones, tamen ex gene-
rali abuſu admittuntur à conſuetudine,quod vere non eſſet con-
cedendum, vt tales verecundia tacti emendarentur abſtinentes à
75 malo,& facerent bene. vt iura omnia volunt,& no.glo.in l.iuſtitia.
§.iuris præcepta. de iuſt. & iu.nec ſufficit eligere bonum, niſi etiã
amplectatur iux.illud Ouid.Metamorph. & cum quis ſaltem no-
mine

Digitized by Google

mine Chriſtianus reputatur,non eſt credendum, quod nunquam conuerſus ſemper in peccato mortali extitat. intellige de corrigibili & penitente,ſecus in ſolito peccare, vt de eo qui eſt ſolitus litigare. 3.q.5.c.quia ſuſpectus. Caſſà.conſuetu. Burg.tit. des iuſtices.§. fi.n.9.& ſubintelligitur quando veritas aliunde haberi poteſt & quando eſt diffamatus,tanquam publicus peccator,uerum eccleſia ſancta orat pro humana fragilitate. vt in lib.Macab. In dubio.n.
76 quilibet præſumitur bonus. vul.tex.l. meritò.ff. pro ſoc. & nullus præſumitur immemor ſuæ ſalutis.no.in l.vltima. C. ad leg. Iul. in l. repet. At aſſeſſores bene interrogant teſtem, ſi eo anno fuit confeſſus peccata ſua,at ſi reſponſum acceperint,quod non,per hoc circa dictum vim non faciunt,quod non laudo,ſi verò reſpondetur,quod
77 ſic,tunc talis,à tali infamia canonica purgatur, quia angelicum eſt emendare,aliqui volunt hoc onus potius eſſe iudicis eccleſiaſtici, iux.illud,elegi vos de mundo,vt curam habeatis,& fructum faciatis, ſed quo ad propoſitum noſtrum qui teſtem vellet arguere de
78 peccato,prius lapidem accipere deberet,cum nemo ſine crimine viuat,no. glo.in uerſic.conſtans. Inſtit.de iuſt.& iu.& habetur apud Ioan.cap.8. & facit illud vulgare,carere debet omni vitio, qui in alterum dicere paratur.& quamuis opinio Cano. in cap.ſuper. eod. tit. & in cap.teſtimonium. extra eod. ſit,quod tales infames repellendi ſint à teſtimonio, tamen vt dixi generalis abuſus eos non repellit.aliqui etiam uidentur facere differentiam inter peccatum mortale continuum,& frequentatum,& non continuum,puta lapſum propter fragilitatem,vt Felyn.in cap.inquiſitionis.n.14.de ac-
79 cuſat. quem refert Clar.§.fin.q.24.verſic. quæro nunquid. mihi videtur bene loqui in primo caſu,propter malum habitum hominis
80 obſtinati,qui omnino eſt reijciendus à teſtimonio, in ſecundo caſu, quia humanum eſt peccare,fragilitas eum excuſat,&p hæc ſemper animum ſuum mouere debent iudices in quolibet caſu, & quibuslibet perſonis,an ſcilicet ſint ſolitę delinquere peccare,& deierare.
81 Nono,ſequitur videre an infamis infamia iuris in teſtem ſit admittendus,& dico,quod regulariter,nec in ciuili, nec in criminali admittitur,facit primo tex.in l.prima.ff.de ijs qui not. infa. & communem hanc opinionem firmat Clar.§.fi. q.24.verſic.item infamis, nepos à mōt. Alba.eodem tract. n.24. quæ procedit quotieſcunque aliter veritas haberi poteſt,ſecus in ſubſidium admitti debere, inquit Bar.in l.prima.C.de ſum.trinit. & fide cath.in criminibus autem læſæ

tem læſæ maieſt.hæres. & ſimo. indiſtinctè admittuntur. in cæteris
82 non admittuntur niſi cum tormentis. vt ℨ.n.97. per Boſſ.in tit. de tortura teſtium,n.3. quicquid dicit And.Barbat. eod.tract. n.15. cũ ſeq.ſed ſi ob vnicum delictum, quis ſemel condemnatus extitiſſet, hoc in caſu rigor non eſſet ita ſeruandus. ar. quod dicitur de fure, qui ob vnicum furtum non debet ſuſpendi, ita breuiter apud Aug.
83 ad Ang.de malef. in ver. & ueſtem cœleſtem. hic eſt,quod pro leui iniuria,quis non infamatur,ſicuti per grauem. quæ opinio communis eſt. Apud Fely.in cap.cum tu.n.9. de re iud.& tex.in l.ſcio, ff. de in integ.reſtitu. & in omnem caſum hoc iudici relinquitur conſide-
84 randum,qui iudex non curatur de minimis. ſed mira videtur alia limitatio,ad ſupradictam regulam,quæ limitatur non habere locũ, quando infamis contra æquè infamem admitteretur, & excommunicatus contra excommunicatum,& criminoſus contra criminoſũ. ita dicente glo. in l.tertia. §.lege Iulia, ff.eo.& multa dic t Iaſ. in l. 1.ff. de fer. & Marſ. in ſing. 112.incip. in ore duorum. mihi autem vſ cũ turpi turpia quærere, iux.illud nil Iudæus iudęo, nil doloſus doloſo l.ſi.diuus.ff.de dolo.facit Vulp.cõſ.84. n.5.& eſt de inimicis uindictam inimicorum facere:uel iuxta illud ait latro ad latronẽ. ſed ueritas eſt inueſtiganda amanda & ſperanda in Delictis. Marſ. pract. §.2. qõ.nu.15. & 16. Nam ueritas eſt mater iuſtitiæ ut inquit Bar. in l.libertini.ff.de ſtatu, hom.vi. ℨ.par.5.ſub n.241.& ideo opinor magis ueram ſententiam eſſe in contrarium,ut tenet glo. in
85 cap.teſtimonium. extra eo. & ratio eſt, quia iudex quantum fieri poteſt,debet inueſtigare ueritatem,non à perſonis maleuolis, & infamibus,nec ſuſpectis,ſed à fide dignis. ſecundum omnes criminaliſtas,præſertim Angel. de malef. in uerb. hæc eſt quædam inquiſitio. & ibi Gand. in uerſic. non quidem à maleuolis. pract. Pap.in for. inquiſitionis. eodem uerſic.non quidem. & Clar. §. fin. quæſt.6.uerſic.amplius. & uerſic.ſeq. & ſimiles infames iudex ex officio,parte nõ petente, repellere poteſt.glo.in ca.nulli.extra. de accuſat. Franc.Cur eod.tract. concluſ.24. Innoc.in cap.primo.extra de crim. falſ.quod intelligendum,ſecundum ea quæ ſupra dixi.nu. 77.cum ſeq. uerum odio malorum hominum poſſet tollerari quod infamis cõtra infamem admittatur. &ſi princeps reſcripſerit quod in inquirenda ueritate procedatur,nulla iuris ſolemnitate ſeruata tunc infamis infamia iuris admittitur. Abb.in c.dilecti. n.6. de iudic. Idem ſi dixerit remota ſolemnitate facti,infamis facti admit-

titur.

Digitized by Google

titur, ſed ſi dixerit procedatur abſq; ſolemnitate iuris & facti tunc infamis iuris vel facti admittitur. vi. Bar. in l. cum lege. de teſta. vbi Gloſ. & Docto. & Viui. cc. op. ver. infamis. Afflit. conſtitu. pena carc.

86 n. 5. & 8. Decimo, quæro nunquid infamis infamia facti teſtis eſſe poſſit, & ij ſunt lenones, meretrices, vſuratij publici, ſerui, & ijs ſimiles. & Andr. Barbat. in ſuo tract. n. 21. vſque ad fin. tres recenſet opiniones. Prima eſt Anto. de Butr. in l. ob carmen. §. pen. ff. eod. qui vult in cauſa criminali hos non eſſe admittendos, niſi in ſubſidium, & cum tormentis, quam opinionem teſtatur communem Clar. d. qō. 24. verſic. item infamis. ſecunda opinio fuit glo. in §. ſi verò ignoti. Authen. de trien. & ſemiſ. quæ indiſtinctè videtur velle, quod cum tortura admitti poſſint. tertia opinio eſt alterius glo. in l. cunctos populos. vbi Bart. n. 12. & alij. C. de ſum. trinit. & fide catho. ex qua ſimpliciter admittuntur. quarta op. fuit eiuſdemmet Barba. & mouetur per glo. in l. Caſſius. ff. de ſenato. & per alia iura, & dicit, quod in cauſa ciuili ſint repellendi, & hãc opinion. dicit tenere antiquos & mod. Docto. vt ibi per eum. n. 23. Quæ quidem opinio eſt contraria opinioni. Spec. in §. primo. verſic. item quod eſt infamis, & pro quo vti pater practicæ teneo, coadiuuante doctr. Bart. §. 2. in authen. de teſt. qui dicit, & ſi de iure ciuili repellantur, tamen ius Cano. tenet non eſſe repellendos, tam in ciuili, quam in criminali cauſa ciuiliter intentata. per tex. in cap. teſtimonium, cum glo. eod. tit. noſtro. quinta op. fuit Card. qui negat vtroque caſu eſſe admittendos, vt idem recenſet Barba. ſub n. 19. ſexta op. fuit Cyn. & Alber. per l. primam. C de ſum. trin. & fide catho. dicens eos repelli à iudicando, non autem à teſtificando. ſeptima op. fuit quorũdam Doct. quos refert Anto. de Butr. in dicto cap. teſtimonium. extra. eo. diſtinguentium, aut infamia ortum habet à delicto de quo conſtat, & tunc non admittitur infamis, aut traxit originem à carceratione, vel à iuditis repulſione, & tunc in ciuili tantum admittuntur. octaua op. fuit Bal. in d. l. prima. C. de ſum. trin. & fide cath. qui vult non eſſe admittẽdos, propter infamiam, quæ ipſo iure cadit in homine, & hoc in ciuili cauſa, ſed in criminali, tenet eſſe admittendos, non vt teſtes idoneos, ſed ad aperiendam iudici viam, quando aliter veritas haberi non poteſt, quæ quidem opinio de iure procedit, de conſuetudine aliter obſeruatur, quia non attenduntur huiuſmodi ſubtilitates, nec in ciuili, nec in criminali, licet veritas aliter haberi poſſit, ſed ad coadiuuandum dicta aliorum, & ad euacuandum proceſſus huiuſ-

 modi

Digitized by Google

modi teſtes cum tortura, video ſemper admitti. & ſupradictarum Doct. opiniones qualibet fundata eſt in iure, ſed non qualibet eſt
87 tuta, nec eſt inconueniens ex multorum opinionibus adhærere magis vni, quam alteri, quando omnes ſunt diuerſæ, Bald. in cap. primo. §. iudicis. n. 4. de pact. tenen. in vſi. feud. & in l. obſeruare. §. proficiſci. q. 30. ff. de offic. pro con. & legat. Abb. cap. 1. n. 15. de con-
88 ſtitu. & vide Soc. reg. 415. qui vult hos in quatuor caſibus eſſe admittendos. primo. in crim. læſ. maieſt. ſecundo quando infamia alterius eſt detegenda. tertio cum à ſuperiore eſt diſpenſatum. quarto in ſubſidium cum tormētis, quorum caſuum meminit in propoſ. Menoch. de arbit. iud. quæſtio 27. n. 7. & ibi allegat Soc. reg. 416. ponentem affirmatiue, quod infames indiſtinctè admittantur, & quomodo procedit declara, vt ibi per Menoc. d. q. 27. Ipſe autem
89 has ponam recolectas conſiderationes. Primo, conſiderari debet qualitas cauſæ, an grauis, vel leuis ſit, qualitas negotij, an periculū ſit in mora, ſi per tales infames teſtimonium non perhibeatur, an huiuſmodi infames examinentur ex officio, vel ad inſtantiam partis, an in præparatoris, aut in præparato, & an tales ſint notorij infames, vel eorum infamia apud paucos innoteſcit, & an ex loco, & conſue-
90 tudine, tales neceſſario admittūtur, quoniam illa conſuetudo, quæ in vna prouincia eſſet mala, in altera videtur fortaſſe bona & approbabilis, vt eſt in ciuitate Ianuæ, in qua videtur permiſſum, quod iuuenes maſcherati alloqui poſſint cum qualibet ex mulieribus, per ſpacium duorum, & trium horarum. quid dicant modo, ipſi ſciunt,
A & Deus ſcit. tamen paulatim abijt in deſuetudinem auxilio Diuino at mala conſuetudo excuſat. Ludo. Ro. ſing. 20. incip. conſuetudo. Marſ. pract. §. quoniam. num. 97. tamen ſi excuſat, non eſt
91 obſeruanda contra bonos mores. Nam iudex qui teſtes recipit cuncta rimare debet, & ſi ei videbitur eos admittere, & non admittere poterit. ſunt tamen quidam iuuenes ſanguine nobiles, qui nimia laſciuia ducti, & à malorum hominum conuerſatione ſubducti, quandoque degenerant, ſed pęnitentia ducti, ad bonos mores conuertuntur, iſti quidem non æquè ad inſtar aliorum infamia notatorum ſunt repellendi, ſed eorum teſtimonium valere decet arg.
B eius, quod dicitur de filio prodigo, Et eſt de mente Bart. ac aliorū in d. l. cum de lege. vbi etiam gloſ. ff. de teſta. & quando veritas aliter haberi non poteſt etiam infames admittuntur, vt ſ. & in omnibus criminibus exceptis. Maſcar. de probat. concluſ. 464. fallit in teſte infami.

infami & pecunia corrupto. Spec. eo. tit. §. 2. ver. quid ſi recepit, quia iſte dicitur falſus, & tenetur pęna falſi, etiam quòd pecuniam receperit pro dicẽda veritate, tex. cum glo. ſing. in l. diuus, col. penult. ff. de re iud. Vant. de nullit. ex defect. proceſſ. n. 138. dixi ſ. n. 65. in 3. par. Sunt etiam aliquę perſonæ non infames per delictum, aut per ſententiam, ſed ab operibus eorum. vt Lenones, Meretrices, Barri, & huiuſmodi de quibus ſup. n. 86. Item Nauta, caupones, ſtabularij. tot. tit. naut. caup. ſtab. contra quos ius præſumit, tamen in iis quæ in ludo, in poſtribulo, in caupona, Naui & ſtabulis geruntur, Item quando veritas aliter haberi non poteſt, licet alibi ſecurum ſit delictum, poſſunt in teſtes recipi. per l. quoties. C. de Naufrag. lib. 11. & Plot. in d. l. ſi quando. n. 144. C. vn. vi. Cor. conſ. 181. viſa. in 3. par. Fely. in c. ſuper ijs in fi. vlt. col. de Accuſat. Soc. reg. 415. D. Menoc. de arb. Iud. q. 27. Marſ. pract. §. Diligenter. n. 124 & etiam creditur infami qui exercet plebeium officium deponenti circa eius officium. Port. concluſ. 5. lib. 1. Prętereà Bamniti ob turpem cauſam infames dicuntur infamia facti. Nell. de bamnitis. p. 1. 2. temp. ſub n. 49. & 50. iſti non admittuntur niſi in criminibus exceptis. leſ. Maie ſtatis, Hęreſis, Simoniæ, & Aſſaſſinij, falſæ monetæ, falſificationis ſigilli principis, ac vſurpatæ iuriſdictionis, ſed cũ medela torturæ. Sed nunquid bamnitus reſtitutus à Principe dicatur famam recuperaſſe, adeo vt teſtis idoneus dici poſſit, videtur quòd ſic per tex. in l. 1. §. lege. de teſt. Alex. conſ. 147. n. 11. vo. 7. verum diſtinguendum eſt aut rebamnitus cancellatus eſt à bamno, quia ſoluit penam, & tunc non dicitur reſtitutus ad famam, aut eſt reſtitutus ob gratiam Principis, tunc recuperaſſe famam dicitur, pulcrè Alex. conſ. 112. vo. 2. & Nell. de Bamnit. 1. par. 3. temp. Quid ſi fuerit bamnitus ex cauſa leſæ Maieſta. & poſtea reſtitutus. vi. Bal. in c. licet vniuerſis. de teſt. & Doct. in l. cancellauerat. ff. de ijs quæ in teſta. delent. At D. Sforz. od. in ſuo eleganti tract. de reſtitu. in integ. q. 96. art. 1. n. 7. aliter diſtinguit, quod ſi quis ex cauſa falſi, iã fuit bamnitus, ex grã Principis non erit idoneus teſtis, ſecus ſi ob aliã cãm fuit bãnitus. & ſola cõtumacia nõ infamat. Vlterius ſi quis erit infamis & inimicus etiã quod veritas aliunde hêri non poſſit, nõ eſt admittendus teſtis ſed ſolum poſſet aperire viam iudici ad inquirendum. Boſſ. ti. de Inquiſitio. n. 55. & 56. Alciat. conſ. 398. fely. in c. ſuper eo. de teſt. dixi ſ. in prima par. n. 22. & in hac par. ſub n. 68. Exules verò in cauſa ciuili, & in loco vbi quis non eſt exul ſunt teſtes idonei dũ-

modo non patiantur alias exceptiones. c. ſuper. il primo de teſt. vbi Fely. n. 4. Bal. in l. 1. n. 17. ff. de Hered. inſtitu. Item in cauſa criminali quando eſt bonæ vocis & famæ. vt in ſi. 3. par. ſub n. 222. & vi. Clar. in § ſi. q. 66. verſ. præterea, vbi diſtinguit. & ibi Baiard. nouiſſime & poſtremò ſcias quod ſi produxi teſtem infamem contra te non poſſum quidẽ repellere prætextu infamię illũ cõtra me in alia cauſa Spec. de teſt. §. ſepe. n. 7. & ibi add. lit. C. & D. niſi poſt primã depoſitionem adhuc reddiderit ſe infamem ob alia crimina. c. que-
92 madmodum. extra. de iur. iuran. & eſt pariter notandum, quod eſt differentia inter teſtes infames, & teſtes viles, nam infames in cri-
93 nalibus cum tortura dictum fuit admittendos eſſe, non idem dico de vilibus perſonis, quibus ex ſorte ſua, non ex malis operibus datum eſt vilia exercere officia, ſeu artes neceſſarias: Cephal. conſ. 238 vo. 2. At ſi in eorum examine, non ſubſiſtant, & modo negant, modo affirment, vel reddant iudicem ambiguum adeo, quod neſcit in quã partem ſui dicti inclinare, poterunt torqueri. iux. l. ex libero. & ibi Bar. ff. de quæſtio. idem. in l. cunctos populos. C. de ſum. trin. & fide cathol. Boſſ. eod. tit. de tortura. n. 2. & n. 12. vbi ponit exemplum quot modis teſtis vacillare dicitur, & n. 14. vbi diſtinguit inter cauſam ciuilem, & criminalem, & quando deueniendum ſit ad torturam eſt recurrendum ad eundem Boſſ. dicentem liberum hominem
94 non eſſe torquendum, niſi vacillet ſuper principali, & non ſuper emergentibus, vt diſtinguit Barto. in l. eos. ff. de falſ. & eſſe commu nem teſtatur Boſſ. ibidem, vt ſupra n. 31. item torqueri debet, quan do præſumitur ſcire, quod negat, & ita Barto. debet intelligi in dicta l. ſi ex libero. tenet Soc. in conſ. 235. col. 2. ſed ſi iſte teſtis caret alijs circunſtantijs idoneis, nullo modo facit inditium, etiam cum tortura. Bar in l. 1. §. ſi quis. ff. de quæſtio. Brun. de Indic. & tortu. q. 4. par. 2. n. 10. Fallit in Crimi. exceptis, videlicet læſæ Majeſta. Hereſ. & Symo. falſæ monetæ, aſſaſſinij, & ſimilium. & in tantum hoc eſt
95 verum, quod teſtis vacillans, etiam ſi conſtitutus eſſet in dignitate, eſſet torquendus, vt tenet Bart. in dicta l. ex libero, quem refert &
D ſequitur Boſſ. vbi ſupra n. 4. & 5. Clar. d. l. ex libero, & debet torqueri ſuper principali & non ſuper emergentibus ſecundum Bal. in l. eos. ff. de falſ. & de communi teſtatur Boſſ. de tortu. n. 12. vbi ponit quot modis teſtis vacillare dicitur. & n. 14. vbi diſtinguit inter cãm ciuilem, & criminalem n. 31. & Soc. conſ. 235. col. 2. verum ſi teſtis nolit reſpondere etiam circa acceſſoria & circunſtantias, poterit torqueri. Bal. in l. accuſationem. col. penul. C. qui accuſa. non poſſ.

& de hoc ꝑ.dicam. & dat limitationes ad regulam, quæ vult hominem liberum non eſſe torquendum. & vide Petr. Duaren. in regu. 190. ibi decuriões conſtituti in dignitate non debent torqueri, vbi dat decem ampliationes, & quatuor limitationes, hanc tamen de vacillante non ponit, ſed non ad vnguem, hæc omnia ſeruantur in practica partim ex paſſione, amore, aut vindicta iudicis, partim ex qualitate perſonarum, quæ degenerant, & partim ex facti qualitate, vnde tu iudex roga Deum, vt propitius ſit omnibus peccatorib⁹: & tu fiſcalis reſponde amen. Non carent maxima ſuſpitione teſtes qui per eundem præmeditatum ſermonem reſpondent verba ferè eadem proferrentes, quaſi duorum reſponſiones ab vno ore ꝓdeant Spec.co.ti. §.2. Et per quàm maximè redditur ſuſpectus ille qui dicit ignorare factum iamdiu ſecutum. ſed recenſet diem & horã, cum multis circunſtantijs vbi erat, quid fecit quod edit & bibit, quos ſermones habuit & cum quibus, nam licet quis non tenetur recordari de tempore, ſi tamen ait non recordari de facto memorãdo, & de non memorandis adamuſſim recordari dicat, veriſimiliter ſuſpectus eſt dixi. ꝑ. in 5. par. n. 151. ſicuti de eo qui dicit non recordari de facto recenti, vel ignorare id quod omnes alijs ſciunt, cum & ipſe veriſimile ſit ſcire, vt ꝑ. per diſcurſum dixi & ijs omnibus caſibus ſecundum qualitatem facti & perſonarum poterit deueniri ad torturam. Bru. de indic. & tor. q. 1. 2. 3. 4. & 5. in 2. par. Boſſ. tit. de indic. & conſiderat. ante tor. per to. & ſi vis veritatem inuenire cõtra ſuſpectos examinabis conſtitutũ, ſuper ab eo geſtis domi & foris tẽpore delicti, poſtea examinandi ſunt illi de eius Domo ac alij ab eo nominati, & ab eorum dictis videbis, an eorum depoſitiones cõuenientes erunt, & ex inde maxima inditia habebis, quãdo caſus erit difficilis probationis, occultus, & grauis, & aliter veritas haberi non poterit. quod in practica ſeruatur, adhibetur pariter tortura teſti vili, quando apparet ipſum eſſe mendacem. vt in l. vnius. §. teſte. de
96 quæſtio. Nam mendax omnibus eſt odioſus. ca. quærendum. verſic. quoniam. 2. quæſtio. 7. quod procedit in eo, qui perſiſtit in menda-
97 cio, tex. in l. prima. C. de falſ. quia tunc concluditur falſitas. Tyn. eod tract. cap. 2. n. 2. Item teſtis infamis torqueri debet, quando ex ſe ipſo mouetur ſponte ad perhibendum teſtimonium, quia reddit ur omnino ſuſpectus vt ꝑ. n. 98. Maſcar. concluſ 1368. vo. 3. idem ſi ſit vilis, & ignota perſona. §. ſi verò ignoti. & ibi Bart. authen. d teſt. verſic. feſtinantis, & Boſſ. vbi ſupra n. 9. ad quod videre iuuat pract.

Suac.

Stiac.in c.16. allegat.Marſ. in conſ.35. & Alex.conſ.91. in 4.vol. ſed hoc in caſu potius repellendus, quam torquendus eſſet, niſi in ſubſidium aliquid veritati proximum ex eo haberi poſſit, & veriſimile.
98 nã q veriſimile non eſt, falſitatis imago eſt. Rebuff.eod.tract. n.64. Felyn.in cap.quia veriſimile. de præſumpt. ſed per hoc non plena eis datur fides, vt no.glo. in l.cum probatio.ff.de probat. & Tynd.
E eod.tract.n.40. Plot.in l.ſi quando n. 392. Menoc. de arb. iud. caſ. 85. vbi exemplificat quæ dicantur veriſimilia & quæ non. & veriſimilitudo eſt cognita naturæ Crauet.de Antiqui. temp.p.1.n.213. & quod veriſimile non eſt ſaltem arctiores & clariores exigit probationes. Cephal. conſ.189 num.40. par.prima. tex.in l. fi. ff. de eod. quod metus cauſa. idem intelligo, quando nimis coactè ad teſtificãdũ veniret. nã ea ratione, qua redditur ſuſpectus (ſi ſpontè veniat) non vocatus, eadem ratione, quando nimis coactè deponit, eſt tex in l.qui teſtamento. §.fi.de teſta. Ange.in l.fin.ff. quod met. cau. Spec. d.§.primo.n.97. idem ſi vocatus non expectaret iudicem illum interrogare, ſed feſtinanter deponeret antequam ei capitulum legeretur, vt 2.quæſtio.5. & Caſſa.in tit.de tor.cap.10. n.19. inter tract.
99 crim.diuerſo. car. mihi 416. omnia namque extrema ſunt vitioſa no.glo.in authen.vt deter. ſit nu.circ.princ.col.1.eſt tex.in l.ſolent.§.fin.ff.de offi.proconſ.& legat. & ita videtur velle Barba. eod. tract. ſub n.18.in ſecunda parte declarando Barto.in dicta l. cunctos populos.C.de ſum.trin. & fide catho. & in l.Caſſius.ff. de ſenatõ, & ex
100 ijs concludo teſtes infames infamia facti, & notatos nullo in caſu abſque tortura eſſe admittendos, qui verò non ſunt notorij, iſti in certis caſibus, de quibus ſupra admittendi ſunt cum tortura, & in certis caſibus abſque tortura, prout negocij qualitas, & perſonarum loci, & temporis cauſa popoſcit, qui verò ſemel per laſciuiam ceciderunt, & demum reuerſi ſunt (vt dicitur) ad bonas fruges, iſti in omnẽ caſum ſine tortura debent admitti quamuis de eis ſcriptũ ſit

Quem ſemel horrendis maculis infamia nigrat,
Ad bene tergendum multa laborat aqua.

101 quos verſus Barba. ponit vbi ſupra par.2.n.9. Qui verò ſunt viles
F & ignoti, Si per literas ſubſidiales ſint examinandi, aliquando ſolent depingi in cauſis arduis ex quo malam habent effigiem, & apud Hiſpanos dicitur. *Ayde puta mala chara tiene* pract.Stiact.c. 16.n. 103. & de phyſonomia pillis, ſqualore auribus & naſo lungis ac aducis habetur in quodam paruo tract comp. Theolog. &

tortura

tortura. eſt inchoanda ab eo qui eſt malæ phyſonomiæ, ſicuti ab eo qui habet malam denominationem. Bru.de indic.& tortu.q.5.n.55. in 2.par. iſti ſi vacillant, ſi ambigua dicant, ſi contrariantur, ſi ſponte ſe ingerant, ſi nimis coacte teſtentur, ſique feſtinanter non interrogati reſpondeant, ijs omnibus caſibus cum tortura admitti debent. Alias abſque tortura poſſunt teſtimonium perhibere, & valet corũ dictum, & ita æquitas ſuadet, & practicatur. Quis enim eſt arguendus de mala fortunæ, quæ ſuæ domi attulit miniſteria viliæ, quibus in ſudore vexerunt, vt mundare latrinas, lauare homines, ſpazzare camines, mangonizare lebetes, ſtagnare cãdelabros, reſarcire rupta, & rumpere ſolida, & de quibuſdam alijs, de quibus no.tot.tit.naut. caupo.ſtabula. ſi diuitum domi fortuna attulit aurum & argentum, laudent Deum diuites, & de eis ſoluant mercenarios, & eleemoſinã
102 faciant pauperibus. Non & iſti viles artifices partem ciuitatis faciunt? vt inquit Ariſt.lib.2. Politi. Nam ciuitas conſtat ex plebe, &
103 populo. Inſti. de iur.na.gen. & ci.§. plebs autem. cuilibet quærere panem datum eſt eo meliori modo quo poteſt. Mala quidem conſequentia fuit illa, eſt vilis, ergo, vt infamis cum tortura debet ad-
104 mitti. quid enim aliud eſt infamia, quàm nota quædam malorum operum, & verborum, vitam malam, habitu malo, quis ducens ſuſpitione, & ſcandalo annexam. cap. ex literis. & ibi glo. de homicid.
105 ſed vilem eſſe non refertur ad malos mores, quia compatibile eſt,
G quem eſſe vilem, & probum. eſt tamen verum quod à communiter accidentibus huiuſmodi perſonæ vna cum vilitate ſunt pauperes, de quibus dici ſolet *non è virtù, che pouertà non guaſti*. Ideo eis minus creditur. & propterea in materia probationum argumentum à communiter accidentibus valde concludit. Bal. in l. conuenticulam. C. de episc. & cler. & plura per Euerar. in ſua Cẽtu. loco 56. & ideo pauperibus & vilibus quibus regulariter non eſt credendum. fallit ſi ſint perſonæ bonæ vocis & famæ per ſupradicta, alioquin Pauperi non datur iuramentum in ſuplemẽtum probationis nec vigore ſtatuti de damno dato niſi expreſſe permiſſum ſit. & multo minus pauperi creditur. quando ſua culpa egenus factus eſt. Bal. in l. ſi quis teſtium. extra de teſt. Pariſ. conſ. 164. n. 2. Illuſtriſſime. vo. 4. Spec. eo. ti. §. 1. verſ. teſtis pauper. & paupertas ſemper nocet. Porc. in §. ſed pauperes. inſtitu. & Iuuenalis ſat. 3. ſcribit, *pauper pulſatus rogat & pugnis conciſus adorat*. vt etiam trad. Bar. in l. illicitas. §. fi. ff. de offic. preſſ. & de fide danda perſona uili bonæ vocis & probitatis. vi

Marſ.

Marſ.pract.§.Principium. n.8.& 9. Menoc. de Arb.Iud.caſ.96. &
de turpi perſona vi.Boſſ.in tit.de indic.ſub n.151.& Blanc.de indic.
n.381. in ſumma infraſcriptę ſunt perſonæ quæ regulariter non ad-
mittuntur in teſtes niſi cum tortura vt ſ. per diſcurſum dictũ fuit.
Teſtis infamis ſeu infamia iuris ſeu facti. Socius criminis. Teſtis
varius & vacillans circa ſubſtantialia. Fallit ſi ſit in dignitate cõ-
ſtitutus,quod eſt verum in alijs caſibus præter exceptuatis. Perſo-
na vilis,ſed hoc relinquit arbitrio Iudicis. Suſpecti quod nolint
dicere veritatem. Veriſimilia non deponentes. Lenones,Meretri-
ces & huiuſmodi. đ quibus per Clar.q.25. per to.vbi ait Iudicis ar-
bitrio remittendum eſſe circa modum & qualitatem torturæ.vi.j.
in 5. par.ſub n.149. lit.E. & ſi teſtis huiuſmodi plures alios defe-
ctus pateretur, nec etiam cum tortura ſit idoneus vel aliter habilis,
quia nec etiam cum tortura ei creditur. Marſ.conſ.102.n.12.teſtes
verò minores 14.annis ferula ceduntur & manchi ſeu debilitati i-
106 gne pedib⁹ torquẽt Clar.§.fi.q.64. & ꝙ dixi de vili, idẽ concludo
de paupere,vt pulchrè explicat Menoc.de arbitr.iud.caſ.96.c.132.
ſecus ſi vnà cũ paupertate ẽ malæ vitæ,& ita Barr.& ſequaces d.ff.3.
107 in authen.de teſt.credo intelligi debere. quiſnã dr̃ diues, & quis
pauper habet apud eundẽ Menoc.de arb. iud.caſ.55.& 56.car.106.
qui oẽs antiquos & mod. recenſet,& qui non habet D. Iacob. Me-
108 noch.virum doctiſſimum,& modern. multo lumine caret. recur-
rat ad Bart. in l. ſi conſtante.n.14.vbi Alex.n.13.& Iaſ. n.144. ſolut.
109 matri.& quæ nobilis,quæ illuſt. quæ grauis perſona dicatur pro-
110 ſequere eundem Menoch. caſ.57. 58. & ſeq Et quia ſupe-
rius firmata eſt regula,quod nemo poteſt in cauſa propria eſſe te-
111 ſtis,notandum eſt,quod quatuor modis cauſa dicitur propria,
quos no.Bal.in l.dictãtibus.C.de teſta.idem in l.omnibus. vbi Paul.
de Caſtr.C.eo. & vide tex.in l.2.& ibi glo.ff.quando appell.ſit. tex. ĩ
capit.biduum. verſic.in propria.2.qu. 6. Quarto an fideiuſſor pro
H principali teſtis eſſe poſſit dixi. ſup.p.1.ſub n.97. lit. & re uera ubi
commodum uel incommodum ſentiret,non eſt teſtis idoneus. d. l.
nullus.ff.de teſt.& l. in omnibus. C. eo. remotis autem ijs duobus
poteſt eſſe teſtis ubi alię non cuncurrunt cauſæ ſuſpitionis. Cy. Bal.
Ang.Saly.& Iaſ.in l. dictantibus.in fi.C.de teſta. Marſ.in rubr. de fi-
deiuſſo.n.382. Anca.reg.q.32. lib.1. Alber. eo.de teſt.n.51.c.3.Nell.
n.33. Viui.co.op.in uer. teſtis fideiuſſor. Quid de interprete, & ui-
I detur teſtis idoneus. Bar.in l.1.§.eadẽ.n.3.& 4. ff.de uerb. ob.Alex.
co nſ

Digitized by Google

conſ.179.vo.2.Gaſpar.Caball.milleloq. 252.in prima par. vbi interpretem ait eſſe pluſquam teſtem integerimum ſi non adeſt cum eo alius cointerpres.Doct.d.l.1.de ver.ob.Gomeſ.eo.tit. verſ. fi. col. 3.de ver. ob.& interpres eſt illæ qui declarat verba vnius linguę in aliam. Bal.l.3.C. de lib. præter.ſed ſi alia de cauſa eſſet ſuſpectas vt quia affinis,vel magis Amicus vnius quam alterius, tunc tantam fidem non faceret. per ſupradictos Doct.vi.ſ.n.128. in 3. par.

Quid de mandatario contra mandantem? dico quod ſi non accepit mandatum ad delinquendum, ſed duntaxat fuit requiſitus, facit inditium.ſecundum Marſ.pract.§.diligenter n. 37.concurrenti alio adminiculo ſicut in ſocio criminis dictum eſt, quo ad mandatum, non autem quo ad Delictum. Bal.conſ. 97. an Mandatarius. vi.Clar. §.fi.q.21. verſ.dictum ſocij. in fi.& verſ.ex hoc & ſic probaretur mandatum præcedente quærela & præſumptione aliqua, vi. Gabriel.co. concluſ.in verb. Aſſaſſinus n.25.in cauſa verò ciuili vbi quis diceret de ordine Titij portaſſe pecuniam Meuio,iſte probaret ad exonerationem debitoris, ſed ipſe remaneret illaqueatus. Viui.co.op. in verb.teſte deponente pro ſui exoneratione.Rui.cõſ. 105. n.2.vo.4.Alex.ad Bar. in l.differre.lit.C.de iur.fiſc. ideo cautela erit vt iſte teſtis faciat prius ſibi liberationem fieri à debitore à quo recipit pecuniam vt portaret Meuio. ſed ſi detegeretur iſta liberatio videretur colluſio inter mandatarium,& Debitorem adeo quod non faceret fidem. quicquid dicit Thom.de Plo. ad Bar. d. l. differre. lit.D. de conſenſu autem ambarum partium non eſſet timendum.& mandatum probari poteſt etiam per teſtes quando eſt deperditum inſtrumentum mandatis Maſcar.de probat.concl.1011 vo.2.vbi contrariam partem tenentes: ait conſuetudine & melioribus rationibus fulciri.& approbari,vi.ſ.in 3.par.ſub n.328. lit. S.

112 Vnde quæro ét,an venditor pro ẽptore,ceſſionarius pro eo cui cedit,Proxeneta pro mercatoribus,creditor pro debitore,& huiuſmodi,d quibus Eman.Soarez. recept.ſent.in verb.teſtis idonei.n. 185. cum mult.ſe q.teſtes eſſe poſſint,& econtra. breuiter dico,quod non niſi negocium attingat eos non principaliter,ſed in conſequentiã. prout tenent Doct. communiter omnes in l.omnibus. & in l.nullus.

113 C.de teſt.ſimile dicitur de legatario, in §.legatarius. & ibi pulchrè Faber.inſtitu.de teſta.pract.Pap.in for.opp.contr.teſt.glo.in facto proprio.Curt.d.tract.de teſt.concl.4.Crot.n.185. Boſſ.eod.n.123 cum ſeq. Nep.à mont.Alb.ibidem. n.10.& Lanfr. de Oria.n.66. vbi

in venditore loquitur,& diſtinguit iux.gl. in dicta l.in omnib⁹. aut venditor promiſit de euictione,aut non, primo caſu non admittit,
114 ſecundo caſu ſic,& quomodo quis dicitur ſentire commodum, in conſequentiam ponit Ioan.Faber.d.§.legatarius.inſtit.de teſta. & eſt glo.in l.ſi quis ita.ff.de rebus dub.Alex.conſ.175.col.4. volum.2. Didac.Coaru.in pract. cap.8.Ioan.de Amic.conſ.8.Viui.com.op.lib.
L 1.op.352. & lib.2.op.293. qualiter autem probetur emptio vi.Maſcar.de probat.concluſ.609. n.4.& 22.vo. 2. Quid de proxeneta, & certè poteſt ſi vult,ſed non compellitur inter partes ipſas,quas concordauit tanquam bonus mediator,vel ad emendum,& vendendũ, ſeu ad contrahendum,vel diſtrahendum,de quo plene in authen. d teſt. §. quoniam.verò collat. 7.& Nep.à mont.eod. tract. de teſt. n. 120.vbi dicit id quod verum non eſt,videlicet,quod nõ poſſit eſſe teſtis,quia pretium accepit ab vtraque parte, quem declarat Frãc. Curt.d.tract. concl.43.n.89. vbi Bart.in l.deferre. §. idem decreuerunt.ff.de iur.fiſc. allegat.& declarat,vt ſupra non compellitur,ſi ab altera tantum parte producatur,ſecus ſi de voluntate vtriuſque.
M nam in ijs quæ ſunt uolũtariæ iuriſdictionis poſſunt partes uelle & nolle. l. ſicut.C.de oblig. & de proxeneta & mediatoribus, & ſimilibus vi.Benintend. deciſ.61.vbi fauore alicuius cauſæ priuilegiatæ puta dotis,& alimentorum admittit illa probatio quæ alias non admitteretur. allegat.Bar.in l.admonendi.verſ. Item quæro. quid ſi inſtrumentum.de iure iura. Zaſ.lib.2.reſp.2.reſp.3.n.48.Maſcar.de probat.concluſ.1038. & ſeq.vo.2.de Abbate & Rectore. pro Monaſterio & eius adminiſtratore ij poſſunt eſſe teſtes,dummodo nõ ſint Actores,vel ſaltem alius agat pro monaſterio. quamuis dicatur in mandato Abbas vel rector conſtituerunt talem procuratorẽ. Spec. eo.§.1.verſ. ſed nunquid rector. Nell.eo.tract.n.14.intellige quando abbas cum alijs de Monaſterio conſtituerunt procuratorem, ſecus ſi ſolus Abbas conſtituit quia cauſa ſua vr. & ideo repellitur per l.nullus.ff. de teſt.idẽ ſi ageretur cauſa menſæ ſeu de bonis Menſę,& patrimonialibus quia eſt in ſua cauſa diceretur teſtificari.quod non licet.Aufret. eod. tract.in primo de teſt.ſed de cauſa communi
115 pro Monaſterio poſſunt. Proſequendo quæro etiam, an ille qui eſt de collegio, aut de capitulo, vel de vniuerſitate, pro collegio, capitulo, aut pro vniuerſitate teſtis eſſe poſſit, & regulariter huiuſmodi perſonæ teſtes eſſe non poſſunt. ſecundum glo. in cap.perueniens.in fi.extra eod. & in l. in tantum de rerum diuiſio.

Digitized by Google

diuiſio. & in l. ſecunda. ff. quod quiſque iur. & cap.quos. 14.quæſtio.ſecunda.Doct in c.tertio loco. de probat. quam declara procedere quando ex victoria commodum,ipſius principaliter veniret. ſecus ſi in conſequentiam,vt per Didac.à Coarru.d.c.8. & Io. de Amicis. d.conſ.8.n.30.& Viui.com.opin.lib.1.opin.352.& lib.2.op. 293. Emanuel Soarez. recept.ſent.verſic.teſtes idonei.n. 210. Declara ſecundo non procedere in ijs quæ fiunt in capitulo,nec ſciri poſſunt,niſi ab eiſdemmet de capitulo,vt per Federic.Schenc.eo. tract.n.29.pulchrè Menoc.de arbitr.iud. caſ.106.n.1.& 2.lib.2. car. 139. Matſ.ſing.73.Plot.in l.ſi quando.C.vnde vi.n.542.Docto. in l. quedam.§. vniuerſitas. ff.de rerum diuiſio.firmia.in ſuo reperto.in ver. teſtes qui.verſ. 98.Curt. eo.tract. concluſ.3.n.11.tex. in l. quero.§.fi.C.de Edic.Diui.Adri.toll.Soc. reg.515. & teſtes de vniuerſitate ſiue laici ſiue eccleſiaſtici hijs duabus declarationib⁹ præmiſſis probant.ſicut de Vaſallis pro Domino dicitur.Alex.conſ.68.viſo. n. 17.vo.2. fulgos. conſ.174. *Item* teſtis qui eodem morbo laborat aut conſimilem habet cauſam repellitur à teſtimonio c.perſonas. de teſt.& in l.quoniam.C.eo. quod intelligo quādo ſuper facto in quo plures interuenerunt,examinarentur.quia ratione commodi vel affectionis dicerentur ſuſpecti.ità Io: An.in d.c.perſonas.ead.ſpec.eo. ti.§.1. verſ.item quod ſi. & dic.vt ſ.in uer. Socius criminis verum ſi delictum eſſet diuiduum & ſeparatum vt in pluribus deferrentib⁹ ſclopum contra. prohibitiones tunc admittuntur. & de hoc vi. Alber. eo.tract.c.4.vbi pulcrè. ſed in ijs quæ extra capitulum fiūt, vel extra collegium,nō ſunt idonei teſtes. Bart.in dicta l.ſi hac lege. vbi tex.in §.qui manumittitur.ff.de in ius voc.idem ī l intantum.§.vniuerſitates. ad quem tex.omnes animaduertant.de rerum diuiſ. quibus in locis dicunt Doct.aut negocium tangit vniuerſitatem vti uniuerſitas,& non ſingulariter ſingulos de vniuerſitate , & tunc quilibet teſtis eſſe poteſt, aut tangit principalitèr commodum ſingulorū, de vniuerſitate,& tunc nullus admittitur,quia in cauſa propria teſtimonium darent.pract.Pap.d.glo in facto proprio.Firmia. in eius aur.repert.verſic.teſtis qui.n.38. vbi plene,& Franc.Curt.eod. tract. concluſ.3.n.11.vbi pulchrè. & Paris de Put.in tract.ſind.c.3. vniuerſitas.n.1.vbi dicit, quod negocium reſpiciens cauſam vniuerſitatis,
116 iſta dicitur cauſa omnium,& non ſingulorum. Hinc eſt, quod ille qui eſt de uniuerſitate in cauſa nemorum nō eſt idoneus teſtis. Menoch.de arb.ind.d.caſ.106.n.13.car 139.fallit in probandis finibus,

vt per Ruin. conſil.vlt.n.16.lib.4. probatur.in cap. tertio loco. de probatio. Hiero de Monte.tract.de finibus.c.57.& 58.vi.Carpa. ſuper ſtatu.Mediol.c.87. par.1.vbi aliqua adducit in propoſito. In cauſa autem criminali,ſi negocium aliquod de vniuerſitate tangit, alij de vniuerſitate teſtes adinuicem eſſe poſſunt,quia par preſumitur inter eos affectio. niſi euidẽter teſtis magis amicus eſſet,vel forte ſanguine proximior Socratis,quam Platonis,aliàs dicitur amicus
217 Socrates,amic⁹ Plato,magis amica veritas,vt eſt apud Aul. Gel. At ſi res agatur inter quoſdam ſingulares de vniuerſitate, & extraneos,poſſunt admitti, ſed cum magna rectitudine,& vigilantia iudicis,ar.l.j.ff. ſi pars.hær. peta.ſi verò res agatur inter totam vniuerſitatem,& extraneos diſtinguendum eſt,vt ſupra,& memoriæ mandandum in caſibus,quibus iura non prohibent eos admitti,vt cum grano ſalis admittantur. dicto cap.ſuperueniens.14.q.2.& Io. And. in cap.nuntius. extra eod.Aret. Inſtit.de rerum diuiſ. §. primo. in princip. Petr.ſanct. ſing.24. Felyn.dicto cap. ſuperueniens. & ibi
N Doct.n.7.Menoch.d.caſ.106.n.9. Et nota,quod ſi multi de vniuerſitate vel maior pars congregaretur in conſilio contra officialem ad remouendum illum quem non elegerunt, Nullus congregatorum in cauſa ſindicatus erit teſtis idoneus contra dictum officialem. Paris. de put.in materia ſindicatus. in verb.teſtis. c.3.quia inimici reputantur. idem de querelantibus officialem dicit Bar.in l.poſt legatum.§.hijs verò.ff. de hijs quib. vt indig. nam querelantes non debent nec poſſunt teſtificari contra illum ſuper querela aliorum. Cepol.cautel.4. ſimiliter carcerati ab aliquo iudice non ſunt idonei teſtes contra illum Bertazol.conſ.71.n.11.Gramat.conſ.46. Maſcar. de probat.concluſ.899. n.22. D.Menoc. de præſumpt.lib.5. præſumpt. 42.n.17. & in ſumma nota quod teſtes inhabiles euidenti, vel notoria inhabilitate,ut Ceci,ſurdi,feminę impuberes,Hæbrei ſignum croceum portantes, ſerui quos ſclauos appellamus, & ſimiles, qui viſu,& uerbo,&habitu,noti ſunt inhabiles reiiciendi ſunt parte opponente,illi verò qui ob delicta uel vitia eorum,& peſſimas qualitates exceptiones huiuſmodi patiuntur, vt Aſſaſſini, Hæretici, Excomunicati.& inimici,& ſimiles,etiam parte non opponente reijci poſſunt, Affines verò,& nimium familiares & huiuſmodi, nequaq̃ poſſunt à Iudice ſine partis oppoſitione,reſpui. Fely.in c. intimauit col.4.de teſt. Io.And.ad Spec.§.1.verſ. ſed quid ſi.Crot.eo.tract.pa. 3.n.40.D. quondam Carol.pater meus Reſp.20.& Reſp.21.& vi.j. n.218.

Digitized by Google

118 n.218 & nota diabolicam † cautelam, quod ſi quis videt ſuum
inimicum aſſociatum, quemque inſultare armis velit, & feriat. po-
terit vtique leuiter prouocare dictum conſocium, ne poſtea contra
illum teſtificando ualeat eius dictum. De creditore, cedente, lega-
tario, debitore fideiuſſore, & ſimilibus idem dicitur. quando com-
modum in quandam conſequentiam venit Crot. de teſt. n. 185. cum
ſeq. & in cauſa criminali admittuntur in practica, maxime quando
veritas ab alijs haberi non poteſt, & ſufficit quod alij ibidem non
adfuerint, reiecta a conſuetudine illa opinione, quod actu & habi-
119 tu & in potentia adeſſe non potuerint. Quatenus autem te-
ſtium dicta reprobantur non reſpectu perſonæ, obijcitur quod ſint
ſingulares, varij, vacillantes, contrarij, minuſque legitimè recepti,
ſine iuramento, non citata parte, & non publicati, nec dilucidis teſti-
ficatis: uel quia poſt terminum fuerunt recepti, aut non rogati, ubi
120 opus erat. iux. tex. in l. rogati. C. eod. Publicatio etenim pro-
ceſſus eſt de ordine iudicij, apud Marant. Spec. aur. actu. 11. par. 6.
pract. Striact. cap. 28. n. 23. Barto. & Doct. in l. prolatam. C. de ſent. &
121 prac. Pap. in for. public. teſt. & ibi habentur requiſita ad talē pu-
blicationem. quæ licet in ſummarijs non ſit neceſſaria, tamen ſi à
parte petatur, non debet obmitti. vt tradit Bart. in extrauag. ad re-
prim. in verſic. & figuræ in 3. col. quem ita debere intelligi, inquit
Marant. de ord. iud. diſtinct. 9. n. 22. & Fely. in cap. cum I. & A. col. 2.
122 & iudex faceret litem ſuam ſi petenti denegaret publicationem,
123 nihilominus ea non obſtante ſententia valeret, ſi à parte appellatū
non erit à tali non admiſſione publicationis. pract. Striac. dicto cap.
18. n. 31. cum ſeq. optime Sebaſt. Vant. de nullit. ex defectu. proceſ.
n. 40. & licet Menoch. de arbitr. iud. quæſt. 33. dicat magis commu-
nem eſſe. quod publicatio non ſit de ſubſtantia iudicij, tamen ſi pe-
tatur non eſt deneganda. Marant. vbi ſ. n. 28. in 2. par. Vant. ubi ſup.
X d. n. 40. mox allegat⁹. Et publicatio teſtium non poteſt peti niſi ab
ea parte quæ teſtes produxit. Nell. eo. tract. n. 121. & ideo tertius pro
ſuo intereſſe non poteſt obtinere vt ad eius inſtantiam publicatio
fiat. Fely. in c. conſtitutus de teſt. D. Pater meus. Reſp. 78. Soc. Iunio.
conſ. 34. n. 5. par. 1. Et ſi teſtes vnius partis fuerint prius hic inſtante
parte publicati, utiq; poterunt publicari alia vice aliqui teſtes poſt
primos receptos. Marant. de ord. iud. par. 6. actu. 11. n. 5. & 6. & ſeq.
& termino tranſacto publicandi teſtes, altera pars non poterit obti-
nere, vt eius capitula admittantur, ſi iam publicatis teſtibus aduerſ
partis

partis erunt didicita teſtificata. Octaui. Pedamont. deciſ. 22. n. 6. & publicatio nulliter facta, non impedit examen ad vlteriora ut ſupra dixi in 2. par. ſub n. 51. nec ligat iudicem quando poteſt ex officio procedere, quo minus etiam alios teſtes non recipiat in criminalib⁹. Bal. in l. data opera. n. 56. ff. qui accuſa. non poſſ. & ſi pars in calculo ferendæ ſententiæ petierit publicationem teſtium, qua tempore cõgruo petere neglexerit, nihilominus concedi debet, quia ſecundum magis co. op. publicatio reſpectu partium eſt de ordine iuſtitiæ, & non de ordine formali iudicij. Inoc. in c. cum I. & A. & ibi etiam Fely. de re iud. & ibi Cano. Vant. de nullita. ex deffect. proceſſus. n. 40. & quouis modo procedatur, cum quibuſcunq; clauſulis circũſcriptis ſtatutis ſemper debet fieri publicatio parte inſtante. Marant. diſtinct. 9. n. 22. Menoc. de arb. q. 33. & à denegata publicatione, uti à denegata iuſtitia quandocunq; appellari poteſt. ante ſententiam. Bar. & alij. in l. probatam. C. de ſent. & interlocu. om. iud. Rip. Reſp. 1. n. 3. de conſtitu. & ſtatu. & ſi non fuerit appellatum. nihilomin⁹ ſententia valebit. Anca. conſ. 53. Guid. Pap. quæſt. 185. & ſententia lata non viſis teſtibus ob negligentiam partis, non erit nulla, ſecus ſi ob negligentiam Iudicis. Rip. d. Reſp. 1. n. 9 Gabr. de teſt. concl. 21. Non tamen poterit quidquam contra dictos teſtes probari, eo in tempore, ſcilicet in calculo ferrendæ ſententiæ, niſi facto iudicis pars impedita fuerit Gabr. d. concl. 21. de teſt. ſecus ſi culpa ſua pars negligens fuerit per ſe aut per alium facere, & curare ea quæ debet l. 1. ff. de Diuerſ. tempo. præſcr. D. Menoc. de arb. iud. caſ. 118. n. 7. At ubi ſola facti veritate inſpecta procederetur, mora partis, non noceret. Bar. in extrauag. ad reprim. in ver. fine figura. Vant. de nullit. ex defect. proceſſ. n. 48. Doct. in l. prepoſteri. C. de teſta. & in propoſito huius publicationis alia poteſt ſolui quæſtio, nã ſi quis querelatus fuerit pendente proceſſu, & ante publicationem proceſſus à Principe liberatus fuerit ex gratia, iſte non poterit, poſtea obtinere publicari proceſſum vt quia uelit arguere teſtes contra ipſum de falſo, ex quo ordo præpoſteratus eſt no. glo. in §. item ſi quis. Inſtitu. de inut. ſtip. Indulgentia enim principis non debet inconſequentiã trahi. c. ꝙ ob gratiã. de reg. iur & ipſe ſeruaui in cã Doſſ. j & Pauanelæ. De anno 1598. Mantuæ poſſent adduci aliæ rationes, quas ſtudioſo Iudici relinquo. Notandum eſt etiam, quod ſi pars conſenſerit teſtium publicationi ab aduerſa parte productorum ſi tales teſtes non fuerint rite, rectèq; recepti ut debuere, defficit ordo iuris qui

ris qui

ris qui per conſenſum partium haud mutari poteſt. Innoc.in c. cum cauſam de teſt.& in c.ſignificauit. ſic ait Iaſ.in l. patre furioſo. n.25. ff.de ijs qui ſunt ſui vel alie. iur.& quando fuerit ex cauſa alteri cõmiſſum examen teſtium ſecundum ea quæ dixi. ſub n. 116. & 120. in 5.par. publicatio tamen eſt fienda a iudice cauſæ. Bernar. Roch. in d.eius pract. lib.4.de public. teſt. Et quia ſunt aliqui Iudices qui arg.l.inciuile. de leg.ſunt adeo ſcrupoloſi quod negant fieri publicationem proceſſus,niſi prius euacuato toto proceſſu, & eo magis inualeſcunt Actuarij auidi allegantes adhuc examinandos fore alios teſtes in proceſſu nominatos,ideo ſi ſatis probatum ſit per paucos, pro vt religioni Iudicis videbitur iux.tex.in l.3.de teſt.& c.iudicantem. 30.q 5.tunc ſuperfluum erit reijciendum. pro ut dixi. in ſecũda par.n.45.& 46. Sic quando iudex in obſcuris vagaret circa remota,ſi anteq̃ cęteri teſtes remoti examinentur aperta erit via deuolandi ad proxima inditia,nõ curabit, de dictis teſtibus.remotis ar.l. ſed ſi plures.§.in arrogato.ff.de vulg. & pupill.& facit tex.in l. properandum C.de iud. & vide D.Ægid.Boſſ. in tit.de public.proceſſ.ũ.
123 n.2. vbi dicit,quod practica eſt,vt proceſſus publicetur, & detur copia indiciorum,aliter denegarentur Reo defenſiones, & debet dari copia tam ſubſtantialium proceſſus, quam emergentium,& totius proceſſus quando fuit petita,& ideo totus proceſſus eſt publicandus.& pars debet citari alias non valeret Soc.tract.de citat.art.7. n.17.vbi vide. & debet apponi dies Menſis & annus Bernar.Roch. in ſua pract. lib.4.de publicat.teſt.vbi quę hic deſunt breuiter inuenies. Veruntamen Aſſaſſinis,publicis latronibus & illis qui publica infamia notati ſunt,non cogitur Iudex dare copiam inditiorum quinimmo denegari poteſt Patrocinium. ſic ang.ad Ang.in verb. fama publica n.57. Tiraq.de pen.mitig.cauſ.49.n. 30. & Cano. in c. qualiter & quando de Accuſat. item ſi à ſtatuto permittatur procedi ex mero officio. ſecundum Ang.in l.ſi vacantia.C.de Bo. vacãt. item quando proceditur ad denuntiam ſindici, item niſi captus ſit homo malæ famæ,de quo mox dixi, non eſt huic danda copia de mala fama,ſed aliorum inditiorum ſic de quibus add.lit.ad Salv. in d.l. de tormentis. n.9. lit. H. & de veritate omnium videndi ſunt Doct.per eum adduct. Ceterum omnibus miſerabilibus perſonis & copiam non petentibus equum eſt eam dari,ità Baiar.ad Clar.q.49. ver.& addle. n.9.vbi in hac materia publicandi ꝓceſſus allegat Bertazol.in conſ.130.& Add. & n.11. ait dari copiam etiam tertio petenti

tenti pro ſuo intereſſe. ſed hoc in cauſa ciuili, ſed in criminali non datur niſi ſe conſtituat. immo copia Inditiorum non datur Reis qn̄ iudex habet arbitrium latum procedendi. de quo ĵ. latius dicam in tract. de Brachio regio. Nec datur copia quarundam inſtructionū Iudici datarum ad eum informandum. Aſſin. in eius pract. cap. 22. vers. præcedens concluſio. ſicuti non datur copia interrogatoriorū per glo. not. in 2. in ver. interrogatoria de teſt. in 6. & tenet Iaſ. d. l. 2. n. 5. C. de eden. Bal. in l. data opera. n. 19. C. qui accuſ. non poſſ. Nec nominum teſtium ante aperturam. Dec. & alij in l. 2. C. de eden. ſed fui eiuſdem opinionis Baiar. ad Clar. d. q. 49. n. 45. vbi copiam examinum de ſubornatione teſtium dandam eſſe exiſtimaui ſi petatur. ne auferantur Reo defenſiones, ſed verū in ſuo caſu dicit Vulpell. in conſ. 102. à Baiar. redargutus caſu, quo ſuſpenderetur cauſa principalis ob cognitionem falſitatis qua cognita procederetur ad vlteriora, & ſimul poſtea Iudicium ſequi deberet. ar. eorum quę dicuntur de conuentione & reconuentione, de quibus apud Mar nt. de or. iud. in 4. par. Diſtinct. 6. vbi latè, ſed ſi cauſa ſubornationis tractaretur ſeparatim & principaliter poſt cauſam principalem finitā. tunc ſi qui produxit teſtem non fuit iudicialiter petitus, ſeu interpellatus iux. ea quæ dixi in 3. par. ſub n. 69. vel in hac cauſa ſubornationis non ſit vocatus ſed actor agere intentat tantum contra teſtes, tunc non dabitur copia dicto producenti, quia nihil ad eum p ſupradicta, niſi fortè eſſet Procurator, vel Aduocatus Docto. in d. c. qualiter & quando de Accuſat. vel de ſuo intereſſe in conſequentiam tractaretur. & ratio cur non ſit etiam danda copia ſubornationis Reo, ea eſt quia ſi iudex quo ad ſubornationem nō procedat cōtra Reum, ſed ob delictum tantum pro quo illum Reum conſtituit tunc non tenetur. ſic intelligendus vulpel. d. conſ. 102. n. 5. & ità dicit Iul. Corbel. à ſancto Martino in eius ſubſcriptione quam facit apud. d. conſ. 102. vulp. Item ſcias quod Reus confrontatus cum teſtibus, non poteſt doleri quod publicatio ei facta non ſit. ſecundū Bar. in extrauag. ad repri. in verb. & figura vbi vide. Nam dicit teſtibus non publicatis, non poſſe eorum perſonam & dicta impugnari. Notarius verò non cogitur copiam dare atteſtationum niſi debita mercede ſoluta. doct. in L. argentarius. ff. de eden. nec pōteſt eam dare ſine mandato Iudicis. Bal. ſ. ca. & doct. in l. 2. C. de eden. & ſi pluries pars copiam voluerit toties ſoluta debita mercede dari debet. Caſtr. in l. veluti. §. hæc vox eo. tit. & quid in Notario archiuij pu-

ıni publici vi.Bal. in Rubr.C.de fid.inſtru. Tandē in materia editionis copiæ in practica iuridicè ſeruatur quod ſiue de principali, ſiue de emergentibus copia petatur dari debet quando iudex, aut fiſcus vult eis vti contra Reum, ſed ſi vti nolit de eo, quod vti non vult non tenetur edere copiam, per l.fi.& Doct.in l. 1. §. editiones. C.de eden.& pulcrè. ſed conſ.vulp. 102. Corbell. & capto infragrāti crimine copia inditiorum non datur ſecundum.Bal.in l.vt vim.ff. de Iuſt.& iur. vt per Doct.& præcipuè Bart.in l. 2. C. de eden. in 2. lectura, & non eſt dubium, quod in ciuilibus cauſis publicatio fieri practicatur, at in criminalibus publicatio proceſſus offenſiui omnino eſt neceſſaria, ſed publicatio proceſſus defenſiui non eſt de ſubſtantia, quoniam acta ſunt ſemper nota illi penes quem, ſeu coram quo facta ſunt, vt firmat Clar. §.fin.qō·61.in princ. & vide Spec.eo. tit.noſtro. §.8.ſatis vtiliter, & compendioſe, & per quæ verba fiat. vide pract. Pap.in for.public. & pract.Stiac. vbi ſupra. Notandum eſt etiam quod publicatio teſtium non eſt ſemper neceſſaria, niſi petatur, vt in cauſis ſummarijs. Afflict.ſuper conſtitu. Regn.Rubr.8. n·45. lib. 1.Marant.d.Diſtinc.9.n.22. D.Menoc.de arb.iud.q. 33. p tot. Nec quando partibus præſentibus ſunt teſtes examinati.Marāt. par.6.artic.11.n.7. Nec etiam quando teſtes poſſunt examinari lit. non conteſtata. vt no.Iaſ. in d.l.2.n.21.C.de eden.& in materia publicationis vi.adductos per Carpa. ſuper Statu. Mediol.c.22.n.142. cum ſeq. p.1.vbi ſi teſtes non fuerint publicati in prima inſtantia. & dixi ſ.in antecedenti par.circ. fi. ſunt tamen ſtatuta per Italiam ex quibus abſq; alia ſolemnitate, vel ſine partis inſtantia teſtes ipſo iure intelliguntur publicati tranſacto certo limitato termino. quibus ſtantibus reſſecantur multæ quæſtiones, & diſputationes circa publicationem teſtium. Redeundo modo, & ſingulariter de ſingulis obiectionibus ſupradictis loquendo amplector, primo teſtium ſingu-
125 laritatem. vnde ſciendum eſt, quod teſtes dicuntur ſingulares, qñ ſcilicet alium, non habent conteſtem. c.quoties.de teſt.& l.iuſiurandum.ff. eo. item quando vnus deponit circa eundem factū de vno, & alius de alio, non tamen ad eundem finem. exemplum ponit glo. in cap.nihilominus. 3.q.9.& tradit Abb.in conſ.42.col.2.vol.1. Bal. & Doct.in l.qui ſententiam.C.de pen.Butr.in cap.cum oporteat.vbi latè, & diſtincte. de accuſat. Et multa exempla ponit Berna.Roc.in d.pract.lib.4.de teſtibus ſingularis, & teſtes qui nullo modo coniungi poſſunt circa punctum de quo quæritur, dicuntur ſingulares Co-

Digitized by Google

rad.pract. de preto. tit.de teſt. ſed teſtes dicuntur conteſtes quando tendunt ad eundem finem in ſubſtantia ſubiecti de quo quæritur, licet per diuerſa verba. Bal.in rubr.de Controuer.inueſtitu. & in l. teſtium.C.de teſt.col.1.2.& 3.Marſ.in rubr.de probat.n.355.& 356. ideò quando habent alium conteſtem concurrente in eius dicto, idē ferè deponentem, dicuntur conteſtes, ſed ſi per eundem met ſermonem deponant, tunc tanquam ſuſpecti reiiciendi veniunt. vt dixi. & in dubio teſtes præſumuntur conteſtes in illis caſibus videlicet, in quibus pluralitas non præſumitur. Cephal.conſ. 250.in 2.vo. etiam quod non faciat mentionem alterius teſtis. Surd.conſ.273.n.47.vo. 2.& conſ.12.n.42.conſ.44.n.9. vo.1.Aimo.conſ.151.n. 15. Item ſi quid probandum eſt in genere per teſtes ſingulares probari poterit.
126 Rim.in conſ.85.vo.2.& dicam j. 222. & eſt duplex ſingularitas vna obſtatiua, quando ſcilicet agitur de probando aliquo actu in ſpecie, & inſtantaneo, in quo caſu etiam quòd ambo teſtes, vel plures dicant (puta) vidiſſe per rimulam aliquid fieri, & non poſſint ſimul & ſemel videre, ſed vnus poſt alium, tunc non dicantur ſingulares, quemadmodum in facto quod fieri nequit vno inſtanti ſed p temporis ſpatium, tunc ſi vnus primo aduenit, alter ſucceſſiue venerit, & ſic vnus vidit principium, alter medium & alter finem, non dicuntur ſingulares. quia deponũt ſuper actu ſucceſſiuo & inſtantaneo. Crot.de teſt.n.351.dicam j.n.138. vi.Grammac.deciſ. 34.n.35. Crauet. conſ.35.n.6. Nat.conſ.369. in fi.Rim. Iunio. conſ. 359 .n. 4. vo.4.Ang.in conſ. 3.n.3. vbi ſi concordant in facto licet diſcordent in tempore coniunguntur, ſed ſi diſcordarent in tempore quia vnus diceret de medio die, alter de nocte, tunc non coniungerentur. & vi. ſupradictos Doct. diſtinguentes quando coniunguntur tantum ad procedendum ſeu ad torturam, & quando ad condemnandum in cauſa criminali, & j.ſub n.138. prope fi. quando compatiuntur ad euictandum periurium. Sed in ciuili valeret coniũctio coadiuuata iuramento ſuplectorio de quo Afflitt. Deciſ. 36. & 48. Capic. deciſ. 35.D.Menoc.de arb.iud.caſ.72. quod iuramentum conceditur perſonæ quæ ſit legalis idem Menoc.caſ.190.n.12. ſecus ſi actor in alio fuerit periurus. Afflitt.d.deciſ.36.& perſona teſtis adeo legalis & probatæ vitæ eſſe poteſt veriſimilia deponēs quod Iudex credēs indubitanter veritatem dicere nõ curabit, quod ſit teſtis ſingularis, ſed ſingulariter iudicare poterit. Caſtr.in l.admonēdi.ff. de iureiura. Marſ. ſing.114. Paris.cõſ.57.col.fi.vo.1.Soc.iunio. cõſ. 32.

vt præ-

vt præſentis conſultationis,n 19.vo.2.vi.ꝫ.ſub n. 222. Alia eſt adminiculatiua,quando tractatur de actu in genere probando,qui ſit reiterabilis,&hoc caſu dictum teſtis licet aliquo reſpectu ſingularis adminiculatur alteri,& cum eo coniungitur ad probandum. verba ſunt Soc.iun. in conſ.99.col.2.vol.2. quem refert Riminal. conſ. 7. vol.1.Modet.in l.admonendi. de iur. iura.Crot.tract.de teſt. n.316.
127 verſic.prima ſit concluſio. vbi dicit ponendo regulam negatiuã, videlicet,quod teſtes ſingulares nullo modo probant. d.l.iuſiurandi C.eo.c.licet cauſam. de probat. Cephal.conſ.141.n.12.Viuius.com. opin.lib.1.opin.340.Emanuel Soarez.recept. ſent. verſi. teſtes ſingulares.n.115. quæ opinio etiam procedit,ſi agatur de conuincendo aliquo de vſuraria prauitate. Federic.de Sen.conſ.63. Butr. in cap.cum opporteat. de accuſat.Alex.conſ.72.vo. 1. Ampliatur etiã procedere quando probarentur aliquæ cauſæ,ex quibus reſultaret multiplicatio alicuius rei,exemplum de miraculis.Alex.d.conſ. 72. & conſ.100. qui omnino eſt videndus. Ampliatur etiam quãdo ſingularitas verſatur circa medium,ex quibus medijs,extrema coniunguntur ad indiuiduum totum probandum, vt per Bal.in l.ſi quis ex argentarijs.§.primo.ff.de eden.& Butr. dicto cap. cum oporteat. vi.
O ꝫ.in 3.par.n.116. Marſ.in rubr.de probat.n.355.& 356. mox relat ꝫ.lit. P. ſed in cauſa ciuili ſi vnus teſtis concludat de veritate, vt quia vidit,audiuit,& præſens fuit,tunc ſi alter deponat de fama tãtum: hoc adminuculum coadiuuat ità & taliter quod ex ijs duobus teſtibus fit plena probatio. Afflict.Deciſ.337.n.4.& non dicuntur ſingulares quia concurrit ratio vtriuſq; Marſ.in ſua pract.§.diligenter.n.9.cum ſeq. Maſcar.de probat.concluſ.379.n.8.par.1. Boſſ. de
128 conuict.ſub n.17. Fallit primo, quando probaretur aliquid in genere tendentibus teſtium depoſitionibus ad eundem finem, vt per Doct. mox allegat.in d.l.qui ſententiam.C.de pœn. & Riminal. d.conſ. 7.n.91.vol.1.& Soc.d.conſ.90.vol.2. Alex.conſ.53.volum.1. Cephal.conſ.141.n.2.Crauet de antiq.temp.par.4. ſub n.157. verſi. & quod ſingularitas.Bal.in cap.cum cauſam. de appellat. Boer. deciſ.23.n.44. fo.62.Alex.conſ.85. viſo themate. vo.2. vt puta in probando legatum,ſeu debitum in genere ſine expreſſione quantitatis. Bal.in l.penul.C.de ſent.quæ ſin. cer. quanti. quando eſt legatum vniuerſale,aut debitum de rebus emptis,ſed de quantitate teſtes nõ deponant quia vel non recordantur,quamuis memoriam habere debent.l.qui tabularũ ff.de fur.vel quia audierunt titium confiteri

Digitized by Google

ſe eſſe debitorem ſempronij, ſed de qua re, vel quãtitate non depo-
nũt. quo caſu hæc probatio quamuis generalis transfert onus pro-
banti contrarium in negantẽ debitum Doct. in l. qui accuſare. C. de
eden. & in c. in præſentia. de prob. Maſcar. de probat. concl. ccc.
item ſi eſt probandum adulterium, quem eſſe furioſum, vſuram, fa-
mam, iuriſditionem, Dominium, hæreſim, poſſeſſionem, infamiam,
& ijs ſimilia, Nam genus conſtat ex pluribus ſpeciebus & particu-
laribus, ideo licet teſtes deponant de diuerſis actibus, tamen quia
huiuſmodi actus tendunt ad eundem finem, & ad probationẽ vnius
generis non repelluntur tanquam ſingulares, Bart. in l. ob carmen. §.
ſi. de teſt. Bal. in l. de quibus. col. penult. ff. de leg. & alios quos. vi-
dere potes in tract. co. op rubr. de probat. cap. 30. lo. 9. item teſtes
ſingulares probant de minori ſumma, ſi deponant aliquid de maio-
ri. Cor. conſ. 181. n. 60. lib. 2 Dec. conſ. 10. n. 4. vi. vbi ſupra in co.
op. d. c. 50. de prob. Fallit ſecundo, quando teſtis ſingularis depo-
nit ſuper actu reiterabili, dummodo circa eundem finem deponat,
licet in particularibus ſecus. Soc. d. conſ. 99. n. 15. & ſeq. vol. 2. Alex.
d. conſ. 53. & Riminal. d. conſ. 7. n. 104. Doct. poſt glo. in l. ob carmẽ.
§. ſi teſtes. ff. de teſt. Tertio fallit ratione officij, dignitatis, & hone-
ſtatis, de quibus ſigillatim, & plene per Menoch. de arbitr. iud. caſ.
92. car. 133. Marſ. diligenter n. 17. Quarto fallit in crim. leſ. Maie-
ſta. Crot. eo. tract. p. 7. n. 325. Anca. conſ. 240. & Crot. n. 97. p. 3. idẽ
in alijs criminibus exceptis. Et ſciendum eſt, quod licet teſtes ſingu-
lares plene non probant, tamen iudici aperiunt viam ad inducendã
præſumptionem. glo. in cap. nuper. extra de teſt. Marſ. conſ. 1. n. 25.
& vide Spec. eod. tit. §. de numero teſtium. vbi ponit. 30. caſus in
quibus ſtatur dicto vnius tantum, & quoniam iſta materia ſingula-
ritatis teſtium eſt admodum quotidiana, vt facilius adipiſci poſſit
allego doctiſſimum Bal. in dicta l. teſtium. n. 14. vbi exemplificat C.
eod. ad quem eſt recurrendum, qui ponit decem prædicamenta cir-
130 ca quæ tota teſtium ſingularitas verſatur, & vltra ea quæ ſuperius
dicta ſunt. & circa ſubſtantiam qualitatem quantitatem locum &
tempus quoties rationabilis poteſt ſequi concordia etiam impro-
priando verba teſtes qui primæ facie videntur ſingulares, poſſunt
tanquam coadiuuantes alter alterum admitti. & eis credendũ erit.
Bal. d. l. teſtium per tot. vbi docet modum reconciliandi teſtes C. de
teſt. No. eſt, quod ſingularitas bifariè conſideratur, vno modo ablati-
ua, id eſt quæ non habetur in conſideratione, alij dicunt obſtare, vt

ſupra

ſupra dixi, quia fides non adhibetur, exemplum de teſtibus Suſanæ. de quo tex. in cap. Geneſi. extra de electio. altero modo dicitur adminiculatiua, vt iam dictum eſt, quæ ſemiplenam probationem facit, & adiuncta cum alia ſemiplena fit plena, de quo vide etiã Fran. Cur. eod. tract. concl. 46. & Alber. de Malet. cap. 11. n. 32. exempla ſunt, ſi quis uoluerit probare quem fuiſſe homicidã, vnus teſtis dicit, vulneraſſe punctim, alius ceſim, vnus in domo, alius extra domum, & ſic de ſingulis, quomodocunque ſit, coniunguntur ad probandum homicidium. Nam conſtat de Homicidio, conſtat etiam de ociſore, qui pluribus vulneribus occidit, incipiendo fortaſſe ext. domum & inſequendo intus domum illum quem occidit. vi. Bru. in tract. de indic. & tortu. q. 2. n. 5. vbi qñ teſtes ſingulares eſſent notæ authoritatis & dignitatis iudex non curat de ſingularitate. Caſtrẽs. in l. lucius. ff. de Infam. ſecus ſi deponerent contra virum bonæ vocis. Bru. n. 7. vt per Bal. dicta l. de quibus. ff. de leg. & l. teſtium. ff. eo.
131 Non enim attenditur modus, dum factum vniformiter probatum eſt, per modum diformem, ar. l. 3. C. de inſtitu. & ſubſtitu. ſed quando per modum, & tempus, vel per alterum, ex decem prædicamentis, quæ ponit Bal. in dicta l. teſtium. eſſet aliqua inter teſtes diſcre-
132 pantia, ex qua pars aggrauaretur, tunc iudex animaduertere debet, ne nimis prorſus, & feſtinanter credat, vt admonet Abb. in cap.
132 ex parte. n. 8. verſic. adde quartum, de teſt. Nam nihil poteſt prudentius fieri, quàm quod pede plumbeo, maturoque cõſilio fit. Neuiza. in Sylua. nupt. fol. 230. Luc. de pœn. in l. is tantummodo. C. de
P curſu publ. lib. 12. Et præcipitatio dicitur ruina omnium rerum, & dicitur nouerca iuſtitiæ. cle. paſtoralis. de re iu. & vi. omnino Benedic. in d. c. Raynutius. verſic. mortuo ita quæ teſtatore. il primo. n. 198. & 199. & in Principe eſt deſtructio populorum ſicut eſt prima impreſſio à qua Deus omnes ſubiectos liberet. dicã ĩ de Brachio Regio. nec eſt dubium, quin qualitates valde aggrauant delictum, vt plene ſupra in prima parte, ſecundæ partis, tetigi circa animi deliberati qualitates. n. 263. & ſemper notandum eſt, quod mille ſin-
135 gularitates minus probant, quam vnicus teſtis, qui cum adiuncto ad eundem finem coniungeretur, ad plenam probationem fiendam, ſecundum Barto. Bal. Alex. Iaſ. Caccialup. & omnes Reper. in l. admonendi. ff. de iu. iura. Sicuti nec mille ſcripturæ priuatæ probant.
136 Marſ. ſing. pract. §. diligenter. n. 15. & 16. Hinc traditur cautela, quam ſeduli, & peruigiles procuratores, & cauſidici ſeruant, ſi habeant

bent plures teſtes,& omnes ſingulares, nõ producunt niſi vnum bonum teſtem tantum,& de melioribus,ne concurſu aliorum deſtruatur,quod probare volunt. nam etiam aliud inconuenies naſceretur,
137 quod non poſſet ei deferri iuramentum ſuppletorium, ſicuti poſſet producendo vnicum teſtem,vt communiter tenent Doct.in d. l.
138 admonẽdi. & Bal.in dicta l.de quibus. de leg.& etiam, quia fides vnius teſtis ſingularis debilitare poſſet fidem alterius, vt refert Bar. Soc. in dicto conſ.99. n.2.vol.2. Dec.conſ.133.viſo proceſſu. col.3. & vide omnino Crot.eo. tract. n.318.& ſeq. & Soc.in reg.2. fallent. 74. Felyn.in cap. quoties. eod.tit.Alex.d.conſ.100. vol.1. Pau. de Caſtr. conſ.93. in fin.& conſ.133. & latiſſimè D.Riminal.d.conſ.7. p to. in ſecunda par. ſed fides vnius teſtis inhabilis poſſet adiuuari per fidem alterius teſtis idonei,vt per add. ad Dyn,in regula vtile per inutile. in 6. Bal.in l.ſi quis. §.quid enim,& ibi Bologn. C. de eden. ubi inferrũt etiam ad duos notarios,vnũ habilem tm̃,qui ambo rogati ſint, quod valet nihilominus ſcriptura. & in practica nota qđ teſtes deponentes ſuper aliquo negotio ſeu re vniuerſali quamuis deponant ſuper diuerſis actibus qui tamen ad eundem finem tendunt vt ſi in cauſa poſſeſſionis, vnus dicat vidiſſe ſeminari alter recolligi,vel in cauſa Homicidij vnus dicat vidiſſe admenare Ceſim alter punctim,hõc in caſu coniunguntur, nec dicuntur ſingulares. Cephal.conſ.250.n.33. cum ſeq.& Bal.d.l.teſtium.C. de teſt. & teſtis vnicus qui facit tantum ex eius dicto præſumptionem in perſonam,vel in rem,fidem nõ facit. nec etiam in cauſa priuilegiata quando alias patitur exceptiones. Cephal.d. conſ.250.n.33. apperit tantum viam Iudici vt s̃.n.128. vi.Soc.in.cõſ. 32.vo.2. Marſ. in ſua pract.§. Diligenter.n.17. Præterea ſolet dici diſtingue tempora & concordabis teſtes,& in actu reiterabili puta Adulterio , Blaſphemia,Vſura, & ſimilibus,vt etiam in furtis, poſſunt teſtes faciliime reduci ad concordiam quæ fit ſuper diuerſitate actuum , non quod per eam integra remaneat probatio,ſed ad euitandum periurium. Io:And.Addit.ad Spec.§.nũc de interrogatorijs.& Guid. pap. in l.apud Antiquos.n.1. de fur. Sed in actu non reiterabili concordia difficilime fit vt in Homicidio,nam teſtes diſcordantes nõ probant.c.cum cauſam.de teſt. & in c.qualiter & quando. de Accuſat. ſpec.d.§.iam de interrogatorijs. verſ. quid ſi vnus teſtis. Nihilominus,ſi rixa durauit, poteſt eſſe quod vnus teſtis viderit initium, alter,medium,& tertius finem,quando quis mortuus remanſit vt dixi ſu-

xi ſupra ſub n.126. & ſic diſtinguendo horam & modum concorda ri poſſunt.teſtes. d.l.apud Antiquos vbi Guid.PP.de fur. Item concordia poterit etiam fieri circa depoſitionem vnius teſtis ne videat contrarius vt j.dicetur. Anto.d.c. cum tu.de teſt. Capell. toloſ. deciſ.11.& ibi Addit.& Iudex omnino concordare curabit ſaltem ad euitandum periurium. vi.Doct.in repet.l.ſi quis pro emptore.ff.de
139 vſucap. Secundò, principaliter teſtes varij dicuntur, quando quis teſtificando dicit vnum,& poſtea totum diuerſum.l.eos. ff. de fal.non aſſignando bonam cauſam quare a primo dicto diſceſſerũt. puta dixit primo teſtis interfuiſſe alicui actui,in tali loco,& die,ſed in ſecundo dicto deponit ea die alibi fuiſſe,ita exemplificat etiam Marc. Ant.Blanc. in repet.l.fin. ff.de quæſtio.n.264. vbi etiam dicit,
140 quod vacillantes dicuntur teſtes, quando dubitando,tremendo, & ferè extra propoſitum exeunt. quo caſu poſſent tormentis ſubijci.Marſ. ſing.103. & Boſſ.in tit.de tortura teſtium.n.27. quod procedere (inquit) ſi ſuper negocio principali, & magnæ importantiæ
141 vacillarent, & n.16.& 17. vbi videtur etiam diſtinguere inter vacillare,& variare,& idem videtur velle Innoc.in cap. præterea. in fin. de teſt.cog. tandem Boſſ. ſub n.21.dicit,quod in practica, vnum
132 pro alio accipitur,& ſic ſinonime,& ipſe Boſſ n.12. & 13. exemplificat,& declarat.in l.vnius.§.teſtes. & ibi glo.ff.de quæſtio. & ſub
143 n.27.inquit, quod habetur ratio,quando varietas verſatur circa negocium principale,& non ſuper acceſſorijs,licet fides diminuitur Dec.conſ.105.col.6. quem Boſſ.ibidem allegat. & Iaſ.in l. 2. col. 2.
144 C. de bo.poſſ. ſecundum tab.vbi ponit qualiter teſtis varians puniatur. Mendatium ſeu variatio etiam ſine alijs inditijs extrinſecis facit inditium ad torturam quæ debet ſcribi in Actis Bar.in l. de minore §.plurium de quæſtio. ſed niſi Iudex ob aliud vehementer ſuſpicaretur non deberet ex ſola variatione,trepidatione, ſeu incõſtantia torquere aliquem, Nam nonnulli ſunt puſilanimes,& locus Iudicij dicitur terribilis & vultus Iudicis iratus terrent hæc omnia & Reos & teſtes adeo ut quandoq; ignorant quid reſpondent tãq̃ non ſanæ mentis.vi. Marſ.§.Diligenter.n.98.Vulpet.conſ.27. nu. 6. uo.1. & pulcrè Clar.§.fi.q,21.uerſ.cęterum.& ui.Caſon.de tor.c.10.
145 ubi de uacillatione ait eſſe ciuiliter torquendi. Quæro nunc ſi teſtis in prima depoſitione dixit unum,& in repetitione quid diuerſum,quod nam dictum attẽdi debet. primum an ſecundum, & breuiter pro reſolutione dico,quod ſi alterum de duobus eſt ſine

iura-

146 iuramento, illud attendendum, quod eſt cum iuramento firmatũ.
tex.in l.iuſiurandi. de teſt.quæ opinio communis eſt teſtatur Alex.
R in conſ.66.vol.6. Marſ. ſing.212. Menoc.de arb.iud. caſ. 108.Viui.
co.op. in verb.teſtis dicens pulcre. Vital.tract.clauſu.clau.non erro-
re.iur. de errore teſtis.n.4. 7.& 8. fo.mihi 221.Item ſi aliquid ext.
iudicialiter teſtis depoſuerit,& coram Iudice aliter teſtificatus ſit
nam dictum ſecundum attenditur: c.ſicut nobis. de teſt.& teſtis qui
in iudicio primo dixit vno modo & ſecũdo alio modo, ſi nõ allegat
cauſam condignam erroris poteſt puniri de falſo.l. eos.ff.de falſ.Vi-
ui. co.op.in verb.teſtis oſtendens.fo.mihi 291. Cepol. caut. 13. D.
Menoc.de arb.d. caſu.108. & teſtis ad inſtantiam iudicis & non
partis poteſt dictum ſuum quandocunq; ante ſententiam declarare.
vt in c.cum clamor de teſt. idem quando à ſe ipſo teſtis reddit ad iu-
dicem antequam allocutus ſit partem quia corrigere poteſt errorẽ
ſuum quando congruentem rationem aſſignat. C.præterea. de teſt.
cog.& hoc ſi teſtis vltra rationem congruentem etiam erit vir ho-
neſtæ & bonæ opinionis. Vital. tract.clauſul.in cl'a.Non errore.verſ.
de errore teſtis. vbi etiam dicit ,an primo,vel 2.dicto teſtis ſtandum
ſit. vbi omnino vide quia pulcrè loquitur. Verum etiam ſtante
probitate vitæ teſtis non poteſt ſe corrigere quandocunq; ſi ſuſpi-
tio probabilis oriatur quod vel allocutus ſit partem vel alios quos
pars potuerit certiorare,aut cõſilio vel metu,amore,vel odio remo-
ueri,nam ijs ceſſantibus poterit corrigere ſponte eius dictum, quia
ceſſante cauſa ſuſpitionis ceſſat ſuſpitio Tiraq. tract.ceſſante cauſa.
n.246. ver. ſuſpitionis. cæterum ſi ambo eſſent cum iuramento,&
147 tunc dicitur teſtis eſſe inter duo iuramenta,quo caſu ad eruendã
148 veritatem adhibetur tortura, & quod ratum habet in tormentis
illud dictum attenditur. Clar.§.fin.q.54. verſic.1. Boſſ. latè in titulo
de tortura.teſt.n.19.cum ſeq.facit arg.tex. in l. ſi poſtulauerit. verſ.
ſed ſi negauerit,vbi etiam Bart.ff.de adult. pract. Pap. in for. opp.
contr.teſt. glo.ac etiam varij. tenet Tind.eo.tract.cap.3.& c.11. n.3.
firmat Brun. inter tract.crim. diuerſo.tit.de indic.& tor. 4.q. 2.par.
n.16.car.141 Bal.in l.verba.n.3. C.ad leg. Iul. de Adulter. pulchrè
149 Boſſ.eod.tit. de oppor. cont.teſt.n.1. ubi inquit, quod pars non ci-
tatur de conſuetudine. quando teſtis eſt examinandus in tormentis.
ad effectum,ut firmet,quod nam dictum ſit uerum,& ſtatur ſecun-
do dicto in torturis,modo non ſit ei publicatus proceſſus. nec aliud
puto obſeruandum, quicquid dicit Alcia. de præſumpt. præſum-
ptione

ptione 29.in fi.quem in propoſ.allegat.Clar.d.§.fin.q.54. verſ. tertius eſt caſus,licet & ipſe ſit in eadem ſententia. niſi quis fuiſſet interrogatus de ſe,& de alijs conſocijs. vt ſ.dixi.n.69. Nam hoc caſu ſtatur primę depoſitioni licet cōtrarium dicat in tortura.vt no.Bar. in l.1.§.quæſt.ff.de quæſtio. quem refert & ſequitur Dec.conſ.175. n.8. Menoc.de arb.iud.caſ.108. vi.Tind.eo.tract.c.3.& c.4. Nam ta-
150 lis contrarietas minime purgatur, niſi medicina torturæ, ſiue ſit perſona quæ admittitur cum tormentis regulariter,vt dixi ſupra n. 101. ſiue ſine tormentis,vt regulariter ſunt omnes homines liberi. dicta l.ex libero. vbi Barto.de quæſtio. idem in l.eos.ff.de fal. & ita vſque huc video obſeruare,& ita teneo, nam hoc caſu teſtis præſumitur potius velle affirmare,& perſiſtere tam ſuper dicto vero, quam ſuper falſo,dum propter hoc tormētis ſubijcitur. Nec ob. regula,qui ſemel malus. de qua in l.ſi cui. §.iiſdem. de accuſat. Alex. conſ.120. n.11. lib.2.quia ſi vtrumque dictum contrarium eſt ſine tormentis,tunc neutri ſtandum eſt,ſi primum ſine tormentis, & ſecundum cum tormentis,amboque dicta ſint, cum iuramento, tunc ſecundo ſtādum eſt,& hoc caſu nō eſt locus regulę,propter adictionem tormentorum. Bar.ab omnibus aprobatus in l.ſi quis in graui. §.ſi quis moriens.ff.ad Syllan. ſed & hoc limitatur habere locum ſi primum dictum ſine tortura eſſet veriſimilius. ſecundum Bar. Soc. conſ.253. in cauſa. & Dec.in conſ.175.n.8.& dicam ī. n. 154. Quia
154 tormenta ſunt inſtrumenta pro eruenda veritate,& non pro mendacio ſubſtinendo inuenta.vt ſentit Bal.in rub.C.de pę.iud.qui male.iudica. Clar.d.§.fin.quæſtio.70.verſic. plerumque. & Guid. de Suza. inter tract.crim. diuerſorum, tit.de indic.& tortu. & ibi Bologn.in addit.n.5. & Boſſ.in tit.de confeſſ.per tor.n.26.Andr. d Iſer. cap.1.§. inſuper.col. 1.de contro. inter Dom.Federic.de inueſtitura. Marant.Spec. actu.14.n.12. par.6.& quamuis nonnullas diſtinctiones.Clar.tradit in d.q.54. verſic.tertius eſt caſus. quas videtote. & Gand.de quæſtio. & tor.q.1. n. 6. nihilominus ipſe ſic dicendum
152 exiſtimo duo dicta contraria ſine iuramento, vel cum iuramento non valere, in cauſa criminali,etiam ſi vnum eſſet extra iudiciū, vt tenet Camerar.quem refert Clar.q.54.dicto verſic.tertius eſt caſus,& verſ. ſeq.quem ipſe ſequor. qui Camerar.allegatur in quodā conſilio matrimoniali,poſt conſilia Zabarell. ſed vt quid ſentio dicam,illud dictum,quod eſt in iudicio receptum,magis videtur obtinere propter loci,& iudicis additionem,vt eſt caſus in l.2.§.1.ff.de

Digitized by Google

iureiuram ibi. Prætor id iuſiurandum non tuebitur: ſibi enim iurauerit, alioquin facilime quiſq; ad iuſiurandū decurrens nemine ſibi deferente iuſiurandū, oneribus actionū ſe liberabit. quē tex. declarat Tynd. eo. tract. de teſt. lib. 2. cap. 4. & cap. 1. & cap. 5. fallit etiā prædicta concluſio, ſi de duobus dictis, alterum ſit fauorabile. cap. odia. de
153 reg. iur. faciunt in arg. quæ dixi ſup. in ſecunda primæ par. princ. Secundo duo dicta contraria ſine iuramento non tenent, & eſt expeditum per tex. in l. iuſiurandi. C. eod. Tertio, duo dicta contraria cum iuramento in cauſa ciuili, in qua non eſt adhibenda tortura nō tenent, quæ opinio eſt communis, & teſtatur Ruin. conſ. 75. poſt n. 8. lib. 1. at de periurio impunis non eſſet dimittendus, de qua periurij
154 pœna, tradit Clar. lib. 5. ſent. §. periurium. Et quando quæreretur, cui ſtandum ſit dicto, dico illi fore ſtandum, quod eſt magis fauorabile, & magis veriſimile. l. in ambiguis. de reg. iur. Bart. in l. ſcripturæ. n. 4. C. de inſtrum. & latius de teſtium variatione, tradit Tynd. eod. tract. cap. 1. cum plur. ſeq. ad quem eſt omnino recurrendum, quoniam & latè & diſtinctè nihil intactum relinquit. & in tantum
V eſt verum quia dictum veriſimilius ſine iuramento præualet iurato. Tynd. eo. tract. n. 7. quamuis Bar. in l. ſi poſtulauerit dicit ſtandum eſſe ſecundæ depoſitioni. ſi facta eſt ante publicationem primæ depoſitionis. & ſtatur primo dicto quando ſecunda depoſitio eſt facta poſt publicationem primæ ex quo ſubeſt timor ſubornationis. Milling. obſer. 86. Centu. 2. Guid. pap. deciſ. 546. Fely. in c. propte-
155 rea. de teſt. cog. vid. Vulpel. conſ. 27. & 104. per tot. Sed retenta prima concluſione ſciendum eſt, quod teſtis, qui primo tortus fuit
X tanquam vilis, vel infamis, vel quia ſit varius, vel quia præſumitur ſcire quod negat, vel deponat non veriſimile, vel nolit ad interrogata reſpondere, vel ſit conuictus ex ſuis met depoſitionibus, vel ab alijs inditijs de mendacio. ijs omnibus modis poteſt torqueri vel quia ſit ſocius criminis de quibus ſupra ſuis locis ſum locutus. & Bar. in l. 1. §. quæſtionem. ff. de quæſtio. Brun. de indic. & tor. n. 52. huiuſmodi teſtis tortus, & nota quod ſi duo teſtes ſe contradixerint, primus examinatus negat interfuiſſe, ſecūdus, dicit quod primus teſtis interfuit ſi in denuntia ſeu querela eſt nominatus tanquā teſtis, tunc poterit torqueri quando ſecundus teſtis eſt dignior, & primus dicitur conuictus licet à ſolo teſte, ad hunc effectum tantum torquendi. Boll. in tit. de tortur. teſt. nume. 10. & in tit. de indic. num. 37. Marc. deciſ. 780. ſub numero 10. Marſ. in l.

vnius

vnius.§.teſtes torqueri.ff.de q.foll.pract.cri.in ver. capiat. n.23. eſſet iterum in tortura repetendus.& ſi in hac repetitione varium dixerit à primo,tunc nec primo,nec ſecundo dicto ſtandũ eſt, ſed tertio debet ſubijci tormentis,& ſtabitur deinceps illi dicto, quod ratum habet in tortura,tertio loco adhibita,vt tenet glo. in l. fin. de quæſtio. quæ approbatur à Parid. Put.tract. ſind.verſic.tortus. c. 6.
156 n.3.& ſic notandum eſt,quod ſtatur illi dicto, quod ratum habet in torturis,nec teſtis vltra tertiam vicem, tanquam teſtis torqueri debet ad no. per Ang.in dicta l.fin. C. de quæſtio. Pau. Caſtr. conſ.
157.107. circa fin.quæ ratio non procedit in reo,qui & tertio,& quarto,& vltra torquebitur, ſi noua ſuperuenerint inditia. ſecundum Barto.in l.vnius. §.1.de quæſtio. & Saly.in l.2. ff.de cuſt. reo. & Foler. in pract.crim.verſic. & confitebuntur. par.3.n.78.& in alio caſu de quo per Parid. Put.de ſind.d.verb.tortus. cap. 6. num. vt eſt quando reus confitetur quoties in tormentis,toties negat extra tormenta,& non ſic ratificat,ſed Iul.Clar.q.21.verſic.vlterius,dicit non eſſe torquendum,vltra tertiam vicem,quod notandum eſt, contra illos iudices,qui diu noctuque Reum in tormentis fatigant. quos, vt dicit Clar. grauiter reprehendit Augu. ad Angel. de maleſ. in verb.comparuerunt,& confitentur totum. poſt n.10. Sed bene dicit Clar.in fi.d.verſ. vlterius. quod reus quoties negauerit, id ꝙ prius dixit in tormentis, toties ſit torturæ ſubijciendus,ſed non vltra tertiam vicem,rebus ſic ſtantibus,& ita obſeruare video, at Parid. de Put.puto intelligendũ eſſe quando,vltra tertiam vicem, noua ſuperuenerint inditia prout obſeruatum fuit ijs diebus præteritis Me-
158 diol.in cauſa cuiuſdam nobilis de Lunate. eſt verum, quòd ſi quis propter variationem torqueretur. vt debet fieri. iux.tex.cap. in poſitionibus.de iur.iura.in 6.& tex.& glo.in l.nullam.C.de infami. in tortura confeſſus fuerit,& poſt torturam cõfeſſionem ratam non habuerit,ſi allegat cauſam erroris probato errore,non poterit iterum torqueri,vt no.Doct.in l.prima. de confeſſ.& in l. error. de iur.& fac.ignor. l.prima.§.ſi quis. de quæſt. & Ratificatio qualiter fienda vid.ĩ.in materia Brachij regij. & Clar.§.fi. q. 64. verſ. cæterum cum ſeq. vbi extra locum torturæ ad bancum iuris præſente iudice & poſt horas ſaltem duodecim fieri debet. nam ſi in dictos terminos qui videtur congruus vt in Euangelio legitur, perſeuerauerit & ratum vt ſ.habuerit,dicitur ſponte quodamodo confeſſum fuiſſe ſaltem ità interpretante generali conſuetudine, per quam etiam non

requiruntur teſtes in actu ratificationis ſed ſtatur ſcripturæ Actua-
rij, vt per Clar.d.q.64. verſ. Debet quoq; ſed omnino eſt neceſſaria
Iudicis præſentia, dies & hora in qua quis ratificauit, eſt & alius ca-
259 ſus per quem iterum torqueri non poſſe, ſit appellaret à tortura
illicita, nam eius etiam confeſſioni non ſtaretur. l. ſi cui. ff. de quęſtio.
Bal. in l. ſi milite. ff. de quæſtio. Cano. in cap. graui. depoſiti. & idem
Paris Put. hos refert. in dicto cap. 6. ſub n. 1. Sed in multis partibus
per ſtatuta eſt ſublata appellatio in criminalibus vt eſt Mediol. in
conſtito. tit. de Appellat. & Mãtuę vbi vero nõ adſint hæc ſtatuta ad-
uertat' vt decretũ torturæ ſecreto interponatur. & executioni mittat'
facto & non verbo. quia à facto non appellatur, ſed ab interlocutio-
260 ne Iudicis ideſt ab eius ordinibus. ſic, & nedũ quando reus variat
poteſt torqueri, ſed qñ nõ vult reſpondere. & Clar. q. 64. ver. debet
igitur iudex. ait quod pro quolibet inditio dantur tres ictus tortu-
rę ideſt ſquaſſi dr corda ſecundum Marſ. in pract. §. nunc videndum.
n. 53. & alios quos ibi allegat. ſed quod in ſtatu Mediol. non dantur
niſi duo, vel tres in totum quot quot ſint inditia quia omnibus com-
putantis dantur duo aut tres ictus funi s. intellige in vna uice tantũ
nam ſecunda die poterit repeti tortura, non reſpectu illius inditij
ob quod prima die illata fuit, ſed pro alio inditio diuerſæ ſpeciei
modo vt ſupra, & tertia die ſimiliter concurrentibus alijs pluribus
inditijs urgentibus, & hoc eſt quod Clar. innuit per illa uerba inter-
pellatis vicibus. ui. Carer. pract. cri. in tract. de indic. & tor fo. 163.
Gram. conſ. 45. n. 37. Caſtr. conſ. 299. cir. fi. no. 2 & alios quos alleg.
Baiar. ad Clar. d. q. 64. uerſ. debet igitur. n. 98. 99. & 100. ubi in aſ-
ſaſſinis, famoſis latronibus, & facinoroſis hominibus, non attenditur
iſta temperantia, ubi magnitudo ſcelerum & ampla facultas proce-
dendi concurrunt de qua late dicam in tract. de Brach. Reg. Sed nõ
ommitto hic quod ſemel tortus ſufficienter ſuper uno inditio, ſi ad-
huc tale inditium per nouos teſtes comprobaretur, non per hoc tor-
tura repetenda erit, ut admonet Clar. d. q. 64. uerſ. ultimo uidendum
eſt, propè fi. ubi exemplificat in inditio famæ, & D. Menoch. de ar.
iud. caſ. 272. Quadere concludendum eſt quod tortura eſt repeten-
da nouis superuenientibus inditijs ſpecie diuerſis, uel quando eſt
data poteſtas regia libera quam præeminentiam appellant Regni-
colę ut per Carauit. Rit. 259. item quando teſtis non admittitur
ſine tortura, quia debet in tortura repeti, item quando quis minus
ſufficienter fuerit tortus & iudex ſcribi fecerit qualiter D. pro nunc
demitti

Digitized by Google

demitti de tortura mandauit animo eam diuidendi. reliqua quæ
hic deſunt deo dante dicentur in materia Brachij Regij. Et ad
161 intelligentiam ſupradictarum in hac nedum quotidiana, ſed etiã
162 periculoſiſſima materia torturę, quando teſtis de illis eſſet, qui ſi-
ue ad offenſam, ſiue ad defenſam non admitteretur, abſq; tormen-
tis, vt ſupra poſui. n. 110. cum ſeq. talis etiam ad infor. proceſſum
non eſſet admittendus niſi adhibita tortura. deinde ſi eſſet repeten-
dus, ſimiliter cum tortura, & ſi in repetitione varium dixerit, rurſus
& tertio in tortura examinabitur, de viribus dicti, & depoſitionis
ſuæ. & ita declarat. Clar. d. quæſtio. 45. verſic. cæterum, & ex hoc de-
claratur etiam dictum Parid. de Put. d. verb. tortus. cap. 6. n. 3. & ne
163 erramus in caſibus irreparabilibus præcipue, qui vt plurimum
officia geritis in ſtatu Mediol. ĩ hac materia, vltra alios ſemper ani-
maduertẽdũ ad Clar. d. q. 54. verſic. debet igitur iudex. vbi dicit, ꝙ
164 pro quolibet inditio dantur reo duo ictus funis, & ſi plura, &
valde vrgentia ſint inditia, tunc tres ictus cordę, & non vltra dan-
tur omnibus computatis indicijs, quotquot ſint, & quæ inditia ſint
165 ſufficientia ad repetitionem torturæ in reum, recurrite ad D. Par.
Put. d. tract. ſind. in verſic. tortus. cap. 1. ſub n. 3. & ſucceſſiue per om-
nia c. in d. verb. tortus. & in verb. tortura. per tot. & Boſſ. in tit. ge-
nerali. de tort. & in titulis. de tort. accuſatoris. & in alio tit. de tor-
tura teſtium, prout eſt materia noſtra principalis, reliqua vide per
Angel. de malef. loc. ſupra cit. & Blanc. & alios, in l. fin. de quæſt. vbi.
Guid. de Suzaria. Franc. Brun. & Franc. Caſſoni. Bal. de Perigl. Iacob.
Arena, & Pau. Ghiol. qui omnes inſeruntur, in vol. tract. crim. di-
Y uerſorum. & poſtquam ſumus in materia torturæ. s. in fi. primę par.
dictum eſt quod teſtis qui non debuit examinari ſi examinatus fue-
rit, quod nam faciat inditium. hic addẽdo quæro quid ſi huiuſmo-
di teſtis fuerit tortus. & non facere inditium ad torturam ait Marſ.
in ſua pract. §. Diligenter. n. 135. & 141. & in ſing. 19. & vi. Clar. in §.
fi. q. 24. verſ. ſi. ubi diſtinguit in teſte a lege reprobato, vel ab homi-
166 ne. Tertio, principaliter dicuntur teſtes contrarij, quando
ſcilicet vnus teſtis deponit Papiæ, quod præcedenti die, dicit factũ
Romæ, cum impoſſibile ſit, vel ſi duo ſint teſtes, & vnus aſſerit, alter
Z neget, vt cap. in noſtra. de teſt. & 3. q. 8. nulli creditur. Ceſal. conſ.
233. n. 17. vo. 2. & ſi duo teſtes ad infor. curiam vnus negat alter af-
firmat. ij non ſunt torquendi niſi affirmans eſſet omni exceptione
maior, vel niſi negans obijceret affirmantem eſſe inimicum, vel al-

ter

ter eorum ſuſpectus eſſet,& alius diceret velle probare in tortura,
quod contra alterum teſtem dixit & illi in faciem ſubſtinere, quia
ex cauſa fieri permittitur. Boſſ.in tit. de indic.& conſ. an. tor. n.37.
vbi quando par eſt numerus & teſtium hinc & hinc par conditio.
dicta omnia eliduntur & reus gaudet quia condemnari non poteſt
rebus ſtantibus. verum non ſic & etiam quando quis dixit vnum in
primo dicto,& totum cõtrarium,in alio ſecundo idem, quãdo quis
dixit,quod veriſimile,& aliud penitus à veriſimili alienum, in eo-
demmet dicto,vel quando duo teſtes producuntur, & vnus depo-
nit de ficu,alter de pinu,vt de teſtibus Suſanæ, vnde ratione rei,
167 cauſæ,loci,& temporis,& modi quis in ſuo dicto contrarius eſſe
poteſt,vel duo teſtes adinuicem contrariantur. Alber.eo.tract.c.6.n.
168 29.& 30. At teſtis qui ſibi ipſi contradixit,ſi appareat, quod ſta-
tim voluerit ſe corrigere,non eſt tanquam contrarius reijciendus.
cap.præterea. extra eod.& ibi Abb.qui dicit. poſt Innoc. quod iu-
dex debet attendere diligenter modum,& cauſam correctionis, eſt
gloſſ.magna.in authen. de teſt.§. quia verò,& eſſe communem opi-
nionem,& eam ſeruari teſtatur Tynd.eod. tract. cap. 4.n. 4. Viuius.
lib.1.op.400. & Doct.paſſim. in d.c.præterea. & ibi notatur, illud
169 dici incontinenti fieri, quod fit antequam diuertatur ad alios act
extraneos. Bar. in l.1 §.qui præſens.de verbo.oblig. pulchrè Cephal.
in tract.de ſimulat.contract. col. 18.Maria.Soc.cap. primo. de mut.
pet. latè Tiraq.in verb.reuertatur.n.114.C. de reuocan.donat. & in
170 propoſ. Tynd.d.n.4. inquit,quod teſtis antequam euadat conſpe-
ctum iudicis,& antequam allocutus fuerit partem, tunc ſi aliter rẽ
ſe habere dicat eius,quod dixerit,incontinenti dicitur ſe correxiſ-
ſe. Menoc.de arb.iud.vbi pulcre.caſ.108.n.5.& per to. & error in
teſte eſt punibilis & teſtis tenetur ad intereſſe partis, nã vt inquit
Bal.eo.tract.de teſt.n.24. in 2.par. error in Notario & teſte dicitur
lata culpa.tex.in l.ſi.ff.de Magiſtra. conue.Boſſ.in tit.de tortu. n. 26.
& 27.iudicat communem eſſe opinionem, & prodeſt teſti. præſer-
171 tim allegando cauſam ſuæ correctionis,alias puniretur,quod no-
ta,eſt tex.in l.eos.ff.de falſ.Tyn. dicto cap.4.n 2. & eſt ratio,quia
172 in eodemmet ſubiecto, duo contraria ſimul,& ſemel ſtare non
poſſunt.l. prima.C. de fur.no.in l.ſi is qui ducenta.§.vtrum.ff. d reb.
173 dub.iudex nihilominus tenetur concordare teſtes quantum fieri
poteſt.cap.cum tu.de teſt. Boſſ.in tit.de opp.contr.teſt. n. 10. & 11.
174 nam ſicut iura iuribus ſunt concordanda. Alex.conſ. 141, num.5.
vol.2.

175 vol.2. ita contrarietas omnis eſt euitanda,vt per Bart.d.l.eos. & in
l.inter ſtipulantem. §.1.de verbo. oblig.& in l.ſcripturæ.n.4. C.de
176 fide inſtrum. ſed ſi teſtes ſufficiunt pro integra,& plena probatione,iudex eos ad concordiam nõ inducit. Bart. & alij in dicta l. 2. §. fin.ff.ſi cert.petatur. Cano.in capit.cum tu.de teſt.ꝙ ẽ,qñ concordia
A fit in dicto vnius teſtis tm̃, vel in dictis diuerſorũ: Et licet teſtimonia eſſe ſtricti iuris dicat. Tiraq.de retract.conſangui. §.35.glo.1.alleg.c.in præſentia.de probat.tamen teſtium dicta rectè interprætari poſſunt. & concordiam fieri expedit ſuper facto principali, non curando de cortice verborum.glo.1. de offic. Deleg. glo. 2. extra de reg.iur.Curt. eo.tract.concluſ.11. n.24. & n.25. vbi ait eſſe attendenda verba quando illa ſunt formaliter probanda. Anto.in c. nihil obeſt. de ver.ſig. Bal.in l.1.& 2.C. de ſecun. tab. Bar in l. 2. ff. quemad.teſta. & D.Surd. conſ.12.n.43. vo. 1. & ſat eſt quod verba concordentur in ſubſtantia. Alex.conſ.47.n.2.vo.2. & concordia teſtiũ fieri debet ſecundum eorundem teſtium intentionem aliter diceret extorquutio. Ancã.conſ.191. Ro.conſ.301.Oldrad. conſ.168.dummodo circa ſubiectam materiam verſetur.ar. l.ſi vno anno. ff. loca. Nec putes teſtem diſcordare quando poſt rectum examen factum interrogatus reſpondit neſcire quia ſubauditur ſcilicet neſcire vltra id quod depoſuit,quia iſta ſubauditio eſt rationabilis, ne depoſitio pereat.vt ſupra num.67. in 2.par.& Nell.eo.tract. par.2. num.225. & in ſimili docet Bal. d. l. teſtium. num. 9. C. eod. & ope-
177 ratur concordia,quod non ſaluatur dictum teſtis,vt eſt com. opin. Alex.conſ.20.volum.4. ſed teſtis ſolum liberatur à pœna periurij. ſecundum Bart.in l.1.C. de vſufr.&T yn.eod.tract.capſi.n.Iacob.Butrig.in l.de ætate. C.de probat.quæ communis opinio declarationẽ recipit,vt per Boſſ.in d.tit. de oppi.contr.teſt. ſub num.11. qui dicit
178 duobus modis poſſe fieri concordiam,vno modo ad probandum, alio modo ad euitandum falſi pœnam, illa fit ad probandum quoties ſine maxima difficultate fieri poteſt,ſed quando fieret cum maxima difficultate,tunc operaretur tantum,id quod ſuperius dictum eſt.n.177 quę declaratio valde placet,quamuis Alexan l.inter ſtipulantem.§.primo. col.4.quem Boſſ. audet reprobare, non male ſentiat,at quando vnus teſtis contrariat pluribus, vel par ſit numerus hinc inde contradicentium,tunc concordia fieri debet,& ad illum finem per quem videretur iudici,in re ſe tutius ire. ſi autem vnus ſit contrarius pluribus,vel par ſit numerus contradicentium,qui ab

vna

vna parte tantum ſunt producti, tunc magis debet concordia fieri, & hæc duplici de cauſa, primo ne arguantur de falſo, vt inquit Barto. dicta l.prima. C.de vſufr. & Butr.dicto cap. cum tu. de teſt. ſecundo ne dictum teſtis pereat. vt per Alber.de Malet.eod.tract.c. fin.n.30. & eſt communis opinio Tynd.in cap.7.n.7. & ſeq. & in ca. fin.par.3.& Franc. Curt. eod.tract concl.112.Imol. in l.ſtipulantem. §.1. de verbor.obligationib.Boſſ. vbi ſupra de opp.contr. teſt. n.13. & vide Sebaſt. Maſſ.de ſtatu præſcrip.n.23.cum ſeq.ubi dicit, quando concordia eſt facienda ad fauorem rei, & quando ad fauorem actoris,& concluditur in dubio pro reo eſſe faciendam, ſed in claris pro actore concordia teſtium fieri debet, vt per Doct. præcipuè Fely.& Hoſtien.in dicto cap.cum tu.de teſt.& vid.in hac materia concordandi teſtes omnino Anto. à petra. in ſuo tract. de fideicom. q. 12 à n.901.vſq; ad n.1214. ubi diffuſiſſimè tractat & diſtinguit oẽs caſus quem valdè & iure meritò magnificat. Baiar. ad Clar. §. falſum.verſ. ſcias.n.46.& allegat.Decia.conſ.40. uol. 2. Gram. uot. 18.
179 19.& 30. & Crot. de teſt.n.127. Menoc.caſ. 109. Rurſus ſi quæratur de contrarietate, circa dictum unius teſtis tãtum, de quo mox dixi,ſi eſt compatibile,& facile concordia poteſt fieri,ſaluatur dictũ, ſed quando tractatur de concordando teſtes hinc inde ab utraque partium productos adinuicem contradicentes, tunc magnum præ-
180 lium eſt in curia,vnde fortiores in ſuo dicto, & ratione præualẽt debilioribus,nobiliores,digniores,& magis periti præualent cæteris,ut in l.ob carmen.§.3.& fin. ff.eod.Bart. d.l. ſcripturæ. la prima. n.2. C. de fide inſtrum.& latè dixi ſupra n. .Reliqua uideri poſſunt per Boſſ.eo. tract.ſupra cit.& Alber.de Malet. eod. per multa capitula. Quæro pro maiori declaratione. Teſtis deponit
B audiuiſſe,Titium dicere quod uidit Meuium cum Berta carnaliter adulterari. an ualet hoc dictum,certe non,quia loquitur de auditu alieno. l.teſtium.ff.de teſt. dixi ſ.n.157. par.3. & eo minus ſi Titius interrogatus negat ſcire,nec de hoc locutũ fuiſſe. neutri creditur. Spec. §.iam de interrogatorijs.d. verſ.quid ſi unus.Feder. de Sen. conſil. 162.quo caſu non eſt expediens quærere concordiã:ſed ſi plures teſtes dicãt quod Titius dixit uidiſſe Meuium cum Berta,Titius uerò negat,ſi ſint conteſtes loco & tempore quando audierunt Titiũ ſic dicere,Titius dicitur conuictus, & poterit torqueri ad eruendã ueritatem. ſed ſi plures teſtes ſint diſcordes de loco aut tempore, debet quæri concordia non ad conuincendum Titium, ſed ad euitandam

tandam pœnam falſi. ſecundum co.op.legiſtarum. ſequentium Bart.
in l.1. C.de vſufru. ſed ſecundum opinionem Canoniſtarum. in al-
legato.c.cum tu:de teſt. talis concordia operatur probationem. vide
tamen. Alber.de malet.d.tract. vbi c.9.n.30. & 31. videtur concor-
dare has opiniones. ſi verò nullo modo poſſunt ad concordiam re-
duci,tunc debet examinari cauſa mendacij inter teſtes. iux. pract.
Bar. in l.vnius.§.iudex.ff.de quæſtio.Boſſ. in tit.de oppoſ.contra te-
ſtes. n.12. & hoc quo ad teſtes. Sed quo ad Reum, ſi duo teſtes af-
firment,& vnus tantum negat, nihilominus Reus poterit torqueri,
quia duo præualent. ſecundum ea quæ dixi. ſ.n.173.cum plur.ſeq.
par.2.primæ,& n.164. in 3.par. Item inter teſtes ſingulares non eſt
opus quæſtione. Bal.d. l.teſtium.C. de teſt. & tanto minus deponen-
tes remotè. Alex. conſ.77. conſ.82.vo.1.conſ.68.n.7. vo.3. Curt. eo.
tract. concluſ.41. Præterea quid proſit exculpatio dicam in mate-
181 ria Brachij regij. Quarto principaliter obijcitur, quod fue-
runt producti didicitis teſtificatis,nam poſt didicita,& teſtificata te-
ſtium productioni amplius locus non eſt. tex.in l.per hanc.C.de tēp.
182 appel. §.ſi verò. authen. de teſt.& æquitas ſuadet,ne detur mate-
ria inſidijs,& falſitatibus.authen.qui ſemel. C. de probat. cap. fra-
ternitatis. eo d.tit.no. in glo.liberabit.l.ait prætor.ff.de iur.iura.&
hunc terminum didicitis teſtificatis docet Bar. in auth.at qui ſemel.
n.11.& n.19. vbi etiam Iaſ.C. de probat.qui terminus intelligitur,
quando teſtes ſunt publicati, & eorum productioni renunciatum
eſt. & pars de eis copiam à iudice decretam habuit in ſcriptis, &
commode videre potuit,& intelligere eorum dicta. pract. Pap. in
for. opp.contr.teſt. glo.ſuntque publicati. pulchrè etiam Bal.in cap.
184 vltra tertiam.n.4.& 5. de teſt. quo caſu etiam ex partium cōſenſu
iudex teſtes non admittit. vt in l.quos prohibet. de poſtul.Bal.d.au-
then.at qui ſemel.& ibi Doct.communiter. C.de probat.pract.Stiac.
cap.18.n.67.& ideo qui perfunctorie, vel caſu fortuito legit Atte-
ſtationes non dicitur didiciſſe teſtificata. Bal. in c. conſtitutis. il 2.
circa fide teſta. & Gem.in c. Cum perſonæ. ad fi. vbi glo. de priui-
leg.in 6. Ant.d.c. fraternitatis. de teſt. & alios adducit Corr. in me-
morial.in verb. legere aliquid,vbi logiſtice diſtinguit inter legere
intrinſecè,hoc eſt mentaliter ,& extrinſece,hoc eſt oculo,& mixtim
ſcilicet,mēte & oculo,ſed parum videtur facere: nam ſufficit quod
dicta teſtium ſint publicata,& de eis copia decreta, & tradita parti-
bus vt ſupra,nam ſi pars legerit,vel non legerit ſibi imputet,præſu-

mitur legiſſe. Spec.eo.tit. §.ſatis vtiliter.de teſt.vbi inquit quod ſupradicta concluſio procedit etiam ſi pars aliunde quam à ſuo Iudice didicerit teſtificata. & Fely. in c.præterea. de teſt.inquit ſat eſſe quod pars locuta ſit cum teſte poſtquam fuit examinatus, & ſufficit publicationem eſſe factam ad inſtantiam vnius partis tantum, vel pro parte aduerſa tantum,ſed vi. Gabriel.concluſ.21. de teſt.vbi ad dictam reg.de qua in d.c. fraternitatis. de teſt.Videlicet quod didicitis teſtificatis teſtes non poſſunt amplius recipi,ponit decem ampliationes,& 70. limitationes. quarum antequam non nullas attingam,eſt aduertendum quod in renuntiatione, quæ publicationem teſtium præcedit, vt dixi.n.149.par.ſecunda proteſtetur ſibi ius ſaluum fore opponendi,tam contra teſtium perſonam, quam contra eorum dicta,vt meminit Butrig.eod. tract.n.15.& vide pract.Pap.in for.opp. contr.teſt.d.glo. ſuntque publicatis;vbi multas ponit diſtinctiones, ſed dicta proteſtatio fieri debet cautè adhibita clauſula ſi opus fuerit,& non aliter. alioquin ſi in fauorem proteſtantis teſtis depoſuerit. non prodeſt proteſtanti qui dicitur renuntiaſſe fauori ſuo
186 Marant. Actu.13. n.4. hoc in ſumma ſeruatur,in practica nempe, quod facta publicatione cum omnibus illis qualitatibus, de quibus nouiſſimè mod. pract. Stiac. d.cap.18. n.19. cum plur. ſeq. & pract. Pap.in for.public. teſt.vbi dicit, quod ad eam fiendam requiritur partis citatio,& quod petatur à parte, vt iudex teſtium dicta publicet poſt terminum lapſum,ad probandum, ac probatum habendũ, & datur copia atteſtationum parti in publicam formã redacta. Rip. in l. 2.C.de eden.n.30. Bald.d.l. per hãc.C.de temp.appellat. Deinde nullo modo ſolent admitti teſtes,niſi vt infra. Et in tantum hoc videtur verum,quod ſecundum vnam opinionem,etiam minor nõ reſtituitur ſi poſt publicatas atteſtationes ſibi ſuperuenerint alij teſtes quorum ignorantiam prius habebat. Bar.in l.1.§.nũciatio. n.33. de op.no. Nunt.Fely. d.c.fraternitatis. col.5.fall.prima.extra de teſt. Cephal.conſ.7.n.7.par.1.ſed Capell.toloſ.deciſ. 54. & ibi Add. ait minorem reſtitui in cauſa ciuili & criminali quãdo litigat per Procuratorem, non autem quando ipſe ſine procuratore litigat. Bar.d. l.minor.25.Annorum.ff.de minor.& etiam reſtituitur aduerſus probationem neceſſariam ommiſſam. abſq; eo quod de leſione doceat. Abb.in c. auditis. cum concor. de integ. reſtitu. Sforz. od.in eius tract.de reſtitutione in integrum.q.65. artic.11. vbi ad partes. & poteſt reſtitui etiam tranſacto termino probatorio. Alex.d.l.1.§. nũciatio.

ciatio.n.34. glo.in c.nõ poteſt & ibi Cano.d procurat.vi.tamen.Gomes.var.reſſol.tit. 1.de delic. n.6. cir. fi.& Crot.eo.tit.n.265.& ꝟ. n. 189.vbi de ruſtico. eſt minor quando reſtituitur poſt publicationẽ. practica eſt quod teſtes dicant,quod idem teſtificati fuiſſent ſi ante publicationem examinari fuiſſent. vt docet Spec.in tit.de reſtitu.in integr.§.1.verſ.quid ſi cauſa. & Soc.eo.tract.de teſt.n.130.Maſcar.d probat.concluſ.1658. vo.2.n.4.vbi ait minorem debere allegare ſe leſum abſq; eo quod probet. & ibi etiam dicit qualiter minor ætas ſit probanda. modò dico quod illa regula dicitis teſtificatis,

187 Fallit primo,in cauſa criminali,ad defenſam. Nam etiam poſt publicationem teſtis recipi poſſunt pract. Foller. verſic. reijciantur defenſiones. pract.Marant.actu.3. par.6.pract.Carer.fol.627.qui de communi teſtatur. poſt n.128.pract.Clar. q. 61. vbi concludit, poſt publicationem proceſſus,ſuper nouis capitulis à veteribus dependentibus,teſtes produci poſſe, quam communem teſtatur Marant. d.actu.6.n. 22.& Viui. com.op.lib.1.op.375. ſed hoc in cauſa ciuili, ſed in criminali vi. in 5.par.ſub n.49.lit.I. in fi. Et quæ ſint noua

188 capitula,& quæ vetera ponit pract.Pap.in for.opp.contr.teſt.glo.

E ſunt publicatis. Vide Bar.Roc.in d.eius pract.ciuil.lib. 4. de publicatione teſtium,vbi circa noua & vetera capitula optimè & breuiter declarat,& in quibus caſibus publicatis teſtibus alij nouiter recipi poſſunt,& Marſ. in ſua pract.§.ſeq.nu.à n.39.vſq; ad n. 47. & pract.pap. in for.opp. contra teſt.glo. ſuntq; publicatis.Saly.in l. per hanc.C.de tempo. repar.app.& quæ dicantur conexa ponit. D. Menoch. de arb.iud.caſ.93.& q.73. & in ſumma dicitur nouum capitulum quod eſt penitus diuerſum à veteri, vt eſt ſi quis primo capitulauit vnum,ſecundo capitulauit alterum,quia per diuerſas rationes & probationes,ac diuerſos titulos & iura diuerſa poteſt quis probare eius intentionem, exemplum capitulaſti te domum poſſidere,deinde vis capitulare quo titulo, dominium & poſſeſſio tibi obuenerit ex cã ſucceſſionis, aut nouæ acquiſitionis, ſiue ex cã oneroſa,ſiue lucratiua, quæ concurrere poſſunt. & hoc eſt capitulum nouum dependens à primo,idem qñ capitulatũ eſt de equo, ſecundo vis capitulare de ephipio,ſeu ſella,& habenis,vel capitulaſti de promiſſione facta in vno loco, modo vis capitulare de eadem promiſſione facta in alio loco. Nouum penitus capitulum dicitur & ſeparatum,quando puta capitulaſti de Boue,poſtea vis capitulare de æquo. Alber.de malet.eo. tract. c.7. n.121. par. 1. capitula verò

conexa dicuntur quando vnum eſt conſequens alterius. puta fateor
me per apocham eſſe confeſſum à te accepiſſe centum, ſed illud aſſe-
ueraui dixiſſe ſub ſpe futuræ numerationis, vel dicam à te decem
accepiſſe quæ tibi ſolui, vt exemplificat. D. Menoc. d. caſ. 95 n. 16. &
eſt materia. l. Aurelius. §. idem quæſijt. de libera. leg. illudque dici-
tur nouum capitulum dependens à veteri, quod ita ſe habet, ad an-
tiquum, vt ſi ad illud ageretur in nouo iudicio, rei iudicatæ nõ ob-
ſtaret exceptio. ita declarat Cyn. in d. l. per hanc. C. de temp. appel-
lat. & omnino videnda eſt pract. Pep. loco præcitato. vbi multa
189 ponit exempla, & quando teſtes poſſunt produci ſuper ijſdem ca-
pitulis. vel de directo contrarijs, & quomodo in prima inſtantia, &
quando in ſecunda. Secundo principaliter fallit, ſi non rite recteque
non ſeruatis ſeruandis, facta fuerit publicatio. Bar. d. authen. at qui
ſemel. C. de probat. Boer. deciſ. 35. in fi. Hip. in l. prima. §. cum quis
latrones. n. 51. ff. de quæſtio. Roman. ſing. 31. viſo exemplo. Vant. de
nullit. in tit. quoties, & intra, quod tempus. n. 39. & ſeq. Paria enim
190 ſunt aliquid non fieri, vel minus legitime fieri. no. in l. 1. §. penult.
ff. quorum legat. Matth. ſing. 8. vbi de citatione non rite facta, inqr,
& de citatione latè Vant. tract. nullit. rub. de cit. n. 25. Innoc. in cap.
præterea. de dilat. Tertio fallit, fauore minoris ætatis, & perſonæ
ruſticæ. Afflitt. deciſ. 216. n. 2. Soc. reg. 403. fallent. 27. Alex. d. l. 1.
§. nuntiatio. n. 34. Minor, Ruſticus, & Eccleſia etiam poſt lapſum tẽ-
poris reſtituuntur in cauſa ciuili. Secus in criminali. Docto. in d. §.
nuntiatio, & Maria. Soc. co. tract. de teſt. n. 123. & ſeq. vbi n. 126. ait
maiorem reſtitui, & reſtituto minore etiam aduerſarius maior debet
reſtitui, vt in Iudicijs ſeruetur æqualitas. vide Sfor. odd. de reſtitu.
in integr. q. 9. artic. 5. Ruſticus & Mulier pari paſſu ambulant. Item
fallit etiam in maiore, quia ex clauſula generali ſi qua mihi iuſta cã
ẽt reſtituitur. Gabr. co. concluſ. de teſt. concl. 21. n. 51. cum plur. ſeq.
Quarto fallit, ſi ceſſauerit timor ſubornationis, cauillationis, vel li-
tis in longum protrahendæ: vt cauetur in l. properandum, & ibi
Doct. communiter. C. de iud. ibi nullus tam audax inuenitur qui poſ-
ſit inuito iudice litem protelare. Item quando tractatur de paruo
præiudicio. Inoc. in c. coram. de reſtitu. in integ. Item quando ſentẽ-
tia debet ferri per peritos in arte, nam dicta ſententia non tranſit in
rem Iudicatam. Alber. eod. tract. c. 7. n. 32. & 33. & dicit hanc eſſe
egregiam concluſionem, & in peritis non cadit timor ſubornationis.
D. Pacia. de probat. c. 47. n. 77. lib. 1. & Gabriel. co. concluſ. tit. de te-
ſtibus concluſ. 21. vbi latè ẽt ad ſaturitatem ponit quando didicitis.

teſtificatis ſuper ijſdem capitulis, vel directo contrarijs poſſint recipi teſtes, & vi. Doc. in c. fraternitatis. extra de teſt. vbi Paris. et alij. Sed cautela eſt quod pars quæ vult teſtes producere didicitis teſtificatis det nomina ipſorum teſtium Iudici, & ſe abſentet. quam cautelam docet Bal. in l. ampliorem. in fi col. 1. C. de Appellat. & eam recenſet Marſ. in ſuæ pract. §. ſequens. n. 46. vbi multos allegat. & vi. eundem Bal. in auth. atqui ſemel. C. de probat. Sed hæc eſt indubitata limitatio ad dictam reg. quod etiam ſi teſtes poſt publicationem fuerint recepti & ab altera parte nequaquam oppoſitum, tunc valet eorum dictum ſic Iaſ. vltra alios. in l. patre furioſo. n. 20. ff. de ijs qui ſunt ſui, vel alie. iur. n. 22. dicit quando ſententia fuiſſet tranſacta in rem iudicatam; nam nouis receptis ſuper meritis tenet eorum depoſitio parte non opponente, dummodo non ignorauerit, vel ignorare nequaq̃ potuit. Quinto fallit, quando nihil obeſt parti. Abb. & alij, in dicto cap. fraternitatis. n. 15. de teſt. Soc. fallēt. 30. ſed hoc perraro, aut nunquam contingit. Sexto fallit, ſi iudex ex officio velit teſtes repetere, vt puta ſi prius obſcurè, & confusè locu-
F ti ſint, adeò quòd varios intellectus habeat, ſecus ſi nullum intellectum haberet, ſed ſi ſuper capitulo obſcuro teſtis vtiq; obſcurè depoſuerit, non debet repeti, quia obſcurum dictum pro non dicto habetur. Bal. in l. lucius. col. 2. ff. de ijs qui not. īfa. vbi intelligit obſcurum quando dictum non poteſt recipere aliquem intellectum. vel quia iudici ita expediens fore videbitur. Cano, in c. cum clamor. vbi Innoc. eode teſt & declara, vt ӡ. & de alijs fallent. videri poteſt. Soc. d. reg. 403. & Menoc. de arbit. iud. q. 40. vbi idem ſeruandum corã arbitro dicit, & quod didicijs teſtificatis, teſtes produci poſſint, octo
191 modis declarat. & n. 14. dat cautelam, videlicet, quòd pars inſtet & faciat, vt per iudicem acta omnia iam facta declarantur nulla, &
G tunc erit locus nouæ teſtium productioni. Item fallit quando vel ex conſuetudine alicuius Magiſtratus procederetur de bono & æquo, ſola facti veritate inſpecta, vel virtute ſtatutorum, aut reſcripti, ità procederetur; quia etiam poſt publicationem teſtes recipi poſſunt ſecundum. Alex. conſ. 84. col. fi. vo. 4. & Rot. peda. deciſ. 1. n. 26. cum ibi per eum adduct. Hinc eſt quod didiciis teſtificatis coram arbitratore ſi poſtea eatur coram iudice ordinario ex mutatione iudicij poſſunt recipi. Rot. deciſ. 10. de probat. & deciſ. 13. de teſt. Guid. pp. Deciſ. 72. & vid. omnino Gabr. d. concl. 21. n. 59. vſq; ad num. 68. Item publicatis atteſtationibus teſtes admittuntur vbi producitur

inſtrumen-

Digitized by Google

inſtrumentum,& cum inſtrumento exhibentur teſtes.c.ſeries.de teſt. nam ceſſat timor ſubornationis. ità Alex.conſ. 46.vo. 6. Alias ponit fallentias pract.Pap. & pater practicæ Spec.eod. tit.§. ſatis vtiliter. & Nell. à Sancto Gemi. circa quas ne laboretis,prima fallent. eſt, quando res agitur inter alias perſonas. ſecunda ſi ſit diuerſus mod⁹ agendi. tertia ſi ſit nouus articulus dependens à veteri. quarta ſi primæ atteſtationes fuerint deperditæ. quinta ſi mutato iudicio pars aduerſa conſentiat. ſexta in cauſa inquiſitionis. ſeptima in cri. falſi. & in alijs quibuſdam caſibus,de quibus per Spec. vbi ſupra. Item H ſi tertius ignorans litem in quo nam termino exiſtat & pro ſuo intereſſe compareat poſt publicationem etiã didicitis teſtificatis poterit nouos producere teſtes. Inoc.in c.cum ſuper.de re.iud.Bar. in l.ſæpe.ff.de re Iudic.quia non dicitur ſcire qui ſcit factum, ſed neſcit eius qualitates. glo.no.in c.conuerſat.de Appellat.lib.6. Domi. d.Sancti Gemi.161.niſi Reus colludiſſet cũ tertio. Afflit. Deciſ.235. n.5.& per to. Alias octo limitationes ponit Maria.ſoc. eo. tract. de teſt.prima quando proceditur ex officio. 2. in cauſa matrimoniali. de qua Maſcar.concl.1826. 2.vo.2. 3. quando dubitatur an aliqua qualitas compræhendatur ſub articulo antiquo. 4.quando examen fuit nullum. 5. quando producens eſſet vir notæ integritatis. 6.qñ dictum eſt ambiguum. 7.de minore & ruſtico vt ſupra. 8. quando publicatio fuit facta parte contradicenti. Item quando teſtis intempeſtiue fuit examinatus,poterit iterum examinari. Sforz. od. de re-

192 ſtitu. in integ. q.13.artic. 1.n.3. Non omitto,quando terminus eſt datus ad probandum,& ſimpliciter, quod eo tranſacto teſtes etiam produci poterunt. qui terminus dicitur peremptorius. Bar.&Doct in l.1.C.de dilat.Duen.in reg.201. ſecus ſi datus ſit ad probandum,

193 & probatum habendum. Spec. tit. de dilat.§.1.verſic.quod ſi.qui terminus eſt,de ſubſtantialibus,vt ſcribit Vãt.tract. nullit.ex defect.

194 proceſſ. n.59.qui etiam ponit,quando dies termini non computatur in termino,in tit. de nullit.ex defect.iuriſdictio. n. 60. vbi dicit communem eſſe,quod dies termini non computatur in termino, & ideo ſtat ſtatutum Papiæ,quod in qualibet dilatione dies termini minime computatur.fallit niſi dictum ſit,proba hinc ad decem dies. l.placet.cum glo.ad hinc. C.de ſacroſanct.eccle. fallit etiam ſi dictũ

195 ſit proba. vſque ad talem diem. quia illa dictio vſque ſtat excluſiue.Bal. in l.à caligato.C.de nupt. Bart. in l.patronus. §. Sempronio. de lega.3. Menoch.de arbitr. iud.q.80. n.92.fol.61.& an, & quan-

do dies

do dies termini computatur in termino habetur per Tiraq.de vtroque retraiɛ̃t lignagier. glo.12.Duen.reg.197.niſi etiam extaret ſta-
196 tutum,quod dies termini computaretur in termino.Sed illud potiſſimum obſeruandum eſt,quod in illis caſibus, in quibus poſt publicationem teſtis, adhuc recipi poſſunt,pars tenetur iurare, quod eos non ſubornauit,quod nota. aliàs ſine tali iuramento non debeat admitti,vt firmat Bal. in cap.iurauit. per illum tex.de probat.Hipp. ſing.128. in verb. teſtis,quem refert,& ſequitur Rebuff.eo.tract. n.
1 33. artic.33. & nota quod aliud eſt ſubornare,aliud inſtruere teſtes,vt veritatem dicant. quia ſi interrogatus teſtis reſpondit rogatũ & inſtructum à parte ad dicendum veritatem, non dicitur ſubornatus. Bal.in l.fi.C. ſi ex falſ. inſtru.Rebuff.eo. tract.glo.7.n.41.cum ſeq. Maſcar.concluſ.688. n.9. vo.2. nici. Item eſt etiam notandum in practica quod terminus ad probandum non currit dum diſputatur an articuli ſint admittendi pendente termino ſuper admiſſione, Item pendente termino an poſitiones ſint admittendæ. Item pendente termino ad repulſam. Item quando diſputatur ſuper legittimatione perſonæ, Item quando tempus labitur propter priuilegiũ vel inducias. Item quando labitur tempus ob culpam,malitiam,vel tergiuerſationem partis aduerſæ,vel propter impedimẽtum aut factum Iudicis, nam ijs omnibus ſupradictis caſibus proteſtatione facta non currit tempus. Miſſing. obſer.90.& 99. Centu.2.Cæpanus ſuper ſtatu. Mediol.c.19.n. 37. & termino tranſacto ad publicandũ teſtes,altera pars obtinere non poteſt,vt eius capitula admittantur. Otta.peda.deciſ. 22.& dixi ſupra n.123. lit.n.vi. ℸ. in fi.huius par. ſub n.222. & cognitio iſta an teſtes vel capitula admitti debeãt dicitur emergens. ſecundum. gloſ.in l.quod iuſſit.ff.de re iudic.vi. in 5.par. ſub n.171. Supradictum fuit,quando per actorem fiendæ ſunt probationes,& quando per reum proponẽdæ exceptiones,
197 reliquum eſt,vt dicamus,quando,& qualiter exceptiones debent probari. & licet ab arbitrio iudicis pendeat,quando tales probationes ſint fiendæ,vt per Ioan.And.in capit. ex parte. vbi etiam Hoſtien.eod.tit. & Alber.eo.tract. art. 3.n.52. & Menoch. de arb. iud. caſ.239.car.230. tamẽ pro faciliori intelligẽtia ſciẽdũ eſt,quod illę exceptiones quæ ipſo iure teſtem repellunt,de quibus in princ.huius partis dixi,iſtæ non ſunt probandæ. Cano.in cap. in præſentiũ. vbi præſertim Abb.& Felyn. de teſt.Soc.in reg.129. fallent.7. tamen tutius erit,vt ſaltem per reum etiam huiuſmodi exceptiones proponan-

ponantur. iux.reg. quod ſi releuor ab onere probandi, non tamen
198 releuor ab onere proponendi, vt in ſimili de bona fide dixi, ſupra
n.171. in prima pat. huius ſecundæ par. eo maxime, quia vt pluri-
mum iudices ignorant conditiones teſtium. ar. tex. in l. in bello. §. fa-
ctæ. ff. de capt. & poſtli. reuerſ. niſi ex aſpectu notorie conſtaret vt
in pupillo, ſeruo publico, Iudæo, & huiuſmodi, qui vel ętate, vel
habitu ſignum ſuorum qualitatum palam demoſtrant. vt ſup. dixi.
199 n.118. illæ autem exceptiones quæ teſtem non repellunt, niſi ad
inſtantiam partis, ſtatim atque fuerunt propoſitæ debent probari, ſi
re vera probari incontinenti poterunt, & pars oblata eſt, ſtatim eas
probare. Abb. in dicto cap. ex parte. & in cap. in præſentium, vbi ēt
Fely. de teſt. Afflict. deciſ. 351. n.9. & expediens erit, alias fruſtra
fieret quod non releuat. arg. l. neq; natales. C. de probat. Rebuff. eo.
tract. n.40. exceptio autem infamiæ an valeat probari ante aut poſt
publicationem. eſt in arbitrium Iudicis. ſecundum Io: And. in c. ex
200 parte. in verb. infames extra de teſt. & intellige incontinenti, ideſt
infra illum terminū datum ad probandū obiecta, terminus repul-
ſandi datur ſecundum ſtatuta locorum ſeparatè & diſtinctè à termi-
no primo dato ad probandum intentionem agentis & facta publi-
catione ſecundum ea quæ dixi. ſub n.120. & 123. Alex. conſ. 44. n.8.
vo.2. ſecus de iure communi. Carpa de ſtat. c.24. n. 22. qui termi-
201 nus à parte peti debet, vt moris eſt omnium practicantium, alias ſi
quis poſt illud tempus vellet probare, non poſſet, niſi facto iudicis
fuerit impeditus ab initio, vt tenet Afflic. deciſ. 351. & Marant. de
repulſa. n.7. actu. par.6. & hoc ideo (vt inquit ipſe,) quia re-
pulſa eſt odioſa. c. odia. de reg. iur. in 6. Abb. in cap. dilectus. in fin.
de teſt. Hinc eſt, quod repulſa non admittitur. in remedio attentato-
rum, & cum agitur de legitimanda perſona in iudicio, & quo ad
perſonam teſtium, non quoad dicta, vt per Afflict. deciſ. 351. nu.7.
Are. in cap. ſeries. n.17. de teſt. & Menoch. de arb. iud. quæſt. 32. n. 4.
& 9. nec in caſu. l. fi. C. de edic. Diu. Adr. toll. & quid in practica ſit
ſeruandum in cauſa repulſæ dicam etiam in 5. par. ſub n. 16. eſt &
alia ratio, quia expectando probare obiecta, poſt publicationem vi-
detur malitioſè agere. vt ait Menoch. de arb. iud. d. caſ. 239. n.2.
Niſi obiectio eſſet de illis, quæ odio teſtis ante, & poſt publicationē
poſſet probari. facto iudicis impeditus vel non, Soc. reg. 129. fallen.
203.4. nec per partem poſſet obmitti talium exceptionum probatio.
Bal. & Saly. in l. ſi quis teſtib. colum. vlt. C. de teſt. Rom. ſing. So. &

tex. in cap. ſeries. eo. Iaſ. in l. admonendi. n. 116. vbi de multis exce-
204 ptionibus & diuerſis repellentibus teſtem tractat. Exceptio etiam
inimicitiæ ſtatim, antequam procedatur ad vlteriora debet probari,
vt communiter Doct. in dicto cap. in præſentium. Bart. in authen. ſi
quis teſtis. C. eo. & debet talis exceptio probari cum omnibus ſuis
205 qualitatibus Maſcar. concluſ. 692. vo 2. Lanfranc. de Oria. eod.
tract n. 49. & 50. vbi ponit quæ ſint inimicitiæ capitales, & melius
ponit Menoc. de arbit. iud. q. 28. vbi dicit nullo modo teſtes inimi-
cos eſſe admittendos; immo nec in cauſis priuilegiatis, vt in cri. læſ.
maieſt. hæreſis. & ſimo. nec in alijs. in quibus alias inhabiles admit-
terentur, quinimmo nec ſecuta deinceps reconciliatione eorum te-
ſtimonium valeret ſecundum Plot. in l. ſi quando. n. 799. C. vnde vi.
Roma. ſing. 315. Alciat. præſumpt. 11. reg. 3. & hanc opinionem vti
K veriorem & crebriorem tenet Menoch. d. q. 28. n. 8. dixi ſ ſub n. 24
& inimicitia Accuſatoris, Iudicis, & teſtis probatur per duos teſtes.
d. l. vbi numerus. de teſt. Decia. de delict. lib. 4. in verb. inimicitiæ
cauſa. c. 25. n. 34. vbi latè de multiplici effectu inimicitiæ. & quam
periculoſum & damnoſum ſit cauſam agere coram Iudice ſuſpecto
qui probauit dicat. ſed Deus malorum vindex. verum ſi teſtis ini-
micus, infamis, criminoſus non fuerit reiectus per partem ſcientem
tunc probat plenè. nec poſt receptionem poterit iudex eos repel-
lere ex officio. iux. l. quos prohibet. de poſtul. Iaſ. in l. patre furioſo.
206 n. 24. de ijs qui ſunt ſui. Tertius eſt caſus, in quo ante teſtium pu-
blicationem poſſet fieri exceptionum probatio, ſi eſſent probationes
fiendæ à teſtibus infirmis, aut ab externis viatoribus, & periculum
eſſet in mora. tex. in l. aliquando. ff. de offic. proconſ. & in ca. fin. ex-
tra de iudic. Alber. de Malet. eod. tract. n. 53. cap. 3. & hæ obiectio-
nes, quæ ante publicationem eſſent probandæ, ſi intra debitum tem-
pus haud probatæ fuerint, etiam poſt publicationem, aliquo in caſu
207 poſſent probari. primo ſi facto iudicis pars fuit impedita, & in il-
lis tribus caſibus, ſcilicet læſ. maieſt. hæreſis, iudaicæ prauitatis, &
excommunicationis, vt paulo poſt dixi. addo Bart. in l. ſi quis teſtib.
col. 2. verſic. dubitatur hic. C. eod. ſecundo ſi pars fuerit abſens.
vſque ad publicationem incluſiue, licet citata fuerit. glo. in l. vlti-
ma. C. eod. & ibi Cyn. tertio ſi probationes denuo ad notitiam par-
tis deuenerint, vt per Grammat. addit. ad Afflict. d. deciſ. 351. n. 8. &
ita eſſe, pars iurauit. Rebuff. eod. tract. n. 58. Extra hos caſus regula-
riter exceptionum probationes debẽt reſeruari, & fieri in fine, ideſt,

Digitized by Google

indaginem,tradit Alex. in conſ.105.vol 4. alios allegat Caualca.deciſ.9.n.43. in 1.par. Iaſ.in dicto §.præterea. n.58. de act. Hipp. ſing. 365. Menoch.de arbit.iud.caſ.20.n.3.fol.84. Rom.conſ.244. in fin. Soc.Senio. conſ. 159.col.2. lib.3. Neuiz.conſ.161. n.3. in fin. & eas arbitror dici exceptiones altiorem requirere indaginem,quæ incon tinenti probari non poſſunt, quæ res conſideranda eſt, & arbitranda per iudicem. Menoch.de recuperan. poſſeſſ.remed.primo. n.230. ſi ergo excipiatur non es filius,non es legitimus, non es liberus, & de ſimilibus,iſtæ debent probari,antequam ad vlteriora procedatur, quamquam altiorem requirant indaginem, & de exceptione hæreſis,& excommunicationis, vel crim.læſæ maieſt.hæres.& ſimo. idem dicunt Doct. in d.auth. ſi quis teſtis productus. C. de teſt. Cæterũ
214 quando contra teſtium dicta ſit obijciendum curioſum, immo ridiculoſum eſſet quærere. niſi ſtatutum reſeruat huiuſmodi exceptiones in fine litis,vt in omnibus ferè partibus ſimilia ſunt ſtatuta.ſed nihilominus non obſtante ſtatuto,ſi exceptionum probatio erit in promptu & parata,non reſſeruabitur in fi.litis. ſpec.de teſt. §.1.verſ. quid ergo ſi præmiſſa. vid.ſ. n.12.120.& 123. Nam niſi aperto proceſſu,& de eo habita copia,non poteſt ſcire pars,an bene, vel male
L teſtes dixerint. Sed facta publicatione proceſſus,ſi vna pars petat ab altera parte quæ produxit teſtes vt declaret an velit vti dictis teſtium,tenetur reſpondere præciſe & non ſub conditione illa,videlicet,quod vult vti ſi apparebit veritatem dixiſſe ſecundum Bar. in l.Diuus. la.2.ad leg.Cor. de falſ. ſed ſi non fuerit interrogata, poterit talem proteſtationem facere ſic conditionaliter ſua ſponte. ſecũdum Bal.in l.ſi aduerſus C.de fid. inſtru. Cepol. caut. 9. Afflict. deciſ.189.fulgoſ. conſ.177. publicato proceſſu vid.Clar. §. falſum.verſ. vtens dicto falſi teſtis,vtens falſo inſtrumento,& verſ.vbi ait talem interrogationem procedere ex conſuetudine & parte inſtante, ſed
215 non ex officio. Hinc eſt,quod pars producens poterit teſtem quẽ produxit reprouare. iux.cap. ſi quis teſtibus.4. quæſtio.3.Lancelot. in tit. de probat.§.ſed interdum. & ibi glo.lit.A. & dixi ſupra n.11. lit.B. & C. & D. quo ad perſonas pars reprobare non poteſt teſtes productos per l.generaliter. C.de reb. cred.& l. pomponius. ff. de neg.geſt. quia eos ab initio approbauit. ergo non poterit improbare perſonam teſtium,ſed eorum dicta poſt publicationem ſic quia ab initio pars nequiuit præmeditari quid teſtes dicturi eſſent. Angel.tract.de teſt. n.10.in Addit. cuius timore ſolet adhiberi clauſu-

la non ſe aſtringens ec. de qua Marant. in ſua pract. 6. par. Membr. 3. n. 11. & dixi ſ. n. 131. lit. A. par. 3. & apponi ſolet alia clauſula in productione teſtium, in parte & partibus pro ſe facientibus tantū & non aliter. iux. c. Raynaldus. extra de teſta. & de quib. pract. Pap. in for. Capitulorum Actoris. ſed an producens Inſtrumentum vti verum, poſſit poſt modum falſum arguere. pulcre. Guid. pp. deciſ. 131. Adhuc ſciendum eſt quod obijcitur contra teſtes in iudicio ad duplicem effectū, ſcilicet ciuiliter & criminaliter, ciuiliter quādo petitur non adhiberi fidem teſtibus crimine, vel alia exceptione notatis ob quam nō datur teſti fides. Criminaliter quando principaliter agitur vt teſtis criminoſus vel falſarius puniatur. primo caſu non poteſt criminaliter procedi, ſed poteſt nouus proceſſus incohari. & ex illa puniri ab illo Iudice iux. ſupra tradita. n. 60. in 3. par. hoc eſt vtile ſcire propter Iuriſditionem diuerſorum iudicum. vt per Clar. §. fi. q. 1. verſ. fi. & in q. 19. verſ. per exceptionem, & cum quis in iudicio ciuili probauerit exceptiones contra teſtem non vt puniatur ſed vt ei non credatur vt ſup. talis probatio poſtea in iudicio criminali ad eum puniendum non facit fidem. vt per eundem Clar. §. fi. q. 54. verſ. item ſi producantur acta. cum §. ſeq. vi. quæ dixi n. 285. in 3. par. & quinq; modis cognitio falſi intentari poteſt. contra teſtes vel inſtrumenta. 1. ad querelam partis. l. querelam. C. d falſis. 2. per Actionem in factum. c. lator. vbi doct. extra de orc. iud. item per offitium Iudicis. d. c. lator. Item per reſtitu. in integrū poſtulata ob falſitatem l. diuus. ff. de re. iud. 5. per viam exceptionis. Boſſ. in tit. quo pro. per viam exceptio. Doct. in d. l. diuus. & Oldrad. conſ. 78. & Angel. de Maleſ. in ver. falſario. n. 39. & ſeq. & Luc. de
216 pen in l. 1. n. 13. C. de nu. Actuar. lib. 12. Probationes autem
217 regulariter admittuntur, ſed fallit in tribus caſibus, nam propter grauitatem delicti non reprobantur teſtes, qui delictum probauerunt. primo in crim. læſ. maieſt. ſecundo hæres. tertio ſimoniæ. Adde quarto in crimine blaſphemiæ, magis eſt enim offendere diuinā maieſtatem, quam humanam. de quibus omnibus Doct. in l. quæſtionibus. ff. ad leg. Iul. maieſt. & ibi Bart. Paris Put. de ſyn. verſ. cōdemnatio, item in cauſis ſummarijs. Marant. in ſua pract. in verb. repulſa. n. 2. dixi, & infra latius dicam. Felyn. in cap. veniens. n. 13. cum reg. de teſt. Rebuff. qui Felyn. quoque allegat eo. tract. n. 12. Nota in ſumma pro reg. quod omnes illi qui non ipſo iure repelluntur, ſed ope exceptionis propoſitę, & probandæ, vt de Aſſinibus parti.

participibus, intereſſatis, & ſimilibus. ſi fuerint admiſſi parte non opponente, valet eorum depoſitio. latè Oria. de probat. c.8. & doct. in l. patre furioſo ff. de ijs qui ſunt ſui. vel alie. iur. vid. ſ. n. 118. lit. M. ſimiliter omnes aliæ probationes quas fauore partium ſtatutum, vel decretum prohibet non odio teſtium, ſi fuerint admiſſę & pars non contradixit cremens. ſing. 43. Cott. memor. in verſ. ſtatuto. Mediolani cautum eſt. Dec. conſ. 11. & alij de quibus per Carpa. de ſtatu. p. 1. c. 88. per tó. vid. ſ. ſub n. 8. & ſub n. 14.

218 Quæro nunc ſi exceptiones non erunt plenè probatæ in prima inſtantia, an in alia, ſcilicet in cauſa appellationis poterunt perfici. de iure videtur, quod ſic. vt tenet Guid. Pap. deciſ. Delphi. quæſt. 500. Abb. & Felyn. & cæteri omnes in cap. 1. de except. Menoc eos allegans. in tract. de arbit. iud. caſ. 239. in ſi. car. 231. & licet videtur obſtare, quod ante teſtium publicationem ſint fiendæ probationes. l.

219 exceptionem. C. de probat. Spec. eod. tit. de probat. §. 2. verſic. eſt autem, mihi videtur dicendum nullo modo obſtare, quando per reũ non ſtetiſſet, quominus in prima inſtantia, omnia obiecta plenè eſſent probata arg. eius quod dixi ſupra n. .. & per ea quæ Doct. communiter tenent. in d. cap. in pręſentium, facit in arg. tex. in reg. quod idem ius eſt de toto quo ad totum, quod de parte, quo ad partem, vnde cum potuerim ante publicationem probare, & facto iudicis nequiui, & poſſum poſt publicationem probare, idem dico ſi in prima inſtantia non meo facto impeditus adimplere non potui, in alia potero, & ab hac opinione arbitror nõ diſſentire pract. Didac. q. cap. 18. n. 5. & Paris. in d. cap. 1. de excep. & ſic non probatum probabo. C. ſi. vbi Cano. extra de excep. Hipp. de Mar. ſing. 360. n. 3. vbi reg.

M declarat. Poſtremò nota quod ille qui crimina obiecit, & exceptiones infamatorias contra teſtes oppoſuit, non tenetur actione iniuriarum ſi non probauit, quando fecit cauſa ſui iuris proſequendi, & lege permittente. tex. in l. libertus. ff. de in iuſuoc. & Bal. in l. ſi. ff. qđ quiſque iur. Fely. c. 1. de except. cir. teſtes. & ideò ſolet proteſtari, quod non animo iniurandi repulſare intendit teſtes, ſed cauſa iuris ſui conſeruandi, & tuendi, niſi repulſa eſſet notoriè infamatoria, & nullo modo verificanda, quia appellatur hæc repulſa temeraria, & ideo non admittenda. Inſtitu. de pen. tem. litig. §. 1. Sed obijcens crimen contra patrem & patronum tenetur actione iniuriarum, niſi prius petita fuerit venia, l. ſed ſi hac lege. ff. de in ius voc. Put. de ſindic. in verb. iniuria officialium. c. 2. Item ſcias quod ſi reprobationes

tiones erunt didicite teſtificate & apparebit omnes teſtes repellendos eſſe propter propoſitas, & probatas obiectiones, & ſecuta ſentẽtia non daretur appellatio, hoc in caſu ille qui ſuccubuit, poterit in integrum reſtitui, & per alios teſtes melius ſuam cauſam probare. Io. And. in c. auditis de integ. reſtitu. ſecus ſi appellari poterit. quia ſine reſtitutione adhuc poterit in cauſa appellationis probare. l. per hanc. C. de temp. appell. Rebuff. eo. tract. de teſt. il 2. n. 34. & 35. vbi reprobationes propoſitę in prima inſtantia, poterunt probari in ſecunda inſtantia Appellationis. Guid. pap. deciſ. 500. & ibi Addit.

220 Sed antequam iudex obiecta probari admittat, multa conſiderare debet, quartum in ſequ. tertia par. huius tract. aptius ſuo loco di-
221 cam. hoc tamen rurſus memoriæ repetam, quod crimina teſtium ſunt in ſpecie, non autem in genere obijcienda, & concludenter obiecta probanda, de loco, tempore, & circunſtantijs, vt ſupra dixi, n. 111. & ita omnes in vnum cõueniunt in l. teſtium §. lege Iulia. ff. eo. tex. & ibi Barto. in authen. ſi dicitur. & in authen. ſi teſtis product⁹. C. eod. idẽ in l. 1. in fin. C. de teſta. Petr. Rebuff. eod. tract. n. 66. ſcrib. in d. cap. in præſentium. & in cap. ex parte. eod. tit. noſtro. Sed aduerte quia non nulla ſunt crimina reiterabilia vt adulteria, furta, blaſphemiæ, vſuræ, hęreſis, & ijs ſimilia quę ſine leſione corporis fiũt, toties enim delictum committitur, quoties fiunt, non ſic in homicidio quia circa eundem ſubiectum non poteſt reiterari, ſic in incendio, & ſimilibus quæ reiterationem in eodem ſubiecto, & circa eandem rem non recipiunt, ideò in criminibus reiterabilibus ſufficit obiecta crimina cõtra teſtes in genere probari ad diminuendam fidẽ teſtibus, & teſtes ſingulares in huiuſmodi probant dicendo Petrus vidit Meuium fornicari cum Berta, Meuius etiam vidit Bertam fornicari cum Titio, vel vnus vidit deoſculari Bertam ponendo man⁹ ad mamillas ſignum luxuriæ, alter dicat vidi rem carnalem habuiſſe etiam diuerſis temporibus deponentes. Alex. conſ. 24. lib. 7. & alios aducit Clar. q. 54. verſ. dixi etiam Gabr. co. concluſ. tit. de teſt. concluſ. 2. Viui. co. op. in ver. teſtes ſingulares. pulcrẽ Soc. iunio. cõſ. 32. vt præſentis conſultationis per tot. vo. 2. & ſic in procedendo ſufficit probari in genere. Sed in condemnando probationes debẽt fieri in ſpecie & in indiuiduo quando lex non præſumit. Clar. d. q. 54. verſ. dixi. & Boſſ. tit. de cõuic. per tot. facit tex. in l. capite quin-
222 to. de Adult. & nota poſtremo. quod licet excipiens pluras exceptiones proponat, ſi queuis illarum eſt ſufficiens ad victoriam, ſat

erit

erit vnam duntaxat probari. ita inquiunt Doct. in l. interpoſitas. C. de tranſact. quos refert, & ſequitur pract. Striac. cap. 22. n. 51. quomodo autem, & quis ordo ſeruetur in reprobatione teſtium, dicam in ſeq. 5. par. principali, & ita alia in præſenti reprobationum articulo inueſtiganda relinquo ſtudioſiſſimo iudici, ne laboribus alioru
N penitus pigreſcat. Et in ſumma ille qui teſtes defectuoſos ſeu ratione perſonæ, ſeu ratione dicti poſt eorum teſtificationes ſibi notos produxit, non poterit eos impugnare. vt ſupra in prima par. dixi ſub n. 91. & contra eum valebit teſtimonium etiam quod teſtis eſſet vnicus. & deponeret de credulitate. Ro. conſ. 104. ad fi. vel ſi de iudicio, aut de auditu alieno depoſuerit, aut malam rationẽ redierit c. damnum. de reg. iur. & facit reg. quod aprobo non improbo. l. ſicut maior. C. de repud. & l. pomponius. de neg. geſt. & parum proficeret proteſtatio quando tales depoſitiones fuerint ei publicatę, & notę. Crauet. de Antiq. temp. par. 1. p. temp. n. 13. & 14. Sicuti etiam creditur teſti pro fiſco etiam de auditu deponenti. quamuis ſit vnicus. Ro. d. conſ. 104. Soc. Iu. conſ. 69. n. 11. vo. 1. Cephal. conſ. 65. n. 55. Poſtremò poterit etiam retardari executio ſentẽtiæ dum diſputatur ſuper oppoſita exceptione contra teſtes ſecundum Marſ. in eius pract. §. opportunè in princ. cum ibi adduc. quod verum ait niſi ſupereſſent tot alij teſtes ex quibus Reus legiptimis probationibus poſſet condemnari, quia morbida pecus & ſi corrumpit ouile, tamẽ in caſu nr̃o vtile per inutile non vitiatur. Bal. in l. Lucius. ff. de ijs qui not. infa. ſed videtur dubium quomodo ſententia ſuſpendi poſſit, cum omnes probationes & reprobationes fiant ante ſententiã vt dixi ſ. n. 206. & ſeq. & ſic ſententia lata, non eſt tempus reprobandi. Rñ quod ſicuti omnes exceptiones ſunt reſeruatę in fi. litis ď iure ſtaturario, ſententia retardari poteſt. Item lata ſententia executio retardari poteſt etiam quod tranſiuerit in rem iudicatam prætextu falſorum teſtium. l. querelam. C. de falſ. & to. tit. C. ſi ex falſ. ea. Boſſ. in tit. ſi ex falſ. teſt. iud. fuerit. per tot.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Iudicis officium & arbitrium, quale ſit in materia teſtium.*
2 *Teſtium materia quare difficilis & pericloſa.*
3 *Iacobus Menoc. Iuriſc. doctiſſimus.*
4 *Iudex quare magis vni, quam alteri teſtium fidem præſtat, debet facere, quod in ſcriptis appareat.*
5 *Iudicis officium circa teſtes quale eſſe debet.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur qualitates & numerum teſtium approbare.*
7 *Practica quando, & quomodo teſtes producuntur.*
8 *Capitula probanda per teſtes non ſemper ſunt admittenda.*
9 *Capitula admiſſa, quæ alias non erant admittenda valeat eorũ probatio.*
10 *Admiſſa, quæ erant admittenda per iudicem obſeruari debent.*
11 *Citatio præcedere debet teſtium productionem, & de effectu talis citationis. num. ſeq.*
13 *Contumacia accuſata debet etiam intimari parti.*
14 *Terminus datus ad probandum regulariter, ſecundum ſtatuta locorum.*
15 *Terminus datus ad probandum dicitur peremptorius.*
16 *Dilationes quot dantur ad probandum, & de productionibus.*
17 *Productiones quot conceduntur teſtium, & de quarta quæ dicitur optima legum interpres.*
18 *Productio quarta teſtium, qualiter, & quomodo obtineri debet.*
19 *Quarta examinatio non conceditur.*
20 *Peremptorium vnicum continere poteſt tres teſtium productiones.*
21 *Productio vnica teſtium quando verificatur.*
22 *Productio quarta, quando locum habet.*
23 *Peremptorium vnicum tres citationes continere poſſe.*
24 *Citatio vnica non ſufficit, quando ſtatutum tres requirit citationes fieri.*
25 *Forma tradita à ſtatuto debet ad vnguem ſeruari.*
26 *Forma data à ſtatuto quomodo intelligitur.*
27 *Quis ex ſola vnica citatione condemnari non poteſt.*
28 *Peremptorium vnicum, ſeu vnica citatio, quando ſufficit pro tribus.*
29 *Dilatio quot dierum eſſe debet.*
30 *Dilatio poteſt à iudice coarctari & abbreuiari.*
31 *Iudex recedens à diſpoſitione iuris communis cauſam exprimere debet.*
33 *Dilatio quælibet eſt communis, tam actori, quam reo.*
34 *Dilatio per iudicem poteſt dari longior reo, quam actori.*
35 *Iudex arbitrium ſuum impartitur cui malit.*

36 Di-

36 Dilationes in criminali, quot dentur accuſatori, & quot reo.
37 Dilationes quando dilatari poſſunt.
38 Iuſtum impedimentum, quod dicitur.
39 Dilationes dilatãtur reſpectu cauſæ temporis, & iuriſdictionis, & perſonę.
40 Citatur pars in qualibet dilatione danda.
41 Iudicis arbitrio relinquitur, an per paucos teſtes ſufficienter probatum ſit.
42 Iudex teſtium numerum maiorem, & minorem adhibere poteſt, iux. rei, & perſonæ qualitates.
43 Numerus ingens teſtium inhabilium, an ſupplebit eorum defectus.
44 Integritas vnius non ſupplet vitium alterius.
45 Cauſæ ciuiles teſtes non ęquè idoneos exigunt, vt cauſę criminales.
46 Teſtis vnicus, cum iuramento ſuppletorio in cauſa ciuili facit plenam probationem.
47 Terminus ad probandum bifariè dari poteſt.
48 Depoſitio teſtium qualis ſit refertur ad tempus iuramenti.
49 Concluſum in cauſa, quando eſſe dicitur, & allegare in iure quando debet
50 Ordo ſeruandus in producendo teſtes.
51 Teſtes actoris primo producuntur, poſtea rei.
52 Iudex ex officio poteſt informationes ſumere.
53 Iudex ex officio, quando procedere poſſit.
54 Iudex ex officio in cauſa ciuili, non ſumit informationes, fallit ſi à peritis deberet inſtrui. n. 56.
57 Iudex ex officio in cauſis mixtis informationes ſumere poteſt.
58 Cautela qua rei poſſunt citari per præcepta pœnalia non obſtante ſtatuto.
59 Iudicium regulariter non debet incipi à præceptis pœnalibus.
60 Accuſatio eſt remedium ordinarium, & inquiſitio extraordinarium.
61 Præcepta pœnalia, quando intimanda, & in quibus cauſis.
62 Præceptum pœnale, etiam in ciuili mitti poteſt.
63 Iudex quomodo procedere debet per præcepta pœnalia.
64 Iudicium ab executione incipi non debet.
65 Clauſula iuſtificatiua quæ ſit.
Citatus per præceptum pœnale, quando non tenetur comparere. ibid.
66 Multa quantum eſſe debet, pendet ab arbitrio iudicis.
67 Teſtes quando recipiendi.
68 Teſtes quibus caſibus ante lit. cont. recipi poſſunt.
69 Teſtium receptio in criminalibus, an alteri ſubdelegari poſſit.
70 Teſtium receptio alteri demandari poteſt in cauſis ciuilibus.
71 Cauſę ciuiles ſunt minori periculi, quàm criminales.
72 Notarius cui commiſſa eſt teſtium receptio, & examinatio non facit fi-

dem de tali commiſſione.

73 *Exceptiones contra perſonam teſtium, quibus caſibus non admittuntur.*
74 *Exceptiones teſtium non ſemper oportet probari.*
75 *Exceptiones friuolę ſunt reijciendę.*
76 *Exceptio ob defectum perſonę ab initio non probata poſtea reijcitur.*
77 *Actore non probante reus abſoluitur.*
78 *Probatio fruſtra fit quę nihil releuat.*
79 *Exceptio notoria non eget probatione.*
80 *Teſtes quando iurare debeant.*
81 *Iudex quid facere debeat anteq̃ faciat iurare teſtem, vt poſtea examinetur*
82 *Teſtis falſus tribus perſonis eſt obnoxius.*
83 *Caput, membra oportet ſequi.*
Non datur medium inter Deum & Mamonam, ibidem.
84 *Teſtis falſus ſibi iudicium manducat.*
85 *Teſtis falſus ſibi, & proximo damnum affert.*
86 *Teſtis falſus efficitur reus pœnę.*
87 *Iuramentum quando, & qua forma datur teſtib.*
88 *Teſtis debet ſecreto examinari, examen enim ſecreto fieri opp.*
89 *Teſtes examinari debent in iudicio, & non extra, fallit. vt infra.*
Egregię perſonę ſunt priuilegiatę, ibid.
90 *Teſtes qui habere legitimum impedimentum dicuntur, nec teneantur ire ad iudicem.*
91 *Egregię quę ſint perſonę, ad quas mittitur examinator.*
92 *Qui conueniri non poſſunt niſi coram ſupremo magiſtratu.*
93 *Iudex inferior, an cogatur ire ad maiorem magiſtratum teſtimonij perhibendi cauſa.*
94 *Iniuria non fit dicendo, quod de iure decet.*
95 *Iuriſconſulti vocantur clariſſimi.*
96 *Doctor dicitur egregia perſona.*
97 *Authoritas iudicis ordinarij quanta ſit.*
98 *Iudex ordinarius non debet relinquere officium ſuum, vt alteri deſeruiat.*
99 *Par in parem non habet imperium.*
100 *Maioris magiſtratus authoritas quę ſit.*
101 *Decretum Mediol. de maiore magiſtratu, & eius interpretatio.*
102 *Maius dignum trahit ad ſe minus.*
103 *Prętores feudatariorum togati eandem iuriſdictionem habent in eorum iuriſdictione, quam habet maior magiſtratus in ſua reſpectiuè.*
104 *Iuriſdictio eſt limitata, tam maiori quam minori iudici.*
105 *Cognitio inter milites & ſubditum feudatariorum ad corũ iudicẽ pertinet*

106 De-

Digitized by Google

106 *Decret. Mediol de deliĉt milit. declaratio.*
107 *Maior magiſtratus non habet merum, & mixtum imperium.*
108 *Argumentum de maiori ad minus, & econtra, quomodo procedit.*
109 *Senatus Mediol. rex dicitur.*
110 *Pretor feudatarij, an teneatur parere maiori magiſtratui.*
111 *Cognitio iuriſdictionis dum diſputatur inter maiorem, & minorem magiſtratum ad quem ſpectare dicitur.*
112 *Terra Sancti Nazarij eſt locus inſignis.*
113 *Terra Sancti Nazarij eſt, de nobilioribus Lumellinæ.*
114 *Ratione adiuncti conceditur, quod ſimpliciter non concederetur.*
115 *Literæ ſubſidiales conceduntur, quando teſtes ad iudicem venire nequeũt.*
116 *Literæ ſubſidiales ad quem effectum concedi ſolent.*
117 *Literæ ſubſidiales quando ſint concedendę.*
118 *Examinatio teſtium in criminalibus alteri committi non debet.*
119 *Neceſſitas non habet legem.*
120 *Examinatio teſtium, an alteri delegari poſſit, diuerſæ ſunt opiniones legiſtarum & Cano.*
121 *Literę ſubſidiales, & dimiſſorię quando locum habent.*
122 *Literæ ſubſidiales impetrans tenetur iurare de calumnia.*
124 *Teſtes cuius expenſis alendi. n. 125. & 126.*
Salarium iudicis, & examinatoris à quo ſoluendum ſit.
127 *Iudex quid facere debet poſtquam teſtis iurauit, & incipit eũ examinare.*
128 *Dicta teſtium debent ad vnguem in actis ſcribi.*
129 *Notarij & cæteri actuarij qui teſtium dicta prout deponunt ſcribere omittunt, tenetur parti.*
130 *Actuarij qui omittunt ſcribere, ꝙ cõtra fiſcũ teſtes deponunt malè faciũt.*
131 *Actuarij non debent dicta vnius teſtis referre ad dictum alterius teſtis, ſed ſingulatim omnium dicta ſcribere.*
132 *Actuarij rationem vnius teſtis non debent referre ad rationem aſſignatam ab altero teſte.*
133 *Teſtis an veriſimilia deponat qualiter cognoſcitur.*
134 *Iudex debet prius oretenus teſtem audire antequam examinetur ſuper proceſſu, & quando hoc facere debet.*
135 *Iudex, quando timet ne teſtis ſuſpectus ſit, quod facere debet ad eruendam veritatem. num. 141.*
136 *Iudici quando licet dicta teſtium cauillare.*
137 *Dicta teſtium ſunt potius adiuuanda, & concordanda, quam deſtruenda.*
138 *Iudex quando habet teſtem ſuſpectum, de ſuſpitione debet facere, quod appareat in actis.*

Digitized by Google

139 *Iudex quid conſiderare debet, dum examinat teſtem.*
140 *Tortura quibus caſibus adhibetur, quando teſtis eſt ſuſpectus.*
141 *Iudex quando habet teſtem ſuſpectum, de loco, tempore, & de indumentis interrogare eum debent.*
142 *Teſtes Suſannæ capti fuerunt in ſermone.*
143 *Teſtium materia optime à Spec. tractata.*
144 *Verba teſtium ſunt ponderanda.*
145 *Teſtimonium de credulitate an valeat.*
146 *Teſtis deponens per verba iudicio meo, an probet.*
147 *Credulitas magis ſpectat ad iudicem, quàm ad teſtem.*
148 *Teſtimonium de credulitate in ijs quæ per coniecturas, & præſumptiones probari poſſunt, valet.*
149 *Teſtis deponens per verbum, mihi videtur, an probet.*
150 *Teſtis non præſumitur preciſè recordari.*
151 *Teſtis ſuſpectus eſt, quando dicit non recordari de eo, quod veriſimiliter recordari poteſt.*
152 *Memoria in factis antiquis non præſumitur.*
153 *Teſtis quando præſumitur verum, vel falſum dicere.*
154 *Tempus antiquum, quod dicitur.*
155 *Delictum quando conſtare dicitur, ſiue facti permanentis, ſiue facti tranſeuntis.*
156 *Meſſala Coruinus immemor eiuſdem nominis.*
157 *Teſtis de auditu alieno deponens, an valeat eius dictum, & n.* 152.
158 *Teſtimonium de auditu alieno, quando tenet. & n.* 163.
159 *Fama publica probatur per auditum alienum.*
160 *Teſtimonium de auditu alieno, quando nunquam valere poteſt.*
161 *Teſtimonium de proprio auditu tantum, quando tenet.*
162 *Teſtes, vt de auditu tantum rectè teſtificentur, debent eſſe omni exceptiones maiores.*
163 *Teſtimonium de auditu alieno, vt valeat, duodecim requiruntur.*
164 *Teſtes de auditu proprio tantum, deponentes onus probandi inducunt in alteram partem aduerſam.*
165 *Interrogare ad iudicem pertinet.*
166 *Iudex ex officio poteſt adhibere alia interrogatoria.*
167 *Interrogatoria non dantur contra fiſcum.*
168 *Interrogatoria quare contra fiſcum non dantur.*
169 *Publice intereſt delicta punire.*
170 *Interrogatoria circa quæ fieri debent.*
171 *Teſtis precium accipiens ne teſtimonium dicat, dicitur corruptus.*

172 In-

Digitized by Google

172 Iudex vti optimus confeſſor eſſe debet.
173 Teſtis nolens reſpondere ad interrogata cogi poteſt.
174 Teſtis qualiter cogendus ſit.
175 Cenſura eccleſiaſtica quando comminatur.
176 Teſtes poſſunt cogi indicta mulcta, & minis.
177 Teſtis toties quoties iudici non obtemperat poterit mulctari.
178 Teſtes ciues, an poſſunt cogi à prætore feudatariorum ad perhibendum teſtimonium.
179 Teſtes omnes indiſtincte tenentur perhibere teſtimonium.
180 Tacens veritatem falſum committit.
181 Priuilegiati tenentur allegare priuilegium.
182 Priuilegiati priuilegium probare debent.
183 Priuilegiatus debet comparere aliàs multari poteſt.
184 Magiſtratus ignorare præſumitur, quæ ſunt facti.
185 Priuilegiatus debet oſtendere priuilegium, antequã ſententia feratur.
186 Priuilegiatus teſtis, quando aliter veritas haberi non poteſt tenetur perhibere teſtimonium.
187 Priuilegiatæ perſonæ, quæ teſtimonium perhibere non tenentur.
188 Correlatiuorum eadem diſpoſitio.
189 Arma non licet ſumere de domo rei.
190 Veritatem quando aliter haberi non poſſe dicitur.
191 Paria ſunt aliquid non eſſe, vel eſſe inutiliter.
192 Priuilegiatæ perſonæ, quibus caſibus cõpelluntur ad perhibẽdũ teſtimoniũ
193 Veritatem aliter haberi non poſſe dicens probare tenetur.
194 Priuilegiatæ perſonæ diuerſimodè intelliguntur quo ad perhibendum teſtimonium.
195 Priuilegiatæ perſonæ, quę nullo in caſu teſtimenium perhibere tenentur.
196 Dicta, & depoſitiones teſtiũ in ſcriptis redacta dẽt iterũ legi teſti, & ad qd.
197 Tribunalia ſunt tremenda.
198 Fiſcus regulariter eſt odioſus.
199 Iudex ſuper omiſſis interrogatorijs rurſus poterit repetere teſtem.
200 Repetitio teſtium, & qualiter facienda.
201 Repetitio in cauſa crim. eſt penitus neceſſaria.
202 Repetitio quare neceſſaria ſit.
203 Nomen rei receptum, quando dicitur inter reos.
204 Dicta teſtium ante lit. cont. quam vim habent.
205 Lis conteſtata, quando eſſe dicitur.
206 Repetitio quando fienda.
207 Repetitio teſtium, quid ſit.

208 Re-

208 *Repetitionis practica.*
209 *Confrontatio rei, & teſtis quando fieri debet.*
210 *Confrontationis practica.*
211 *Defenſiones reis ſemper dandæ.*
212 *Defenſionis terminus debet dari debito tempore.*
213 *Reus quando dicitur eſſe inter duo iuramenta.*
214 *Confrontatio ad quid ſit.*
215 *Oppoſita iuxta ſe poſita magis elucescunt.*
216 *Confrontatio, & repetitio, fiunt eo modo, quo ab initio prius examen factum eſt.*
217 *Teſtis falſum deponens corã iudice alias incõpetenti efficitur de eius foro.*
218 *Clericus licet falſum depoſuit coram ſeculari, tamen remittendus eſt ad ſuum iudicem eccleſiaſticum.*
219 *Teſtis falſus qualiter eſt puniendus.*
220 *Iudex laicus nollens remittere clericum ad ſuum iudicem eccleſiaſticum incidit in cenſuram.*
221 *Remiſſio rei de vno iudice ad alium, qualiter fienda.*
222 *Iudex oſtendens parti atteſtationes, ante aperturam tenetur pœna falſi.*
223 *Notarij oſtendentes dicta teſtium, ãte aperturam incidunt in pęnam falſi.*
224 *Pœna falſi propter viſionem teſtium, ante aperturã eſt extraordinaria.*
225 *Pars quæ ante aperturam teſtium, apparuit, tenetur pœna falſi.*
226 *Atteſtationes debent partibus eſſe ſecretæ.*
227 *Atteſtationes dicuntur arcana iudicis.*
228 *Iudex reuelans ſententiam, ante probationem tenetur, & vt ſuſpectus remoueri poteſt.*
229 *Atteſtationes publicari debent à iudice.*
230 *Ordo ſeruandus in tota materia iudiciaria teſtium.*
231 *Exceptiones contra dicta teſtium, qualiter & quando probandæ ſint.*
232 *Publicatio repulſe, quando facta intelligitur.*
233 *Terminus ad repulſam repulſę qualiter, & quando petitur.*
234 *Quę de nouo emergunt nouo indigent auxilio.*
235 *Lis debet terminari, ne in infinitum tranſeat.*
236 *Actor quot productiones teſtium habet, & quot reus.*
237 *Reus quando ſubijt locum actoris ſapit eius naturam.*
238 *Terminus datus ad repulſam, & ad repulſam repulſę quot dierũ eſſe debet*
239 *Succumbens in exceptione, vel in aliquo emergenti ſtatim in expenſis. debet condemnari.*
240 *Iudex ſecundum acta, & probata ſententiare debet.*
241 *Iudex qualiter ſe gerere debet in iudicando & ſententiando.*

De OFFICIO, ET ARBITRIO IVDICIS *circa materiā teſtium, & de Brachio Regio.*

PARS QVINTA.

1 RESTAT nunc vt de officio,& arbitrio
iudicis quale eſſe debet circa præſentem
materiam,diſpiciamus; & quidem bon⁹
iudex duos ſales habere debet, videli-
cet ſal ſcientiæ,& ſal ſecuræ conſciētiæ,
vt pulchrè dicit Bal. in l.2.cir. fin. C. de
ſent. ex peric. recit. vide ǰ. in materia
Brachij Regij poſt primum Alfabetum.
lit.F.& inficiari non poteſt,quin onus nō
leue adijciatur conſcientiæ iudicis, tum
propter partium paſſiones,tum propter teſtium ſalſitates, quo fit vt
2 nedum difficile,verum etiam valde periculoſum,hoc totum redda-
tur negocium cap.cum æterni.de ſen.& re iud.lib. 6. Amadæ. tract.
ſynd. in fi.pro cuius ſaniori doctrina eſt recurrendum ad Lancellot.
in eius tract.de prætore, quē allegat ſæpiſſimè pract. Stiac. cap.22.
n.59. cum plur.ſeq.& præcipuè multa doctè,& latè trad.doctiſs.Iu-
3 riſc. mod.Menoch. de arbit. iud.per to.ſine quo neſcio, an hodie in
multis eſſet ambulare in tenebris. ſed vt ea dicam, quæ mihi tantū
neceſſaria,& proportionabilia huic tractatui videntur. Amplector
tex.in l.3.§. 1.ff.eo. ibi tu magis ſcire potes, qualis & quanta fides
teſtibus ſit adhibenda & ſuper hoc tex.vid.Soc. iunio.in conſ. 32.vt
præſentis conſultationis. n.10.& 11. & 12.vo. 2. & tex.in cap.iudi-
cantem. 30.q.5. vbi iudicantem oporter cuncta rimari,& ordinem
rerum plena inquiſitione diſcutere,& ſi magis vni, quam alteri iu-
4 dex fidem præbeat,cauſam ſcribere faciat in actis,vt admonet Curt.
eod.tract.concluſ.20.& concl. 29.pulchrè,Menoc.de arbit. iud. caſ.
90. per to.car.126. Iaſ.in l.vnica.n.11.C.de error.calcu.Pariſ.conſ.
57.n.48. lib. 1.de qua cauſæ aſſignatione iudices verba faciunt in
motiuis,vt obſeruare video, nec aliter in actis ſcribere eam neceſſe
A eſt.& in omnibus eſt maximum iudicis arbitrium,itā vt etiam quod
expreſſe caueatur quid agendum in hac teſtium materia,nihilomin⁹

ex

Digitized by Google

ex cauſa, Iudex poteſt recedere per d.c. iudicãtem. & eo magis quia in hac materia credendi teſtibus certa doctrina non datur, ſed quaſi in enigmate vagatur. poteſt enim eſſe quod duo teſtes clare deponant & ſint conteſtes, tamen Iudex iuſta ſibi ſubſiſtente cauſa ſi ità ſibi videbitur poterit non adhibere fidem, Par. in l. lucius, ff. de infam. Par. de put. de ſindic. in ver. arbitrium. c. 1. n. 7. & ibi Bar. Soc. conſ 235. viſa in 2. par. & ità ſi non adeo clare deponanr, tamen Iudex ſi ſibi videbitur poterit præſtare fidem ſtantibus alijs probationibus. per hunc tex. l. 3. de teſt. ſed debet ſibi videri id qđ iuſtũ eſt. Menoc. de ar. iud. q. 8. n. 2. 3. & 4. vt j. in hac par. ſub n. 193. lit. R. cir. fi. Soc. d. conſ. 31. vo. 2. & qualiter, & quãdo iudex poteſt credere teſtibus, vide Miſſing. in eius centuria. 4. obſeruatio. 38. quæ partes, & Grammat. conſ. 24. n. 20. & ſeq. & Caualca. multos allegans deciſ. 1. n. 38. ſecunda part. & n. 46. vbi ponit regulam illam vulgarem, quod non eſt credendum teſtibus, quorum repelluntur authores. & capi. licet ex quodam. de teſt. & no. Rimin. iun. conſ. 60. n. 3.
5 lib. 1. idem Caualca. deciſ. 12. n. 41. par. 1. Ad iudicem pertinet teſtes recipere, examinare interrogare, & reijcere. cautè igitur aperiat oculos, erigat aures, mentem componat, ne litem ſuam faciat, ne teſtes incidant in periurium, neve partes ſuo iure iudicis ob imperitiam fraudentur. ad quæ omnia bonum eſt videre pract. Stiac. cap. 8. n. 4. cum ſeq. & latius. in cap. 16. 17. & 18. multa quidem pen-
6 dent ex arbitrio iudicis, ſiue circa qualitates, ſiue circa quantitatem teſtium, & omnia perpendere debet iux. perſonarum, loci, temporis, & cauſæ qualitates. de quibus Doct. paſſim multa ponunt exempla. in cap. cum oporteat. de accuſat. & in cap. ſignificantibus. de offic. deleg. & in l. 1. de iur. deliber. & in l. ſi conſtante. ſolut. matrim. & in authen. quod locum. de collat. cap. cum electus. extra. q̃ met. cauſa. ponit Paris de Put. tract. ſind. in verb. iudex. c. 2. ſub n. 17 Spec. eo. tract. §. nunc tractandum in princ. & j. n. 127. & tandem
B D. Menoch. per eundem tract. de arbitr. iud. per to. Verum quia capitula ſunt producenda ſuper quibus teſtes ſunt examinandi, quæro an nomina teſtium vtique edenda ſint parti & breuiter in cã ciuili hoc ſeruatur quod regulariter edenda ſunt. Marant. ſpec. aur. de ord. iud. 6. par. actu. 10. n. 49. & 52. eſt materia gloſ. in l. 1. §. editiones. ff. de eden. quamuis Doct. dicant illam glo. de teſtibus in inſtrumento inſertis. vt ibi per Alex. in d. §. col. fi. n. 21. tenet Bal. in l. non ex omnibus. ff. de arb. in 1. lec. & quod nomina aliorum teſtiũ

ſint

ſint edenda. docet Spec.de teſt.§.qualiter. cum alijs educ.à Stiac. in
eius pract.c.17.n.20.21.& 22. Sed quando ſubeſt timor ſubornatio-
nis non ſunt edenda. ità doc.in d.§.editiones vbi communiter. &
Fely. in c.1.ſub n.9. ver. item habet locum de probat. Item quando
Aduerſarij eſſent potentes, & timeretur de impedimento vel alio
ſcandalo. vt in cauſa Hæreſis quia in confuſo dari debent. Clar. §.fi.
q.49.verſ. habet. Blanc.in pract.cri.n.80.fo.38.Homod. conſ.31. n
49. & ſat eſt partem iurare quod verè timet de ſubornatione. Stiac.
pract. vbi ſ. n. 24. & 25. & 29. & etiam ſat eſt nomina ſecreto dari
Iudici.ſpec. d.§.qualiter.verſ. poſt hoc dicet Reus. Nec refert ſi di-
catur ob talem denegatam editionem Aduerſarium ledi, quia fortè
teſtes eſſe poſſent eius inimici vel de illi, qui ab initio repellũtur, vt
ſupra dixi in 4.par.Nam duplici remedio ſucurritur, primo quia nõ
poſſunt teſtes iurare niſi citata parte, & tunc poteſt incontinenti ex-
ceptionem deducere. ſecundo quia poteſt proteſtari ſibi ſaluum ius
eſſe opponendi tàm contra perſonã teſtium q̃ contra eorum dicta vt
ſeruatur præcipuè ſtantibus ſtatutis ꝙ oẽs exceptiones reſſeruentur
in fine litis.Stiac.d.c.17.ſub n.27 & d hac proteſtatione ſ.dixi d.4.
par.hanc eſſe magis co.op.teſtat.Stiac.d.n.23.& 24. Bal. in l.fi.C. de
7 eden.& vi.ĩ.ſub n.10. Sed vt praxim attingã, primo, ſcire oportet, ꝙ
ꝓductis capitulis, quę qñq; articuli, quãdoq; poſitiones, qñq; partiũ
aſſertiones dicuntur, vt in cap. in præſentium. & ibi omnes Cano.
eod.tit. & Spec. eod.tit. in princip.facit. cap.cum contingat. extra.
de offic.delegat. cum concord. ſolet dari eorundem capitulorũ co-
pia partibus cum termino ad faciendũ ſua interrogatoria. dicto cap.
in præſentium. & Spec.eo.tit.§. nunc videndum. n.10.§. iam de in-
terrogatorijs. per to.Marant. pract.artic.7. par. ſexta. ſed antequã
vltro progrediar aduertere debet iudex circa huiuſmodi capitulo
8 rum admiſſionẽ, qm̃ de iure in multis caſibus, quędã non admittun-
tur capitula, forte quia probationes non ſint faciendæ per teſtes, ſed
per inſtramenta, & ſcripturas. vt latè tradit Spec.in tit.de inſtrum.
edit.§.reſtat.verſic.ſed ſi alij.dixi in 2.par.n.158.& dicã qñ capitula
ſunt de directo cõtraria.de Brachio Regio.alias ſi cpľa admiſſa eẽnt
9 quę nõ erant admittenda, valeret ꝓbatio.vt p Spec.in tit.de probat.
§.videndum. verſic. ſed quid ſi debitor. Dec.in cap.2.n.82. eod.tit.
& iudex eam probationem admiſſam obſeruare debet, vt per Innoc.
10 in cap.cum Bertoldus. de re iud.Bal.in l. illicitas.§.veritas. ff.de off.
præſ.prout ſequitur Iaſ.in l.patre furioſo. n.22.ff.de ijs qui ſunt ſui

Kk pulcher-

Digitized by Google

pulcherrimè. Alex.conſ.77.n.13. vol.2.& conſ.63.n.21.vol. 4. Petr. Rebuff. in l. quod iuſſit. nume. 49. de re iud. Gomeſ. varia. reſol. tom.3.cap. 13. nume. 32. Docto. in l. conſtitutiones.ff. de appellat.
C Et nunquid etiam ſine capitulis ſed ſolum ſuper libello tantum poſſint teſtes recipi,dico quod ſic.ſecundum Bald. in l. ſi duo.num. 7. & ibi Alex. n. 14. in §.idem Iulianus .ff.de iur.iuran. Doct. in c. fraternitatis. de teſt. Spec.eo. tract. §. nunc videndum in princ. Fely. in c.vltra tertiam de teſt. ſed an etiam cum capitulis ſint teſtium nomina edenda,dico ſtandum eſſe conſuetudini,ſed de iure communi videtur quod non & eſſe co.op. ait pract.Stiact. c.17. nu. 20.& doc.in l.1.§. editiones. ff.de edendo.verum de iure Cano. videtur quod debent dari circumſcripta ſuſpitione ſubornationis, vt per Fely.in c.1. ſub n.9.verſ. Item habet locum. ſed in cauſa Hæreſis,& quando lis eſt cum Aduerſario nimis Audaci,& potenti,nomina teſtium debent in confuſo dari vel fortè non edi, ſed tantummodo tenorum teſtificatorum. Clar.§. fi.q.49. verſ. habet Blanc. pract.
11 cri.n.80 quod in cauſa criminali procedit. Pars ergo (vt præmonui)quæ probare intendit eius intentionem facit citare teſtes , nec non partem aduerſam,ad videndum eos recipi,& iurari ad hoc ne
12 teſtes videatur ſponte ſe ingerere. quia talis citatio,hunc operatur effectũ, vt admonet Bart.in l.poſt legatum. §.ijs vero. ff.de ijs quib. vt indig.Abb. in cap.2. de teſt. At ſi pars vel teſtes ipſi, opportune
13 nõ comparuerint,accuſatur eorum contumacia, quam iudex debet mandare,quod intimetur parti non comparenti. Doct. ita ſentiunt. in l.Labeo. cum materia.ff.de iur. iura.Marant.actu.3.n.14. fo.mihi. 176. pract.Stiac.cap.7.n.4.& abinde quandocunque teſtes poterũt iurare,& examinari. no.glo.in clemen.prima. de offic.deleg.etiam poſt terminum datum ad probandum. Rom.conſ.343. & alios,quos
14 allegat Marant. actu.6.n.2. par.6. Qui terminus, & omnes alij ter-
15 mini in iudicio dandi regulantur ſecundum ſtatuta locorum. &
D terminus ad probandum an etiam intelligatur ad producendũ inſtrumentum.vid. Affin.in prac.ci.c.18.§.22.& regulariter omnes fieri poſſunt ac debent probationes;ſolet enim concedi dictus termin9 cum clauſula ad probandum per omne genus probationum. ſed ſi dilatio fuerit data ad producendum inſtrumentum,non extenditur ad producendos teſtes ſpec.eo.tit. de dilat. §.videndum.verſ.No.& Corſet ſing.in verb. Dilatio. aliud eſt dare terminum ad probandum,aliud eſt ad producendum iura. ſed de iure communi vnica
tantum

Digitized by Google

tantum dllatio datur. ad probandum,& ſic peremptorie. Alex. in l. de fer. quæ opinio communis eſt,tradunt Doct. in rubr. ff. de dilat. & Spec.eod. de dilat.Iaſ.in l.qui Romæ.§.duo fratres. nu. 51. de verbo.oblig.Barto. in extrauag. ad repri. in verb.ſupradicto crimi-
16 ne. Petr.Due.reg. 201. in qua dilatione tres dari ſolent productiones. cap.cum in cauſis. & cap.ſignificaſti. extra. de teſt.& faciũt quæ
E dixi infra n.29.cum ſeq. Poſt tertiam dilationem nõ ſunt teſtes producendi.c.vltra tertiam.de teſt.at cautela eſt quod non obſtante q̃d nulla ſubſit cauſa iuſta petendi dilationem, tamen antequam labatur terminus pars petat illum prorogari,quia prorogatio non dicitur noua dilatio. ſpec.eo.tit.§. nunc dicamus.verſ. & ſunt. cum alijs aduct. à Cepol.cautel.13. Item valet quarta productio ſeu dilatio ſine ſolemnitate de qua ſupra n.18. ſcilicet ſi contradictum nõ fuerit. Abb. in c.in cauſis,& omnes in c.vltra tertiam. de teſt. Addit. ad Capel. toloſ. deciſ.116. Verum circa dilationum terminos, tam in probanda intentione,quam in reprobanda per repulſam, ne procedatur in infinitum.contra l.f.C.de ſacr. ſanct.Eccleſ.& c.cum in multis.extra de reſcript.in practica ſeruatur,quia ſi Actor petit & Reus tantum excipit,Reus poteſt reprobare teſtes Actoris,vt ſupra latè in antecedenti par.& Actor pariter poterit reprobare poſtea teſtes Rei ad repulſam productos,& Reo alia non datur reprobatio,& articulus de directo contrarius non admittitur ad reprobandum teſtes reprobatorios niſi allegetur falſitas. Cano. in c. fraternitatis de teſt. Sed in Iudicijs in quibus vterq; eſt actor & Reus reſpectiue in eadem inſtantia. vt in tribus Iudicijs finium regundorum,familiæ herciſcundæ, communi diuidundo,vel in materia poſſeſſorij, aut in cauſa reconuentionis,in ijs vtrique parti tres conceduntur dilationes,vna ad probandum. 2.ad reprobandum. 3.ad reprobandum teſtes reprobatorios. Quarta autem neutri datur. Cano.in c.licet dilectus. de teſt. Oria.eo.tract.n.52. Et ſi teſtis non fuerit repulſus in prima inſtantia non poterit repulſari in cauſa Appellationis niſi de falſo redargueretur. Aret.in c.extra de teſt.col.9.Marant.actu.13.n. 13.ſecus in teſtibus quos de nouo examinari licet in cauſa appellationis,quia eodem modo fit repulſa ſicut in prima inſtantia. vid. tamen ſ.in antecedẽti par.ſub n.219. lit.F. in fi. vbi Guid. PP. Deciſ. 500.videtur tenere contrarium. Et ad declarationem harum productionum optime facit pract. pap.in for.opp.contr.teſt.glo. ſuntq; publicatis.col.penult.verſic. ſed in hoc occurrit,& dicam ſtatim,

17 ex generali autem conſuetudine adijcitur, etiã quarta productio, quæ dicitur optima legum interpres. cap. cum dilectus. extra. de conſuetu.l.ſi de interpretatione. ff.de leg. Bertrig. eod. tract. verſic. quædam forma. n. 5. & Abb.in cap.in cauſis.& in cap.penul.de teſt. not.3 q.3. c.ſpacium. vbi etiam Abb.& in cap. ſignificauerunt.d teſt.
18 & hæc quarta productio eſt petenda cum iuramento,quod nõ potuerit iurans,per prius habere teſtes. ita Bart. inquit in authen. qui ſemel.n.10. C de probat.& Lanfr.de Oria.eo. tract.n.43.vbi inquit
19 quod non numerus productionum teſtium,ſed numerus examinationum facit producentem repelli, ex qua declaratione ſumitur
20 practica,quod ſi pars vnico peremptorio fuerit citata ad faciẽdum quaſcunque probationes intra terminum puta 10.dierum, tunc in illis decem diebus,tres productiones conceduntur,& adijcitur quarta ſi opus erit,pro ut dixi.Capell.toloſ.deciſ.116. & ibi Additio. At ſi in illis tribus productionibus teſtes fuerint examinati, deinde fieret quarta productio,non pariter quarta examinatio eſſet concedenda,quia aliud eſt concedere quartam productionem,aliud quartam examinationem,vt tenent Doct.communiter in d.auth. qui ſemel. C.quomo.& quan. iudex. vbi omnes mod. vt mox ſupra dixi. & no-
21 ta quod vna productio verificatur quando teſtes ſunt producti & iurati tantum,ſed non examinati,multo magis, ſi etiam ſint examinati. Lanfr.de Oria.eod.tract.n.43.Gemi.n.45. vbi inquit quartam
22 productionem locum habere in cauſa principali,non autem ſuper exceptionibus,quæ declaratio notanda eſt, & ſi aliquod legitimũ habebitur impedimentum,nedum quarta, verum etiam milleſima concederetur productio,vt infra declarabitur , & vide in Propoſ. Vant.in tract.nullit. rubr.de nullit. ex defec. citationis. n. 108. vbi
23 dicit,vnicum peremptorium tres citationes continere poſſe, fallit
24 ſtante ſtatuto,quod quis ter debeat citari,nam non ſufficit vnica citatio pro omnibus. Bart.in l.ad peremptorium. vbi etiam mod. de iudi. Hip.in rub.ſub n.304. de fideiuſſ. & Bal. quem allegat. in l. 2.
25 col.vlt.C. quo.& quan. iud. nam quæ pro forma ſunt tradita à ſtatuto illa ſeruari debent ad vnguem.l.cum ij.§. prætor.ff. de tranſact. cap.cum dilecta. vbi Fely. verſic. geſta. de reſcrip. Bal. in l. non eſt nouum. de leg.tex. eſt expreſſus. in l.conſtitutionibus.ff.ad municip. Hyp.Bonacoſ. in eius q.criminal. in verb.forma. & Hon. frater me D.Borgn. deciſ. 13.n.5. 18.& 23. & Deciſ.23. n. 1. cum ſeq. vbi latè de forma.in prima par. vbi etiam declarat,illud dici inductum pro forma

26 forma,quã ſtatutum vlterius diſponit,annullando actum ſi ſec⁹ fiat, quæ declaratio deſeruit tironibus Fely.in c.cũ dilectus de reſcrip. & Dec.conſ.528. n.11.Sebaſt.Vant. de nullit.tit.quot & quibus. ſub
27 n.52. & hic nota,quod ex ſola citatione,& vnica, non poteſt quis condemnari. iux.illud. Adam vbi es,ter vocatus es,& facit tex. in l. abſentem.de pœn. ibi ſi ſæpius moniti per contumaciam deſunt.ſed quando quis contumax eſſet,& citaretur peremptoriè ad videndum
28 ſe condemnari,conſuetudo eſt,quod illud vnicum peremptorium ſufficiat pro tribus citationibus,ſi non comparuerit. ita eſt communi calculo receptum apud omnes. in l.ſi finita.§.Iulianus.ff. de dam. infec.Blanc. in ſua pract.crim. n.19. fol.10.& tenet Iul. Clar. §. fin.
29 q. 31. verſic. quæro modo. Quot autem dierum debet eſſe dilatio,concludunt Doct. relati per Meno. de arbit. iud.caſ.52. eſſe in arbitrio iudicis,dilationes dilatare,& coarctare,qui iux.perſonarũ, & negocij,de quo quæritur, qualitates,ſe regulare debet,vt p Bart. in l.prima. C.de dilat. Alex.& alij,in l.2.ff.de re iud. ſed glo.in l.nõnunquam de iud. non dicit Iudicem vt D. Menoc. allegat. ſtatuere terminum decem dierum, ſed tex.cũ illa expreſſe hoc iudicis arbitrio relinquit,& licet tex. in authen.qui ſemel.C. quomo. & quando iud. velit eſſe tempus triginta dierum, nihilominus ex cauſa iu-
30 dex, & dilatare,& coarctare poteſt dilationes, etiam ſi expreſſe à ſtatuto caueretur. nam ex cauſa poſſumus recedere à regula cũ nulla
31 lex nullumue ius ſit quin recipiant actiuam, & paſſiuam interpretationem limitationes,& ampliationes.l.ſi de interpretatione, vbi Doct. de leg.& in l.ſi hominem.ff.manda. quæ declara, vt per Barto. in l.de pretio. ff.de public. in rem act.in l.proſpexit.ff. qui & à quibus. Bart.& Bal. in l.omnes populi.ff.de iuſt.& iu.Euerard. latè in centuria ſuo loco à ratione legis ſtricta,&c. eſt bene verum, quod
32 iudex debet exprimere cauſam quare recedat à diſpoſitione iuris communis,aut ſtatutariæ,vt in terminis inquit Menoc. de arbi.iud. d.caſ.52. n.21.& ſeq. prout admonuiſſe Abb.in cap.1.n.8. de dilat. Fely.& Dec. in cap.cum ſit Romana. de appellat. & ſemper, &
33 quando aliqua datur dilatio,illa eſt communis actori,& reo. intantum,quod non poteſt reus in præiudicium actoris,ei renunciare.ita Caualca.deciſ.31.n.9. fol.293. in 1.par. Aret.in §. ſi minus. ſub nu. 11.inſtitu. de act.& Iaſ. quẽ allegat in l.prima.n.51.& 54.de adopt. Tiraq. de vtroque retrac.§.36. n.27. Nic.Ant.Grauat. ad veſtrium.
34 lib.5. ca.4.n.6. Quamuis longior dilatio dari poſſit reo, quã actori, vt

35 ri, vt per glo.ſing. in l.ſicuti. §.ſi quæratur. ff.ſi ſer. vend. nec iudex redarguitur cum id faciat ex arbitrio ita lege permittente. vt in l. nonnũquam.ff.de iud.& Iaſ.in l.pro tribunali. d. re iud.iudex enim cui malit arbitrium ſuum impartiri poteſt. Rot.Luca. Deciſ.3.n.12. car. 19. & Caualcan.frater meus deciſ.45.n.67. in 1. par.

36 At in criminali dantur duæ dilationes accuſatori,& tres reo. quod
37 firmat Iaſ.in l.fi.C.de ferr. Marant.Spec.aur.actu. 3.par.6. vbi octo modis limitat,quando dilationes ampliari poſſunt,ex cauſa,tempo-
38 re,& perſona,primo ex iuſto impedimento. & dicitur iuſtum impedimentum quando per me non ſtetit. arg.reg. non dicitur veniſſe.de reg. iur.faciunt dicta in hac par n.22. & Roma. ſing.242.& Doct.in terminis in l.2. §.quod diximus. ff.ſi quis cautio. Boer.q.40 & Menoch.de arbitr.iud. caſ.153.fol.163. vi.ſ. ſub n.268. par.3. & ſupra n.196.lit.R. verſ.item eſt notandum in par.4.& Sforz.od. reſtitu. in integ.q.38. vbi artic.6.docet qualiter impedimentum debet probari. & q.13.& 14. per to. ſecundo,ex noua ſuperuenienti probatione. tertio,quando cauſa examinatur in conciſtorio Principis. quarto,quando facto aduerſarij quis impediretur, quod idem videtur cum primo. quinto,quando actor adderet in libello,propter reſeruationem,quam ſibi fieri proteſtatus eſt. ſexto,ex incidenti ſuperuenienti. ſeptimo,quando ſecunda dilatio daret partibus vtriſq; audientibus,& non contradicentibus. octauo, quando dilatio eſſet data abſenti. ſed Menoch.d.caſ.52. alios caſus ponit, primus quando lis eſt de re minima. authen.niſi breuiores. C. de ſent. ſecundus, quando agitur de alimentis. tertius,quando cauſa eſſet à ciuitate, vel vico tractanda tunc poſſet dilatare dilationem,vt per ſcrib. &
39 præcipuè Rip.in l.2.de re iud.& hæc reſpiciunt cauſam ob quam dilationes coarctari,& ampliari poſſunt,reſpectu verò temporis,qñ res tempore peritura eſſet,tunc abbreuiabuntur: ſiue reſpectu inſtantiæ,ſiue reſpectu iuriſdictionis,quo verò reſpectu perſonæ dic, vt per Menoc.d.caſ.52.n.18.& ſeq. Nam hæ cauſæ cõcluduntur ſub caſu illo iuſti,& legitimi impedimenti,ſiue oriatur à tempore, ſeu à diſtantia loci,ſeu à qualitate perſonæ,vt per Bar.Alex.Iaſ. Rip. & alios in d.l.2.de re iud. vbi plenè,& Abb.in dicto cap.1. de dilat. Sed multoties omnibus terminis lapſis ob negligentiam partis quæ produxit teſtes & fuere iurati,ſed non curauit realiter eos examinari facere tunc ex abundanti ſolet dari terminus peremptorius tot dierum quot teſtes fuere producti & iurati,quo elapſo poterit cauſa expe-

40 ſa expediri.vt dixi etiam ſupra in 3.par.n. Inſuper aduertatur,
quando dilationes ſunt dandæ,quod pars citetur,quia agi poteſt de
præiudicio tertij ſiue arctetur,ſiue dilatetur dilatio. iux.pract.Stiac.
cap.7. in princip.& hoc procedit,ſiue tempus ſit ſtatutum à iure cõ-
muni,ſiue à ſtatuto,ſiue ex arbitrio iudicis pendeat,vt per eundem
Stiac. cap.17.18. & 19. & hoc ſatis in materia noſtra. an autem Iu-
dex poſſit vno & eodem tempore dare plures dilationes ac diuer-
ſas ad Actus diuerſos. vi.Abb.in c.ſignificanti,n.10. de appellat. vbi
ait in ſeparatis non vitiando ordinem Iudicij poſſe fieri. vid.ſpec. đ
41 dilat.§.1.ver. deliberatorie. Quatenus verò ad teſtium produ-
ctiones iudicis arbitrio relinquitur,an per paucos teſtes ſatis proba-
tum ſit,adeo quod ſi pars maiorem vellet producere numerum te-
ſtium poſſet eam reijcere. tenet glo.in cap.cum cauſam. de teſt. qui
42 iudex ſecundum rei,& perſonarum qualitatem, maiorem vel mi-
norem numerum adhibere,& nõ adhibere poteſt,vt ſupra in princ.
ſecundæ partis, & tradit Menoch. de arb. iud. caſ. 249. Afflict. in
prima conſtitu.verſic. ſi damna clandeſtina. num. 27. vnde ſi quis
multos produxerit teſtes non æquè idoneos immo aliàs inhabiles,
43 qui eſſent in grandi numero,numerus ille ſupplebit eorum defe-
ctus,vt per Butrig. in l.3.in prin.de teſt. quem in caſu amicitiæ ci-
tat Ioan.Crot.eo. tract.ſub n.193.& Alex.conſ.78.in primo volum.
& in conſ.43.vltima colum.volu. 4. quod intelligo,quando eſſent
omnes amici tantum,& non ambo,vel omnes amici producentis tã-
tum,& eorum vnus,vel duo inimici eſſent eius, contra quem pdu-
F cuntur. Et in cauſa ciuili non tamen ardua.quia equiparatur crimi-
nali Iaſ.in auth. ſi verò contigerit. n.6.C.de iudic. Menoc.de ar.iud.
caſ.110. n.5.& pract.Corrad.de offic.præto.in cau. ci.§.2.tit. de teſt.
niſi idonietas aliorum concurrens cũ inhabilibus teſtibus faciat eos
habiles,alioquin ſi oẽs eſſent imperfecti non coniunguntur ad pfe-
ctionem pp multitudinẽ.Gram.conſ.cri.35.n.30. in cã criminali,vel
ciuili ardua de qua Menoc.đ ar. caſ.110.n.5.Marſ. pract §. expedi-
ta. n.82. licet Bal.in l.ſi quis ex argentarijs §.1.ff.de eden. velit ꝙ ex
multitudine tollantur exceptiones perſonales teſtium. ſed in c. ad
nrã.de prob.idem Bal.vr̃ ſe declarare.in cauſis ciuilibus. Duę autem
ſemi plenę probationes concordes licet diuerſo tempore coniungun
tur ad faciendã plenam probationẽ.c.fraternitatis. de teſt. Rurſus in
mã multitudinis aliter dico ꝙ multitudo teſtium in ciuilibus ſuplet
defectũ inhabilitatis,ſi omnes inhabiles examinati fuerint tex. glo.

&

& doct.in l.teſtium. ff.de teſt.multo magis quando inter examinatos eſt ſaltem vnus teſtis habilis auth.multo magis.C. de ſacr. ſanct. eccleſ.quod facit pro eo qui talem teſtem habet pro ſe inter tantos inhabiles,& pars aduerſa omnes habet teſtes inhabiles,vt de hoc dixi par. 2.ſub n.179.& 180. ſed in cauſa criminali, vel ciuili ardua, hoc non procedit.Iaſ. in Auth. ſi verò contingeret n. 6. C. de iud. Marſ.pract.§. expedita. n.82.& in ſing.477. Gramat.conſ.cri.45. n.30.& Deciſ.11.etiam quæ ſit cauſa ciuilis ardua eſt verum quod in cauſa criminali de conſuetudine etiam quod teſtes ſint omnes inhabiles,tamen propter eorum multitudinem faciunt inditiũ ad torquendum. Bertazol.conſ.474.n.3.& 4.Clar.§.fi.q. 64. quia ſufficit minus quam ſemiplena probatio. glo.in l.cum probatio.ff.de probat.vid.addit. Baiar.ad Clar.d. q.20.verſ. ad torturam. Nata. conſ. 362.n.10. Hinc eſt quod ex multitudine ſociorum criminis, non elicitur niſi vnum tantum inditiũ. Boſſ.in tit.de indic.n.159. Boer. deciſ. 319.& Clar. hos etiam allegans. q.21.verſ. ſed pone. & hoc ad torturã non aũt ad condemnandum.Boſſ.tit.de cõfeſſ.n.21. dũmõ iſti Socij cũ tortura deponãt. Rolan.con.16.n.18. vo.1.& dicã ĩ.ſub n.140.lit.E.Mod.Sarza.de ꝓbat.cõcl.1311.ſed in delictis exceptuatis ꝓbant vt dicã ĩ de Brachio Regio,& illudmet inditiũ faciunt iſti Socij criminis pro ſocijs ad fauorẽ Sociorũ, ꝙ faciunt cõtra Socios, qua de re ſi ex eorum dictis tñ Socius damnari,non poteſt, nec etiã ex eorum excuſationibus ſeu exculpationibus correus criminis poterit abſolui.Bal.in l. qm̃ liberi.n.2. C.de teſt. Maſcar. de probat. d. concluſ.1311. vo.3. idem inditium faciũt duo teſtes infames.Gramat.conſ. 1.n.4.& Bru. de indic.1.par. q.2.n.7.& dixi ſ.in 4.par n. 68.& licet Bal.in l.ſi quis ex argentarijs. §.1.ff.de eden. velit quod per multitudinem teſtium tollaatur exceptiones quæ contra perſonam eorum tantummodo opponi poſſunt, Hoc dictum verificatur in cauſis ciuilibus non autem in criminalibus,vt ipſemet Bal. ſe declarat in c.ad noſtram de probat. & videndi ſunt. doc. in c. fraternitatis. extra de teſt. ſed ſi deffectus ſit in dictis teſtium tunc nec etiã in ciuilibus multitudo teſtium ſuplet Maſcar. concluſ. 1358. n. 13.
44 vo.3. quia alias numerus teſtium,& integritas vnius nõ ſupplet vitium alterius teſtis,quod ſecus eſſet,quando vnus teſtis, eſt vir probus, alter infamis, & tamen concordarent, quia integerrima fides vnius ſupplet imperfectionem alterius. Bal. in l. ſi quis ex argentarijs. §.quid enim. & ibi Bolog. ff de eden.Soc.in l.Gallus.§. ille caſus.colum.

ſus. colum.pen.ff.de lib.& poſthum. Alex.conſ. 56. & conſ.212. vol. 2.& alij add. ad Dyn.in reg. vtile per inutile. lit.A.& hoc in criminalibus,& quo ad torquendum,vt inquit & bene Boſſ.in tit. de cõuic.n.21. Iaſ.in l.prætor air.§. cogentur. col.3.ff.de eden. quem ipſe Boſſ. allegat,& inquit,quod in ciuilibus, non ita attenditur an oẽs
45 teſtes,ſint omni exceptione maiores. nec in mille annis,aliter poſſet dici, vt ibi ſub dicto n.21. nimirum ſi in ciuilibus vnum teſtẽ quan-
46 doque ſat erit ſuper re concludere, quia in ſupplementum defertur iuramentum,non ſic in criminalibus, vel in ciuilibus arduis, vt latè dixi. ſupra in tertia parte. num. 58. Et quo ad ad terminum
G aduertendum eſt quod aliud eſt dare terminum ad producendum iura. Aliud verò ad probandum. primo caſu non poſſent teſtes examinari. ſecundo caſu ſic. ſpec.de dilat.n.7. Corſet.ſing.in ver.di-
47 latio. Terminus petitus ad probandum bifariè dari poteſt, vel ſimpliciter, vel compoſitè, vt ſi iudex dixerit dò tibi terminum decẽ dierum ad probandum. aut,dò tibi terminum decem decem dierum ad probandum,& probatum habendum. de quo dixi ſupra in proxima præced. par.n.192. ſed ſi datur à lege vel à ſtatuto hæc verba ad probatum habendum ſubintelliguntur,licet in ſtatuto,aut ĩ lege non ſint adiecta. Aret. in c.licet cauſam. extra de probat. Rot. Bon. concluſ. 11. num. 5. primo modo ſufficit teſtes iurare in termi-
48 no licet eo elapſo deponant. nam eorum depoſitio refertur ad tẽpus iuramenti. Rom. conſi.343.col.2. Abb.& Fely.in cap licet cauſam. de probat. ſecundo caſu tenetur pars facere iurare teſtes,& deponere intra terminum,alias poſtea non deberet admitti. ita Bal. in conſ.133. volum.5. Soc.conſ.47.col.3. volum.4. Abb.in d.cap. licet cauſam. quos refert & ſequitur Maran. d.actu 3 & Angel.de Peruſ.
49 eod.tract. n.18.& eſt ratio,quoniam,tunc habetur pro concluſo in cauſa,quo caſu omnis probatio facti excluditur, dixi ſ. in 2. par. n.
H 150.niſi ex cauſa videretur concedenda reſtitutio ad probandum, vt ſupra n.192. in par. antecedenti. vel niſi facto Iudicis aut examinatoris examen perfici nequiuiſſet. Capic.Deciſ. 39. n.2. quia etiam poſt terminum debet examinari. vel niſi facta fuiſſet concluſio in cauſa. ſeu renuntiatio cum clauſula ſaluo iure producendi quo caſu ſi ex poſt vna pars ponit aliquid in facto,& petat reſponderi,& altera pars negat,tunc ponens poterit probare poſitionem per teſtes Capell.Toloſ. deciſ.14. Rot.Deciſ.5.& 6. vel ſi non fuerit contradictum productioni facti poſt concluſum in cauſa. Abb.in c. cum Di-

lectus. de fide inſtru. Capell.toloſ.& ibi Addit.deciſ.116. in cauſa verò criminali non concluditur in cauſa ſecundum Bal. in l. 1. in 3. col. verſ.quæro. C.de cond. indebit.vide omnino Marſ.in ſua pract. §.ſequens. vbi hanc q.examinat an in cauſa cri.concludatur in cauſa. vbi n.2. allegat Bar.in l.diui fratres.ff.de pen.dicentem quod in cauſis criminalibus ad defenſam poſſunt teſtes produci atteſtationibus publicatis etiam ſuper ijſdem capitulis ſecundum Saly.in l.fi. vlt. col.C.de quæſt. ſecus in ciuilibus Marſ.vbi ſ.n.8. vid.ſupra.in 4. par.n.187.& illud eſt tempus proportionabile ad allegandum in iure,vt omnes inquiunt pract.& Alex.conſ.101. vol.2.& alios quos in propoſ.allegat. pract. Stiac.c.20. n.29.& quãdo allegationes iuris ædi debeant vide omnino Menoch. de arbit. iud. caſ. 175. qui
50 pulchrè diuerſis fori conſuetudinibus explicat ordinẽ ſeruandũ in ꝓductione teſtiũ infra dicam in fi.n.230. ſat pro nunc eſt dicere, qđ
51 primo actoris teſtes producuntur,deinde teſtes rei, vt latè tradunt omnes ſcriben. in l.ædita. C. de eden.& Spec.eod tit. noſtro.§. qualiter autem. Bal.in l.Neſenius. ff.de neg. geſt.at ſi criminaliter pro-
52 cedatur,porrecta querela iudex ex officio, poteſt ſumere infor. & teſtes cogere,in dicta mulcta ad perhibendum teſtimonium veritatis,vt communem aſſerit Lanfranc.in capit. quoniam contra. verſic. teſtes. n.31.de prob.& Iul.Clar. q.24. verſic.ſucceſſiue,& verſic.ſeq. & q.5. verſic. ſcias etiam. vbi habetur quando iudex ex officio pro-
53 cedere poſſit,multoſque caſus ponit Angel.de malef. in verb.hæc eſt quædam inquiſitio,& ibi Auguſt. in addit.à n. 12. vſq; ad n. 48.
54 prout eos refert Clar d.q. 5. in cauſa verò ciuili non ſumuntur informationes ex officio,niſi ſuper aliquo facto modici præiudicij,qđ expediri debet in duobus pedibus,vt prouerbio dicitur, vel ſi daretur caſus,in quo iudex à peritioribus,ſuper negocio ſumeret in-
55 formationes,vt regulariter fit in cauſis ruſticorum & laborerij, & facit Innoc. in cap. ad noſtram. extra. de iur.iura. & Bal.in eod.tra. in verb.cerdonem,& ita practicatur,facit tex.vulg.in l.ſeptimo mẽſe. de ſta.hom. ſed ſi cauſa eſſet mixta,tunc poſſunt ſumi ex officio
56 informationes,quando principaliter ageretur criminaliter,ſecus ſi inconſequentiam. per l.quod ad ſtatum. ff. de pœn.quem in propoſ.
57 allegat. Doct.Menoch.de arbit.iud. q.82. vbi infert an iudex cauſæ ciuilis,poſſit cognoſcere de cauſis criminalibus, & econtra, concludit quod non,niſi cauſa criminalis ageretur ciuiliter, vel ciuilis ageretur criminaliter, & ita decidiſſe Rot.Deciſ. 19.Felv.in cap.me

minimas.

Digitized by Google

minimus. n. 11. de accuſat. & vide omnino Boſſ. in tit. de Decret. Mediol. n. 28. vſq; ad fin. qui optimè in hoc prop. loquitur. Stat igitur firma concluſio, quod iudex poteſt ſumere informationes ex officio, & de vi talium informationum dicam infra, & ſi nolint venire, poteſt eos cogere in dicta mulcta, ex quo colligitur cautela qua rei
58 poſſunt citari per præcepta pęnalia non obſtan. ſtatuto; licet etiã
59 iudicium regulariter non debeat incipi à præceptis pœnalibus, ad quod facit optimus tex. in l. abſentem. ff. de pęn. & aliud quod nemo ſine accuſatore damnatur, & facit in tit. de public. iud. in princ. & to. tit. C. comminat. vel epiſt. & l. prima. C. de execu. rei iud. Barto. & Doct. in l. de pupillo. §. meminiſſe. ff. de no. op. nunc. & vide Clar. di-
60 cto §. fin. q. verſic. ſcias. etiam, & q. tertia, vbi concludit accuſationẽ eſſe remedium ordinarium. Poſſet ergo reus præcedente accuſatione, vel querela citari per præceptum pœnale ad informandam curiam, & parendum mandatis, &c. & eo comparente poſtea interrogare, vt in ijs terminis videtur loqui. Boſſ. in tit. quom. proced. per
61 præcept pęn. n. 7. & ibi habetur plene de materia, vbi dicit, quod in cauſis ciuilibus, vbi tortura interuenire poſſet per præceptum
62 pœnale procedi poteſt, & practicatur etiam quod ab initio fit, aliquod præceptum etiam in ciuilibus reo, qui ſi compareat illud pręceptum tollitur, & res reducitur ad viam ordinariam, & reſoluitur in vim ſimplicis citationis. Abb. in cap. ex parte. nu. 8. de verbo. ſignifica. Boer. deciſ. 283. n. 15. Marant. Spec. aur. in 6. par. n. 27. 28. & 29. actu. vlt. Riminal. ſenic. conſ. 270 vol. 2. & alios multos quos in prop. allegat D. Borg. Deciſ. 19. n. 1. 2. & 3. in prima parte, & ibi do-
63 cet quomodo iudex ſe gerere debeat in præceptis executiuis, & q
64 iudicium non debet incipi ab executione iux. l. 1. §. qui à me. ff. de vi & vi arma. cum mul. ſimil. Bart. in l. Carbonianum. §. duę cauſæ. de Carbo. edic. Plot. in l. ſi quando. n. 95. C. vnde vid. Rolan. conſ. 8. vol. 4. Nat. conſ. 121. vol. 1. & talia præcepta debent fieri cum clauſula
65 iuſtificata quæ eſt in ciuilibus videlicet, ſi ſenſeris te grauatum cõpareas, &c. de qua Plot. d. l. ſi quãdo. n. 100. & ſeq. C. vnde vid. Spec. in tit. de ſenten. §. ſpecies. n. 4. & ibi Ioan. Andr. in addit. & Bart. in l. ſi finita. §. Iulia. col. 2. ff. de damn. infect. & nota ſemper, quod quis non tenetur parere iudici, & poteſtati, vbi aliquod præceptum faceret extra iudicium, quod nõ expectaret ad eius officium, vt per Dec. conſ. 72. n. 2. in prima par. & eum refert Bonacoſſ. q. 81. ver. præceptum.
66 tum. Et mulcta quantum eſſe debeat pendet ex arbitrio iudicis, quã

Digitized by Google

ſecundum magnitudinem negocij,& perſonarum maiorem, vel mi-
norem adhibebit,no. in l.eos. C.de mod.mul.& ibi Bart.& tot. tit.ff.
ſi quiſ iuſdic.non obtempe. & l. 3.§. exhibere.ff.de tab. exhiben. &
Doct.in l.ſi quando.C. de teſt.Innoc.in cap.1.tit.de teſt.cog.& Azo.
in ſum.C. eod.Menoc.de arb.iud.caſ.280. n.2.car.248. ſed an iudex
qui liberum arbitrium habet poſſit cogere teſtem ſub pœna publi-
cationis bonorum. vid.j. tract.de Brachio Regio. Recipiun-
67 tur pariter teſtes à iudice non in qualibet parte iudicij,vt dixi. Sed
regulariter poſt li.conteſtatam. §.ſi vero. & §.& hoc verum. authen.
eod.cap.1. & 2.extra. vt li.non con. Spec.eod.tit. §. nunc tractamus,
communem eſſe dicit Lanfran. dicto cap.quoniam contra. n.33. de
68 probat. & Soc.reg. 242.vbi fallent. ponit. ſed excipiuntur nonnulli
caſus,in quibus etiam,ante lit.cont. teſtes recipi poſſunt, vt in cau-
ſis criminal. ad informandam curiam,item ad æternam rei memoriã,
quando teſtes eſſent valetudinarij,vel foreſes citò migraturi, vt po-
nit Menoc.de arbit.iud.61.& 62.& Spec. alios caſus ponit d.§. nũc
tractamus. eod.tit.Butrig. n.12. & 56. eod.tract. ad quos breuitatis
69 gratia me remitto ſimul & vos,& an receptio teſtium in cauſa cri-
minali,alij ſubdelegari poſſit,dic quod non.l.3.§.teſtes.ff.eod.Nep.
à mont.Alba. eo.tract. n.80. & hanc opinionem communem decla-
rat Viuius.lib. 1.opin.363. & Iul.Clar.§.fi.q.26.verſic. ſed quæro.
quod ampliatur procedere in cauſis ciuilibus, arduis,vt in cauſa
matrimonij,aſſerit Abb. in cap.ſi qui teſtium. de teſt. Ant.Grauat.ad
70 veſtriũ. lib. 6. cap. vlt. n.11. ſed in alijs cauſis ciuilibus,regulr̃ po-
teſt committi alij examinatio teſtium,vt frequenter placitũ eſt,apud
omnes.in l.apud eloquentiſſimum,vbi Bart præcipue C. de fide in-
71 ſtrum.& Curt.eod.tract. concluſ. 29.quia cauſæ ciuiles ſunt mino-
ris periculi,quam criminales,vt ſæpe dictum eſt,& tradit Hipp. in
l.de minore. §.plurimum quoque. n.16. de quæſt. & Cæphal. conſ.
72 .100. n.24.& Viui.lib. 1.n.342. fallit in cauſa neceſſitatis.& quan-
do examinatio committitur notario à iudice,idemmet notarius nul-
lam fidem de illius commiſſione, vel ſuo teſtimonio,vel ſuo inſtru-
mento faciet,vt de communi teſtatur Boer.deciſ.258. n.4. Matth.
Aſſlic. deciſ.317. Viui.lib. 1.opin.374.Curt.iun.conſ.166. n.3. Soa-
rez. recept.ſent. verſic. teſtium examinatio. n.262. cum plur. ſequ.
I reliqua in hoc propoſ.dicam infra n.128. Nec valet examinatio te-
ſtium facta à notario ſine iuſſu iudicis in ſcriptis penes acta. non te-
net niſi periculum eſſet in mora, vt quãdo teſtes eſſent forenſes ſta-

tim receſſuri, vel in mortis articulo. Marſ.in pract.cri.§. conſtante n.9.Ro. in l.ſi ver.54. fallent. ff. ſolut.matr. item quando vna cum Procuratore,vel D.Aduoc.fiſcali ſolent ſumi informationes ſuper delictis,quia non eſt neceſſaria Iudicis commiſſio. ſed in alijs caſibus præcedere debet quia ad Iudicem,& non ad Notarium ſpectat recipere teſtes. & probationes fiunt Iudici, ſed notarius ſcribit & eſt Actorum rogatus, tantum.l.eos. & l.ſi quando.C.de teſt. Marſ. in §. poſtquam n.19. ea. pract.& recipere teſtes eſt quid iuriſditionale, ſed Notarius Iuriſdictionem non habet ſicut iudex.tot.tit. de iuriſd. omn.iud. Carpa. ſuper ſtatu. Mediol.c.400. n.11.p.1.Et inſuper aduertendum eſt quod receptio teſtium multũ differt ab examinatione teſtium.nam commiſſa receptione non dicitur commiſſa examinatio.Abb. in c.ſignificauit in 4.not.col.2.de teſt. & Felyn. in c. licet cauſam.col. 3.de prob.& Boſſ.de opp.contr.teſt.n.27. & hinc oritur alia indagatio quod comiſſo examine ſuper cauſa principali nõ intelligitur etiam commiſſum ſuper capitulis reprobatorijs,de quo vi. Fely. vbi ſ.col.3. verſ.Nota quinto. Exceptiones contra perſonã, & teſtium dicta admittuntur,vt ſupra in prox.præceden.parte.num.
83 199.dixi. ſed in cauſa attentatorum,& qñ tractatur de legitimanda perſona in iudicio quo ad perſonam teſtium, tñ non admittũtur,vt ex tradit.ab Afflict.in d.deciſ.351.& ab alijs de quibus per Menoc.de arb. iud.q.32. & quia dixi,ꝙ iudex multa conſiderare debet,anteq̃ exceptiones admittat,meritò hic locus cadit opportune,& iux.id ꝙ
74 etiã Rebuff. eod.tract.n.36. memoriæ recolit, dico igitur non ſemper fore neceſſarium obiecta probari. Primo ſi actor plene non probauerit. ad tradita per Doct.in l. qui accuſare.C. de eden. facit in arg.tex. in l.prima C. de theſau.lib.9. & ibi no.Bar. Nam, quod mi-
75 hi non nocet, cur reprobare volo? Secundo quando obiecta ſunt friuola debet iudex illa reijcere.l.litigatores. in fin.de arbit.Bal.in l.
76 ſi defenſor.ff. de interrog.actio. Tertio quando actor plene probauit reijciuntur obiecta, quoniam quo ad perſonam,ſi ab initio nõ
77 fuerit exceptum,videtur approbata,& ſi concludenter probauerit
77 intentionem actor,reus debet ſuccumbere. d. l.qui accuſare cum materia.C.de eden. Maſcar.de probat.cõcluſ. 36.vo.1. ergo fruſtra-
78 toria eſſet obiectio,ex poſt facto,quæ nihil releuaret. arg.tex.l. neq;
79 natales,& d.l.ad probationem.C.de probat. Quarto illa obiectio, quæ eſt notoria non eget probatione. l.prima. ff.de dot. prælegat.
K Rebuff. eod.tract.n.37. & ſ.n.85. in præced. par.& ex hoc infertur

quod

Digitized by Google

quod teſtes reiecti ob cauſam vnius non probant in cauſa **alterius**
quando ſcilicet exceptiones quæ eos repellant fuerunt tanquam
notorie allegatę coram Iudice. Nam acta rem notoriam faciunt. Bar.
in l. geſta. verſ. quære. C. de re iudic. c. quoniam contra. de probat.
Maſcar. concl. 1101. Quinto ſi pars renunciet reprobationi repro-
bationum, ſecundum Rebuff. vbi ſupra n. 43. Sexto in criminibus
læſæ maieſt. hæreſis ſymoniæ, & blaſphemiæ, vt dixi ſupra. Septimo
quando obiecta tendunt ad reprobandum dicta teſtium, quos teſtes
pars reprobare volens produxit. Marant. actu. 13. n. 10. pract. Siiac.
cap. 17. n. 44. Fely. in c. licet tertio. in prin. extra eo. quæ ſunt intelli-
80 genda, vt ſup. n. 74. Modò receptis teſtibus, in loco Iudicij & non
ext. Marant. in 6. par. de teſt. n. 6. (q̃uis de conſenſu partium hæc.
nullitas poteſt remitti. Bar. in l. 2. n. 4. de ferr. Diax. reg. 353. dixi ſup.
num. 37. lit. C. in ſecund. par. princ) antequam examinentur, debent
iurare de veritate dicenda, pro vtraque parte, dixi nu. 39. in ter-
tia parte, & vide Nell. eod. tracta. nume. 59. verſic. iurare, ſed
81 antequam iurent, ad iudicem pertinet prius admonere teſtem de
importantia iuramenti, & quantum damnoſum ſit, tacere veritatē,
& dicere mendaciūm. vid. Bernardi Rocham in eius pract. ci. de iu-
82 ramento vbi latè. Nam teſtis falſus trib. perſonis eſt obnoxius, Deo
principaliter qui cum ſit ipſa veritas, & vbique, ob mendacium cō-
temnitur, & cum ſit Chriſtus caput, & nos membra iux. illud Pau. ca-
put ipſe, vos autem membra Chriſti, ſi ergo caput in via iuſtitiæ, &
83 veritatis, membra minime ſecuta fuerint, conſequēs eſt dicere mē-
bra eſſe ſegregata à capite Chriſti. ſi ergo ſint ſegregata, alia ſequi-
tur conſequentia, quod teſtis qui ex membris Chriſti erat, factus ſit
poſtea de mēbris Diaboli ob falſitatē, quia non datur mediū, aut ſu-
mus Dei, aut Diaboli, non enim poſſumus ſeruire Deo, & Mamonæ,
iux. illud Euangelij, qui non eſt mecum contra me eſt, quare omnes
84 aduertere toto poſſe debemus, à falſo teſtimonio. ſecundo teſtis fal-
ſus ſibi iudicium manducat, animæq; ſuæ detrimentum affert per-
petuæ damnationis, cum agat contra præceptum diuinum; teſtis ini
85 quus, tertio teſtis falſus proximum damno afficit, & non obtem-
86 perāt legi naturæ, quod tibi non vis, alteri ne facias. Quare teſtis
falſus, in hoc mundo reus efficitur, & ſi non in hoc, ſaltem in alio
L luet pœnas, & contra teſtem à parte corruptum poteſt iurari in litē,
item quando recuſaret teſtificari ob quod pars interreſſe pateretur
Plot. in l. ſi quando, nu. 53. cum plur. ſeq. vel ſi amore, odio, cupidi-
tate,

Digitized by Google

tate, veritatem deprimeret. Maſcar.de probat.q.5.n.22.par.1. Ijs
tertium memoriæ per iudicem recollectis, datur iuramentum teſti
87 de veritate dicenda,& debet iurare dicere veritatem ſuper negotio,de quo quæritur,& non aliter:tactis ſcripturis, vt iam dictum fuit,& ad for.talis iuraméti vide pract.Pap.in for.iur.teſt.& ibi apoſtilla.lit.D.vbi habetur forma de verbo ad verbum, & dixi ſ. in 3. par.ſub n.51.cum ſeq.& in Addit.lit.L.n.72.in hac.par. Præſtito de-
88 mum iuramento teſtes ſecretò debent examinari,in iudicio, & non
89 extra iudiciū,vt ſupra n.80.lit.n. niſi eſſent perſonæ egregiæ. vulg. l ad perſonas egregias. vbi Iaſ.& iur.iura.tex.& glo.in cap.2.de iud. lib.6. & communis eſt opinio. Alex.& cæterorum in d.l. ad perſo-
M nas. & nedum in Iudicio debet examinari. ſed notarius debet ſcribere tunc eius verba,nec poteſt deponere pro vt in cedula.Bar.in l. iuſiurandi.C.de teſt.Coarru.reſ.iur.ci.& Cano.c.13.n.6.lib.2. Hoſt. 9.hanc tangentem in c.nobis.vbi Io.And. Qui matr.acc.non poſſ.Viui.co.op. fo.154. vbi contrariam partem eſſe co.teſtatur. quam tenet Bar.in l.teopompus.ff.de do.prelega.niſi teſtis ſuam depoſitionem in cedula ſcriptam ipſe legeret Iudici &Notarius ſcriberet,ſed re vera non caret ſuſpitione quia teſtis videtur inſtructus ſi ſecum fert cedulam,niſi dum interrogatur paſſim ipſe ſcribat ſuam reſponſionem coram Iudice. Item quando teſtis eſſet diuerſæ linguæ, & opus eſſet interprete. vt ī.n.128. cum ſeq. teſtatur Viui. lib. 1. op.
90 verſic.teſtium examinationem. fol.265. vbi habetur ad quos mittere debemus examinatorem illis,videlicet qui legitimum impedimentum habent,vt ſunt ſenes 70.annorum,& infirmi,vel qui maximo perfulgent honore ſimulatq; dignitate. Spec.eod.tit.§. de teſtiū
91 compulſione.in prin.& quæ ſint iſtæ perſonæ egregiæ, ad quas debet mitti examinator,in ſpecie tradit D.Menoch.de arbitr. iud. caſ. 70.car.109. qui tandem,de more concludit iudicis arbitrio relinquendum eſſe,& Epiſcopus egregia perſona dicitur. Ro. ſing.172. tu audiſti. multò magis cardinalem appellamus noſtris temporib9, & quemlibet alium in dignitate conſtitutum, Auditorem ſacri palatij,& omnes qui Illuſtres appellari poſſunt, qui tamen non degenerant ab eorum ſanguine,& Aduocatum fiſcalem,& Doctorem de illis videlicet de quibus ſupra in 1.par.ſub n. locutus ſum,cęterū ignari,ambitioſi,&auidi non ſunt in hoc numero,contra quos inuehitTull lib.2.de offic.de ijs omnibus egregijs perſonis recenſet Carauit.in Rit.142.n.7.cum ſeq. & n.10. ait quod ex magis communi

op.

Digitized by Google

op.non poteſt renuntiari priuilegio.d.l.ad egregias. & citat. præci-
92 puè Fely.in c.ſi qui teſti. n.3.de teſt. & tot.tit.vbi Senato. vel clariſſ.
qui non poſſunt conueniri niſi apud ſupremum magiſtratum. Hinc
93 eſt, quod annis præteritis oppoſitum fuit per Dom. prætorem
Sancti Nazarij tanquam iudicem ordinarium,non potuiſſe,nec de-
buiſſe de iure conueniri coram maiore magiſtratu Papiæ ad perhi-
94 bendum teſtimonium,& ſi aliquid dicam hoc in propoſito non fa-
ciam alicui iniuriam loquendo,quod de iure decet.arg. inſtitu. de
iniur.in princ.& quod D.Prætor feudatarij non tenetur ire,ad per-
hibendum teſtimonium coram D.Prætore Papiæ, licet maiore ma-
giſtratu. eſt tex.glo.& cõmuniter Doct.in d.l.ad perſonas egregias.
eſt alius tex.in l.nec magiſtratus. de iureiuran. quæ iura volunt ad
perſonas egregias,& ad magiſtratus teſtimonij perhibendi gratia
iuſiurandum mitti ad eorum domum,verum in cauſa criminali nõ
habere locum diſpoſitionem dictæ legis ad egregias teſtatur. Clar.
q.26. ver.2. vbi limitat in caſu impotentiæ. Sed hoc eſt iudici arbi-
trarium, at prætor feudatarij cum ſit iudex ordinarius, & iuris æ-
què conſultus,meritò non tenetur ire ad D.Prætorem Papiæ, quia
95 Iuriſconſulti ab Imperatore clariſſimi vocantur.in l.ſi ſenator. C.de
dignit.lib.12. Dec.in l.1.n.21.de offic.eius. Menoch. de arbitr. iud.
96 caſ.68.n.27.& in ſpecie. in caſ.70. n.9.vbi egregiam perſonam Do-
ctorem inquit eſſe & bene,licet à nonnullis parui pendantur,maxi-
me quando iudicandi ius habent. Tiraq. de nobil.cap.28.n.2. quã-
to magis cum præturæ officium exerceat. faciunt dicta Spec.in tit. de
iud.delegat.§.2. n.9.& Federic.Schenc eod.tract. n. 41. & de au-
97 thoritate,& dignitate iudicis ordinarij,vide Docto. omnes. in l. 1.
de offic.eius,& de authoritate prætoris,latè ſcrib.in repet.l.qui ad-
98 mitti. ſecundo facit,quia iudex ordinarius non debet relinquere
onus, & officium ſuum,vt alteri deſeruiat.Iaſ.in dicta l. ad perſo-
nas.& Federic.Schen.eod.tract.n.41. vbi exemplificat in ijs,qui ma-
giſtratu reipub.cauſa abſunt,eſt quidem diſtantia de vno loco ad a-
lium plus 14.milliarium. ſat eſt,quod perhibere teſtimonium, de-
beat abſque eo,quod etiam relinquendo officium ſuum pergat ad
alium iudicem,qui licet maior ſit,non tamen eſt ſupra dictum Præ-
torem,vt ſtatim dicam,& declaratur tunc teſtimonium dare debe-
re,quando aliter veritas haberi non poſſet,vt per Cano.omnes com-
muniter in cap.1. & in cap.cum peruenerit. de teſt.Alber.eod.trac.
cap.6.n.23.24.& 25. & infra dicam,velle igitur, quod prætor te-
neatu r.

neatur ire, & cogatur teſtimonium perhibere eſſet dare duo ſpecialia, quæ à iure prohibentur. d.l.prima, de dot. prælegat. tertio fa-
99 cit vulg.reg. quod par in parem non habet imperium. l. nam & magiſtratus. ff.de arbit. Soc.iun.conſ. 128. vol. 1. n. 15. Iaſ. in l. imperiũ, cum materia de iuriſd.omn.iud. nec miranda cano. opin. nam & ſi
100 Dom. Prætor Papiæ ſit Illuſt. & dicatur maior magiſtratus, iſta maioritas non extenditur niſi ad ſuos ſuppoſitos; vel quando ſubditi, ſiue mediati, ſiue immediati Principis ciuilitate ciuitatis gaudentes, ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter agerent cum ſubditis feudatariorum, vt latè declarat Boſſ. in tit.de for.compet. à n. 8. vſque ad n. 45.
101 & ne diuerſæ ferantur ſententiæ, ſit quòd maius dignum trahit ad ſe minus dignum. no.§. fin.inſtit.de iur. nat. gent. & ci. & in propoſ. quò ad iudicia. vide Boſſ. in tit.de foro compet. n. 111. & per tot. illum tit. in quo declaratur decretum de maiori magiſtratu, vt in nou.conſtitut.tit.de feud. ideo hoc caſu declaratur ſuam iuriſdictionem extendi poſſe, ſecus quò ad prætores feudatariorum. aliud enim eſt exercere iuriſdictionem in ſubditos etiam feudatariorum, aliud in D.Prætorem feudatarij, vt cauetur in nouis conſtit. Mediol. in d.tit.de feud. & in tit.de iure, & priuileg. fiſc. §. vbi ſubditus feu-
103 datarij delictum: & tam eſt iudex ordinarius prætor feudatarij in ſua iuriſdictione, quàm D.Prætor Papiæ maior magiſtratus in ſibi
N ſubiectos: eſt optimus tex. in §. & iudicare. in auth.de defenſo. Ciuita. & in propoſito facit Ro.conſ. 393. ſub n. 11. verſ.aut enim. vbi latè tractat materiam iuriſdictionis ſpecialiter datæ alicui Iudici, an & quando deroget illi qui habet generalem iuriſdictionem, Bal. in l. ſi adducta. n. 3. C.de fur. vbi ait quòd quilibet in ſuo territorio eſt maior. per tex. & glo. in l. apud eum. ff.de manu miſſ. & qualiter iuriſdictio per teſtes probetur ponit Maſcar.de probat. concluſ. 946. & 947. vbi per teſtes ſingulares poteſt probari; & in materia iuriſdictionis nota vnum, quòd licet atteſtationes inualidæ poſſint conſenſu partium validari, tamen fallit quando ſunt inualidę reſpectu iuriſdictionis. Fely. in c. cùm cauſam, col. 14. ext.de teſt. quem refert & ſequitur Marſ. pract. §. oportunè, n. 29. vid. 5. in 3. par. n. 37. lit. C. & quilibet limitatam habet iuriſdictionem: immo cauetur expreſsè in
104 addit. Decret. quòd maior magiſtratus vllo modo non audeat ſe intromittere in ſubiectis iuriſdictioni feudatariorum, & decretum maioris magiſtratus ad vnguem ſeruandum, prout Excell. Senat. Mediol. reſcripſit D.Capitaneo Marteſanæ, die 19. Maij 1551. & idem

reſcripſit Domino Prætori Papiæ de anno 1584. Ne ſe intromitteret in cauſa cuiuſdam militis leuis armaturæ Hiſpani, qui vulneratus animo deliberato remanſit à quodam ſubdito feudatarij, cùm iuriſdictio hæc pertineat ad Dñm Prætorem feudatarij, & non ad D. Prætorem Papiæ, vt cauet in decreto nouo edito die 12. Maij 1559.
106 de delict. milit. §. ſi verò ſint communia ad quamuis declarationẽ. vide omninò Ægid. Boſſ. in tit. de for. compet. à n. 8. cum plur. ſeq. nec D. Prætor Papiæ licèt maior magiſtratus ſit, habet merum, & mixtum imperium, quia recognoſcit Principem, & Excellentiſs. Senatum, & eodem modo tenetur ſeruare iura, & conſtitutiones, ſicuti quilibet alius iudex ordinarius feudatariorum, quod optimè demõſtrat Menoch. de arbitr. iud. q. 91. n. 10. car 73. Nec obſtat quod per Dom. Iudicem Pap. Aſſeſſorem in contrarium deductum fuit, videlicet quòd Excell. Senatus non obſeruat d. l. ad perſonas egregias, de iur. iuran. niſi in quibuſdam caſibus valde neceſſarijs; quia non licet
108 arguere de vno ad alium, nec de maiori ad minorem deſtructiuè, nec de minori ad maiorem poteſtate abſoluta; nam Excellentiſs. Se-
109 natus dicitur rex repræſentans regiam maieſtatem, & poteſt face-
re, & non facere. & miratus ſum aliquando audiuiſſe meis auribus, virum principalem in magna poteſtate conſtitutũ, cuius calceamenta tangere neminem poſſe autumat, de tali, ac tanto tribunali obloqui, & irridere. Verum enimverò eſt Senatus Mediolani omnibus Principibus exemplum Iuſtitiæ, & ſcientiæ, nec vnquam ſatis laudatus erit, ſed D. Prætor eſt iudex, & inferior ab Excell. Senatu: ergo &c. de vi huius arg. habetur latè per Euerar. in ſua cent. & Menoch. de arb. iud. q. 54. n. 28. car. 37. Vnde cum de vno ad aliud non bene inferatur propter rationem diuerſam, meritò obiectio ſupradicta vana eſt in propoſito noſtro. Stat igitur firma opinio hæc, quòd prætor
110 feudatarij non tenetur ire, nec parere maiori magiſtratui, niſi in caſibus à iure expreſſis, vel aliter appareat de mandato Principis, vel
111 Senatus; & re vera eſt admiratione dignum, quòd ſi diſputatur de iuriſdictione inter maiorem, & minorem magiſtratum, videatur conceſſum maiori magiſtratui cognoſcere ſuper huiuſmodi diſputatione contra regulam in l. qui iuriſdictioni. ff. de iuriſd. omn. iud. & tot. tit. C. ne quis in ſua cauſa iudicet. faciunt in ſimili adducta per Felyn. in cap. prudentiam, n. 4. de offic. delegat. Nicol. Anto. Grauat. lib. 3 cap. 9 n. 20. ad veſtrium. quos refert, & ſequitur Soarez. recept. ſent. in verb. Iudex alterum iudicem, n. 239. vbi perperã

inquit

Digitized by Google

inquit ſenſiſſe. Rot.in contrarium deciſ.153. ſcio etenim quid per hæc verba inferre volo; Vnde concluditur, quòd Prætor feudatarij, qui eſt togatus, dicitur egregia perſona, & non tenetur relin-
112 quere officium terræ Sancti Nazarij, quæ eſt terra inſignis, & ita ab Excellen.Conſilio ſecreto Mediol. de anno 1584. decretum fuit
113 in contradictorio iudicio, & meritò quidem cùm ſit de nobilioribus terrarum Lumellinæ prouinciæ, & excepta Papiæ ciuitate, fortè dici poteſt prior cæterarum omnium, ſiue reſpectu magnitudinis domorum, habitationis, & ſitus, ſiue reſpectu habitatorum, in qua nobiliores Papienſes vitam quietam, & fœlicem ducunt pro maiori parte anni, de qua latè ſcripſit Dñus Saccus in eius deſcriptione Lumellinæ in cronicis Ticinenſibus, ad quem vos remitto, & ſat eſt quòd D. Prætor feudatarij, ſi ad eum tanquàm ad perſonam egregiam mittatur examinator ab Illuſtr.D.Prætore Papiæ, quod poſſit ferre teſtimonium in ijs, quæ reſpicere videntur Reg. Cameram, aliàs non teneretur de iure; & uide pract.Stiac.in materia, in cap.17. à n 1. uſque ad n.20. ubi citat omnes. Quare mei Domini Prætores feudatariorum uigilate, ne iuriſdictio, dignitasq; ueſtra euaneſcat, qui uerò non ſunt togati, & præturam exercent in paruis uicis, & locis non inſignibus, arbitror non ita de facili excuſari poſſe. Nam
114 ratione adiuncti conceditur quod ſimpliciter non concederetur. l.Imperator, la 2.ff.de ſtat.homi.ui.Marſ.in pract.§.Diligẽter, n.123.
115 Ad propoſitum nunc redeundo, ſi Iudex nequeat habere ad ſe teſtes, ut quia ſub aliena iuriſdictione exiſtant, ex conſuetudine con-
116 ceduntur litteræ ſubſidiales, & mittitur ad iudicem illum, qui aut teſtes examinandos mittat, aut ipſe examinet, & referat, ita Federic. Schenc.eod.tract.n.9. cum ſeq.tex.in cap.ſi quis teſtium, extra. eod. Carauit.ſuper rit.magn.Curiæ.157.n.7.& Auguſ.ad Angel. in uerb. qui iudex ſtatuit, cir.fin. Curt.eod.tract.concluſ.29.n.60.& ſeq.Clar. §.fi. q.26. qui dicit examinari teſtes ab alijs iudicibus, per litteras
117 ſubſidiales, hoc concedendum non eſſe, niſi ex urgenti neceſſitate, propter timorem ſubornationis, ut aduertit Bal.in authen.apud eloquentiſſimum. C.de fide inſtru. quam Auth.non habere locum in Principe ſeculari, aut Eccleſiaſtico, ait Clar.d.q.26. uerſ.unum ſcias. Hipp.in l.de minore.§.plurimum quoq;, n.16.de quæſt.Fely.ĩ capit. cùm cauſam, n.29.de teſt.Cephal.conſ.100.nu.24. Viui.comm. opin. lib.1. op.362. & Soarez recept.ſent. uerſic. teſtium examinatio. nu. 262. quod procedit in ciuilibus, ſed in criminalibus de iure com-

muni fieri prohibitur,quia in criminalib. nec alteri eiuſdem, vel al
118 terius ditionis iudici teſtium examinatio committi poteſt,vt eſſe communem teſtatur Viui.lib.1. op.263. & Clar. d.qõ.26. verſic. ſed quæro. & Soarez hos allegans d.verſic.teſtium examinatio. nu.263.
P Eſt tamen dare caſum quando cauſa eſt criminalis,& veniret pœna pecuniaria leuis, & multum expẽderetur,ſi examinator mitteretur, vel teſtis exiſtens extra,vel longe à iuriſdictione veniret ad teſtificandum,quia per literas ſubſidiales deberet examen committi,tex.in l.generaliter.§. His. C.de iur.iura.& in Auth. apud eloquentiſſimũ. C.de fi.inſtru. Corſet.ſing.in verb.expenſa.n.2. Abb.in c.cùm cauſam
119 de teſt. tamen in hoc ſtandum eſt conſuetudini, vt dixi, & obtemperandum neceſſitati,vti maximæ Reginæ,quæ legem non habet, nõ iubet,non habet imperium, nihil boni affert, & tamen omnes obediunt ei. Federic.Schenc.eod.tract.n.12. Grammat.conſil.crim.41.n.16. Afflict.ſuper prima conſtit.Reg.rub.ſi princ poſt n.2. & hæc forma examinandi teſtes ext.territorium habetur etiã ab Aſin. §.21.c.4. & Carpa.de ſtatu.c.66.n.44.vbi multa cumulat: & hoc locum habet inter Iudices ſub eodem Principe, & ſub eadem ditione ſubiectos, & non aliter,vt trad.Doct.in l.1.ff.de req.reis, & communem teſtatur Aret.conſ.135.colum.fin. teſtatur Iaſ.in l.fi. n.14. de iuriſd. omn. iud. quamuis contrarium teneant Cano.prout refert Aret.d.conſilio
120. 135.& Foller.pract.crim.fol.40.n.27. Nihilominus in foro Eccleſiæ ſua ſeruabitur opinio,& in foro Cæſaris opinio legiſtarum, quæ etiam videtur magis approbata,nec reijcitur in pract. etiam à curia Romana,nec verſatur peccatum quamlibet harum tenere,ſed à communi legiſlatorum opinione non eſt recedendum, vt inquit Clar. §.
Q fin.q.31.verſic.poſſet,in fin. Sed in omnem caſum non poteſt delegatus ſimpliciter ad examinandum teſtes alteri dictum examen ſubdelegare,Abb.in c.cùm Bertoldus,de ſent.excom. niſi partes aſſentirent, Miſing.obſer.41.centu.3.& vi.glo. in c.ſtatutum, de præſcript. lib.6. vbi nudum miniſterium examinandi teſtes committi poſſe dicitur,Capell.Toloſ.deciſ.12.vbi loquitur de ſubdelegato,ac de alijs: ſed vi.Capic.deciſ.142.n.3.& 4. vbi dicit quòd non poſſit delegari quia videtur electa induſtria perſonæ: ſed quo ad dictamen, & interrogandum certè per alium actuarius non poteſt ſeruire, ſed quò ad ſcribendum tantum ſic; & ita opinor reconciliari dictas opiniones,& in cauſa ciuili,ſecus in criminali,vt j. n.127.& Spec.eod. tit.
121 §.qualiter autem,in fin.& de ſupradictis ſubſidialib9 literis, & de
remiſ.

remiſ. & dimiſſorijs, habetur penès Fely. in capit. cùm cauſam, vbi ēt ali. extra de teſt. & prac. mod. Sciac. cap. 6. per to. & ibi dicit ex qui-
122 bus cauſis litteræ dimiſſoriæ non ſunt concedendæ, primò in cauſa modici præiudicij, ſecundò quando quis producere potuit teſtes, & non produxit, tertiò quando apparet per calumniam illas petere: hinc eſt, quòd pars impetrans litteras iuramentum calumniæ ſubire tenetur. l. de die. §. iubetur. ff. qui ſatiſd. cogan. & pendente termino examinandi teſtes extra territoriū, ſi pars aduerſa vult interim q coram iudice examinentur ſui teſtes, poteſt Iudex concedere, dummō pars citetur ſi compatibilis erit citatio. Aſin. q. 21. c. 6. Item ſi teſtis iurauit coram Iudice cauſæ, ſed antequàm examinaretur iuit extra iuriſdictionem, ſi impedimentum eſt legitimum, poterit eius examen committi habita fide de impedimento illi Iudici, in cuius iuriſdictione degit; & talis fides per iuramentum fieri ſat erit, ſi ita etiam Iudici videbitur, Menoch. de arb. iud. caſ. 118. nu. quia iuramentum teſti præſtitum coram Iudice cauſæ, intelligitur niſi ſuperueniēte legittimo impedimento. glo. 1. c. breui. 1. de iure iuran. & Menoch. vbi de impedimento, de arb. iud. d. caſ. 118. & multa congerit Maſcar. de probat. concluſ. 884. vol. 2. & teſtis qui ſine examine aliquid confitetur, ex dicta confeſſione non debet damnum pati. Franc. Marc. deciſ.
123. 95. par. 2. vi. 7. n. 177. Eſt etiam ſciendum, quòd teſtes alendi ſunt expenſis producentis, quæ opinio communis eſt, & tenet Butrig. eod. tract. n. 2. Alberic. n. 85. Boſſ. n. 133. cum plur. ſeq. vbi etiam dicit idē de mercede examinatoris, & de ſalario iudicis, quæ omnia ſunt ab vtraque partium ſoluenda, ſi ad vtranq; partis inſtantiam teſtes ad teſtimonium perhibendum ſint vocati, ſecus ſi ad inſtantiam vnius partis tantùm, quia pars iſta tenetur ad ſupradicta omnia. At quando
125 ex officio Iudex vocat teſtem pauperem diſtantem à loco Iudicij, tunc expenſis fiſci arbitror eſſe alendum, quia pro fiſco, ſeu ad inſtantiam fiſci veniret: ſed ſi cauſa eſſet eius ſpeciei, in qua tractaretur de publica vtilitate, forſan ſecus dicendum eſſet; & in hoc propoſito eſt
126 videndus Aret. & Felyn. in dicto cap teſtium, de teſt. & quando per Iudicem examinator mittitur ad aliquam perſonam egregiam, expenſæ debent ſubminiſtrari communibus partium impenſis, ita dicente D. Menoc. de arbit. iud. caſ. 228. car. 225. licèt viderim expenſis tantùm producentis fieri, & videtur tex. de hoc in cap. mulieres, de iud. tenet Gaſp. Caball. milleloq. 936. par. 2. & nouiſſimè per Aſin. in eius pract. §. 23. vbi latiſſimè. Et ſalarium deberi teſtibus de longinquo

ginquo venientibus,ait Caroc.tract.locat.& cōduc.tit.de teſt.cog.
2.par.q.6. quia teſtimonium non debet eſſe damnoſum teſti per l.ſi quando.C.de teſt.& ibi ſub n.5.d.q.6. ait ſignatores cogendos eſſe ad recognoſcendum ſigna l.cùm ab initio.ff.quem ad.teſta.ape.& in reſarciendo damnum teſti habenda eſt ratio,de eo quod ſolitus eſt lucrari in tanto tempore,quantum ſtetit ad teſtimonium perhibendū. Silua.nup.lib.3.in vet.monitoriè.Fely.c.3.de teſt.Caroc. vbi ſ. n. 9. qui tamen ſub n.17.contrariam partem veriorem ait cum declarationibus,de quibus ibi; nihilominus pro victu,& alimētis poteſt recipere pecuniam,maximè quando de eius induſtria viuit,habita ratione qualitatis eius,in quibus expenſis comprehenduntur expenſæ equorum.c.veritatis,4.q.3.Alber.in l.ſi qñ,de teſt.idem Caroc. vbi ſ. n.48. & quando ſunt teſtes alendi præſertim in cauſa ciuili (quia in cauſa criminali ſolùm ad defenſam venientes ali ſolent) eſt habenda pariter ratio de expenſis, quas domi ſuæ feciſſent, Alber.eo.tract. de teſt.n.84.c.7. de quo tamen dubito,& qualiter ſint probandæ expenſæ,vid.Maſcar.de probat.concl.715.& 721.vbi per teſtes domeſticos probantur, & de multis alijs modis ꝓbandi expenſas hr̄ apud eundē Maſcar.concl.724.725.726.vo.2.Sed ſi refricaretur in dubiū, an in cauſa ciuili ambę partes teneantur ſoluere ſalariū,aut mercedē, vel vna pars tantū,vel altera pars tantū litigantium pro capitulis ab ea productis,an alia pars pro interrogatorijs, dico ꝙ in practica ſeruatur ꝙ pars,quæ fecit examinari teſtes tenetur,& non pars aduerſa. Io.And.ad ſpec.tit.§.nunc tractandū,& §.qualiter.Rot.deciſ.27.in antiquis, ſed in repetitione qui dat interrogatoria ſoluit expēſas. Homod.conſ.101.n.25.Tranquill.Ambroſ.de ꝓceſſ.lib.3.c.2.n.10. cum ſeq.Teſtis aūt qui cogitur ire ad perhibendū teſtimonium,ſi fortè litē ciuilem habet in ſuo foro,ſi ꝓ cauſa criminali cogatur, reſtituendus eſt ad ea quæ occaſione talis abſentiæ ſibi præiudicare potuerūt, ex clauſula gñali,de qua in l.doli:de ver.ob. D.Sfort.Od.tract.de reſtitu.in integ.q.6.n.39.& 177.ſed ſi pro cauſa ciuili, cùm non poſſit cogi, & tñ vadit,ſibi imputet.c.damnum,de reg. iur.in 6. niſi cauſa eſſet Principis,aut cōitatis,vel valdè ardua,& priuilegiata,vt eſt cauſa Eccleſiaſtica,& matrimonialis,in quibus tenētur omnes perhibere teſtimonium,& cogi poſſunt,c.1.2.& 3.de teſt.cog. Bonum eſt proteſtari ne ſibi labatur tempus in ſua cauſa ciuili, & ſtent omnia in ſuſpenſo donec ceſſauerit tale impedimentum,& quibus cauſis ſuſpenſiones fiant; vi.Iaſ.& Doc.in l.1.de fer.& ſuſpenſionis cauſa ceſſante

omnia

omnia priſtina iura recuperat. per adduc.à Tiraq.in tract. cauſ. ceſ-
ſant. in verb.ſuſpenſionis cauſæ ceſſante,& Genuæ extat ſtatutum in
materia ſuſpenſionum,tit.de temporibus,& inſtantijs,c.23. lib.2. vi.
127 s. in 3.par. n.37. lit.C. Dũ ergo iudex examinare incipit teſtẽ,
debet ei capitula legere de verbo ad verbum,apta,clara,& intelligi-
bili voce: nam quandoq; teſtes ſunt vltro citroq; montani,aliquan-
do rudes,aliquando non habent perfectum auditum; ideo in hoc eſt
animaduertendum,vt quã poſſibile ſit intelligant, & audiant omnia
ad vnguem,ſuper quibus,& circa quę ſunt examinandi,vt in propo-
ſito,& non extra propoſitum vagẽtur. l.ad probationem.C.de pbat.
128 cap.per tuas,de teſt.l.1.C.eod. Pariter ad vnguem ſunt ſcribendæ
depoſitiones teſtium, & eorum dicta de verbo ad verbum, tam pro,
quàm contra, & per actuarium penès acta redigenda. Spec. §.nunc
tractandum. verſic fidelis, n.22.eod.tit. & vide omninò Hoſtien. in
129 cap.nihil de verbo. ſign. qui valde reprehendit notarios de pigri-
tia,& de imperitia quò ad hanc omiſſionem; & prac.Stiac.cap.16. n.
T 45.cum plur.ſeq. & debent in ſcriptis redigi geſtus, titubationes, ac
vacillationes, ſquallores,& trepidationes teſtium,prout ſeruatur in
practica; & docet Bal.in l.presbiteri,n.1.& 2.C de Epiſc.& Cler.&ſi
Iudex mandauerit notario vt aliquid prædictorum, vel ſimiliũ ſcri-
bat,quod ipſe notarius dum ſcribebat non vidit,debet ſcribere,tunc
Dominus iudex &c. ordinauit hic ſcribi teſtem hunc trepidare,& in
vultu ſqualidum veniſſe ad prædictam,vel infraſcriptam interroga-
tionem,iux.dicta Fely.in c.quoniam contra.col.27. verſ.4. de probat.
vid.j. n.139. tamen notarius quantum fieri poteſt curabit videre, &
audire omnia,vt fidẽ verè faciat. & ſi verba teſtis ſint in vulgari ſer-
V mone prolata, non poſſunt redigi in latinum;& quia occurrere
poteſt quòd teſtes ſint diuerſarum linguarũ Hiſpani,Galli,vel Teu-
tonici,vel aliter,& iudex,& notarius non intelligant illorum ſermo-
nes,tunc duo interpretes (ſi haberi poſſunt) ſin minus ſaltem vnus eſt
adhibendus,ſecundum ea quæ ſupra dixi n.250. in anteced. par. &
Notarius debet ſcribere talis teſtis talis nationis iuratus ſuper arti-
culis ſibi à tali interprete bene explicatis, & interpretatis depoſuit,
vt j. in ſua tamẽ lingua à tali interprete Domino Iudici, & mihi no-
tario intendenti declarata; ſi verò nõ poſſit haberi interpres, eſt trãſ-
mittenda copia ad Iudicem nationis dicti teſtis, vel expectare quòd
interpres veniat. ui.Bar.in l.1 §.fi.de uer.ob.Nell.eo.tract.n.88.Oria.
n.18. Nec teſtis debet deponere prout in cedula. Bal.in l.ius iuran-
di,C.

Digitized by Google

di,C.de teſt.Couaru. reſol.iur.Cano.c.13.dixi ſup.n. niſi fortè eſſet mutus qui legere,& ſcribere ſcit,vt ĩ.n.172.lit.m. & ſup. n.89. lit.P. quando daretur occaſio referendi proceſſum, tunc eo modo vulgariter prolata ſcribenda ſunt,vt admonet Bart.in l.ſi quis filiabus,n.5. ff.de teſta.tut. & nuperrime dum eſſem delegatus in quadam cauſa, & teſtis coram me examinaretur per quendam actuarium fori Papiæ, volens ille verba illius teſtis redigere in lingua Tuſca, vt melius intelligeretur eius depoſitio; ſcribebat quidem id quod teſtis non depoſuerat,immo quid diuerſum, quo caſu valde de eo actuario admiratus, dixi illam non eſſe nec veram, nec iuridicam practicam: & ſimplicitas notarij non debet nocere. tex. in l.fi. ff.de fide-
130 iuſſo. Marſ.prac.§.ſupereſt,n.13.& 14. Sunt etiam alij adeo amici de ſecundo ſanguine, id eſt de pecunia,qui omittunt ſcribere id,qđ contra fiſcum teſtes deponunt,ſed quod facit pro fiſco tantùm, ſed actuarius faciens pro fiſco,non facit pro Chriſto,quare eſt meritò redarguendus tanquàm carnifex diaboli,vt etiam redarguit Clar. §.fi.
131 q.23.verſic.1. Aliqui etiam abutendo ſcribunt teſtem talem dixiſſe in omnibus,& per omnia,vt alius teſtis dixit,quod eſt contra veriorem omnium ſententiam, vt per Hoſtien. vbi ſupra dicto cap. ni-
132 hil,& Dec.conſ.448,n.24. Aliqui dum de ratione teſtem interrogant, ſcribunt,depoſuit prout ſupra: & re vera abutuntur,quoniam reſpectu verborum poteſt cognoſci an falſitatem dicant, ſeu de tempore,ſeu de cauſa,& an clarè,vel obſcurè,trepidè,vel intrepidè; Item, an teſtis ſe ingerat ſua ſponte,vel extra interrogata reſpõdeat,vt in l.de ætate.§.tacuit ff.de interro.act. vel verba aliqua dicat, vt puta, *certo è vn gran triſto*,aut,*ne hà fatto dell'altre*,& huiuſmodi,quia videtur ſuſpectus.Innoc.in c.inquiſitionis,vbi glo.in ver.id facere,de accuſat.Bruno.à Sole.q.51.n.59.Bal.in l.peremptorias.in fi. verſ. quæro C.ſent.reſcin.non poſſ.Petrus Raue.ſing.446. vid. Rip.in Auth. ſed nouo iure.C.ſi cer.pet.& alios vt ibi in Apoſtill.lit.a. Federic.Schenc. eod.tract. n 2.fol.108.& n.35.fol.111. Spec.eo.tit.§.1.n.64. Eſt pariter ſuſpectus teſtis qui deponit vltra,vel extra capitulata.Bar.in l.ſi duo patroni. & ibi Dec.ff.de iur. iuran. intantũ quòd teſtis ſuper fama productus non probat, etiam ſi veritate deponat,Bald. in l. momentaneum,poſt gloſ. C.qui legit.perſo. niſi producens ignoret, quòd teſtis eſſet de veritate productus; idem quando interrogatur de poſſeſſorio,& reſpondit de proprietate;ſed quando non valeret dictum niſi extra capitulata teſtis deponeret, non dicitur ſuſpe-
ctus

ctus. Item quando ſuper emergentibus deponeret, Maſcar. de prob. concl. 1365. conferunt dicta s. in 2. par. princ. n. 158. lit. h. Poterit tamen teſtis interrogari extra capitulata, & non dicitur in hoc ſuſpectus, quia interrogatus reſpondet, & ſic non ſe ingerit; maximè ſi iurauit dicere veritatem ſuper tota cauſa. Oria. in c. quoniam contra, de probat. n. 51. & iurando ſimpliciter dicitur iuraſſe ſuper tota cauſa. Fely. in c. fraternitatis de teſt. & intelligitur etiam iuratum ſuper dependentibus, & connexis. Alex. in l. 2. de iuriſd. omn. iud. Pacia. de probat. c. 26. n. 56. lib. 1. & quæ dicantur dependentia, & connexa ibi ponit, & in c. 28. in addit. Menoc. ante eũ pulchrè caſ. 95. de arb. iud. & q. 45. vid. ſup. n. 68. lit. S. p. 2. Aduerte tamen, quòd licèt teſtis nõ debeat reſpondere extra interrogata, ſeu capitulata. Spec. de teſt. §. 1. n. 64. nihilominus ex cauſa poteſt interrogari ext. capitulata, & non reprobatur. Spec. n. 65. & an per vnum, eundemq; præmeditatum ſermonem deponant, vt dicta l. 1. ff. de teſt. & Iaſ. in l. 2. C. de bon. poſſ. ſecun. tab. Alex. conſ. 33. vol. 3. & con. 91. volum. 4. vbi di-
133 cit an teſtes veriſimilia deponant, colligitur ex narratione verborum. Riminal. in l. 1. col. 5. in princ. de no. oper. nunc. Spec. §. 1. verſic. item quod eſt verboſus, eo. tit. noſtro, & pract. Stiac. dicto capit. 16. à nu. 45. vſq; ad nu. 65. quibus in locis habetur, quantum ſit neceſſariũ
134 verba teſtium ad vnguem in ſcriptis redigere. Sed quando teſtis eſſet examinandus in cauſa criminali, conſilium eſt, vt prius ſuper facti ſerie Iudex oretenus audiat illum, deinde ſuper negocio recipiatur eius depoſitio in ſcriptis, vt per Clar. §. fin. q. 23. quòd iuuat plurimum, vt apparere poſſit, an fuerint ſubornati necne, vt dicunt
135 Doct. in l. teſti ff. de prob. & ſi in aliquo teſtis apparuerit ſuſpectus, tunc cautela eſt variare circa interrogatoria, nec ordo ſeruandus, immo modò ſuper primo, modò ſuper quarto, rurſus ſuper ſecundo interrogatorio licebit examinare teſtem: quam cautelam ponit Spec. dicto §. nunc tractandum, n. 3. & quòd hoc poteſt fieri, tam in proceſſu informatiuo, quàm etiam in proceſſu defenſiuo, quando ſubeſt
136 timor ſubornationis, vel falſitatis, quo caſu licet iudici in hoc ca-
137 uillare dicta teſtium, vid. infra n. 271. lit. L. licet regulariter ſint potius adiuuanda, & concordanda, quàm deſtruenda; vt dicit Clar. d. quæſt. 22. verſic. 1. in fi. allegat Azo. in ſum. C. eo. & Grammat. conſil. crim. 1. n. 9. & quò ad concordiam vi. etiam Sebaſtia. Maff. in repet. l. ſi quis ꝓ emptore. n. 23. fol. 17. vbi diſtinctè loquitur; & in ſumma concordantur teſtes quando obſcurè loquuntur, quando concordia

Nn eſt

eſt compatibilis, quando equiuocè loquuntur, ſecus quando clarè, & apertè; & vno modo, vt probent alio modo, vt euitent periuriũ,
138 vt dixi ſ.d.n.178.lit.g.p.4.& paſſim per tot.hunc tract.& teſtem eſ ſe ſuſpectum, in actis redigi oportere, ait idem Clar.ibi, & de mente Bart. & aliorum in l.iuſiurandi, de iur.iuran.& Bal.in l.fi.C.de eden. & an ſuſpitio falſitatis habeatur pro falſitate in criminalibus, vide Boſſ.in tit. de falſ.n.14.& Archid.in cap.memoriam. 19 diſtinct. qui dicit per ſuſpitionem tantùm nunquam ſequi condemnationem, in tit.de conuict.n.54 fol.91. quod intellige, vt ſupra dixi n.178.in ante. & quo ad interrogatoria à parte exhibita ſcias, quòd nõ datur eorum copia parti aduerſæ, ne inſtruatur ad ſubornandum teſtes; vt trad.Doct.in l.is apud quem.C.de eden.& Cano.in c.per tuas, de teſt. ſicut etiam non datur copia de nominibus teſtium examinandorum. Marant.prac de ord.Iud.in 6.par.actu.10.n.49.& 52. Alber.eo.trac. p.1.q.7.n.102.vid.ſ.n.10.lit.C.in hac par. ſed copia articulorũ bene eſt danda parti, contra quam quis probare vult, & tam capitula, quã interrogatoria ſunt in actis ponenda c.quoniam contra falſam, extra de probat. vid.ſup.n.126.lit.Y.verſ.ſed ſi refricatur.vi Clar §.fi.q.23.
139 uerſ.Item quæro. In examinatione autem teſtium multa conſiderare debet Iudex, vltra ea quæ ſuperius dicta fuere, & primò an uacillet, aut trepidet, uel mutetur facies, aut uerba ex ore prodeant pedetentim per uim, & ut uulgo dicitur, *ſi faccia cauar le parole fuori*
140 *di bocca con le tanaglie*. quia ijs ſupradictis modis poſſet in certis caſibus deueniri ad torturam, ſecundum Doct.in l.nullum.C.eo. & Boſſ.in tit.de indic.conſiderat ante torturam, n.41.& ſeq.Bal.in l.& presbyteri. col.2.in princ.C.de epiſc.& cler.& ita poſſent teſtes torqueri, tam in ciuili, quàm in criminali.§.ſi uerò ignoti. ubi Doct.in authen.de teſt. Cephal.conſ.40.Alex.conſ.63.uol.1. & eſt communis opinio, teſtatur, vt Viui.co.opin. in uerb.ſuſpectus teſtis.Marant.
X actu.14.n.6. Et ultra ea quæ ſupra in proxima præcedenti parte ſcripta ſunt n.105. lit.g. & n.155.cum ſeq. in materia torturæ, & ea quę dicentur in alio uolumine, in quo de Brachio Regio uerba facturus ſum, dico quòd in cauſis ciuilibus quando aliter ueritas haberi nõ poteſt, ſerui etiam alieni torqueri poſſunt, per l.Diuus.ff.de quęſtio. Item liberi homines uiles quando aliquis liber argueretur de falſo. c.1.de poſ.& l.ſicut falſi.C.de falſ. ſecundum diſtinctionẽ Bar. in l.ex libero. ff.de quæſtio. ubi omnino uide. ſed in cauſa criminali etiam quòd ageretur de pęna pecuniaria, ad eruendam ueritatẽ te-

ſtes

ſtes liberi,& ſuſpecti vtiq; torqueri poſſunt,vt per eundem Bar.in d. l.ex libero diſtinguentem, & ita obſeruatur, & etiam quò ad reos principales poſſet deueniri ad torturam,quæ dicitur remedium extraordinarium,vt no.Bal.in l.2. C.quorum appell.non recip.non obſtante eo quod dicit Clar. §.fi.q.64.verſ.præterea,contra quem tenet Paul.Ghirlan.trac.de quæſtio. & tortu.q.7.& ſeq.vbi ait procedere in cauſa ciuili habente annexum delictum, & in criminali ſi teſtis ſit perſona vilis,& vacillet,etiam non præcedentibus inditijs alijs, ſed ex ſola variatione poterit torqueri per l.fi.C.ad leg.Iul.de ſicar.& Bar. d.l.ex libero,de qua uilitate prius conſtare debet,& interloqui. per l.vnius.§.teſte.ff.de quæſtio. Bru.de indic.& tortu.4 q.2.p. n.12. & 15.vbi non eſſe diſputandum cum Aduocatis ait, circa inditia contra teſtem, nam arbitrio iudicis hoc reliquitur. l.1. de teſt. ſecus circa inditia,quæ ſunt contra reum; nam exiſtentibus alijs inditijs validis,viles,& ignoti non debent torqueri, tamquàm viles, niſi in caſu falſitatis,vel veritatis tacendæ. Bar.in l.in criminalibus.§.idem Cornelio,n.2.de quæſt.& quamuis arbitrio iudicis relinquatur quęnam ſint inditia contra reum, ad hoc, vt teſtes tanquàm viles, & ignoti torqueri poſſint. l 3.§.eiuſdem quoq; de teſt. & Exc. D. Menoch.de arb.iud.caſ.270.n.2.tamen Bar.in l.qui ſine,nu.5.de quæſt. id exemplificat pluribus modis,quibus cognoſci poteſt certitudo indiciorum; & ideo ſi contra reum nullum aliud eſſet inditium, niſi illius teſtis qui propter ſolam vilitatem eſſet torquendus: non poſſet deueniri ad torturam contra huiuſmodi teſtem;aliud eſt enim torquere teſtem tanquàm vilem, aliud tanquàm vacillantem, & ſuſpectum,ad quod recurrendum eſt ad allegat. Bar.diſtinctionem in d.l. ex libero, & in adhibenda tortura teſtibus aduertendum eſt, ut à magis ſupecto incohetur, niſi ab alio veriſimilius ueritas haberi poſſit. Bal.in l.1 de quæſtio. Marſ.in ſua prac.cri. §.expedita. nu.49. multa alia in propoſito docet. Et quia ſupra dictum eſt,quòd teſtes poſſunt torqueri, quando ſcilicet ſunt uiles,infames, ſerui, & ignoti,& uagabundi pauperes,de quibus ſupra in 4.par.n.105. lit.g. & n.155.cum ſeq. quæritur nunquid debet dari terminus huiuſmodi teſti ad ſe defendendum, ne propter illam qualitatem ob quam eſt torquendus, torqueatur. & Bar.hanc q. mouet, & reſoluit in l.unius.§.iudex.n.2.ff.de quæſtio.per tex.in l.cuſtodias. ff.de pub. iud. & dicit quòd iſte qualitates non tangunt negotium principale, & ideo debet aſſignari dictum terminus, nam poſſet teſtis oſtendere ſe

Digitized by Google

non eſſe talem qualem alij teſtes dicunt, uel per partem deducitur,
& propterea non debere torqueri. Boſſ.uerò in tit. de manda. ad oc-
ciden.n.30. inquit prius debere examinari exceptiones,quæ contra
teſtem opponuntur,& ita ſeruat uniuerſus mundus; ſed Clar.in §.fi.
q.25.§.ſolet,in fi.dicit quòd ipſe in practica nunquàm uidit ſeruari,
nam Iudices ſemper torqueri faciunt teſtes abſq; ulla diſputatione,
quod tutius eſt propter timorem ſubornationis: ſed idem Boſſ.in tit.
de tortura teſtium n.38. ait,quòd copia indiciorum eſt danda teſti ſi
petat,quando ſcilicet tractatur de exceptionibus tangentibus perſo-
nam teſtium, ſecus quando teſtis eſſet torquendus tanquàm uarius,
uacillans,aut mendax; de quibus ſupra n.86.139.& alibi dictum eſt;
nam hæ exceptiones tangunt negotium principale, reſultant enim
ex examine,& depoſitione teſtium, ideò relinquitur arbitrio Iudicis,
qui ſi non vult non debet prius examinare dictas exceptiones,vt per
Bar.in d.l.vnius,§.Iudex,de quæſtio. nam ex actis conſtat de eis, &
acta faciunt rem notoriam.c.quoniam contra.de probat. Lap.allegat.
81.n.3. & 5. & in notorijs ordo eſt ordinem non ſeruare,vt ſup.n.67.
par.1. Cæterum ſi tractaretur de ſtatu hominis,vt quia tanquàm ſer-
uus eſſet torquendus, & teſtis allegaret ſe liberum, licèt plures te-
ſtes dixerint eſſe ſeruum, nihilominus in hoc caſu vbi tractatur de
libertate tam precioſa. l.libertas de reg.iur. etiam terminus cum co-
pia indiciorum deberet dari teſti antequàm torqueatur,ne liber tan-
quàm ſeruus crucietur contra tex.l.ex libero,& l.Diuus. vbi Bart. ff.
de quęſtio. & ideo aliæ exceptiones tangentes perſonam teſtium ſi
ex actis conſtabũt,non erit opus eas examinare,nec etiã ſi Iudex ip-
ſe erit certus ex alio illas eſſe veras, & ita eſt intelligendus Clar.in
d.verſ.ſolet; & propterea Iudex debet ſcribi facere in actis eſſe ipſũ
certum, & rationem certitudinis etiam in actis ponere, & hoc modo
verſabitur eius arbitrium; ſed vbi Iudex non eſt certus, tunc debent
examinari prius exceptiones, & ſic cum Boſſ.in d.tit.de tortu. teſtiũ,
ſub n.396.maneo. faciunt quæ dixi ſup. n.145.in 2.par. & vi.Baiar.
141 ad Clar. q.25.verſ.torquetur teſtis. Et quando oritur ſuſpicio con-
tra teſtem,quòd falſum dicat,tunc de loco,& tempore,& de veſtimẽ-
tis eſt diligenter interrogandus,vt docet gloſſ.in ver. ex tempore, 3.
q.5.in teſtib.& §.licet dudum. Auth de teſt. Federic.Schenc.eo.tract.
142 n.46. Hinc eſt,quòd teſtes Suſanæ capti fuerunt in ſermone,quia
142 vnus depoſuit de ficu,alter de pinu; & in hac interrogatoriorum
materia minimè diſcedas à documentis Spec.patris pract.eod.tit.§.iã

de

de interrogatorijs,n.11.vſq; ad n. 19. & reliqua de Interrogatorijs
144 proſequimini,vt infra. Item ponderanda ſunt verba teſtium,nunquid deponant per verbum,credo, mihi videtur,aut non recordor, vel de auditu alieno,vel quia longe à veriſimili deponāt,aut nimis
145 confusè obſcureq;, nam regulariter teſtimoniū de credulitate non tenet, quæ opinio eſt communiter recepta à Doct.in l.teſtium. C.eo. vbi Cyn. & Alex. & Bar.in l.1.ff.de ventr.inſpic.teſtatur Panorm. in cap.quoties, de teſt. Viui.comm.opin.lib.1.op.373.vbi limitat pluribus modis. Spec eod. tit.§.1.verſic. itē quod depoſuit de credulitate, pract.Pap.in for.op.contr.teſt.glo.vlt. tario aſſignatur, quia videtur teſtis magis iudicium facere,quàm teſtimonium perhibere,niſi tale teſtimonium de credulitate daretur à peritis,quia eo caſu valet,vt ſupra dixi n 51.in 1.par.vel niſi teſtimonium tenderet ad innocentiam adiuuandam,vt per Panor.in cap.1.de ſum.Trin. & fide cath. quod ſine dubio procederet præſtito iuramento calumniæ;&
146 communis eſt ſententia teſtem deponentem per verba iudicio meo non tenere, vt dicit Cur.iun.conſ.165.n.17. niſi etiam affirmet expreſſè, vt declarat Crot.eod.tract.n.343.Tind. ibidem par.1.cap.1. n.1. Clar.§.fin.q.53.verſ.vnum etiam. & Soarez recept.ſent. in verb. teſtis verba, nu. 136. debet namq; teſtis deponere per alterum ex quinque ſenſibus corporeis, vt dixi ſupra numero 85. in ſecunda
147 parte; & quòd credulitas magis pertinere dicatur ad Iudicem, quàm ad teſtem. eſt tex.in l.3.§.primo. ff.eo.ibi,quid,aut cui credas, aut quid probatum tibi opinaris, & facit Bart.in l.1.C.de vſur. quæ communis ſententia declaratur etiam procedere, quando neceſſe eſt
148 aliquid probare directè. ſecus in ijs, quæ nonniſi per coniecturas veriſimiles fat eſt probari, exemplum in probando matrimonio, filiatione, adulterio, & ijs ſimilibus, quia de credulitate tenet dictum, vt dixi,ex quo ſunt difficilis probationis, & tradit Tynd. d. cap.5. per totum, vbi pulchrè, & per Boſſ. eod. tract.de teſt. nu.43.
Y Poſſet tamen adeo coniunctum eſſe teſtimonium credulitatis, cum tali bona,ac ſufficienti ratione, quòd valeret, Viui. com.opi. fo.271. verſ.interpretatus. vbi in antiquis limitat habere locum. Item in ijs quæ tantùm per auditum probari poſſunt. Item in peritis quò ad deponendum de ſcientia eorum artis, & in alijs quamplurıbus caſibus, de quibus Cano.in c.quoties.de teſt. & Soc. reg. 518. & Spec. vbi ſup.§.1. uerſ.item quod depoſuit,& Doct.in l.ſolam. C. de teſt. Cepol.caut.43. item quando deponit de eo quod non uidit, ut in

reco-

recognitione literarum,& ſeu caracteris, & manus alterius, tamen conſuetudine induci poteſt quod teſtibus credatur deponẽtibus per verbum credo,in illis caſibus ſcilicet, in quibus de iure communi non requiritur vera probatio,Dec.conſ.37.n.6. quæ conſuetudo per plures actus vniformiter ſequutos ꝓbari debet,Doc.in l.de quibus, & in l.ext.minime,ff.de leg. At eo caſu quo alias teſti non creditur, circũſcripta conſuetudine non creditur plenè, ſed taliter qualiter. Anto.in c.extra de appellat.Cur.iun.conſ.19.n.13.par.1. Itẽ ſi in primo examine depoſuit per verbũ,credere,& in ſecundo examine per verbũ aſſertiuũ veritatis,conualidatur eius dictũ,& valet ex ſecundo dicto. ita Clar.§.fi.q.51.verſ.vnũ etiam & teſtes ſuper peritia ſatis cõcludenter deponunt,dicẽdo,ita credo,ita mihi videtur, ſic meũ eſt iudiciũ,abſq; alia ratione,quia eorũ peritia ſapit naturã iudicij. l.ſeptimo mẽſe. ff.de ſtatu ho. Alijs verò teſtibus nõ peritis non creditur niſi addant bonã,& concludentem rõnem.Cepol.caut.43.& Viui.co.
149 op.verſ.interpretatur, fol.271. Ex quibus idẽ dicendum concluditur,quando teſtis deponeret per verbum,mihi videtur : nam preciſè videtur teſtis iudicium facere,vt per Bart. in l.3.ff.de ventr.inſpic. l. diem proferre.§.ſi plures. ff.de arbitr.Alex.conſ.74.volum.2.& pleniùs conſ.109. vol.1. Tind. vbi ſupra capit.6. Aret. conſ.64. vol.3. niſi in ijs,quæ ſecundum eius peritiam deponeret,vt dixi s. & quã-
150 uis teſtis præciſè non præſumatur recordari,ſecundũ ea, quæ dixi
151 ſup.n.136. in 4.par. tamen ſi dixerit ſe non recordari de ijs, quæ veriſimilr recordari potuerit, puta de facto proximo,& de re admodum notoria,vt dixi in dicta 4.par. tunc redditur penitus ſuſpectus, iux.l.peregrè.ff.de acq.poſſ. Bart. in l. 2. §.ſi quis autem. C. de ver. iur.enucle. tex.in l.emptor §.Lucius,ff.de pact. Innoc. in cap. qualiter,& quando extra de accuſ. Tynd. cap.9. nu.1. & ſeq. par.3. ſecus
152 eſt in factis antiquis,de quibus non præſumitur memoria. Alciat.d̃ præſump.præſumpt.reg.3.Barbat.conſ.65.col.4.lib.4.& Aret. in cap. in noſtra, de teſt. & Menoch.de arbitr.iud.caſ.308.n.7.fol.262.vbi
153 ponit quando teſtis præſumitur ſcienter,aut ignoranter falſum depoſuiſſe,& caſ.3.n.2.car 79. vbi dicit, tempus antiquum quod etiã
154 dicatur,arbitrio iudicis relinquitur,& tempus immemorabile dici centum annorum,vt magis communem opinionem teſtatur, Fely.in cap.ad audientiam,colum.8.verſic.limita quinto de præſcr.Didac.in cap.poſſeſſor.2.par.§.3. de reg.iur. & Menoc.vbi ſupra caſ.3. Item quando teſtis diceret ſe non recordari de eo,quod eſt facti tranſeun

tis,

tis, licèt de proximo,non argueretur de falſo,& vid.ſup.fol. Clar.
155 §.fin.q.4 verſic.ſcias, vbi ponit quando dicitur conſtare de deli-
cto facti permanentis, & quando de delicto facti tranſeuntis, vel ni-
ſi eſſet natura, vel accidentaliter memoria adeo labilis, vt vix ſuum
156 nomen retinere poſſet,vt ſcribitur de Meſſala Coruino,qui ſui no-
minis oblitus fuit,de quo apud Pet.Crinitum legitur lib. 1. de ho-
157 neſta diſciplina, cap.12. Nec de auditu alieno tantùm teſtimo-
nium valere dixi, per d.l.teſtium,eo. & in authen de hær. & falc. §.
hinc nobis. & cap cauſam, extra de conſanguin.& affin.cap.de ijs. 6.
q.3.& eſt magis recepta ſententia. Bart.in l.2.§.Item Labeo.ff.de aqu.
plu.arcen Dec.conſ.153.colum.pen.Thob.Noni.conſ.25.n.23. Ro.
conſ 104.& pulchrè Rimin.iun.conſ.6.n.2. cum ſeq. facit tamen in
paritate probationum iſta præſumptio de auditu alieno obtinere eũ
qui talem præſumptionem habet,ſecundum Rui.conſ.106.n.17. D.
Carol.pater meus in Reſp.346.in fi. Maſcar.de probat. concluſ.137.
n.4.vol.1.ſup.n.80.in 2.par. Regula igitur eſt, quòd teſtis de audi-
tu alieno non probat: fallit primo in antiquis,d.cap. de ijs 9.quæſt.3
& d.l.2.§.item Labeo.vbi Bart. fallit ſecundo in computandis gra-
dibus affinitatis,cap.licet,ext.de teſt. Federic.Schenc.eod tract.n.45.
Marant.eod.tract n.18. *Ioan.*And.ad Spec.dicto § 1.& in cap.3.extr.
eo. vbi diſtinguit: & quando teſtis deponit de auditu alieno, debet
158 dicere ſe audiuiſſe ante litem motam ſi dictum de auditu alieno
valere debet, vt no.dicit Rom.ſing.860.& Boſſ.eo. tract. n.42. quod
eſt notandum in illis caſibus, in quibus valere poteſt: tertio ſi teſtis
159 dixerit,à multis audiui dici eſſe de hoc publicam vocem, & famã,
quia tunc probat. Ro.conſ.56.n.5. Alex.conſ.66.in 3.volum.conſ 87.
vol.2. præſertim in iis, quæ difficilis ſunt probationis, Io.Crot.eod.
tract.n.151. & in ijs,quæ ſunt modici præiudicij,ſecundum glo. in
l.vbi adhuc,C.de iur.dot. Bar.in l.de minore.§.plurium. in fi.de quæ-
ſtio. & alias fallentias proſequere, vt per eundem Crot. n.140. cum
Z ſeq.& intellige,vt prædixi. Nam co.op.aut communis vſus loquen
di tunc probatur ſi teſtis dicat audiuiſſe à multis perſonis,licet dicat
non recordari à quo in ſpecie audierit l.in ſumma. §.item labeo,de
acq.plu. arcen. Hiero.de Mont. tract.ſing.reg.c.56.n.5.& 6. & in an-
tiquis teſtis de auditu alieno probat. Duen.reg.299.fallent.7. Si cõ-
currat etiam aliquod aliud adminiculum, Hoſt in c.licet,vbi car.ex-
tra de teſt. & quando poſſunt recordari à quo audierint debent no-
minare eos. Fulgo.conſ.136.cõſ.73. Capell.toloſ.deciſ.479. & debẽt

dicere

Digitized by Google

dicere audiuiſſe è pluribus,non ſufficit ab vno tantùm. Aret. in c.tam literis. col.fi.de teſt.latè Cephal.conſ.250.per to.vol.2.& valet arg. à teſte ad Notariū,vel ad inſtrumētū notarij,Decia.conſ.18.n.8. vol.2. per l.domitius de teſta. nā ſicuti non creditur teſti deponēti de auditu alieno,ita nec Notario aſſumēti exemplū inſtrumenti ab alio recepti,quia fides de fide fidē non facit. Doc.in auth. ſi quis in aliquo. C.de eden.& in cōcludenda publica voce,& fama debet reddi ratio quid ſit publica vox,& fama,quia nō ſufficit dicere eſt publica vox, & fama. Burſat.conſ.20.n.64.Feret.conſ.246.n.2.vo.2.verū teſtis de auditu alieno in cauſa aſſaſſinij,& enormiſſimi delicti facit præſumptionē ex qua fit inditium in huiuſmodi caſibus ad torturam, Marſ.
160 prac.§.examinanda.n.28.& 29.nec refert qñ teſtis deponit de publica voce,& fama,an dixerit eſſe publicā vocem,vel cōem vocem, & famā; vel ita publicè per totū dici,quia idē ſunt,vt per Ioan.Bapt. Ferret.conſ 364.n.3.lib.2.quē in propoſ.allegat Caualca.deciſ.1. in 2.par n.42. Et aduerte,ꝙ teſtis de auditu alieno non probat etiam in caſibus,in quibus ſpecialiter ꝓbatio valeret, quando diceret audiuiſſe à parte illud,quod deponit,vt per Thob.Noni.d.conſ.24. n.23. & ſeq.& ad ſupradicta omnia vid.Fely.& Aret.in dicto cap. quoties de teſt.& Alex.conſ.79.cir.fin. &conſ.109. col.antepen.vol.1. & ſi
161 teſtis deponat de ſuo auditu tantùm,& non de viſu,ei penitus creditur, vt infra n.193. quæ opinio eſt regularis,& communis, & procedit quando notam habet vocem contrahentium,vel delinquentiū, vt teſtatur Alex.conſ.190.lib.7. Pariſ.conſ.33.n.1. lib.2. Viui.comm. opin.lib.primo, opin.406.qui dicit,quòd hoc non procedit in teſtamentis, in quibus, & teſtatorem videre, & audire loqui debent, vt præmonui ſupra n.80. par.2. & tradit Corn.conſ.18.lit.D. lib.2. & Clar.lib.5. ſen.§.teſtamentum,q.59. & in alijs tribus caſibus neceſſe eſt, quòd teſtes omninò videant contrahentes,vt primo in probando factum, ſecùndo quando imperitus,ideſt ille qui neſcit ſcribere contrahit in ſcriptis: tertio quando fit inuentarium per tex. & glo.in l.fi. §.ſubſcriptionem.C.de iur.deliberan. ita Bal.in dicto noſtro tract. n. 7.par.3. & in pactis teſtis non ſufficit,ꝙ dicat ſe fuiſſe præſentem tractatui,niſi etiam dicat interfuiſſe concluſioni,glo.in l.eleganter.ff.de cond. indeb. Gomeſ.var.reſol.tit.de perſo.contrahen. verſ.14. proſequendo: & teſtimonium de proprio auditu,vbi plenè probat, vt per Scrib.in l.teſtium de teſt.& in c.quoties,eo.& vt ſ.per adduc n.157. operatur quòd transfert onus probandi in aduerſarium. Pacia. de probat.

probat.c.10.n.94.lib.1.& ij teſtes, qui de ꝓprio auditu deponunt, ét ꝙ dici poſſint ſingulares, quando nõ eſſent conteſtes de tẽpore, nihilominus coniunguntur ad conuincendũ illum, qui negat nõ dixiſſe id quod teſtis audiuiſſe ab eo deponit, nã de proximo, & non de remoto ꝓbant. Guid. Pap. in ſuis deciſ. 9. adde quæ ſ. dixi n.130. lit. S. par.2. ſecus quãdo de alieno; & tales qui deponunt de auditu tantũ ꝓprio, & non ét de viſu debent reddere rationem, quomõ eum cognouerunt, & qui tẽpore noctis deponunt cognouiſſe aliquẽ per viſum, debent exprimere an luceret luna, vel qũo cognouerunt illum. Cęp. caut. 316. Cat. Cot. memor. verſ. teſtis deponit de eo. & debẽt te-
162 ſtes qui de auditu alieno deponunt, & quorũ in aliquibus valet teſtimoniũ, vt ſtatim dixi, eſſe omni exceptione maiores, vt cõmunẽ ponit Ceph. conſ. 82. n. 45. & vid. Crauet. de antiq. temp. ſect. viſo de fa-
163 ma. n. 6. cũ ſeq. vbi ponit duodecim, quæ requiruntur ad hoc, vt teſtis de auditu ſuo valeat. & Curt. de teſt. concl. 31. Dec. in l. 1. n. 28. ſi cer. pet. & ibi Cur. iun. n. 57. Cephal. conſ. 140. n. 29. vbi dicit, hos te-
164 ſtes deponentes de auditu proprio tm̃, inducere onus probandi in partem aduerſam. Soc. conſ. 45. col. 3. vol. 3. Nat. conſ. 245. col. 1. & ſeq. & Soarez. recept. ſent. verb. teſtis, & ſi regulariter de auditu proprio fidem faciat, n. 161. 162. 163. & 164. & teſtis qui dicit cognouiſſe aliquem ad vocẽ de die, vel etiã de nocte, facit contra illum inditiũ ad torturam. Iaſ. in l. non minorem, n. 5. verſ. limita ſingulariter. C. de tranſac. Bal. in l. ſi non ſpeciali, col. 1. C. de teſta. Ploc. in repet. l. ſi quando, n. 845. ver. fallit quarto. Cephal. cõſ. 452. n. 20. vo. 4. Ro. ſing. 45. Alex. conſ. 77. vo. 1. Gozad. conſ. 13. n. 25. Curt. de teſt. concl. 31. Ad
165 Iudicem igitur ſpectat teſtẽ interrogare, vt dixi, & iuxta interrogatoria partis aduerſæ in ciuilibus, & vbi videret caſum dubitabilẽ,
166 etiam iudex ex officio alia adhibebit interrogatoria. tex in cap. in præſentium de teſt. Spec. eod. tit. §. nunc tractandũ, n. 12. verſ. & aduerte, tex. in cap. cùm cauſam, de teſt. & ibi glo. in nouella. & eſt communis, & practicabilis opinio, de qua Alberic. eo. tract. cap. 8. n. 1. & 2. & circa interrogatoria quæ, & quando ſint admittenda, vi. D. Menoc. de arbit. iud. caſ. 51. vbi latè Decia. cap. 35. n. 38. in 1. vol. Nota tamen vnum, quòd in criminali non dantur de conſuetudine interrogatoria contra fiſcum, ideſt ad deſtruendam fiſci intentionem iam fundatam, quod eſt de communi ſtylo curiarum, vt prac. Foller. crim. fol. 252. n. 32. & Clar. §. fin. q. 23. verſic. item quæro; vbi rationem
168 dixit eſſe, quia fiſcus non ſolet probare contra defenſiones reorũ,

Digitized by Google

neque datur ei aliquis terminus ad repulſam, & allegat Carauit. idē
tenere ſuper rit.mag.cur.258.n.3. quam rationem ceſſare inquit,qñ
eſſet accuſator, nihilominus concludit conſuetudinem, vt ſupra ob-
ſeruari, quod nullo in caſu contra fiſcum dentur interrogatoria, &
ratio etiam iudicio meo eſſe poteſt,quia fiſcus ſemper pro bono rei-
publicæ debet operari,cùm publicè interſit delicta puniri. l.ita vul-
169 neratus,ad leg.Aquil. l.aut facta,in fin. ff.de pœn. cum vulg. ergo
contra publicum fauorem eundum non eſt,cap.Odia.de reg.iur. facit
tex. in l.nemo poteſt, de legat. 1. l.ius publicum de pact. & l.nulla,de
leg. Nihilominus ſolent, vt Mantuæ,& alibi (præterquàm in ſtatu
Mediolani) tranſmiſſa inquiſitione,repeti teſtes ſuper ea cum inter-
rogatorijs ad inſtantiam inquiſiti,quæ inquiſitio debet legi teſti re-
petendo,vt de more ſuper capitulis,quando ſuper eis examinantur
teſtes ad defenſam, qui pariter examinantur ſuper interrogatorijs
fiſci, & ſic par pari referto: nam quemadmodum licet reo dare in-
terrogatoria in repetitione teſtium ad offenſam, ita & fiſco in exa-
minatione teſtium ad defenſam; iux.l.non licet actori quod reo non
permittitur, & hoc modo iudicium non claudicat. Eſt tamen aduer
tendum pro tutenda intentione fiſci,quando inquiſitus vult teſtes
contra eum examinatos repetendos eſſe cum eius interrogatorijs,
quod Iudex admittat tantùm interrogatoria, quæ reſpiciunt decla-
rationem, & non defenſionē rei inquiſiti; ſed ea quæ faciunt ad de-
clarandum circunſtantias facti,vt puta,ſi luna lucebat, vel quo ge-
nere armorum vulnerauit, vel quibus præſentibus, vel in quo lo-
co, vel quomodo actus ſe habuit, & de ijs ſimilibus interrogatorijs
circunſtantialibus, prout ſubiecta materia poſtulat: ſed ſi teſtis pro
curia examinatus dixerit vidiſſe vulnerari, & in repetitione pars in-
ſtet interrogari,puta quòd erat obſcura nox,vel quòd luna nō luce-
bat,vel quòd paries,aut homines erant intermedij,non debet huiuſ-
modi interrogatorium admitti. Item ſi teſtis dixerit, quòd vidit Ti-
tium vulnerare Meuium ſclopo,& factum ſit ad inſtātiam Titij in-
quiſiti interrogatorium, quod dicat an viderit pillam introeuntem,
vel quòd ibi alter erat cum ſclopo qui vulnerauit,vel alio genere
armorum; hæc & ſimilia interrogatoria non ſunt admittenda, quia
ſunt capitulanda per reum,& probanda capitula per alios teſtes ad
inſtantiam ipſius rei, & hinc addendo ijs, quæ ſupra dixi in 3. par.
vbi de negatiua loquutus ſum, Dico quòd ſi reus vult probare di-
recto negatiuam, videlicet non fuiſſe commiſſum delictum, vel vult
probare

Digitized by Google

probare indirectè, quòd teſtes qui contra eum depoſuerunt ſunt falſi, probando, quòd ipſe accuſatus tempore commiſſi delicti erat abſens, iux. l. optimam. C. de contrahen. empt. & primo caſu teſtes debent remouere actum à ſenſu, non ſenſum ab actu: nam debent dicere, quòd illa die, & hora qua dicitur fuiſſe factũ delictum in tali loco, non fuit factum, quia ibi præſentes erant, & non potuiſſet fieri quin ipſi vidiſſent, & audiuiſſent; ita quòd non ſufficit dicere ſimpliciter quod non viderint, nec audierint, nam hoc modo non remouent actum à ſenſu, ſed ſenſum ab actu, quia virtus ſtat in ratione, vt quia addant non potuiſſe fieri quin ipſi viderint, vel audierint; vt per Bal. Caſtr. & alios in d. l. optimam: & ideo ſi Sempronius accuſatus eſt, quòd impediuerit iuſtitiam, dum Beruarius capere volebat Meuium, dicendo *ſtate indietro*, & inclinando enſem, ſtãſq; in medio Beruarij, & Meuij, & teſtes examinati ad defenſam dicant, quòd Sempronius nullo modo, nec facto, nec verbis impedierit, ſatis probant, quia iſta probatio non dicitur generica, vt videtur in diuerſis terminis ſentire Nat. in conſ. 96. n. 5. vol. 1. & Patiſ. conſ. 74. n. 45. lib. 1. quia per dictionem nullo modo complectuntur omnes ſpecies ſpecificę, l. quod ſi Meuius, & l. 1. ff. de penu. legat. no. gl. in l. à procuratore. C. manda. addendo quia erant præſentes, & multò magis tollunt dictum ad offenſam, quia per aliam rationẽ amouẽt actum enſis demiſſæ, ſeu inclinatæ, quia Beruarius nimis furioſè irruens in Meuium, impulit Sempronium, ex quo facto nimirum ſi Sempronius inclinauit enſem; & licèt teſtes Sempronij non dicant, quòd propter impulſionem enſis inclinata fuerit, nihilominus infertur, quia intellecto à Beruario quod exequi volebat iuſtitiam, Sempronius enſem eleuauit, quod eſt ſignum pacis, & obedientiæ, ſicut inclinatio eſt ſignum offendendi, & eo magis, quando vnà cum eleuatione ſe declarauit verbis, dicendo nequaquã velle impedire, ſed quod iter latus eſt, & cauere debebat, ne ipſum Sempronium impelleret, quæ impulſio declarat cauſam ob quam actus ſecutus eſt, vltra quòd teſtes Sempronij numero, & dignitate præualent; quamuis ꝓbatio ad defenſam dubia, & non plenè concludens ſufficit. Dec. in l. nõ videtur, §. in pęnalibus, de reg. iur. vt per Doc. in l. vt vi, ff. de iuſt. & iur. & Boſſ. in tit. de defenſio. reorum. n. 12. vbi dicit etiam ad defenſam credendum teſtibus affinibus, & conſanguineis, & ipſe alibi dixi in hoc tract. Modò redeundo ad ſecundum caput, ſi Reus vult probare per indirectum ſe alibi fuiſſe eo tempore, quo dicitur delic-

tum fuiſſe factum, tunc neceſſe eſt vt teſtes deponant coarctatè, & de momento ad momentum temporis, dicendo quòd continuè per id tempus totum, de quo depoſuerunt teſtes accuſatoris, Sempronius accuſatus fuit in alio loco, & hoc quando locus non erat multum diſtans, quia ire, & redire poterat de dicto loco ad locum delicti in illo tempore; ſed ſi delictum fuit factum Mantuæ, & teſtes dicant, quòd Sempronius eo tempore erat Veronæ, vel Cremonæ, ſeu in alio loco, in quo impoſſibile ſit, quòd potuerit eo tempore ire, & redire, vel adeſſe in loco delicti, tunc non eſt neceſſe, quòd teſtes deponant de momento, & continuatione temporis, ſed ſat eſt, quòd dicant ea die fuiſſe puta Mediolani; ita Doct. in d. l. optimam. C. de contrahen. empt. vbi Alberic. & pulchrè Boſſ. d. tit. de defenſ. reorum, n. 15. & 24. & 29 vbi declarat Fely. & doc. in c. ex tenore, de probat. loqui in probatione directa, & non indirecta. Qua de re ſunt bene conſiderandi iſti termini circa remotionem actus à ſenſu, & ſenſus ab actu: nam remouere actum à ſenſu, eſt quando quis dicit tale quid, quia ſi factum fuiſſet ipſe vidiſſet, & audiuiſſet, quia præsẽs ibi ſemper fuit; vel ſi dicat, ego fui ſemper præſens, nec fecit Sempronius impedimentum vllo modo, nec verbis, nec facto, vel non potuit fieri quin vidiſſem, & audiuiſſem: remouere autem ſenſum ab actu, eſt quando quis dicit ſimpliciter, eram præſens non vidi qđ factum ſit, vel non audiui, quia ſi non vidit, vel non audiuit, fortè defectus fuit in oculis, vel auribus; vel propter rumorem, vel diſtantiam, vel interpoſitionem alicuius perſonæ, vel rei, videre, vel audire nequierit, & hoc caſu non probat, niſi diceret eram in domo, & mecum ſemper in domo ſtetit Sempronius, & nõ vidi quod fecerit id, de quo imputatur, quoniam ſi conſtaret Sempronium manſiſſe in domo, & delictum fuiſſe factum extra domum, probat ad defenſam non obſtante illa inſipida ratione quia non vidi, nam virtualiter colligitur quòd non fecit per aliam rationem bonam quod ſtetit ſemper in domo. Nunc redeundo ad materiam interrogatoriorum dico non eſſe dandam copiam eorum propter timorem ſubornationis. Doc. in l. ſi is apud quem. C. de eden. Cano. in c. per tuas, de teſt. ſicuti etiam dixi ex cauſa non dati copiam nominum teſtium examinandorum, neq; examinatorum, quando contra potentem depo-
170 ſuerunt manu promptum. Debent pariter fieri interrogatoria in omnibus cauſis, tam circa eorum dicta, quàm circa perſonam, quia toto poſſe curare debet Iudex, vt veritas magis appareat. 30. quęſtio.

vlt.

Digitized by Google

vlt.cap.iudicantem,& in l.is apud quem.C.de eden. interrogabitq; diligenter de tempore,de loco, de indumentis, de viſu,de auditu, de guſtu, & odoratu,& de tactu, prout negocij qualitas expoſcit; item de vita,& moribus,& de qualitatibus, an pauper,affinis, inimicus, & quem ipſe mallet vincere, amicus plus vni, quàm alteri partium, & de qualitate amicitiæ,& inimicitiæ nunquid leuis, aut ma-
171 gna ſit,nunquid precium acceperit ad perhibendum teſtimoniū, iux.§.Iulianus. l.3.ff.eod. qui procedit quando accepit ne teſtimonium perhibeat, ſecus ſi iudicialiter datum ſit, quia poteſt ſecundū Spec. eod.tit.§.1.verſic. ſed quid ſi dedit,& vide Put.de ſind.in ver. corruptio. nu.11.& facit tex.& glo. in l.1.de falſ. quam ſingularem dicit Iaſ.in l.Diuus,colum.pen. ff.de re iud.ſi eſt Chriſtianus,& confeſſus ſit hoc anno peccata ſua,& ſanctam ſumpſerit Euchariſtiam: & de cauſa ſcientiæ eſt potiſſimum interrogandus in illis caſibus, de quibus latè ſupra n.85. in 2.par. aliàs Iudex teneretur parti ad intereſſe, ſecundum Ægid.eod. tract.n.19.& de omnibus ſupradictis interrogationibus,vid.omninò Spec.aurigam omnium pract.eod.tit.§. iam de interrogatorijs,per tot. & Alber.eod.tract.capit.8.per to. &
A teſtis corruptus pecunia non facit fidem. Spec.de teſt.§.2.verſ. quid ſi recipit. eſt tex.cum glo.in c.licet de probat. & in c. quoties,de teſt. & iſte non facit fidem, nec etiam ad probandam falſitatem alterius. Grammat.conſ.35. n.31.& Marſ.conſ.79.vol.2. & in ſing.353.Bar.in l.1.de falſ. & pars quæ teſtem corrumpit non releuatur à pęna,etiam ſi eo non vtatur.Angel.& Saly.& in l.falſos.C.de falſ.quam legem de Iudice extendunt ad teſtem,& ita fuiſſe obſeruatum inquit Boer.deciſ.319.n.6.fo.792.Sed ſi teſtis non eſſet corruptus pecunia,ſed ſubornatus, pars quæ talem produxit teſtem deberet moneri oretenus, vel in ſcriptis,an vti velit dicto ſui teſtis;quia ſi dicit,quòd non,alio non conſtito,eximitur à pęna falſi producentis. Marſ.omninò videndus in l.1. per to.ad leg.cor.de falſ. ſed ſi dicat,vti velle,conſtito de ſubornatione,punietur,vid.s̄.n.69. & practica huius interrogationis ſumitur ex l.ſi vteris.C.de fid. inſtru. & debet petens reſpondere ꝓteſtando, & declarare velle argui de falſo teſtē, aut inſtrumentum. ſecundum Bal.in l.diuus.ff.de falſ. tamen in practica non detegitur
172 animus perquirentis hanc proteſtationem. In ſumma ſicuti diligēs confeſſor examinando ſe gerit in pęnitentem,& medicus in infirmū; ita & bonus,& prudens Iudex erga teſtem ſe gerere debet, iux. iuſsū
B l.primæ.ff.eod. & l.primæ. s̄.ff.de Carb.edic.& in intertogando mu-

to

tu debet adhiberi confidens, qui diù per conuerſationem intelligat mutum, & intelligatur ab eo. Mutusq; interrogabitur per ſigna, & circunſtantias, & ſi ſcit ſcribere, legat capitula, & interrogatoria, & ſcribat ſuam reſponſionem, & illis qui notam habent muti intelligentiam datur iuramentum, vt in ſimili de interprete dictū eſt ſupra n. 128. c. reſtes, 3. q. 9. Iaſ. & glo. in l. diſcretis, n. 9. & 10 nec eſt cum tortura mutus in teſtem admittendus. Gomeſ. var. reſol. tit. de delict. n. 69. in fi. præſertim quando eſt mutus à natiuitate, vi. ſ. in 3. par. ſub
173 n. 36. Et ſi fortè teſtis nollet reſpondere ad interrogata, eſt cogendus tam in ciuili, quàm in criminali cauſa. arg. tex. in l. Labeo. §. 1. ff. de arbitr. pract. Foller. cano. fol. 21. n. 34 Clar §. fin. quæſtio. 24. verſic, ſucceſſiue, vbi inquit ita obſeruari, & practicari. Ange. de Peru. eod. tract. n. 21. Lanfran. in cap. quoniam contra, in verb. teſtes, n. 21. de probar. qui de communi teſtatur, & dixi ſupra in 1. parte, n. 9. Alber. de Malet. eod. tract. par. 2. nu. 55. & ſeq. vbi inquit qualiter ſint co-
174 gendi, & damnat hanc impulſionem fieri per miſſionem in carceribus, ſed hoc pendet ab arbitrio iudicis: Datq; modum, quòd ſi te-
175 ſtis ſit eccleſiaſticus, cogendus eſt per cenſuram eccleſiaſticam, quæ cenſuræ, & cōminationes ſolent fieri etiam generaliter, contra illos, qui de aliquo negocio occulto, puta de furto, & re aliena ſub-
C tracta non curant dicere veritatem, an ille qui iurauit non reuelare ſecreta amici, teneatur ſub cōminatione cenſuræ, Rip. dicit quòd ſic, tract. de remed. peſtis n. 121. dixi ſup. in 1. par. n. 5. lit. a. & in ſecunda par. princ. n. 59. lit. n. & Rip. vbi ſupra dicit, ꝙ qui ſcit alium inſtè poſſidere, non tenetur ſub comminatione cenſuræ propalare, quia cenſura intelligitur de iniuſtè detentoribus. Inſuper notādum eſt, quòd exceptiones quæ repellunt perſonam teſtis propter delictum, vt quia ſit infamis, latro, homicida, vel turpis perſona, non debent prouenire ab ore teſtis, niſi à ſeipſo dicat, nec debet de eis interrogari, vt admonet Spec. tit. noſtro. §. iam de interrogatorijs. quia nemo tenetur detegere hoc in caſu turpitudinem ſuam. l. alias de iur. iuran. nec ſunt teſtes circumducendi niſi ſint malitioſi, & videantur ſcire quod negant, vt ſup. n. 135. & ſeq. Si verò eſt laicus, debet cogi per impulſionem, & mulctari captis pignorib. ar. l. primæ. ff. ſi quis iud. nō obtēp. ſed hoc in ciuili, & leui cauſa, at in criminali, ſecundum vrgentiam
176 negocij, nedum indicta mulcta, ſed & minis, & carceribus, & quādoque vſque ad torturam deuenietur, vt per Clar. d. q. 24. & Lanfrā. cap. quoniam contra, n. 55. & ſequen. de probat. quod eo magis procederet,

cederet, quando alij teſtes hunc teſtem reſpondere recuſantem conteſtem dederint. Sed quando teſtis non eſſet in actu examinis, ſed ſolùm vocatus, & citatus non veniret, tunc debet mulctari tantùm, &
177 toties quoties iudici non obtemperauerit. to.tit.ff.ſi quis iud. non obtemp. niſi aliqua excuſatione ſit dignus, putà ſenectutis, infirmitatis, litigij, vel abſentiæ, aut officij publici, vel detentionis, quo caſu debet mittere excuſatorem: faciunt quæ ſup. dixi in hac par. ſub nu. 121. lit. X. circ. fin. & quamuis in aliquo loco quis dicatur minor iudex reſpectu maioris magiſtratus, adeo quòd non poſſit iubere illis qui comprætenduntur ſub decreto maioris magiſtratus; nihilo-
178 minus in hoc omnes poſſunt cogi indiſtinctè à quouis iudice, ſcilicet ad perhibendum teſtimonium, quia hoc non inuenitur prohibi-
179 tum; ergo remanet ſub diſpoſitione iuris cõmunis, per quod omnes tenentur perhibere teſtimonium, to. tit. de teſt. cog. nam ille qui recuſat dicere veritatem mortaliter peccat, vt dixi ſupra in princ. huius tract. per diſpoſitionem tex. in cap. ſi quis. 11. quæſtio. 3. nu. 5 lit, & conferunt ea quæ in 3. par. n. 59. lit. n. ſcripta ſunt, & ſi quis interrogatus cur aliquid fecit mali, vel dubitariuè an tale quid fecit, vel interuenit, & taceat, in criminalibus ſibi præiudicat, quò ad forũ fori. Marſ. prac. cri. §. diligenter. n. 134. quod in reo procedit, ſecus in teſte. vi. ſup. in 3. par. n. 200. niſi teſtis interrogatus nollet reſpondere, quia poteſt torqueri tanquàm ſuſpectus. Maſcar. concluſ. 1368. vol. 3 dixi ſup. n. 173. & tacens veritatem falſum committere dicitur, vt dicit Bal. de Peruſ. eod. tract. parte ſecunda, n. 5. quodq; notandum ait. quatuor enim modis opprimitur veritas, timore, cupiditate,
180 odio, & amore. cap. quatuor, 11. quæſt. 3. & patet ſenſui, quia alias iuſtitia non ſortiretur effectũ ſuum contra iura tam diuina, quàm humana, quod verùm dico, quando iſti nobiles comprehenſi in decreto maioris magiſtratus ſunt in loco, in quo de delicto cognoſcitur, & ibi permanent, ſat eſt applicari cui de iure ſpectat, & ideo D. Silnius Saluaticus Papienſis ciuis valde potuit erubeſcere, cùm diebus præteritis hac de re mecum ſine legibus loqueretur. §. erubeſcimus in authen. de trien. & ſemiſſ. ſed illæ perſonæ priuilegiatæ, quæ aliàs non compelluntur teſtificari, de quibus in l. Iulia. & in l. inuiti, la 1. de teſt. & de quibus latè Docto. in l. parentes. C. eod. & infra
181 dicã n. 187. in hac parte, ſi eorum priuilegium minimè allegauerint, quare compellendi non ſint, & teſtificare cogantur, non eſt præſumendum poſtea quòd inuiti teſtificauerint, vt per Franc. Brun. inter

ter

182 ter tract.crim.diuerſo.tit.de indic.& tortu. nu.13. & ſi ſuum allegāt priuilegium,& non probent,pariter poſſunt compelli,quia priuilegium eſt facti,& facta non præſumuntur niſi probentur. l.in bello.§.factæ,de capt. & poſtli.reuerſ. & in terminis tradit Barto. in repet·l.ex quacunq;,n.24.&ſeq.ſi quis in ius voca.non ierit,vbi priuilegiatus nõ comparens mulctari poteſt,intellige de priuilegio Prin-
183 cipis. Nã in magiſtratu præſumitur ignorantia,non quo ad ius,& ſtatuta ex quibus quis eſt priuilegiatus, ſed quò ad alia niſi probetur ſcientia. tex.in l.prima,§.Magiſtratus. ff. de magiſtr. conuenien. quem ad hoc allegat Pariſ.tract.ſind.in verb.negligentia. cap.3.n.2. & eſt tex. in l.ſi vnus § pactum, & ibi glo. verb. in opponendo de pact.& facit Gaſpar Caball. milleloq.856.n.3u.in 2. parte, vbi dicit
185 prius oportet priuilegium probare antequàm ſententia feratur,e-
186 xemplo militis qui fundatur in priuilegio. Item quamuis de priuilegio conſtaret,ſi veritas aliter haberi non poſſet, etiam hoc in caſu huiuſmodi perſonæ priuilegiatæ compelli poſſunt ad teſtificandum. Imo.in cap.ſuper.de teſt.Hoſtien.& communiter Cano.in cap. primo,de teſt.cog.Bal.in cap.delictorum,eo.quem omnes ſequũtur, vt refert Blanc.in tract.indic. n.357. & 350. Ioan.Crot. eod. tract.n. 199. niſi aliter à ſtatuto caueatur, vt Mantuæ rub. 8. & perſonæ pri-
187 uilegiatæ à iure ſunt pater,& filius; frater,& ſoror;vir,& vxor;gener,& ſocer; ſobrinus,vitricus,& priuignus: qui omnes de iure non debent compelli ad teſtificandum contra ſuos correllarios, quia di-
188 ſpoſitum in vno correllariorũ, in altero diſpoſitum vniformiter intelligitur. l.fi.de accepti..l.fi.in princip.C. de indic. vid.tollen. Alber.Malet.eod.tract.cap.6.parte tertia, & ratione quia nequaq̃ licet
189 arma ſumere de domo rei, vt not.Doct.in rubr.& l.1. & 2. C.de eden. Hinc eſt,quòd ille qui produxit teſtem pro ſe,non cogitur eũdem pro aduerſario producere, per l.nimis graue.C.de teſt.vi.Clar.
190 q.24.ver.penult. & veritas aliter haberi non poſſe dicitur, quando ex natura negocij,etiam veriſimili haberi non poteſt. Item quando veriſimiliter plures teſtes illi actui adeſſe potuerint, & tamen
191 qui adfuerunt ſunt inhabiles, & paria ſunt aliquid non adeſſe, vel adeſſe inutiliter,& non apparere. l. eum qui circa,de priuil. cred. l. duo Titij,in fin.de teſta. Item quando probatio non poſſet plenè haberi, niſi etiam admitteretur alter inhabilis,caſu quo ibi pariter adfuerit. ita ex declaratione Anto.de Butr. in cap. tertio loco, de pro-
D bat. & Iaſ.in l.1.C.de ſum.trin.& fide cathol.Item quando cadit dif-

ficultas

ficultas probandi admittuntur probationes minus integræ. c. tertio loco, de probat. c.illud de præſumpt. l.conſenſu de repud.Clar. q. 24. verſ.ſciendum,& D.Menoc.de ar.iud.caſ.116. ab ijs tamen excipiuntur inimici,& partes principales. Grammat.conſ.45.n.15.& 16. cum ſeq. & in probanda inueſtitura admittuntur teſtes de domo aduerſarij,Bal.in tit.ſi de inueſtitu.inter do.& vaſ.c.1.de feud.& ſufficit de conſuetudine, quòd veritas ab alijs haberi non poſſit, quando à communiter accidentibus alij teſtes haberi non poſſunt, abſq; illa conſideratione, actu, & habitu, de qua Gram.deciſ.34.n.7.& in practica tàm habiles,quàm inhabiles,omnes qui ſunt informati examinantur, & fit poſtea trituratio, & melior elicitur probatio, omneſq; deſeruiunt Iudici, nam aliqui probant, alij viam aperiunt Iudici, alij faciunt numerum, & partem, notariorum marſupijs; & teſtes illi qui ſunt inhabiles inhabilitate vitioſa ab eis cauſata,admittuntur cum tortura ſi veriſimilia deponunt, & propter difficultatẽ probationum, & in cauſis arduis, & etiam leuibus. Maſcar. de probat.concluſ.1359. Carer.prac.cri.n.56. & Marſ. prac. cri. §. Diligenter. Alex.conſ.112.vol.2.Gramat conſ.26. Gabriel.concluſ.7. de teſt. teſtes verò qui ſunt inhabiles inhabilitate non vitioſa,vt affines,conſanguinei,domeſtici,familiares,compatres,minores, fœminæ,& huiuſmodi admittuntur in criminalibus ad defenſam,vt ſupra dixi ſub n.186. in ciuilibus verò indiſtinctè admittuntur quando ſunt probatæ fidei,& integritatis. Crot.de teſt.nu.85. & 86. Gigas de cri. læſ. Maieſta.lib.2. tit.quomo.& per quem,q.9.n.7.Doc.in c.in litteris,de teſt. & alios multos congerit Baiar. per tot.illam q.64. ad Clar. & quia ſunt ſtatuta per Italiam quibus reſeruantur exceptiones teſtiũ in fi.litis,vt eſt Mediol.Rubr.23.vbi Carpa. ideo ne conteratur tempus circa inueſtigandas teſtium qualitates, attenditur cauſa principalis,& poſtea in fine examinantur obiecta; & in hoc caſu,ſtante hac diſpoſitione ſtatuti, ſi teſtis fuerit examinatus ſuper repulſa,qui non debuerat examinari,ſaltem ante tempus,non probat. Bar. in l.maritus,de quæſtio.vid.Maſcar.de probat.concluſ.1359. Crot.eod.tract. n.71. & pract.Stiac.cap.18. nu.9.Blanc.d.tract.de indic.n.354. Alex. conſ.65.n.8.in 2.volum. in ſumma omnes teſtes inhabiles non ipſo iure,ſed ope exceptionis vt domeſtici, familiares, affines,pauperes, viles,& intereſſati,de quibus s.& infra dicam, admittuntur quando veritas aliunde haberi non poteſt; & inhabilitas ex vna cauſa tantũ, ſcilicet vnius tantùm exceptionis prouenire debet: nam ſi teſtis plu-

res pateretur exceptiones, nō eſſet etiā hoc caſu admittendus. Gabri. concl. 3. n. 13. de teſt. & alios quos adducit Pacia. de probat. in addit. lit. d. c. 10. lib. 1. vbi dicit, ꝙ teſtis inhabilis admiſſus propter difficultatē, ſeu neceſſitatem probationis, non facit plenam, ſed qualem qualē probationem, ſm̄ Gramat. conſ. 59. n. 12. & Rol. conſ. 24. n. 69. vo. 1. & alios vt ibi per eum; verū in practica aliter ſeruatur, ne delicta remaneant impunita. Nec debet eſſe in facultate partis, aut Iudicis aſſeuerantis veritatē aliunde haberi nō poſſe; ſed expedit, & ſat erit vt ex actis colligatur, nō obſtante illa addit. ad Capell. Toloſ. q. 4. vbi nec actu, nec habitu veritatem haberi non poſſe cōſtare debere, & Marſ. in ſua pract. d. §. diligēter, n. 81. & 84. ſed Clar. §. fi. q. 24. verſ. ſciendum, ait ſat eſſe ꝙ alij teſtes ibi non fuerint, ſed ipſe dico, ſat eſſe ſi ibi alij teſtes non fuerint, vel ſi fuerint non audierint, vel viderint, vel abſentes, aut mortui, vel impediti adeo ſint, ꝙ minimè haberi nō potuerint: immo & ſi alij ibi fuerint, ſed non nominati in proceſſu, nec Iudici, quāuis facillimè haberi potuerint, & à Curia ignoratur, in hoc caſu teſtes inhabiles admittuntur, & ſic verificatur dictū Plot. in l. ſi quando, n. 38. & 39. C. vnde vi. qui cū alijs dicit arbitrarium eſſe Iudici veritatem aľr haberi non poſſe, alioquin ſi dicta duo requiſita, videlicet actu, & habitu forent neceſſaria, non eſſet arbitrarium Iudici, vt ſupra, & Iudex à ſeipſo poterit ſe informare an alij teſtes haberi potuerint. Soc. conſ. 136. præſtantiſſimè. vol. 1. Sfor. Od. de reſtitu. in integ. q. 48. n. 47. Vltra quòd ſunt certi caſus, qui ferè ſciri nequeant niſi ab intereſſatis, vt in ijs quæ in conſilio, aut in capitulis, ſeu collegio tractantur. Alex. conſ. 152. n. 11. vo. 5. Gramat. conſ. 45. n. 11. ſicuti de ludentibus in ijs, quæ in ludo fiunt, in quibus etiam barri admittuntur. Saly. in l. ea quidem, n. 105. & ibi apoſtill. C. de accuſat. & de ijs quæ fiunt in poſtribulo, quia lenones, & meretrices probant. Doc. in l. teſtium fides, vbi limitant. ff. de teſt. Compellun-
192 tur etiam perſonæ priuilegiatæ ſiue à Principe, ſiue etiam ſi iure communi ſunt priuilegiatæ perhibere teſtimonium in crim. læſę maieſt. hæreſ. & ſymo. vt ſupra dixi n. 6. in 1. parte; ea ratione, quia in ijs criminibus teſtium omnium, vna eſt conditio, propter immani-
193 tatem ſceleris. Sed quando exciperetur veritatem aliter haberi non poſſe, ideoq; teſtem priuilegiatum cogēdum fore ad teſtificandum, tunc excipienti hoc onus incumbit probandi, vt inquit Butr. in cap. ſuper, de teſt. & Alber. Malet. dicto cap. 6. n. 25. & eſt tex. in l. eius militis. §. militia miſſus. ff. de re mili. Fely. poſt Abb. in dicto cap. ſuper eo.

194 per eo de teſt.cogen.vnde concludendo dico,quòd quædam ſunt perſonæ priuilegiatæ,& licet non compellantur ire ad perhibendū teſtimonium,ſed debeat mitti ad eas examinator, iux.diſpoſitionem tex.in l.ad egregias,de iure iuran.de quibus ſupra dixi n.89. hac eadem parte, tamen teſtimonium tenentur perhibere. Aliæ ſunt quę ſunt priuilegiatæ ad hoc, vt non compellantur dicere teſtimonium, & iſtæ ſunt quas mox ſupra adduxi n.212. tamen compelluntur ire ad iudicem,aliàs mulctantur tot.tit. ſi quis iuſdic.non obtemp. &
195 Bart. in l.ex quacunque, n.24. ff.eod. ſi quis,&c. Sunt quædam aliæ perſonæ, quæ nullo in caſu compelluntur teſtimonium dicere, nec etiam Iudici obtemperare,& iſti ſunt qui non recognoſcunt ſuperiorem; ſed quando in actu ſacramentalis confeſſionis confeſſori dictum eſt aliquod ſecretum, ille confeſſor non tenetur, nec poteſt compelli reuelare,etiā quòd veritas aliunde haberi non poſſit, Bar.in l. Archigeroniis,C.de epiſc.audi.tex.in c.omnis vtriuſq; ſexus,de pęnit.& remiſſ. niſi fortè Confeſſor habuerit licentiam à pęnitente reuelandi. Item ſecus eſt quando amico fideli aliquid confertur ſub ſigillo confeſſionis,quia in cauſis arduis quando veritas aliunde haberi non poteſt tenetur, dixi ſupra n.175. lit.n. ſed Sacerdos poſſet reuelare delictum, non autem perſonam delinquentem, quando ſub ſacramentali confeſſione ſciuit.Innoc.in d.c.omnes vtri-
196 uſq; de pęnitent. Cùm igitur dicta teſtium erunt per notarium actorum in ſcriptis redacta, iux. ea quæ ſupra dixi n.125. & cauetur in l.cutent. ff.eod.& in l.plures.C.de fide inſtrum. illa ſunt legenda apte, & clarè teſti audienti,vt ſi fortè vellet addere, minuere, aut corrigere,& ſtatim dicat ſe melius recordari poſſit, & intellige hoc ſecundum ea,quæ ſuperius dicta ſunt n.170.in proxima præceden. par. vi pariter Felyn.in cap.per tuas,colum. pen.de teſt. Bal.in l. fin. C.plus valere. & hanc practicam, vltra quòd valde conſonat rei, & pollet ratione, Boſſ.in tit.de tortura, n.24. dicit vidiſſe obſeruari à quodam Doctore maximo,& re vera eſt ſeruanda, nam ſæpenumero
197 locus ipſe iudicij, & tribunal, præſentia iudicis, & terror timidos reddit teſtes,confuſosq; immemores,& ambiguos, præſertim ꝓpter
198 nimiam quandoq; ſubtilem,& odioſam fiſci perquiſitionem, vt de more qui non ceſſat continuò interrogare, increpare, & terrere in omni impatientia,& modica doctrina, cuius quidem nomen eſt odioſum,quia certat de pœna,& lucro odioſo cum iactura alterius. arg.l.ſi quis vxori.§.1.de fur.ſecundum Saly.in l.parentes.C.de teſt.

Digitized by Google

& ſequuntur alij quos allegat Benedic. in cap. Raynutius, verſic. 199 qui cum alia, &c. n. 259. vi. ſup. n. 168. Demum ſi Iudex viderit omiſiſſe teſtem interrogare ſuper aliquo interrogatoriorum partis, poterit rurſus parte ſic inſtante repetere teſtes ſuper omiſſis interrogatorijs dicto cap per tuas, vbi Innoc. extra de teſt. aliàs non tenetur niſi petatur. l. 4 §. hoc autem iudicium. ff. de damn. infec.

200 Hic vltra ea, quæ dicta ſunt, oportunè de repetitione teſtium dicam, ad quod ſciendum eſt, quòd in cauſis ciuilibus teſtes minime repetuntur. authen. qui ſemel. vbi Doct. C. de probat. d. cap. per tuas, de teſt. gl. in c. cùm clamor, & ibi Fely. eo. & eſt generalis opinio. fallit primò, quando Iudex omiſiſſet eos interrogare ſuper aliquo capitulorum partis, quia inſtante parte rurſus repeti poſſunt, vt dicto cap. per tuas, de quo mox ſupra dixi, n. 119. & trad. Boſſ. d. tit. n. 26. quæ opinio communis eſt; vi. omninò Nell. de teſt. n. 99. fallit ſecundò, quando teſtes obſcurè depoſuiſſent, adeò quòd opus eſſet iudicem rurſus eos repetere ad declarandum eorum dicta, vt per Cano. omnes in dicto cap. cũ clamor, & in dicto cap. per tuas, vbi iudicem ad hoc compelli non poſſe aiunt, & latiſſimè per celeberrimum Iuriſc. D. Carolum Caualcanum patrem meum honor. in ſuis reſp. n. 237. Tertiò fallit quando ſubeſt aliqua rationabilis cauſa repetendi, ſecundum Dec. conſ. 175. col. penul. verſ. tertio reſpondetur; & quæ ſint iſtæ cauſæ j. dicentur, & ſub n. 212. Quarto fallit quando teſtis confusè teſtimonium perhibuit, quia ex officio, & non ad inſtantiam partis propter periculum ſubornationis eſt repetendus. glo. in c. in præſentia, in verſ. verbum, lit. d. in fin. extra de probat. Quinto fallit, quia ſuper nouis interrogatorijs, tàm ex officio, quàm ad inſtantiam partis poterit teſtis iterum examinari, vt in c. p tuas, de teſt. ſexto fallit, quando contra debitorem ſuſpectum ſumptæ ſunt ſummariæ informationes, nam eo capto debet fuga iuſtificari legittimo modo, & D. Menoc. caſ. 109. n. 1. & Fely. in c. 2. ſub n. 10. de teſt. & ibidem Aret. vbi alias fallentias ponunt. Sed in cauſa criminali eſt omninò neceſſaria repetitio, non obſtante quacunq; libera procedendi facultate conceſſa etiam omiſſis ſolemnitatibus, Marſ. in repet. l. de vno quoq;, n. 10. de re iud. vſq; ad n. 20. Boſſ. in tit. de opp. contr. teſtes, n. 34. & Clar. q. 45. verſ. Cæterum, & quid importet clauſula ſupplẽtes omnes defectus, vi. trac. clauſ. Vgo. Celſ. in clauſul. reſcript. fo. mihi 672. vbi operari dicit circa defectus iuris poſitiui tantùm, & non iuris naturalis. Cat. in clem. 2. §. cęterum,

de te

de re iud. Alex.conſ.79.vol.1.Abb.in c.1.n.5. verſ.ſupplentes extra de tranſac.Caualc.deciſ.46.n.402.in 1.par.fallit in crimine læſ. Maieſtatis,aſſaſſinij,hæreſis,& huiuſmodi atrociſſimorũ delictorum, de quibus Foller.prac.crim.par.3.verſ.& demũ reputãtur. Fely.in c.frequẽter,in princ.vt lit.nõ conteſta.Diaz.prac.c.92. n.20. Gramat. cõſ. 40.n.7.Capic.deciſ.155.col.antepenul.contra quos Burſat. ſentire videtur in cõſ. 201.n.113.vo.2.cuius opinio videtur de iure verior, ſed quãdo datũ eſt liberum arbitrium,& abſolutũ,vt in materia brachij Regij tunc videtur poſſe deueniri ad cõdemnationem,abſq; repetitione,nec diſſentire videtur Burſat.ibi in d.conſ.201. ſub n.113. 114.& 115. Verũ in Dñio Veneto Capelleti maiorem habent authoritatẽ, Nam habita quaſi quaſi informatione oretenus de huiuſmodi ſceleſtibus viris,ſi reperiãtur ab eis,ſtatim captis,& genuflexis delicta cõfitentibus amputant eorũ capita,quæ ferunt ad illũ iuſdicentem,ſub quo degunt,& cadauera ſinunt in aruis,& via publica,ita vt ſine proceſſu executio fit ſtatim contra hos facinoroſos,ob frequentiã iſtorum latronorũ; ſed Foller.vbi ſ.n.41. videtur ꝙ in dictis criminibus teſtes non repetiti probant quò ad torquendũ: vnde ſi reus fateatur non ſit opus alia repetitione,ſecus ſi neget. Boſſ in tit.de cõuic.per to. non enim quis poſſet ex teſtibus,vti cõuictus damnari, niſi prius ritè receptis,& ita practicatur quotidie. Quid ſi reus fue rit poſitus in bamno, ſed ante ſententiam diffinitiuam compareat, an ẽt ſit neceſſaria repetitio, & dico quòd ſic,quia ex illo bamno adhuc non dicitur omninò bamnitus,vt haberi poſſit pro confeſſo, & conuicto,ſed requiritur ſententia diffinitiua,vt per Clar. q.44.verſ.quæro nunc. & ibi add.Baiar.& Cartar.de execut.ſent. capt.bamnito. §.fi. n.174. & ſub n.175. allegat Rim.iunio.conſ.647.n.49.vo.6.& ratio eſt quia tale bamnum extinguitur per comparitionem ante ſententiã Soc.in c.qualiter,& quando,il 2.n.994. de accuſat. & non poteſt ex tali bamno torqueri ſine alijs inditijs.Foller.pract.in 3.par. in ver. & ſi confitebuntur,n.8.vſq; ad n.32.vbi plures tradit limit. ſed quan do eſt bamnitus,& in bamno per ſententiam diffinitiuam confirmatus, tunc non fit repetitio quando eſt captus,vel ad nouas defenſiones ad miſſus. Clar.d.§.fi.d.q.44.verſ.quæro nunc. & ratio eſt quia poſitus in bamno ſimpliciter, habetur pro confeſſo reuocabiliter; ſed poſt ſecutam ſententiam habetur pro cõfeſſo irreuocabiliter, pulchrè Caſtrenſ.conſ.3.ſuper primo queſito,vol.3. vbi de materia huiuſmodi bamni. Sed nunquid dictum ſocij criminis, iterum parte inſtante

Digitized by Google

ſtante ſit repetendus poſtquàm eius dictum fuerit in tortura repetitum (vt fieri ſolet)antequàm reus conſtituatur,ad hoc, vt faciat inditium contra conſocium, vt ſupra dixi in 4.par. ſub n.68. & reſolutiuè hoc dictum non valet,etiam q in tortura depoſuerit, & cum iuramento,niſi parte citata. Marſ.ab omnibus ſequutus in ſua prac. §.Diligenter,ſub n.59.cum mult.ſeq. idem in conſ.65. n.64. Bertazzol.conſ.341.n.30. cum ibi per eũ adduct. lib.2. pulchrè Burſat.cõſ. 201.n.144.verſ.octauo. Gomeſ.var.reſol.tit.de delict.c.12.num.18. Qua de re ſi pars non citata repetitionem teſtium fieri requiſiuerit, concedi debet, idem quando ſuper ſuis interrogatorijs ſocium repeti requiſierit,alioquin eius dictum non tenet. Homod. conſ.101. n.26. cum ſeq.vi.inf.de Brachio Reg. & Bertazzol. conſ.359. nu.23. lib.2. & Viui.com. op. 26. Maſcar.de probat. concluſ.336.

Rurſus in materia repetitionis ſi Iudex fuerit requiſitus examinare etiam ad inſtantiam Rei teſtem,qui fuit examinatus ad inſtantiam Actoris, remota probabili ſubornationis ſuſpitione tenetur cõcedere,vt in iudicio ſeruetur çqualitas. l.fi.C.de fruct. & lit. expenſ. in iudicijs,de reg. iur. non enim debet licere actori,quod reo non permittitur. ſimiliter teſtes producti pro fiſco qui qui ſint, ſiue idonei, ſiue non,& ſiue ſuper capitulis, ſiue ſuper interrogatorijs reorum,ad eorum inſtantiam debent examinari.Homod conſ.101.n.26. quia in hoc fiſcus non inuenitur priuilegiatus, ſed quod ei licet,vtique reo permittitur. Peregr.de iur. fiſc. Vnde ſi ex aliqua cauſa vrgenti pater contra filium, frater contra fratrem,vxor contra maritũ, & ècontra, & ijs ſimiles fuiſſent examinati,ſiue ad inſtantiam actoris,ſiue inſtante fiſco pro fundanda eorum intentione, vtiq; pro reis recipi poterunt,ſed Iudex vtroq; caſu arbitrabit quanta fides eis adhibenda erit. iux.l.3.de teſt. & c.Iudicantem, 3.q.5. ſed an iſti ſint admittendi,dixi ſupra in 3.par. Nec teſtes deberent iterum admitti ad deſtruendum de directo eorum dicta, quando maximè ſubeſt timor ſubornationis per ſupradicta, ſed ad fauorem defenſionum pro reis, teſtes recipi poſſent ad defenſam, etiam ſi non eſſent omni exceptione maiores, Mazol.conſ.77.n.10. Maſcar.de probat.concl. 904.Gabriel.concluſ.22.Viui.com.op.960.ſed in ſocio criminis nullo modo procedit,niſi vt ſ. Maſcar. concluſ.1311. & 1357. verùm Bertazzol.conſ.538.vo.2.contrarium tenet, tamen remittendum eſſe cenſeo religioni recti Iudicis, & ſi admittuntur contra reum (quod magis eſt) cur non deberent admitti, pro & ad defenſam, per ſupradicta

dicta,ad repulſam tamen admitti non debent, quamuis defenſiones reſpiciat,quia repulſa eſt res odioſa. Doc.in l. parentes,vbi Bal. & Saly. C.de teſt.& dixi ſ.in 4.par. Item in cauſa reconuentionis teſtis pro actore, recipi poterit etiam pro reo; immò ſi cauſa fuerit annexa,dictum teſtis examinati pro Actore, poterit exhiberi pro Reo (ſi petierit) at ſi cauſa erit diuerſa,denuo teſtis pro reo examinabitur eo inſtante, Bal. in l.nimis graue, & Fely.in c. de teſtibus, eod tit. vid. ſupra in ver. teſtis, qui contra aliquem, &c. Modo re-

201 deundo ad ipſam repetitionem,dixi illam in cauſa criminali, peni-

202 tus neceſſariam, quoniam antequàm nomen delinquentis receptũ ſit inter reos,ſumuntur informationes ſæpenumero ex officio,vt docet Saly. in l.fin.in fi.ff.de quæſtio. & ibi Blanc.n.335. qui dicit,tunc

203 nomen receptum fuiſſe inter reos, quando citatur delinquens, vt ſtatim dicam, & facit Grammat.conſ.crim.15.nu.1. & ſeq. & ita in

204 effectu practicatur. Et quia hæc dicta recepta ad informandum tanquàm ante litem conteſtatam non tenent,vt dixi ſupra n.37. in 2.

205 parte, & dicitur lis conteſtata quando nomen rei eſt receptum in-

206 ter reos,ideo fit,quod citato reo,& comparente, ſi neget delictum iam indiciatum,tunc opus eſt fieri repetitionem teſtium; deinde te-

207 ſtium, & rei adinuicem confrontationẽ,& repetitio nil aliud eſt,q̃ noua examinatio ſuper eodemmet examine iam facto.ar.l.repetendi. ff. de quæſtio.pulchrè Octa.Pedamon.decif.28.vbi dicit quòd quando facta eſt propalatio, ſiue in iudicio ſummario, ſiue coram Iudice eccleſiaſtico metu cenſuræ eccleſiaſticæ, tunc repetitio teſtium debet fieri cum pleno examine, & non per ſolam relationem, videlicet remittere ſe ad iam per eum depoſita,ſed extensè,ac ſi non fuiſſet aliàs examinatus,iterum examinari debet coram Iudice cauſæ. D.Menoc. de ar.iud.caſ.109. vi.Bal.in l.fi.C.de teſt.& hoc quotidie euenit,Boer. decif.108.n.4.& 9.eſt verum quòd ſi teſtis petat ſibi legi totum eius examen,& illud de verbo ad verbum confirmet, ſat erit. d. caſ.109. n.11.& Maranr.de ord.iud. 6.par.de productione teſtium,n.115.Pet. Grillan.inter tract.cri.diuerſ.de modo procedẽdi, artic.215. & 221. ſed ſi iudex vult recipere iterum dictum teſtis extensè poteſt inuito teſte. Cautela eſt ad euitandum falſitatem, quòd teſtis petat ſibi exhiberi ſuam primam depoſitionem,vt poſſit rectè informari, & bene conſiderare,& rememorare ea quæ iam depoſuit, ne incidat in errorem in ſecundo examine, & ſi eam habere non poteſt, vt quia depoſuit coram alio Iudice: alia cautela vtatur,proteſtãdo,quòd ſi aliter

ter dicere in repetitione acciderit contra, vel præter id quod prima vice depoſuit, intendit ſe conformare cum primo dicto, & ex nūc ſe corrigere ſi aliter iam dixiſſe apparebit. Bar. in l. ſi cum. §. à me. ff. de public. Tind. de teſt. cap. 10. Doc. in auth. ſacramenta puberum, de iur. iura. Nec valet ſi vnus teſtis dixerit ſe referre ad dictum alterius teſtis, quia de ſua propria, & non alterius ſcientia deponere debet. Rebuff. eo. tract. n. 18. & vi. Viui. co. op. fo. 270. & repetitio fit etiam ad alium effectum, Nam inter teſtes ſunt quidam alij nominati, qui ſciunt, aut ſcire præſumuntur, & ſunt nominati in proceſſu ab alijs teſtibus, & examinati, negant ſcire, tunc iterum vocatis teſtibus qui eos nominauerunt, & ſcire dixerunt repetuntur, conuincant teſtem negantem ſcire, dato iterum ambobus iuramento, & quatenus opus ſit in cauſa graui, adhibitur etiam tortura. Boſſ. tit. de tortu. & Brun. de indit. & tor. q. 4. p. 2. n. 10. 11. & 12. Verùm ſi iſte teſtis qui negat allegabit aliquod obiectum, quod obſtare videatur, tunc debet ei dari terminus ad probandū; & ſi probabit exceptionē propoſitam, ob quam non ſit danda fides teſtibus et contrarijs, tunc iſte teſtis non debet torqueri, quod no. Guid. de Suz. in d. tract. crim. diuerſo. eo. tit. de indic. & tor. n. 81. ſic Bar. in l. vnius. §. Iudex, ff. de quęſt. Nam poteſt eſſe, quòd teſtes affirmarent talem teſtem ſcire, vel interfuiſſe, nō quia eſſet verū, ſed per calumniā, vel ob aliam cauſam data opera illum nominauerint, & eod. modo teſtes poſſunt inter ſe repeti, & confrontari, & cū reo compelli. Cartar. in eius pract. interrog. teſt. c. 1. n. 93. & 95. vbi in crimine hęreſis (ait) non poſſe cōpelli, & ꝙ ſi plures teſtes erunt cōfrontandi ſinguli ſingul'r, & paſſim ſūt confrontandi, & non oēs ſimul; & qn̄ teſtes dicunt cognoſcere aliquē ad effigiem, ſed ignorate nomen, & cognomen, debent diligenter interrogari de qualitate perſonæ, de vultu, de barba, de ſtatura, de indumentis, ac alijs conditionibus, & poſtea reus inter plures perſonas eſt oſtendendus teſti. Cartar. vbi ſ. c. 3. n. 33. & hæc eſt practica ab

208 omnibus obſeruata. Practica eſt, quòd vocato reo, & citato teſte, datur teſti denuò iuramentum ſuper veritate dicenda, deinde interrogatur de facto ſuper quo alias, & ſic prima vice depoſuit; & ſi dicat non recordari, remittendo ſe ad ſcripta in eius prima depoſitione, illa depoſitio debet legi ipſi teſti de verbo ad verbum, aptè, clarè; & ſi affirmet quicquid iam depoſuit, tunc vocato reo, coram Iudice datur & ipſi reo pariter iuramentum de veritate, & rurſus interrogatur ſuper delicto, qui reus ſi perſiſtit in primo examine, eo quia adhuc

209 adhuc negat delictum, tunc fit confrontatio rei, & teſtis,quia ſi plures ſunt teſtes contra eum,ſinguli ſeparatim confrontandi ſunt, ſicuti etiam repetendi. Qua confrontatione ſecuta,aut vterque,ſcilicet reus, & teſtis perſiſtit in ſuo dicto,aut reus totum,vel aliqualiter fatetur delictum, & terminus datur ei ad ſuas faciendas defen-
210 ſiones,ſed prius immediate poſt confrontationem citatur accuſator,& fiſcus ad ſubminiſtrandum alia inditia ſi quæ habent contra ipſum reum,& ſi in termino alios teſtes produxerint, debent examinari, & confrontari ſi opus erit,nec repetendi ſunt iſti, quia poſt
211 li.cont.ſunt producti, poſtea verò datur terminus congruus,vt ſupra reo ad ſe defendendum,qui terminus ſemper eſt dādus reo, nec eſt properandum ad condemnationem,vt multi mali iudices faciũt, contra quos inuehit Paris de Put.tract.ſind.in verb.ad cōdemnatio.
212 cap.4.n.13. Hæc omnia ſunt notanda,& comedenda per Iudices iuuenes,quia quotidiana ſunt,& ſatis clara,& iſta eſt mera pra-
E ctica. Inſuper ſi teſtis antequàm repetatur moriatur, tunc loco repetitionis legitur eius dictum reo,& deſeruit pro repetitione, & ita obſeruatur, Clar.d.q.45.verſ.cęterum. Caſtr.in l.fi. C.de teſt. Mille.pract.fo.84.n.17.quod verum exiſtimo quò ad procedendũ, & etiam quò ad condemnandum in contumatiam, vt per Sfor.Od. quem adducit Baiar.ad Clar.d.q.44.ſub n.28.vbi dicit contumatiam cauſam eſſe,quod fiſcus non egeat plena probatione,& licèt teſtes ſint mortui,tamen repulſari poſſunt eorum dicta,ſecundum tex. in l.fi.C.de teſt. vbi Bal.& Mille. prac. verſ.vicario, n.18.& refert Carauit.Rit.73.in fi.ea ratione quia cauſa repulſæ non fit cum teſte, ſed cum parte, & Bal.d.l.fi.dicentem repulſam non fieri ad effectum puniendi,ſed ad fidem rei iuſtificatæ. & quò ad repetitionem Clar. admonet eam non fieri ad inſtātiam partis,quia ſępenumero inuoluunt proceſſus,quod verum eſt ſi non aduertatur bene ad interrogatoria quæ à parte dantur,& ſuper quibus teſtes repetendi ſunt,vt eſt de iure. Cartar.de interrog.Reis,lib.3.c.11.n.56.cum ſeq.Alber. eo.tract.de teſt.c.8.doc.in c.præſentium.§.teſtes.& Genuæ,& Mātuæ ſeruatur,non ſic in ſtatu Mediolani; oportet enim vt interrogatoria illa reſecentur quæ de directo deſtruerent dictum teſtis iam examinati,& illa interrogatoria quæ haberent vim capitulorum quaſi per indirectum fierent defenſiones reorum, qua de re ſunt tantùm admittenda interrogatoria,quæ concernunt declarationem dictorũ teſtium,& circunſtantias, cętera verò tanquam impertinentia ſunt

reijcienda, vt Bal.in l.edita.C.de eden.ſi igitur inquiſitus vult ſe defendere, exhibeat capitula, & alios teſtes, quia nō deficit alia via iuridica ſe defendēdi quod no.in practica. Poſſet etiam repetitio nocere parti petenti eam fieri, pro quã iam teſtes depoſuerant; nam ſi contrarium dixerint in repetitione, ſtãdum erit huic ſecundo dicto, & ſibi imputet pars, c.damnum, de reg.iur. Non tamen eſt neceſſaria teſtium repetitio, quando reus proteſtatur habere teſtes pro rite, ac rectè repetitis, & confrontatis; ſed non obſtante hac proteſtatione, ſi adhuc non fuerint publicati, vel copia non ſit edita, poſſet reus penitere reuocando dictam proteſtationem, nam adhuc re integra repetendi erunt. Homod.conſ.101.n.33. vbi alleg. Hiero.Gabriel conſ.178.n.17.lib.1. vbi ait non ſufficere talem proteſtationem, vel oblationem, niſi pro repetitis habiti verè fuerint. Vulpell. conſ.32.inquiſitio. n.6.& no. quòd aliud eſt, quòd reus offerat ſe habere teſtes pro repetitis, aliud eſt proteſtare, quia proteſtatio acceptata nocet proteſtanti. Rol.à Vall.conſ.69.n.46. vol.4. Ille verò qui iam proteſtatus eſt habere teſtes pro repetitis, ſi ante receptam copiam dixerit pęnitere, debet docere cauſam iuſtã ob quam pęniteat, vt eſt docere de errore, ſicut in teſte. Fely.in c.præterea, de teſt. cog.Capic.deciſ.61.n.12. ne fortè videatur deludere iudicium. Nec in iure inueni in aliquo loco, quòd in proteſtatione ſint omninò neceſſaria illa duo verba, ritè, rectèq; prout in d.conſ.101.Homod. ſub n.33.videtur innuere, quia etiam quòd omiſſa ſint, verbum ſimpliciter prolatum, vt eſt pro repetitis, intelligitur cum effectu, & in eius potentiori ſignificatu. l.1.§.1.quod quiſq; iur. nam qui vult conſequens, videtur & velle antecedens cum omnibus qualitatibus requiſitis. l.illud de Her.inſtitu. Caualc.deciſ.38.n.7.p.1.

Vnum volo tibi dicere in materia repetitionis, quòd teſtes appoſiti in vno inſtrumento, cum altero annexo in quo ommiſſi ſunt, præſumuntur in iſto repetiti, ac appoſiti, & inſtrumentũ valet ſecundum
113 Bal.Ang.& Imol.in l.patris, & filij.ff.de vulg ſubſt. Verum ſi teſtis (vt ſæpenumero contingit) in repetitione negat id, quod in primo examine depoſuit, fortè quia ſubornatus, vel timet, tunc dicitur eſſe inter duo iuramenta, & poteſt, & debet torqueri, & illud attenditur dictum, quod ratum habet in tormentis, vt ſupra latè dixi in materia torturæ, n.147.in proxima præcedenti par.& addo Bal. in l.3.C.de adult.idem in l.fin.C.de quæſtio.& Ange. Dulcet.in ſuo
114 paruo trac.ſind.n.39.& 40.& nota etiam quòd cõfrontatio fit quotieſcunq;

Digitized by Google

tieſcunq; dictum teſtis de directo contrariatur aſſertioni rei exami-
215 nati, ex qua oppoſitione veritas magis fulget propter virtutem op
poſitorum, arg. l. vnicæ. §. ſed cum triplici in prin. C. de cad. toll. quã
confrontationem laudo plurimum ſicuti plurimum eſt neceſſaria.
216 Rurſus memoriæ repeto, licèt ſupra dixerim, ꝙ ſi teſtis ſit eius
conditionis, quod non admittatur ſine tortura, pariter in repetitio-
ne, & confrontatione tortura adhibetur, vt eſt videre Clar. §. fin. q. 45
verſic. cęterum, quæ pract. eſt modernorum, & antiquorum aſſeſſorũ,
F facit Marſ. in ſua pract. §. reſtat. n. 9. & ſi aliquis teſtis redarguitur de
falſo, tunc retardatur ſententia ſuper cauſa ciuili, donec excuſſa ſit
cauſa falſitatis. Clar. d. § fi. q. 2. verſ. ſed quęro, vbi idem dicit qñ agi-
tur criminaliter contra reum tanquàm teſtium ſubornatorem, facit
Capic. deciſ. 25. & ſic no. quòd pendente iudicio criminali, ſiue prin
cipaliter, ſiue incidenter intentato, ciuilis cauſa ſuſpenditur. Doc. in
217 l. edita. C. de eden. & pulchrè Clar. d. q. 2. Item aliud ſciendum eſt,
quòd teſtis qui falſum depoſuit coram Iudice, alias incompetenti,
propter periurium efficitur de eius foro, & per eundem iudicem de
falſo poterit puniri, quæ opinio adeo communis eſt, vt nullus in cõ-
cluſione audeat diſcrepare, præter Bal. qui de communi teſtatur in
l. nullum, vbi alij omnes. C. de teſt. & in l. ſi lis. C. ad leg. Corn. de falſ.
tenet idem Bal. in l. hoc iure, §. aqua. C de aqua quot. & æſtiua. Abb. ĩ
cap. 1. col. fi. de crim. fal. Spec. eod. tit. §. primo, col. 10. verſic. ſed qua-
li er. Vant. tract. null. ex defect. iuriſd n. 48. 49. & 50. ſecus eſt in cle-
218 rico, qui licèt coram Iudice laico deponat, tamen ad ſuum Iudi-
cem eccleſiaſticum debet remitti. cap. ſi diligenti, de foro compet.
& iſta eſt magis communis opinio, & ſeruatur, vt teſtatur Bar. in l.
Diuus pius, in fi. ad leg. Corn. & Cano. omnes in cap. verum de foro
compet. Marſ. in tit. ad leg. Corn. de falſ. n. 22. Marant. Spec. aur. actu
12. n. 4. & Zilet. ib. in addit. lit. A. & ita debet intelligi Bar. in d. l. Diu.
pius, & Matth. de Afflict. idem tenet, qui tres principales opiniones
ponit in hoc articulo deciſ. 230. Capic. deciſ. 5. & qualiter teſtis fal-
219 ſus ſit puniendus ponit Guid. Pap. q. 42 teſtis, & vide Ange. tract.
malef. in verb. falſario, verſic. quæro. & ſi teſtis citatus noluerit com-
parere, habebitur pro cõfeſſo, ad quod vi. Foller. in eius prac. in verſ.
& ſi confitebuntur, 4. par. 3. par. ſub n. 90. primo quòd ſit de ipſa falſi-
tate accuſatus; ſecundò, quòd in iudicio falſum depoſuerit, tertio ꝙ
ex actis, & proceſſu de falſitate appareat; quartò, ꝙ ſit examinatus
coram iudice, & non coram actuario, niſi Iudex vices ceſſerit, & ce-

dere potuerit; quintò, quòd depoſuerit per verbum affirmatiuum;
& non per verbum credere; ſextò, quòd ipſe ſcienter falſum depo-
ſuerit; ſeptimò, quod doloſè falſitatem dixerit; octauo, quod ſit ſa-
gax, & non ignarus; nono, quod falſitas noceat, vel nocere poſſit;
decimo, quod falſum depoſuerit ſuper capitulis, vel articulis ad in-
ſtantiam partis productis; vndecimo, quòd falſitas ſit ſuper ſubſtan-
tialibus, & non accidentalibus; duodecimo, quòd falſitas non reſul-
tet ex dictis hinc inde teſtium ad inuicem contrariantibus, ſed ex ip-
ſiuſmet dicto; alioquin vt alias dixi hæc eſſet repugnantia, & non fal
ſitas, vt per Gramat. deciſ. 60. tertiodecimo, requiritur, quòd teſtis
ſit citatus cum inſertione eius falſæ depoſitionis, quod nil aliud eſt,
quam tranſmiſſio inquiſitionis; quartodecimo, quòd in vltimo pe-
remptorio, nec teſtis citatus, nec alius pro eo comparuerit; quinto-
decimo, quòd teſtis fateatur eius depoſitionem in iudicio, alioquin
ſi dixerit aliter dixiſſe, quam ſcriptum ſit, de falſo non punietur:
ſextodecimo, quòd eius confeſſio non ſit reprobata contrarijs depo-
ſitionibus; decimoſeptimo requiritur, quòd contumacia ritè, rectèq;
proceſſerit, & in materia huius contumaciæ vi. Cartar. de execut. ſēt.
capt. ban. cap. fi. n. 272. poſtremò no. quòd teſtis, qui in primo exa-
mine tacuit aliquam veritatem, vt quia interrogatus reſpondit ne-
ſcire, & in ſecundo examine contrarium dixit, poteſt puniri de fal-
ſo, niſi ruſticitas, vel ruditas, vel defectus memoriæ illum excuſet, de
220 quo eſt pulchrum conſ. Bertazz. 246. vo. 1. Immo ſi Iudex laicus
veller nō remittere teſtem clericum ad iudicem eccleſiaſticum ca-
deret in cenſuram excommunicationis, vt in ſimili dicitur de occu-
pantibus bona eccleſiaſtica, cauetur per Concil. Trid. cap. 1. ſeſſ. 22.
cap. ſi quis ſuadente, 18. q. 4. trad. Put. de ſind. in ver. remiſſio. cap.
1. n. 1. & ibi dicit qualiter fieri debet talis remiſſio, quæ non debet
G eſſe iniurioſa, nec ludibrioſa, in conſpectu populi. & not. quòd ſi te-
ſtis poſt eius depoſitionem dixerit ſe falſum depoſuiſſe, ei non cre-
ditur ſi habet conteſtem, & hoc intelligendum eſſe iuxta diſtinctio-
nem, de qua per Gabriel. co. concl. de teſt. concl. 32. lib. 7. vbi in ma-
221 teria delictorum loquitur. Examinatis tandem teſtibus, Iudex
publicat proceſſum, & decernit copiam parti habere volenti, vt di-
222 ctum eſt ſupra n. 124. proxima præcedenti par. Aſt curent iudices,
ne ante aperturam teſtium depoſitiones eorum videre faciant, quia
tenerentur pęna falſi. & l. 1. in princ. C. ad leg. Corn. de falſ. & faciunt
adducta per Put. de ſind. in verb. iudices, cap. 1. prac. Stiac. c. 18. n. 63.

idem

223 idem de notarijs quos auaritia excęcat. Hip.de Marſ.in l pœna le-
224 gis.§. is qui peruertit,n.3. Pœna quà plecti debent,eſt extraordi-
225 naria, vt per Caball.milleloq.937. in 2.par. vbi ait ſi pars aduer-
ſa aperiat atteſtationes tanquã falſarius punitur,non pœna falſi,ſed
arbitraria, & illas impugnare poſtea non poterit.cap.cùm olim,vbi
226 Doct.de offic.delegat. & rationem aſſignat, quia atteſtationes de-
bent eſſe partibus ſecretæ. l.multum. C.de teſt. Lanfr. in dicto cap.
H quoniam contra.de probat. Immo teſtis ipſe non debet teſtimonium
ſuum propalare in criminalibus ante aperturam. Decia. de delict.
tom.2.lib.7.n.15.& per to.illum tit.ait de reuelantibus ſecreta,& a-
perientibus literas,vbi pulcrè,& latè,& de Sacerdote qui confeſſio-
nem reuelat,habetur in c.ſi ſacerdos de offic.ord.vbi puniendus eſt,
non tamen valet eius dictum in foro fori.Crot.de teſt.nu.350. Rip.
tract.de peſt.tit.de remed. n.99.& 100.qui dicit hoc in caſu non of-
ficere cenſuras,& n.107.fallẽtias ponit in caſu matrimonij,& in No-
tario,& quãdo cum licentia pęnitẽtis,de quo ſ.dixi,&in genere vi.
ibi.vi.ſub.ſup.n.195. pariterq; teſtibus debent eſſe ſecretæ, ne vnus
ſciat,quod alter depoſuit, tex.in l.minime,de leg.& ſunt arcana,quę
227 in pectore iudicis dębent cuſtodiri,ne reuelentur partibus ꝓpter
I maximum ſubornationis periculũ, ſed de conſuetudine quorundam
locorũ,vt etiam in Ciuitate Genuæ obſeruari vidi, quod in cauſa
criminali ad offenſam tradi ſolet copia indiciorum quęrelãti, vel aſ-
ſiſtenti accuſationi ad ſubminiſtrandum alia inditia ante examen
rei,& aliquando poſt,ſed ante aperturam teſtium, ſupreſſo tamen
nomine teſtium,quod in cauſis grauiſſimis, maximè ſubſiſtente Bra-
chio Regio,de quo dicam in fi.huius partis fieri poteſt, per l.1.de
teſt.& per ſupradicta n.3. hac eadem par.ſimiliter dictum teſtis illi
teſti edi poteſt ante aperturam, Tind.eo.tract. c.11 Boer.deciſ.108.
n.8. faciunt quæ ſ.dixi n.200.& ſup.n.207.lit.x.circa med. & Clar.
§.fi.q.49.verſ.danda eſt autem,vbi non eſſe dandam copiam accuſa-
218 tori ait,niſi in attrociſſimis delictis. Idem dicitur, quando Iudex
reuelaret ſententiam,quam laturus eſt,vt per Angel.de Peruſ. eod.
tract.n.16.cum ſeq.quo caſu tanquàm ſuſpectus poſſet recuſari, vt
pulchrè per hon.D.Caualca.fratrem meum,in deciſ.28.in 2.par.vbi
ponit omnes cauſas ſuſpitionis.Publicatis atteſtationibus,habita co-
229 pia atteſtationum,terminus ad reprobãdum dicta teſtium peti de-
bet,vt ſuperius dictum eſt,in prox.precedenti par.n.185. in qua re-
230 probatione ſeruatur ordo,qui talis eſt,& vt rectè intelligatur di-

eo practicam eſſe quòd poſtquã actor citare fecit reum ad videndum recipi,& examinari teſtes,vt fieri debet,reus poterit opponere aliquam exceptionem contra perſonam teſtium,quæ obiectio regulariter,antequàm ad vlteriora procedatur,debet probari, & cognoſci,iuxta ea quæ ſup.diximus n.199.& ſi ſit de illis quæ ipſo iure teſtem repellant,& de quibus Iudex præſumitur habere ſcientiã abſq; eo,quòd probatur obiectio,teſtis actoris non eſt vltra examinandus. Idem quando obiectio eſſet probanda, & in effectu probaretur, & hoc dictum ſit quò ad reprobationem teſtium, ante publicationem proceſſus. At facta dicta publicatione eo debito modo,quo ſupra di-
231 ctum fuit,reus habita copia proceſſus,in termino petito ad repulſam,& à iudice conceſſo,tenetur probare exceptiones ſuas idoneas, & concludentes neceſſariò,ſicut & probatio. l. neque natales, & l. ad probationem.C.de probat. Caball.milleloq.941.n.3. in 2.par. & ſ dixi n.199.in præceden.proxima par.& intra debitum terminum
232 à Iudice præſtitum,quo elapſo,intelligitur eſſe facta publicatio dictæ repulſæ teſtium,ſed pendente termino ad contradicẽdum teſtibus,non poteſt Iudex examinare dictos teſtes repulſandos. l. ſiue pars,vbi Bar.& Bal. C.de dilat.c.ſignificante,de appellat. poſtea verò ſic. Nam atteſtationes nulliter receptæ,etiam poſt publicationem recipi poſſunt. Abb.in c.ex tenore,de teſt.Fely.in c.per tuas, eo.ſed antequàm Iudex admittat partes ad reprobandum,multa conſiderabit,ſecundum Rebuff.eod.tract.de teſt.glo.1.n.37. primo an ſit neceſſe reprobare,quia ſi actor non probaſſet eius intentionem, fruſtra fieret reprobatio. Nam non creditur teſtibus quorum repelluntur Authores.c.licet,de teſt.Rimin.iun.conſ.60.n.3. lib.1.ſicut non creditur plus copiæ,q̃ originali: actor verò repellitur qui ſuam intẽtionem non probauit:l.qui accuſare.C.de eden.ſecundò conſiderare debet an reprobatio ſit cõcludens, & excluſiua iuris agẽtis. Item & tertio,ſi ex actis cõſtat de exceptione,non expedit probare;item & quarto,qñ repulſans non iurauit de calumnia,de quibus ſatis dictum eſt ſ.in 3.par.ſub n.6.Actor autem qui cognouerit ſuos teſtes fuiſſe reprobatos per teſtes rei reprobatorios,pariter petet terminũ à iudice
233 ad repulſam repulſæ,id eſt ad improbandum teſtes qui ſuos reprobauere,& per conſequens ad coadiuuandum ſuos teſtes,ad ſuam intentionem probãdam productos,& ſic denuo alios teſtes producet iux.
234 regulam vulgarem,quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio notiſſimo. tex.l.de ætate. §.ex cauſa.ff.de interrog. actio.cum ſimil.

Quo

135 Quo facto ne in infinitum lis protrahatur contra tex. l. inter diui-
nium.C.de ſacroſan.Eccle.& l.properandũ.C.de iudi.& Fely. in ca p.
licet tertio,de probat.Lancellot.de Peruſ.inſtit.Cano.tit.de probat.§.
illud autem nõ conceditur reo,quod iterum reprobare poſſit teſtes,
136 ſiue primos,ſiue ſecundos actoris: nam ſat eſt ſemel reprobaſſe ꝓ-
bando exceptiones ſuas,adeo quòd actor duas habet teſtiũ produ-
ctiones,& reus vnam tantùm; ſecus ſi reus efficeretur actor, vt ſupra
dixi, quò ad negocium principale, & non quò ad exceptiones pro-
137 bandas,vt eſt videre in 3.par.n.109.cum ſeq. quia tunc duas reus
productiones habebit,& actor vnam tantùm,quia ſubijt locum acto-
ris.cap.licet dilectus de teſt.& iſta eſt vera, realis, & vbiq; locorum
practica ad vnguem explicata,ſecundum etiam Marant.Spec.aur. in
actu repulſæ,par.6.& Lanfranc.de Oria.eod.tract.de teſt. n.52. Nec
138 omittã,quòd terminus ad reprobandũ,&oẽs alij vt dixi regulãtur
ſecundum ſtatuta locorum,& quot dierum velit dare dilationes,vel
abbreuiare eſt in arbitrio iudicis. De iure communi terminus ad re-
probandum eſt dimidium eius,quod datum eſt actori ad probandũ:
139 Non tamen vos fugiat,quòd ſuccumbens in exceptione, aut in re-
plicatione,vel ſuper aliquo emergenti,ſit actor.ſit reus,ſtatim eſt cõ-
demnandus in expenſis illius articuli,vt eſt videre prac.Stiac.cap.2.
n.14. & tranſactis terminis, & probatis probandis, reprobatiſq; re-
140 probandis,iudex ſuam ſententiam tulit ſecundum acta,probata,&
allegata,vt per Dec.conſ.51.n.91.& ſeq.vol.2.car.395. D.Canalcan.
deciſ.35.fol.178.in 1.par.Ægid.eod.tract.de teſt.in princ. & quali-
141 ter,& quomodo iudex ſe habere debet in iudicando,& ſententiam
do,vltra alios,ponit pract.Stiac.cap.24.per to.vbi multa bona dicit,
& eſt recurrendum ad tex.iam allegatum in cap.iudicantem,30.q.5.
M Lata igitur ſentẽtia,reliquum eſt videre,an ſententia ex falſis teſti-
bus lata,vel per falſa inſtrumenta,ſit ipſo iure nulla,vel annullanda.
hæc eſt materia l.falſam,c.ſi ex falſo inſtrumento,de qua Bar.in l.Di-
nus.ff.de re ind.Cano.in c.licet de probat.hanc quęſt.excitat Capel.
Toloſ.deciſ.182.vbi plures allegat,& diſtinguit,aut ſententia eſt la-
ta contra præſentem,& non eſt ipſo iure nulla, ſed retractanda, per
reſtitutionẽ in integrũ,ex clauſula gñali ſi qua mihi iuſta cauſa, aut
contra abſentem dolo aduerſarij,& tunc eſt ipſo iure nulla,aut ſine
dolo,& tũc retractanda,vt ſ.ſed ſi per ſordes,aut gr̃a tm̃, contra mi-
norẽ eſt lata,ipſo iure nulla dr̃,ſi contra maiorem venit reſcindẽda,
latè Vant.de nullita.ex defec.proceſſ.n.132.& ſeq.vi.Sfor.Od.de re-
ſtitu.

Digitized by Google

ſtitu in integr.q.76.per to.vbi pleniſſimè hanc materiam examinat ſ. idem Capell. Toloſ.deciſ.283. vbi proſequendo ait quòd probare oportet,an ſufficiat probare tantũ teſtes falſum dixiſſe, an etiã corruptos extitiſſe,iuxta ea quæ dixi ſ. in 2.par. n.65. lit.q. & concludit ſat eſſe probare,quòd teſtes falſum depoſuerint, Bar. in l. diuus, de re iudica.diſtinguẽdo pariter ait,quòd ſi in vna oratione,hoc eſt in vno capitulo vtrũq; ſit capitulatum,vtrunq; probandum fore;ſecus ſi in diuerſis capitulis,vi.Pap.in for.libel.in act. real. glo.non ſe aſtringẽs,& pulchrè Clar,ſed ſi falſitas ex actis oculis,Clar.falsũ ver. quęro nũquid pateat,quia notoriè ex actis conſtare dicitur.c.qm cõtra de probat.tunc ſat eſt dicere ſententiã nullam ex falſis teſtibus retractãdam eſſe abſq; alia ꝓbatione,ſed allegare tm̃ qd in actis falſitas patet.Lap.allegat.81.n.3.& 5.& ad hoc vi.oĩnò Gabriel.co.concl, tit.de ſent.cõcl.10.per tot.& Boſſ.in tit.de publicat.ꝓceſſ.n.7.& proprius in tit.ſi ex falſ.inſtrum. vel teſtib⁹,& n.3.vbi ait,ꝙ coadiuuãtibus alijs ꝓbationibus nouis,ſentẽtia retractari poterit, ſed re vera ſi ſentẽtia fuerit lata in cã criminali,& teſtes ex actis manifeſtè falſi apparuerint,executioni nõ demãdabitur,ſed Iudex emẽdabit. Marſ.in pract.§.oportunè,n.10.cũ ſeq.& à n.21.vſq; ad n.27.vbi pulchrè loquit͛,& ideo Iudices cauere debẽt exactiſſimè anteq̃ decidãt,ne litẽ ſuã faciãt: ſequendo mores ſutorum qui prius reiteratis vicibus mẽſurãt,& poſtea cedunt,Bal.de ſindic.n.2.& in l.obſeruare.§.ꝓficiſci, ff.de offic.proconſul.& legat. Et ẽt executio dictę ſñtiæ retardabitur pendente diſputatione ſup oppoſitis cõtra teſtes,vt dixi ſ. in 3.par, ſub n.222.lit.g.vbi vide,& in tantũ eſt verũ quod ſñtia lata ex falſis teſtibus poterit retractari ẽt ſi tranſierit in rẽ iudic.per l.quęrelã,vbi Bar.& alij,C.de falſ.& tex in authen.de teſt.§.quia verò.Spec.ꝺ probat.§.videndũ,n.25.qñ ṗcipuè non fuit cognitũ de falſitate in primo iudicio ad effectũ,vt ſñtia ſequi nõ poſſit carẽs veris ꝓbationib⁹, Bar.in l.1.C.ſi ex falſ.inſtru,ſed hoc remediũ non cõpetit ſine reſtitutione,vt de cõi teſtat͛ Iaſ.in d.l.diuus,col.pe.ff.de re iud. quę reſtitutio de iure cõcedi debet,ex cã cl'a gñali,de qua Doc.in l.doli clauſula,de ver.ob.& debet peti ĩ quadrienniũ,vt pulcrè Boſſ.in d.tit. ſi ex falſ.inſtr.vel teſtib.n. ſecus ſi exciperetur tantũmõ cõtra teſtẽ ad damna,& intereſſe ob eius falſitatẽ.Boſſ.vbi ſ n.7. & ſeq. & ratio eſt quia crimẽ falſi ventilatũ cum teſte tm̃,vel cũ tabellione,iux.ea quæ dixi ſup.in 2.par.n.62. lit.o. non officit parti quæ ſententiam obtinuit,nec fiſco;& ideo executio ſñtiæ nõ ſuſpẽditur,ſecus ſi accuſetur

teſtis,

teſtis, & pars ſimul, quia quæſtio eſt præiudicialis, vt no. Cyn. in l. 1. C. qui accuſ. non poſſ. Bal. in l. Lucius, col. 2. ff. de ijs, qui not. infa. Boſſ. d. tit. vbi concludit hoc remedium competere ſpacio viginti annorum. Et hæc pro viribus dicta ſint ad laudem omnipotentis DEI, Glorioſæq; Deiparæ Virginis Matris MARIAE, ac Beati FRANCISCI, Sanctorumquè omnium Cœleſtis curiæ; Quibus hocce opus, meque ipſum commendatum facio.

Finis Practicæ, necnon & Theoricę de Teſtibus.

Digitized by Google

ERRATA, ET OMISSA IN PRACT. DE TEST.

In prima parte, n.37.& in teſtem; dictio & ſuperflua. ibid.ſub n.41. contrarij, debet dicere contra. ibi, Maieſtates, maieſtatis. ſub n.44. c.quia non; c. quia nonnulli. ff.eſt ſuperflua. ſub n.47.fol.13.Arciducam; Arciducem. mei; mea. fol.14.deberi;debere. fol.15. daclaratur; declaratur; totum; coetum. fol.16.rapreſentantium; repreſentantium. fol.17. interpretare; interpretari. fol.18. Metropolitarum; Metropolitanarum. fol. 19. rationabilem; rationabile. moros; mores. fol.21.ſimilia; ſimilium. Etiopum; Æthiopum. ſic; ſit. fol.22. Media; Medicis. Medices; Medicos. fol.23. n.58.adijcere; adiſcere. fol.55. adde Bertazzol.de clauſul.2. glo.2.n.1 2.& 3.

In ſecunda parte. fol.49. Damaſius; Damaſus. fol.51. n.93. lit.T. lit. D. fol.57.n.86. iudicium; indicium. fol.58.n.107. adde Boſſ.de delic. n.3. fol. 62. velati; veluti. fol.66. ſententiam; ſententia. n.135.quis; quin. fol.67. n.138.Indicium; inditium. fol.68.nouantem; nocentem. fol.70. irit; poterit. fol.72. teſtes; teſtis. debent; debet. fol.73. ſub n.163.cir.fi. pactum, adde fuerit. fol.74.n.170.etque; atque. legiptima; legittima. fol.77. n. 178. delinques; delinquens.

In tertia parte. fol.97.adde Foller.prac.in verb.& demum. n.14.netri; neutri. talos; talis. fol.101.n.47. eius; eorum. fol.102.nu.53. iurauit; adiurauit Ioan.Matth. fol.107. Damaſij; Damaſi. xj. Octobris, xj.Decembris. fol.109. in 1.linea, falſitas teſtium, adde ob corruptelam. ſub n.68.propè fi.vbi, allegat Fely.in c.fraternitatis. n.21.adde de heret. fol.113.gerere; ingerere. Gen.c.2. c.3. allegat p. cap.3. fol.114. conſcium; conſciam. moram; corã. fol.115.agetur; ageretur. fol.121.n.93. et; eſſe. fideiius dele, & pone per. fol.124.cir.fi. n.54. adde 55 & 56. fol.125.in 4.linea, adde Cephal.conſ.454. vo.4. fol.126. lin.4. probatus; probat. fol.127. n. 111. in facta; in facto. fol.128. tenebitur; tenebatur. fol.131. lin.3. indicium; iudicium. fol.133. n.143. ſcilicet; ſed. n.145. ſoſpenſione; ſuſpenſione. fol.134.in fi.anita; antiqua. fol.135.nundum; nondum. fol.136. ac; an. dare; clare. fol.137. metiendo; merendo. fol.138.verbum relinquo eſt ſuperfluum. fol.141.incontradictionis; contradictorio. fol.142. indicant; iudicentur. fol. 142. nu. 185. adde Menoc.de præſumpt.lib.5. præſumpt 41.cum ſeq.& conſ.274. & vid. Baiar. ad Clar.in §.Adulteriũ,n.32.cum ſeq. fol.143.ſub n.188. adde Gramat. deciſ.107. n.9. Bertazzol.conſ.20. Boer.deciſ.23.n.44. Natt.conſ.478.Rim.iun. conſ.7.n.59. Bonacoſſ.qq.crim. in ver.teſtis. Burſat.conſ.218. Craue. conſ. 73. n.36. Laur.Chirco.co.op.lit.A. fol.153.grado; gradu. fol.158. iniurarum; iniuriarum. fol.159. relinquatur; relinquitur. in fi.lin. eſſe; enſe. fol.162. idipſum; eundem ipſum. fol.163. n.272.querelantes, dele & dic permittentibus. fol.164.n.373. adde Viui.deciſ.313. in 2.vo. fol.165. n.281. delictis; adde in delictis. fol.167.ſub n.288. adde Menoc.de ret poſſ. rem.vlt.ſub n.37. & ſeq. vbi probationes ſumptę in cauſis ſummarijs,non facere fidem in cauſa turbatæ poſſeſſionis. add.Saly.in l.ſi quis,col.pen. ver.aut condemnationem. C. ad leg.Iul.de vi. pub. & adde an proceſſus factus coram laico afficiat Clericũ in eo vti delinquentem nominatum,ſi preſentetur coram Iudice Eccleſiaſtico. Clar.§.fi.q.36. ver.vlt. q.96.verſ.Quæro,vi.Bal.in l.magiſtratibus, cir.fi. de iuriſd.omn.Iud.& Fely.in c.at ſi clerici.ſub n.14.de Iudic. Afflict.ſuper Conſtitu. Reg.in ver.Damna clandeſtina,nor.9. ver.Quarto quæro.Gramat.conſ.crim.42,

circ,

cir. princ. Farinac. de delic. tit. de inquiſit. q. 7. n. 43. Viui. co. op. in ver. Iudex laicus. idem Viui. deciſ. 313. lib. 3. Cartar. de exec. ſen. capt. bamn. c. fi. n. 4. & 5. & 6. Maſcar. de ꝓbar. in ver. acta, Guid. Pap. deciſ. 136. Capell. Toloſ. deciſ. 196. & 197 trad. Bar. in l. geſta, ſub n 6. C. de re iud. Rip. in l. apud quem. n. 33. C. de eden. quibus in locis omnia, quæ circa hanc rē deſiderari poſſunt habentur; vid. in reper. tract. de Brach. Reg. in ver. actæ. & in ver. Proceſſus.

In quarta parte. fol. 176. veridiores; veriores. fol. 178. iuſiurandi; iuriſiurandi. fol. 179. victari; vitari. fol. 180. pharmacopolam; pharmacopolæ. fol. 181. n. 20. Item teſtis; Item ſi teſtis. fol. 181. n. 32. adde Farinac. de teſt. q. 61 fol. 191. n. 52. in fi. adde Cephal. conſ. 452. n. 31. vo. 4. Soc. iun. conſ. 62. n. 6. vo. 2. Bar. in l. 1. §. item cornelio. n. 3. ff. de queſt. Crauet. conſ. 35. n. 6. fol. 192. quod; quo. recepturus; receptus. natura; nam ſatis. fol. 193. lin. 4. quia; quæ. fol. 195. nubijt; nupſit. fol. 200. curatur; curat. fol. 202. preparatoris; preparatorijs. fol. 208. cuncurrunt; concurrunt. fol. 209. ſuſpectas; ſuſpectus. mandatis; mandantis. fol. 210. prope n. 115. dele; eſt. fol. 211. ipſius; ipſis. fol. 212. ante ver. Affines, adde Gomeſ. var. reſol. tit. de probat. delict. c. 12. nu. 22. to. 3. fol. 214. lin. 4. qua; quæ. fol. 217. penul. lin. ſingularis; ſingularibus. fol. 218. ſub n. 126. adde Gomeſ. de delic. c. 12. n. 12. fol. 228. lin. 5. non poſſe; non poſſet. fol. 235. lin. 3. eſt; &. fol. 238. colludiſſet; colluſiſſet. fol. 240. ſuorum; ſuarum. fol. 245. liberus; liber. fol. 245. iniurandi; iniuriandi. fol. 246. pluras; plures. fol. 247. redierit; reddiderit.

In quinta parte. fol. 255. hoc tex. hunc tex. fol. 257. de illi; de illis. fol. 265. ante ver. Duę autē. adde Farinac. de teſt. q. 60. nu. 193. & ſeq. fol. 266. & alios; & alij.

Regeſtum Practicæ, & Theoricæ de Teſtibus.

† A B C
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo
Pp Qq.

Omnes ſunt duerniones, præter A B C Indicis, qui ſunt quaterniones, & Qq, qui eſt ternio: omnes autem ſunt numero 47.

Regeſtum Tractatus de Brachio Regio.

a b c d e f
Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz
Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll
Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vvv
Xxx Yyy Zzz
Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii
Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq
Rrrr Ssss Tttt Vuuu Xxxx Yyyy Zzzz
Aaaaa Bbbbb Ccccc.

Omnes ſunt duerniones, præter folia Indicis, & ab Ooo, vſque ad finem, quæ ſunt duplices; ſunt verò numero 81.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google